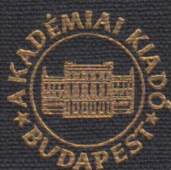

ADY ENDRE
ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI

VII

ADY ENDRE
ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI VII.

ADY ENDRE

ÖSSZES MŰVEI

FŐSZERKESZTŐ

FÖLDESSY GYULA

ÉS

KIRÁLY ISTVÁN

1968

ADY ENDRE
ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI
ÚJSÁGCIKKEK, TANULMÁNYOK
VII.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
KISPÉTER ANDRÁS
ÉS
VARGA JÓZSEF

1968

**LEKTORÁLTA
VEZÉR ERZSÉBET**

© *Akadémiai Kiadó, Budapest 1968*
AK 378 k 6871

SKOLCI EGYETEM
59 hof
zponti könyvtár

Printed in Hungary

CIKKEK, TANULMÁNYOK

1905. október 1. — 1906. június 14.

I. A BEFŐTTES-TÁL

A zseniális császár pazar szótárából került ki ez új frázis. Max Harden lapja írja, hogy a német császár így szólt az ő Bülow-jához:

— A munkásokért? Tele van már a befőttes-tál. A munkások érdekében elég történt.

A zseniális Vilmos mondta-e ezt? Nagyon reávall a mondás. A nagy osztályharcban ez a cézár a régi világ prófétája. Költő is egy kicsit. Tehát a krumplileveses-tányért szabad neki befőttes-tálnak nevezni.

Élt valamikor egy fejedelem, aki tyúkot kívánt a szegény ember fazekába. Igaz, hogy ennek a fejedelemnek a parlament-jében nem ült nyolcvan szocialista képviselő.

Sőt élt egy másik fejedelem is. Vilmosnak hívták, s nagyapja volt a mai Vilmosnak. Ez a Vilmos éppen most tizenöt éve hívta össze a munkásvédelem nemzetközi kongresszusát. A teuton lapok akkor találták ki a *szocialista császárság* gyönyörű frázisát. Szébb frázis volt ez a befőttes-tálnál.

De a császárt értjük. Bizony ez így van. Kellemetlen emberek ezek a nyomorult proletárok. Először csak morognak. Dob nekik valamit az ember, a császár. Erre megtanulnak beszélni és kérni. Reklamálják a menüt. Az előétel után. És ha nem is tartanak még a kompótnál, de egészen bizonyos, hogy kérni fogják a befőttes-tált.

Én még csak egy nagyon elkésett világban élek. Proletár vagyok a javából, de én már lemondtam [*] a mellényemről. Mellénytelen emberek élnek körülöttem s ha holnap előállna egy, bizony oda-adnám a mellényemet, ha kérné. Mert miért legyen éppen *nekem* mellényem. És ez nem tréfa. A világ ilyen utat vett. Mít tehessek én ellene?

Ha császár volnék, valamivel többet tehetnék. De csak nagyon kevés valamivel. Fügét mutatnék nekik befőttes-tál helyett, s elhíteném magammal, hogy az istenfélelem meg fogja javítani a proletárt.

Nevetséges ez nagyon. Ha nem adunk nekik jogot és kenyeret, hát vesznek ők. Ha adunk nekik valamit, annál lármásabban követelik a többet.

Tele van-e a befőttes-tál? Dehogy is van tele. Még ha tele volna, akkor is követelnék a fekete kávé. Nagy szomorúság ez.

Néha áldom a sorsom, hogy nem vagyok középkori lelkű, finom múmia, dús és eszes. Rettenetesen szenvednék, mert látnám előre a jövőt. Nem lehet velük bírni. Nem lehet. Jönnek, jönnek, jönnek. . .

BN 1905. október 1.

Lellei

2. IFJÚSÁGUNK

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Bölcs, derűs és kedves ember bölcs, derűs és kedves világot küldött nekünk Párizsból. Kár, hogy ez a világ három óráig sem tart, s hogy nem is világ, hanem komédia: Capus Alfréd darabja.

A Nemzeti Színház publikuma természetesen visszasírta Dumas-t ma este, holott nincs igaza. Capus bizony nem Dumas. De requiescat in pace Dumas. Az új franciák nem tudták még megcsinálni az új művészetet. De nagyon keresik, és nagyon akarják. Capus Alfréd is a keresők között van. Nem poéta, egy kicsit sem. Nem is színpadi ezermester. De elmés és szeretetreméltó. És igénytelen bár, de finom, új és érdekes amit mond. Sőt konstruálni tud poézist is. A melankólia polgári poézise az, ami felénk száll az Ifjúságunkból. Ez a darab címe. Bajoskodó polgári lények intim lelki drámája. Unatkozó, szépasszony a hervadás előtt, szerelemreszomjasan, gyáván. Férj, aki pipogya, jó szolgálélek. Após, ki korlátolt, zsarnok és erős. Jó emberek, darabosak, rosszak, segítők és Pry Pálok vannak körülöttük. A jómódú polgárélet minden sivársága nyöszörög előttünk. És íme megjelenik az Ifjúság. Egy leány, aki bájos és apátlan. Legénykori bűne a gyöngé férjnek. Hiszen ő is volt fiatal és hódító. A leányról tudni sem akar az — apja és a nagyapja. De magához öleli őt a feleség. A férje ifjúságát. A férje leányát: Őszi, csaló hajlandósága az úgynevezett félreismert nőnek ezúttal nem visz tilosba. Az asszonyt megváltja, az apját megférfiasztja a jövevény leány. Feleség és férj mennek a leányukkal ki az eddigi sivar életből, az apai zsarnokságból. Mennek Párizsba élni.

Nagyon bájos, melankólikus történet ez, habár nem erős színpadi munka, s habár finomságaihoz nekünk nincs eléggé ápoltság, fölfogó szervünk. Különösen a harmadik felvonása előkelő s kedvesen izgalmas a darabnak.

Alkalmat adott a Capus darabja, hogy a közönség újra fölfedezzen egy igazi művésznőt, Cs. Alszeghy Irmát. Ő játszotta a feleséget nagyszerűen. Általában a nők napja volt a mai nap.

A többi nőszereplők is kiváltak: Helvey Laura és Lánczy Ilka. Sőt még Ligeti Juliska is. Gál, Pethes, Náday, Rózsahegyi nagyon jók. A többiek sem ártottak sokat a Capus darabjának.

A színház megtelt zsúfolásig. Nem volt zajos siker, de előkelő, mint a darab, melyet Kürthy Emil fordított jól magyarra.

BN 1905. október 1.

Dyb

3. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

— *Desmoulins a széken* —

A Palais Royal kertjében egyik legdicsebb napján a világnak fölugrott a székre egy picardiai legény, s tüzes hebegésével halálraítélte a Bastille-t.

Áll már a szobra régen szülőfalujában, Guise-ben, s most állni fog Párizsban is.

Egy székre ugrik föl: így történt akkor. Egy székre ugrik föl: ez a szobor. Nálunk tekercset adtak volna a kezébe, s istentelen pózban állna előttünk. Halottabban, mint mikor teste, nagy, féktelen, isteni, dicső és piszkos szenvedélyektől át és átnyargalt teste dr. Guillotin jóvoltából hullává változott.

A múlt szépít. A legendát minden náció szereti. Lucile és Camille legendáját nem háborgatja a francia irodalom. Meghagyja Desmoulins-t nagynak. Hiszen az is volt. De mert ember volt, piszok is találtatott benne. Hanem mikor szobrot farag róla, nem legendázik a francia szobrász. Akkor volt a legnagyobb, mikor fölugrott a székre. Mikor halálra szónokolta a Bastille-t, és a francia szobrász székre ugratja a szobrát. És mennyivel szebb ez a szobor például a Pálffy-szobornál...

II.

A csúnya hercegnő

Verset kellene erről írni. Egy fiatal Dóczi Lajosnak. Jön a hír, hogy van már mátkája Alfonzó királynak. Battenberg Viktória Eugénia, aki van olyan csúnya leánynak, mint Alfonzó legénynek.

Azt is tudja a hír, hogy a csúnya hercegnőnek szép hozománya lesz. Szóval egy felséges zsák megtalálta a foltját. A legszebb szegény leány is hiába álmodik egy szép királyfiról, s íme, a legcsúnyább hercegnő is kap egy csúnya királyfit...

III.

Stösszel és Kondratyenko

Mi igaz a vádakból, melyeket Stösszel ellen emeltek? Nem lehessen tudni. Egy dolog bizonyos. Stösszel életben maradt. Ő egy gyáva kutya. Kondratyenko meghalt. Ő egy csodálatos hős. Vajon nem kerül Kondratyenko is haditörvényszék elé, ha életben marad? Nem lehessen tudni. Egy dolog azonban bizonyos. Az emberek az elismerést, ha már muszáj, inkább a halottnak adják meg...

BN 1905. október 3.

Pont

4. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Eötvös Lóránd lemondása

Tudós elnöke az Akadémiának, Eötvös Lóránd lombikjai közé vonul, otthagya az Akadémiát. A marakodás, ódsóság, olcsó politizálás és nepotizmus szent hajlékából elvonul a maga csöndes laboratóriumába. Nem firtatja, hogy igaza van-e Kautz Gyulának vagy nincs. Látja, hogy fölbomlott e szegény kis társadalom életében minden rend. Az intellektuális kultúra, a tudomány és a haladás messzebb földje az ígéretnek, mint valaha. Itt most szennyvíz borított el mindent, s színén apró, falánk harcsák ficáncolnak. Még azt is tudja, hogy az ő lemondása az Akadémia elnökségéről nem esemény. Ki bánja az Akadémiát? Ki bánja egy nagy tudós tettét vagy sorsát. Ballagi Aladár politikai beszédre készül a kültelken. Ez kell a magyarnak. Szerényen csak annyit mond Eötvös Lóránd, hogy tudományos munkálkodásainak akar zavartalanul élni ezután. Mennyit mond ez a csöndes, udvarias kijelentés. A régi igazságot mondja: tudomány és Akadémia összeférhetetlenek.

II.

A keresztény Japán

Keresztény lesz-e Japán? Vagy keresztényen, mint a protestánsok mondják? Jámbor proféták már látják a keresztény Japánt. Egészen természetesnek vallják, hogy Japánnak már hálából is krisztianizálnia[*] kell. Végre is a keresztény népek kultúrája mívelte ki az apró japánokat...

Ezek az elegáns, ravasz kis ördögök egyelőre nevethetnek e prófeciákon. Ha két japán szociológus ráadná a fejét, hogy vitázók e problémáról, alighanem így hangoznék párbeszédjük:

— Tehát megmaradjunk Buddhánál?

— Persze, hogy maradjunk meg. Egészen jól viselte magát az utóbbi időkben. Majd ha hanyagnak látjuk. Akkor majd nézünk más után...

III.

Nem kell hadsereg

A két nővér-nációt, a két latin nemzetet régen halálra ítélte a germán koponyák bölcsessége. És valóban egy hajóban eveznek ők. Franciaországból átsapott most már Olaszországba az az óriási háború, melyről minden nap többet fognak írni az újságok. Háború a hadsereg ellen. Sohase hallott, sohase képzelt gyűlölettel folyik ez a háború. A hivatalos Franciaország didereg belé. A francia hadseregnek már fele antimilitarista. Olaszországban, Turinban, tegnap csak egy helyütt tízezer röpiratot foglaltak le. Ezeket mind a kaszárnyákban fogyasztják el.

Vajon a dekadencia jele ez is? A germán bölcsek ezt mondják. Am nagy Germániában is éppen ilyen gyűlölettel folyik az antimilitáris harc. Csak a taktika más. A fegyveres békét le akarja tűzni a nyakáról Nyugat.

Valami nagy, nehéz fájdalom szakad ránk. Kicsinységünkre gondolunk, kis, elmaradt népek tragikomikus fátumára. Nagyszerű kultúrájú nyugati országokban éppen akkor indult meg a leszámoló harc a hadsereg ellen, mikor mi egész életünket tesszük kockára azért, hogy — hadseregünk legyen.

BN 1905. október 7.

Pont

5. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Vilmos szobra Párizsban

Mint két kötekedő szerelmes játszanak egymással Párizs és Vilmos császár. Avagy inkább, mint elkapatott kurtizán és veszettül helyre legény, akik már megcsókoltak mindenkit. Még csak egymást nem. Minden héten megírja valamelyik utcai zsrnál, hogy Párizsban járt a császár álruhában. Le Kaiser... Párizs ilyen. Válogathat a császárok között. De ő éppen ezt az egyet kívánja. És ilyen a császár is. Mehet Pétervárra, Londonba, Rómába. De ő Párizsba vágyik.

És ott lesz a császár Párizsban. Ott lesz a szobra. A Grand Palais-ban, a párizsi szalonban. Legalább a szobra ott lesz.

Van egy másik szobra Párizsnak. A híres ezüst-szobormű. A Luxembourgban. Az Aube-szobor: France et Russie.

Mi minden történt azóta, mióta ez ezüsből való szimbólum készült! Párizs kijózanodott.

Miért ne kerülne majdan az Aube-szobor mellé a Vilmosé? Párizs sohse volt hú. Még a szobrokhoz sem. És akik játszanak egymással, szeretik egymást. És akik szeretik egymást, legyenek egymáséi...

II.

Az északi sark felé

Az a mágneses sark csak vonja-húzza az embert. Legkülönösebben az északiakat. Hiszen ők érzik magukat közel a terra incognitához. Az észak-amerikaiak, a svédek, a dánok, a norvégek. Most dánok vágnak neki a rettenetes jégországnak. Azt mondja a vezetőjük, hogy egy országnak kell a pólus táján lennie. Mint ahogy Jókaink is álmolta. És ha ott van az az ország? Hát nincs elég ország? Hát nincs velük elég baj?

Szerencsétlen az embernek fia. Mióta csak eszmél, mindig terra incogniták után kutat. Tenné ezt, ha jól érezné magát a maga ismerős földjén?...

III.

A trónörökös anyósa

Vannak banalitások, melyeket tisztelni kell. Tiszteljétek például az anyós-viceket. Az anyós-viceknek joguk van örökre élni.

A német trónörökös szereti a feleségét. Kíváló nő is Cecilia trónörökösné. Egyetlen hibája van: az édesanyja. Hírlík, hogy Anasztázia nagyhercegné a legtalentumosabb anyósok közül való. Egy talentumos anyóssal mit cselekednek polgári családban? Kiadják az útját. Cecilia szeretheti a mamáját. De a berlini udvarban kész már a jelszó: anyós nem kell. És nem kell. Hiába üzeni, hogy halálos beteg. Felé sem néznek. Alázatos lelkek, ne szidjátok az anyós-viceket. A berlini udvarban divatos az elmének ez útszéli játéka. Mikor jön a halálos betegség híre Anasztáziáról, Vilmos császár bizonyosan így vigasztalja fiát és menyét:

— Ne féljétek, gyerekek. Nem olyan könnyen hal meg egy — anyós...

BN 1905. október 8.

Pont

6. AZ ÓRANGYAL

— Bemutató előadás a Vígszínházban —

Kezdünk megbékülni a Vígszínház franciáival. Különösen, ha Feydeau-k ők. Ha megfiatalodott Bissonok. És legújabbban, ha Plersek ők és Caillavet-k, kik az Órangyal-t, a Vígszínház mai vígjátékát áldott óráinkban elkövették.

Ezek nem a Palais Royal elmétlen disznói. Ezek valakik. Jókedvű bölcsek, pillangó-karakterű művészek, vidám anarchisták.

A mának Offenbachjai ők. Egy darabjuknak nyomába sem ér tíz sereg iránymű, nagyképű társadalmi dráma. Hahotázva szedik pozdorjává ezt a minden sorsra megérett, hazug, gonosz társadalmat.

Kicsúfolnak íme az Órangyal-ban is mindent. Családot, szerelmet, hűséget, hírnevet, mindent.

Az Órangyal a család anygala. Az udvarló. Vigyáz a férjre, mert hite szerint csak erkölcsös férj mellett érdemes a feleség szeretőjének lenni.

Kedves, groteszk, naiv párizsi legény, ki alkalomadtán szellemes is tud lenni. Már-már célnál van. Ezer galibát okoz a férjnek őrangyalkodásával. Hallatlan ágyas helyzeteket teremt. A vége az lesz a dolognak, hogy a férj és feleség, galádul, az ő háta megett egymásba szeretnek. Őt pedig kidobják.

Így győz az erény Flers-nél és Caillavet-nél. Esztendők óta nem láttunk gonoszabb, elmésebb, csillogóbb erkölcstelenséget. Győz az erény, mikor már mindent kivégeztek, s mikor már az ő isteni erkölcstelenségük s vakító szellemességük győzött.

G. Kertész Elláé az este legnagyobb sikere. Párizsibb, szebb, szellemesebb akadni sem akadna nála a tűzhely menyecskéjének a szerepében. Vele a sikerben elsőeknek Góth és Hegedüs osztoznak: az udvarló és a férj. Nem volt szerencsés napja Sz. Varsányi Irénnek sem egy ostoba nótával, sem egész, különben hálás szerepével. Jelesek a többi szereplők szinte egytől-egyig. Szóval az előadás is segített az őrangyalnak. Biztosan, pcmpásan Molnár Ferenc fordította magyarra Flers és Caillavet darabját. Nem a durva hatású bohózatok hangos sikere volt ez a siker. De nagy siker volt, s az Őrangyal kasszadarab.

BN 1905. október 8.

Dyb

7. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Jancsi és Mariska

Nem Jancsi és Juliska... Hanem Jancsi és Mariska. Modern mese ez. Rigó Jancsit pöröli a felesége. Mintha közönséges királyi hercegnő volna, pénzre akar Mariska. Hiában nyafog Jancsi. Hogy az asszony sem volt jobb a Deákné vásznánál. Sőt alaposan megbosszulta magát Ward Klaráért. A sújtó igazság elől nem fog menekülni Jancsi. Csodálatosan kiesztelt emberi institúció is a házasság. Az ember elhagyja az asszonyt. Talál helyette egy világszép másikat. Szárnyára veszi a hírt. Ólébe húzza a jómód. Közben a feleség is éli világát. Azután múlik az idő. Elfut a dicsőség. Elfogy a jómód. Elmegy a másik asszony. Kihull a haj. Megrogygan a láb... És előáll a feleség. Ő nem hagyja el az embert. Kéri a pénzt, és joga van hozzá. És alapjában rettenetesen rendjén van ez így.

II.

A bikák érdekében

Úgy volt, hogy Loubet elnök tiszteletére nagy bikaviadatok tartódnak Madridban. Mert Madridba készül Loubet elnök. A spanyol munkások pedig megmozdultak a bikák érdekében. Azt kérik, hagyják ki a vendéglátó programból a bikákat. Ne lássa a leghumánusabb állam feje, hogy mulat a spanyol, s hogy tudja ölni a bikákat. E mozgalomnak aligha lesz sikere. Végre is minden ország azt nyújthatja a vendégeinek, amije van. Mit adjon Spanyolország, ha a bikákat kiméli? De ez még nem minden érv. Van más is. Tudnak valamit a spanyolok is. A leghumánusabb államban sem a bikáknak van a legrosszabb dolguk. Az embereknek. Az állampolgárok nagy részének. Loubet elnök még nagyon emlékszik a Dreyfus-afférra. Hogy másról ne is essék szó. Látott már Loubet rettenetes bikaviadalmakat bikák nélkül is. Sohse szégyeljük bikáikat a spanyolok. Addig, míg emberek eshetnek el a modern társadalmak küzdőporondján, nem is kiált egekre a bikák kiontott vére...

III.

Calvé Emma szalonkocsija

A diadalmas Carmen, Calvé Emma káprázatos fényű szalonkocsit készíttetett magának. Ebben utazgat ezután e hódoló világban. Meg is illeti ez őt. Sarah Bernhardt-ról azt beszéljük, hogy egy ezüst tálat tölt meg arannyal. Ez a házi kassza. Mikor kifogy az arany, újra teletölti a tálat. Egy Calvé Emmának pedig még szalonkocsija se legyen? De van. Szalonnal, ebédlővel, hálószobával. Páratlanul pazar kocsí. Sem Pattinak, sem másnak sohasem volt ilyen... Bizet barátai még emlékeznek a fatális Carmen-premierre. Támolyogva került az utcára Bizet előadás után. A nagy bulváron zokogógörccs fogta el. Egy barátja nyakába borult. Beszélni akart. Csak dadogott. Aztán elbújt a világtól és nemokúra meghalt. Nem érte meg, mint viszi világgá az ő nagy géniuszát és dicsőségét Calvé Emma. Szegény Bizet, még tán látni sem látott szalonkocsit soha életében....

BN 1905. október 14.

Pont

8. ISMERETLEN KORVIN-KÓDEX MARGÓJÁRA

Sírás és panaszkodás

Hozzád száll a mi nagy panaszunk, néhai való királyunk, Korvin, most, amikor a magyar fórumon, Pusztaszeren, új nagy kötést csinálnak a magyarok. Hajh, vajon újat-e? Serlegetekbe még nem ömlött felvágott ereitek nedve, még nem kész a lakoma. Nem hallgatnátok-e meg még a lakoma előtt az igriceket?

A mi mondanivalónk nem sok: értjük a magyar Athén fórumát, halljuk a szittyá paripák prüszkölését. Tehát újból Európa ellen mentek, lovas magyarok? Az Időre röhögtek, miért legyen más-ként, mint Szvatopluk után: szent Ázsia nevében törtetni fogtok előre.

Mi, fanyar igricek, azonban kiáltunk még egyet hozzátok. Omlásra készülő vérünket az egekig kiabáltatjuk föl: mit tettek velünk? Mi komolyan vettük az Időt, mi 1896-ban komolyan 1896-ot írtunk, ti nem, ti csak 896-ot éreztetek akkor is. Meghurcolt benneteket ezer esztendő, át és átítatta véretek kun vérrel, tatár vérrel, szláv vérrel, örmény vérrel, görög vérrel, germán vérrel, oláh vérrel. Ti már nem lehettek Koppányok s Gyulák, s ti Koppányok s Gyulák vagytok mégis.

Vívjátok a dühös szerelmi harcot Áron nyughatatlan népével: ebben a gyilkos ölelkezésben bízunk eddig, a semita élesztőben, a zsidó segítségben. Elmúlt ez is, ez a bizalmunk: erős vagy te, Pusztaszer, erősebb vagy Jeruzsálemnél, erősebb vagy Babilonnál, erősebb vagy Rómánál, erősebb vagy Párizsnál. Légy hivalkodó: erősebb leszel Bécsnél is.

Néha úgy képzeljük, ebben van a ti életetek, véreink, magyarok. Hogy megálltok, s kemény koponyátokat előre szegzitek, nem csalóka, tarka ideálok befogadására, de — döfésre.

Hiszen álljatok meg, maradjatok meg, tartsátok meg koponyáitok kerekességét és keménységét, éljete a magyar glóbus nagyszerűen ostoba hitében. De mit csináltok velünk, mi is magyarok vagyunk, és minket elbolondítottatok.

Meséljük el: Európa ámulására ezelőtt valami negyven és pár évvel újra fölbukkantatok én véreim. Nem akartátok, hogy Európa állattenyésztő legyen miattatok: mert teste közepében benneteket tenyészt. Már akkor Petőfitek is volt, valami csodálatos kultúrsciklandozás borzongó kéjére emlékeztetek.

Komp-ország, Komp-ország, Komp-ország: legképességesebb álmaiban is csak mászkált két part között: Kelettől Nyugatig, de szívesebben vissza.

Miért hazudták, hogy a komp — híd, — óh Potemkin, te kenetes kezű szent ember, te csak Katalin cárnőt csaltad meg.

Ideálisták és gonosztevők összeálltak, álság levegő-köveiből várakat csináltak, teleujjongták a világot, hogy a Kárpátok alatt kiépült Európa.

A Nyugattal szörványosan már régen elmátkázódtak itt lelkék, Magyarország durva ember-matériájából már kicsillan egy sereg differenciálódásra érett és alkalmas molekula. A nagy Humbug nem Európának ártott meg, a hazugságot itthon hitték el. Miért hazudtak már az apáinknak, és miért adták a hazugságot tovább? Mi nekünk váltig azt mondták, hogy itt Európa van, kultúréletre készültünk, s megfeszített idegekkel rángattuk magunkat egyre előbbre.

Közben zuhanások történtek, a Grünwald Bélák és a Péterfy Jenők menekültek, mihelyst tisztán láttak. Ki tudja, hányan és kik voltak ők, ki tudja, hányan jártak még rosszabbul, a többsége a szerencsétlen kiváltaknak csak vergődött. A nagy Humbugot meg nem ismerte, a nagy valóságba bele nem borzadt.

Bulgária nem csinál Ripeket a fiaiból, nem hiteti el velük, hogy ő kultúrállam. A plojesti oláh az ő nagylángú fiát elküldi szépen franciának, a szerb iskola nem tanítja, hogy a szerb géniusz ormain jár a kultúrának.

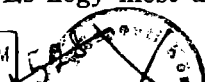
Minket kergettek előre, nem volt szabad hátranézni, meglátni, honnan megyünk robogva. Meglátni, hogy néhány Fáraóé ez az ország, hogy szennyes állati életben tartják a milliókat. A Fáraók azt akarták, hogy legyenek itt gúlák és piramisok. Véréit és idegét hordja össze néhány vak bolond: hivalkodjanak majd vele ők.

Tízezer ember előreszaladott, Európaivá vált idegben, vérben, gondolatban, kínban, szomszomságban. Egy túlfejlődött ember-típus termett itt, mely előttefut a magyar társadalomnak száz esztendővel legalább. Ezek a szent kengyelfutók nem is álmodták, hogy sarkukban százezrek nincsenek.

Íme egyszerre zúgás, a kendőzött Ázsia lemossa az arcát, szája bugyborékol, s kiárasztja folyóit, melyeknek áradata szörnyűsíges, mint a Jankcekiangé.

Turulok kerengnek a levegőbe, nyílzáport lőnek a Nap felé, támadásra készülnek a magyarok. Hányadikra, mióta a betűtűntető olasz papokat koncolták?

Nagy vagy én népem, nagy vagy én népem: ezer éve élsz tolytonos harcban Európával, csapatokat gyűjtöttél közben, holott véreztél. De a gondolatot nem engedted győzedelmeskedni gyermekeid koponyáin, úgy élsz Európa közepén, mint eleven tiltakozás az állati élet megszüntetésére ellen. És hogy most utolsó

dátuma járt le az Időnek, hatalmasabban kelsz fel, mint valaha: zajlik a tatárság a Kárpátok alatt.

Komp-ország megindult dühösen Kelet felé újra: egy kis sarka leszakadt a kompnak, ott maradt a nyugati partok táján vagy tízezer emberrel, mi lesz ezekkel? Aranyas felét nem bánjuk, aranyuk partra veti őket valahol Nyugaton, nem kénytelenek érezni, hogy nincs hova menni. Hogy elnyeli őket a magyar társaság, a valóság, melyre íme ma ébrednek szegény magyar Ripek, hogy ez elnyeli őket.

Morituri te salutant: új magyar társadalom, az elámítottak, a becsapottak, az előreszaladottak, a kijátszottak, a túlfejlődött magyar lelkek, a vértanúságra kiválasztott magyarok.

Kiki úgy oldja meg a maga nagy problémáját, ahogy tudja. Száz évvel előbbreélni nem lehet, bolygani az úrben nem lehet. Komp-ország Keletnek indul, kérezzék fel reá a gyenge.

És látom az új áldozatot Hadúrnak, az új Gellért-papokat. Élén az új magyar társadalomnak állnak az ordító táltosok. Szomorú embereket vonultatnak el. Akinek a homlokán ott vigyázatlankodik a Gondolat, akinek a szeméből új érzések máglyája világít, akire rábizonyul, hogy szívesen áldozott az Eszme idegen és ékes isteneinek: az elveszett. Azt belesüllyeszti a mélységes, a piszkos, az örvénylő árba. Ave Caesar, morituri te salutant. De a halál előtt hallgass meg bennünket Hunyadi János fia.

Panaszkodás és hit

Magyar Nap-király, renaissance lovagja, különös írást ró most ide egy késői, szegény és szomjas íródeákod. Ne fedd őt meg érte felséges Korvin Mátyás, mert balgának látszik, s maga előtt Attavante mester köntösében valamit lát, ami nincs, és ír valamiről, ami nincs. Ilyenek voltak mindig ők, az íródeákok. Íme, én is híres Korvinádnak olyan darabjába vetem most betűimet, melyet meg sem írt egy talán meg sem született magyar ember, s akit igen jeles mestered, Vitéz János méltán lenézett, mert verseit s lázas álmodzásait paraszti magyar nyelven kiabálta. Sőt most is kiabálja, ez ismeretlen kódex íródik azóta egyre, vajon el lehet-e valaha olvasni? Avagy csak egy különös, nagy lelki-pör ez, melyet íme félmerésszeggel tribunál elé cipel valaki, aki sok-sok éjszakán vívódott már azon, hogy jó: nem érdemes, helyes: golygota, de lehetséges-e egyáltalában? Nem olyat keresünk-e, ami nincs, s mi olyan, mint ez a kódex, melynek margóit betűkkel és kétségekkel besűríttem? Nem kódexi nyelven mondom, s talán

a te finom, de századokkal ezelőtt megállított s bekríptázott lelked fel sem fogja mindjárt: fogunk-e itt mi valamikor afélett csinálni, amit mostanában különösen nagy erővel csinálnak a népek? Azért vagyunk-e itt, hogy teremtsünk lelkünkkel valamit a lelkünkéből, ami olyan, mint a lelkünk? Valamit, ami a mienk, ami nemcsak más, mint — más, de méltó ékessége lehet felemelt fejünknek. Vagy sorsunk csak azért kavart el itt bennünket Európa közepén, hogy durva anyagot szállítsunk a nagy világ-vegyfolyamathoz. Kifelejtődött idegszálaink közül néhány, meg kell maradnunk gyermekeknek, örökös, vén gyermekeknek, míg nem utasítatik a Történelem, hogy játszassa el velünk az utolsó játékot? Tömegében nézem és érzem ideáktól fázó népedet felséges Hollós Mátyás, és rettegek. És keresem ijedten a jeleket — magamnak: hiszen akkor magam is egy nyughatatlan, de meddő gnóm vagyok, mert nem is lehetek más. S mindenki az, ki kiválasztva és kiváltva magát, szállni szeretne itt. Óh, hogy kerülgetem: vércse-e a magyar géniusz, vagy ügyetlen szajkómadár, vagy Pallas Athéne szent madara, keresem a jeleket.

Sejtelem-ösvények vezetnek keresztül a Királyhágón: talán itt. Itt, ahol Bálványos vára legtovább kacagta Krisztus gyűlevész papságát, amely jött a legfrissebb ázsiai csordát besorozni Petrus nyájába. Mert az erő bizony nem ott van, hol rögtönös a hajlás. Ha szabin asszonyok lettek volna a tarka vérű lovas-törzsek, már mindjárt agyonölelte volna a magyart a római férfi, ki jött ölelni két urbsból is, Rómából, Bizancból. A csatangoló, kancatej-ívó csak a nagy Fal tájáról jöhetett, de lelkének mégis megkovászoltnak kellett lennie ama kovásszal, mely itt Európában csinált mégis a homo sapiensből olyan egy kicsit isten, egy kicsit féreg, de szép valamit. Mert miért jött volna akkor s miért nem engedte idáig kitessékelni vagy agyonpréselni magát? Az ám, de lépteim a Királyhágó erdőit tapossák s nem érzem magam Julián barátnak, aki visszavágyik Nagy-Magyarországba. Szegény Nagy-Magyarország, talán sohasem is volt, csak Erdély volt mindig, Tránszilvánia, Erdőelve, Szilágyságon túl. És ha nem nonsens, amit keresünk, akkor az innen korrespondeált mindig a Nyugaton küzködve finomodó idegen emberlélekkel. Nagy-Magyarország sohasem élte a maga életét; volt fajok nászágya, vérmecencéje. Akkor, mikor csak eredményeikben ismert, rejtelmes törvények azt szabták ki a népeknek: no, most kell megnőnök. Hiszen Erdély is janicsári életet élt, de Erdély állam volt, az önmagáé volt ez időben. Miért? Szent véletlen jóvoltából? nem, de mert csak az erdélyi Magyarországbán maradhatott meg az, amit keresünk, s amit talán, óh ott sem bizonyos, hogy megtalálunk.

Erdély adta nekünk a Napkirályt, Erdély szerezte a mohácsi veszedelmet, hogy megszabaduljon tőlünk. Neki volt Fráter Györgye, ki tudta, hogy kell a törökkel bánni s távol tartani tarkónktól a simogató német kezét. És Erdély látott elsőnek mélyen be Európába. Jött a nagy égszakadás, jött a protestantizmus, és Erdély érezte legjobban, hogy ez lesz az ötödik, hatodik vagy nem tudom hányadik honfoglalás, de az lesz. S odakapcsolta magát Európához, lelkébe engedett mindent, ami jött, s produkálta a legmerészebb s legmagyartalanabb produkciót: az egészen újat. A nagy Kulturvolk a Rajna mentén még égette a zsidót, a dominikánus véredek csaholtak mindenütt Nyugaton, Erdélyben agg és primitív lelkű magyarok nem félték circumcisiót kérni kóbor rabbiktól, s szinte Ázsia szélén egy kis ország akadt, mely ki merte mondani, hogy az embereknek hite pedig az ő maguk dolguk. Innen indul meg magyarok rajzása már előbb nyugati scholákra. Összeszedni én kis memoriámból nem tudok mindent, de Shakespeare születésének esztendejében itt ír már drámát Karádi Pál. Itt szabad Krisztust megtagadni unitáriusoknak. Jeremiádok itt képviselik először a megfinomodott dallelket. A lantosoknak itt van vidám, szabad útjuk, innen adják az eseményeket Nagy-Magyarországnak, szegény, sanyargatott szomorú földnek. Bethlen Gábor itt teremt az oláh pakulároknak irodalmi nyelvet. Itt siratja az első magyar kultúremler, Szenczi Molnár Albert, hogy ő magyar, de nem lenne más egy világért sem. Itt terem az első asszonyíró, azután az erdélyi Mikes Kelemen példája annak, hogy nekünk futni kell a germántól s nyugatabbra menni eszmeházasodások céljából, és ugyanő az, aki megmenti tisztaságát, becsületét a kemény, szegény, de szív és erős magyar nyelvnek századokra. Descartes Erdély révén jut keletre, Comenius Amost erdélyi asszony veszi észre. A székely balladák vetekednek ez időből a skótokkal, Rákóczi Versailles-ban is becsült nagyúr, Bogdán, Mányoki, Kupeczky már festhetnek Erdélyben. Kell a zene, s nem nem udvari bolond a költő, Brillat-Savarin előtt már művészete van itt a konyhának. Itt születik Wesselényi, Kölcsey, s itt keresi a megvigasztaló, kultúrára legalkalmasabb magyart nagy magyar agitátora a civilizációnak: Kazinczy Ferenc. És mennyi minden nem jut az eszembe: egy kicsit Kazinczyak vagyunk mind, akik itt gondolkozunk és szomorkodunk. Kanton, Peking s a kínai városok jutnak az eszünkbe, ahol hajnalonként a kapukat lármás harsonaszóval nyitják meg, de őrködnek, hogy ne lopózzék be valaki, aki újat hoz a kulik népének. A vérkeresztezésben is szerencsétlenek voltunk. Akiket kaptunk szlávtól, svábtól, azok szinte mind tatárabbak a tatároknál. Ideafőbb fajtát nem képzelek a

magaménál; hiszen Kínában már Montesquieu-t olvassák, s a sárگا faj olyan renaissance-ra készül, milyen sohasem volt. Mi pedig, ha megyünk, visszafelé megyünk. Mit keressünk? — Hol keressünk? — Úgy gondolom, meg kellene próbálni Kazinczyval Erdélyből kiánsni, ha élt, s megtermékenyíteni, megszaportani azt a magyar fűpust, mely nem medve, holott Erdélyben több a medve. Ha száz évvel hátrább cammogunk, és csak cammogunk, és újat nem tudunk adni, hacsak ha nem antikulturálisat, mi lesz velünk? Nem elég, ha vannak Apácai Csere Jánosok, ha nem mély a néplélek, lúába dobjuk bele a métermázsás követ is, nem fröccsen fel a víz egy méternyire sem. Csakugyan mi vagyunk azok, akiknek nem jutott a nemesebb fajok szükséges szenzibilitásából? Erdély mást bizonyít, próbáljuk Erdélyt folytatni, hátha lehet.

Nemes és csodálatosan nagy királyom, Hollós Mátyás, úgy-e zsémbes, úgy-e nagyon keserű, úgy-e nagyon hitetlen késői írődeákod? Nem tudja: ír-e valamibe, nem tudja: ír-e valamiért, nem tudja: van-e itt valami. Néha vannak következő gondolatai: idejött régen egy vad, lehetetlen, bizonytalan, de erős vérvű fajta. Ideáig ereje volt roskadva is élni s nemes idegeneket vérebe befolytatni. Miért nem lett belőle mégis semmi? Csakugyan kifelejtődött idegrendszeréből az a néhány szükséges idegszál? Miért iszik kancatejet ma is még, holott nektárt ihatna a magyar? Miért nem képes reagálni és megnyergelni önmagát, mikor már úgy sem lehet lovas nemzet? Miért? Miért? De szép volna hinni, hogy ideküldtünk kibőjtölni — az árját. Mikor az árja belefűl önmaga piszkába, mi helyébe ülünk, s intünk Ázsiának: küldj új csapatokat, megtanítunk benneteket arra, hogy kell egy különb kultúrát csinálni. De óh, rovom, rovom, a fekete betűket és a fekete keserűségeket Korvinád nem létező exemplárjának margójára és — nem hiszek. Én meddő vagyok, s aligha azonképpen nem halok meg. De akiknek gyermekei vannak. És gondolkozunk. És Apácai Csere Jánosok vagyunk. Német lesz-e, szláv-e, mi lesz a messze unoka? Rossz gondolat, bűnbe vivő, de becsületes. Óh, Napkirály, nincs igazam, de feléd fordulok. Én, aki szilágyi vagyok, mint ahogy Szilágyi és szilágyi volt nagy asszonyanyád. És taposom, átlhágom a Királyhágót, s míg ebben az országban alig teszi, cselekszi valaki azt, a mit cselekednie kellenék, s ami eltemetné azt, hogy a nagy Fal mellől jöttünk, én, a te késői írődeákod s mi mind keservesen, szerencsére, még csak ott tartunk, hogy: *talán*. Talán higgyünk. És keressünk. Valahol. Akárhól. Erdélyben? Erdélyben. Akárhól.

9. ÚTI SÓHAJTÁSOK

München, október 12.

Hétfő. Jó az embernek elszaladni olykor Budapesttől. Aki egy kicsit igenli még e különben szomorú életet, hurcolja meg egy kicsit magát néha idegen tájakon is. Én megyek íme újra. Nem messzire, de megyek. És kimegyek innen. Csöndes Münchennek békítő hangulatába meríteni be újra a lelkemet. . Mi nékem ez a sörös város? Párizsnak előtornáca, melynek meg tudom bocsátani a németiségét is. Kényszerű eliziumom nekem München. Áldassék. De a kék villamos kocsijaira haragszom. Olyan nagy lármát csapnak. Úgy nem illenek az én Münchenemhez. Mégis csak már ott volnék. Íme a határ. Bruck. Szinte éjszaka van. Ködös és őszi. Vágtat be a vonatunk Ausztriába. Szaladunk Bécsnek. Harsányan, váratlanul fölzendül a *Kossuth-nóta* a kocsifolyosón. Kinézek. Három magyar fiú fújja pirultan, lelkesen. Két cs. és kir. katona-tiszt gúnyosan mosolyog az egyik fülkében. Az osztrák kalauz bámul. A nóta elhal a ködös éjszakában. Ez már osztrák éjszaka. A dalos fiúk elpihennek. Úgy sem hallik ez a nóta Bécsbe. És olyan szomorú is most már az ötlet. Még nekik is. Repülünk a hatalmas Nyugatnak, s nincs egyebünk, mint egy nótánk. .

Kedd. Havazott egész éjszakán. Bécsből Münchenig. Ott fájlódtam a folyosón. Egy furcsa beszédű spanyolzsídó família s két terpeszkedő osztrák kiszorítottak. Hát Münchenben vagyok. Sohasem láttam még ősszel. Szomorú, nyugtalanító, mint az esős Párizs. A nagy Szalónban lesz talán legtöbb meleg. A Glaspalastot átöleli a köd. A színek legtobzódóbb vázsza is sötét. A szecessziós termekben valami rettenetes ínség jajgatását hallja az ember. A szobrok elől hátrálok reszketve. Mintha jégből volnának. Futom egész napon a tárlatokat. Még Lenbach fagyaszt a legjobban. Ma érzem, hogy az ő portré-festőművészete valami lelketlen bel canto. Ez az ember sohase sírt a maga művészete miatt. Nem, soha. Este. . . Nini, itt van a budapesti Mariot a Deuses Theaterben. Énekel, mókázik a hájas, monstruózus és mégis pompás fiú. És mindig Budapestről. *A magyar parlamentről, Fejérváryról, Kossuthról, Apponyiról és köpő Pozsgayról.* Mulat a publikum. Mintha otthon volnék. Ismerik, ejnye be ismerik ezek a müncheniek a mi dolgainkat. Szinte fáj. Eshetnék itt szó Petőfiről, Jókairól. Egy fülnek sem volna ismerős. Azt tudja a világ, hogy Pozsgaynk van. München szerelme kezd bennem lohadni. A magyar glóbuszt München is becsmérli. Hát mindenütt becsmérlik?

Szerda. Ma szerelmes vagyok két kicsi leányba. Marionba és Gabrielle-be. És kibékültem az immár porladó Lenbachhal.

Vizitelttem a Lenbach-házban. És legalább tíz vászonról nézegettek engem Marion és Gabrielle, Lenbach leánykái. A női arcról nem tudott jól olvasni Lenbach. Nem bírt az amerikai dámák arcaival sem. Hát még a Duse-arcokkal. De a leánykái csodálatosak minden vásznon. Marion hat éves múlt. Tizenhárom Gabrielle. Egy világrért sem szeretném őket elevenen látni. Pedig itt vannak fölöttem az emeleten. Egy szigorú angol nővel. Fiatal, szép mamájuk még Párizsban mulat. Olyan szépek ők itt a vásznon, Marion és Gabrielle. Hogy szerethette őket az apjuk. Minden darab nagyon czekekben a szobákban. Megbecsülhetetlen milliók vannak itt ritka szépségeknek kincseiben. Nagy papucsban kell jánom, hogy ne karcoljam föl e drága mozaikpadlót. . Azért mindezt a kincset, szépet itt kellett hagynia annak a szerencsés legénynek. És Lenbach asszony Párizsban mulat. Marion és Gabrielle pedig búsak lehetnek odafönt. . Esik a hó. Elébe utaztam a télnek? Fehér a világ, és az emberek söröznek. A vacsorámat alig tudom megenni. Úgy csöngnek a sörös poharak, s úgy kacagnak itt az emberek. Mitől van ilyen jókedvük?

Csütörtök. Keresztül egy fehér, félelmetesen halott, téli világon indulok haza. Megint haza, megint haza. Ha újra kiszabadulok, nem jövök erre. Sohasem szabad odamenni, ahol valamikor derűt kapott a lelke. Hogy mondja a derék Isidora de Lara, a nemes grófnő? „Utazni annyi, mint egy kicsit meghalni” És nem utazni?.

BN 1905. október 15.

Lellei

10. A CSÖPPSÉG

— *Bemutató előadás a Magyar Színházban* —

Fényes Samu megprűszköltette ma azt a budapesti típust, melynek fogalma sincs arról, hogy Budapesten kívül is élnek még életet, s hogy Magyarországon, rejtetten, néhol, megvonult az a bájos, naiv, kacagó, derűs világ, mely nagy Jókai lelkében annyi mesét virágoztatott.

Oh vidéki kurtanemesek bajos és bájos világa. Én édes emlékek föltámasztásáért gondolok hálásan Fényes Samura. Füleimnek és szemeimnek hinni sem akartam. Budapesten? A Magyar Színházban? Szent Triko birodalmában ez a szűzi levegő?

A franciák már régen észlelik. Úgy látszik, törvény lesz ez minden kulturális életet élő társadalomra: jön a vidék, ha már a mérték betelt. Mint Bourget mondja: jönnek azok, akik hisznek.

A mi Babelünket, elromlott Budapestünket frissítgető vidéki litterátus emberek legelejéből való Fényes Samu. Igazán hívó ember. Lelkes és százkezü. Ügyvéd, radikális szociológus, politikus, publicista. Egyszerre csak előáll, mint drámaíró. És miközben mindenki azt hitte, hogy a história az ő dráma-bányája, ír íme egy énekes vígjátékot, mely újszerű, friss, tiszta és magyar.

Falun, egyszerű, jó és szűklelkű, egy kicsit duhaj úrparasztok világában él a *csöppség*. Jókai-féle illatos vadrózsa ő, szép, pompás kisleány. Az apja bánatában elduhajkodik mindenét. s kivándorol. Ő pedig eleven zálogképpen kerül egy parlagi, derék legényember rendetlen portájára. A *csöppség* őrangyala lesz ennek a legényembernek. Elveri közeléből a leselkedő haszontalanokat. Rendbeszedi a portáját az ő kis apjának. Persze, végül férj és feleség lesznek. Visszatér a kivándorolt apa, ki szintén boldog lett. Boldogságban és derűben olvad meg a keményen, jeges tragikummal induló mese.

Vígjátéknak nem éppen vígjáték. Néha-néha beletéved ebbe a zsalugáteres, naiv világba a koturnusos Fényes Samu. Néha túlságos sok a sújtás e magyar világon. Máskor meg nemcsak naivnak, de naivan naivnak tetszik egy-egy jelenet. Mégis végig érdekes, kellemesen izgató, kedves ez a darab. A színház talán többet várt tőle. De elég.

És a Magyar Színházban el tudták nagyszerűen játszani e darabot. Segítségére jött *A csöppség*-nek egy bájos és talentumos színésznő, M. Harmath Hedvig. Mintha neki, ő érte írta volna a darabot s a szerepet Fényes Samu. A vendégművésznőt méltán ünnepelték egész estén. Irigyelheti akármelyik színház a Magyar Színházat Örley Flóraért. Kiváló színésznő, ki ma egy házsártos gazdasszony szerepében volt páratlanul jeles. Ráthonyinak volt még nagy sikere. Tóth Stefánia, Boross, Megyeri s valamennyien illők e három diadalmas szereplőhöz. Előkelő, telt ház, sok taps, sok kihívás, sok virág.

BN 1905. október 15.

Dyb

II. A SZERELEM ISKOLÁJA

Somló Sándor dobni akart valamit az irodalomnak, s fölújította Rákosi Jenőnek egyik híres, kedves és nemes darabját, *A szerelem iskoláját*.

Egy pillanatig sem hisszük, hogy Rákosi Jenőnek öröme teltett a mai estében. Nagyon robotos munka volt ez a repriz. Méltatlan

Rákosi Jenőhöz, s méltatlan a pompás poézisú, derűs filozófájú, romantikus, igazán irodalmi alkotáshoz.

Egy nagy haszna volt a publikumnak a mai estéből. Láthatta, amit Rákosi Jenő is fájdalommal láthatott. Ezernyolcszázhetvennégy óta nem jött meg a hallása a Nemzeti Színház dicső gárdájának. Egyenkettlen vannak újak. De a süketfajdok uralkodnak itt. A lelketlen, különös, handabandázó, szavaló lények. Józan, szép, igéivel is ható poézisát ma sem értették meg Rákosi Jenőnek.

Hogy szavaltak, hogy szavaltak. Élükön talán legjobban P. Márkus Emma, akinek megvan az a talentuma is, hogy a világ legrosszabb színésznője is tud lenni. Mint ahogy kivételesen nagyszerű is. Rákosi Szidi, Gerő Lina, Odry, Gál és Molnár: ők voltak megértők, ízlésesek és az irodalomtól nem idegenkedők. Gyatrák és rosszak a többiek valamennyien.

Tele volt a színház. A publikum még ilyen előadás mellett is tudott szívvel hódolni Rákosi Jenő előkelő génuszának.

Az illusztris szerzőt sokszor szólították a lámpák elé.

BN 1905. október 16.

12. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Az erkölcsös Svájc

Két erkölcsös ország van még a világon. Kanada és Svájc. Kanadából akarták tavaly kikergetni Réjane asszonyt, az ördögnek e nagyszerű leányát. Most pedig Svájc nem akarja fiának fogadni D'Annunziót. Mert mint az egész világ kénytelen tudni: D'Annunzió, hogy elválhassék mai feleségétől, svájci állampolgár akar lenni. Ám a svájci közvélemény háborog. Neki bizony nem kell a ledér Rapagnetta. A svájci újságok tiltakoznak D'Annunzió honfiúsítása ellen.

— Svájc olyan ország — írja egyik újság — mely többre becsül egy erkölcsös parasztot, mint egy erkölcstelen zsenit.

És szemére hányják a híres olasznak Dusét és a többit. Szóval Svájcnak nem kell D'Annunzió. Mert erkölcstelen. És nem lehetetlen, hogy D'Annunzió úgy tesz, mint Salvini. Magyar állampolgár lesz. Mi elég erkölcstelenek vagyunk. Éppen most kaptunk róla újabb bizonyítványt Németországból.

II.

Bilse — él

Tegnap az a rettenetes hír érkezett róla, hogy meggyilkolták. Persze, hogy nem igaz. Bilse él. Nagyon is él. Egy évvel ezelőtt én írtam volt Párizsból a francia Bilséről. Ő is írt egy regényt. Egy kis francia garnizon életéből. A múlt hetekben fordították németre, angolra, franciára egy orosz Bilse könyvét. Ez persze egy orosz garnizon szemetét turkálja. A német Bilse sikere egy sereg Bilsét termett. Mert hát ez kell a publikumnak. Bilse él. Sőt Bilse él csak igazán. Mert minden publikumok jóvoltából az irodalomnak a kalózái tudnak élni s főképpen — megélni.

III.

A titokzatos automobil

Keresztül és kasul száguldja Németországot egy örült automobil. Nem sejtik ki az utasa. Gázol és gyilkol a titokzatos ördög-szekér. Íme, az automobilnak az ő legendája. Az emberi fantázia megmaradt gyermekkorúnak. A bolygó zsidó, a bolygó hajó, a Burg asszonya, az erdei leány s a fantómok ezernyi ma is eleven seregébe beáll a bolygó automobil is.

IV.

Irving a Westminsterben

A nagy angol színészt persze Pantheonba helyezik. A híres Westminsterbe. De Shakespeare nemzete nem könnyű nemzet. Az Irving ilyen apoteózisába nem törődik bele könnyen. Egy komédiás az előkelő Westminsterben? És az angol lapok sietnek megnyugtató magyarázatot adni. Nem azért kerül a Westminsterbe Irving, mert nagy színész volt. De mert nagy dolgokra inspirálta embertársait. Hát ez rávall az angol farizeusságra. A lordok halott társaságába bekerül Irving, *bár* színész. Vajon kérne-e az ilyen dicsőségből Irving, ha beszélni tudna?

BN 1905. okt. 18.

Pont

13. A SZÍNHÁZ CSŐDJE

Az Idő siet és hamarabb megőrli a színházat, mint legedesebb álmainkban reméltük. A Balkánon még, az ifjú nációk badar életében, bolondokul tarthatja az embereket *Histrio*. Ám fejlődött társadalmunkban vége a dicsőségnek. Mit akar a színház? Mit nyújt? Hova tart? Tolsztojjal szólván, miért kell tengernyi vérrrel, búval, vággyal, verejtékkal, idővel, pénzzel, önámítással áldozni a modern, sok ajkú és kegyetlen Nérónak?

A mai színház leghívőbb embere, Antoine, a nagy irodalmi békéltető, a zseniális direktor, mondja most: a *színház üzlet*. Üzlet, mint akármilyen. Nem jelent és nem képvisel semmit. Nem több, mint a cirkusz. Emberformájú kutyakomédia. Annak a kornak indulunk, mikor mindenki olvas és főképpen mindenki — ír. Nagy jelenségeket sőt nagy művészi megihletéseket kap az ember mindenből. Egy gyönyörűen oktató kutya az Életnek olyan mélységeire képes figyelmeztetni bennünket, mint néhai Irving vagy néhai Sarah Bernhardt. Akárhogy harcolnak a fantázia ellen, a fantázia delelőben van. A modern ember a fantázia embere. Ezt a fantáziát nem tudja jóllakatni a színház.

Imádni való ember Antoine. Imádni való ember Carré, az Opéra-Comique igazgatója. Hiába: újságírók nélkül lélekzeni sem tudna a világ. Ők újságírók, kik belopóztak a dohos, csúnya, hazug várba, és most fölrobbantják. Carrét ugyanis most azzal vádolják Párizsban, hogy vagy *pénzes emberek színdarabjait adja elő*, vagy csak olyan darabokat, melyek okvetlenül pénzt hoznak. Tehát lércdolgokat, tisztelt publikum. Carré passzív lovag. Antoine bátor és vértetetlen. De mindkettőjüknek hálás lehet a világ. És hálás lehet a Ville-Lumière-nek, mely meggyilkol minden ártalmas babonát.

Most a színházat gyilkolja. Odatartja a világ elé ezt a kellemtelen zsarnokot: lásd, haszontalan, és ki kell tekerni a nyakát.

Nem a színház hal meg. De a mai ravasz színház, mely szeke-rebe fog be mindnyájunkat. Azt hirdeti, hogy köze van a művészethez, az emberiség nagy álmaival. Holott hazudik.

Úgy fogunk színházba járni nemsokára — már akik fognak — mint a kesztyűsboltba avagy virágkereskedésbe. Mint akármelyik üzletbe, ha egy-két feledő negyedórát akarunk vásárolni. Az irodalom pedig végleg el fog válni tőle. Hogy is találkozhattak ők?

BN 1905. október 19.

Lellei

14. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Hakon király

Bájos ez a dolog. Hónapokig nagy volt a töprengés Norvégiában. Mít csináljon magából a kis északi ország? Republikánus monarchiát, mint Anglia? Monarchikus republikát, mint Franciaország? Republikánus republikát, mint *Svájc*?

A monarchia győzött. Már szinte biztos, hogy Károly dán herceg lesz a norvégek királya. Már neve is van. Ósnorvég neve: Hakon. Hát van gyönyörűbb intézmény a királyságnál? Már a dán herceg tudja, hogy ő iszonyú norvég. Már a neve is norvég. Már Norvégia repeső örömmel várja a legelső norvég embert. Bájos ez a dolog. És a népek örökké gyermekek maradnak.

II.

Zálogházak Japánban

Szegény Japán. . Egy Spencernek, egy Ibsennek fájdalmas derűt szerezhet, mikor egy őszállapotú népet lát mohón áttérni a mi kultúránkra. Spencer beszélt is erről sokat élete utolsó éveiben. Éppen Japán révén. Hejh, a kultúra kötelesség. De fájdalmas kötelessége az emberi nemnek. Sok új kinnal kell azért megfizetni. De Japán fanatikusan vette a dolgot. Egy csúfolódó francia újságíró írja, hogy például Japán fejébe vette a női fegyházakat, mivel ilyen fegyházak Európában s Amerikában is vannak. Női fegyenc alig akadt Japánban. Ott még a nők képtelenek nagy, bűnös cselekedetekre. Valósággal toborozni kellett a fegyházba. De legalább női fegyházat is mutathatott az idegennek Japán. A civilizációnak ez a rettenetes, beteg szomjazása meghozta a gyümölcsöket. Oh, vesztettül modern ország már Japán. Kell bizonyosság? . . . Az utolsó években úgy termettek a zálogházak Japánban, mint a gomba. Ezidőszerint ez a legjobb üzlet Japánban. Hiába: nagy dolog a civilizáció, a kultúra, a modern élet. És drága.

III.

A teremtés ura

A teremtés ura, mint a férfiúi embert csúfolják, galád szokásai közé mostanában egy újat vett föl. Nincs nap, mikor hír ne jöjjön valami afféléről, hogy egy férfiú magával vitt a halálba egy nőt. Neki meg kell halni. Hogy könnyebben induljon útra, s hogy romantikával aranyozza be gyáva és szennyes voltát, magával csal vagy cröltet egy nőt. De ez nem minden. Egyre sűrűbb az eset, hogy a teremtés ura megbeszéli a kettős öngyilkosságot a balek nővel. Először megöli a nőt. Ekkor ő megijed és életben marad. Most Németországban történt ilyen eset. Pláne két szentimentális nővért ölt meg egy férfiú. Aztán jelentkezett a rendőrségen. Közben rájött, hogy élni a börtönben is jobb, mint nem élni. A két némbert persze nem lehet feltámasztani. A nőknek pedig megjöhetne már az eszük. Beláthatnák, hogy a teremtés ura a legtöbbször hitvány, kis állat, amikor a halálról beszél. Ha pedig van köztük kivétel, e kivételek megérdemlik, hogy — egyedül haljanak meg. Sőt azt is, hogy éljenek.

IV.

Baneth Budapesten

Baneth Sándor Budapestre érkezett.
Kik reszketnek?.

BN 1905. október 20.

Pont

15. A BOLYGÓ GÖRÖG

— *Bemutató előadás a Király Színházban* —

Beöthy László szerencsés színháza a *János vitéz* diadalmas ütközete óta úgyszólván ma este ment először komoly harcba új diadalért.

Magyar szerzőket állított újra gárdája élére a Király-színház, és írjuk ide hamar, mert szívesen írjuk: a *gárda győzött*. A győzelem talán nem kukoricajánosi éppen. De győzelem.

Operett a Király-színház új darabja. Pásztor Árpád írta az operettet Buttykay Ákossal, egy nagyon előkelő talentumú, fiatal muzsikussal.

Ravasz Ulixesz történetéből csinált szöveget Pásztor Árpád. Homérosz nagyszerű meséjéből. Az ithakai király igazán színpadra vágyakozó figura. Offenbach szövegírói előtt is az volt már, s ma is az. A bolygó görög óceánközi szerelmeiből három felvonásban hármat látunk. Nauszikaa és Kirké után a nevezetes Penelopéhez, feleségéhez, érkezik meg Pallasz Athéne kegyelméből Ulixesz, és itt az operettnek is vége. Csókok, ölelések között énekelnek idáig. Olykor kedvetlenül vagy rosszul ilyen vagy olyan paródia is kivihog a meséből. De a nagy téma elvész és alig tud egy pár helyzetet adni. A blaszfémia tervtelen és bátortalan. Néha azt hisszük, hogy a paródia paródiáját kapjuk. Ezt sem. Összevisszaság érzik a szövegen, mintha nem tudta volna eléggé megszeretni az íróját. De a poéta mégsem tagadhatta meg magát. A verses részek érzelmesekek, kedvesek, s általában irodalmi munka, ha a siker érdekében néha ki is siklik egy kicsit az ízlés tónusából.

A jó téma megihlette Buttykayt. Kissé azonban nagyon is előkelő és hideg muzsikulélek az övé. Az úgynevezett nagymuzsikától érezhetően finnyáskodva szállt le az operetthez. Két szímfóniáját, egy szerzőjét, egy zongoraversenyét s egy zenei poémáját ismerte eleddig a publikum Buttykaynak. Ma a színpadon gazdagnak, előkelőnek mutatkozott be, de igen komolynak s a mesterségét már túlságosan is értőnek. Kevés az operetti vidámság benne. Invenciója nem nagy. Fél a meleg, lány melódiáktól, holott éppen ott volt ma igazi hatása, ahol muzsikájának sikerült fölmelegednie. Nagyon tudja bizonyítani a mesterségét. Az instrumentálása pazar, túlsúfolt. Operai módon megcsinált nagy finálék s duettek másítják meg az Ulixesz-téma hangulatát.

A színház páratlanul pazaron állította ki új darabját. Nagy, parádés este volt. A zenekart János vitéz komponistája, Kacsóh Pongrác dirigálta. Fedák Sárinak pedig három nőszerep is jutott. Fedák Sári volt az, aki mégis csak visszaszerzett sokat a kifelejtett stílusból. Ulixesz három asszonya, az egy ugyanazon Fedák Sáriban ezer Nauszikaa, Kirké lakozott. Kiváló partnerei voltak a gyönyörű hangú s játékosnak is kitűnő [Környei-Ulixesz és Németh. De a többiek: Kazal Biri, Horváth, Körmendi s valamennyien jelesek. Káprázatos tablók, balett. A zenekar megerősített, majdnem operai erejű. A beszótt aktualitások és kuplék nagyon tetszők. Néhány nagyszerű zeneszám pedig igazán szenzációs hatást tett.

A siker kétségtelen.

BN 1905. október 20.

Dyb

16. AZ IGE VESZEDELME

Mi van veszedelemben? Veszedelemben van az — ige. Igen: az ige. Mert jön a kenyér. Nem mi mondjuk ezt. Nem a polemikus elme csavarása. Szóról szóra olvasható a koalíció főzsumnáljában. Büntetlenül olvasható, mert büntetlenül írhatták le. Egy kétségbeesett elszólás:

— Emberek, magyarok, szörnyű veszedelem fenyeget minket. Itt a Fejérváry-kormány és programot mer hozni. Bűnlajstrom ez a program. Kenyér az ige helyett, nemzeti függetlenség helyett egyetemes jólét, ideál helyett haszon, ábránd helyett valóság.

Majdnem szóról-szóra így. Hogy erre persze fölriadjon az ország. Óh, bűnök bűne. Meglebbenteni a nemzeti szentély függönyét. Zsellér magyaroknak életet ígérni. Jogokat adni a jogtalannak. Fölruházni a meztelent. Megállítani a menekülő forradalmat, melyet a Cunard Line szállít el tőlünk. Bevezetni Európát a magyar rónára, mely Vajk megkeresztelődése óta hiába vár Európára. Naiv álmok helyett kenyeret adni.

Valóban szörnyű bűn ez.

Harminchét évig tartottuk ígével ezt az országot. A főzsumnál azt mondja: politikából. Mert miért hozzák éppen a legszebb álmok idején ezt a sok ocsmány, valóságos jót?

Ismeritek penészes és szomorú életét a kisváros úgynevezett úri szocietasának? Az egymást maróknak, kicsinyeseknek, bután komikusoknak és boldogtalanoknak életét? Ezt az életet élte harminchét évig a magyar úri parlament.

Egymást marták és senyvedtek a benneülők. Ütni a hatvanhetet és védeni a hatvanhetet: ez volt minden. És türelemmel lenni egymásnak úri állapotja iránt. Főképpen ez.

Hogy harminchét évig késlekedtek a kormányok a szükséges jókkal? Miért nem obstruáltak a nagyszerű ellenzéki hazafiak?

Végiglapozhatjuk naplóköteteit híres parlamentünknek: szitok az átkos kormány és Ausztria-Bécs ellen. A népjogok dögrováson lehetnek. Pellagra-halál feketett egész vidékekre. Kiírthatták úrva szigeteit a magyarságnak. Dühöngthetett itt a legelmaradtabb Ázsia. Az urak veszekedtek, marakódtak, igen jó módban éltek, anekdótáztak a folyosón és párbajoztak. No és szónokoltak. *Igében* nem fukarkodtak soha. Dolgozott a nagy pipa és füstölt a kevés dohány. Ezt mívelték az urak.

Most mit akarnak elhíttetni az ige siratói? Hogy ők is akarják az ígért és óh be megérett reformokat, de előbb a függetlenség várát akarják megépíteni?

Miknek tartanak minket? A régi, a preparált butáknak?

Hiszen a vezényszót sem akarják. Elalkudták százféle formában de egyféle hűtlenséggel. Be akarnak az urak komótosan rendezkedni. A mi nyakunkba ülni akarnak, szegény zsellér-milliók nyakába. Kényelmet és nyugalmat akarnak az ország elbirtoklására. És hatalmat mindenekelőtt.

Tehát álljunk az ige mellé? Ugy-e? Tagadjuk meg az életet, az ige miatt? Apponyi hegyibeszédjeiből éljünk? És magunk csináljuk meg a csodát, hogy sok millióan lakjunk jól két száraz halból és öt kenyérből?

Az idők szent világosságát köszöntjük. Az előretörés ellen a legvadabb harag is csak úgy tud dühöngeni, hogy — vall. Ige helyett igenis kenyér kell. Mindenkitől, aki adja.

Soha még társadalom így nem éhezett. Rossz és barbár szenvedelmek melegágya ez a szegény, züllő, ezerszer jobb sorsra érdemes magyar társadalom. Kíéheztették — az igék. Elvonták tőle az élet levegőjét. Rózsaszínű és gonosz köddel ködözték be az agyát. Soha még társadalom így meg nem érett reformokra. El fog veszni ezek nélkül az európaisító, e kenyeret és intellektust kínáló reformok nélkül.

A reformokban van a magyarság, az élet, az igazság, a kultúra, a szabadság, a haladás. Minden. Még a vezényszó is benne van, ami már régen nincs benne a koalíció gondolatában. Hogy veszedelemben van az ige? Éppen a tizenkettedik órában. Nyomorult és hazug igék helyett jöjjön most a szép és világos valóság, amely hozza az úgy lebecsült kenyeret, hasznot, jólétet és kultúrát.

BN 1905. október 21.

(A.)

17. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A hamis szentek

Az Egyház eddig megtúrt az igazi szentek sorában néhány hamis szentet is. Szent Philoménát például. Meg aztán sok nem autentikus kép, szobor s ereklye előtt térdeltek eddig a hívők. Mindez rendjén volt eddig, de ezután nem így lesz. Pius pápa revidálta a szentek névsorát, s már Nápoly templomából kihordták a fölösleges szent dolgokat. Azt hinné az ember, hogy ennek az egyszerűsítő reformnak örülni fog az áhítatos tömeg, mely az igazi

szentek erdejében is könnyen eltévedhet. És nem így van. Az áhítatos tömeg követeli az ő szentjeit. Neki nem sok a szentek száma. Az áhítatos tömeg szent Philoménát sem engedi el. És a legapokrifabb ereklyét sem. És Nápoly áhítatos tömegének igaza van. Vagy minden, vagy semmi. Az áhítatos tömegnek aggodalmas sejtése van. Ma nekem, holnap neked. Ma Philoménát tagadják meg, holnap talán Szent Antalt. Soha sincs elég a szentekből és soha el nem fogy a sancta simplicitas.

II.

A drága Rostand

Egy párizsi folyóirat hirdeti, hogy nagyon drága ember a Cyrano írója, Rostand. A folyóirat százezer frankot ígért Rostandnak, ha megengedi, hogy legelőször közölje új darabját, Chanteclert. Ezt a horribilis honoráriumot Rostand visszautasította. Micsoda reklám ez annak a folyóiratnak, s micsoda reklám Rostandnak. Valakinek, aki az ötletet kifundálta, mindaketten fizethettek. Ha nem is százezer frankot, de csinos summát.

III.

Az új Eremités-élet

Hogy én *vagyok*, ez már azt jelenti, hogy útjában vagyok másnak. Ha pedig nekem jól megy dolgom, nagyon bajos dolog, hogy ne *másnak* a rovására menjen jól. Gazdagodni bajos úgy, hogy valaki attól ne szegényedjék. Mert hát ilyen csúnya harc az élet s nagyon kevés benne a názáreti lélek. Ellenben annál több az erő vallásának a híve. Különösen elmaradtabb társadalmunkban. Különösen, ahol a gyöngékkal nem sokat törődnek. . . Mindez a véres Miloszavljevics-élet elé tartozik, mely dermesztő megismétlődése az Eremités-életnek. Az Eremitések látják, hogy ésszel és erővel vagyont lehet szerezni. És az Eremitések vagyont szereznek. Az Ulrichok meg azt látják, hogy az Eremitéket agyon lehet verni. Hát agyonverik őket. A szerb vér bosszús és tüzes vér, de logikus természetű vér. Ha Ulrichot is fölmentik majd az esküdtek, sor kerül a többi Miloszavljevicsre is. Az erőszakos gazdagodástól pedig mégsem fognak megijedni az emberek. Sem Bácskában, sem sehol. Hanem igaz, hogy gazdagodni jó. Az is igaz, hogy a szegény emberen legkönnyebb meggazdagodni. Az is igaz, hogy az élet — harc. De itt az ideje gondolkozni arról, hogy jobban

vigyázzunk a kis emberekre. Nem lehetetlen, hogy Miloszavljevics nem volt egy második Eremités. De Eremitsek mindenütt vannak, s ha nem is ölnék mindenütt olyan könnyen, mint a szerbek közt, föl kellene már menteni az Ulrichokat az ölés alól. A bosszú rettetes műve alól. Mert az esküdszéki fölmentés nem panacea.

BN 1905. október 22.

Pont

18. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Egy nagy sztrájk

Magyarországon sztrájkol — Hymen. Évről-évre kevesebben házasodnak itt az emberek. Szinte kétezerrel kevesebb például a házasságok száma csupán ez évben. És csupán szeptemberig.

De sztrájkol a gólya is. Ami még nagyobb baj. Nemcsak Baranyában. De szinte mindenütt. A jövő magyarjainak nincs se kedvük, se módjuk világrajönni.

Én elhiszem, ha azt mondják, hogy a német vezényszó miatt. A fiúknak okvetlenül szomorú lenne a német vezényszó. De miért maradnak el a leányok?

II.

Tisza — Apponyi — Delcassé

Tetszik tudni, hogy Tisza megölte magát, mikor a pártja kisebbségben maradt. Úgyszintén öngyilkosságot követett el Apponyi is, mikor a koalíciónak beborult. Most meg Delcassé, a francia ex-külgyminiszter nem élte túl a maga nagy csődjét. De nem csak ők tettek így. A bukott politikai vezéreket rendszerint megöngyilkolja a jó és becsületes publikum jó és becsületes fantáziája. Holott ők vígan élnek. Tessék elhinni, hogy sohse veszik ők olyan komolyan a maguk dolgát, mint — mi: jó és becsületes publikum.

III.

A norvég vígjáték

Ibsen megéri, hogy északi országa az ő ködös, kietlen drámái után nagyszerű vígjátékot ad a világnak. Már megvezércikkezte a világsajtó, hogy Károly dán herceg norvég király. Eközben pedig Norvégiában népszavazás lesz. Károly herceg nem vonulhat be népe fővárosába. Először egy kis szavazás lesz. És ki tudja, nem a köztársaság mellett szavaznak-e majd a norvég parasztok?

Ez szép volna, és víg volna. Mégiscsak halad a világ. Ha nem is Szerbiában, de más országokban. A franciák még lenyakzták a királyukat. Később egyszerűen detronizálták őket. Norvégia a jövőbe nyújtana bepillantást. A civilizáció terjedésével a királyokat detronizálják, mielőtt királyok lettek volna.

BN 1905. október 24.

Pont

19. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A „szép Matild”

Kellett-e Vitte grófnak világhistóriát csinálni? Ha békés beamter marad Vitte gróf, nem tudja ma az egész világ, hogy a feleségének túltüzesen udvarolt ő már akkor, mikor a felesége nem volt a felesége. Hogy a szép Matild „szép Matild” volt, s olyan szép volt, hogy néha hivatásból volt szép. Mindezt ma tudja az egész művelt és műveletlen világ. Nincs olyan világrengető esemény, mely végül is ne kulmináljon egy nemi vagy egy zsebi ügyben. Mikor Mandzsúriából a legszenzációsabb harctéri hírek érkeztek, a világsajtó két napig elévődött azon a kis híren, hogy a volt és visszahívott szentpétervári japán nagykövetnek viszonya van Szada Jakkoval, a gésák gésájával, a nagy japán színmesternővel. És talán ki se tör a háború, ha a nagykövet úr nem kívánja szívzorongva viszontlátni a japán Márkus Emmát. Mandzsúriából folytonosan érkeztek a szerelmi és zsebügyi hírek. Nagyhercegektől és japán fiúkról. A világtörténelem emlékeztet bennünket arra, hogy minden emberi dolgok között a szerelem és a pénz a főpozitívumok. De ez a „szép Matild”-ot nem vigasztalhatja meg. És nagy

igazságtalanság is történt Vitte grófnővel. Az ura megmenti Oroszországot. Beleírja magát a világhistóriába. Erre az egész világnak meg kell tudnia, hogy Vitte grófnő valamikor csak „szép Matild” volt és hogy valamikor nagyon merészen élt. Még ha nem volna igaz, el lehetne tűrni. De hátha csakugyan igaz volt?

II.

A kegyes sajtóhiba

Az ólombetűkben lélek lakik. Néha sírnak az ólombetűk, mikor elmeszegénységekért kell glédába állniok. Máskor pedig elfogy a türelmük, s maguk korrigálják meg az ügyefogyott gondolatot, vagy eltemetik egészen. Olykor pláne irigyek a betűk. Nagyon sokszor malíciózusak. Néha-néha pedig kegyesek is. Ilyen kegyes-ségéről a betűknek lesz itt szó. Egy kegyes sajtóhibáról. Néhány hazaárulót kineveztek most főispánnak. Arad vármegyének is jutott egy. A betűk kegyes hangulatban voltak. Gondolták: hátha ismét ügyetlen és életlen lesz a honmentő elme. Hátha nem tud újra közhelyeken kívül mit sem összeszedni. Legyünk kegyesek. És a kegyes betűk elszabadítottak egy kegyes sajtóhibát. Arad vármegye helyett Arad *vérmegye* került ma a hivatalos lapba. Herkulesre, az első finom és mély ötlet volna ez mostanában. Meg kell fogni azoknak, akik már nagyon unalmasak az ő hazaffyasságukban. Lármázni, rossz hazafias verseket írni, szitkozódni. . . Megértjük. Nem éreznek. Tehát lelketlenek. Íme egy kegyes és szellemes sajtóhiba segít rajtuk. Meg kell fogni:

— Lám, lám, a kormány nem is titkolja, hogy Arad *vármegyéből* ismét Arad *vérmegyét* akar csinálni.

III.

Új Báthory Erzsébet

Szörnyű hír ez. Minket is a szörnyűsége fogott meg. Barnbeckben letartóztatták egy leánynevelő intézet igazgatónőjét. Ez a nő meggyilkolta tizenöt növendékét.

Micsoda veszett szörnyeteg lehetett? Nem tudjuk. Vérüket vette? Hirtelen örületében? Vagy kajánul benne lappangott már régen valami irtózatos lelki veszettség? . . . Szörnyű hír ez. Tessék elgondolni. Ma, ma, mikor majd meglöndülünk a kultúrtársas-

dalom nagyszerűségétől. És ez megtörténhetik. Kisleánykáikat viszik szeptemberben az előkelő szülők az előkelő intézetbe. A selymes, a finom, az előkelő, a nemes kulturdáma, az igazgatónő átveszi s lemészárolja őket. . .

BN 1905. október 25.

Pont

20. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Amerika és a házasság

Amerika védi ezidőszerint legelszántabban a házasságot. A tulajdonjogot Amerika ezerszer szívesebben elsikkasztaná a mai emberi társadalom fundamentumából, mint a házasság intézményét. Az Egyház és a házasság szent intézményéhez ragaszkodó egész mai emberiség, gyönyörűséggel tekinthet Amerikára. A Jenki meg tudja becsülni a házasságot. Érti, hogy az nemes, szép és hasznos. A mai társadalomban elengedhetetlen. Mindennap olvashatnak önök bizonyosságot erről a lapokban. Az amerikaiak szinte túlságba is mennek néha a házasság nagy szerelmével. Ugyanis néha harmincszor-nyegyvenszer lép házasságra olyik lelkes amerikai. Miközben egyszer sem válik el. Hát ez már egy kicsit túlzás. Végre is az amerikai bíróságok nemes megértése sem terjedhet túl a bigámián.

II.

A gyarmatok haszna

A kulturtársadalmak mai életében nagy szerepük van a gyarmatoknak. Naponként jönnek a hírek. De mióta jönnek. Mióta gyarmatok vannak. Az angol otthon típusa a büszke, szabad jog-embernek. Hogy milyen a gyarmatokon? Indiában is tudnának erről ma is még beszélni. A francia ember otthon méltatlankodik egy ismeretlen honfitársa hajaszálának meggörbítése miatt, a gyarmatokon dinamitot nyelet a jó bennszülöttel s föllobbantja. Vagy még elmésebb multságokat eszel ki. Németország pláne vezet ezen a téren. Az emberkínzásokon s a bennszülöttek

megrablásán fölül is tud újat adni Németország. Ma valami csúnya gyarmatügyi panama híre jön innen. Ami vadság, kapzsiság, fenévadság, züllöttség már túlon túl nagy mértékben jelentkezik boldogabb kulturországokban, az lecsapolódik a gyarmatokra. Hajh, hajh, hogy Magyarországnak nincsenek gyarmatai.

III.

A fajközi szerelem

Kiderül most, hogy a leánykereskedők új piacot nyertek Kínában. A mandarin urak igen kedvelik a fehér hölgyeket. Ezúttal nem moralizálunk. Haszontalan munka is volna. De érdekes dolog jelentkezik. A nagyon ellentétes race-ok hirtelenül és mohón kívánják egymást. Statisztika bizonyítja, hogy amaz országokban, melyeknek gyarmataik vannak, a gyarmatokra kivándorolt fehérek előszeretettel kezdenek házasságra lépni a benszülöttekkel. E házasságok száma hihetetlenül nő. A mandzsúriai háború idején derült ki az, hogy a japán férfiak például nagyon szeretnek kínai nőknek udvarolni. Mindezek bátortalanul, de mégis csak arra vallanak, hogy az emberiség feltartóztathatatlanul halad a nagy, teljes összeolvadás felé...

BN 1905. október 26.

Pont

21. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A gyomor

Minden országok öblös szájú Déroulède-jei, figyeljetelek Oroszországra. Oroszországban most már alighanem csakugyan ki fog ütni a szabadság. A lélek ezer éhsége csak lármázott. Forradalmat sohasem csinált. De most rémes korgás hallszik Oroszország felől. Üres sok millió gyomor. És most lesz forradalom és lesz szabadság. Parfümös és finnyás urak röstelhetik. Mégis ez a nagy törvény. Minden nagyszerűt a gyomor csinál. A szent hazáért is csak jólakott gyomorral lehet lelkesedni.

II.

Úri nyavalya

Debrecenben nem tudják a hivatalos bölcsek, mit csinálnak egy szegény ördöggel. Majoros ember a szegény. Valami betegsége van. Ő úri nyavalyának nevezi. Néha rájön ez a nyavalya. Ilyenkor az istennek sem dolgoznék. Pénzt szerez mindenáron. Sikkaszt, csal, lop. Aztán kártyázik, lumpol, asszonyozik, pöffeszkeedik. Később nem emlékszik semmire. Az orvosok nem tudják megállapítani, hogy bolond-e ez az ember? Dehogyan bolond, dehogyan bolond. Ha volna neki egy kis vagyona, a kaszinóban ülne. Szeretett képviselője volna egy lelkes és színmagyar kerületnek. Lenézné a dolgozó embereket és bojkottálná a hazaárulókat. Nem bolond az a debreceni ember. Csak rosszul választotta meg az édesapját. . .

III.

A napfolt

Egy új napfolt. Nagy, nagy. És a tudósok gondokba merülnek. Tavaly még az volt a teória, hogy a sok napfolt meleget hoz. Most hideg és tél van mindenütt. Lehet azonban, hogy trópusi helyeken most annál vadabb a hőség. Végre is nem Tyukodon van a világ közepe. Ez a napfolt, ez a napfolt. Flammarion nemrégiben azt mondta, hogy mindent a Nap csinál. Egy suszterinast elüt a villamos kocsí. Ezt is. És valamikor úgy fog olvasni az ember a Napból, a napfoltból, mint ma a katekizmusból. Valamikor látni fog az ember. Valamikor. Ma még csak a napfoltot látjuk. Ám lehet, hogy amit látunk, nem is napfolt. . .

IV.

Bögöte

Bögötén pedig legyen rend. Kegyetlen rend. Ha a világ megtudja, hogy Bögötén magyar pópák forradalmat csinálnak az iskola ellen, nem heverjük ki ezt sohasem. Ha majd meglesz a magyar imperium. Ha majd meglesz a magyar hadsereg. Akkor is ujjal mutat reánk minden idegen kultúremler — Bögöte miatt.

BN 1905. október 27.

Pont

22. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Funerátorok

A Konti-búcsúztatókat még mindig olvasom. Valamirevaló halotról nálunk egy hétig írnak legalább. Élő nagy embere kevés van Magyarországnak. Mi csak a halottakat becsüljük. És csodálatosan sok minálunk a talentumos funerátor. Még ha angol volnék is, epitáfiumokért Budapestre fordulnék. Viszont ha angol volnék, pajkos gondolatom támadna. Buta dolog lehet ott élni, ahol ilyen zseniálisan értenek a temetéshez.

II.

Zombor

Szeretjük ezt a Zombort. Ural-zengésű, szigorú nevű magyar város. És még jobban szeretjük, mert megcsinálta az első nőkaszinót. Tudja-e Zombor, mit művelt? Bombát dobott a magyar kaszinók közé. Olvasom alapszabályait a zombori kaszinónak. Nincs köztük olyan, mely tiltja a politizálást. Tehát itt *nem* fognak politizálni. Itt igazán nem fognak. Továbbá itt nem kártyáznak. Még továbbá itt nem fog párbaj születni. A zombori nők találkozni, mívelődni és szórakozni akarnak az ő kaszinójukban. Ahogy Széchenyi gondolta. Zombor, Zombor... Te fogsz bebizonyítani egy kényes és titkos tételt. Magyarországon európai értelemben vett férfiakat legföljebb a — nők között lehet találni...

III.

Vilmos

Hogy miért is nincs ma egy kénköves elme, mely el tudna banni Zeysig professzor pártfogoltjával, Vilmostal. Micsoda egy Vilmos ez. Ha a buta világ nem szokott volna hozzá a hermelinimádáshoz, rajta mulatna ma mindenki. A németek császáriján. Ez a koronás szátyár nem nyugszik. Most például figyelmezteti a hazafiakat, hogy veszedelem közeleg. És a világ nem kacag.

Majd talán a Simplicissimus megrajzoltatja ezt a bolondságot. C'est tout. Pedig ez örülden mulatságos volt. Vilmos az uralkodók enfant terrible-je, aki házi titkokat elárul. Mikor rossz idő jár a fejedelmekre, piszkálják a hazafiságot. A régi dajkamese. A német embernek pedig eszébe juthatna valami. Ha most hirtelen köztársaság lenne minden európai államból, csak Albánia ajánlana trónt Vilmosnak, olyan albán volna ez a Vilmos, hogy csoda. Mint ahogy Hohenzollern Károlyból olyan oláh lett egy nem nagyon esztétikus magyar elmésség szerint, hogy még az a rovar is otthont talál nála, mellyel magyar-oláh vidékeken az oláht csúfolják.

IV.

Új rendjel

A francia republika ellenségei vakációzhatnak. Franciaország belzavarái elülnek. Egy ideig nem lesz ott semmi baj. Az emberek komolyabb dologgal foglalkoznak. Tudniillik új rendjelet alapítottak a demokrata köztársaságban.

BN 1905. október 28.

Pont

23. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Vajda János

Úgy halljuk, hogy a magyar ifjúság fölfedezte Vajda Jánost. Annyira fölfedezte volna, hogy már halottak napján egy ifjút szónokoltatta a Vajda János sírján. Mivel pedig a világ könnyen felejt, s mivel nem szabad megvárni a magyar egyetemi brigádérosoktól, hogy ismerjék is azt, akit halottaiban megtisztelnek, szabad legyen nekünk bemutatni ezt a Vajda Jánost. Ez a Vajda János egy hazátlan bitang volt. Egy Jakab. Vajda Jakab verseiből írjuk ide ezt a néhány sort:

Ha neve sem lesz régi vármegyének,

— — — — —
Lesz ki parancsol és ki megfogadja,
A szolgabírók rémmesében élnek,

Mágnás nem áll fölötte a törvénynek,
Ha az adó lesz kétszer annyi, mint ma,
De kulcs, arány csalatkozhatlan minta.

— — — — —
— — — — —

Ha németek hozzánk tanulni járnak,
Magyar leányt keresnek gouvernantenak;
Csikós mulat vasárnap frakkot öltve,
Utolsó antisémíta kitömve;
Nadrágszíz, csáti bot, cigányok sátra,
Nemesség bibliája: ferbli kártya,
És — tisztesség nem eshetik kimondva —
Rojtos gatyá... kerülnek múzeumba:
Akkor telik be jós igéd, Széchenyi!
Dicsőség, boldogság lesz itten élni.

Még sok-sok sort ideírhatnánk. Nagy Jakab volt ez a Vajda János is. De jobb, ha nem kutatják ezt a derék brigadéros ifjak. Rettenetes dologra jönnének rá. Szent Istvántól kezdve Széchenyin keresztül, Petőfin, Vajdán és minden nagyon át, Jakabok voltak Magyarország nagyjai. Szomorúak, elégedetlenek és gyalázatos reformerek. Haladópartiak...

II.

A zsidók

Gyönyörű dolog, de tudtuk előre. Ahol minden fölfordul, ahol berobognak az utolsó stációra, ott ütik a zsidót. Ütik? Koncolják, mint most teszik Oroszországban, Franciaországtól keletre így van ez már régen. Néha még Franciaországban is. Mi lenne, ha zsidók nem lennének? Ha a társadalmi igazságtalanság megmeggyúl, ha az emberek már nem tudnak bűnbakokra bukkanni, holott kellene a bűnbakok, mert az Égben nem hiszünk, mit csinálnánk zsidók nélkül? Heine arról ír, hogy Buddhábálványokként tisztelnők a zsidókat, egész kultúránk mestereit, Názáreti Jézus népét, — ha kevesen és kihalóban volnának. Mi tovább megyünk, mint Heine. Nekünk sok zsidó kell. Hadd üthessük őket, mikor a Sors reánk paskol, mikor Eget és Földet vádolunk, mikor kitör belőlünk a rejtőzködő bestia. Sok zsidó kell. Hadd lakoljanak azért, mert nem lehet egészen boldog seholsem az ember. Ezért csak meg kell lakoltatni valakiket?

III.

Batthyány Ervin

Batthyány Ervin bögötei esete azt juttatta a minap eszünkbe, mi volna, ha magyar volna az a nagyszerű öreg úr, kit Tolsztoj Leónak nevez a világ. Mondjuk, hogy gróf Tolcsvaynak hívnák. Milyen régen betettük volna a Lipótmezőre. Egy gróf, aki a tekintély ellen küzd. Aki okvetlenül megbélyegezné azokat az őseit, kik Dózsa Györgyöt félangolosra sütötték. Egy hazátlan bitang... Néha az embert, a legvilágosabb embert is, vallásos érzések kerítik meg. Be szép is a Leibnitz világa. A cobolynak fehér a prémje havas Szibériában. És Tolsztoj minden lehetne. Még albán is. De a Sors nem volt olyan kegyetlen hozzá, hogy magyarnak teremtse.

BN 1905. november 4.

Pont

24. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Zola nevű ló

Petőfinek keresztelte egyszer turfon futó lovát egy előkelő sportférfiú. Egyszer, véletlenül résen látszott lenni a jó ízlés. Zúgás támadt e keresztelés ellen, s a sportférfiú bókolva és udvariasan Pardonra anabaptizálta a lovát. Akkor mi nagyon örültünk. Úgy éreztük, hogy Magyarországon immár eleven tömeg-lelkiismerete van az intellektuális kultúrának. Hogy európai ízlés, artisztikum és kultúra ellen itt senki hangosan nem vétkezhet. És olvassuk, hogy Zola nevű ló fut a magyar gyöpön. És nem hallunk egy tiltakozó szót sem. Sőt esküszünk, hogy Ibsen, sőt Tolsztoj nevű lovon is vesztegethetné a pénzét a magyar publikum. Nincs nekünk bizony még a vérünkben semmi az ideák tiszteletéből. Még e nagy kultusznak primordiális fajtája sincs: a nevek megbecsülése. Zola minden kultúremberé. Mint ahogy Petőfi is. És ha Zola lehet nálunk ló, az bizony igazolja Eötvös Károlyt, hogy lovas nemzet volnánk, de lovagiasak nem vagyunk, és igen kevés számban találtathatnak nálunk az igazi kultúremberek. . Egyébként pedig legalább is százezer ember ismeri e Zola nevű lónak nacionáléját és értékét. Az ember-Zoláét talán néhány száz. Míg ez a kis arány meg nem változik, nincs is értelme semmi beszédnek.

II.

Arthur Meyer esete

Nagyon mulatságos eset az Arthur Meyer esete. Ez az úr párizsi lapszerkesztő és laptulajdonos. Igen hatalmas úr. Lapja az isten kegyelméből való királyság visszaállításaért küzd s a tridenti zsinat szellemében mindenféle eretnekek ellen. Mert fanatikus híve az anyaszentegyháznak Arthur Meyer, mióta fejét keresztvíz érte. Hogy mi lehetett előbb, nem eléggé óvatosan választott neve sejteti. De ő a royalisták kedvence ma. És olyan szerencsés fráter, aki már nem egészen ifjan egy szépséges, ifjú grófkisasszonyt kapott feleségül, vért a Stuartok véréből. Most már ha valaki valamikor (mit kerülgessük?) zsidó volt, áldást kapott a pápától, iszonyú szerencsét aratott a szerelemben, azt várná az ember, hogy az üzlethez is ért. Arthur Meyer pedig összes szerzett vagyonát elvesztette a Croznier-krachban.* A klerikális és nacionalista cégérű üzleti vállalatok összeomlottak, s Arthur Meyer ma nagyon szegény ember. Malíciózus volt hitsorsosai persze azt mondhatnák erre, lehetetlen is, hogy valaki a mennyei üdvösséget is megnyerje, s az üzletben is szerencsés legyen. De mi csak naivan csodálkozunk. Valaki Arthur Meyer legyen, s éppen csak az üzlethez ne értsen.

III.

Az új Korán

Milyen csodálatosan változik a világ és milyen igaza van e klasszikus közhelynek: A nos mutamur. Különös érzésekkel olvassuk a Budapesti Közlöny-t s benne a baptisták katekizmusát. Íme, egy új vallás indul hódító útjára. Egy új szabályozása az embernek az Univerzummal szemben. Egy új világfelfogás. Egy új Olümposz népe. És ez új vallás mindjárt elismertetésekor a hivatalos lapba kerül. A baptistáknak az 1905. november 4-iki Budapesti Közlöny az, ami a mohamedánnak a Korán. Idézni fognak belőle. És lelkek fognak szerinte az Ég felé emelkedni. Régen e világot borította vérbe és lángba egy új vallás föltűnése. Csodák történtek. Ma a hivatalos lap tudatja az érdeklődőket, hogy az Égbe egy új vallás ígér utazást a hívőknek.

BN 1905. november 8.

Pont

25. BUDAPEST — MONTE-CARLO

A Margitszigetet pedig billiókért sem adnók erkölcstelen játékbarlang céljaira. Mégis mi vagyunk a világ legjátékosabb nációja. Monte-Carlo idegenjei között igen előkelő numerus-rangban vagyunk. Más külföldi játékbarlangokban sincs másként. És itthon? Mindenki játszik. De most nagyon játszanak. Nemcsak a kaszinói urak. De emberek, kik keserves munkával vagy még keservesebb fogásokkal szerzik a kis pénzt. Vészes csatákról hall hírt az ember mindenütt. Itt ruletteznek. Amott vad baccarat dúl. Budapesten ma szinte mindenki a legledérebb Fortunára bízta magát. Egy nagy, penészes Monte-Carlo ma Budapest. Szegény ördögökkel tele. És egyik szegény ördög a másik szegény ördög bárhonna szerzett pénzeszkéje ellen küzd. Neveessenek: ebben benne van minden. Csúf morálunk, inségünk, egész hazug életünk és — politikánk is. Mi lesz ebből? Dolgozni kevesen dolgoznak itt. De nyerni kártyán, ruletten mindenki akar. Ajánljuk Budapest — Monte-Carlo szerencsevadászainak: menjenek gazdagabb országokba játszani. Oda, ahol van kitől nyerni.

BN 1905. november 9.

26. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A kultúra jegyében

Most megint egy nagy sikkasztás derült ki Japánban. Szó sincs róla, megírtuk már egyszer, a kis japánok komolyan veszik a kultúráját. Úgy sikkasztják a százezer jeneket, mint nálunk a koronákat. Immár mindazt élvezik, amit a kultúra egy törekvő népnél adhat.

II.

A nyitott kocsik

Hogy Miklós cár nyitott kocsin akarja magát Szentpétervár utcáin mutogatni, ez a hír nem alkalmas lágy dalokra. A zsarnokokból sohasem akkor lettek könyörületes urak, mikor zárt kocsijukat

nyitott kocsival cserélték föl. És a zsarnokot jobb zárt kocsiban tudni, mint vidám, nyitott hintóban. Addig van valami vigasztalásuk az elnyomottaknak, minden fajtájú elnyomottaknak, míg tudják, hogy elnyomójuk szűkül. A nyitott kocsi semmit sem jelent. Legfeljebb annyit, hogy e hűvös időkben a cár náthát kaphat. Bombát is kaphat, de ehhez zárt kocsiban még több sansza van.

III.

A zsoké leánya

Egy angol zsoké leánya — eladó. Négy millió korona hozománya van a szép leánynak. Édesapja hercegek, grófok, bárók s ezekhez dörgölöző pénzes és lófuttató urak lovain kereste e szép vagyont. Igaz ugyan, hogy Budapesten is, máshol is az előkelő ló-urak kis ló-mulatságaikat szubvencionáltatják a lenézett misera plebsszel is. De mégis úgy kell lennie, hogy ez urak néha tönkremennek a lovaik révén. Mert íme a zsoké leányát koldus hercegek, grófok, bárók és más kopott urak kérik feleségül a négymillió korona miatt. A zsoké leányának pedig esze van. Nem megy hozzájuk. Ilyen igazságos néha a sors.

IV.

Sok a halál

A hivatalos statisztika számaival mutattuk meg nemrégiben, hogy Magyarországon a jövő magyarjai nem óhajtanak — megszületni. Hihetetlenül fogy a születések száma. Egyszer meg arról is írtunk, hogy házasodni nem akarnak itt az emberek. De egyet akarnak ugyancsak a hivatalos statisztika szerint. Ezt igazán nagy arányban cselekszik. Nyolc hónap alatt az idén szinte hetvenezer emberrel halt meg több, mint tavaly szintén nyolc hónap alatt. Ma még dadogva olvassunk a statisztika számaiból. Nagy törvényeit a morálstatisztikának csak sejtjük. De mégis, nem különös az, hogy ezidőszerint sem születni, sem házasodni nem akarnak a magyarok. De halni annál szívesebben.

BN 1905. november 10.

Pont

27. A PÁRBAJ

— Bemutató előadás a Nemzeti Színházban —

Bajnoki párbajnál több és izgatóbb párbajról mesél nekünk színpadi mesét Henri Lavedan. Testvérek vívják a párbajt, s a színpadi testvérek e párbajából mintha az a gigászi harc harsogna ki, mely ma Franciaországban csatateret csinál minden lélekből. És mintha Henri Lavedanból Bourget beszélne ezúttal. Pietista hévvel, kenetesen. Libre-penseurök-höz és dominikánus dühű klerikálisokhoz:

— Egyeztetek ki: mind a két tábornak igaza van. Az Életnek is megvannak a maga jogai, a Hitnek is. Ne akarjátok a lutte finale-t. Mindenkinek igaza van, aki hisz. Lehet hinni az Életben, a Szerelemben, az Istenben, a Túlvilágban. Még a hitetlenségben is lehet hinni. Csak higgyünk valamiben. De lehet, hogy nem is ezt akarja mondani Henri Lavedan. Lehet, hogy csak egy érdekes darabot akart írni, semmi mást. Ideírjuk és ideírhatjuk eleve: nem nemesen új s nem művészi munka ez a darab. De örülünk, hogy a Nemzeti Színház bemutatta. Nemcsak azért, mert derék művészei, nek szerzett nagy sikert. De azért is, hogy lássák a magyar írók-hogy még nem művészi célok között is a gondolkozásnak, az ízlésnek milyen magas, szép hegyi útjain járnak a nyugati írók. A magyar közönség pedig koldus és elzsibbasztott szellemi életében hadd lássa meg, hogy európai emberek kis, köznapi életét is mennyivel különb problémák tartalmazsítják, mint a mi szegény életünket.

Két testvér harcol egy asszony miatt. Az asszony hercegné. Nem jobb s nem rosszabb elfinomodott, vergődő, kékvérű fajtájánál. Szerelmes lesz paralitikus férje orvosába, s e szerelem eszébe juttatja az erényt és az Istent. Bebotorkál véletlenül egy templomba, ahelyett, hogy randevúra menne. S véletlenül egy olyan abbéba botlik, ki az orvosnak testvére. Mindketten, az orvos és az abbé libre-penseur apa nevelését kapták. De csak az orvos maradt meg az Élet szerelmes pogányának, ateistának. Az abbé hamar belesömörölt a nagyon is mohón élvezett életbe. Természetes, hogy deistává válik, sőt pap lesz. Haragban családjával s harcban pogány bátyjával.

Az abbé az Isten ujját látja, hogy a hercegné éppen hozzá fordult. Úgy érzi, hogy a párbaj most dől el közte és bátyja, az erény és az élvezés, a hitetlenség és a hit között. Az lesz a vége, hogy míg bátyjától oltalmazza a hercegnét, az Erény e szép testű képviselőjét, a reverendában megszólal a test. Beleszól a párbajba is egy bölcs és nem fanatikus püspök is, ki megértője az életnek. Szerencsére

meghal a hercegné paralitikus ura. Az orvos nőül veheti a szép hercegnét, ki gyöngé hitű istenfélelme miatt eddig félt boldog lenni. Az abbé pedig kibékülve bátyjával s avval a való dologgal, hogy az Élet a pogányokat is szereti, elmegy Kínába feledni és Istennek megtéríteni a kulikat.

Henri Lavedan annyira ki akar békíteni mindent és mindenkit, hogy a végén már beleúnunk a történetébe. Pedig a történet érdekes és raffinált. A Zsidó és a Hellén nagy harcának egy kis elrontott esete. Valami, sőt sok, a franci napi politikából. Bátor és félénk egyszerre. Hazug is, érzékeny is, de igaz is.

Ez a Henri Lavedan darabja. Mint színpadi munka: zseniális. Főlépített, elrendezett, erős, szépnyelvű. Csak nem gerinces. És igen átlátszóan ravasz.

Lelkünk egész örömeivel tapsoltunk ma este két, fiatal, nagy színész triumfusának. Odry Árpád az orvos, Pethes az abbé szerepében végre becsületes modernségükhöz méltó és szabad föladatot kaptak. Amit a darab maga egyedül a mi közönségünktől még megszeeső levegőjével megtenni nem tudott volna: Odry és Pethes játékka hosszú életűvé fogják tenni. P. Márkus Emília szép volt. Néha nagyon megérző is, de már az ő hercegnőjének alakjában benne vibrált megnövekedve magának a darabnak a bizonytalansága. Gál kiváló, régi, ismert, nemes sikereihez méltó. A kis szereplők közül szívesen nevezünk meg egy ügyesen mozgó néma szereplőt, egy színinövendéket: Hajdut.

A siker nagy volt. Taps a nyílt színen is sok. A fordítás azonban nehezítette a színészek dolgát. Ósdi, körmondatos nehéz nyelven beszélnek magyarul Lavedan alakjai. Éppen a Lavedanéi.

BN 1905. november 12.

Dyb

28. SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Berlin

Az ember nem is hinné, mennyi magyar író él Berlinben. Szinte minden napon érkezik a címünkre és a papírkosár számára valami. Végre aztán egy berlini magyar író, akivel érdemes foglalkozni. Kiírjuk a nevét tisztelt uram? Ki fogjuk írni: Hamvay Zoltán. Régen nem mulattunk ilyen jól, Hamvay Zoltán úr. Ön nem közönséges férfiú. Íme levelének egy-két passzusa:

.. És ha valaha nevémet országszerte, mint a Petőfyét, emlegetni fogják, megírandja az irodalomtörténet, hogy a Budapesti Napló ösmertette meg, csekélységemet a nagyközönséggel. — Tekintve, hogy ez az első művem a B.N. számára, couláns feltételeket szabok. Kérem szíves válaszukat, hajlandók-e rendes munkatársukul szerződtetni?

Igenlő esetben a következő árakat szabom:

Hangulatköltemény	2.—	frt.
Tárca, humoros	4.—	frt.
Tárca, szomorú	3.50	frt.
Politikai vezércikk	5.—	frt.
Közgazdasági cikk	2.80	frt.
Általános világpolitikai elmefuttatás	10.—	frt.
Intimitások uralkodók életéből és más apróságok	.....1.—	frt.

És ha még beküldött verséből is közlünk pár sort, reméljük, eleget tettünk egy nagy kötelességnek: meg nem fosztani az embe-
reket egy jóízű badarság élvezetétől. Olyan szomorú és szürke ma a világ. Alig akad, s néha akad olyan derűs figura, mint ön, Hamvay Zoltán úr. Versének legszebb sorai világoljanak ím:

Mily kélyes, édes nagy és titkos!

Mondd, mit érzesz, édesem,?

Tied vagyok, bár bemocskolál,

Minden érzés tönkremegy.

Hisz én is csak ember vagyok.

Szép Andalúzia tövében,

A királycsillag felragyog.

— — — — —
Mintegy varázsütés s néma csend

Tornyára szürke bánat szálla. —

Mivel ez hangulatköltemény, melynek árát ön két forintban szabta meg, a leközölt részért járó hatvanhárom és egyötöd krajcárt joga van rajtunk követelni.

Székelyhíd

Nem bizonyos, hogy Székelyhíd-e. Ám postára ott adódott a levél. A „Maupassant-ok, Musset-k és talán Bergerac-ok szegény keveréke” hálás köszönetet mond a bájosan gyilkos levélért. Végre is ez fölér egy banális bókkal. Üdvözlét. „Léda és a Ville lumineuse sötét ellensége”-nek, az ismeretlennek. Ilyen ellenségeket szívesen szerez az ember, még ha olyan vigasztalom sorsára szánt poéta is, mint a levél mondja.

A kiváló író, akit Katinka kisasszony nem nevez meg levelében, de aki kifogástalan úri ember, egész férfiú, finom komoly és előkelő, (így írja) okvetlenül nagyon elszomorodnék, ha Katinka kisasszony levele a kezébe kerülne véletlenül, mert ő egy pillanatig sem sejt-hette, hogy ezúttal egy nagyon szenzitív és föltétlenül nagyon tiszta úrileányt alázzon meg, aki saját szavai szerint úgy érzi most magát, mintha az utcán egy hihetetlenül vakmerő aszfaltbetyár arconcsípte volna. De Katinka kisasszony nemcsak érzékeny, hanem biztosan okos leány is. Megérti, mihelyst akarja, hogy az írók, a kiválók, ha még olyan lovagok is, rettegnek az efféle levélviszonytól. Ez üzenet írója is, (nem az, kinek levelét címezte), tanúskodhatnék, hogy szeszélyesebb, követelőbb fajtája nincs a nőknek az írókkal levelező nőknél. Oktalan és értelmetlen mulatság ez, sőt nem is mulatság. De azt nem tudhatta ama bizonyos kiváló író, hogy ezút-tal nem a rendes példánnyal áll szemben, hanem egy nagyon jó-ízlésű, de talán túllontúl lelkes és igen érzékeny úrileánnyal. Ha tudná, jóvátenné. E választ pedig ez üzenetet írója annak az inten-ciói szerint írta meg, kihez levelét intézte.

BN 1905. november 12.

29. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Milliók a Holdban

Miért örökölnek Magyarországon olyan rengeteget és olyan rengetegszer az emberek? Mióta én olvasni tudok, legalább is tíz milliárd forint magyar örökségről olvastam az újságokban. Egyszerű kovácslegények, drótosztótok, hivatalszolgák, ügynökök, pakulárok úgy öröklik minálunk az ötven és százmilliókat, hogy az csoda. Jönnek a milliók mindenünnen. Amerikából, Romániából, Spanyolországból, Indiából. Még Montenegróból is. Persze ezek a milliók mind a Holdban vannak. Mert egyébként már régen fölvetett volna bennünket a pénz. Milyen rettenetes lehet a koldusság, ahol a pénz-ről olyan vadakat állítunk, mint Magyarországon.

II.

A vén Coppée

A vén Coppée már megint írt egy verset, melyen minden litterátus francia kacag. Azt siratja, hogy a francia pioupiouknak, a kis bakáknak nincs dolguk. A Patrie vezércikkeinél silányabban támadja a páholyokat, a szabadgondolkozókat, a szocialistákat, radikálisokat. Siratja a hazát, mely nem küldi katonáit Németország ellen. Meghatóan rossz és ostoba a vén Coppée verse. . . És nekünk eszünkbe juttat valamit. Ma még a haza imádatában kell élnie az emberiségnek. Nem szabad volna engedni, hogy a hazát könnyelmű poéták diszkreditálják. A Coppéék ellen védelmet kérünk a haza szent nevében. A magyar Coppéék ellen is.

III.

Cronje visszatér Transvaalba

Szegény Cronje, be meg is tréfálta őt a sors. Ő volt a legbüszkébb búr minden búrok között. Inkább felcsapott cirkuszi komédiásnak, de leigázott hazájában élni nem akart. Meghurcolta az élet alaposan. Még valami váltóhamisítás is rémlik nekünk. Végre is Cronje hazamegy. Az elhagyott farmra. A leigázott Transvaalba. Mert a modern élet nem tűri a büszke embereket. A büszke búrokat sem. Az étellel alkudni kell. A büszke ember hamar rájön, hogy hiába ette meg a békát.

IV.

Ki lesz az elnök?

Ki lesz az elnök? Franciaországban ez a kérdések kérdése. És akik csak akarnak valamit: remegnek. Nem mernek s nem tudnak egyik jelölt mellé sem állni. Legalább húszmillió francia szeretné megálmodni, hogy kinek kellene — hízelegni. És ez a remegés igen hasznos. Ha nyugodt és csöndes lesz a francia elnökválasztás, ez lesz az oka.

BN 1905. november 14.

Pont

30. A NAGY HARMÓNIA

Lovag Dindár Tivadar kibujdosik Romániába. Éppen úgy, mint Bence Kovács Mózes. Ez a Székelyföldön van így. Nagykamárán már csupán asszonyok laknak, mint valamikor azon a Szelistyén, melyről derűs történetet írt Mikszáth Kálmán. Politikáról beszélgettem a falumban. Büszke, bocskoros nemesekkel, kik ma is átkozzák Kossuth Lajost az elszedett jobbágyok miatt. Megtört emberek ezek is szegények, és egy mondatot duruzsolnak a fülembé:

— Csak annyira javulna az ország sorsa, hogy *ingyért mehetne ki az ember Amerikába.*

No menjünk tovább. . Rakamazon szepegnek a zsidók. A koalíció geográfusai megmutatták a mappán a zsidóknak Ogyesszát. Az Alkotmány című újság több ízben ujjongta el magát könnyelműen. Hogy egészen jól folynak a dolgok. Épül a regnum Marianum. Mikor Combes a nagy bombát elhajtotta, nagyon előkelő francia publicista mondotta:

— Rómának gondoskodnia kell, hogy Franciaország helyett egy új leánya legyen. Alighanem Magyarország lesz az új leány. Ott legépebben élnek a középkor hagyományai.

A grófi járom kezdi viszont már bántani a nyakakat. Még a magyar Mirabeau-kban sem bíznék senki, ha volnának magyar Mirabeau-k.

Soha még nagyobb bomlás nem volt egy országban. Bellum omnium contra omnes: igazán. Sír és sikolt itt az elégedetlenség és a nyugtalanság.

Erre azt mondja Holló Lajos, hogy így történt ez 1848-ban is. Akkor is ilyen rendkívüli volt az összeolvadás. Azt mondja, hogy nincs válaszfal ma Magyarországon. Azt mondja, hogy együtt van az egész ország. Mánások és polgárok, a nagy magyar parasztság, iparosok, kereskedők, minden rendű és rangú emberek. Nincs pártvillongás, felekezeti széthúzás, rangkülönbség. Az éhség ugyan már fenyeget néhány vidéket. De a pellagrás magyarok is ezt sóhajtják utójára:

— Boldogok vagyunk, mert grófok is vannak a függetlenségi pártban.

Hát nagyon nagy a harmónia csakugyan. Nagy az egyformaság abban, hogy mindenki — mást akar. És hogy lehetőleg mást is mond, amit akar. The servant of posterity itt mindenki. Senkinek sem kell a jelen. A koalíciós főuraknak pláne csak a régmúlt kell. Egyébként is a koalícióban dühöng legjobban a harmónia. Egy udvarias látogatástól libabőrös borzongás fogja el őket. Egymást akarják kijátszani s együtt akarnak maradni. Félnék egymástól s

görcsösen karolják át egymást. Közben újsággyúikkal átlődöznek egymásra. Zoltánék büszkén hirdetik, hogy ők még mindig zoltánok. Nincs csomó, melyet egy karddal akarnának átvágni. A mágnás-orrok parfümös zsebkendőikkel védekeznek a bagariaszag ellen. A bagariások köpködik a markukat s várnak. Hát ugyanilyen a harmónia ebben az egész szerencsétlen országban.

Elégedetlen és nyugtalan mindenki. Bomlik minden és bomlik itt — mindenki.

De micsoda vakmerőség 1848-hoz hasonlítani ezt a Bábelt? Kik akarják itt a népet fölszabadítani? És kik ellen kell e fura összeolvadás? Amiről az 1848-cal példalózók beszélnek, arról az ország nem beszél.

Ez örült zúrzavarban csak egy bizonyos: itt megszületni óhajt a modern, az európai Magyarország. És ami kérdés: sikerül-e a gonosz bábák terve? Az a terv, hogy ez az új Magyarország ne születhessék meg.

Oh dehogya is van itt harmónia. Dehogya is állnak itt úgy a dolgok, mint 1848-ban. Akkor egy ország nemzet akart lenni a nép által. Most egy nagy fölszakadozott kráteren táncolnak azok, akik nem ismerik a természet törvényeit, de csak a maguk céljait.

Kivándorolnak, eszeveszettül dulakodnak vagy éhenhalnak itt az emberek. A nagy harmónia ez. Erről énekel Holló Lajos. Az itt a harmónia, hogy Lovag Dindár Tivadar éppen úgy kivágyik e szerencsétlen országból, mint Bence Kovács Mózes. Lovag Dindár Tivadar éppen úgy nem tud itt megélni, mint Bence Kovács Mózes. Itt csak a koalíciós nagyurak élhetnek. Hiszen éppen azt célozza a Holló Lajos nagy harmóniája, hogy ezek és csak ezek élhessenek itt meg.

BN 1905. november 16.

(A.)

31. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A hazug Poe

Poe Edgárt újra kizárták a Dicsőség templomából. New-York egyik egyeteme tartja e templomot. Szimbólikus templom ez, s Poe Edgárt már másodszer zárták ki belőle. Nem való a Franklinok, Washingtonok, Lincolnok, Longfellow-k, Cooper-ek és a többi nagyok

társaságába. Talán mert kissé nem polgári életet élt? Dehogya. A halott poétának még New-Yorkban is megbocsátják már a polgári és morális gyöngéit. Poe Edgár azért nem kerülhet a Dicsőség templomába, mert — hazugak a versei. Így szól az ítélet és meghatva gondolunk szegény Allanra. Míg élt, azt tartották róla, akik a zsenit megértik, hogy költőnek — isten, de embernek — disznó. És nem igen szerettek vele az emberek szóbaállani. Most, mikor már régenrég elporlott, megbocsátanak neki a magánéletét, de lehazugozzák a verseit. A világ még a halott poétához sem tud könyörületes lenni, ha a — maga életét merete élni.

II.

Merelli asszony

Nagyon szép volt, okos és szellemes. Szerette a verseket. Imádta Nietzschét. Elhagyta az urát. Föllépett a színpadon. Mindent megpróbált. És nem tudott kariert csinálni. Már tudniillik olyan kariert, amilyet egy vidám, szép, bűnös párizsi nő akar. Megszökött Galleyval, a milliomos sikkasztóval. Visszahozták Párizsba őket. És azóta Merelli asszony — szerencsés nő. Színházaktól kap ajánlatokat. Milliomos uraktól. Férjhez mehet, ha akar. Mindent elérhet. Egy leánynevelő-intézet pláne direktisznak hívja. Hát még ez volna a legszebb. Ha Merelli asszony ezt az ajánlatot fogadná el. Gyönyörű előadásokat tudna tartani a kisleányoknak. Hogy milyen morális az élet, s milyen sokra viheti egy vállalkozó nő.

III.

Károly — Károly marad

Úgy volt, hogy Károly herceg Hakon lesz, ha norvég király lesz. Az már bizonyos, hogy norvég lesz. A legelső norvég ember lesz ő. Új királyi zászlója lesz s új címere. Mindent otthagy Dániában s új ember lesz belőle. Egy más ember. A norvégiek pláne azt akarták, hogy a neve is más legyen. A norvég nemzeti királyok neve: Hakon. Károly herceg sokat töprengett, s végre is úgy határozott, hogy a férfiaságának tartozik valamivel. Ha már mindent eldob a múltból, legalább a nevét megtartja. Végre egy királynak is lehet ennyi büszkesége, habár a storthing talán ezt is sokalja.

BN 1905. november. 17.

Pont

32. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A Gyuri fiú

A Gyuri fiú hatodik gimnazista Kolozsvárott. Nagy ennek a fiúnak a szerencséje. Mert nincs neki törvényes édesapja. Ami meggyalázás lenni nem akar. Boldogult Milán király fiának tartatik ő. Azért mondjuk, hogy szerencsés a fiú a maga törvénytelenységében, mert a törvényes Sándor nagyon rosszul járt volt, szegény Milánnak a törvényes fia tudniillik. De még mennyivel szerencsésebb volna a Gyuri fiú, ha nem kellene viselnie az Obrenovics nevet. Mert már azt viseli. Miért kelljen ennek a derék Gyuri fiúnak egész életében remegni? Hiszen ő nem törvényes királyfi. Ő élhetné a boldog címertelenek egyszerű életét. És a História sem követeli, hogy a Gyuri fiú állandóan aggassa Szerbiát. Vagy csakugyan átok terhel minden Obrenovicsot? Úgy sajnáljuk mi a kolozsvári Gyuri fiút, ki különben szépen tanul magyarul. Vidám diák, majd vidám jogász lehetne. Ügyvéd és esetleg magyar népképviselő. És ő belőle — Obrenovicsot csinálnak.

II.

Versek az Urániában

Az Urániában verseket szavalnak. Öreg verseket és tapsol a közönség. De szavalnának ifjú verseket, akkor is tapsolna. Mert a színpadról mindent bevesz a magyar. És Beregi Oszkárt szép fiúnak mondják. Hanem mindehhez a versnek semmi köze. Ezek az idők nem verses idők. A vers maga sohse kellett a magyar publikumnak s voltaképpen egy modern társadalom publikumának sem. Már régebben sem. A precieuse-ök korában is csak azokat a poétákat szerették, kik egyszersmint alcôviste-jei voltak a dámáknak. Ma pedig a színpadról beszélőket csak. És minálunk? Tinódiak kellettnek, mert egy kis szenzációt vittek fura voltukkal az udvarházakba. Lisznyayval pedig együtt lehetett korhelykedni. Provence-től északra igazán magáért a versért sohse szerették a verset. Hogy szeretnék mostanában, az egyre pozitívabbakká váló emberi vágyak korában. Affektálás vagy egy pár finom művészlélek vigasztalódása: ez a mai vers-kultusz. Persze erről bajos őszintén beszélni. És én is csak a francia Harduin után merem leírni. Kiket érdekelnek a versek? A poétákon kívül az ördögöt sem. Ami nekem is elég szomorú. De hát igaz.

III.

Lady Mary Hamilton

Mary Hamilton szép leány, hercegkisasszony s a leggazdagabb angol eladóleány. Van egy egész szigete. Óriási birtokai vannak. És rengeteg pénze van. És nagyon szeretik őt Londonban. Népszerű nagyon Mary Hamilton. Most, hogy nagykorú lett, róla beszél egész Angolország. Szeretné gazdag és szegény, ha méltó férjet kapna Mary Hamilton. Londonban ez idő szerint húszezer nő bolyong munka, lakás és kenyér nélkül. Úgy mondják, hogy még vagy húsz-ezer otthon éheznek. És a londoniak nagyon méltatlankodnak e nők tapintatlanságán. Hogy mernek ezek éppen most éhezni. Mikor olyan nagy az öröm Londonban, mert olyan szép, ünnepelt és gazdag Lady Mary Hamilton.

BN 1905. november 19.

Pont

33. SOLNESS ÉPÍTŐMESTER

Szeretjük a modern magyar fiataloknak Thália-társaságát. Lehet, hogy egyelőre csak kíváncsiakat hódítanak és képzelődőket. De nagy dolog már az is, hogy hódítanak. Híveket vagy ál-híveket (mindegy) a modern érzések irodalmi szószólóinak s a modern színjátszásnak. Mi bizonyisten megindult szívvel halgattuk ma délután a Folies Caprice-ban (igen: a Folies Caprice-ban!) — Ibsent. Oh nagy dolog ez: *Bygmester Solness* Budapesten, a Folies Caprice-ban, szép és megértést mutató közönség előtt. Nem mondjuk, hogy nagyszerű színpadi magyarázatot kaptunk. De éreztük a színpadon állandóan az Ibsen nyomában járó intellektusnak és érzésnek jeleit. E fölséges szimbólum, e nagyszerűen bús parabola s ködösen ragyogó váteszi alkotás, sok hiányú előadásában is elragadott minket. Mert ezerszer mondjuk ezer ádáz kritikus ellen: színpadot követel Ibsen. És más színészeket, mint az olcsó komédiás-színészek. A Thália truppja Ibsennel szemben még csak a szent — szándéknál tart. De talán nemsokára Ibsennel is megbirkózik. Van egy színésznője a truppenak: Forgács Rózi. A becsületes, igazi színésznek olyan új, becsületes, igaz hangjait hallatta ma néha Hilda szerepében, milyeneket még nem hallottunk magyar színésznőtől. Fiatal és forratlan leány, de nagyszerű ígéretes adója. A többiek, no a többiek messze járnak még Byg-

mester Solness magasságától, Dobi Ferenc ambícióját dicsérjük s Veró Margit, Doktor János és Vámos ügyességét. Déry Gizella kőszínházian gyöngé, és Sándor József majdnem agyonverte a délutánt. Egyébként hála és dicséret a Thália-társaság nyugtalan és előkelő lelkének, oktatójának: dr. Hevesi Sándornak. Nagy erjedés van a magyar társadalomban. Irodalomban és színészetben is. Ő neki szerep jutott a magyar színpad fölfrissítésében. Köszönjük neki a mai délutánt. És szerencsét kívánunk neki a — következőkhöz.

BN 1905. november 20.

34. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Deroulède

Leng a Deroulède zászlója. Azaz, hogy lapot csinál Deroulède. Lapjának a címe: *Le Drapeau*. Minden megváltozott Franciaországban és Párizsban. Ott már meghalt a nacionalizmus. Könnyes éjszakákat tölthet Deroulède. Talán szeretne is már visszatérni a száműzetésbe. Milyen nagy legénynek érezte ő magát San-Sebastian-ban. Hitte, hogy mihelyst hazatér, lángba borul Franciaország. És a lángoló országnak ő lesz a diktátora. Az ország pedig nem akar lángolni. Mit csináljon az ember ilyenkor? Lapot csinál, és a lap esetleg meg is bukik. Mert fránya jószág az újság... Egyébként pedig az újság a megölője minden Deroulède-nek. A szürke ólombetűk a zengő baritonból mit sem adnak vissza. A Deroulède-ok csak beszélni tudnak. Nekik tömeg kell, kiket szerelmetes hangjukkal vadítsanak. Hogy gyűlölhets minden Deroulède — az újságot. És a bűnhődésük az, hogy mégis csak az újságra kell ráfanyalodniok...

II.

Ranavalo

Ranavalo királynő elhagyta Párizst. Egy kicsit Nizzában mulat. Azután megy vissza Algériába, hol ő rab. Mert az ő hazája Madagaszkár. Meztelen, fekete népen ott uralkodott. Mígnem jöttek a franciák s elvették a Ranavalo trónját. Azóta Algériában

kell élnie. De néha elmeget Párizsba is. És írják, hogy nagyon szomorú a vad királynő. Siratja Párizst s retteg az unalmas napoktól, melyek reá Algériába várnak. Nem Madagaszkárt siratja, hanem Párizst. Nem azt, hogy nem királynő már, hanem hogy nem lehet parisienne. Milyen asszony az asszony, még ha Madagaszkár is a hazája. Még ha vad királynő volt is. Elfelejté a honi datolyát, a szent madagaszkári napfényt, a trónt, a fekete hercegek csókjait, szomorú sorsát, de emlékezik örökké arra a gyönyörű boára, mely Párizsban van, a kirakatban, a rue de la Paix-n...

III.

Vitboi

Ha igaza van annak a néger tudósnek, ki a fehér ember pusztulását hirdeti, valamikor olyan nagy név lesz az a Vitboi név, mint a Washingtoné. Vitboi a hererók és hottentották vezére volt. Öreg, félelmes hős, kit most elejtett egy német golyó. A hatalmas német császárnak sok keserű órát szerzett ez a Vitboi. Bocsássuk meg neki, hogy néger volt. Akiknek a szemében még erény az öldöklés tudománya, valóságos Napóleonnak kell tartaniok ezt a Vitboit. És ha csakugyan e színes emberek kerülnek valamikor a mi helyünkre, a néger nacionalizmusnak örökös táplálója, legendás alakja lesz ez a Vitboi.

BN 1905. november 22.

Pont

35. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Galilei ujjai

Az ujjai még megmaradtak Galileinek. Most árulja ez ujjakat egy öreg olasz asszony. A hüvelyket és a mutatót. A föld is forog még. Sőt mégis forog. Ma már az Egyház sem bánja, hogy forog. De tavaly egy könyvet olvastam. Ez a könyv egy klerikális író írása. A klerikális író pedig azt bizonygatja, hogy Galileinek fogalma sem volt a föld forgásáról. Csak úgy beleesett, mint Pilá-

tus a Credoba. Hát ez már nagyon mindegy. Végre is vannak istentelenek, kik azt állítják, hogy Pál apostol nélkül nem volna — krisztianizmus. Mégis a híres feszület forgácsait őrizte századokig a hívő jámborság. Az olasz kormány is meg fogja venni a Galilei ujjait. Még ha nem is a Galileiéi. Még ha Galilei mozdulatlanak hitte volna is a földet. Mert úgy érzi és tudja az emberiség, hogy Galilei ujjai mutattak irányt neki. Arra megy, amerre Galilei ujjai mutattak. És ereklyékre szüksége van a Galilei vallásának is...

II.

Germana és Margit

Germanát és Margitot megszóktették az édesanyjuk elől. Mert az ő anyjuk Montignoso grófnő. Münchenből sietve kellett utazniok a szász királyleányoknak, nehogy találkozhassanak az édesanyjukkal. Rendben van. És ami mai rendje van a világnak, abból a királyoknak van a legtöbb hasznuk. Ők lássák, ha az anya és gyermek nagy viszonyát is lejáratják. A világ nagyon tanulékony.

III.

A nagy Teréz

A nagy Teréz, Humbertné tudniillik, igazán nagy Teréz. A nagysághoz pedig nincs köze a morálnak. Stendhal is szerette a nagy bestiákat. Nietzscheig el se menjünk. Hazug millióival hosszú évekig áltatta a világot. Nagyobb úrnő volt, mint Matild hercegnő. Aztán bosszúsan és kínosan nevetett a világ. A nagy Teréz monstruózus hazugsága mikor kiderült. És most a börtönben újságírókat fogad a nagy Teréz. És állítja, hogy *megvannak* a milliók. Meri állítani ma is. Ha bolondnak mondják is. Ha kikacagják is. Ha a kutya sem hiszi el. Költő ez az asszony a javából. Íletét teszi rá egy hazugságra, egy szép hazugságra, melyben maga — sem hisz.

BN 1905. november 23.

Pont

36. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Mi a színpad?

Csodálatosan megéreztek e percben, hogy mi a színpad. Hogy mit és mennyit jelent a színpad. Míg Franciaországban a Deroulède-ok voltak az urak, a reváns harci indulója zúgott, zengett az utcákon. A színpadokon pedig nem volt szabad olyan darabokat játszani, melyek Sedan emlékeit zaklatták ki a francia szívekből. Elmúlt a bosszús nacionalizmus ideje. Franciaország sebei behegedtek, s Franciaország felejteni akar. Mindenek fölött pedig magáért s magának akar élni Franciaország. És mi történik? Óriási sikert arat egy párizsi színházban Haraucourt nacionalista darabja, az Oberlé. Olvassuk a siker krónikáit naponként. A darab René Bazin egy régi regényének a színpadosítása. Nacionalista, olcsó s föltétlenül hülye. Elzász és Lotaringia szomorú témájáról regél. Iszonyúan tetszik a publikumnak, de azért nem kergeti forradalomba Párizst. Szóval mi megéreztek e percben a színpad mivoltát. A színpad az olcsó ábrándok hona. Ott áldozunk azoknak az ideáknak, melyeket az élet kidobott magából s már csak a mi álmainkban élnek.

II.

Roosevelt távirata Hakonhoz

Hakon király Rooseveltnél elnöktől kapta az első táviratot. Hogy kicsoda az a Roosevelt? Semmi ember, mert egyetlen őse sincs. Amerika ezidei nagyúra, aki pompásan mulathatott például a japán—orosz háborún is. Hogyne mulatott volna? Ő érezte, hogy itt nem Oroszország kapott ki, de a derék, öreg Európa s a híres, nevezetes klasszikus civilizáció, mely ellen oly gyönyörűen revoltált Amerika. Okos, hatalmas, szép életű ember ez a Roosevelt. Mi ezt nem értjük, mert mi Nikitát is különösen tiszteljük, mivel Nikita — fejedelem. Rooseveltnem fejedelem, de roppantul lenéz bennünket. De ravaszul cselekszi ezt. Például most Hakon királyt üdvözli patetikusan, hogy Hakon Olaf Gerold és Sigard székébe került. Persze, neki megvan a maga privát véleménye is a mi dolgunkról. Milyeneket nevetethett, mikor ezt a táviratot már föladata.

BN 1905. november 25.

Pont

37. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Bronz vagy kenyér ?

Bálványainkat nagyon össze fogja taposni ez a humanista század. Úgy szélnek fújja majd a mi avas fölfogásainkat, mintha sohasem lettek volna. A klasszikus civilizáció helyébe egészen biztosan új civilizációt léptet az emberiség. Az emberiség kegyetlen és bölcs elhatározással kezdi elrugdalni magától a múltat és a múltnak mindenfajta kultuszát.

Mely társadalom járna persze elől a legnagyobb forradalomban? A dicsőséges, a forradalmi Franciaország társadalma.

Íme egy bizonyosság a sok közül: egyre nagyobb Franciaországban a *statuafóbia*. Nincs szükség elmúlt emberek szobraira, míg az életnek hiányai vannak. Kenyér kell és nem bronz. A francia növendékek most például Jules Verne szobrára gyűjtenek. A sajtóban pedig egyre többen szólalnak föl publicisták, gondolkodók, hogy addig, míg vannak élő emberek, kiknek elég kenyérük nincs, vétek halott emberek szobraira pazarolni a pénzt. Ha dicsők voltak a halottak, élnek a műveikben. Amit az emberiségnek adtak, azzal tartoztak. Ez a humanista hiszekegy, és a humanista írók figyelmeztetik a francia ifjúságot a Hilda-hajó áldozatainak elárult családjaira. Asszonyok és gyermekek éheznek. És ezek a gyermekek sohasem tudhatják meg, hogy ki volt Jules Verne, ha éhenveszni hagyják őket. Pedig ő nekik is joguk van gyönyörködni a Jules Verne munkáiban. Tehát kenyér kell és nem bronz...

II.

A külföld véleménye

Van még a vérünkben valami az inszurrekciós magyarok véréből. Hiúságunkat ugyan bántja, hogy a külső nációk nem istenítenek bennünket. De hamar megvigasztalhatjuk magunkat néhány büszke vállrázással. Hát ez elég rosszul van, hogy így van. Arisztokrata példánk van rá, mivel arisztokrata náció vagyunk. Egy francia revűben pár hét óta a külföld gondolkozóitól vélemények érkeznek Németországról s a német race-ról. A Budapesti Napló referált már több ízben az érdekes ankétról. És mi történik? A német császár trónbeszédet mond, s fölpanaszolja, hogy előítéle-

teket terjesztenek mostanában Németország ellen, félreismerik a német szellemet s félreértik a német törekvéseket. A német császár fölszisszen egy heti újság ankétjére. A német tudósok, írók, politikusok pedig komoly tornába szállnak a külföldi közvélemény becsüléséért. A német náció remeg a külföld véleményétől. Mi, hősi náció, tehát legalább tartunk tőle egy kicsit.

III.

Egy kis kártérítés

A Drucher és Morris-cég eljátszotta a tőzsdén a pénzét egy huszonegy éves, könnyelmű örökösnek. Clarkson Sámuel harmincezer font sterlinget és egy nagy sörgyárat örökölt Londonban. Bankárja, a Drucher és Morris-cég a tőzsdére vitte a fiút, s egy év alatt Clarkson Sámuel olyan szegény lett, mint a templom egere. Ügyvédje tanácsára bepörölte a bankárcéget. *Tizenhétézer font* kártérítésre ítélte az angol bíróság a céget, ami szinte négyszáz ezer korona. Angolországban még nagykorú ifjú ember pénze sem lehet élelmesek lakomája. Az angol bíróság minden fiának anyagi érdekét is meg tudja védeni. Pedig lehet, hogy a Drucher és Morris-cég a legbecsületesebben dolgozott. A törvény is mellette van. De a fránya angol bíró a józan ész és társadalmi lelkiismeretet legalább is becsüli annyira, mint a törvényt.

BN 1905. november 29.

Pont

38. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Camõens szobra Párizsban

Új szignumum lesz Párizsban a latin népek testvériségének. Állni fog ott Camõens szobra. . Észre kell már vennie a világnak ezt a páratlan jelenséget: a fáradt és fázékony latin fajták mint bújnak össze. És természetes, hogy az irodalom a szent kerítője ennek a nagyszerű liaisonnak. Provence különálló irodalma is mit jósol? Mistral bevallotta nemrégiben, mikor a Nobel-díjat megkapta. Hogy közelg az idő, mikor a latinságnak össze kell fogni. Mert a latinságnak élni kell az emberiség érdekében. És ha másként nem

élhetnek a latin népek, eggyé válnak majdan. Ott ragyog közöttük napsugaras Provence. Daltermő földjén zeng a dal, s ha majd egyszer sem Cervantes, sem Dante, sem Victor Hugo, sem Camões nemzete nem bírja a sorsot egyedül: Provence-ban várja az egyesült latinságot egy hatalmas, összeolvasztott kultúra. Új nyelv s új kultúra, de rokon mindegyik a latinnal.

II.

Alfonz és Eugénia

Mégis Eugénia lesz az Alfonzé, s Eugénia mégis az Alfonzé lesz. Csak a népmesékben házasodtak ilyen nehezen eddig a királyfiak. A loyális spanyol újságok persze azt írják, hogy mikor Angliában járt volt a király, akkor szeretett bele a battenbergi kiasasszonyba. Egészen mindegy aztán, hogy e fránya világ emlékezik. Szegény Alfonz király rémes kosarat kapott volt akkor angol földön. A kiszemelt connaughti hercegnő áperthe megmondta, hogy ő ilyen csúnya férfiúhoz nem megy hozzá. Ez bizony az újságokba is belekerült. Ezt kellett s illet helyrehozni. Szétnéztek az angol udvarban a spanyol és angol diplomaták. Észrevették Eugénia hercegnőt. Hogy diszkrétek legyünk: Eugénia hercegnőnek kevés joga van a szépséget keresni kérőinél. Kérői pedig hiába keresnék a szépséget nála. De gazdag leány a hercegnő s Spanyolországra fölfér néhány millió pezeta. Szóval: Alfonz és Eugénia jegyesek.

III.

Tehát Kuropatkin is

Tehát Kuropatkin is megtollasodott a háborúban. Miként Stösszel s miként annyi orosz hős. Csoda, hogy van még valami abban a szerencsétlen birodalomban. Hiszen Port Arthur ostroma idején például az történt, hogy mikor a moszkvai újságírók egy este siettek távirataikat feladni Szentpétervárról, a telegráf-hivatalban tudatták velük, hogy nem lehet táviratozni. Sok-sok kilométeren át a telegráf-drótokat ellopták. Mert Oroszországban mindent ellopnak, ami ellopható. Hogyne loptak volna nagyok és kicsinyek a harc téren. Az ember kezdi érteni, miért kunktátoroskodott annyit Kuropatkin. Nehezen mozdult onnan, ahol még volt mit zsebelni. Csak ha már nagyon siettették a japánok. Az orosz-japán háború történetét a cárnak kriminalistákkal kellene megíratnia.

BN 1905. december. 2.

Pont

39. A NAGY ÉRZÉS

— Bemutató előadás a Nemzeti Színházban —

1. Marcel Prévost-nak igaza van, ha üdvözli az új ifjúságot. A régebbi ifjúság betegesen intellektuális volt. Pár decennium előtt hangulat-ifjak domináltak Franciaországban. Belső és benső életet élők. Sokat tanulók, meditálók, vers-kedvelők, mániákusok. Ma más világ van már. A francia ifjak labdát rúgnak és olyan egészséges lelkűek, mintha mind kocsisok volnának. És Marcel Prévost joggal örülhet e nagy változásnak. De volt-e már ifjú, magyar generáció, mely túlságosan értelmi vagy érzelmi életet élt? Nem animálisan, de emberien érzelmit és komplexet? A meditáló emberek olyan sok bajt okoztak volna már Magyarországon? Túlságosan szeretik itt a versírókat és filozófusokat? Bizonyisten, nem értjük Ferenczy Ferencet. A magyar társadalmat sem a gondolat, sem a túlságosan intenzív érzés nem fojtogatja. Miért kellett neki úgynevezett iránydarabot írni az eseményes és gondolatos lelki élet ellen?

2. Dános László utálja az egészséges és felületes világot. Az érzések mániákusa ő. Egy szittyá Nietzsche-ember. Főképpen a szerelemben. A vagy-vagy embere. A szerelem vagy legyen vagy ne legyen. Éltesse vagy öljön. De nagy és egész legyen. Ez a vihar-ember viszi a darabot. Tarka és zajos utakon. Ő nagy érzést kíván és csak nagy érzést. Mániája nagyon veszedelmes. Dános miatt pusztulnak, hullnak a lelkek. A nagy érzés nevében mindenkit örvénybe taszít Dános. A kínálkozó boldogságot legszívesebben. Majdnem mindenki meghal a színpadon. De a sűgő, aki életben marad, ha nem rettegne úgy az ügyelőtől, megmagyarázhatná a közönségnek a morált:

— Lelki szélcsöndben kell élni. Nem szabad sokat várni. Sem magunktól, sem másoktól. A premiereknek is csak így van sikerük.

3. Az iránydarabokhoz már hozzászókött a szegény publikum. Másol, Nyugaton egy iránydarabban sok minden feledtetni a tendenciát. Előkelő tónus, vonatkozások, eszrit, pompás dialógok, artisztikus csalétkek. Ferenczy Ferenc ügyes ember. Magyar esz-közökkel dolgozik. Egy kis filozemitizmus, egy kis terézvárosi filozófia, dzsentri-cécó, haldoklás cselló mellett, szellemidéző-sze-ánsz, a Vigszínház német darabjainak már bevált fogásai s Brieux-szokások. Egészen jól számított. Kissé zavaros az, amit s ahogy beszél hozzánk a színpadról. De ügyes ember, s az epizódok átsegítik a folyón, melyet megárasztani tudott, de meghidalni nem.

4. Kiket dicsérjünk a színészek közül? Ál-érzésű s ál-igazságú darabban a dicséret — szinte gyalázás. Persze érzelmes, szép, zengő és tetsző volt P. Márkus Emma. Megint belegázolt egy csomó női szívbe az előkelő és szép öreg Császár. Ám sokan észrevették, hogy Odry, Dezső, Pethes s a többi újak is játszanak. A színpad régen nem volt olyan népes, mint ma. Ferenczy Ferencnek sok emberre van szüksége. Érdekes és szép közönség. A legjobban megcsinált első felvonás után kevés volt a taps és kihívás. Annál több a negyedik után. Itt fene megható dolgok történnek. Általában pedig miért ne jegyeznők le a legteljesebb valóságot: ez kell a Nemzeti Színháznak.

BN 1905. december 3.

Dyb

40. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Monaco és Musset

Monacónak, a népszerű kis országnak, kínos afférja támadt egy halott poétával, bizonyos Musset Alfréd nevével. Szegény Musset, ő már sohasem fog kifogyni a kínosabbnál kínosabb afférokból. Úgy történt a dolog, hogy az Elysée-palotában nagy ünnepséget tartottak a portugál király tiszteletére. Ott volt az ünnepségen Albert, monacoi herceg is, költők és tudósok e nemes barátja. S íme pódiumra lép egy bájos művész, s szavalni kezd. Ama híres verset szavalja, mely szól egy oszlopos, aranyos bűnbarlangról, hol forog a golyó s a nagy Esetleg, a nagy Véletlen, az Unalom századának e fekete fátklyája hamvasztja el a lelkeket.

A költők és tudósok nemes barátja, Albert herceg, majd lefordult a székről. Végre ő Monte-Carlónak fejedelmi ura és fizetettje. De hát erre ne Musset Alfréddal s ne fejedelmi ünnepséggel figyelemztessék őt. Kínos zavarban volt Loubet elnök, a portugál szüve-rén s az egész, díszes vendégsereg. Csak az ünnepség rendezője, a köztársasági szertartásmester ujjonghatott, aki alighanem elvázott már néhányszor a ruletten, s bosszúból csinálta ezt az igazi gall tüfát.

Diplomáciai bonyodalom aligha lesz az ügyből. Sőt a szertartásmestert sem lehet megbüntetni. Végre is itt egy klasszikus és régen halott költő követte el az inzultust. A klasszikus és régen halott költők pedig még Monte-Carlóba is beleköthetnek.

II.

Az Erzsébet-legenda

Az Erzsébet-legenda újra kísért. Az a híres látogatás, melyet férje, Szergiusz nagyherceg gyilkosánál, Koljajevnél tett Erzsébet nagyhercegasszony. Akkor ezerféle érdekeseget meséltek e vizitról a lapok. Most pedig magának Koljajevnek elbeszélését publikálja Koljajev védője. Fekete gyászban csakugyan ott járt a börtönben Erzsébet. Fejét csakugyan ráhajtotta az ura gyilkosának a térdére. Csakugyan úgy beszéltek a hitről, mintha Bourget-féle problémaemberek voltak volna. Erzsébet csakugyan szentképet ajándékozott Koljajevnek s harag nélkül, de könnyek között búcsúzott. A legenda tehát nem legenda, ha akárhogy is betarkázták az újságok. De miért járt az ura gyilkosánál Erzsébet? Vajon az új frissonokat csak a nagyhercegeknek szabad keresniök, akik közül valóban sokan keresik az új lelki szenzációkat?

Még a szent legendák asszonyairól is azt mondják az istentelen, modern tudósok, hogy hisztériás, beteg némberek voltak. Erzsébet talán csak iszonyúan új szenzációt óhajtott. És nem is mindennapi szenzáció, ha a meggyilkolt férfi asszonya egy pillanatig a gyilkos térdére hajtja a fejét.

BN 1905. december 8.

Pont

41. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Ogyessza és Cannes

Ogyesszában nem élnek nagyon vígan az emberek. Annál vidámabban élnek bezzeg Cannes-ban. Aki ismeri a Rivierát, tudja, hogy Cannes valóságos fiók Oroszország. Mulatós nagyhercegek innen automobiloznak Monte-Carlóba. Most egy éve engem is majdnem elütött egy nagyhercegi töftöf. A Meridien-villa körül ácsorogtam, hova sebesült orosz katonatisztek hoztak Mandzsúriából. A sebesült tisztek is meggyógyulhattak azóta. A nagyhercegek pedig többen vannak Cannes-ban, mint valaha. Az orosz arisztokrácia is nagyobb exódust csinált az idén, mint rendszeren. Él és mulat a legelőkelőbb Oroszország. Cannes-ban, szép Riviérán. Csak a cár

nem lehet ott s bizonyos, fájjalja is ezt. Sőt Ogyesszából is szívesebben ment volna sok ezer ember Cannes-ba, mint a mészárszék-re. De van egy ideánk. Hátha Franciaország is belemenne. Cannes-t adják át a franciák a Romanovoknak. Költözzön ide a cár, a nagyhercegek, milliomos arisztokraták, főpópák, elnyomó Krózusok, nagy katonák. Mit akarnak ők avval a kellemetlen és nem mulatságos Oroszországgal. Bizony ha odaköltöznének, nemsokára Ogyessza is volna legalább is olyan vidám hely, mint Cannes.

II.

Vilmos és a reformátor

A berlini császári palotába egy szerencsétlen, bolond paraszt rontott be, ki örülten kiabálva mondta el, hogy ki és mi?

— Eresszetek be a császárhoz. Én a világ reformátora vagyok. Én azt akarom, hogy az emberiség tisztelje a tekintélyeket. Azt akarom, hogy a császár szava isten szava legyen, s ha a katonáit háborúba küldi, ne hozzanak neki rabot. A császár félelme legyen a világ alapja. Mert a császár minden. Ő művész, ő katona, ő muzsikús, ő politikus. Ő minden, minden. Én is éppen ilyen vagyok. Engedjétek hozzá, a császárhoz.

Mint Berlinből jelentik, Vilmos császár igaz részvétellel nézte végig, míg a rendőröknek sikerült a szegény, dühöngő parasztot megfékezniök.

III.

A Tesch-dinasztia

Az ősiség különös valami. Intézménynek és érzésnek is. Példárá a Tesch-dinasztia. A dinasztia feje ez idő szerint a francia köztársasági elnök konyhájának a főszakácsa. De a Tesch-család nem jöttment család, mint a Loubet-é. Nem ártott neki a nagy forradalom, az első császárság, a restauráció, semmi, semmi. Nem ártott neki Sedan, a Dreyfus-ügy. XIV. Lajos óta mindig a Tesch-családból került ki az államfők szakácsa. Már most tessék elképzelni, hogy nézhet egy ilyen főszakács Loubet-ra, ki ma-holnap nem lesz köztársasági elnök. Végtelen lenézéssel. Ha pedig önök ezt nem hiszik, nem ismerik önök a születési arisztokráciát.

A fiatalabb Dumas-ról mondták s mondják, hogy az intellektusnak grand-seigneurje volt. Zseniális, pazar, gőgös és bölcs, kinek öröme telt abban, ha az emberi és társadalmi korlátoltság őt sikerülten félreértette.

Majdnem szóról-szóra ilyen lelkű embere a magyar irodalomnak: Kabos Ede. Csakhogy ő magyar írónak született, kinek ilyené *kellett* változnia. Nyilván a nagy és ríkító írói sikerek voltak az ő első álmai. És imádta ez álmokat és imádta a drágalátos közönséget, mely koszorúit csak az igaziaknak adja. Aztán. . . aztán. . . jöttek a nagy tanulságok. Még ma is az anekdóta-írók, a helyesírás olcsó alkalmazói mögött kell bujkálniok a maguk álmait álmodóknak, az igaziaknak, a költőknek. Kabos Edének nemcsak Kabos Edét írták a rovására, de még az érdeklődéseit is megbélyegezték. Már mindenütt, hol modern lelkek éltek és lihegték. Ibsenre esküdtek, magyar földön még bűn volt Ibsen magasságaira hágni. Még fiatal magyar írók is emlékezhetnek, mikor Kabos Ede neve röviden: a *norvég* vala. Ez nagyon mulatságos volt annak idején s hahotáztak hozzá a . . . (majdnem kiírtuk a nevüket).

De fanatikus poéta volt Kabos Ede, nagy áldására a magyar irodalmi élet szent revolúciójának, mely egyre tart még. Gőgjénél csak az ő nagy írói talentuma dagadott meg jobban. Nézte idétlen imbolygását olcsó irodalmi életünknek, s csak egyre biztosabbnak, szebbnek látta a maga útját. Írásai most már csak a Nyugathoz eljegyzett, legkülönb izlésekhez célozódtak. Regényei, novellái, színdarabjai a hajthatatlan művészt, a fanatikus poétát egyre ragyogóbb vértbe öltöztették. Érezte ő jól, hogy nagy bűnös a közízlés szemében, s Kabos Edén, az emberen is egyre szembeötlőbb lett ez a nagy elkülönődés. Külön maradt, egyedül, idegenül. Még írotársai is csak ma kezdik sejteni, hogy a hideg, gőgös Kabos Ede forró ember, nagy álmú poéta, Most. . . most végre, mikor az irodalmi revolúció egyre több lelket borít lángba. . . És ma is ott van ő mindegyik modernnek és fiatalok élén. Ő nem változott. Nem hirdette, mint Stendhal, hogy ekkor és ekkor fogja őt majd megérteni a publikum. De beteljesedett vele ez. Beértük már némely dolgokban a száguldó Európát s a magyar közönség elérkezett a Kabos Edékhez.

A Pallas kiadásában, díszben, nagyszerűen, most jelennek meg Kabos Ede összegyűjtött munkái. Egyidőben pedig egy új regénye is jelent meg Kabos Edének: Az eleven kulcs. Az összes írások között majd ott lesz ez is. Írni nem írunk róla külön. Gyönyörű, új csúcsa egy fényes, írói emelkedésnek. Ez is, ez a regény és Kabos

Íde összegyűjtött munkái is vigasztalás nekünk e kétségbeesett időkben. Csírás, hatalmas géniusz a magyar géniusz, mely olyan küldöttjét, mint Kabos Ede, a legmostohább, legfagyasztóbb vidékeken át is rózsakertbe tudja elkormányozni. Rózsakert a Kabos Ede összegyűjtött írásai, s a ma már kicserélt, modern, új magyar olvasó publikumnak gratulálunk a rózsaszürethöz.

Jövendő, 1905. dec. 10.

Ódi

43. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Egy pofon története

Miklós cár: Sajtószabadságot adok Oroszország népének.

Vlagyimir nagyherceg: Ha téged ez mulattat, tessék.

Miklós cár: Alkotmányt adok Oroszország népének.

Vlagyimir nagyherceg: Bon.

Miklós cár: Általános választói jog is lesz Oroszországban. Imádni fognak engem a milliók.

Vlagyimir nagyherceg: Bánom is én.

Miklós cár: Földet osztatok ki a parasztok között. Már ki is adtam a parancsot. Van a Romanov-családnak elég.

Vlagyimir nagyherceg: Földet? A mi földünket? (Pofonüti a cárt, mint az minden lapban olvasható.)

II.

Sir Alfred Harmsworth

Új peerjei között Angliának ott van sir Alfred Harmsworth is. Újságíró s már egy év óta az Egyesült Királyságok bárója. Nem nagy esemény ez Angliában, hol a sajtó igazán a legnagyobb hatalom. És éppen nem az első ilyen eset. Sőt mind sűrűbben kezdi válogatni peerjeit az újságírók közül Anglia. A konzervatív angol alkotmány híres, mesés érzékenységét tanúsítja ez is. Mindig s mindenünnen a legalkalmasabbakat vette be hadseregébe s vezérkarába is. Az újságíró hivatása nem volt kevesebb száz évvel ezelőtt sem. De a sajtó hatalma nem volt a mai. Mikor a sajtó hatalom lett, már lord-

jelölt és báró-jelölt minden újságíró. Iszonyú messzeségben van ez az angol szisztéma a demokráciától. De kegyetlenül okos és kalmár szisztéma. És jobban számol az emberi gyarlóságokkal, mint amaz antipoláris szisztéma, mely — francia demokráciának neveztetik.

III.

A diadalmas seregek

Tokióban hosszú hetek után ismét tombol az öröm. Most érkeznek a diadalmas seregek. Várja s fogadja őket virággal a nép. Kuroki s Oyama seregei már megérkeztek. Várják Oku hadseregét, s ugyancsak várják Nogit és portarthuri hőseit. Ki érti meg e tomboló örömet a békekötés idején támadt, vad, lázadó harag és düh után? Aki már lelkével megérezte s megismerte a csodálatos japán lelket. Ebben a tomboló, tüntető virágos örömben megható gyöngédség lakozik. A visszatérő hősökkel nem a háborút akarják feledtetni a japánok, hanem — a békét.

BN 1905. december 13.

Pont

44. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A mob

Mostanában Budapestnek is volt szerecsnéje a mobhoz. Vagognak is a fogak a félelemtől. Párizsban már nagyszerű múltja van a mobnak. Londonban a köd is dédelgeti őket. A mob — van. Kik ők? Nem proletárok és nem munkások. A proletároknak van egy nagy istenük: a düh. A munkások pláne gazdagok istenekben. Övék a munka és a jövő hite. Csak róluk feledkezett meg egészen a sors. A mob leányairól és fiairól. Jehan Rictus egy versében a demokrácia bélpoklosainak nevezi őket. Fél tőlük a demokrata világ, s elkülöníti őket. Ők pedig néha kitódulnak börtönből, csatornából, undok vacokból s ilyenkor jaj nekünk. A bűn, a szenny, a betegség nászágyán fogantatnak ők. És még panaszkodni sem tudnak. Sakáljai lennének minden társadalomnak. Csak külsejükben emberek. És mi tettük őket ilyenekké. Mi: az egész társadalom. És nő a számuk. És nemsokára nem lesz elég börtönünk vagy kórházunk.

A mob szapora. Lehet, hogy csak szeszélyes vízió, de olykor a jövő világdöngetők őseit látom bennük. A majd eljövendő anarchia segédcsapatait. Mert a világ akkor sem áll meg, ha a jelen nagy osztályharc beveszi a mai társadalom erődeit. Künnrekedtek lesznek majd akkor is. De ezek veszedelmesebbek lesznek a maiaknál. Ezek az egész társadalmi rendszert öklözik le majd. A mob a maga antiszociális dühében a majd megszüntető tudatos társadalomellenesség csíráit rejtegeti. E mob voltaképpen *a szocialistáknak a legnagyobb ellensége*, habár a szocialistákra szeretné őket kenni a megriadt polgári társadalom. Annyi bizonyos, hogy az egész társadalomnak nagy érdeke megszelídíteni a mobot, ha lehet.

II.

A gólya

Ez az a gólya, melynek kedvéért az anyakönyveket vezetik. Itt specialiter: magyar gólya. Néhányszor megírtuk már, de sohasem írhatjuk meg elégszer: a magyar gólya sztrájkol. Ebben az évben *negyvenezer vagy talán még több kis magyarral született kevesebb, mint más évben*. Megdöbbenő s páratlan jelenség. És nem csodálatos, hogy éppen a hazafias föllendülés idejében sztrájkol a gólya? A nagy hazafiak szákszámra születnek egy esztendő óta. A kis hazafiak egyáltalában nem akarnak megszületni. Mert szomorúság és szegénység lakozik ez országban. Nincs kenyér, és óvatosan bánnak az emberek a csókkal. Hogy ez nincsen jól? Óh ez nagyon rosszul van így. A kivándorlás szomorúsága ellen még csak találtunk egy-két hazug vígasztalást. Az elégedetlen ezerek panaszai ellen is. De mit tegyünk az elmaradó kis magyarokkal? Hazaárulózzuk le őket?

III.

A diákok

A diákok valahogyan egyformák mindenütt. Hogyne, mikor egyforma fiatalok. Csak sajátságos egek alatt vénül a diák. Az orosz ég például ilyen. Itt a görői diákot elborítja a szomorúság, ha a nép lelki sötétségére gondol. Lehetne belőle követségi tanácsos Párizsban, s elmegy néptanítónak valami istenverte faluba. És ez nem egyetlen eset. Az orosz diák vén. A mai Oroszországnál vénebb talán — ötszáz esztendővel is. Ám a kínai diákok vidorak, mint a párizsiak vagy budapestiek. Vagy kétezren most odahagyják Tokiót, mert Tokió nekik nagyon szigorú hely. Mennek Tiencsinbe, s

nem kellene nekik a komoly japán, angol és amerikai professzorok. A kínai diákokat bántja — a copf. Úgy érzik, hogy ők fiatalok, kiknek vidám élet dukál. A komoly életre ráérnek ők még. Akik külföldi egyetemeken japán diákokkal találkoztak, megmondhatják, hogy ezek vénebbek, komolyabbak és munkásabbak az orosz diákoknál is. A kultúra megbecsülésében tehát a japán diákok közelebbi rokonok az oroszokkal, mint a kínaiakkal. Egyszer egy ötletet olvastam. A sárga veszedelemről írt egy szellemes francia. Azt írta, hogy ha csakugyan a sárga fajoké a jövő, sok bajuk lesz — egymással. Japán Ázsia Angolországa s Kína talán Franciaországa lesz. Az ifjúság lelkében már benne van a leendő századok nagy antagonistusa.

BN 1905. december 16.

Pont

45. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Gibraltár és egy társaság

Alfonz király az angol királyi családba házasodik bele. Tudvalevően Battenberg Eugénia hercegnő a menyasszonya. A derék hidalgók gyönyörűt álmodtak evvel kapcsolatban. Azt álmodták, hogy Angolország nászajándékul többek között Gibraltárt is adja majd Eugéniával. Spanyolországban még tudnak szépeket álmodni az emberek. Azonban váratlanul hamar jött a kiábrándulás. Alfonz király azt üzenete Londonba, hogy szeretné háztűznézőben fogadni Eugéniát. Meg is jelölte a helyet, hogy hol: Gibraltár mellett. Mire is jött az üzenet Londonból, hogy szó sincs róla. Gibraltárhoz közel még a díszcsapatait sem engedik a spanyol hadseregnek. Miért ne találkozhatnának Alfonz és Eugénia például a Riviérán? Úgy a sorok között az is olvasható volt az üzenetben, hogy kár a politikát belekavarni a nászügyekbe. Angliában az üzlet az első. Első az üzlet, azután jön a szerelem, vagy jelen esetben: házasság. Eugéniákat szívesen szállít alkalomadtán mindig a spanyol királyi családnak Anglia. De üzleti szívességeket puffra nem csinál. Pláne Gibraltárt egész szép Hispániáért nem adja oda Anglia.

II.

Vilmos — a soffőr

Hát most már soffőr is a császár. Hatalmas automobilt készített magának. Százhús kilométerre készül vele óránként és van hozzá egy projektora, mely kétszáz méterre jól világít. Akad talán a Simplicissimusnak egy elmés rajzolója. Nagyszerű téma volna az. Lerajzolni az emberi haladás országútját. Fölfelé törtet minden nemes emberi erő. Tudás, mechanika, morál, művészet. És jön velük szembe lefelé száguldó automobiljával a császár. A lámpája — hátrafelé szórja fényét. És látja az ember, hogy mi mindent gázol agyon az emberi haladás útján egy ilyen felséges, cézárománias — soffőr.

III.

Réjane asszony gyermekei

Már majdnem nagy leány és már majdnem fölnőtt legény. És olvassák az újságokban, hogy az édesapjuk hány házasságtörést tud a mamára bizonyítani. De azt is megtudják, hogy a papa sem volt jobb a Deákné vásznánál. Ez nem fog ártani a mamának sem, a papának sem. A házasság intézményének sem. Végre Párizsban már nem is megbocsátók az emberek, hanem egyszerűen imádják az ilyen dolgokat. De a leány és a fiú, szegények. . Nem szeretnék édesanyámnak egy nagyon híres művésznőt. És nem kívánnék senkinek sem. Végre is és Strindberg szerint is az apa nem biztos. De az már mégis kellemetlen, ha egy válópör tíz-tizenöt valószínű apát dob az ember elé, hogy tessék belőlük válogatni !

BN 1905. december 17.

Pont

46. ZÉTA

A Budapesti Napló eredeti tárcája

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Bajos beszélni a Gárdonyi Géza fejével. Nagyon megvet ő bennünket, urbánus embereket. Én csak azon csodálkozom, miért hozza mégis mihozzánk a darabjait. Aztán irodalmi bíróságaink ítéltek már. Gárdonyi Géza kiváló és előkelő író. Minél rosszabbak

az írásai, annál kiválóbb és előkelőbb lesz. És ő már néhány év óta lázasan licitál e tekintetben önmagára.

Fanatikus ember, s ez nekünk szerencsénk. Mert hiába fohászkodnánk hozzá. Nem hinné el úgyse nekünk, hogy nem haragszunk reá. Bárcsak az volna ő, aminek megtették: eredeti és nagy magyar író. Ellenben szó sincs róla. Ó jó gazdálkodó. Agrárországban az író zseninek talán ilyennek is illik lennie. Én magam mindig úgy képezem el Gárdonyit, mint azt a vidéki rokonomat, ki a vásárcsarnoknak szállít zöldséget és megymást. Néha nagyon silányak a paradicsomai. De merné csak valaki becsmérlni őket. Hogy az én urambátyám paradicsomait azon a tudatlan Budapesten merjék megbírálni?

Író — erején fölül. Ezt mi már sokan és régen valljuk Gárdonyiról. Hogy érdekes és értékes író a maga kis zugában? Ezt viszont szintén valljuk. De mivel nálunk nincs kifejtett irodalmi közizlés, nincs kritika, sőt irodalmi érdeklődés sincs: Gárdonyi rászabadult olyan területekre, ahol kalandozni csak nagyobbaknak szabad. Flaubert-puskája már megveti a verebet és a pintyvet. Rásül a tűzokra, a sasra, a struccra. Bizonyosan vadászat is Eger tájékán Gárdonyi. Ezért élünk ilyen nem egészen ízléses hasonlattal.

Tudja-e Gárdonyi, hogy őt a franciáknál is megbecsülnék? Nagyon megbecsülnék. Parasztosságát, naiv kedvét, jámbor szélségeit, egyszerű és friss stílusát igazán szeretnék. De a kritika odakötné őt a falusi tanítónőkhöz, a Göre Gáborokhoz, a falusi lurkókhoz, az egyszerű Márikhoz. Nálunk ez másképpen mehet. Gárdonyinak szabad elvonatkoznia a lebecsült modern élettől, s emellett a modern élet orákulumának vallania magát? Kinek nem tilos föld a gondolatok országa? Gárdonyi Gézának. Ki ír pszichológiai regényt? Gárdonyi Géza. Ki gázol bele a históriába akár háromezer évnyi távolságig? Gárdonyi Géza. Mindent mer, mert minálunk csak cégér kell. Ő pedig ügyesen és korán megszerezte a cégért.

Ezekután pedig Gárdonyi Géza legújabb darabjáról kevés az írni valónk. Színpadra tette (ő írja így) egyik regényét. A láthatatlan embert. A regényből a kedvességek sem hiányoznak. Primordiális művészi értékek bőven vannak a regényben. A darabban ellenben gyéren. A kedves és rusztikus bájú Gárdonyi a mai darabban amolyan falusi titán.

Zéta a Gárdonyi új darabjának a címe. Egy görög libertinusnak ő históriája. És a hunnus életet akarja benne talán rajzolni Gárdonyi. Attila udvarát s népét. Furcsa, valószínűtlen, komikus ez a rajz legnagyobb részében.

Vagy mást akar Gárdonyi? A millió mellékes? Hát mi sem embereket, sem szenvedélyeket, ilyen nagy mélységből fülkutatásra méltókat nem igen vettünk észre a darabban. Kínálkozott a bizánci kultúrvilág s a hunnus barbárság mérkőzése. Nem csinálta meg ezt sem Gárdonyi. Élelmesen csak a színpad olcsóságában bízott, a mai nacionalizmussal terhes levegőben, a díszletekben, a cifra képekben, a tirádákban és a rusztikus ötletekben. Talán ezért is kívánta, hogy vasárnap kerüljön bemutatóra a darab.

Aki csak él a Nemzeti Színházban, játszott. Emeljük ki a jelesebb buzgólkodók közül Pethest, Rózsahegyit, D. Lígeti Juliskát. Bántani pedig senkit sem bántunk. Három fölvonás és hét kép a darab. Nagy közönség volt kíváncsi rá. A kihívások nem maradtak el.

BN 1905. december 18.

Dyb

47. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

„Romaji”

Egy új japán lapnak a címe ez. Ehhez a japán laphoz köze van az egész emberi kultúrának. A japán sovinszták gyűlölik máris ezt a lapot. Ez a japán lap tudniillik — *latin betűkkel ír*. Egyelőre csak hetilap. Csupán a japán intellektuálisakhoz szólhat. De kezdete egy nagy processzusnak. Mikor az ágyúinkat eltanulták: különb ágyúkat csináltak. Különbek a vonataik. Dinamó-gépeik meglepik az európaiat. Egy magyar technikustól hallottam, hogy a japánok még a lópatkolást is különkül csinálják, mint mi. A szó szoros értelmében tudományosan. A technikában tehát túlhaladnak minket. És most átveszik a betűinket is. Vajon nem verik-e el rajtunk a port a saját betűinkkel is?

II.

A hazafiak

Francia hazafiakról beszélünk. Nemrégiben Jaurès egy beszédet mondott. Azt hangoztatta, hogy Németország és Franciaország között egy háború lehetetlen. Meggátolnák ezt a német és francia proletárok.

Iszonyú lón a fölháborodás a francia hazafiak közt. Fejéhez vágta Jaurèsnak Bebelt, ki azt hirdette egyszer, hogy a háború esetén a német proletár az első sorokban harcolna német hazájáért.

Azonban történt, hogy Bebel a napokban igazán beszélt. És ugyanazt mondotta, amit Jaurès. Csak egy kicsit bátrabban. Bebel egyszerűen kijelentette, hogy a német szocialisták őrtállnak, és ha megfeszül is a császár és a militarizmus, ők meg fogják őrizni az emberiség számára a békét.

S mi történik? A francia hazafiak kétségbe vannak esve. Hát ide jutott a német hadsereg. A francia nacionalisták sajnálják a német nacionalistákat. Mert a nacionalizmus is internacionális ám.

III.

A bot

Dániában működik már vígan a deres. A huszadik század nagy dicsőségére. Bizonyos volt, hogy Európa mai reakciós napjaiban, melyeken csak Franciaország van már túl, ragadós lesz a példa. Minden társadalom kiváltságosai szeretik a botot a rakoncátlanok hátán. A rakoncátlanok azok, kik új jogokat követelnek. Münchenben azonban megjárta a bot. Pedig Bajorország mai parlamentje vad reakcionárius, klerikális parlament. És mégis a bajor igazságügyminiszter kijelentette, hogy még csak vitatni sem engedi a bot-kérdést. Szégyene volna ez minden modern jog- és kultúrállamnak. Dánia nem nagyon fog örülni ennek a kritikának. Viszont minden jókedvű filozófusnak tiszta véleménye van e határozatról. Könnyű a klerikális bajor parlamentnek a fizikai deres ellen dörögni. Sokkal nagyobb eszköz van az ő kezükben. A lelkeket húzhatják deresre, s húzzák is.

BN 1905. december 19.

Pont

48. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A Tissot-k

Megint gyakran mulat a művelt magyar a műveletlen francián. Mióta a párizsi Journal egy munkatársa Hírlap gróffal fenyegette meg Kóburg Fülöpöt, megint emlegetjük a Tissot-kat. Hát evvel a legendával számoljunk le már egyszer. Mi számon tartunk minden

apró franciát, aki rólunk ír. Ha valamely tizedrangú párizsi író egy novellájában magyar nevű hőst szerepeltet, erről rögtön tud az egész kiseded magyar értelmiség. De mi lenne, ha ők számon tartanák a mi francia információinkat? Egy nap alatt több magyar tüssotiáda akadna, mint egy év alatt francia. . . Pedig ők nem tartoznak bennünket úgy ismerni, mint mi őket. És a francia újságírók sem Bonnefonok mind. És éppen ez ötletből íródott ez a jegyzet. A komoly francia lapoknál például komolyabban és hívebben nem tárgyalja egyetlen külföldi sajtó sem a mai magyar dolgokat például. Egy francia revű hiteles információkat akart szerezni a macedón kérdésről, s egy munkatársát hat hónapig utaztatta a Balkánon. Komolyak, tisztafejűek és lelkiismeretesek ők, a hivatott franciák. Hogy nem mind ilyenek? Hát mi talán mind ilyenek vagyunk?

II.

A záptojás

Öreg sejtésünk, hogy a záptojás nem ősi, magyar hadi eszköz. A kultúrhistoria kötelességünké tette, hogy kutassuk a záptojás eredetét. Nem akartunk a múltba merülni. Tehát csak geográfiai kutatást rendezhettünk. Ilyenformán a francia Kanadába érkezünk, mely immár megszentelt hazája a klerikális reakciónak. Itt akarták megbicskázni a minap Sarah Bernhardtot, mert a színművészet kanadai papi felfogás szerint az Ördög mesterkedése az Isten ellen. Itt hajigálták meg záptojással Réjane asszonyt. Ugyancsak záptojás-zápor ért a minap felolvasása alkalmából egy szabadgondolkodó tudóst. Azt írják a csúfolódó amerikai lapok, hogy a klerikális diákoknak kiosztogatott záptojásokat némely bigottabb kanadai pap meg is szokta áldani. Mint látható, a záptojás klerikális hadi eszköz. Pláne amerikai. Tehát nem magyar és nem — európai.

III.

A korbács

Mr. Magee nagyon gazdag ember. Van neki vagy háromszáz milliója. Ezt ő úgy szerezte, hogy ő — angol ember. Anglia pedig az ő linának hasznot biztosít még a — verésből is. Mr. Magee angol konzul volt Guatemalában. A guatemalai kormány egy lázadás alkalmával elfogatta. Börtönbe vetette és megkorbácsoltatta.

Ez a korbács hozta a szerencsét. Anglia megcsinálta a már sokszor kipróbált hajóhadtüntetést. A kis Guatamala megijedt, s kiegyezett Mr. Mageevel hatszázezer koronában s néhány állami vállalatban. Mr. Magee jól gazdálkodott s ma a korbács jóvoltából nagyon-nagyon gazdag ember. Íme egy újságtörténet. És azt mondják, hogy az újság ellensége a vallásos hagyományoknak. Hát a Biblia tud-e kegyesebb és vigasztalóbb történetet. Áldjátok, emberek a korbácsot, mely hátatokat sújtja, mert a korbács nyomán is áldás fakadhat.

BN 1905. december 21.

Pont

49. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Az apa

Nagyváradon történt az eset. Vonják ki az igazságot belőle a szociológusok. Adjanak aztán vigasztalást hozzá a moralisták. Külvárosi részen él egy család. És mert külvárosi részen nehéz az élet, e családi körben sok csúnyaság megyesik. Éhség, bűn, szenny, alkohol, fajtalanság, szitok. Külvárosi részen is élni kell valahogy. A családnak egy kisleánya van. Ezt a leányt szeretik az ő nyomorult szülei. És féltik — önmaguktól. Mi lesz, ha ez közöttük nő föl? Az apja és anyja mellett? Mikor szép és bizonyosan jó is lehetne. És az apa egy lágy és alkoholmentes pillanatban levelet ír a rendőrségnek. Hogy vigyék el az ő kisleányát. Tegyék be egy javító-intézetbe. Hadd lehessen belőle jó leány. Ilyen naiv, lám, külvárosi részen az apa. Mintha e sok terhű társadalomnak kedve és ideje volna gyermeket védelmezni — szülei ellen. Lopasson a nagyváradi apa a kisleányával, ki még ártatlan. Akkor majd lehet a dologról beszélni.

II.

A bölény

Mentik a bölényt. Ezúttal Amerikában akarják nagy áldozatokkal is e haldokló állatfaj életét nyújtani. Állatkertben elpusztul a bölény. Rendeznek be hát neki művészien elvadított nagy területeket. E területeket elvonják a kultúrától — a bölény kedvéért.

Bizonyosan, mert hogy úri vadászok terítékére bölény is kerülhessen. Milyen barbár lény még a mai, híres kultúrember is. És milyen tudatlan. Hát meg lehet állítani a nagy törvényt, mely a földi élőkre a mindenség láthatatlan könyvében megírva van? Millió és millió állatfaj végezte be már itt e földön szerepét. Amely faj elpusztul, azzal bizonyosan nincs már célja az életnek. Az tehát okvetlenül útjában áll a bizonyosan crescens emberi kultúrának is. . Ez pedig szól azoknak is, akik Magyarországon is menteni akarják a bölényt. Úgy tudjuk, hogy az állatfaj érdekében is írogat és agítál néhány magyar természettudós. De azok is értsenek ebből, akik másfajta bölényt akarnak mesterségesen tenyészteni. Kielt fajták sorsa a pusztulás. Állatfajtában és emberfajtában egyformán.

III.

A kaszárnya

A kaszárnya nem lesz rideg ezután. Ezer módon gondoskodnak több országban már arról, hogy a katona szeresse meg a kaszárnyát. Az angol kaszárnyában például színházat is csinálnak. Mindebből nagyon szomorú dolgot sejt ki az ember. A régi, kártékony nagy intéciókra hosszú élet vár még. Mert megalkusznak és kellek magukat. A militarizmus is így fog tenni. A rajongók csalódnak. A kaszárnya élni fog. Divatba jön. Pláne színház is lesz benne. Van-e ma nagyobb és vonzóbb erő a színháznál? A kaszárnya jól házasodik, mikor a színházzal házasodik össze.

BN 1905. december 22.

Pont

50. JEGYZETEK A NAPRÓL

Gelper és Messing

Gelper és Messing két szegény ördög voltak. Lille-ben éltek békeségben nagy családjukkal. Lelküket nem borzolta föl soha nyugtalan vágyakozások szele. És egyszer mégis vettek egy sorsjegyet. Valami történhetett velük. Valami, amit nem sikerült eddig még kideríteni. Mert az ilyen Gelper és Messing nem ok nélkül és egyszerre éhezik vagyokra. Valami találkájuk lehetett a kacér jómóddal, kedvük szottyant a gazdagsághoz, és sorsjegyet vettek. Ugyanabból a sorsjegyből vettek, mely nemrégiben egy sedani kantinos-

nőnek egy milliót hozott. A francia újságírók sorsjátéka révén. És Gelper és Messing szintén megnyerték a milliót. A fene érti a Sorsot. No hát most Gelpert és Messinget tette úrrá.

Mi, szegény ördögök, úgy képzeljük, hogy a pénz nem minden. Evvel vigasztaljuk s maszlagoljuk az életet. A fizikai jólézet, a művészetet és a gondolatot magasztaljuk föl. Hogy könnyebben elviseljük azt a pénzt, amely — nincs. Máskor meg úgy képzeljük, hogy bajos dolog is volna hirtelen beleszokni abba, hogy az ember milliomos.

Gelper és Messing ezt is megcáfolják. A két bárgyú és koldus ember olyan úr lett máról holnapra, hogy csoda.

Megvásárolták a maguk kis hoteljét a bulvár Victor Hugón. És előkelően bezárkóznak.

Az újságírók pedig hiába csöngetnek a palais Gelper-Messing kapuján. A híres emberekkel nem lehet beszélni. Nagynehezen egy újságíró bejuthatott hozzájuk.

Az előkelő familia méltatlankodva beszélt a sajtóról. Úgy találják, hogy az újságírók igen toladó emberek. Nem azért, mert egy millióval toladódtak be az ő lille-i nyomorukba. Hanem azért, mert őket, előkelő urakat, a nyilvánosság kellemetlen hidegével borzongatják.

Előkelő úr milyen könnyen is lehet az ember. Csak valamivel könnyebben kerülne hozzá a szükséges millió is. Nem kell századokon át finomodni ahhoz, hogy valaki úr legyen. Az egész átöröklés-teoria ily úri értelemben számárság.

Gelper és Messing igazi urak már, mert a sajtó ellen lázongnak. Semmit sem kell átörökölni. A pénz hozza magával az összes finom kvalitásokat. Élén e kvalitásoknak az előkelő bárgyúságot.

BN 1905. december 23.

Lellei

51. EGY ÉV — TÖRVÉNY NÉLKÜL

Betlehem csodája elidegenedett szegény magyarok országától. Az Élet, a szent Mag elrejtőzött előlünk. Nagy terhességben fogadja a karácsonyt Hungária. De szülni nem tudott, s a mi Urunk születése óta számított 1905-ik esztendő meddőségnek az esztendeje.

Batu tatárai óta talán ez volt első esztendő, mikor fogyott az ország népe. Nem születnek a magyarok, s akik élnek, kibujdosnak.

És 1867 óta ez az esztendő volt az első és idáig egyetlen, melyben törvényt nem hoztak. Egyetlenegy törvényt sem. Politikusok, fiskálisok, bírók és fináncok sohasem idézhetnek 1905-ből eredt törvénycikkeket. A híres törvényhozó náció ebben az évben törvényt nem hozott. Január 4-én a magyar parlamentet szélnek eresztették. A szélből rettenetes orkán nőtt. Ez az orkán ledöntött mindent.

Egész Európa, egész világ vajúdott és szült. Lesz oka ráemlékezni erre az esztendőre a leendő emberiségnek. Magyarország, a jövő Magyarországa sem felejtí el 1905-öt. Mégis lehetetlen és bánatos a magyar karácsony. Szülés, alkotás és eredmény nélkül való.

Betlehem csodájának ünnepén azonban hitetlenkedni bűn. A meddség esztendején sírva fakadni nem kell azért nekünk. Csak szülni nem tudott Hungária, de méhében egy szebb Magyarország magzatjait hordja. Az 1905-ik esztendő meddő és gyermektelen volt. De termékenyülő kedvű és terhes. Ha 1867 óta ez az első év, mikor az Élet, a szent Mag nálunk nem csírázott, viszont ez az első Magyar esztendeje az Esmék fogantatásának. Soha májusiabban, viharosabban, forróbban az Idők gondolatai meg nem ejtették még Magyarországot. Szikkadt lelkeinkre Európa esője hullt. Az eszmék, a tervek, a jövő törvényei vidám és hatalmas erővel szökkennek ki belőlünk. Ez a meddő esztendő áldás lesz még a magyar társadalomra.

Betlehem csodája visszatér hozzánk, s meg fog sokasodni mirajtunk. Karácsony ünnepén, e szomorú karácsonyban, mi látjuk a hatalmas újat: az európai Magyarországot.

BN 1905. december 24.

Lellei

52. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Moszkva karácsonya

Egy széles utcán barrikádokat emelt a nép. Temirovics, a tüzérek ezredese nevetett. Hozatta az ágyúit, s lövetett. Söpört az ágyú, s félóra múlva üres, vörös és halott volt az utca. Egy négyemeletes ház tetején egy kamasz ült. Puska volt a kezében, s szaporán működött. Az ezredes későn vette észre. Mikor már néhány embert körülötte leterített a kamasz golyója. Most már nem nevetett, s ordítva kiáltott tüzéreinek:

— Legények, külön jutalmat kap, aki azt a lurkót lelövi. A fiú pedig mosolygó és kedves fiú volt. A tüzerek közé pedig befurakodott egy nem orosz ember. Angol, olasz vagy francia. Így rimánkodott az idegen:

— Ne bántsátok a fiút. KönyörüljeteK szegény kamaszon. Karácsony van ma. Jézus ma született.

Az ezredes hahotázott és célzott. A fiú legurult a háztetőről. Aztán ezt felelte az ezredes:

— Az óhitú naptár szerint nincs ma karácsony.

II.

Natália ajándéka

Szerbiában van egy konak, melyben nem király fog lakni. Natália királynő ezt a konakot odaajándékozta az Obrenovicsok egyik hívének. A nisi királyi palota ez a konak. És Natália asszony nagyasszony még ma is. Ez ördögien van kigondolva. Ajándékokat nem szokás eladni. Ez a palota tehát megmarad egy nem királyi család kezén. Péter király és esetleges utódai pedig számon tart-hatják, hogy Nisben is van egy királyi palota. De ehhez nincs közük a Karagyorgyevicseknek. Ez az Obrenovicsek egy hívéé, s várja az Obrenovicsokat.

III.

Nuncius Tokióban

Róma nunciust küldött Tokióba. Portland püspöke a nuncius. A püspököt ünnepli Japán. A püspök pedig dicséri Japánt ékes szavakkal. Mert Japán megvédi a civilizációt. És mert Japán a kereszténységet is megvédi, ha — haszna van belőle. Mert Japán érti az élet tudományát. Róma is érti.

BN 1905. december 28.

Pont

53. FÖLDINDULÁS

Borzalmasan megrázkódott nagy Oroszország. Fogvacogva néz Moszkva felé a világ. Égszakadás és földindulás ez. Véres fejekkel labdáztaK valamikor Párizs utcáin is. Iszonyatosságokat látott már a történelem. De a legborzalmasabb latin forradalmakban

is lappangott valami derű. Valami könnyelmű és szép optimizmus. A szlávok új forradalomra tanítják a világot. Ez a forradalom a pokol vonaglása. Megrázóan, kétségbeejtően sötét és borzalmas.

Tárnák mélye dübörgött először. Ezt a forradalmat a nép csinálja. Ugy-e hogy nem tréfaság — a nép? Ugy-e hogy tud valamit a nép, amit nem lehet eltanulni?

Az orosz baka csóvát dob a Nyikolaj-pályaudvarba s fegyvével átáll a csőcselékhez. A csőcselék pedig rettenetesen szaporodik. Pár nap múlva talán már egész Oroszország csőcselék lesz.

Mert most már nincs és nem lesz megállás. Ez a sötét mélységekből föllázadt pokol elborít mindent. Talán már vörös lobogó leng a Kremlen. Talán Szentpétervárott is halálos a veszedelem. A hadsereg is a csőcseléké lesz. Ha akarná, talán még nagyherceget is kapna a csőcselék. A csőcselék rémséges úr s Egalité Fülöpök Oroszországban is akadnának.

A világ pedig csak csak félig érti Oroszországot. Magyaráztatja a véres és gyászos misztériumot. Hogy így és úgy: a cárizmus. . . Hogy az oligarchia túlságos volt. Aztán a háború. . . A százféle emberfajta. . . Ezer magyarázata van a világnak. A valóság pedig az, hogy él és eszmél a nép. A lebecsült és lenyomorított csőcselék. Oroszország pedig egyszerre csinál meg két forradalmat. A régit, melyen Európa már tülesett, s az újat, mely Oroszországban kivételesen és minden Marxok ellenére vérrel dolgozik. Mindezt pedig szláv keménységgel, sötéten, búsan, tragikusan csinálja meg az orosz nép. Képzeltetetlen ereje képzelhetetlen szencziókat adott már, s ígér még a világnak. És célhoz fog érni. Véren, roncsan, üszkön át diadalmasan ér a trónig az orosz demokrácia. De még a trónnál hatalmasabb ellenségeit is legyőzi. Az önző úri kastélyt, a sanyargató gyárat, az elbutító papi lakot s a szívtelen kaszárnnyát. Hogy aztán majd az emberiség és civilizáció uralmának önként hajtsa meg fejét.

A történelemnek büszkesége lesz e szörnyű földindulás. Büszkesége, tanulsága és igazolása. A népről már csak lelketlen frázisok és vad versek beszéltek. A néptől tudatos cselekedetet nem vártak a legrajongóbb apostolok sem. Íme a proletárság visszaadta a népet a népnek. Fölkelt a nép, s formálja a világot.

Így csinál forradalmat a nép. Ha megindul, az földindulás. És csak a nép tud forradalmat csinálni. És megváltás csak a néptől jöhet. A néptől, melyet nem óvatos urak csőcseléknek neveznek.

Hasonlítgassuk magunkat Oroszországhoz? Ízetlen és igaztalan földadat. De épülhetünk mégis az orosz példán. Elkorhadt, tehetetlen társadalmat csak a nép menthet meg. A rettenetes,

a győzhetetlen, föltarthatatlan nép. A néppel pedig meg kell egyezni — földindulás előtt már.

BN 1905. december 29.

(A.)

54. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Az angol miniszterek

Az angol hírlapok tele vannak néhány új miniszter dicséretével. Ezek az urak olyat cselekedtek, amit már sok magyar politikus is megcselekedett. Nagy javadalmú állásokat hagytak el kis jövedelmű miniszterségeikért. Am Angliában óriási szenzáció ez. A hírlapok álmélgodnak és himnuszokat zengnek. Hogy milyen altruisták is az angol politikusok. Amiből nem következhetik más, mint hogy híres Angliában nem szokták meg az önzetlenséget és a pénz lenézését — a politikusoknál.

II.

Barbi Alice kastélya

Az orosz forrongás legszimpatikusabb áldozatai közül való Stomersee bárónő. Nekünk is kedves ismerősünk, mert az ő való neve: Barbi Alice. Livlandi kastélyát elhamvasztották a fölkelők, s elpusztítottak benne tömérdek értéktárgyat. Egész részvétünkkel siratjuk a nagy asszony kárát. Megvigasztalnók egy öreg, kipróbált hasonlattal: a vihar a fülemile fészket is leveri. De rögtön eszünkbe jut az igazság. A zendülő nép nem Barbi Alice-nek akart kárt okozni, de Stomersee bárónak. És talán lehetett némi oka reá. Az orosz kastélyok tulajdonosai mindent elvesznek a néptől. Hiszen Stomersee báró be is bizonyította már egyszer alaposan a kapzsiságát. Elvette a közönségtől — Barbi Alice-t.

III.

Tolsztoj új igazsága

Furcsán hangzik a Tolsztoj új igazsága. Azt mondja Tolsztoj, hogy a japánok azért jó harcosok, mert nem keresztények. De ez még nem minden. A japánok azért jó harcosok, mert despotizmus

alatt élnek. A mikádó oda küldeti őket, ahova akarja. A japánok vadak és fanatikusak. Ezt ugyanaz a Tolsztoj mondja, aki ezerszer bizonyította be, hogy a mai kereszténység nem kereszténység. És ugyanaz a Tolsztoj, ki eddig a cárt tartotta legnagyobb deszpótának. Mégis csak lehetetlen valami az igazság, ha még Tolsztoj sem tud hozzá hű maradni.

BN 1905. december 30.

Pont

55. DR. KLAUSZ

— *Bemutató-előadás a Vígszínházban* —

Kedves és liberális közönsége van a Vígszínháznak. Tarka és könnyű ízlésű, de bánni lehet vele. Még a történelmi drámát is beveszi, ha kell. Jöhet az áru Párizsból, Bécsből, Londonból, Berlinből. Még a honi áru is elkél néha. Egy kis szívvel és ésszel Európa legirodalmibb publikumává lehetne fölnevelni. Éppen ezért, mert még nem állapodott ízlésű, de kedves és liberális. Íme, a derék Dr. Klausz is meghallgatásra talált előtte. Igaz, hogy friss és előkelő vignettát kapott: a bécsi Burg-színház ragasztotta rája. De talán még e nélkül is sikerült a dolog. Alapjában a Vígszínház publikumának erkölceivel nem bírtak az ördögös és erkölcstelen franciák. Ez a publikum hajlamaiban német egy kicsit. Szereti a langyos, szívárványos, potyogó könnyecsképeket. A polgári értékek szerencsés beváltódását. A nagy, a lapos, harsogó egészséges kacagásokat.

Azonban, azonban: Dr. Klausz már nagyon is öreg hevű, képtelenül egészséges és szánandóan vígságtalan darab. Bécsben föltámaszhatták és éltethetik. Nálunk csak arra jó, hogy a publikum még jobban megszeresse a franciákat. A Budapesten divatosakat tudniillik: az elmes malacságok íróit.

Dr. Klausz pedig alakjával benne él már emlékeinkben. Hallomásainkban, olvasmányainkban s utána írt bohózatokban.

Nagy élet-filozófus ez a régi-régi orvos. Mindenkit okos útra térít, aki közelébe jön. Rokonait, rokonainak rokonait és idegeneket.

Az ötfelvonásos darabnak azonban ma már ez epizódok s néhány egészséges, primitív alak az enyhítő körülményei. A Vígszínház közönsége mégis szeretettel és itt-ott szükséges türelemmel nézte végig. Tapsolt is, valahányszor alkalma nyílt reá. És volt alkalma, mert a színészek pompásan játszottak. Nagy sikere volt

ismét Góthnak a címszerepben. Kiss Irén, Vendrey és Hegedűs tűntek ki mellette. Nagyon szeretetreméltó és ügyes volt Pécsi Paula egy menyecske-szerepben. Komlóssy Ilona, Papp Mihály, Balassa, Tapolczay Dezső stb. egyformán jók. A darabot Sebestyén Károly jelesen fordította magyarra. A rendezés is minden tudásával szállt síkra. Nagy siker nem volt, de bukás sem.

BN 1905. december 30.

Dyb

56. LEBONNARD APÓ

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Ujházi-ünnepnek szerettük volna már a címben elnevezni az estét. Mert Jean Aicard-nak kevés babért ítélnék oda egy egész ligetből. Ez a babérliget a mi Mesterünké egészen, az Ujházi Edéé. Igya benne vígan és fiatalon a tüzes falernumit. És szeressen bennünket még sokszor úgy, mint ma, mikor ismét teleszórt a lelkünket a művészi szépség és igazság rózsáival.

Lebonnard apó voltaképpen egy nagy szerep. Ezért a szerepért fródott is talán, s mi itt Budapesten is láttunk híres Lebonnard okat. Novelli és Silvain játszották el már nálunk a nevezetes apót. Ujházi Edét nem bántotta ez. Ő büszkén vallhatja a híres Talmaszólást:

— Nem megjátszom, de megcsinálom a szerepemet.

És a Mester már a próbákon mondotta:

— Hogy két híres színész játszotta már előttem e szerepet, annak igazán örvendek.

És a mai, óriási siker igazolja ezt a mondást s százszor büszkévé teheti Ujházira a magyar színpadot.

Magával a darabbal kedvesen és kíméletesen lehet bánni. Dumas zsenije nélkül anakron dumáskodás. Csinált, naiv, elmaradt, érzelgős, olcsó hatásokra írott. De éppen az apó alakja tengeri filozófiát költ bennünk. Talán nincs ebből semmi az alakban, de bennünk felébred. Az átlag-emberek, a derék polgári lények lelki tragédiáiból csap fülünkhöz néhány akkordot. Egy igazi képet libbent meg hirtelen előttünk: milyen szépen meg kell alkudni az étellel, leszámolni büszkeséggel, önérzéseinkkel, mindennel. Ilyenkor érezzük, hogy minden emberlelkek közel vannak egymáshoz. Hogy egyformán szenvednek és alksznak. Még ha csak számító, romantikus íróagyakban élnek is.

Lebonnard apó rejtegeti a saját szarvait. Hosszú évekig gyermekének vall egy kakukkfiókot. Jó, türelmes, megadó, jámbor ember. Egyszer tör ki életében, mikor a leánya boldogságát félti. Véletlenül sikert ér, de maga is megijed önbátorságától. Végre egy Lebonnard apó nem lehet Shakespeare-hős, de csak — Lebonnard apó. A fattyút ismét szívére öleli, mindenki boldog lesz, s az apó jámborul örül, míg meg nem hal.

De milyen hatalmasan csinálta meg ezt a szerepet Ujházi Ede. Valósággal művészi alkotássá magasztalta föl — a maga művészi alkotásával. Ő szív-szerepnek hívja Lebonnard apót. Hát menjünk bele az ő elkeresztelésébe. Szívével játszott a mi Mesterünk, szívével, mely könnyet, derút, emberien s igazán csillogtat. Valami nagy melankóliával vonta be az alakot: látjátok, ilyen Lebonnard apó s mind ilyenek vagyunk, nem ordítunk, nem lázadunk, nem roppanunk, hanem sírunk, mosolygunk, békülünk és megalázkodunk a rettenetes hatalmú élet előtt.

Nagyobb óvációt régen nem látott a Nemzeti Színház. Nem bírt elégszer megjelenni a tapsokra a Mester. A vastaps elől pláne kitért. A többi szereplők közül csak Odryt és Dezsőt mutathatjuk meg Ujházi Ede körül. A többiek még Jean Aicardhoz sem voltak méltók. Kivéve Váradi Arankát, ki kedves és ügyes. Hanem Török Irma éneklése már rettenetes skálákat vesz. Ez már majdnem személyes sértés minden olyan szegény lélek ellen, ki drámai színházban — beszédet vár. Szerettük volna, ha Szalai Emil, a fordító megkísérelte volna a verses fordítást. Ez sok mindent kegyesebben ítéltetne meg a Père Lebonnard írójával szemben.

BN 1905. december 31.

Dyb

57. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Éva vallása

Battenberg Eugénia, becéző néven Ena, elhagyja a vallását.

. Az asszony pedig elhagyja hitét s követi a férfiút. . Battenberg Ena hercegnő áttér a román katolikus vallásra, hogy felesége lehessen Alfonz királynak. Németország protestáns sajtója nagyon háborog emiatt.[*] Hogy egy rongyos koronáért már egy sereg protestáns hercegnő dobta el apáinak hitét. Oroszország-

ban, Görögországban, Romániában, Szászországban már ilyen avertita nők ülnek a trónon. Eugénia hercegnő azonban nem fog visszariadni mégsem. Mint ahogy kevés Éva riad vissza hasonló alkalmakkor. Végre Évának joga van ahhoz, hogy gyöngye legyen. Egy koronáért csak férfiak kockáztassák a lelki üdvösségüket? Ha Ferdinánd fejedelem vallást cserélt a bulgár trónért, Éna hercegnő is megteheti ezt a spanyol királynői koronáért. .

II.

Morgan kutyái

A milliárdos Morgan fia, az ifjú Pierpont, pompás kutyákat vásárolt Angliában. Ez eb urakat előkelő gőzösön vitte haza. Minden kutyának nagyszerű kabinosztálya volt. Külön ebédlővel, hálószobával, szalónnal és fürdőszobával. Természetes, hogy ilyen előkelő bevándorlókat nagyon szívesen fogadtak Amerikában. Csak a magyar kivándorló magyereket küldik vissza százsámra. Mert ezek, szegények, rosszabb sorsban és sorban érkeznek az újvilágba a kutyáknál. Nemcsak a Morgan kutyáinál, de a magyar komodoroknál is.

III.

Moszkva sorsa

Szörnyű csönd lehet már vagy lesz nemsokára Moszkvában. A lázadókat leverte a hadsereg. A lázadók nem gondoltak arra, hogy ők verjék le a hadsereget. Forradalmat manapság a katonaság ellen nem csinálhat a nép. De csalódtak a lázadók abban, hogy a hadsereg nem rájuk lő. A hadsereg nem a népé.[*] Soha és sehol sem az ma még. Olyan hatalmas institúciója az a trónnak, hogy még ott is a trónt szereti, ahol trón — nincs. Mint például Franciaországban. Január 22-én pedig az egész világ proletársága ünnepre készült. Ünnepelni a forradalom Moszkváját. El kell halasztani az ünnepet. Egyelőre és bizonyosan csak egyelőre. .

BN 1906. január 3.

Pont

58. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

New Royal Theater

Réjane asszony hangja ma este különös büszkeséggel csendül meg ködös Londonban. Viktor Hugó idiómája győzelemnek ünnepest üli. Ma megnyílik a londoni francia színház, a New Royal Theater. Nem fél tőle senki, s üdvözli örömmel a nagy angol sajtó. És nemsokára Berlin is francia színházat kap. Ott sem fognak megijedni a francia géniusztól. Milyen boldogok is a nagy nemzetek. Nem kell félniök idegen kultúrák hódításától. Örülnek a versenynek, mely saját kultúrájukat még nagyobb erőkifejtésre sarkallja. A jövőbe pillantanak be velünk e jelek. Minden kultúra összeölelkezik majd, s féltékeny nem lesz a másikra. Mert félni egy másik kultúrától ma is annyit jelent, mint félni — a kultúrától.

II.

Ottó király haldoklik

Az a hír jön Münchenből, hogy haldoklik a szegény örült király. Éppen most ünnepelték a százéves bajor királyságot. A nagy ünnepen csak éppen a király nem volt ott. Régens hercegnek kellett örülnie király helyett a királyság ünnepén. A bajor ember jámbor ember, de ember. És nyilván nem óhajt már régóta hosszú életet Ottó királynak. És ha a szegény örült csakugyan befejezi e világi életet, mely őt trónról kastélyzárkába juttatta, minden gonoszság nélkül, egyszerű emberi őszinteséggel sok bajor alattvalója föl fog sóhajtani:

— Bizony, ezt a jubileum előtt megtehetette volna szegény.

Mert egy jubileum királykoronázással összekötve nem kevés idegent csődített volna Münchenbe.

III.

Lemberg farsangja

Lemberg nem fogadja ez évben Karnevált. Farsangolni nem fognak sehol Lengyelországban. De sőt egész Oroszországban sem. Am hol fogadhatják lelkes örömmel a vidámságok pogány istenét? Rossz kedve van az egész világnak. Olyan rossz, hogy még veszett

mulatságra sem alkalmas. Baj és rettegés mindenütt. Az ember lelke pedig megváltozott. Róma, Bizánc és a renaissance népe mulatni tudott a biztos elmúlás előtt is. Viszont lehetséges, hogy a biztos elmúlás előtt mi is tudnánk farsangolni. De éppen ez lanszt, ver le bennünket, hogy élni fogunk s az élet szomorú.

BN 1906. január 5.

Pont

59. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A nagy Sarah

Sarah Bernhardt csakugyan nagyasszony. Valamikor, ha még ez szokás lesz, eposzt fognak róla írni. Most haragszik Párizsra, s Amerikában bolyong. Kanadától Argentínáig mindenütt játszik. És játszik ő mindig. Ez a szegény, öregasszony. Vén harcosa a színpadnak. Meglássa akárki, hogy a színpadon fog meghalni. A harc mezején. Egy nagy jelenetben. Végelgyöngülésben .

II.

Frau Baumeister

Szép volt, gazdag, becézett, fiatal. És agyonlőtte magát. Tout Berlin szörnyűködve álmélkodik. A berlini újságok pszichológiai rejtélyről beszélnek. Hogy is lehet egy szerencsés, huszonegy éves, elegáns, szép asszony öngyilkos? Oh, édes szörnyűködő Berlin! . . . Oh, édes szörnyűködő, úgynevezett Világ! Persze muszáj boldognak lenni annak, kit ti annak tartotok . . . És ha nem az, s ha méltán, jogosan és titkosan megrendült lelke halált kíván, ti szörnyűködtök . . .

III.

A víg Lujza

A Westminster-hotelt oda fogja hagyni. Most már hivatalos tisztessége van. Elismert, fenséges királyleány. Pénze is lesz elég. Mattachich is megmarad. Lipót atyja is keblére öleli. Mehet a Riviérára . . . Azt azonban huszonnégy óra múlva el fogja felejteni,

hogy kiknek köszönheti mindezt. Az újságíróknak. A sajtónak. Mikor ott jártam nála, milyen könnyes szemekkel hálálkodott. Hogy milyen nagy, milyen jó emberek az újságírók. Nem ismerném eléggé a fajtáját, ha ő kivétel volna. De ismerem. Össze fog borzongni valahányszor eszébe fog jutni, hogy ő egykor újságírókkal trafikált'

IV.

Szentpétervár postája

Szentpétervár postája páratlan posta. Karácsony táján arisztokrata nők kezelték ezt a postát. Postás-sztrájk volt tudniillik. És az orosz hercegnők, grófnők beálltak postásnak. Mert fölfogták a forgalom megszűnésének iszonyú hátrányát? Mert az orosz mágnásasszonyok szeretik a munkát? Irgalomból és humanizmusból cselekedték ezt? . . . Akik Szentpétervár előkelőségének erkölceit ismerik, tudják a dolog nyitját. A mágnásasszonyok a poste-restante s egyébféle szerelmes leveleik miatt aggodalmaskodtak.

BN 1906. január 7.

Pont

60. A SIVATAGBAN

Egyetlen költemény egy könyvben: Szalay Károly írta. Szinte könnyek szöknek a szemünkbe. Szárnyak suhogását halljuk ismét. De mintha mindig egy helyben suhognának e szárnyak. Valaki ismét a nagy Titok felé akar röpködni, s ön-vérével hiába öntözi szárnyait. A nagy Titok még mintha távolodnék. Nem volt kegyesebb Shakespeare-hez, Goethe-hez, Nietzsche-hez sem a nagy Titok. De legalább engedte, hogy felé törjenek e nagy szárnyú lelkek. Szalay Károly lekötözte a maga szárnyait már eleve, s így hirdeti nekünk az életet:

Három talizmánt nyújt az ég
A földi élet vándorának:
A hit, tudás s humanitás
Szövétnekül előtte állnak.
Egy cél felé visz mindenik.
Testvériség szent templomába!
Ki építésén fáradoz,
S közjónak él: nem élt hiába.

Tehát a Hit, Tudás s Humanitás: a nagy Titok lángpallosú anygalai. Bölcselkedő költeményében már előre e biztos tudatban indul el Szalay Károly. A sivatag: az élet, e siralomnak völgye. Egy karaván-szerájban megpihenteti az élet szomorú embervándorait a poéta, s evangéliumokat mondat el a három bölccsel, a Hittel, a Tudással, a Humanitással. Aztán hajnalodik. Föl, föl, embermilliók. Vándoroljon tovább a Föld szomorú emberkaravánja e három bölcs nyomában, *ha hisz nekik*. És Szalay Károly hisz. Ez a nemes és szép a könyvben. És ez a könyv legnagyobb hibája. Egy hosszúra nyújtott himnusz ez a könyv és semmi más. Érzelmes, nemes páthosú, csengő, bongó, zsúfolt sorok foglalatja. Boldog lehetne az az embertársadalom, melynek olyan tiszta, nemes hívő lelkek adnák a zömét, mint a Szalay Károlyé. De oh jaj, s ez nagy átok: vad fájdalom, kétség, szomjúság és tusa az emberi kultúra útja, s ez utaktól a poétának, a vátesznek szabad legkevésbé félnie. Az érdemes poétának, sok kötet írójának, tisztelet mégis. A legnemesebb és leghasznosabb emberi érzések forrását érezzük ki költeményéből. Hívő nemes ember ő. Meghatóan nagyhitű poéta az, aki Magyarországon egy kötetre szóló bölcselkedő költeményt mer írni, és — kiadni. Hinni az Emberben: sohse volna nagyobb áldás, mint ma, amikor mintha egy új pesszimista felleg ülne egész Európán. Bárcsak sokan olvasnák el Szalay könyvét e hitetlen és szeretetlen időkben.

BN 1906. január 7.

(A.)

61. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Románok Rodostója

Hogy harminc év után hetven román hadifogolyra bukkantak Törökországban: ez a hír jön Bukarestből. Drinápolyban^[*] tartják a muzulmánok a román hősokeket. Csak aztán akadjon ember, aki ezt elhiggye. Forró fantáziájuk van az ifjú népeknek. Románia pláne nevezetes arról, hogy hajlandó képzeletben az egész históriát végigölni Traján császártól maig, sőt tovább, ha kell. Most íme Rodostó kell a románoknak. És kigondolnak egy olyan balladát, mint a Szilágyi és Hajmási históriája. Hát lehetséges, hogy harminc évig Európában, nem is nagyon titokban, egy sereg román hőst tarthasson jogtalan fogságban egy másik ország? Nagy fantáziájú nép Románia népe, s művészethajlamú Bukarestben sem hiszik bizonyára ezt a mesét, de hirdetik, mert regényes és szép.

II.

Merelli úr

A szép Merelli asszony nagyon termékeny író. Mióta Galleyval együtt visszahozták őket Brazíliából, talán már a harmadik könyvet írja. A veszedelmes, szépasszony a Saint Lazare-fogházban fedezte föl önmagában a poétát. Nem is tudna annyit írni, amennyire kiadó nem akadna. És Merelli asszony ír is szaporán. Párizsban pedig Anatole France műveit sem várják éhesebben. Sőt többet monduk: a Villy gyönyörű disznóságait sem. Nyilván tehát nyer e könyvekkel az irodalom, amiből én le mernék egy konzekvenciát vonni. Az ilyen nőket, mint Merelli, állandóan a Saint Lazare-féle intézetekben kellene tartani. Mennyi haszna volna ebből — az irodalomnak.

III.

Bécsi példa

Bécsi példa ismét és jeles. A postatakarékpénztár eseménye. Írtak magyarul is róla ezerféleképpen. Csak egy kis analógia jutott kevés ember eszébe. Hogy a meggyötrött, intelligens emberek is — munkások. Talán ők maguk sem hajlandók ezt beismerni. Holott ha némely gyár kifosztottjai fehér rabszolgák, százszor fehér rabszolgák az agymunka némely bérbeadói. De szervezkedésre nem gondolnak. Brr, annak proletárszaga van. Azt átengedik a munkásoknak. És a munkások csinálják is. A gyárakban, munkás-telepeken nemsokára emberség fog uralkodni. Összeroskadni csak állami és más büroókban fognak egy kis kenyérért az emberek. Mert ezek csak nem szervezkedhetnek, mint a kávélegények. Pusztulni azonban esetleg sokkal kegyetlenebbül pusztulhatnak el.

BN 1906. január 10.

Pont

62. A KISZÚRT SZEM

(Tunisz kék egeről lezuhog a nap forró zuhataga. A századot nagy útra küldötte a parancsnok. A tuniszi idegen légió páriái voltak a csapatban. Csupa kínra, gyötrődésre és büntetésre jelöltek. A vad Szuma csapatait várták éppen. Kiküldték kémkedésre a magyar Papot és az olasz Tonellit. Már három napja nem aludtak. Éhesek

voltak s a Nap kegyetlenkedett. Víz sem volt a közelben, s minden pillanatban legyilkolhatták őket Szuma emberei.)

Pap: Csak egy kicsit lennél erősebb. Akire egy otthon vár, annak túrni kell. Ha én is hazamehetnék, én is erősebb volnék. Te mondod, hogy most már akar téged az a leány. Miért mennél haza nyomorékként?

Tonelli: Engem nem vár az a leány. Én csak menekülni akarok ebből a pokolból. Oh, rettenetes pokol ez. Rossz már a tudóm s én nem bírom tovább. És csak egyszer szeretném még látni azt a leányt, aki ideízött.

Pap: Pajtás, jó fiú, én nem jöttem ide érzékeny országból. Az én hazámban megszületett embernek minden rosszra el kell készülnie. Engem is lumpná, gazemberré tettek ott. De vadállat nem tudok lenni. Nem tudom megtenni, amit kérsz.

Tonelli: Az édesanyád emlékére kérlek. Másként innen nem menekülhetek. Elég nekem a félszemem is, hogy azt a leányt még egyszer lássam. Az édesanyád emlékére kérlek: szúrd ki.

Pap: Nézd, két szemmel még itt is olyan szép a világ. Nézd: milyen kék az ég. Milyen színek cikkáznak a sivatagon. Hátha megszabadulhatsz innen épen is.

Tonelli: Beteg vagyok és látni akarom azt a leányt.

Pap: Dőlj magad a szuronyodba. Istenem, istenem, inkább fogom majd a fejedet.

Tonelli: Fogd a szuronyt, s akard. Imádkozom hozzád: ments meg.

(Tunisz ege gyilkosan mosolyog, s Pap kiszúrja a bajtársa egyik szemét. Tonelli sikolt. Aztán valamitől megrettennek. Mintha Szuma emberei közelednének. Rohanásba fognak. A félszemű béna csupa vér. Beérkeznek a századhoz. Ismerik már ezt a fajtát, mely a halál helyett légióba áll. Tonelli tovább is itt marad. Papot pedig hatónapi börtönre ítélik.)

BN 1906. január II.

Lellei

63. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Angol vezényszók

Csodálatosan kezd a kultúra virulni a Kárpátok alján. Beszélik például, hogy Csabán tót parasztok *angol* szótárt vásárolnak. Shakespeare nyelvét tanulják az én vármegyémben is. Egyszerű, koldus

emberek a kalendárium és biblia helyett angol nyelvtant olvasgatnak ma már. Magyar vezényszó nem igen lesz, de angol vezényszó már van Magyarországon. Miért indult ilyen virulásnak nálunk a kultúra? És miért éppen angolul tanulnak Magyarországon az ínséges emberek? Mert készülnek ők is, mennek ők is Amerikába. Itthon tudniillik kevés embernek van joga és módja élni. Angolul tanulnak hát, és elmennek innen az emberek. Még boldogak, akik olvasni tudnak. Ezek nyelvtannal s szótárral mívelik magukat. Igazán kellene már valamit tenni Magyarország analfabétáiért. Ha olvasni fognak tudni, sokkal hamarabb ráveszik magukat a kivándorlásra. Mert azt már látjuk, hogy a kivándorlás nem igen fáj az ország urainak. És ők nem haragusznak az — angol vezényszóra.

II.

Az orosz karácsony

A karácsony Oroszországot sem kerüli el. Egy kicsit későbbben érkezik, mert lemaradt volt Gregorius kordéjáról. De el szokott jönni Cárskóje-Szelóba is. Eljött az idén is, habár nagy vérszag fogadta. És Moszkva fölött még piros volt az ég. A cári palota lovardájában tündérvilágot varázsoltak. Előkelő énekkar énekelte, hogy Jézus megszületett. És sok édesség és sok ital elfogyott a szent éjszakán. A cukorkákon pedig a cár arcképe volt. Ki kell jelentenünk, hogy a legvadabb kozák is, aki cukorkát kapott, nem falta föl a cárt így képletesen sem. Azonban ez a karácsonyi momentum valamit szimbolizál. A nép, ha későn kapja az édességeket, cárostul falja föl majd Talán nem is várja meg még egyszer a karácsonyt.

III.

Égi jelek

No most már itt vannak az égi jelek is. Beregszászon nagyon sokan látták. Lángvörös szélű fehér fénykör, zöld szalaggal. Bizony, ez a nemzeti szín. El kell hinni, és nem szabad kételkedni. Mert meg lehazaárulóznak bennünket. A dologban különben nem ez az érdekes. Hanem a tömegléleknek csodálatos változatlansága. Zavaros időkben már ötezer évvel ezelőtt égi jeleket láttak az emberek. Ma is égi jeleket látnak, ha nyugtalanok. Régen nem hisz már az emberiség semmiben, amikor még hinni fog az égi jelekben.

BN 1906. január 13.

Pont

64. VERSEK

Versek sűrűjében kószálok néhány hét óta. Álmodó lelkekkel találkozom és beszélgetek. Most idehívok közülük találomra vagy hármat. Halottat idézek legelőször, a szegény Dózsei Ferencet. Posztumusz-kötete sok fájdalmat okozott nekem. Sajnálom ezt a néhai, árva lelket, aki még halála után sem kaphat igazságot. Míg élt, annyi igazságot sem kapott, hogy belőle kenyérré teljék. Most, hogy meghalt, fölrángatják a Parnasszusra. Megteszik szegényt nagy poétának. És nincs egy olyan rettegett Valakink, hatalmas szavú kritikus, ki büntetni tudná az ilyen kegyetlenséget. Ez csúfólódás a halállal és a poézissal. Nem volt, soha és sehogyse lehetett volna nagy poéta Dózsei. A nyomor és elkényszerültség kipengetett a lelkéből egy-két erős akkordot is. De csupa zúr, fájdalmas zavar, cincogás vagy lárma a Dózsei kötete. Míg élt, áldás volt neki az a hite, hogy ő költő. Mikor meghalt, ugyanezt a hitet egy kis kenyérré lehetett volna, s szabad is lett volna váltani az elárvult, szegény feleség számára. De oda fölállítani, ahonnan ő halottan is leszedül, megtenni nagy poétának: ez kegyetlenség. Szemere Emil a második versíró. Egészen új név. Valamit felőle az sejttem, hogy két hatalmas, díszes kötete (a cím: Őszi rózsák) „méltóságos Szemere Miklós úrnak” ajánlhatik hálásan. Szinte háromszáz oldalon vers, köztük egy hősköltemény Mátyás királyról. Komolyan nem is szólhatunk e versekről. Írójuk ezt éneкли az előszóban:

Félszázad perzselé szívem,
Míg e rózsát elültettem.

Tehát nem ifjú ember bűnei e fűzfaversek. De bátran, önérzetesen állnak a közönség elé. Iszonyú dekadenciát mutat az a társadalmi réteg, mely még pár évtizeddel ezelőtt nálunk egyedül írt és olvasott. De vajon nőtt a helyébe új és nagy közönség? Néha iszonyú sejtelmek vannak. A régi publikum olyan, mint amilyen írókat tud magából küldeni. Tehát Szemere Emil esetleg nem is olyan nagy bűnös. Az új publikum pedig százízlésű és kicsi. És nálunk balgatagon hevülő írók, új utak, új ízlés, új irodalom felé törnek. A harmadik: Bodor Aladár, ki nagy örömet szerzett nekünk verseskönyvével. Nem rendkívüli, de a maga verseit mondó poéta. Egy kicsit programos még. Érzi azokat a politikai, társadalmi, kulturális, sőt idegrendszerű differenciákat, melyek még a magyar kultúrembert is elkülönítik a Nyugottól. Ő hát néha megteszi magát a verseiben érzésközvetítőnek a régi s a most születő új, európai magyar típus között. Sokat borzong „nagyálmú zaja” sorsán s így önsorsán is. Nem min-

dig tiszta, de meleg, szép, néha erős hangok szólnak hozzánk e versekből. Sőt Bodor Aladár olykor a legmagasabb poétai föladatot is megpróbálja: kimondani a még ki nem mondottat. Ez kevésbé sikerül neki. Új érzései sem elég újak, és hangja sem annyira új, amennyire ő újjá tenni iparkodik. Ám érdemes könyve egyik dokumentuma a magyar líra frissülő kedvének.

BN 1906. január 14.

(A.)

65. MONSIEUR X

Szerdán új gazdát kap az Elysée s új President-t Franciaország. Loubet úr azonban még egy hónapig nyugodtan lakhatná az Elysée-t. Mert Monsieur X., az új elnök egy hónapig semmi sem lesz. Még csak köztársasági hintót sem kap, mikor Versailles-ból érkezni fog. Azután is előgyeleghet erre vagy arra figyelem nélkül egy hónapon át. Nem lesz díszőrsége sem, csak éppen Európa és a világ tekintete fogja égetni az arcát. Monsieur X. esetleg nagyon szenzációs eleven ajándék lesz a História számára. Qui vivra, verra, de az bizonyos, hogy nagy dolgok döntetnek el szerdán híres Versailles-ban.

Királyok és császárok faragott és írott képei talán egy kis gúnnyal néznek majd Franciaország összegyűlt eszeire. A Napkirály lovasszobra észrevétlenül talán kőkardjára is csap kőkezeivel. Mert, hejh, sok kérdésre válaszoltak már Versailles-ban, de annyi kérdésre még nem, amennyire most kell.

A legkülönösebb pedig az, hogy minden új távirat, mely Párizsból érkezik, meglepetést jósol. Tehát sem Fallières, sem Doumer? A jó Loubet vagy egy nagyon rossz Valaki?

Franciaország minden igaz hívét vagy szerelmesét nyugtalanítja az, hogy nyugtalanok a republikánusok. Főképpen a valóságos köztársaságiak. Félelmükben elég színtelen jelöltet választottak az öreg Fallières-ben. A szélső radikálisoknak nincs nagy okuk rajongani Fallières-ért. A halvány republikánusoknak pedig van okuk megriadni a radikális támogatástól.

A republikánus jelszó ez idő szerint: demokrácia és hazafiasság. Ily a jelszó sok és nagyon kevés. De muszáj minden másról hallgatniok Franciaország radikálisainak.

A szeparáció nagyon nagy bomba volt. Az antimilitaristák kevés taktikával dolgoznak. A guerre à la guerre fölött Marokkó tartja Damoklesz-kardját. A reakció papjai, mágnásai, Meline-jei és katonái értenek a helyzet kihasználásához. Szocialistáknak és

minden republikánusoknak tehát a mentés szerepe jutott a választásnál. Nagy kérdés, hogy Doumer gyűlése nem fecséreltette-e el velük minden erejüket? És túlságosan konciliáns programjukkal és jelöltjükkel vajon nem riasztottak-e el maguktól sokakat? Mert így is nagy veszedelem az, hogy még ez a sok alkuvás sem nyugtatta meg a gyöngébbeket, kik félnek a még következő radikálizmustól s még jobban a szocialisták növvő befolyásától. Vajon nem játszák-e ki őket egy ügyesen elkészített csínnyel? Ez minden békének és haladásnak kérdése, s egy kicsit az egész világ kérdése.

Ha Doumer vagy egy másik Doumer költöznek az Elysée-be, nem állítjuk, hogy a köztársaság forog biztos veszedelemben. Az elnök nem úristen s harmincnégy esztendő keze dolgozott már a demokrata köztársaság állandóságán. De föltétlenül kitérne bátor, világoktató útjáról Franciaország és megerősödnék a reakció. Talán egy rettenetes háború sem egészen rémkép.

A jó Fallières aligha volna más, mint Loubet volt. És ez a legjobb kortesbeszéd mellette. Szent igazság, hogy a radikális haladásnak egy kis pihenőt kell tartani. Sokat és hamar mívelt: az okosság parancsolja a pihenőt. Ha aztán ismét eljön a harc ideje: a Loubet-k és Fallières-ek jó médiumok. Mert jók, őszinték, öregek és üdvösen nehezek.

Monsieur X. mindenképpen érdekes ember tehát. Diplomáták lesik, és totalizátorok fogadnak rá örült összegekkel. Bárcsak olyan úr adna majd szerdán nevet ennek az X-nek, kire gúnyosan nem tekinthetnek le Versailles fejedelmi árnyai. Polgárt, bölcsét, szabad lelket kíván az egész művelt emberiség a grande nation-nak és — önmagának.

BN 1906. január 16.

(A.)

66. FALLIÈRES

Versailles-ban ma győzött az új Franciaország. Szép napja ez a nap a harmadik köztársaságnak. Minden mesterkedés fölsült. Franciaország megmarad annak, ami. Semmiféle Doumer kedvéért nem tér el útjáról. Ez út: a béke és a haladás.

Armand Fallières lesz a Loubet utódja. Majdnem páratlan bizalom ülteti az elnöki székbe. Február tizennyolcadik napján fog megnyílni előtte az Elysée. Addig emberien kiélvezheti a győzelem mámorát.

Gascogne-nak a szülöttje és hatvan éves Fallières. Törvény-széki írnok volt az édesapja Mézinben. A nagyapja még kovács volt.

Egészen a demokrácia fia tehát. A vére azonban nem déli vér. Okos és illedelmes vér ez. Huszonöt éves kora óta mintha tudatosan az elnöki székbe iparkodnék Fallières. A rokonsága maradi népség. Papoknak és reakcionáriusoknak kész martaléka. Ő republikánus első föllépésétől fogva. Óvatos és opportunus mindig. De becsületes és megingathatatlan köztársasági. Nem radikáliskodott, mint Doumer tette nem egyszer. De a hatalomhoz sem ragaszkodott görcsösen. Gambettának vannak még tanítványai Franciaországban.

Úgy fordultak az idők, hogy nagy becsülete támadt az olyan politikai egyéniségnek, mint a Fallières-é. Őszintén szólván: Combes egy kicsit siettette a dolgokat. Bizony megijedt egy kicsit ennyi radikalizmustól a burzsoa Franciaország. Exponáltan radikális ember nem kerülhetett az elnöki székbe. Egy mérsékelt és megbízható republikánus köré kellett csoportosulniok minden köztársaságiaknak. Fallières és csak Fallières lehetett a győztes

Visszacsinálni semmit sem fognak Franciaországban. Ellenben minden reformra kapható lesz az új elnök, miként kapható volt a vele rokon egyéniségű Loubet. Hazug a klerikális lapoknak az a vádja, hogy Franciaországban ma is még Combes szelleme uralkodik. A köztársaság egyelőre mérsékeltébb tempóba fogott. De ha combesizmusra ismét szükség lesz, Fallières éppen úgy nem lesz kerékkötő, mint nem volt Loubet. A haladás ügyének tüzes katonákra van szüksége. De a harcok fölött állnia kell valakinek nyugodt és hideg fejjel.

Mert nagy missziót vállalt az új Franciaország. A forradalom országa akar lenni tovább is. Franciaország meg akarja békésen csinálni az új forradalmat. Példát akar adni minden államoknak a szociális átalakulás nagy művével.

Ez a forradalmi mű békét követel. És Fallières elnöksége azt jelenti, hogy Franciaország kitart a béke mellett, Algéciras felhői eloszlanak. Az új államfőben a maga szerencsáját is üdvözölheti a világ. Hiszen erős, majdnem esküszzerű szavakkal éppen most fogadkozott a béke mellett Vilmos császár is.

A háborút nacionalisták csinálják mindenütt. A nacionalizmus csinálja a reakciót is. Franciaországban most alaposan kikapott a nacionalizmus.

Fallières győzelme a köztársaság győzelme. A demokrácia győzelme. A béke és a humanizmus győzelme. Versailles fényes palotájából széthordta azóta már a drót egész világon a hírt. A falusi kovács unokájának üdvözlésére sietnek büszke koronás fők. Franciaország pedig e választással új jelét adta, hogy komoly akarata egy egyszerű regeneráció.

BN 1906. január 18.

(A.)

67. A LIPCSEI DIÁKOK

Lipcseben még fiatalok a diákok. Őrködjük fölöttük sokáig a diákok istene. Jaj volna, ha a diákok is elvéhnednének. Nekik fiataloknak és bátraknak kell lenniök mindörökké.

Bátor fiúk a lipcsei diákok. Szózatot intéznek tanáraikhoz s minden társaikhoz. Vessék le már végre a vallás rabruháját. Hiszen egy tudományos műveltségű ember úgy sem lehet őszinte tagja semmiféle eklézsiának. Miért cipelni valamely konfesszióhoz tartozás hazugságát? Minden nem teológus professzor lépjen ki egyházából. A teológiai fakultásokat pedig dobják ki végre az egyetemekből. Írjanak föl a kormányokhoz evégből.

Így beszélnek a lipcsei diákok. És egész Németország diákságát hívják táborukba.

Tetszik nekünk az ő bátorságuk. Az igazságot ők látják igazán. De igazság csak azok számára van, akiket még nem ölelt át az élet. Az élet igazsága: a köteles képmutatás.

A diák-fiatalság tüze föl-föllobban bennünk, öregebbekben is néha. Az intellektuális lények farizeussága bennünket is gyakran dühbe hoz. Aztán magunkra gondolunk és mosolygunk. Könnyes szívvel utáljuk és értjük magunkat és a világot. Ki e sorokat írja, milyen messze jár már Johannes Calvinustól. És gyáván megmarad kálvinistának. Nyugaton ezrei és ezrei élnek a nagy intellektusoknak, kik gyávák. Vagy talán bölcsek és mártírok? Tudósok, agitátorok, művészek, írók. Egész életük a dogmák rombolása. Néha lár-másan ateisták is. Különösen az agitátor-fajta. Könyveik indexre kerülnek. Egyházuk papjai vadul csatáznak velük. Ők megmaradnak névleg tovább is egy vallás híveitül.

Az élet akarja a hazugságot. Mint ahogy az élet igenlése is egy nagy hazugság. És ami a lipcsei diákokat bántja: a kisebb hazugságok közül való. A világ erőrendje ma még nem tűri meg a bátorságot. Talán sohase fogja megtűrni. Annyi bizonyos, hogy ma még nem tűri meg. Végre egy sereg ember van, aki azt vallja, hogy a világon csak bombákkal lehet segíteni. Kényszerítsük őket, hogy ne legyenek képmutatók, s dobják el a bombákat?

Mégis áldja meg a diákok istene a lipcsei diákokat. Irigyeljük őket Németországtól. A szent, az új, az elérhetetlen és mégis áldott igazság hevíti az ő szíveiket. Már ők jobb emberek lesznek, mint kik már fiatalon összeölelkeztek e csúnya étellel s úgy farizeuskodnak, mintha aggok volnának.

BN 1906. január 19.

Lellei

68. VÉNUSZ

— Bemutató előadás a Nemzeti Színházban —

Vénusz: vígjáték, s Ruttkay György írta, a Sötétség szerzője. Megjósoljuk ezennel, hogy jubileumos darab lesz a Vénusz is.

Ruttkay György nagy tekintetű kritikus. Bizonyára nem veszi gáncsnak, ha nem tartjuk őt modern írónak. Nemsokára úgysem lesz különben sem megtisztelő a *modern* jelző.

A Vénusz írója régi és nemes vígjátékszabályok szerint dolgozott. És a közönség éppen ezért könnyen meghódolt neki.

Egy óriási és mégis szimplex tévedés. Hármasszerelmi labirintus. Szerepruha mindenfajta színészre. Bonyodalmak veszedelmek nélkül. Erkölcös és derűs finálé. Ez a darab programja. A program bevált.

Karády báró milliomos és szobrász. Megjelent Rómában előtte egy ifjú hölgy, s ezer líráért fátyolosan aktot áll előtte. Karády örülni beleszeret a titokzatos, gyönyörű testű nőbe. De az arcát szeretné látni. A hölgy egy órát felejtett a műteremben. Egy gyönyörű nő arcképe van az órában. Karády azt hiszi, hogy az ő modellje.

A titokzatos modell Gáthy Erna volt, ki az anyjáért áldozta föl „becsülete árnyékát”. Egy orvosprofesszornak kellett az ezer líra. Az arckép pedig az Erna nényéé, ki egy vénecske s hülyécske képviselőnek a felesége. Már-már ez a tévedés és szerelmes család Bántelkynét, Erna nényét teszi a Karády párjává. Ám kiderült, hogy Vénusz — Erna. Bántelkyné az uráé marad. Erna pedig férjhez megy Karády egy barátjához, a darab eszéhez: Kasznár Andor íróhoz. Karády széttöri a Vénusz-szobrot s elutazik.

Mindez tempósan, kedvesen, mulatságosan játszódik le. Pompás epizódokkal s epizód-alakokkal. Egy kis ósdiságot érzünk embereken és párbeszédiken. A történet érdekében az alakok olykor naivabbak a kelleténél. Mégis egészséges derű ez a darab végig. Úgyes embernek nagyon ügyes munkája.

Hátha még jól is játszottak volna a színészek. De Gál, Rózsahegyi, Gabányi és Vízváriné kivételével csupa affektátság vagy értetlenség volt minden szereplő. Még Márkus Emma Erna szerepében tudott olykor beszélni is. De már Lánczy Ilka valami különös és szerencsétlen komikai talentummal akart pompázni. Császár pedig a darab egyik alakjának, Bántelkynék szavajárása szerint egyszerűen, de egyszerűen rossz volt.

A közönség kedvvel és szeretettel fogadta a kedves és vidám darabot. A szerzőt sokszor hívták lámpák elé.

BN 1906. január 20.

Dyb

69. ERDŐS RENÉE

Szerelmes asszonyi rigolyákról Erdős Renée mert dalolni először és magyarul. Szeretem ezt az úgynevezett magyar Szapphót, s fáj nekem, hogy nem egy nagy irodalom leánya. Új verseskönyve (Új versek. Kleopatra.) csak növeli az én fájdalmamat, s már-már elsíratom a poéták közül Erdős Renée-t. Ez az asszony vagy leány (én nem tudom: ki ő személyében) egy szerencsétlen, egy húrú s egy szenvedélyű dryád. Gazdag és becézett irodalomban okvetlenül megbecsülnék az ő kétségbeesett, szomjas, szerelmes, szilaj jajveszékését. Nálunk ő kénytelen egész és minden húrú poétaként jelentkezni. Szépséges, szárnyas és bőséges szavakba takarózik. Ő maga is nyilván szinte megfagy a hidegtől. A szavak szállnak, röpülnek, s az érzések összezsugorodva leszállongnak, mint a márciusi hópelyhek. Elis olvadnak mindjárt. Kívánjuk Erdős Renée-nek, hogy tudja levetni asszonyiságát? Akkor talán egy poéta halna meg, aki mégis csak poéta. Révedező, kínlódó és fogoly, de új és érdekes poéta. Hogy fogoly ő, érzi maga is. A magasságok útját sorvadozva kívánja, s neki talán már a legúnottabb az örökös turbékolás. Végre is az asszony-ego Annie Vivantiban sem kicsi, de az Élet nagyobb mindenénél. Annie Vivanti meg tudta érezni s csókolni ezt a nagy életet. Ne tudná a mi, talán Annie Vivantinál is erősebb Annie Vivantink? Nem kívánjuk, hogy az effeminált férfiak idejében Erdős Renée — férfiú legyen. Szerelmes érzéseinek kéréletlenségében úgyis túlon túl férfias ő. De dobjon el sokat a szép szavakból, s vegyen fel egy keveset más érzésekből is, mint a hím után való vágyódás. Bizonyisten nem érdemli meg a mi géniuszunk ezt a sok verset, s bizonyisten olyan sok ezer *érzéki*, kéjes, nagy érzés van, melyhez a partner nem kell és nem hiányzik. Lopja meg a maga leányos hangulatait, intellektusának elálmodozásait: meglássa, hogy többen s a valakik közül valók fogják legjobban szeretni.

BN 1906. január 21.

(A.)

70. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Bucsejeff úr

Bemutatom új ismerősömet: Bucsejeff urat. Művelt, bulgár úriember, akivel vonaton ismerkedtem meg. Párizsban élt, s most is oda iparkodott. Szófiáról beszélt iszonyú lelkesedéssel. Nagyon fejlőd-

dik a bulgár metropolis, s most már állandó színháza is lesz. Aztán gőgösen kijelentette, hogy Bulgária az emberi kultúráért nagy dolgokat fog még cselekedni. Aztán leereszkedően megdicsérte Magyarországot, de megrótt bennünket, hogy sokat politizálunk:

— De kedves Bucsejeff úr, minket ez tartott meg ezer esztendeig. Nálunk a politika a legfőbb tudomány és művészet.

Bucsejeff úr álmélkodva nézett reám, s aztán csöndesen ezt mondta:

— Különös, csakugyan különös ország Magyarország. Nálunk Bulgáriában a gyermek is tudja, hogy a politika csak a kulturális és gazdasági jólét szolgálója. Önöknél a politika tudomány és művészet! Különös, nagyon különös faj az önöké. De lehet, hogy önöknek van igazuk.

Ellenben e perctől kezdve barátságos elválásunkig úgy bánt velem Bucsejeff úr, amint egy szegény barbárral.

II.

Pendjab szenzációja

Angolország gyarmati kormánya megtiltotta Pendjab államban a földévést. Pendjab államban tudniillik gyakori az éhínség. És ilyenkor valami különös vegyületű földet esznek a szegény pendjabiak. Ezt a művelt angol nem nézheti tovább. Segíteni nem segít a szerencsétlen geofagok nyomorán, de a földévést megtiltja nekik. Mert Angolország a civilizáció országa. Leendő kormányainknak s angol példákban utazó államférfiainknak figyelmébe ajánljuk a pendjab-i esetet. Nálunk is lehet segíteni a milliók nyomorán. Tessék törvényesen megtiltani, hogy Magyarország lakói — nyomorogjanak.

III.

Szociális kereszténység

Ezt is Franciaország fogja adni a világnak. Keresztény szocializmusunk már van. A szociális kereszténységet Franciaország liberális protestánsai akarják megcsinálni. Ezek azt tartják, hogy Krisztus vallása nem más, mint Krisztus élete szerint élni. A dogmákat elvetik, s úgy találják, hogy nem a másvilág a legfontosabb — e világon élő embernek. Nyilván ki fogja átkozni őket a hivatalos Egyház. Mert minden Egyház egyforma abban, hogy dogmáit félti. De talán nem lesz ez olyan nagy baj, ha félmillió emberrel ismét ke-

vesebben fognak hinni Krisztus testi föltámadásában, ha félmillióval több ember fogja vagy akarja majd úgy szeretni embertársait, mint Krisztus szerette.

BN 1906. január 23.

Pont

71. MAISON DE POUPÉE

Fogadjunk akármibe, hogy Bukarestet jobban érdekelte volna Párizs legforradalmibb színésznőjének Nórája. A földszinten szomorú, üres padsorok hirdették ma a Vígszínházban, hogy rostán pattogtathatók meg mind a hatvan-hetven magyar vezényszót, melyet nem fogunk megkapni, ha mindenben s még színháziakban is olyan németek vagyunk, mint amilyenek vagyunk.

Idétlen, szögletes, orrfúvó s a színpadi becsületességéből maniere-t csináló német színésznőcskék kedvéért megtelnék ez a színház mindig. Ez bizony dupla irtózást jelent: irtózást a magyarságtól s irtózást a németnél nemesebb kultúrától.

Susanne Desprès maga az eleven forradalom, a vakmerőség és újszerűség. De nemcsak a francia színpad lázadója ő. Ő Ibsen leánya igazán, kiben a lágyuló fejű, norvég óriásnak is a legnagyobb kedve telnék. Még nem régen milyen hihetetlen volt: francia színésznő, akinél talán nincs is nagyobb Nóra. És nem csinál semmit, szinte félelmetesen nem csinál semmit. Nem játssza, sőt nem is éli végig Nórát. Végigtűri az életnek azt az egész északi, jeges s mégis mindennütt igaz zuhatagát, amelyet Ibsen lelkének zajlása reá és reánk küld. Ez a nő: a színésznő, az igazi. Valaki, akinek forró és kízó álma a modern magyar színpad, szinte delíriumban mondta nekünk:

— Ezt a nőt kellene nekünk megtalálni.

Pedig talán nálunk természetesebb valami lett volna egy Susanne Desprès megjelenése, mint Párizsban.

A közönség nagyobb része inkább udvarias volt, mint megértő. Egy kicsit baj volt az is, hogy nem mindegyik társa volt csak elfogadható is Susanne Desprès-nek. Sőt két olyan rossz színész játszott vele, hogy a kettő a Nemzeti Színház Császárajai között volna okvetlenül, ha magyar volna.

BN 1906. január 24.

Dyb

Él a magyar intellektuelek világában egy Vasálarc. Látjuk őt naponként, és félünk tőle. Pedig jó ember ez a neves Névtelen. Poéta, gondolkodó, magyar és bölcs. Az eleven megértés és biztatás ő. Csak egy kicsit félelmes. Nem is hívják sehogysem, mert Ignotusnak hívják. És e félelmes emberbe szerelmesek vagyunk.

Az én vármegyém nemes Szilágy vármegye. Lakik benne valami kétszázezer ember. Akad közöttük néhány derék idea-faló lélek is. Nem merném közülök háromnak elmondani, hogy ki e Vasálarc. Az intellektuális kultúra magyar hívői az első keresztények sorsára jutottak. Szomorú és lopott életet élnek. Zsoltáraikat katakombákban éneklik. Róma hazafias kémei settenkednek a hátuk mögött. Mi lenne, ha egyszer én eldicsekednék nemes Szilágy vármegyében a magyar irodalom Ignotusával?

Főtiszteletű Baksay Sándor híres igéi még mindig csengnek. Bródy Sándorról beszéltek előtte. A főtiszteletű úr papi arcára álmétkodás telepedett:

— Bródy Sándor, Bródy Sándor? Nem ismerem.

Nem isméri Ignotust sem bizonyára főtiszteletű Baksay Sándor úr. Mit keresnék én hát a passzív rezisztenciával foglalatoskodó vármegyékben Ignotus-szal? Elmondanám, hogy most könyvet írt? Álmétkodnának és hallgatnának. Korszakok váltva váltják egymást az ezeréves magyar társadalomban. De valami újra ismétlődik. A lázadás a betű ellen.

Van egy új jelszavuk az elmaradtaknak. Azt harsogják a Nyugattal érintkezőknek és közösöknek a fülébe: nem szabad elnyargalni a magyar publikumtól.

Régen megfelelt már erre Kákay Aranyos. Még csak az kell, hogy az éberek is álljanak az altatók közé. Az emigráció után hazakerült egy sereg európai magyar. Pár év alatt leszedték róluk a civilizáció keresztvizét is a honi erkölcsök. Hát e honi erkölcsöket istápoljuk talán? A hatvanas-hetvenes évek s aztán a kilencvenes évek nagy európai áramlata után álljunk Mokány Berci mellé?

Mi a magyar publikumot semmiért sem okoljuk. Gazdaságban, politikában visszasüllyesztették. Szerencsétlen perzsa-rangú, feudális ország ez. De ebből a publikumból vált ki a mai szellemi elit. Hogy kivált, nem tehet róla. Ezeket bizony becsapta a Potemkin-kultúra. Ráadásul hülyüljenek vissza? Viselnek inkább álarcot, mint Ignotus. Írnak a jövő magyarjának, mint Csokonai tette. Írtenek és látnak mindent. Megértik Magyarország sivatag-állapo-

tát is. Nem vádolnak senkit sem. De azt tessék megengedni nekik, hogy magyaroknak s a legjobb magyaroknak érezzék magukat. És ne tessék katonafogást rendezni ellenük s erőszakkal sorozni be a guerilla-csapatokba, melyek Európa ellen hadakoznak.

Mert milyen igaz magyar ember ez a mi Vasálarcunk. Mennyire nem adhatott egy Ignotust más föld, mint a mienk. Kristályos, józan és mégis szikrázó ész. Szinte veri magától a német álmos bölcsességet s a gall ledérséget. Néha kedvem jön Harduin-féle^[*] bölcselőkkel összemérni. Ilyenkor napokig nem mernék Ignotus elé kerülni. Micsoda kis legény Harduin a maga gamin-filozófiájával: epigon athéni. Ignotus pedig a modern emberlélek teljessége.

Vajúdo korunkat a nagyszerűbb eklektikusok érezhetik legközelebb magukhoz. Az Olvasás közben írója, Ignotus, ilyen nagyszerű eklektikus. Hitvallása avval kezdődik, hogy tudomásul veszi az életet. Nem idegen tőle semmi, ami emberi. Hiszi és vallja a jobbult. Fráziskodjunk: bízik az emberi nemben. Az természetesen nem öntheti el sok olimposzi derűvel a lelkét, hogy majd akkor következik el az a jobbulás, mikor mi már régen rohadunk. Hiszen még a halottégetés is a jövő zenéje. Egy nagyszerű megértésnek és rezonanciának könyve az ő könyve. Tükre a modern ember lelkének, s ami nekünk érdekesebb: a modern magyar lelkének. Igazságaiért nem szállok síkra s ellenük sem. Azok a sorai gyújtották föl éppen legjobban a lelkemet, melyekkel hitet rombolt bennem. Csodálatos kitalálásai vannak például Arany János zsenijéről. Valóságos s minden Gyulaiaknál, Riedleknél előkelőbb papja Aranynak Ignotus. Én kurjongattam valamikor diáktorokkal a Csonkatorony táján. Debrecen öskollégiumának életét én ismerem. A magyar Kálvin nekem adta a maga szigorú utasításait valamikor. És én vagyok a hitetlen. És ha ezerszer kiátkoznak, én mégsem tartom másnak Aranyt, mint a kádenciázó magyar falusi nótárius fejlett típusának. És mégis gyönyörködöm Ignotus Arany-értésében, s köszönöm neki, hogy már a magam ítéletében kételkedem. Biztosan ő lát jobban, mert őt csak egy finom ború gátolja a látásban. A kételkedésnek s a nagy törvények megérzésének borúja. Engem, a kicsit, a féktelen düh is gyakorta gátol. És még mennyi minden.

Fájdalmat okoz az Ibsen-imádóknak, s megdöbbeneti a Spencer atyaúristenségében hívőket. Mert szabad, szép, modern, magyar ész az övé, s ez a töredékesnek látszó könyv egységesebben mutat egy ritka értékű embert sok híres lírikus köteteinél s hivatásos filozófusok zagyva, zúgos, szűk, homályos rendszerénél.

Sokan olvassák-e az Olvasás közben-t? Hiszen ez talán mindegy is. Még csak valamit írok ide. Fialatok s már nem éppen fiatalok, magyarok és újak, gyakran siránkozunk egymás között:

— De hát voltaképpen kinek írunk?

Akinek éppen akkor helyén van a lelke, meghatottan s komolyan adja meg a választ:

— Hát egyelőre Ignotusnak. Nagy közönség ő, s érdemes neki írni.

És remegünk a Vasálarctól, az elvonult, fiatal Névtelentől. És ha írunk, szemeit érezzük az írásaink fölött. Vajon tetszik-e neki ez a mi nagy hódolásunk? Alighanem lenéz bennünket érte. De megérti, mert megérteni senki sem tud úgy ma a magyar katakombák félének világában, mint ő. És az ő megállapításából, a Névtelen megállapításából, sok neves magyar fog még valaha elélni.

BN 1906. január 25.

Ady Endre

73. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Öt milliárd

Franciaország öt milliárdot fizetett egyszer egy kis haragért. Eleddig ugyancsak öt milliárdba került neki egy kis barátság. Oroszország barátsága tudniillik: a francia tőke öt milliárdig úszott be a hitelhullámokba, és most új pénz kell. Van pénze Franciaországnak, s telik még. De az igazi republikánusoknak van egy kis kifogásuk. Kösse ki Franciaország, hogy valamivel olcsóbb gyilkolásokat rendeztessen a cár. Az eddigiek sokba kerültek, s tekintettel, hogy még néhány millió forradalmár él Oroszországban, bizony még a francia tőkéből sem fogja futni a dolog.

II.

A poéták

Kerestetik a poéta, ki nem Knyaz Potemkint ír, hanem új, magyar szabadságdalt. Nem nyögdécsel, de harsog. Mintha nem minden földindulás teremné meg a maga poétáját. Be rossz is nem tudományosan gondolkozni. Íme a magyar Dantonok méltatlankodnak, hogy nincsenek Desmoulinok és Chénier-k. Mintha lehetnének. Minden földindulás, minden forradalom megkapja a maga poétáit. Olyan poétái a magyar mágnások kocaforradalmának is vannak,

amilyeneket ez a forradalom megérdemel. Hogy ezek nem poéták. Ejnye, ezt a beismerést nem érdemelték meg — Rudnyánszky Gyuláék.

III.

Az anyacsászárné

Az anyacsászárnét sok rossz európai vicc bántotta már. Pedig az anyacsászárné nagyon okos asszony. Most például trónörökös keres Kína számára. Udvarába hívja az összes császári hercegecskéket. Megfigyeli őket s kiválasztja közülük a legalkalmasabbat. Ez más kérdés, hogy Kínában milyen trónörökös találtatik alkalmasnak. Ez végre házi ügy. De az elv maga szép. Tanulhatna belőle Európa. Kínában nincs született trónörökös. Kínában válogatnak a papabilis úrfiak között. Az anyacsászárné határozottan modern asszony.

BN 1906 január 25.

Pont

74. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Garibaldi fia

Az idők néha megcselekszik azt a tréfát, hogy megismétlődnek. Garibaldi nevét harsogja ismét Róma. Kövekkel dobálja meg a tömeg a kardinálisok kocsiját. Ez a Garibaldi ugyanazon Ricciotti, aki nemzetőrséget akar szervezni, Ausztria ellen. Hát nem csodálatos ismétlődése ez az időknek? Bizonyos korok eszméi mielőtt örökre meghalának, föltámadnak s — paródiát játszanak. Majdnem minden úgy van, mint akkor volt, s mégis olyan szomorúan nevetséges az ilyen történelmi repriz.

II.

Egy vig előadás

Brüsszelben történt az elmúlt héten. Valamelyik színházban szomorújátékot játszottak volna. Éppen az előadás megkezdése előtt sürgöny jön a színtársulathoz. A sürgöny tudatta, hogy valami sorsjátékon kétszázezer frankot nyertek egy közös sorsjeggyel a

színészek. Ilyen vidám előadást még nem pipált a világ. Még akit a darabban leszúrnak, az is hahotázott. A közönség oda volt a jókedvtől. És mi csodálkozunk, hogy néha a vígjátékokban nem nagyon vidámak a színészek, s a drámákban olykor igen pajkos egyik-másikuk. Végre is ők élnek a színpadon kívül is. Családi öröm, baccarat-veszteség, árverés és a többi érheti őket. Természetes, hogy ezt nem nyelhetik le egészen, mihelyst maszkot öltenek.

III.

Beél szenzációja

Beél Bihar vármegyében van, s egy ínséges, román járás székhelye. Megjelent itt a napokban egy csaló, aki a mikádó követének mondta magát. Elmondta, hogy húszezer emberre van szüksége. El akarja őket vinni Japánba, ahol nagy szükség van húszezer munkásemberre. A beél-vidéki oláhoknak fogalmuk sincs, merre van Japán. De ha a hatóságok észre nem veszik idejében a dolgot, kívándorol — az egész járás népe. Mert rettenetes nyomorúság van a magyar vidékeken. A hamelni patkányfogó kicsalhatná a sápjával fél-Magyarország népét. Csak kenyeret ígérjen itt valaki, ha mindjárt csaló is: ezren és ezren mennek utána. És ki lehetne őket csalni a világból is.

IV.

Hervayné

Némely asszony egyenesen arra született, hogy férfiakat faljon fel. Hervaynéról az egész világ sajtója írt rovást. A bűnös, hervadt asszonyt császári kegyelem szabadította ki a börtönből. És most mégis majdnem áldozatául ejtett újra egy férfiút. Igaz, hogy ez a férfiú egy nem túlságosan eszes katonatiszt volt. De mégis csodálatos ez a dolog, s csodálatos asszony ez a Hervayné. Vagy talán nem is csodálatos, csupán élesszemű. Észrevette, hogy kicsoda a férfiak nagyobb fele. Egy okos asszony még banya-korában is játszva bánhat el velük. Nagy kár, hogy ezt éppen az okosabb nők közül sejtik kevesen. Ha sokan sejténék, talán még észbe is kapnának — a férfiak.

BN 1906. január 26.

Pont

75. CARDUCCI HÁZA

Carducci szenátor és poéta házat megvette Margit királyné. Bolognában egy eleven költőnek lesz így külön — Walhallája. Margit királyné Carducci-szentélyt csináltat a házból. Baedekeres angolok majd báméskodni fognak a Carducci múzeumban, miközben talán éppen egy konzervatív törvényjavaslatot szavaz meg Carducci, a szenátor. Vajon az öreg költő nem döbben-e meg e túlságos megbecsültetés miatt. Nem fél-e a gyors elmúlástól ő, akinek ilyen kivételesen jutott ki a dicsőség? A bánatos királyi asszonyt értjük. Őneki bizonyára sok nagy és enyhe órát adtak a versek. De élt nemrégén egy másik bánatos királyné is. Ez egy olyan poétának áldozott szent kultusszal, ki megvetve s nyomorultul halt meg. Vajon eszébe jut-e Carduccinak — Heine? És vajon hiszi-e, hogy halála után, nagy idő múlva is lesz még annyi melegség a dalaiban, hogy majdan fölszárítsa egy királyné könnyeit?

BN 1906 január 27.

76. A KOLDUSGRÓF

— *Bemutató előadás a Magyar Színházban* —

Egy ostoba bécsi operettből izetlen, kuruckodó vicceket intéznek a tisztelt karzathoz. Ez a fonákság a legérdekesebb a Magyar Színház új darabjában, melynek eredeti címe Vergelts Gott, hogy veszett volna Bécsben. Egy elrontott Szegény Jonathan szövegben és muzsikában egyaránt. Nagy-Bécs külvárosait nyilván meg tudta hódítani. Ott még nem sejtik, micsoda jogtalanság ma már ilyen operettet írni. A legősdibb és legbécsibb érzélgősség és regényesség. A Drótostót chef d'oeuvre-je Leon Viktornak az új alkotása mellett. Ascher Leó muzsikája pedig markolászás a régi, bécsi operett-melódiákban. Egy-két helyzet, néhány túrhető ötlet, pár sikerülten elvariált s már régen verklizett zeneszám mégis hat az operettben. Sőt bosszúságot érez az ember, mikor látja, hogy a közönség egy része milyen nem válogató. Az előadáson jelen volt az egyik szerző, Ascher Leó is. A szereplők kitettek magukért, s nagy kedvvel próbáltak egy nagy sikert biztosítani. A címszerepben Ferenczy jeleskedett. Nagyon bájosak voltak Berky Lili és Kornai Berta. Mulatságos: Örley Flóra, Boross, Újvári. Általában ügyes minden szereplő. És nem kizárt dolog, hogy ez a darab sok házat fog csinálni.

BN 1906. január 27.

(Dyb.)

Az én új könyvem ma még — nincsen: gyomrából nem vetette még ki a Pallas gépje. A vas-ölelésekből talán kedden, talán szerdán szabadul: bánom is én, akármikor. Az én szegény verseimnek sok okuk nincs a sietségre, s elég baj az nekik, hogy — jönnék.

Majdnem kilenc évig aludtak e versek, a Budapesti Napló rázta föl őket. Majdnem kilenc évvel ezelőtt jött fel Debrecenből az irka-alakú könyv, mely — tetszett. A húszéves diák már szkeptikus volt s érezte, hogy a versei rosszak. A rossz versekért megveregették a vállát, s emiatt hosszú évekig nem mert verseket írni. Merre induljon az ember, ha olyan jeleket kap, hogy máris lecsücsülhet a jámbor költők kollégiumában.

Aztán vert a vihar s ereszt után kellett néznom. Nőtt a horizont, távolodott az Ég, és én egyre szomorúbbaknak láttam a magyar felhőket. És asszonyok is jöttek elébem. És egy asszony akarta, hogy ne legyek néma. És végtelen vágyak és szomorú szomjúságok epeztettek. Nyomorúságosnak éreztem itthon az életet, s már régen is nem vagyok én itthon. Nem is akarok hazakerülni sokáig.

Egyazon erő űz el a Duna tájáról, ami a magyar parasztot. Menni, menni akárhova, mert itthon rossz. A *Caronia* utasai kenyér céljából bujdosnak el, s a magamfélék valamiért, ami ez országból jobban hiányzik a kenyérnél is. Az ispán-uralom nem tűri a gyomorkorgást, s nem tűri a lélek éhségét. Az irodalomban is csak a béresgazda-individuumoknak szabad élniök. Új lélek és új hang szinte olyan bűn, mint 13-ad részért nem aratni. Ispán-rendszert csináltak a magyar grófok mindenütt. A feudális uralomnak van irodalmi kirendeltsége is. És minden rendű tanyán a nagyúri istenséget kell imádni. Engedelmeskedni kell az ispáni botoknak. Béresgazda vagy cseléd türetik meg. De konvenció van a veszedelmes szegénylegényekkel. Parlamentet, irodalmat, művészetet, tudományt, vármegyét s bármit tessék nézni: módosult, de hű képe a régi Magyarországnak. Urak, ispánok, béresgazdák, cselédék, jobbágyok és szegénylegények élnek itt.

A magyar parasztok pedig fölkerekednek s mennek Amerikába. A modern magyar lelkek pedig fölkerekednek s megenyhülnek Párizsban, Rómában, Berlinben, másutt. El fog jönni az irodalomtörténetnek az a nagy mestere, régi lelkekből olvasó magyar, aki megírja e korszak megrázó tragédiáját. Mit is sejt a nagy közönség a mi vívódásainkból? Bessenyeieék vidám sorsú fiúk voltak a maiakhoz képest. Nagy a mi bűnünk, mert azok merünk lenni, akik vagyunk.

Mert néha olyan húrhoz érünk a lírán, melyek boldog Nyugaton már egyedül zenghetnek vissza valamit az emberlélek hangjaiból.

Úgy érzem s bátran vallom, hogy az európai magyar lelkének a szószólója vagyok. Nem elég bátor még s hamar kétségbeeső, de az. Nem úgy szeretek, mint a többi. A Kárpát, az Alföld, a Királyhágó mást, óh milyen mást juttat eszembe, mint a többieknek. A Mekkám ott van, ahol legmegfinomultabbak a lelkek, s szent sugárzást szór az emberi szépség és kultúra. Újak a vágyaim, új a sírásom, új a mámorom, új az örömöm. Mindezért megérdemlem, hogy agyonüsse- nek. Szívesen s mosolyogva várom testemmel az ütést. Lelkem a felkerekedett lelkek között van s — nincsen itt.

BN 1906. január 28.

Ady Endre

78. DÓCZI LAJOS GOETHE-FORDÍTÁSA

Ötszázoldalas, hatalmas kötetben Goethe költeményeinek magyar fordítását ajándékozza a magyar irodalomnak Dóczi Lajos. Előszó helyett írott jegyzetében bejelenti, hogy fordítói pályájának végén áll. Három évnek nagy munkáját szánta e könyvre, s nagyon kellett éreznie s értenie Dóczinak e kis Goethe-versét:

Csak a való nyomán
Törni a szép után.
Én is rátértem ám
Erre az útra . . .
S rászokva megbarátkozám
Új gyönyörökkel,
De teljes korra jutva
Hiába — csak a görög kell.

Dóczi, a poéta is, hát visszatér a göröghöz s Goethehez. Természetes, hogy nem Goethe összes verseit nyújtja nekünk. De nagy ízléssel mind összeszedte s „új életre keltette” mind a verseket, melyeket az irodalom számontart. *Nyolcezer* verssor muzsikál hozzánk e könyvből, mely sok hibája mellett is különb minden eddigvaló Goethe-fordításnál, több is és nagyobb is. Fordító művészete Dóczi Lajosnak diadalt ül Goethe verseivel. De a fordító Dóczi régi hibái is diadalt ülnek. Nagy formatalentuma, túlzott hűség-mániája s gazdag rímfaragása vajmi sokszor letörlik az eredeti vers minden szépségét. Ó, aki a Schweizer Liedből nyugodtan

csinál Tót leány dalát, retteg egy rímjátékot meg nem csinálni, ha hol Goethe cselekszi. És ha a német Zeusz érzései nagyon kristályosak is, csak lerajzolni őket nem lehet. Dóczi pedig nagyon sokszor mindent otthagya az érzés, a hangulat melegségéből a — Goethe verseiben. A kis magyartalanságokat megbocsátjuk, a meg-meg-bicsakló nyelvérzék hibáit is. Mert ez a könyv mégis nagy és lelkes munka. Poétának és az európai irodalmakon nevelkedett ízlésű embernek könyve. És még mindig olyan fordító munka, amilyen nekünk sok — hiányzik. Könyvét dr. Voinovich Gézáné Szalay Gizella úrnőnek ajánlotta Dóczi. Lampel R. könyvkereskedése adta ki, s tizedik kötete Dóczi Lajos munkáinak.

BN 1906. január 28.

(A.)

79. PIKLER GYULA

Pikler Gyulát megint piacra ráncigálják ki elmélkedéseinek csöndes és szép világából. A politikai szenvedély nem kímél nálunk semmiféle érdemet. Most például Tóth Béla jóvoltából kapta meg a maga új Pikler-ügyét a magyar nyilvánosság. Kíméletlen, dühödt támadást intézett Pikler Gyula s a magyar szociológusok ellen az Esti Levelek írója. Ugyanaz a Tóth Béla, ki egykoron ugyanazt a Pikler Gyulát a legnagyobb gondolkodónak nevezte, kit ő eladdig eleven szemével láthatott.

Tóth Béla írása elárulja, hogy Pikler műveit nem ismeri. Bokor József tanárnak egy felületes és ellenséges kritikája elég volt arra, hogy ő lepocskondiázza egy tudós élet minden eredményét. Egy jeles magyar író odaadja magát azok eszközéül, kik Piklerben a tudományos haladás emberét gyűlölik. Tóth Béla támadásával szemben Pikler tanár a következő nyilatkozat közlésére kért föl bennünket:

Nyilatkozat

Tóth Béla abból az alkalomból, hogy Bokor József a Magyar Filozófiai Társaságban szociológiai tanításaimat „naturalisztikus államregénybe valóknak” mondotta, a Pesti Hírlap tegnapi számában az összes modern magyar szociológusokat és élükön engemet ábrándozóknak, smokkoknak és sehonuloknak nevez. E kedves minősítésre van szerencsém tisztelettel a következőket válaszolni:

Mikor Bismarck nyomorult beteg testére először kért segítséget dr. Schweningertől, ez alaposan kikérdezte őt érzései, szokásai, apró mérték-telenségei felől. A beteg nagyúr, akinek addig, úgy látszik, csak gyáva

orvosai voltak, türelmetlenül ráivallt a doktorra, hogy ne kérdezzen annyit. A doktor nyugodtan felelt: „Ha kegyelmességed olyan orvost óhajt, aki nem kérdez, hívasson baromorvost, az nem kérdezi ki a betegeit.”

Én is nyugodtan felelem Tóth Bélának és azoknak, akik vele egy nézetben vannak, még ha milliók is: Ha kegyetek csupán oly szociológusok tanításain kívánnak épülni, akiknek meggyőződése megegyeznek az uralkodó meggyőzésekkel, mondassák ki egyszerűen törvényben, hogy csak számár foglalkozhatik szociológiával. A számár, a filozófusok közt is, mindig hű kifejezője kora szellemének.

Am ha Tóth Béla azt meri állítani, hogy tanításaim olyan módon térnek el az uralkodó meggyőzésekétől, hogy bennük az a képtelen hülyeség foglaltatnék, hogy nincs haza, nemzet, nyelv, továbbá az a gyalázatos útmutatás, hogy ergo légy svarcgelb, bécsi, német: úgy ezt mint teljesen alaptalan rámfogást visszautasítom, s hivatkozom arra, hogy éppen szóbanforgó *A jog keletkezéséről és fejlődéséről* című könyvem első kiadásának 241. és 242., második kiadásának 249. és 250. lapjain mind ennek homlok-egyenest ellenkezője foglaltatik. Bátor vagyok megkérdezni Tóth Bélát: olvasta-e ezt a könyvet, amelyről ír.

Pikler Gyula

A Tóth Béla támadása méltán keseríthet el minden józan, művelt magyar embert. Micsoda anarchia van itt a lelkekben, ahol egy Pikler Gyulát állandóan védelmezni kell. Majdnem páratlan apostola a gondolkozásnak Pikler Gyula, aki örökösen figyelmezteti a köréje csoportosult fiatal gárdát, hogy elvonulva s mindig gondolkozva kell az igazságot keresni. Munkáival becsületet szerez mindenütt a magyar névnek és észnek. És Tóth Béla, egy magyar író, vaktában nekiront a magyar tudósoknak, hogy megbélyegezni próbálja a magyar publikum előtt, és lesehonnaizza csak azért, mert progresszív tudományossága nagyon gyanús a mai időkben, mikor nemzeti színben pompázik a reakció, a tudománygyűlölet is. Mégis csak rettenetes állapot ez. Mégis csak rettenetes dolog, hogy van egy igazi tudósunk, aki szabad prédája minden üres száznak és tollnak. Valósággal üldöző harc már ez, mely ismét pellengérré állíthat bennünket a külföld előtt, s mely szomorú kétségekkel tölt el bennünket kulturális fejlődésünk jövője iránt.

A Pikler-ügyről a Magyar Hírlapban Ignotus ír cikket. E cikkből idézzük a következő érdekes, ismertető passzust:

A mai kiváló angol bölcseledők, a londoni University-Collegen tanárkodó s cambridge-i és oxfordi brittek a saját britt filozófiájuk továbbvivőjét, a Mill tökéletesítőjét látják Piklerben. Magyaroknak pedig bizonyára elég magyar s elég józan elme Posch Jenő is, kinek nevezetes időelméleti munkáját a mi bizonyára nem ábrándozó Akadémiánk adta ki, s külföldi folyóirat roppant elismerés közepette közölte is. Nos, ez a Posch a legnagyobb magasztalással emlékszik meg Pikler ugyanazon könyvéről, melyet Bokor tanár úr utópiának és Tóth Béla svarcgelbségek bár véten szerzőjének

bélyegez. Ha magyar orvos tanúsága kell: itt van Ranschburg Pál, igen kitűnő és elismert tudós és idegorvos, aki Piklernek Schaechertől annyira lenézett pszihofiziológiai alappondolatait kísérletekkel tudja igazolni, s erről előadást is készül tartani. Egyik vagy másik ilyen alappondolatát a magáévá teszi, vagy elismeréssel ír elméletéről Jodl, a bécsi egyetem híres filozófiai tanárja, Storch, a boroszlói egyetem diquense, Pauly müncheni egyetemi tanár. Egy szakbeli Zeitschrift bírálója a Pikler elméletét különben elvető bírálatában Piklert mégis, véletlenül éppen a Tóth Béla gúnyos szavaival „nagyságos elmének” nevezi (gewaltige Geisteskraft), csodálatos és eredeti módon éles észnek. S nemcsak Magyarországon van „iskolája” Piklernek, hanem Olaszországban is követi egész csoport. Vailati, ki a torinói egyetemen mechanikát tanít, számos munkájában magasztalja, Pafini a tavalyi római nemzetközi pszichológiai kongresszuson mint Berkeleyy alappondolatának mélyeséges továbbfejlesztőjét mutatja be Piklert. Az úgynevezett pragmatikai olasz filozófus-iskola folyóirata, a Leonardo most hirdet egy legközelebbi számában megjelenendő cikket: Occamtól Piklerig. Egy olasz tudós ily című füzetet tett közzé: A totemizmus eredete Pikler Gyula szerint, ebben saját vizsgálódásaival támogatja a Pikler ebbeli elméletét, melyet egy amerikai szakbeli újság is éles elméjűnek mond. Ez tán haszna a magyarságnak, ez is tán dicsősége a magyar névnek! De nem folytatom e gyűjteményt, melynek adataihoz én csak véletlenül s elszórta juthatok, de mellyel, megvallom, a magam számára szeretem megtámogatni azt a hódolatot, mellyel Pikler iránt még az egyetemről viseltetem, mint volt tanárom iránt.

BN 1906. február 1.

80. BACCARAT

— *Bemutató előadás a Vígszínházban* —

Henri Bernstein, a szerencsés ifjú ember, ma este meghódította Budapestet. Hasonló siker nem termett mostanában budapesti színpadon. Nem lehetett védekezni Henri Bernstein fiatal lelke ellen. Szenvedélyesen, tüzesen, raffináltan oltotta belénk akarátát, s meg kellett hódolnunk.

A Vígszínháznak diadalmas, lázas, nagy estéje volt, s mi nehezen kezdünk kritikába, habár a januári este egy kicsit lehűtött már bennünket. Most már gyermekes dolog volna kimutatni, hogy hol és miben tévedtünk. Az sem járná, hogy ifjú és francia Suderman-nak nevezzük el azt, akit poétának éreztünk ma jónéhányszor. Az ifjú ember győzött, mert hozzá is szokott a győzelemhez. Mi meg szívesen álltunk a hódolók közé, mert ritkán van alkalmunk hódolni.

A szerető elveszt a baccarat-n nyolcszázezer frankot. Ebből a tengeteg summából hatszázötvenezer frank nem az övé. Gyalázat vagy halál vár reá. Szerelmes asszonya kikényszeríti belőle ezt a titkot. Az asszony apja dúsgazdag. Van vagy hatvan milliója.

Az asszony maga is ötmilliót vitt hozományul a házasságba. A férje gróf, kit az asszonynak azért kellett férjéül fogadni, hogy kapzsi, parvenú atyja a társaságba jusson. Az asszony vígasztalása, élete; a szerelme. Két éve szeretője már a férfiúnak. Meg akarja menteni minden áron a szeretőjét és a boldogságát. A szerető, a könnyelmű, a sikkasztó: úr. Göggel és dühvel tiltja meg az asszonynak, hogy rajta segíteni próbáljon. A szerelmes asszony azonban a férfiakarata ellenére is meg akarja szerezni a pénzt. Megrázó, csupa izgalom jelenetek sora. Az asszony uzsorásokkal alkuszik. Kétségbeesve vall be mindent atyjának, hogy az segítsen szerelmesén. Elviszi testét egy férfitronához, s eladja hatszázötvenezer frankért. A pénz rettenetes gyötrelmek között megvan. A férfiú azonban nem várja meg: agyondurrantja magát.

Egy asszonynak a gyönyörű, az örült, a nagy szerelme? Ez volna a téma? A pénz, a baccarat vagy az úri becsület? Az asszony joga egy ráerőltetett házasságban? Avagy hogy elfogadhat-e pénzt az asszonytól a szerető? Mind-mind ott van, s zaklat bennünket a Henri Bernstein drámájában. És élet, élet, igazi élet minden ravaszkodások közepette. Végig-végig nagy jelenetek sora és nem sardou-i jeleneteké. Mikor a szerető vall. Mikor az asszony kuzinjától azt hallja, hogy szerelmi árért segít rajta. Az apjával a nagy jelenet, mikor a durva ember fojtogatni kezdi a leányát. Mikor az apa fölajánlja leánya szeretőjének a pénzt s ez visszautasítja. Mikor az asszony ujjongó örömmel gondol arra, hogy sikerült megmenteni a szeretőjét. S aztán a pisztolygolyós vég s az asszony örvöngő leroskadása. Csak francia, bátor, fiatal és okos író a javából s művész is, ha kell, tudhatott ennyi szenvedéllyel s biztos hatással megépíteni egy drámát.

És hogy játszottak ma este a Vígszínház tagjai. G. Kertész Ellát láttuk a szerelmes asszony szerepében. Igazán sokat vártunk tőle, mert nagyszerű fejlődése, újabb, egyre teljesebb sikerei jogossá tették a várakozást. De G. Kertész Ella különb és több volt, mint tehetségének legfanatikusabb hívei is remélték. Szenvedély, igazság és szépség volt minden jelenete. Nagy dátum a Vígszínházban a mai este: egy nagy színésznő-talantum manifesztációja. A közönséget meghódította s fogva tartotta ez a gyönyörű játszó erő. Ennyi ovációt, tapsot, még vastapsot is régen nem kapott színésznő. Méltó sikere volt Góthnak is, mint rendezőnek s mint fordítónak. Kiváló volt Hegedüs az apa szerepében. S a többiek is: Balassa, Kiss Irén, Fenyvesi s valamennyien a legjobbak. Igazi, nagy-nagy siker.

BN 1906. február 1.

Dyb

81. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Elnök

Bizony, igazuk van a franciáknak. A President majdnem császár. De absolute nem első polgár. Udvari fény sugározza be. Bizony, nem így gondolták ezt annak idején a demokratisszimusok. De lehet-e más az Elnök, mint ami? Nem kell-e elfogadnia a császárokat és királyokat? Ignorálhatja-e Franciaország, hogy Európában ma sincs még a divatban a reszpublika? Az Elnök — nem polgár. Az Elnök — dinasztia. Egyszerűen azért, mert Európában ma még dinaszták élnek az államok élén.

II.

Legénybíró

Jóféle világot élünk mi megint. Az emberek nálunk félelmesen lelkesednek a múltért. Kossuth Ferenc nádort akar. Közigazgatási bölcsék pedig a falukban újra vissza akarják állítani a legénybírói intézményt. A legénybíró nagy úr volt valamikor. Valósággal bíró. Még botoztathatott is. Hát fog botoztatni újra. A derest is restauráljuk. Az ősi intézményeket mind helyreállítjuk. Addig nem lesz boldog a magyar. Nem is olyan naivok azok a valóságos dzsentri-fiúk, kik egészen komolyan diskurálnak arról, hogy Magyarországon most már igazán vissza kell állítani az ősiséget.

III.

Vezér

Most már legfanatikusabb hívei is tisztán látnak. A hires Gapon pópa nagyszerű svihák volt, s holtig élél most már abból, hogy ő vezére volt egy szabadságharcnak. És a história-írónak eszébe fog talán juttatni valamit Gapon esete. A vezért ritkán látja tisztán a történelemíró, mikor a múltba néz. De hagyomány az, hogy nagy küzdelmek babérját a vezér kapja. Egy kicsit óvatosabb lehetne a história — e vezérrel szemben.

IV.

Orvos

A frankfurti orvos esete klasszikus. A nők orvosa volt a doktor úr. És e foglalkozásában nem ment el a gusztusa a nőktől. Sőt nagyon megszerette őket. Nagy adósságokat csinált értük. Végül eggyel megszökött. Aztán ne legyen a gyöngé férfiú kétségbeesve. Íme az orvos is prédája a nőknek. Szent Kleofás — a nőorvos is.

BN 1906. február 2.

Pont

82. HÁROM KIS DARAB

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Pásztor Árpádról rosszat írni nehezünkre esik nekünk. Szimpatikus poéta ő, aki akkor sem vágja nagyfába a fejszjét, mikor — vágja. Három kicsi színdarabbal állított ma műintézetnek nevezett Nemzeti Színházunk színpadára. Szégyent nem vallott éppen velük, de szimpatikus talentumához méltó diadalt sem ért. Egyébként pedig a Nemzeti Színházat okoljuk, s joggal okoljuk, egy fiatal frónk nem szerencsés estéjéért. Végre is lehetett volna a három kicsi darab egyébből, sőt kettőjéből valamit csinálni érzékkel, ízléssel és művészettel. De föladatot vállalni s éppen a hibáit illusztrálni a megoldandó föladatnak: úgynevezett műintézethez nem illik.

Alku. Ama bizonyos, szinte speciálisan budapesti doktor-história. A fölnevelt doktor úr meggondolja a dolgot. Ó bizony most már miután doktor, nem veszi el a kiasszonyt. Az élet sokkal nagyobb dolog, mintsem az ember holmi lelkiismeretre hallgasson. A doktor tehát kegyetlenül elhagyja a reménykedő, leányos családot. Budapesti és elég sikerült erkölcsrajz. A színészek nagyon rosszul játszották. Nyilván, de oktalanul kevésre becsülték, mivel nem szigorú műfaj.

A bíró. Könnyű gondolatú, színes rímes, regényes színjáték. Aféle nem nagy igényű, de kedves színpadi freskó. Olasz ég s olasz olvasmány sughatta az ötletét Pásztornak. A podeszta és a tanács maguk elé citálják a csodaszép Pálmát. Csúf, púpos ura tettenérte, s törvények szerint máglyahalált kér a hűtlen asszonyra. A podesztának joga van a törvényt megkorrigálni. Meg is teszi, mikor meggyőződik, hogy mennyire szereti Pálma — a szeretőjét. Arra ítéli hát

az asszonyt, hogy legyen a kedveséé. Márkus Emma csak szép volt ismét. Agyonénekelte és szavalta a kis darabot Ivánfi segítségével. Még Gál is szavalt ma este. Odry érezte és tudta ma is csak, hogy beszélni nem szégyen.

Két öreg. A harmadik darabocská ötlete nagyon tetszett nekünk. Csak olyan ügyetlen ítékezést ne vágott volna hozzá az írója. Jámbor, becsületes öreg pár leánya érkezik haza. Sír, esküszik s átkozódik: megcsalta az ura. Az öregasszony békítőnek csap föl, s föleleveníti egy régi gyanúját. Valamikor tudniillik gyanúja volt az ura hűsége ellen. Most az öregasszony az ügy érdekében valóságként állítja leánya elé a gyanút. A leány ki is békül az urával, ám kiderül, hogy a gyanú nem volt gyanú. Az öreg férj huncutkodott fiatal korában, s ez íme most és így derül ki. Ha a poéta Pásztor fékentartja a moralista Pásztort, gyönyörű pasztell lehetett volna a kicsi színjátékból, melyet aránylag legjobban játszottak. A két öreg volt kivált jeles: Rákosi Szidi és Gabányi.

Szeretnők, ha a Nemzeti Színház javítana más rosszaságán. Különb elbánást érdemelt volna a három kis darab írója, ha valami nagyot nem is alkotott még tervben sem. Közönséget is nagyobbatt érdemelt volna az este. A szerzőnek így is jutott az elismerésből. Bátorító tapsok szóltatták a lámpák elé.

BN 1906. február 2.

Dyb

83. ZÁTONYON

— *Salgó F. László regénye* —

Írunk a Salgó F. László regényéről, mert nagyon tanulságos könyv ez. Vannak átlátszó emberek, kiken egész típusokat tanulmányozhatunk. A mese magyar Jupiterjének, sőt Hadurának, Jókainak a rossz tanítványai ők, a Salgók. Fantáziájuk félszeg és kicsi, művész pedig nincs bennük egy Hüvelyk Matyi nagyságú. Magyarul alig tudnak jobban, mint a periratozó fiskálisok. Stílusukat aztán a harminc éve élt novellisták dagasztják. Salgó F. László pláne más dolog miatt is nevezetes. Ő visszatér a derék magyar novellistások példájához. Egyenesen a főrangú világ életéről ír. Mintha volna ennél élettelenebb, semmibb világ. S mintha Salgó F. László sohsem fordult volna meg más társaságban is. A regényt egy kötetű hosszabb novella pótolja ki. Ez a novella már jóval külön írás az úgynevezett regénynél. Ismerősebb emberekről ír benne nyilván

Salgó. Aztán talán véletlenül reávetődött valami kis sugara a szarkasztikus mosolygásnak, mellyel legjobban lehet modern történeteket megvilágítani. De ez a novella is csak dadogás még. Bármily kegyes hajlandóságok mellett sem tudunk elnézőbbek lenni Salgó F. László regényéhez. Mert Salgók még az arrivék között is sokan vannak. Csak ezek már rutinosabb, folyamatosabb és ravaszabb frogatók. Mikor érkezik el már nálunk is annak a belátása, hogy az írás művészet, melynek megvannak a maga külön művészi törvényei? Az anekdota-írók, a magyar írójelesek nagy része, a fiatal generáció egy részét is tönkretették. Salgó F. László könyve nekünk arra adott alkalmat, hogy ezt újra elmondjuk, isten tudja, hányadképpen és hányadszor.

BN 1906. február 4.

(A.)

84. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Debrecen lelke

Budapesti emberek sokszor ütődnek meg különös híreken, melyek a kálvinista Rómából jönnek. A legtöbb magyar ember számára már majdnem ijesztő rejtelem Debrecennek a lelke. Erről beszélgettünk a minap egy debreceni úri emberrel, aki szólt imígyen:

— Debrecen egyik legkülönösebb városa a világnak, legelső okból azért, mert ez a város nem folyó mellé épült. Fejedelmi parancsra már épültek így városok, de ezek segítettek valahogyan magukon. Viszont Debrecen áll előttünk, mint szinte százezer lakosú város, mely abszolúte nem kívánja a vizet, mely medrében érkezik más vidékről, s szalad más vidékekre. Debrecen különösségének ezer más oka is van, de higgye el nekem — mondta a debreceni úr — Debrecen lelke azért üt el legjobban minden város lelkétől, mert Debrecennek nincs folyója.

II.

Bál után

Brassóban történt, s míg vidáman farsangolnak országszerte az emberek, Brassóban Karnevál herceg csúnya dolgot művelt. Bálról ment haza a férj a feleségével. Megcsúszott a síkos járdán a férfi.

Még fejében a bál melódiai kóvályogtak kedves zavarosságban. Elesett és kitörte a nyakát. A bálról özvegyen érkezett haza a síró asszony. Hát banalitás-e vidám farsangokon hamvazásra gondolni? Nem a legbölcsebb és legemberibb dolog-e a haláltól félni? És félni mindig és készülni rá örökösen. Az élet vígsága tombol benned, óh halandó, de a Vigadó táján véletlenül valahol nem söpörték el a havat. A hó síkossá fagyott, s te kitörött nyakkal leheled ki az éjszaka legédesebb valcerének a hangulatát a hideg kőre. Bizony ez így van, ha százszor banálisabbnak is látszik.

III.

Tizenként

Forradalmárok internacionális lapja újságolja az egész világnak, hogy dolgozott a cár Moszkvában. Elítéltek például ötszáz bűnös forradalmárt. Tizenként vezényelték puskák elé őket. Tizenként végezték ki a szerencsétleneket. A cárnak bizonyára volna erre mentsége. Hát nem humánusabb ez, mint ha egyenkint sorakoztatták volna az elítélteket ekzekucióra? Arról nem is kell beszélnie a cárnak, hogy az idő pénz. Na hiszen: az volna csak még a komédia. Egyenként bánni el a gaz forradalmárokkal. Sohse lehetne a munkát befejezni. Aztán a munka megbecsülésének századában a hóhérok nak is dukál egy kis — munkaszünet.

IV.

Bernstein dolgozik

A budapesti publikumnak is örömet szerzünk vele, ha elújságoljuk, hogy Bernstein dolgozik. A Baccarat írója elbújt valahol a Riviérán. Új darabot ír a La Rafale után. Annnyit azonban elárul Bernstein, hogy új darabja még izgatóbb lesz. Ennek pedig szörnyen örül a publikum. Párizsban is, Budapesten is. Vivát: jön Bernstein és, és már előre nem szeretnénk a bőrünkben lenni. Hogy meg fog bennünket kínozni, az ebadta. Még jobban. És ott leszünk a premieren valamennyien.

BN 1906. február 6.

Pont

85. VADÖLŐ, BIZTOSKÉZ ÉS OROSZLÁNSZÍV

Mentek, mendegéltek hárman: Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív. Nagyszerű, magyar fiúk voltak ők. Szűk volt nekik a kaposvári polgári iskola. Legalább is Robinson szigetére akarának rábukkanni. Mert ilyen pompás nagyálmú fiúk a magyar fiúk. Nem cselekszenek ilyet soha németek. A lelkem ujjong, mikor a magyar fantázia szertelenségeiről hallok. Ez a mi nagy erőnk. Ez a mi kvalifikációnk arra, hogy kultúrnép legyünk. Mi megtesszük magunkat Vadölőnek, Biztoskéznek és Oroszlánszívnek. Megyünk a fantáziánk, az álmaink után.

Minden más nációban zabolázni kellene ezt a kedvet. A miénken ápolni illik. Csak gondoljatok s csináljatok kalandosat, szertelent és ostobát, ifjú magyarok. Nektek van igazatok s nem a vén magyaroknak. A vén magyarok fantáziája sem éppen szárnyaszegett golya. Álmodni merészet ők is tudnak, de ők ébren álmodoznak. Iszonyú különbség ez. A magyar karakter elváltozásának egész titka van benne. A fajtám megmaradt nagyálmúnak. De olyan szemtelenül tudja magáról, hogy — álmodik. Nagyon tudja, s így álmodja minden álmát. A nagy nációkat nagyokká az álom tette. Éber és józan a kutya is tud lenni. Az embert, a társadalmat, a nemzetet, az emberiséget az álom hajtja előre.

Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív nevű ifjú barátaimat minden szeretettel üdvözlöm. Istenem, ha ők nem Robinson könyvét olvassák. Istenem, ha ők nem Jules Verne regényeiből szedik a bölcseséget. Ha ők véletlenül egy különb magyar társadalomban születnek. Ha véletlenül Amerika lelke csókolja meg az ő kis lelkeiket. Az egyik fiatalon valami új vállalatot talált ki volna. A másik: fogadásból megtanult volna németül, franciául, angolul, szanszkritül, japánul és még egy sereg nyelvet. A harmadik már fiatalon ambíciójával tűzte volna ki, hogy a családja kenyerére elég pénzt szerezzen.

Mert Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív ezerszámra terem nálunk. Nagyszerű fiúk vagyunk mi mind, magyarok. Öregek és fiatalok. De rosszul neveltek minket. Az olvasmányaink is rosszak. Minden nagyon rosszul van ebben az országban. Persze ilyenformán Robinson szigete nekünk az éden. Oda igyekszünk, Robinson szigetéért küzdünk. Mennyi jó magyar erő megy ebben tönkre. Nemcsak 15 éves fiúké, de 51 éves fiúké is.

BN 1906. február 8.

Lellei

Kedves és nagyon becsült szerkesztő uram, kérek: közzöld le lapod bármely helyén e levelemet s ne húzz ki belőle egyetlenegy szigorú szót sem. Úgy sejttem már levelem elején, hogy lesznek e levélben szigorú szavak, s nem fogsz ezen csodálkozni. A zilahi Független Újság csúnya támadást intézett ellenem, s erre válaszolok. Miért a Szilágy-ban? Mert én a Független Újság-ról mit sem tudok. Meg akart alakulni, mivel egyszer felszólítottak, hogy egy ilyen című, készülődő lapba írásokat küldjek. Ezt tudom. A kérésnek nem tehettem eleget. Megalakulhatott azóta. Ezt abból sejttem, hogy engem megtámadott. Családom tagjai, jó embereim s mások sok példányban küldték be nekem a Független Újság e számát. Talán az összes példányokat én kaptam. A támadásokat megszoktam. Nyilván: vagyok valaki. Vidéki lapok piszkolódó cikkekre méltatnak Kolozsvárott, Debrecenben, Pozsonyban, Nagyváradon, Aradon s másutt. Budapesti zúglapok külön rovatban próbálnak hajszolni. Semmi ez. Még ezután jön a java. Én nem leszek jámborabb, mint újságíró. Aztán igen merész verskötetemet pénteken küldözgeti szét a kiadó. De Zilahon szó nélkül nem engedem bántatni magam. Ott épültem, nőttem, s nem mindegy nekem, hogy pátriámban mi mindent mernek velem szemben. Tehát:

1. Tisztelt Független Újság, igenis intellektuel vagyok. Ama jó bolondok közül való, kik nem tudják a Lengyel Zoltánokban látni a legkülönb, legmíveltebb és legjobb magyarokat.

2. A politika piszkos árját borzongva nézem. Ennek az országnak gazdaságban és kultúrában kell erősödnie. Akik nem ezt vallják; igenis Mokány Bercik.

3. Jobb magyar vagyok minden honhazafinál. A magyar Geniusz igájába fogtam magam, s amit csinálók, arra büszke vagyok. Valamikor talán a Független Újságok utódai is azok lesznek. Bátran vallom.

4. A Független Újság belekeverte a dologba a pénzt. Pfuj, pfuj, pfuj. Utálat erről írni. Hatszáz koronát kaptam Szilágy vármegyétől. Nyolcezer frankba, majdnem nyolcezer koronába került külföldi tartózkodásom. Nehéz robottal szerezttem meg a differenciát. Persze nagy bűn egy író embert támogatni — hatszáz koronával. A Mokány Bercik Magyarországnak hősei egy stikli után, amelyet valamely vármegye házában elkövettek, ezeket banketteznek el.

5. Ha csak sejténém is, hogy a Független Újság névtelen cikkezője az összeg felhányásával a vármegye hangulatának adott kifejezést, menten érintkezésbe lépnek a vármegye ügyészével.

Egyszerre e summát nem tudom visszafizetni, de kötelezvényt adnék, s igen előnyös fizetési feltételeket. Legyen meggyőződve a névtelen Úr, igen alkalmas és végrehajtható adós vagyok.

6. Néhány hónap múlva egy veszedelmes intellektuella kevesebb lesz. Elhagyom ezt az országot, hogy soha vissza ne térjek. Azonban ne örüljenek: írásaimmal itt leszek akkor is.

7. Semmiféle gorombaságra további polémiába nem megyek.

Budapest, február 4.

Ady Endre
A Budapesti Napló főmunkatársa

Tegnap postával ismét a következő levelet vettük Ady Endrétől:

Kedves, jó szerkesztő uram, tegnap nyilatkozatot küldtem egy levélben a Szilágyinak. Válaszolok elég röviden benne a zilahi Független Újság egy névtelen emberkéjének, ki oktalanul és kicsinyesen engem próbál bántani. Ma expressz-levélben küldi a testvéröcsém a nevezett újság egy újabb számát. Ebben nagy örömemre megint az én bőrömhöz akar férközni kis körmeivel valaki, ki Ábrahám Adolf névre hallgat. Úgy látszik, a Független Újság nagyon szeret engem. Figyelmeztetem, hogy ehhez még több alkalmat nyer rövidesen. Új kötetemre egy sereg éhes, irigy és tehetetlen bácsi fog ráfortyanni. Nagy kék lesz ez, s alig várom. Megjegyzem, hogy sem egészségem, sem nehéz, robotos életem, sem önérzetem nem engedik meg, hogy minden kis zümmögést meghalljak. Budapesten nem teszem meg; Zilahon és ezúttal igen. Nem hiszem ugyan, hogy testvéröcsémnek igaza volna, s ha hallgatnék, „lehetetlenné válnék a vármegyében” Szilágy vármegye értelmiségét nem bántottam, nem is bánthattam. Csak I. számú kis kötekedőm gyanúsíthatott meg ilyesmivel. A II. számúnak, Ábrahámnak, kurtán felelek. Pontius Pilátus, a római pápa, a dalai láma, a koalíció és senki a világon nekem s így bárkinek meg nem tiltatják, hogy Homéroszról, Shakespeare-ről, Ibsenről, Arany Jánosról vagy akár Rátkay Lászlóról és Pósa Lajosról úgy ítélkezzünk, ahogy éppen nekünk tetszik. Erről kultúremberek között már nincs vita. Hogy én mennyit érek, ezt nem az Ábrahámok és Adolfok fogják eldönteni. Minden esetre új hanggal, új stílussal jövök, tehát harccal jövök. Sok Ábrahám Adolf köpköd felém, de olyan szimpatiaikkal dicsekedhetem, amilyenekkel régen nem találkozott magyar író. Végre is Pikler Gyula, Ignotus, Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Ágai Adolf, Kabos Ede, Vészi József stb., stb., nagyra-

becsülése kárpótolhat Ábrahám úrékért, kik Budapesten is sokan vannak. Ábrahám úr röviden: értelmetlen úr. Ismeri Ignotust: verset ír. Ejnye beh kedves! Én ellenem pedig egy régi versem két sorát citálja bizonyosságául, hogy nincsenek — jó rímeim. Megjegyzem, hogy e versem éppen arra kísérlet, hogy a rímet bizonyos hangulatoknál — nélkülözzem. És e versben Rimbaud-k és mások, hitvány dekadensek után, e kísérletem igen szépen sikerült. Ezt a verset csak az én tudomásom szerint is pár száz ember könyv nélkül szavalja. És e versben Ábrahám úr rímet keres! Menjünk tovább. Én e versem már régen megtagadtam. Azóta közel száz verset írtam. Ezek azok, melyekkel csatába megyek. Bizony, ezeket aligha ismerik Adolfék, s nem is kívánom, hogy ismerjék. Az ő tetszésükre nem pályázom.

Ha elkésett e levelem, kedves, jó szerkesztő uram, közöld a következő számban. Ha beérte a másikat: postscriptumnak. Fogadd még azt az ígéretemet, hogy több válasszal s ilyen írással nem molesztállak. Csinálom a magam dolgait a magam művészi hitvallása szerint mindaddig, — lehet: rövid ideig — míg csak élek. Szűnyogok csipésére többé nem reagálok, még hazai szűnyogokéra sem. Csinálom, írom, adom verseimmel lelkemből a legjobbat. Akinek nem tetszem, írkaljon, vagy pukkadjon meg.

Hálával és szeretettel üdvözli a Szilágy-ot s minden Szilágy vármegyei jó emberét tisztelő híved

Sz 1906. február 8.

Ady Endre

87. KIS TÖRTÉNETEK NAGYURAKRÓL

(Apró eseteket mesélünk el itt az arisztokrácia köréből. Újabban a hírlapok nagyon érdeklődnek a főrangú világ iránt. Mi tehát csak kötelességet teljesítünk, ha olykor szintén írunk mágnások eseteiről.)

I.

A gróf arcképe

Valaki kiadta a jelszót egy magyar vármegyében: festesse meg minden község a maga tanácsterme számára a gróf arcképét. A gróf igen érdemes férfiú, mivel a félvármegye az övé. Egyéb érdemeit ezután fogja bizonyosan megszerezni. Volt azonban egy

szegény község, melynek nem volt pénze az arcképre. Napszámos emberek élnek itt többnyire, mivel a föld a grófé. A jószívú gróf megtudta a község baját. Saját költségén megfestette saját arcképét, s elküldte a falunak. Most ott függ a községi tanácsteremben a nemes lelkű főúr díszmagyaros arcképe, s a vármegye népe megihatottan beszél a gróf fenkölt cselekedetéről.

II.

A főméltóságú pár

Egy kis városban néhány száz forint kellett a kisedóvoda céljaira. E kis városban egy főméltóságú pár lakik. Magyar hercegi család, még pedig fejedelmi rangú, mediatiszált hercegi család. Elhatározta a kis város társadalma, hogy bált rendez az óvoda érdekében. És a főméltóságú pár elvállalta a bál védnökségét. Megtehetette volna a főméltóságú pár, hogy azt a pár száz forintot elküldje az óvodának. De ilyet sohase szokott cselekedni ez a hercegi család. Nem akarja megfosztani a kis város szereplő embereit attól, hogy neveiket a hercegi páréval egy meghívón olvassassák, s aztán a társadalomnak is alkalmat kíván adni önálló jótékony működésre.

III.

A fölsegített domínium

Abban a vármegyében történt, ahol a Cs. grófok a kiskirályok. Valóságos kis ország az ő domíniumuk. A vármegye urai nemrégiben összeültek, hogy egy hazafias célra adakozzanak. Nemes fölhevüléssel össze is hoztak egy segítő alapot, melyhez kisebb összegekkel a Cs. grófok is hozzájárultak. A pénzből elsősorban a póttartalékosok családjait akarták fölsegíteni, azután mindazokat, kiket a nemzeti harc bajba sodort s egyáltalában a nyomorgókat, kik télnak idején e vármegyében is nagyon sokan vannak. Kiosztották gonddal, lelkiismeretesen az elég nagy summát. És ekkor furcsa dolog derült ki. Akiknek a nyomora égbekiáltó volt, s akiken legelső sorban kellett segíteni, ezek a szerencsétlen emberek mind a Cs. grófi domíniumon élnek. Cselédek és zsellérek, kiket ilyenformán megmentett az éhségtől a megyei urak hazafiassága.

IV.

A kegyelmes elnök

B. vármegye alkotmányvédő bizottsága ülést tartott. Az ülésen kemény beszédet tartottak. A szónokok a német kommandót átkozták. No és mellékesen a németet. Az elnöki emelvényen pedig ült a vármegye főurainak nesztora. Nagy méltóságú, dús vagyonú, ósz, szép öregúr. De egy kukkot nem szólt soha az érdeemes elnök. Egy pár kuruc falusi úr dühösködött is:

— Mégsem járja, hogy még a határozatokat is más által mondatja ki.

— Miért nem tart lelkesítő beszédet?

— Olyan nagy úr, hogy szóba sem áll velünk.

Valaki sűgva szólt az elégedetlenekhez:

— A kegyelmes úr a magyar nyelv érdekében hallgat.

Tudniillik: a kegyelmes elnök úr, a nemzeti ellenállás egyik vezére — egy szót sem tud magyarul.

BN 1906. február 9.

Pont

88. HALDOKLUNK

Jajgassanak és kiabáljanak a számok Európa fülébe. Az egész világ hallja meg: haldoklik egy ország. Ne bolondítsuk tovább már magunkat: Magyarország elmúlni készül. Dideregtető, kegyetlen, borzasztó ez gondolatnak is. De a számok beszélnek, s előttünk feküsznek íme a számok. A hivatalos statisztika számai. Még nem halt meg annyi magyar egy év alatt, mint az 1905-ik évben. Százötvenezerrel született több, mint ahány meghalt. Éppen százötvenezeren vándoroltak ki Amerikába. Százötvenezer felnőtt helyett százötvenezer csecsemő — és nálunk a csecsemők hálnak legszívesebben. Hát nemzeti föllendülésről méltóztatik beszélni? Tessék nézni, látni a nemzeti föllendülést. Az emberek nem akarnak megszületni. Az emberek elmennek innen, ha már élnek. Az emberek nem házasodnak. Az emberek óvakodnak az utódoktól. Az emberek sietnek meghalni, mert nincs mód élni. Ez a nemzeti föllendülés.

Valami rettenetes sejtésünk van. Igaz: ficáncol most Magyarország beteg teste. De vajon nem az utolsó vonaglások ütemére ficáncol? Vajon az országos láz, nyugtalanság nem a haldoklónak ketségbeesett belenézése még egyszer a válságba.

Hazafiak, politikusok, olvassátok el, amit a statisztika mond. Poéták írjatok, művészek keressétek a színnek, vonalnak, gesztusnak égresikoltását. Tudósok, kutassátok a történelemben, miként haltak meg a nemzetek. Lássunk, lássunk tisztán. Csakugyan halálra szánattunk? Sem ok, sem ész nem menthet meg bennünket? Vétkeztünk és életünkkel lakolunk most már?

Nagy Petőfi Sándor fiáról beszélnek. A szerencsétlen Zoltánról. Haldoklott s mosolyogva mondta volna:

— Ezt sem éri meg sok ember. Fiatalon halok meg végelgyengülésben.

Mondta vagy nem mondta ezt Petőfi fia? Mindegy. A mi szörnyű fátumunk beszél e mondásból. Hiszen ezer évet éltünk Európában. De voltaképpen fiatalok vagyunk. Nem élhettük az életünket. Nem hagyták, hogy éljük. Az emberiségnek adósok maradtunk ezer szép ígérettel. És így fiatalon meghalunk — végelgyengülésben.

BN 1906. február 10.

Lellei

89. NYILATKOZAT

A Független Újság megtámad egy tárca-írásomért. Védekezem a támadó írás invektívái ellen. Vagyok olyan jó magyar, mint bárki. Csak az országos eszeveszettség idején kell magyar íróknak ilyen gyanúsítások ellen védekezni. Nem hazaárulás, ha a magyar kultúrviszonyok valakit nem elégtének ki. Sőt ez a legmagasabb hazafiság. Mert jelenti azt, hogy ez országot a legnagyobb-szerűek között akarja látni az ember. Még az sem bűn, ha valaki nem koalíciós. Én nem vagyok az. És nem leszek az. Én európai Magyarországgért lelkesedek. Szilágy vármegye értelmiségét bántani nem akartam. Ami pedig a csúnya pénzkérdést illeti, tessék hivatalosan megkeresni engem: visszafizetem. Nincs is több válasszom. De Önök írhatnak, amit csak akarnak, ezek után már erről csak Ady Endre, az egyén, a privát ember vesz esetleg tudomást. Annyi bizonyos, hogy a Független Újság támadása is egy kicsi horoszkóp. Mi lenne itt, ha a mai terroristák uralkodnának, kivádná minden művelt magyar.

Budapest, febr. 4.

Tisztelettel

Ady Endre,

a Budapesti Napló főmunkatársa,

Független Újság 1906. február 11.

90. EGY ÚJ ASSZONY LEVELEI

— ifj. Korányi Frigyes elbeszélései —

Éva modern, budapesti leány, kit az Andrassy-útról Miglészre visznek falusi menyecskének. Innen írja leveleit Lola barátnőjének, innen Miglészről, hol az ura gazdálkodik. A miglészi dzsentrkastélyban, a Szalkay-kúrián, iszonyú hónapokat él Éva asszony. Szörnyűséges a falu, szörnyűek az emberek. Minden, minden pokol itt egy olyan pesti leánynak, mint Éva volt. A Tisza partján más a civilizáció, mint Budapesten. A dzsentr-erkölcsök különböznek a pesti burzsoá-erkölcsöktől. Éva már majdnem bolondokat cselekszik. Szerencse, hogy az ura amolyan Berend Iván-féle férfiú, s Éva okos kis asszony. Úgy megszereti a falut, hogy csoda. Sőt egészen komolyan: megszereti a földet is. Agrár-menyecske lesz a pénzkisasszonyból, aki ezt írja utolsó levelében: „Értem, hogy ez a föld — Magyarország. De akkor nem tudom, Pest micsoda? Csak azt tudom biztosan — Magyarország antipódja!” Több levelet nem ír Éva. Az ura sürgönyzi meg önagságának, hogy Éva asszony fiúval örvendeztette meg a nemes Szalkay-családot. Hát ez nagyon szép, erkölcsös, derűs és hazafias történet. Ha nem volna nagyon hosszú, be lehetne venni az iskolai olvasókönyvekbe is. Csak éppen ok, igazság és művészet került bele valymi kevés. De van benne egy jeles tanács. Pesti pénzkisasszonyok, menjetek falura férjhez. Vigyetek friss pénzt a dzsentr-birtokokra. Mire nem alkalmas is az irodalom, s milyen érdekes, hogy fiatal emberek (mert ifj. Korányi Frigyes nyilván fiatal) ilyen komolyak és szolidak írásaikban.

BN 1906. február 11.

(A.)

91. TÁRSASÁGOK

Nincs hét, melyen fölhívásokkal nem alkalmatlankodnak íróembereknél lelkes, irodalmi X-ek. Gombamódra tervezik, csinálják nálunk az irodalmi társaságokat. Nagy nevekbe kapaszkodnak bele, s már jóelőre kiosztják egymás között a tisztségeket. Az ember igazán nevetget bosszúságában. E kitűnő X-ek aligha olvasnak. Írásaiktól pláne mentsen meg minden jó lelket az Úr. De ők boldogítani akarják a magyar irodalmat. Vajda János vagy más néhai nagyok nevében, kik ezt igazán nem érdemlik meg. Nem jó volna, ha olvasóköröket csinálnának ez urak? Hogy milyen siralmas

paródia a mi egész irodalmi életünk, ezek a társaságok és ezek a lelkes X-ek bizonyítják. Na, még csak az kell a szegény magyar literatúrának, hogy teljesen asztaltársasági alapra helyezzek.

BN 1906. február 11.

(A.)

92. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Gould Anna férje

Párizsnak van miről beszélni, mióta a nemes Boni de Castellane-t elhagyta a felesége. Gould Anna csekély nyolcvanmillió frankot kapott volt hozományul. Ebből a gróf úr jó néhány milliót elvert. De még mindig sok milliót visz vissza Párizsból Amerikába a comtesse. . . Istenem, emlékezem, éppen egy évvel ezelőtt tatarozták a híres rózsaszínű márványpalotát az avenue du Bois de Boulogne-on. Vajon kinek a kezére kerül ez a nagyszerű fészek? És mi lesz a Basses-Alpes választóival? Gróf Boni de Castellane tudniilik képviselő. És egyetlen választásra egy félmillió frankot költött volt el. Gould Anna férje visszaesik a semmibe egy szerény évjáradékkal. Syveton tragikus halála óta ilyen nagy csapás nem érte még Gould Anna férjét. Ez a Syveton volt tudniillik aki a gróf remek parlamentári beszédeit készítette.

II.

A magyar gróf

Messze Hollandiában szétugrasztottak egy játékbárlangot. Persze ott volt ezúttal is a magyar gróf. A magyar gróf minden ilyen esetenél ott van. Nem mindig gróf, de szent Hazardra a Kárpátok alatt esküdött föl mindig. Félelmes ember a magyar gróf. Még Monte-Carlóban is rettegnek tőle. Európában, sőt Amerikában sem pattanhat ki játékbotrány, melynél a magyar gróf ott ne lett volna. A játékosok világában szinte legendás alak ő már. A babonás játékosok valamikor úgy lesznek vele, mint a babonás hajósok a bolygó hajóssal. Mert az bizonyos, hogy nemsokára nem engednek be Európa vagy Amerika egyetlen játéktérmebe se olyan urat, ki magát magyar grófnak mondja.

III.

A Volt és Jövő

A Voltra a zsidó tudvalevőleg nem ad semmit s ezért méltán nézheti le a szittyá. Viszont pár évtized óta nyugati Európa a zsidóval tart. A Darwinok, a Renanak még a Voltat vizsgálták. Most a kultúremberiség gondolkozói elmerült arcukat a Jövő felé fordítják kizárólag. A Jövő, a Változás, a Haladás érdekli ma a kultúremberiség gondolkozóit. Egyetlen szerelmük: az Új. Erre természetesen Magyarországnak nyepozvolimot kell mondani. Igen? Az egész világot a Jövő érdekli? Minket azért sem. És mindenütt a Múlt, a Volt kultuszát hirdetik az országban. Természetes, hogy a Kisfaludy Társaság sem maradhatott el a Volt apostolai közül. Hát csak tegyenek is meg mindent nemes magyar uraink, hogy ezt az országot alaposan kiközösítsék a kultúremberiség életéből.

BN 1906. február 13.

Pont

93. A CÁR HALAI

Varsót pirosra festette a februári hajnal. Vidáman topogtak a kis lengyel halászok a Visztula partján. Ma nagy fogás lesz. A citadella ragyog. Messze-messze gomolyog egy kis felhőnyi köd. Szabad és friss a folyó. Az ébredő Varsó üzenetét hozza. A Nap emelkedik.

A halászok vidáman kiabálnak. Majdnem pajzánkodva vetik be hálójukat a lármás Visztulába. Az öregebbek és babonásak imádságot mondanak. Régi, lengyel halászimádságot:

— Visztula anyó, hozz, hozz sok halat a hálóba. Szép, nagy, kövér halakat hozz, Visztula anyó. A te szegény halászkáidnak, ámen.

A Visztula pedig szeretettel rejtegeti el a hálókat. Zúg és köszönti az emberkéket.

Fiatal, szomorú legény áll elől a parton. Nagy becsülete van neki. Két évig a citadellában hallgatta a Visztula lármáját. Mélyen leeresztett, bús, hatalmas falak rejtekében. Egyszer káromolta a cárt. Visszahozta különös szerencséből a fejét. De azóta szomorú és zavaros a legény.

A katedrális harangja kong-kong. Mintha a Visztula hozná a hangokat. Hirtelen elordítja magát a szomorú legény. Aztán kacag, kacag. Előtte a kivonszolt háló. A halászkák dőbbenve futkosnak:

— Hahaha, itt vannak a *cár halai*.

A hálóban szörnyű halottak feküsznek. Fekete szurok öntött lárvája az arcukon. Kezüket, lábukat valahol felejtették. Véres, cafatos emberhullák. A *cár halai*. A citadella ragyog. Gyönyörű reggel van. A halászkák rémüldözve jajgatnak. Az öregebbek térdre esnek, s mellüket verik. A szomorú legény mintha megbolondult volna. Úgy kiabál a citadella felé:

— Az éjszaka öltetek megint? Hahaha, éljen a *cár*. Halakat adtatok a Visztulának.

A Visztula pedig jön s harsogva rohan el. Tizenhat halat adott a *cár* varsói halászkáinak. Vajon kik voltak? S vajon hányat rejteget még a Visztula, hogy vigyen ajándékot más halászkáknak is? Hogy adjon a tengernek is belőlük. A istentelenekből, kik szabadságot akarnak.

BN 1906. február 14.

Lellei

94. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Amerikai férjek

Amerika elvesztette híres bátorságát. Az amerikai parlamentben történt. Törvényjavaslatot nyújtottak be a brutális férjek ellen. A javaslat elég drákói volt. Aki ütlegeli a feleségét, arra pellenđer vár. Sőt testi fenyíték. Az ötlet amerikai ötlet. De Amerika adta s Amerika vette el. A javaslatot leszavazták. Úgy látszik, hogy Amerikában a képviselők és szenátorok is verik a feleségüket.

II.

Ena hercegnő

Ezer és ezer ember nem tud beletörődni, hogy elhagyja a vallását. Angolország és Németország protestánsai zúgolódnak, és tiltakoznak. Holott igazán természetes dolog ez az áttérés. A spanyol király valóban nem vehet el, csak katolikus leányt. Ena

hercegnő spanyol királyné akar lenni? Hát tessék neki avertálni. Ehhez még egy hercegnőnek is joga van. Hogy felnőtt emberek ezreinek a huszadik században ilyen dolgok okozzanak gondot, nem járja.

III.

Felber János

Csongrádi kovácmester Felber János. Természetes, hogy ő még a tuez la-nál*¹ sem tart. Még kevésbé a legújabb morálnál. Ő bizony egyenesen a csábítóba szúr. Szóval ősemler ez a Felber János. A neve nem magyar. És a magyar ember már régen Dumas-val tart. Van egy közmondása a malomról és a kutyáról. A kutyát hiába üti le az ember. Új kutya kap a malomba. A malmot kell lerombolni. Felber János nem azt cselekedte. Az asszonynek megbocsátott. De a csábítónak tüzes vassal a hasába szúrt.

IV.

Athéni hír

Obstruál a görög parlament. Végre is a görög parlament modern parlament. Ok: a katonai reformok. A válság azonban egyelőre elmarad. Athénben, tudniillik, olimpiai játékok lesznek. Ezen külföldi atléták jelennek meg. A görög parlament nem akar Európa láttára háborogni. Csendes megegyezéssel tehát elodázták a válságot. Majd elintézik az olympiai játékok után. Miért lássák Görögország sebeit az idegenek. Ez Görögországnak legsajátabb dolga. És különös érzésekkel olvassuk ez athéni hírt.

BN 1906. február 15.

Pont

95. HEINE HENRIK HALÁLÁNAK ÖTVENEDIK ÉVFORDULÓJA

Holnap, kora hajnalban ötven éve lesz, hogy Heine Henrik a matrác-sírból igazi sírba költözött. Nagy Németország, mely minden duodecim frócskájának emlékére jubileumot tud ülni, nem ünnepel és nem emlékezik. De emlékezik, és könnyet hullat minden kultúremler a mai napon. A modern ember, az új, a boldogtalan

ember fájdalmairól, kétségeiről, sejtéseiről, vágyairól, örömeiről ő énekelt először. Hérosa ő a modern emberiségnek. Ha akad valaki, aki virágot visz ki ma a montmartre-i temetőbe, sok-sok ezrünk nevében helyezi le a virágot az ő sírjára. Légy áldott emlékedben, ötven éve halott halhatatlan Heine Henrik.

BN 1906. február 16.

96. PRÓFÉCIA A GYÖNGESÉGRŐL

Egyiptom csapásaira készülve állunk s a próféciákat hallgatjuk. Ezek a mi prófétáink nem valami víg próféták. Hogy rossz próféták, azt már régen tudjuk róluk. A Duna és a Tisza fölött kerekedett óriási sötét felhőben tollaszkodtak, mint a hollók. Velük és az ő nyomukban jött, tornyosult a vészes, gyászos felleg. És a mi prófétáink csak most veszik észre, hogy itt az orkán, mikor már csapkodnak a mennykövek. Hallgassuk őket, akár milyen rossz próféták is ők. Mert most már ők is látják a szenvedést és nyomort. A megpróbáltatások keserű ideje ismét elkövetkezett szegény Magyarországra.

Súlyos és égető ígéket hallunk a prófétáktól. Féltik Magyarországot — saját gyöngye gyermekeiktől. Sok ebben az országban a szükség és sok ember fog megtántorodni. Élethalál-harcok estéjén nem volna szabad egy nemzet prófétáinak így beszélniök. Mert, ha így beszélnek, vagy bűnösök, vagy kishitűek, vagy álpróféták. Nagyszerű küzdelmek közepette különben is csodák szoktak esni. Negyvennyolcban a nyomorúak és gyengék tízezreiből váltak erős félistenek. Viszont menekültek vagy muszkát vezettek hatalmasak és erősek. Csak később a történetíró tudja megérteni e csodákat. Ma sem szabad előre szájaskodniok még a prófétáknak sem. Jóságos szellemei a nemzetek sorsának fordítsák el e nemzet-től a keserű poharat. De előre megjósolni, hogy kik lesznek a minden kísértésben megállóak, és kik lesznek az áruló gyöngéek, nem lehet. Vezérek és próféták ütközet előtt, ha nem csapnivalók, csak győzelemről beszéljenek. Vagy pedig vonuljanak vissza seregükkel, ha látják biztosan a vereséget.

Uraink és vezéreink előre megbélyegzik a gyöngéket. Előre hirdetik, hogy kétséges a mi ügyünk sorsa. Mert koldusok és gyöngék országa a mai Magyarország. Hát látott már a világ ilyen prófétákat? Észreveszik s megjósolják, ami kiabáló és régi valóság, s amit csak ők nem akartak eddig látni. S hogy hazaárulóztak bennünket, kik vakulni nem tudtunk.

Hát sok a gyöngö Magyarországon? Bizony sok, mi nemes uraink, vezéreink és prófétáink. Az úriszék-rendszer nevelt bizony itt néhány millió földhöztapadt, siralmas, mostohánál is mostohább gyermeket Hungária anyának. Az úri parlamentnek kedvencei, dédelgetett, kényeztetett gyermekei voltak. Néhány százezer ember nőtt csak a parlamenti úriszék szívéhez. A milliók éhezhettek, járhattak rongyosan. A kutya se sajnálta őket soha.

Most itt a vihar és talál egy széthullott nemzetet. Vezérek és próféták döbbenve nézik a rongyos, zilált, szomorú légiókat, milyenekkel sohase nyertek még csatát. Emitt százezeren és száz-ezren cihelődnek, hogy menjenek a többi százezer után Amerikába. Álljunk e kétségbeesettek s földönfutók elébe. Hogy gyertek csatasorba, s nemzeti pántlika kerül a csákótokra. Amott ismét százezrek, akiket örökösen bitangoztunk, mert jogokat kértek. Az úri parlament csinálhat forradalmat, de a megvetett, hazátlan bitangoktól nem kérheti, hogy mentse meg elnyomóik irháját. És emitt és amott más százezrek, kik loholva, lihegve keresik meg a betevő falatot. Hát ezek bizony valamennyien, sok millióan, gyöngék, nagyon gyöngék. Nem tett értük a hivatalos nemzet soha semmit. Hajókat szereztünk azoknak, akik Amerikába menekültek. A jogokért küzdőket toloncoltuk, börtönöztük, szúrártuk, lövettük. Volt ezer ideánk a dzsentrí megmentésére és tenyész-tésére. De hogy egy önérzetes, tehetős, lelkes, magyar polgárság adjon gerincet e nemzetnek, annak a gondolatától is irtózott az úriszék. Hogy itt az emberek anyagi boldoguláshoz jussanak, nem tűrte a mágnások idealizmusa. Ők nem szeretik a kezét, mely munkától piszkos, s az olyan gyomrot, melynek állandó probléma, hogy lesz-e mit falni és emészteni. A milliókat itt alaposan megnyomorították a százezrek. És most bélyegezzük meg őket, mert nem erősek?

Vezéreink, uraink és prófétáink elhozták fejünkre a nehéz veszedelmet. Sokan és sokan kértünk, óvtunk, rimánkodtunk. Erő-sítsék meg gazdaságilag e koldus, ínséges országot. Adjanak jogot a jogtalanoknak s kultúrát a lélek sokmillió vakjának. És kenyeret, kenyeret, kenyeret mindenekelőtt.

Uraink, vezéreink és prófétáink pedig vezényszóra éheztek, mert egyéb éhség sohasem környékezte őket. Most itt állnak a harc, a nagy istenítélet előtt s ők — próféciát mondanak a gyöngeségről. Uraknak talán jók ők, vezéreknek azonban silányak, prófétáknak pedig éppen büntetni valók.

97. HYMEN REFORMJA

Hymen, Hymen, farsangban hozzuk neked a vészírt. Franciaország ezer reform után a házasságot reformálja. Öreg Európának helyes lesz figyelni. Párizsban készítik ma is még a mi jövőnket.

Franciaország módszere hagyományos és igen egyszerű. Forradalomnak nagyszerű nációja a francia nemzet. Amit cselekszik, az rendszerint forradalom. Valamikor a grófokkal akart elbánni. Akkor tanulta meg a legegyszerűbb módszert. Nyakazni senkit és semmit sem lehet. Durand úr viselheti a grófi címet. És Kovács úr magyar hercegnek tiszteltetheti magát Párizsban.

Így cselekszik most szent Házassággal Franciaország. Az első regula: szabad a házasság. Tizennyolc éves legyen a leány és huszonegy éves a legény. Ekkor már szórhatják átkaikat a szülők. A házasság — egyszerű szerződés. Olyan rangú, mint egy vagyonaátruházás.

„X és Y vagyunk. Ez és ez a foglalkozásunk. Ennyi és ennyi évesek vagyunk. Itt és itt lakunk. Ehol vannak az írásaink. Össze akarunk házasodni.” Ennyi lesz az egész. Új szerződés a vagyoni kérdésekről. Új szerződés válás esetére. Erre már a francia hivatalnok nem lesz kíváncsi. Az, aki a házassági szerződésre ráüti a pecsétet. Nem tart beszédet ez az úr. Nincs semmi ünnepiesség. Két ügyes-bajos francia ember állott előtte. Összeállottak, s ezt bejelentik az államnak.

Szerencsésen elkergettek minden romantikát a reformból. Voltaképpen mi a mai házasság? A rab nő kikerül apja vagy gyámja rabsága alól. Szép ünnepséggel átadatik férje rabnőjéül. Róma ezt átvette a régi Rómától. A polgári házasságkötés sem más, csak éppen a pap nem kötelező. Franciaország az első, mely bátran két ember privát ügyének óhajtja tekinteni a házasságot. Érdeke ma még az államnak, hogy az efféle szerződésekre különösen figyeljen. De regényeket nem csinál az állam. A reform bizottságában kinevették Hervieu-t, aki kötelezővé akarta tenni a szerelmet. Csak semmi indiszkrétció. Egy úrnak és egy hölgynek joguk van összeházasodni. A többi az ő dolguk.

Lehetetlen meg nem látni Franciaország reformjában a meszebb jövő házasságának az — őst. A szabad egyesülés előfutárja ez a házasság. Érdekes, hogy a nők félnek legjobban a reformtól. Hejh, mert a nők nagyon is hozzászórtak a rabsághoz. Sok ezer év szerettette meg ezt az állapotot velük.

Hymen, Hymen, mindenfajta istenekre rossz idő jár. Még nem detronizálnak, de már biztos, hogy te is az vagy a mai istenek között, aki — s'en va.

BN 1906. február 18.

Ódi

98. NIL VERSEI

Valahonnai Jupiter atyám, adtad volna, hogy én nő legyek. Megmutatnám én akkor a Renée-knek, Iláknak, milyenek a becsületes versek, fogantatásukat női szívekből nyerők. Egy-két Szapphón kívül hallgattak ők ezer év óta. Okvetlenül gyönyörű, meglepő, nagyszerű, sok mondanivalójuk lehet a nőknek. És ők nem tudnak nekünk semmit sem mondani, főképpen a magyarok. Itt van Nil, akinek polgári neve Dapsy Gizella, ha igaz. A libegő, a nyiharászó nőpoéták után örömmel vettük kezünkbe a könyvét. Ha már nem kaphatunk őszinte tobzódást, fürödjünk egy kis, leányos ártatlan derűben. És Nil, aki „lelkével kívánja a csókot, nem ajkával,” s ezt unalmasan tudatja, mikor nagyot akar dalolni, csalja, könyörgi vissza a kékszemű Adonisz „csókra-vágyó ajkait.” Ezek a nőpoéták bizonyisten egyformák. Kacérkodnak, kívántatják magukat, de verseikben sokkal kevesebb raffinement-nal, mint asszonyok, mikor csak — asszonyok. Szó, szó, sok szó, Rím, rím, sok kipróbált, zengő, lengő, kongó, bongó rím. Dokumentumokat, őszinte és művészi vallomásokat kérünk kedves Nilek, akár bíborvörösek önök, akár hófehérek. Gyász, kacaj, nyögés, turbékolás, könny. Ez új volna és szép volna, ha női és őszinte volna. Majd nem olyan rossz poéták a magyar nőpoéták, mint a férfiak.

BN 1906. február 18.

(A)

99. VÉSZI MARGIT

Északi leányokról szokott olykor mesélni nekünk Prévost: a svihák. Jönnek Párizsba e leányok, s hozzák nekünk az északi fényt. A Madelaine-templom tájékán szeretnek megtelepedni e leányok. Szent és nagyszerű daccal néznek le a bulvár zagyva sokaságára. Ők az új Évák: akarók, büszkék, szépek, erősek,

szűzek, dacosak. Saját álmaik vannak, s meg tudnak halni, ha kell, az álmaikért. Minden valóságos férfiúnak gyűlölnie kellene őket, mert ők a férfiúra törnek gyűlölettel.

Prévost csak Stockholm és Krisztiánia leányait látja meg a Ville-Lumière-ben. Kegyesen talán észreveszi még Oroszország szűz, vörös Verait is. Mi tudjuk, hogy Párizs felé tör kerek e világról minden nagy és új Vágy. Michel Lujzának sem pótolta Párizst semmi hely, de Baskircsev Mária is Párizsba tartott. És elmennek, el fognak menni a mi új leányaink is. Miként Párizsban él vérező lelkével évtizedek óta minden művelt magyar masculini generis. Elszólt minket minden tájáról a világnak a Szép és az Új, melynek oltárait Párizsban keressük. Csalódva öntjük ki talán sokszor hazug oltárokon a szívünk véréét. És mégis él a nagy köztársaság a világon, mely Párizs felé tekint.

Elvette Párizs Budapesttől Vészi Margitot is, kit magyar Baskircsev Máriának nevezett el az úgynevezett magyar irodalmi és művészeti élet koldus frazeológiája, mely csupa hebegés volna a szent Külföld támogatása nélkül. Holott ő több minden Baskircsev Máriánál: Vészi Margit. Tipikus budapesti leányoknál kereshetnők-e az ő nagy és különös szomjúságának megértését? Csak új leányról merünk udvarlás gyanúja nélkül ennyi szép valóságot elmondani: fiatal, pompás, hódító, becézett. Játszva arathat le minden sikert, amit a budapesti Társaság előkelő úrilánynak teremhet.

Az ő szívét pedig összefacsarja a Szépnek áhítozása, a vonalnak és színeknek örök és ezer problémája. Csak leányok, új Évák tudnak igazán áldozatot bemutatni az álmaikért. És Vészi Margit fél év óta a Julien-akadémián áldozik a legszebb áldozattal. Vászniára hajolva, lázban s nagyszerű akarattal dolgozik tizennégy órát is néha naponként. És a királyfi helyett a chef d'oeuvre-öt, a nagy, az igazi képet látja bizonyosan, mikor éber álom helyett az alvás álmát álmodja. Ott a Szajna partján szenzibilisebb, nyughatatlanabb, szebb magyar lélek aligha szomjúhozott az övénel.

Látták itthon is sokan, hogy nagyszerű ember: művész ez a leány. Képeire, ecset-műveire sokan s nagyon emlékeznek Budapesten. Új és csodálatos instinct-nel, az ifjú és az új leány gyönyörű bátorságával és az elhivatás biztos érzésével alkotta meg még a tökéletlent is Vészi Margit. Talentumát nem engedte elcsábíttatni saját lelke szirénjeitől sem. Ha akarja ír, énekkel hódít, ha úgy tetszik, lekergethet a színpadról egy tucat szubrettet, zongorázik és komponál. Ő eljegyezte magát az ecsettel, s ment Párizsba, a nagy álmok székhelyére.

Meg nem lep bennünket a hír, hogy alig hat hónap után kitüntetés érte. Mentiont kapott a Julien akadémián, ahol még egy kicsit nagy az óvatosság a nőkkel szemben. Három-négyszázan gyűlnek egy kurzusra, s a fiatal magyar leány pálmát kapott, mihelyst pálmát kaphatott valaki.

Szabad akadémia a Julien akadémia, de mondják meg a Párizsban élt magyar piktorok és szobrászok, hogy milyen nehéz itt a szabadság. Egész világból gyűlnek össze a legkülömbek, hogy tanulják ábrázolni a felséges Természetet. A magyar leány, az új magyar Évák e bájosa és sokra hivatottja tanúskodott erről, hogy a Duna-táj is szül szemekkel, vágyakkal, álmokkal bírókat, kik külömbek Prévost hős nőinél.

Jöjjön haza majd Vészi Margit, s jönni is fog biztosan sok dicsőséggel, s ne hagyja a lelkét a Szajna partján. Kellenek nekünk, kellenek a magyar életnek az Idők és lelkek kiváltságosai. Addig is ujjongva örülünk a fiatal, magyar leány dicsőségének. Pirkad a Kárpátok alatt: hosszú álmokból s minden nyoszolyán ébrednek gyönyörű lelkek.

Ódi

Jövendő 1906. febr. 18.

100. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Büntett-lavina

Hervé elvtársai, a francia antimilitaristák, elmés emberek. Hervét is társait megdöbentő szigorúsággal elítélték az esküdtek. Mert izgattak a hadsereg ellen. És most kétezer ember plakátokon ismétli meg mindazt, amiért Hervét és társait elítélték. Egész Franciaország lesi, hogy mit fog csinálni az ügyészség. Ha e kétezer embert is pörbe fogja, elköveti ismét a büntettet plakáton vagy röpiratban — huszonötezer ember. Végül vagy egy millió szocialista állna az esküdtek előtt. Bizonyos, hogy a francia példa iskolát fog csinálni. Ez egy újfajta szövetkezés a mai társadalom ellen, s a büntett-lavina nagyon megnehezíti az ügyészség dolgát. Ha egy igazgató helyett ötezer áll elébe, ez sokkal kevesebb — egynél.

II.

Takáts Zoltán

A hirhedt embert ismét szabadság — fenyegeti. Nem vagyunk embertelenek, ha ezt írjuk. Takáts Zoltán hajthatatlan bűnös. Csupa ígéret és bűnbánat a lelke a börtönben. Dac és csakazértis, ha elhagyta a börtönt. Ez az energiája a bűnnek majdnem impónáló, úgy sejtjük, hogy ez egy megváltoztathatatlan világnézet eredménye. Mert egy nagy talentumú ember makacs rezisztenciáját csak így érthetjük meg. Végtelenül utálja a mi társadalmunkat, a mi rendünket. És átalkodottan tör ellene. Politikusnak indult volt fiatalon. Nagyon rossz politikus lett volna belőle, mert félelmesen — konzekvens.

III.

Nászút

Amerikai lapok különvonatokat béreltek. Talán különhajókat is. Longworth úr és Roosevelt Alice akármerre viszik nászútjukat, nyomukban lesznek az újságírók. És ezen Amerikában senki sem háborodik fel. Sőt, jaj lenne annak az újságnak, mely az Alice nászútjáról különtudósításokat nem közölne. Nálunk politikusok, tehát a legpublikusabb emberek, dühöngnek a sarkukban járó újságíróra. Amerikában riportot írnak egy érdekes kisasszony flörtjeiről is. És riportot írnak egy nászútról. Amerika nagy leckét adhat Európának. A klasszikus kultúrával nem dicsekszik Amerika. De élete klasszikusabb és előkelőbb a mienknél. Athénben, a régi Athénben éltek csak így. És mennyivel becsületesebbek és hasznosabbak lehetnek ott az emberek, ahol a nyilvánosság minden tettükhöz juszt formál.

BN 1906. február 20.

Pont

101. TIZENHAT PAPI FEJEDELEM

Szombaton és vasárnap nagy ünnepeket lát Róma. Tizenhat új főpásztorát Franciaország katolikus nyájának avatja X. Pius. Egy érsek is lesz közöttük: Rheims új érseke. Szent Péter utódja

bizonyosan meghatottan fogja hazájukba visszabocsátani őket. „Elmenvén, térítsétek az Egyházhoz vissza legkedvesebb leányát. Szerezzétek vissza Rómának a szép és hűtlen Franciaországot.”

Párizsban úgy vélik, hogy nagy lesz a pompa az avatáskor a Vatikánban. Az egyház Rómája büszke és dacos. X. Pius papi fejedelmeket akar látni ezután is Gallia földjén. A francia állam rangtól és pénztől megfosztotta őket. Az Egyház megmutatja, hogy tudja az ő szolgálait kárpótolni.

Nagy eseménye lesz ez az avatás a világnak. Magyarországon ma még elképzelhetetlen az, ami Franciaország új püspökeire vár. Szembeszáll velük egy ellenséges Állam. Protekcióért nincs kikhez folyamodniok. Ma még kapnak a papok kegyelem-morzsát és kegyelem-hajlékot. Nemsokára ezt sem fognak kapni. Nálunk díszbe öltözik a püspököt kapó város. Az Állam képviselői hódolva sietnek a főpap elé. Deputációk sora tiszteleg előtte. Katonai parádét is kap, ha akar. Franciaországban csak a megrettent vallásosak fogadják az új püspököket. Mintha egy szakegylet kapna új elnököt. Egy takarékpénztár kapna új igazgatót. A hitközségeket egyletekként kezeli Franciaország új rendje. A püspök pedig szövetkezett vallásos egyletek főnöke.

Gyász illenék az Egyházhoz és nem pompa. Így kellene beszélnie X. Piusnak:

— Új pogányság ellen kell küzdenie Rómának. Szedjük elé az Egyház régi fegyvereit. Ti nem fényes papi fejedelmek lesztek. Csupán, szegényen induljatok Gallia felé, mint valamikor elődeitek. Mutassatok példát a szükség bírásában, a szenvedések elviselésében.

Róma azonban nem engedi magát megalázni. Talán valamikor banni fogja ezt az Egyház. A hatalmas Állam ellen csak az apostoli és koldus Egyház vehet harcot. A régi Rómát, a Cézároknak Rómáját nem díszruhás papi fejedelmek, de koldusok és mártírok hódították meg. Ám ez az Egyház legbelsőbb ügye. Annyi bizonyos, hogy az egész világnak figyelnie kell Róma tizenhat új harcosára, kik indulnak a hivatalos Franciaország ellen. Az egész világnak figyelnie kell Párizs és Róma nagyszerű harcát. Vajon csakugyan kősziklán épült-e a csodálatos épület? Vajon omlás vagy új győzelem előtt áll-e? Az egész Emberiségnek az ügye ez.

BN 1906. február 22.

Ódi

— *Bemutató-előadás a Vígszínházban* —

Sherlock Holmes-szal találkoztam a Váci-körúton. Nagyon csodálkoztam, hogy kiváló barátom itt üdvözölhetem Budapesten.

— Ön az, kedves Sherlock Holmes? Hát mióta érdeklí önt a Balkán? Valami nagy bűnös lappanghat a Duna táján.

Sherlock Holmes behúzta a nyakát téli kabátja prémes gallérjába, s nevetve beszélt hozzám:

— Nagyon rossz kedvű ön ma, barátom. Önnek a Vígszínház mai premierjéről kell írnia. Úgy-e, eltaláltam? Én is ebben az ügyben járok, Önnek elárulhatom. Conan Doyle-tól ellopták a kalandjaimat. Londonban történt, s komplikált a dolog. A londoni tolvajt is meglopták. Egy német áll gyanú alatt. Bizonyos Schönthan. Mindenre képes ez az ember. Már Dickenst is dramatiszálta.

Illedelmesen és szokás szerint megdicsértem kiváló barátom találékonyságát. Igaz, hogy ezt már mind olvastam az esti lapokból. De végre is Sherlock Holmes azért Sherlock Holmes, hogy a furfangja megejtsen bennünket.

Hívtam magammal a Vígszínházba Sherlock Holmest. Ő gúnyosan mosolygott, s visszautasította a meghívást:

— Mit gondol, kedves barátom? Én egyszerű detektív vagyok. De irodalmi és művészeti dolgokban megvan a magam ízlése. Tűröm, hogy Conan Doyle könyveket írjon rólam. Végre egy kiváló detektív sem lehet mentes minden hiúságtól. De Conan Doyle könyveit el nem olvasom. Aztán e könyvekről a gyermek is tudja, hogy nem irodalom. Hanem irodalmi pózokban nem kívánom magam látni. Pláne színpadon. Már csak megmaradok az öreg Shakespeare mellett. Aztán jó nekem honfitársaim közül Shaw, Wilde. Az idegenek közül Ibsen, Hauptmann s társaik. Legalább Bécsben két Holmes-darab közt válogathatnék. Ott az elsőt, az angolt is játsszák. Aztán Bécstől az ember elnyel minden goromba sértést.

Kissé dühbe jöttem e beszédre:

— Kérem, kérem, a budapesti közönség nem utolsó ízlésű közönség. Itt a színpadon is otthonos az irodalom...

Sherlock Holmes legyintett a kezével:

— Londontól Budapestig nem olyan nagy a különbség publikum és publikum között. És talán a publikumnak van igaza. Nem engedi magát becsapatni egy-két száz úgynevezett művészlélektől. A sznobok, a smokkok beugranak néha. Teszik magukat, hogy ők is meghalnak a Szépért. Voltaképpen pedig mi szükség

van Beethovenra, míg valcer és niggerdal terem? Nálunk éppen úgy szeretik a cigánymuzsikát, mint önöknél. Maeterlincknek a Monna Vannát kellett megírnia, hogy a publikumig jusson. Mese, immár ravasz és okvetlenül izgató mese kell a publikumnak. Meg-elevenített bolond vagy rémes bábjáték.

— Hát jöjjön be kedves Sherlock Holmes. Meglássa, hogy a mi közönségünk disztinvál.

— Nem vagyok bolond. Elmondok önnek előre mindent. Óriási ház. Engem három történettel vonszolnak színpadra. Az elsöben leleplezek egy svéd bárót. A báró veszedelmes tolvaj. A „szép Adolf.” A szeretője, a báróné, szélhámosné. Milliónyi gyémántot lopnak. Senki sem meri gyanúsítani őket. A hivatalos rendörség természetesen ostoba. Ártatlan s jó embereket gyanúsít. De ott vagyok én. Holott nem is nehéz kideríteni a dolgot. Röstellem, hogy ilyen könnyü föladatot kapok. Szinte ostobának látszom. De a publikum tapsol. Tapsol, amikor a hivatalos rendörség ostobáskodik. Tapsol, mikor ugyanaz a rendörség orrot kap. Tapsol nagyon tiszteletreméltóan, mikor az ártatlanság kiderül. Tapsol, mikor a bünös lakol. Tapsol, hogy én milyen veszettül ügyes fiú vagyok. Tízen-húszan haraguszna a jóízlés nevében. Vagy százan affektálják a haragot. Alapjában azonban Henri Bernstein megirigyelheti Schönthant. Mint ahogy Henri Becque soha tizedrésnyi sikert nem aratott, mint Henri Bernstein... Jön a második kép. Rémes, anarchista történet. Alapjában ártatlan, mint egy gyermekmese. Kockajáték. Fölepített torony. Csak egy kockát kell kihúzni belöle... Végül egy olyan történet, amelyen ostobát igazán nem fogok elkövetni. A harmadik kép. Az én házasságom. Így szerezhhet magának feleséget egy német professzor, de nem Sherlock Holmes. De tetszem végig. Egy-két kritikus káromkodik. Künn a pénztárnál okvetlenül jegyet akarnak kapni kiszorult emberek az ötödik előadásra.

— Hát nézze meg a színészeinket.

— Miért? Az önök budapesti Svengalija, Fenyvesi, szinte jobb Sherlock Holmes, mint magam. Pompás álbáró Góth. Kis szerepben is nagy művészö G. Kertész Ella, P. Gazsi Mariska, Hunyady Margit, Szerémi, Balassa stb. kíválók. A második képben enyhítik a darabot T. Halmi Margit, Szerémi, Hegedüs, Tapolczay. Szép és tehetséges fiatal művészö Murányi Juliska. Jelesek a többiek is. A harmadik képben Sz. Varsányi Irén olyan kedves, hogy valóságban is megingatna agglegényi hajlamaimban. És itt is jelesek valamennyien. Barátom, milyen nemes darabokat lehetne játszani ilyen gárdával. De hát fütyül a nemes darabokra a Vígszínház, s a Vígszínháznak helyesel a publikum. Különb

pedig sejtethi, hogy nem ez hozott Budapestre. Csak tévútra akartam önt vezetni. Isten vele: még ma este tovább utazom.

...És ezúttal ördöge volt kíváló barátomnak újra. Igaz, hogy mindezt nem volt nehéz megjósolni. Nekem már csak annyit kell mindehhez tennem, hogy ügyes volt a rendezés, s Zboray Aladár fordította jelesül a darabot.

BN 1906. február 22.

Dyb

103. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Musset szobra

Párizs ma Alfred de Musset-re emlékezett. Végre hát szobrot kapott a legszomorúbb poéta. Talán meg se fognak botránkozni Párizs józan polgárai. Mikor a Comédie-Française-ba állították föl Musset mellszobrát, zajongtak az erkölcsösek. Mert hát kissé részeges is volt szegény Alfred de Musset. A derék Durand-ok azt hitték, hogy ezután már minden alkoholista szobrot kap. Nem mentünk volna el az ünnepségre, ha Párizsban lettünk volna ma. George Sand szobrának leleplezésénél ott voltunk. Ez áldott asszony egyéniségéhez illett ez a nappali komédia. De Alfred de Musset mást érdemelt volna. Egy bús, átkos, ködös, sötét novemberi éjszakán kellett volna belopni Párizsba ezt a szobrot. És elrejtteni előre leásott, sűrű, lombos, szomorú fűzek közé...

II.

Fölvívás Bemhez

Ötszáz magyar költő van bezárva az íróasztalomba. Valamelyik napon már hozzá kell fognom a pokoli munkához. Megüzenni nekik, hogy nagyon rossz verseket írnak. Egyikükkel azonban kivételt teszek. Nagyon rossz poéta ez is szegény, de ez becsületes. Legjellemzőbb a mostanában halommal érkező hazafias versek közül. Ez ifjú költő így rivall a magyar nemzetre:

Hol vagytok magyarok
Igazi honfiak!
A bilincs megcsendült,
A szabadság hivat.

Ezek után az ember azt várná, hogy a költő följánlja, s kiontja párolgó vérét a szabadság oltárára. A költő azonban nem teszi ezt. A költő így végzi a versét:

Ha megharsan majd a
Harcok harsonája,
Elhúnyt jelesinket
Álmukból fölrázza.

Tehát keljenek föl Bem és a többiek, a nem élők, a ma élők a halottakra bízzák a hazát. Petőfi Sándorék ezt másképpen csinálták. De ez a rossz vers mégis húséges hangja a mai forradalom-paródiáknak.

III.

Vilmos fia

Vilmos császár fia és menyje meg fogják látogatni a pápát. Nyilván a papa parancsára, aki szintén nagy tisztelője Szent Péter utódjának. Hát ez a legnagyobb erkölcstelenség a világon. A Hohenzollernek protestánsok. Miért bókolnak a pápának? Avagy miért nem térnek át az Egyház kötelékébe? Így láthatja az egész világ, hogy a pápa kikhez áll legközelebb. A cárhoz, a német császárhoz, a szultánhoz, a sahhoz, a kínai anyacsászárnéhoz. És mindazon fejedelmekhez, kik isteneik kegyelméből óhajtanak uraskodni gyermekelelkű népek fölött.

BN 1906. február 24.

Pont

104. KUN LÁSZLÓ

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Bakonyi Károly elvárhatná, hogy ne vessék a szemére Bob herceget, mikor ő Kun Lászlóról beszél. Annyival inkább elvárhatná ezt, mert Bob herceg nagyon ügyes operett, holott Kun László a legeslegügyetlenebb szomorújáték. Egy elegáns önképzőkori fiú tízszer meggondolná, hogy kopogtasson-e Somló Sándorral ilyen darabbal. Mert ez a fiú Somló Sándor ízlését is ismerné, s méltán rettegne, hogy a darabját előadják.

Hozzátartozhatik a mai nemzeti föllendülés lélektanához, hogy Herczeg Ferencről le és fel mindenfajta írónk az állítólagos táltos-világ rejtelmeit bolygatják. A magyar pogány-világ, a magyar nyaknak Nyugat jármába hajtása: nagyon izgatja írónkat. Gyanús szimptóma, de jobb róla nem beszélni. A magyar pogány idők igen csúnya, mosdatlan, vad idők lehettek bizonyára.

Bakonyi Károlyt Kun László király históriája ihlette meg. Határozottan tagadjuk, hogy Kun Lászlóról nem lehetne tragédiát írni. Tagadjuk, hogy Bakonyi Károlynak úgynevezett megépített tragédiával kellett volna kirukkolnia. Mi nagyon megelégedtünk volna egy jó színpadi korrajzzal. Bátor, szép megérzése ez érdekes kun invázióknak, ez érdekes kornak, a hős és kéjenc király sorsának: gyönyörű feladat.

Bakonyi Károly négy felvonásban csak éppen tirádákat, zagyva és naív helyzeteket s olcsó tablókat ad. Természetes, hogy a szép Edua veszíti el az ifjú királyt. Egyébként Edua egy kicsit mintha a pogányság nemtője akarna lenni. A Nap-isten és Jézus igen gyermekes harcokat vívnak közben. Szerelem, feleség, szerető, fehér ló, Kuthen vezér, pápai nuncius, országtanács, garabonc, börtön, csata, bosszú, orgyilok, stb. stb. Mi akarva sem tudjuk úgy összeszórni őket, mint Bakonyi Károly teszi. De a rendezői ambíció arathatott s aratott. Igen jeles élőképeket tártott elénk a színpad.

Szinte emberfeletti munkát végzett a darabba befogott pár jó színész: Odry Árpád, Gál és Pethes. Különösen Odrynak jutott nagy föladat a címszerepben. Megtette, amit csak meg lehetett tenni, s a közönség méltányolta is, amit a jóízlés nevében becsületos beszéddel és játékkal mívelt. Nagyon szép volt Márkus Emilia mint Edua. Kedves volt és énekelt Rózsahegyi. Ez benne volt a szerepében: egy dal. De már S. Fáy Szeréna, Paulay Erzsi, Szacs-vay, Gyenes azért énekeltek, mert beszélniök kellett volna s ők nem tudnak. Elemükben voltak: nekikvaló darabban játszottak. A közönség elnéző volt s helyel-közzel még tapsolt is. A szerzőt pedig párszor kihívták az ő lelkes hívei.

BN 1906. február 24.

Dyb

105. CÍME NINCS!

Ez már azután érdekes könyv. Rótszínű kéz a borítékon. Fehér karperec a kézen. Egy név a karperecen: Dr. Szentirmay Elemér. Brávó, kedves doktor úr. Így már régen nem röhögtek

a szemébe a publikumnak. És önnök igaza van. Föltűnni bizony bajos erre mifelénk. Különösen — könyvvel. Néhány hívő lélek sok mindennel megpróbálkozott. Még olyan csacsiságokkal is, mint géniusz és művészet. Nem látták meg őket. Önt meg fogjuk látni dr. úr. Íratott a könyvébe Horváth Jankával, Koroda Pállal, Tomori Jenővel. Megírta a kritikát is. Nagyon okosan: sajátkezőleg. Tehát: „fiatalság forrongása, szertelensége e könyvben, egyszerűbb problémák elmosódva, majd probléma-nélküliség, elvétve nagy eszmék groteszk burokban, ízléstelen, majd nevetséges tévelygések, képtelen helyzetek, természetellenes lélektan stb.”. Milyen túlzás. Milyen szószaporítás. Egy szó elég lett volna dr. úr: ízléstelenség.

BN 1906. február 25.

(A.)

106. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Németország első asszonya

Az imperialista Németország meg lehet elégedve a császárnéjával. Ez azután asszony: igazi német asszony. Az ezüstlakodalmon csakugyan az övé minden dicsőség. Ódák dicsőítik a kiváló asszony tevékenységét és — termékenységét. Nem habozott és nem gondolkozott beteg, modern módon e fejedelmi nő. Vezette a háztartást, és szaporította a Hohenzollerneket. Férje mintaképül állította minden német nő elé. Baj volna azonban, ha a német nők csakugyan mind mintaképül választanák a jubiláris császárnét. Nem férnénk el Európában a németektől.

II.

Madame Le Bargy

Madame Simone Le Bargy a párizsi Gymnase-színház G. Kertész Ellája. Ő játszotta a nagy női szerepet a *La Rafale*-ban, melyet Baccarat-nak neveznek nálunk. Kétszázadik előadása felé tartott Henri Bernstein darabja. Talán még kétszázötven előadást is megért volna. Ám Simone Le Bargy gondolt egyet, s ott hagyta a Gymnaset, mint Szent Pál az oláhokat. Londonba ment

talán vendégszereplésre vagy Amerikába. Megpróbálták a szerepét mással játszatni. A vége az lett, hogy a *La Rafale*-t le kell venni a műsorról. Mióta Simone Le Bargy elment, félannyi a színház bevétele esténként. Henri Bernstein káromkodik és sír: nincs segítség. Valami azonban nem jut az eszébe természetesen. Hogy színpadra dolgozó írónak utálnia kell magát.

Íme a színpadi író értéke: egy szoknya, melyben véletlenül Simone Le Bargy van.

III.

A nagy Galeottó

Valahol Felsőmagyarországon történt néhány hónappal ezelőtt. Most ugyanez a tragédia zúgott le a Bihar megyei Belényesen. Az asszonyról a nagy Galeottó suttogni kezdett. A férj halálba kergette a gyanúsított asszonyt. Ekkor a férjet kezdte mardosni az önvád s halálba ment ő is. Ne tessék ezért a nagy Galeottót szidni. Ne tessék e szomorú tragédiákhoz eleven bűnbakokat keresni. E tragédiákért az áldozatok a felelősek. Ők, akik gyöngék vonzalomban és hitben. Ők pedig meglakolnak a legnagyobb árral: a halállal.

BN 1906. február 27.

Pont

107. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Madame Motono

Egyszer láttam Párizsban Madame Motonot. A párizsi japán nagykövet felesége. Európaibb nőt még nem láttam. Most nagy ebéd volt náluk. Egész Párizs ez ebédéről beszél. És Madame Motonóról. Nagy asszony ez az asszony. Minden parisienne-nél különb. Fejlett, szíves, sikkos, finom és szellemes. Ám könnyű neki. Új és ép szemével csak néznie kell európai társnőit. És kész a megnemesedett parisienne. A japán férfiú már bizonyosságot tett önmaga mellett. Jelek vannak, hogy Japánnak az asszonyai is különbek lesznek a mieinknél.

II.

Nem lesz háború

Miért kell minden áldott napon fogadkozni? Minden áldott napon megígérik Európának, hogy nem lesz háború. Franciaország jelesei esküdöznek. Németország jelesei esküdöznek. De miért esküdöznek minden áldott napon? Akár új rovatot csinálhatnak a lapok a nyilatkozatok számára, melyek hessegetik a háború rémét. Nagyon a feje fölött lehet Európának egy rettenetes háború veszedelme, ha ilyen sokat beszélnek arról, hogy nem tesz háború.

III.

Kecskemét szenzációja

Már tegnap megírtuk, hogy csak beteg időkben történik olyasmi, mint Kecskeméten történt. Olyan időkben, mint a kereszties háborúk. Olyan időkben, mint amilyenben Jeanne d'Arc és a kékszakállú herceg éltek. Olyan időkben, mint amilyen most Oroszországban van. Mikor János pópát eleven Krisztusként imádják, s rettenetes szekták csinálják a maguk áldozatait. A vallási téboly válságos időkben szakad a tömegekre. Hogyne bolonduljon meg a nép, mikor még Tisza István intelligenciája sem tud ezidőszerint mást cselekedni a hazáért, mint tömjénnel füstölni és fohászzkodni.

BN 1906. március 1.

Pont

108. CSERELEÁNYOK

— *Bemutató előadás a Király Színházban* —

A Folies Caprice emeleti terme, a magyar Casino de Paris, beköltözött a Király Színházba. Álmélkodva tapasztaltam ezt meg én, aki ezidőszerint éji és lump életet élék. Operett-színházakba nem szívesen járok, s dühösen mentem ma a Király Színházba. De hogy elmentem, nem bántam meg. Ilyen budapesti operettet, mint az Ordonneau—Clerice-operett, még nem írtak magyar írók.

Megmagyarázzuk a rejtelmet. Párizsban meghalt az operett. Londonnal, Berlinnel sőt Béccsel kell birkóznok azoknak, kik azt hiszik, hogy az operett-leányzó csak aluszik. Ordonneau és Clerice csináltak tehát egy Párizsba oltott angol operettet Linckehatásokkal s bécsi ostobaságokkal fűszerezve.

Itt tehát sokszoros devalváció történt. Ezt a devalvációt hihetelenségig fokozta a fordító. Mit mondjak? Az operett legszellemesebb száma a Tátra-orfeum sanzonett-stílusának a csúfolása. Amit azonban — és sokat — a Casino de Paris-ból hoztak át, azt a Casino de Parisban jobban csinálják. A kánkános mozdulatokat, niggertáncokat, budapesti betyárságokat és a többit. Aztán a budapesti pocsolya jelszavai: „Pipi”, „Zsiga”, „Szép ember”, „jöjjön be ember”, „bukom rá” Nagyon mulatságos és budapesti operett ez.

Két, internátusbeli fehér leány megszökik, de a nevelőintézetben helyetteseket hagynak — a helyettesek: egy kokott és egy — matróz. Míg ez kiderül, sok inzultus éri a közönséget. De legalább Clerice néha — francia. Félmuzsika, sőt fertály-muzsika amit ad, de néha megembereli magát a francia epigon. És mert reminiszkál és mert svihákoskodik, és mert Budapesten vagyunk: sok szám lesz népszerű a Csereleányokból.

A színház elegáns volt, mint mindig. Sokat költhetett kiállításra, és sok olyan ötletéről gondoskodott, mikről azt hitte, hogy — ötlet. A szereplők közül Kazal Birit, Medgyaszayt, Szentgyörgyi Lenkét, Sziklayné, Erdeyt, Sziklayt és Horváthot említjük meg. Telt ház, és elég taps. Egy tizenegy óráig tartó darabhoz a kritika miatt talán nyilvános főpróba is illenék? A Király Színház talán tarthatna udvariasabb személyzetet is! Ma többen panaszkodtak effelől.

BN 1906. március 1.

Dyb

109. A RÉPUBLIQUE BLANCHE

Elment egy szabadabb és míveltebb földre, Oroszországba. Szörnyűséges: Zichy Mihálynak Oroszországban kellett élnie és hálnia. A république blanche-ról álmódott ott muszka földön. Gyönyörű, tüzes, gazdag magyar lelkével egyre csak álmódott. És álmódva is látta, mint diadalmaskodik a Pusztítás. Csak elűzött magyaroknak és művészeknek lehetnek ilyen fájó és hatalmas álmai.

Charles Baudelaire szonettje jut az eszünkbe, ha Zichy hatalmas képére, A Pusztulás géniuszának diadalára gondolunk.

A Démon

.....
Szemembe kap s előttem vágat,
Piszkos rongyok és nyitott sebek árnya
S egész rémes tára a Pusztulásnak.

Valóban a Pusztítás s a Pusztulás az úr mindenütt. Ki érezhetné ezt jobban, mint aki a Duna és a Tisza tájáról szakadt. A vallás parancsoló ura is a Pusztítás. A république blanche is csak dőre álom. Hogy ki ne szakadjon az ember szíve, Krisztushoz kell fordulni. A béke, a szeretet elképzelt, szent Árnyához. Olvassuk Zichy egy levelét, és sírva gondolunk e nagy művész életének rettenetes tragikumára. Íme néhány passzus abból a leveléből, melyben „A Pusztítás géniuszának diadaláról” ír:

A leghumánusabb, legnagyobb eszmék csakis az érettük kiontott vérben, rombolásban vernek gyökeret, hogy ezután az emberiséget boldogítsák. A pillanatnyi diadal — a Pusztítás diadala.

Ezt láttam a római katolikus vallásban, melyért Krisztus meggyőződött tanítványai és későbbi követői véruket ontották — de később teljesen más irányt követve, a hármaskorona-val díszített tiara hatalmával az eltérők véret ontották. Jelenleg is a vak fanatizmus, türelmetlenség torzképe ül a Krisztus igéjéért megölt áldozatok koponyái felett. Az elfelejtett feszület szent jellegét elveszítve ott hever a koponyák felett. A bíbornok államtitkár észreveszi a háttérből előtörő világosságot, s mintha mérsékeltségre intené a csalhatatlanságban élő főpapot. A kép baloldalán II. Sándort ábrázoltam, aki az ő vallású néprokonok felszabeditására seregi élén magasan emeli fel az ortodox hitvallás keresztjét. Megint új öldöklés az üdvözítő Krisztus nevében.

A polgári életben a jelen század legnagyobb eszméje a német fajok egyesülése és a német császárság megalapítása — de milyen tömérdek pusztítás, emberi életáldozatokba került ezen eszme kivitele! Keverve ott fekszenek a saját és az idegen vérű sebesültek. Ezen hekatombák felett áll Vilmos, az egyhangúlag, ha nem is egyszívűleg megválasztott német császár, az új császári koronával a fején, körülötte térdelve hódolnak a német fejedelmek. Vilmos lábával rálép III. Napoleon tetemére, akit pallosa hegyével legyőzött. Vilmostal szemközt áll a république rouge tehetetlen alakja, mellette a Commune gyújtogató fáklájával kezében.

A családi életben — előre megmondották az evangelisták — hogy jönni fog a gonosz asszony, mely az embereket megzavarja. Eljön az már jó ideje és uralkodik a hűségre képtelen férfiak felett. A polgári társaságot összetartó házassági, családi kötelékek elveszítették szentségüket. Eszeveszetten tiporja lábai alá a férj nejét és gyermekét, és rohan a csábító asszony után.

A polgári és családi élet nagy mozgalmainak egyedüli érzékenyen sújtott áldozata: a harcban halt férj özvegye gyermekével — az elhagyott

nő gyermekével. Ezeket az alakokat én képem közepén, közel egymáshoz helyeztem el. A csoportok felett lebegnek a pusztítás géniuszának alakjai: a csábító nő és vad arckifejezéssel diadalmaskodó vészes Géniusz alakja — de a háttérből előtörő világosság ezeket a sötét füstös felhőkkel együtt már tovább hajtja.

Első eszmém szerint én ebbe a világos háttérbe a république blanche alakját, körülötte egymást testvérileg átölelő népségekkel tüntettem fel. De ettől a franciák (értem ezek között jó barátaimat) — nem lévén még hozzászokva és meggyőződve köztársasági szervezetük maradandóságáról — elijedtek. Keveset változtatva alapeszmémen, én a csoportozat helyébe Krisztus alakját festettem.

Ez volt az egyedüli változtatás képemen. Jobb testesülése — az Isten adja! — jövőendő világosságnak nem is lehet, mint az, hogy az Üdvözítő igéje teljes magasztosságában megértessék, és polgári, társadalmi szerződésünkben alkalmaztassék. Akkor a gonosz géniuszok hozzájárulása nélkül is az emberiséget boldogító eszmék rögtöni diadalt fognak ünnepelni!

Ezt írta több, mint félszázaddal ezelőtt. Mindent megmagyaráz ez a levél. Be nagy ember volt Zichy Mihály. Be átkos életű magyar ember. A république blanche álmodójának Oroszországban kellett élnie. Pingálnia a Romanovokat. Mert még Oroszországban is közelebb volt az álmaihoz, mint itthon. A république blanche-től még ma is messze van a világ. Amit Zichy ecsetje elzokogott, ma is igaz. Talán csak abban a világban él a république blanche Krisztus elnöklete mellett, hová immár lakását áttette Szentpétervárról Zichy Mihály, a nagy és szerencsétlen néhai magyar ember.

BN 1906. március 2.

II. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Savanyú Józsi

Ajánljuk, tanácsoljuk Savanyú Józsinak: ne menjen külföldre. Úgy jár, mint a budapesti primadonnák egynéhánya. Bajosan boldogul külföldön a magyar művész. Még a Savanyú Józsi szakmájában is súlyos a verseny. Németországnak például egy Hennigje van. Amerikában Hoch János csak a saját feleségei közül harmincat küldött a másvilágra. Nem lehet az ilyen versenyt kibírni. A mi nagyságaink letörnek a külföldön. Ne menjen külföldre Savanyú Józsi. Mert félő, hogy egy híres emberünkkel kevesebb lesz.

II.

A torlasz

Páratlan, egyetlen ország. Ott mindig forradalom van. És épül a torlasz mindig. Persze Franciaországról beszélünk. Most például a vallásos emberek építik a torlaszt. Rajtuk van a sor. Minap az antimilitaristák csináltak forradalmat. Azelőtt a munkások. Ez az istenes forradalom a világ legérdekesebb forradalma. A francia ember francia marad, ha százszor bigott is. Védi például a templomot. De föltámad benne a sans-culotte-ok lelke. És torlaszt épít a templomban. El akarják tőle venni a feszületet? Fogja a feszületet s úgy vágja vele fejbe az ellenséget, hogy beszakad a feje. Franciaországban az Úristennek is forradalommal és torlasszal áldoznak.

III.

Tanító és diák

A foix-i iskolában egy tanító számarának titulálta egy diákját. A diák apja fölháborodott, pörölt, s a bíróság el is ítélte becsület-sértésért a tanítót. Szerencsére a felső bíróságok külföldön is konzervatívak. A felsőbíróság kijelentette, hogy a tanítónak joga van szamarazni a diákat. Megjegyezzük, hogy Krisztus után, a huszadik században élünk. A herkópáterét a világnak, hát honnan veszi ezt a jogot a tanító? Anatole France-nak van igaza. Ha mi ötszáz év múlva élnénk, elborzadnánk, hogy milyen barbárok voltunk ötszáz év előtt.

BN 1906. március 3.

Pont

III. AZ ELNÖK SZÓZATA

Olvassuk Fallières elnök szózatát. Igazán úgy beszél ez az ember, mint Franciaország első polgára. Olyan hangosan állítja, hogy ő egyszerű polgár, hogy a mi rue de Lévis-beli[*] borbélyunk ezidőszerint nagyon boldog lehet. Azt mondja szózatában Fallières, hogy akkor lesz a legvidámabb, ha majd megválnak a méltóságtól, s egyszerű polgár lesz. Hát hogyne volna büszke a mi rue de Lévis-beli borbélyunk s minden francia polgár? Pedig az semmi

más, mint egy szép póz. Fallières olyan fejedelem lesz, mint Loubet volt. A francia elnök — monarcha. És ezidőszerint nem is lehet más. De azért franciák a franciák, s azért különbek minden más nácionál, mert nagyon szépen tudnak hazudni, s ha szükség van rá, elhiszik a saját hazugságaikat is.

BN 1906. március 5.

112. DIÁKOK NÉPÁLLAMA

Egy dolog bizonyos: szabadságharc folyik ma Magyarországon. Belső harc ez a harc: titkos és vulkanikus. És bizony mondjuk: e harcnak hőroszai nem a Fazekas Ágostonok. Mások és ezerszer mások: a lenyűgözött erejűek. Akiknek álma és akarata: az új Magyarország. Ez a nagy álom és ez a nagy akarat vívja ma Magyarország szabadságharcát.

Egy diák küldte be ma nekünk röpiratát Kolozsvárról. Bizonyos Partos Ervin nevű diák, aki a kolozsvári Egyetemi Lapokban írta le először, amit leírt.

Szinte megdöbben az ember: milyen egyforma a magyar élet minden kis darabja. Ez a Partos Ervin például kegyetlenül tisztán látja a magyar diákéletet. Ezt mondja: „csak az álnok rossz-akarata mondhatja az ifjúság mai életét, világnézetét ifjúsághoz méltónak”. Igaz, szóról-szóra igaz. Ifjúian zavaros és heves ez a kis írás. De látó mégis és becsületes. A diákéletben is azok dominálnak, akik a magyar középéletben. Egy elvénhedt társadalmi osztály éhes csemetéi s a hozzájuk szegődöttek. Le kell közölnünk a röpirat egy-két passzusát, íme:

...Az ősi nevek presztízse is csorbul — vagyon híján hitelt veszít. Nem marad más hátra tehát — tanulni kell, mert az ipari és kereskedelmi pályák akkor, de még ma sem — úrnak valók.

Így kerül az egyetemre, Akadémiákra, kivált azoknak mindenre kvalifikáló jogi fakultásaira a tehetségtelen, török-szakad diplomavadászok tömege, kiknek — hogy új szállóigével éljek — nincsen veszteni valójuk.

S ezen a réven a fogékony ifjúság lelkében évről-évre nagyobb tért hódítanak ama balítéletek, hogy a mai Magyarország középosztálya, polgársága — sőt újabban a munkásosztályról is ezt állítják, — olyan heterogeneus elemekből áll, melyektől a hazát mindenáron meg kell szabadítani, mintegy vissza kell szerezni tőlük az országot.

Új honfoglalásról ábrándoznak a hígvelejű idealisták, kik ideáljukban nem látják az otromba bálvány lólábaít. De ilyenek kevesen vannak, s akik vannak, nem vezetői a mozgalomnak, sőt idővel megállapodnak, megtérnek.

A főbbek annál jobb üzememberek, izmaeliták, akik aprópénzre tudják váltani azt az ideált, melyet az értelmetlen, de csillogó jelszavak után induló tömeg számára annál szebb szavakkal tudnak kifesteríteni.

S így jutnak felszínre mint ifjúsági vezérek az olyan alakok, kik az ifjúsági életből — élnek, még pedig jól élnek, sőt olykor gumikerekű fogaton járnak, s a primadonnákat virággal árasztják el. Ők mindenütt jelen vannak, ahol beszélni lehet, s beszélnek is sokat, serényen, s a hazaffyasságnak orgiákat szentelnek, minden napot megtennének, ha lehetne — ünnepnek, hogy a hazaffy-szíveiket betöltő üres bombasztok napfényre kerüljenek. Nevük mindennap olvasható a lapokban (igaz, ők maguk szállították a tudósítást a szerkesztőségbe): ma itt tüntetnek, holnap ott szónokolnak, szavalnak, képviselőválasztáskor korteskednek! A politikai pártok uszályaiba kapaszkodnak e fenegyerekek — magukkal ragadva a tömeget, mert hiszen az ő ambíciójuk tetőpontján a képviselőség lebeg, mint ideál. S sajnos, köztünk is vannak százával, kik azt gondolják, hogy az ifjúsági élet utcai politikai tüntetéseken, ál-hazaffyas és hamis kegyeletos ünnepeken való hazaffyas dörgedelmes szónoklatokban merül ki. Nem a szavak korát éljük, s szavak özönében mindig elmerül a — Tett!

S a kapaszkodók közül olyik el is éri az elérhetetlent, ha csak időközben a Takács Zoltánok példájára a Csillagbörtön, avagy Amerika valamelyik révébe nem vitorlázik.

... Sokat elmélkedtem ennek lehetőségéről, mert hát meggyőződésem szerint ennek a mai ifjúságnak, mely maholnap a politikai viszonyok új alakulata folytán Magyarország egy új reformkorszakában döntő szerepet fog játszani, — hogy akkori munkája tökéletes legyen — olyan liberálisnak s magyarnak kellene lennie, mint volt az a 48-iki ifjúság, mellyel oly sokat példálóznak a hivatásos ifjúsági vezérek, sőt szinte ama nagyok karrikatúrájaként mentegetik meg állandóan a hazát; ámbátor azokhoz nemhogy érületben, de még külsőségekben sem tudnak hasonlítani.

Egy szó mint száz: én az ideális E. K. ifjúságát szabadgondolkodónak képezem — minden valószínűség szerint olyan is volna az a mai erőviszonyokból ítélhetőleg! Ilyen alakjában ez a kör morális súllyal léphetne föl bizonyos, az egyetemen megvalósítandó reformok érdekében. Mások Kolozsvárt s mások Budapesten a megvalósítandó egyetemi reformok, melyekről gyönyörű elmélkedést hallgathattunk harmadéve Apátly rektori székfoglaló beszédében. (Acta Univ Kolozsv. MCMIII. IV. Fasciculus I.)...

És előadja reformterveit a röpirat írója. Ezekben éppen olyan bátornak mutatkozik, mint a bajok kimutatásában.

Konklúziója egybevág a magyar társadalom igazi orvosáéval.^[*] Így ifjúsági néppállamot kell alkotnia a diákságnak. Készítnie kell magát igazi önképzőkörökkel, az életre, egy új, kultúr-Magyarország vezetésére. Indítványai már diák-ügyek. Hisszük: elég pártfogóra találnak a maguk helyén. Mi azonban ujjongva észleljük, hogy folyik a szabadságharc. Sorakoznak a seregek. Lesz itt, még lesz új Magyarország.

BN 1906. március 6.

Ódi

113. AZ ÖSZTÖN

— Bemutató előadás a Nemzeti Színházban —

Henry Kistemaekers belga, s így nagy talentuma van a defektusok sokszorozására. De mivel belga, nagyon ügyes és ravasz. A belga a franciák — örménye.

A L'instinct, Az ösztön: szélhámos dráma. Affektált anti-paganizmusa, kiszurkolt problémája — majdnem nevenséges.

Francia írónál lehet csak még ezidőszerint obszerválni valamit. Valami lebegést Ég és Föld között. Ragaszkodást a régi iskolához, kacérkodást a szent humanizmussal és sardouskodást a színpadi siker érdekében: egyszerre és együtt. Kistemaekers ez okos tervezők egyik óriása. Nincs abban csodálni való, ha sikere van Párizsban. Ez a belga első sorban is fizig modern kultúrember. És idegember természetesen. Mivel pedig nem zseni, beszélni csak a magafajtájúakhoz tud. Az érdeklődő, modern emberekhez. Természetes ezekből, hogy Budapesten sokszor dadogásnak hallik a beszéde. Ami a darabjában érdekes, merész, különös, az csak intenzív, intellektuális élet levegőjében kényszerít ki tapsot. Ez nem a Nemzeti Színház közönségének a kicsinylése. De egyszerű megállapítása annak a különbségnek, mely Budapest egyszerűbb s Párizs nagyon komplikált élete között van.

Miért Az ösztön a darab címe? Ez a cím az irodalmi márka. Kistemaekers azt akarja elhitetni, hogy az ő témája: az őseMBER ösztönének és a kultúrember altruizmusának az összeütközése. Egy szó sem igaz ebből. A jeles orvostanárnak neuraszténiás a felesége. Sőt hisztérioneuraszténiás. A hisztériás asszony egy tudóbajos ifjúba bolondul bele. Az ifjú halálra válik a légyotton. Az orvostanár a vérthányó, betörtfejű csábítóhoz siet. Megölje vagy megmentse? Persze, hogy megmenti. Mert világos előtte, hogy ez a kadáver tisztán hagyta az ő asszonyát.

Mindez ravasz, szép, borzongató. De sok helyütt igen-igen unalmas. Siker azért volt, nagy siker. Holott két nagyon rossz színészkedésnek voltunk kényszerű tanúi. Éppen két nagy szerepben. Nyafogó, lelketlen volt P. Márkus Emma. És hogy milyen rossz színész Mihályfi, ma a leglelkesebb híve is konstatálhatta, ha van ilyen. Annál több gyönyörűségünk telt Odry Árpádban és Pethes Imrében. Nemes, előkelő aktor ez a két fiatal. Elég kedves Vízvári Mariska. Ügyes Horváth Jenő. Volt taps elegendő.

BN 1906. március 10.

Dyb

114. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Medvék

Bereg vármegyében jó dolguk van a medvéknek. Sokkal jobb, mint a rutén parasztoznak. És sokkal jobb, mint az ellentálló tisztviselőknak. Sőt Bereg vármegyében csak a birtokos mág-násoknak és a medvéknek van jó dolguk. Történt, hogy Bereg vármegye erdőseiből kipusztultak a medvék. Lepuskázták a mackókat a főúri nimródok. Mivel pedig medvék nélkül nem érde-mesuradalmat sem tartani, Gyergyóból hozattak tenyész-medvéket Bereg vármegyébe. Becézik, gondozzák, táplálják őket. Nem kell félni, úgy elszaporodnak majd, hogy a szegény ruténnek még a gyermeke sem lesz biztonságban tőlük. Vajon sokáig késik még az az idő, mikor új lelkű különcök majd a kivesző medvék módjára a kivesző grófokat veszik gondozásba?

II.

Címek

Olvassuk, hogy a magyar tisztviselők országos egyesülete nagy reformokra készül. Helyeseljük, mivel nagy korszak előtt áll ez az ország. Gyökeresen kell itt megváltoznia mindennek. Az új időknek új parancsai lesznek. Erre való tekintettel készülniök kell a tisztviselőknak is a jövőndőre. És ezt meg is teszik. Megállapítják szigorúan, hogy ilyen és ilyen fizetési osztályú tisztviselőnek ilyen és ilyen cím dukál. Tehát nagyméltóságú, méltóságos, nagyságos, tekintetes, t. c. úr. A hivatalszolga pedig: hallja, Kovács. Így egészen rendben van a jövőndő. De hisszük, hogy a művelt, józan magyar tisztviselők e reform kigondolónak szintén juttatnak majd némi címeket.

III.

Leányok

Párizsból leányokat csábítanak Kanadába feleségeknak. Ha a leányok belemennek a dologba, a francia kormánynak nem lehet szava. Igaz, hogy Franciaország néptelenedik. Igaz, hogy szüksége van minden termékeny leányára. De viszont a francia leányoknak

is igazuk van, ha nem hajlandók leányi sorban támogatni az állam népesedési célját. Elegen cselekszik ezt így is. És hiába minden emberséges, új, francia reform. Még Franciaországban is jobb dolga van általában a férjes feleségnek, mint a férjtelennek. Természetes tehát, ha a francia leányok férjekért Kanadába is elmennek. Míg a mai házasság intézménye tart, el fognak menni, ha kell, a világ végére is.

BN 1906. március 10.

Pont

115. HALÁLHARANG

A vívó Hektorok rohannak süketen. Törött falak mögött jajgat Trója népe. És kong-kong vidáman a halálharang. Az irodalom új harangja. A süket Hektorok nem hallják ezt. Mikor figyeltek ők az irodalomra? A saját irodalmukra sem figyeltek soha. Nem hallják hát a halálharangot.

Csodálatos dolog ez. Magyarországon harc dúl. A primipilusok harsogják, hogy finis Hungariae. A magyar géniusz pedig a füle botját sem mozdítja. Tudomány, irodalom, művészet egy pillanatra nem fordítja arcukat a harctér felé. Smólen Tóni, Pósa-versek és hazafias kuplék a legmagasabb Ararátok, meddig az ár fölhajtja a háromszínű bárkát. Ejh, hagyjuk a képeket: dzsentriforradalomról tudni sem akar a magyar irodalom. Még Rudnyánszky Gyula is megszökik előle.

Szemekkel bírók régen látják már ezt. A Bethesda-tó kavarog már néhány esztendő óta. Még büszkén ültek a nyeregben az urak. Dzsentrimentésről irkáltak a zsidó-skriblerék is. A Gyurkovics-leányokkal triumfált a dzsentrigéniusz. A népies írók elragadó képeket festettek az úrtisztelő parasztról. A bomladozó, falusi kúriák és a léha tónusú kaszinói termék voltak a mélység és magasság. Írókról, kik Nyugaton is számot tettek volna, s kik óh be korán jelentkeztek, alig esett szó. Egy tanyai különítmény volt a magyar irodalom. A nívója pedig ispán-nívó. Kárhozottaknak érezték magukat, kik elhivattak nagyszerűbb álmok által. Így tartott ez majdnem a forradalomig.

És most itt van a forradalom. A Gyurkovics-leányok írója már néhány év óta elszakadt a hebehurgya Hektoroktól. Egy indulót még Ocskay brigadérossal eljátszott nekik. Azóta a fejük fölött jár s egyre messzebb megy tőlük. Így hagyta ott őket minden intellektus. Ők csináltak egy olvasókönyvbéli forradalmat. A lel-

kek pedig csináltak forradalmat ő ellenük. Ki van velük az igaziak közül? Rajozva jönnek újak és újak. De ezek nem hajlandók szellemi kísérezéni adni az oligarchikus Magyarország parádés felvonulásához. Érdekes: azt már észrevették, hogy nincsenek velük — a pénzemberek. Azt még nem vették észre, hogy az irodalom nincs velük. Reájuk ez jellemző. Koca-forradalmakra pedig különösen az.

Nincs, nincs és nincs velük. Pedig az irodalom szokott előörs lenni minden táborban. Az irodalom pedig ujjongva nézi, mint omlanak Trója falai. Az irodalom már megérezte az új Magyarországot. Az irodalom előtte jár a vak és süket politikának. Hallgassátok az új irodalom halálharangját. Sohase kongott még ennél áldottabb és vidámabb halálharang.

BN 1906. március 11.

Ady Endre

116. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Marokkóban éheznek

Egy évben nem termett rozs és árpa. És száz-számra hullnak ma éhhalálban az emberek Marokkóban. Félvad koldusok országa ez az ország. Ha a humanizmus már valóság volna, egész világról küldenék Marokkóba a segítséget. És költők siratnák el az emberi nem boldogtalanságát. Hogy embertársaink élnek Marokkóban s úgy élnek szegények, hogy — éhen kell halniok. Ellenben az egész világ ma gyötrelmes, kínos várakozásban remeg. Vajon nem keveredik-e gyilkos háborúba Európa három vagy négy nagyhatalma. Miért? Mert két dúsgazdag kultúrország nem tudja egymásközt eldönteni, hogy melyiknek legyen több joga prédát szerezni — Marokkóban.

II.

Kivándorló gyermekek

A Pannónia hajó már százhatvan vagy száznyolcvan magyar gyermeket is szállít olykor-olykor egyszerre Amerikába. Bizonyos, hogy más hajók is hasonló buzgalommal mentik a magyar haza

gyermekait az ismert, szomorú, magyar gyermekhalandóság elől. Pár évvel ezelőtt még ritkán vitték magukkal gyermekeiket is a magyar kivándorlók. Most már viszik magukkal a gyermekeket is. Áldott, szép cselekedet ez, pedig öntudatlan. Ezeknek a szegény gyermekeknek épen, szépen marad meg az illúziójuk szülőhazájukról. Nem fogják tudni, hogy mire kell fölőniök az emberek és magyarok százezreinek e szegény országban.

III.

Két asszony

Két asszony nekrológját olvasom. Majdnem háromszáz évesek voltak — ketten két női Mathuzsálem. Egymásról soha világlejtükben sem hallottak. Az egyik táncosnő volt. A másik néger asszony. A táncosnő koldusan halt meg. Holott vígan és gyémántosan kezdte. A néger asszonyt a tizennyolcadik században vadászták Afrikában. Elvitték rabnőnek Amerikába. Mikor Dél és Észak megvívta nagy harcát, sírt a néger asszony. Nem akarta elfogadni a szabadságot. Aztán megszokta ezt is. Vagyont gyűjtött és tekintélyt. Szégyelte, hogy még tovább éljen: meghalt. Hat nemzedéke a fehér embereknek nem élhet ennyit. Már asszony volt, mikor még a fajtája baromi életet élt. Azóta a néger szociológusok vannak, akik a fehér fajta pusztulását jósolják. És ha megpukkad a jenki, Rooseveltnek muszáj négereket is meghívni az ebédeire. Mit élt a táncosnő? Mennyit élhetett? Mennyi rész jutott neki például Európa s az árja fajta életéből? Legjobb esetben is egy főhercegi szerető fűzheti őt fajtája históriájához. A táncosnők pedig száz évvel ezelőtt éppen úgy éltek, mint ma. Hogy a leghosszabb élet is milyen szegény, e táncosnő életéből látom. Viszont az egész Bonaparte-család nem ért és nem csinált annyi változást a világon, mint amennyit megért Anu Peggy, mert így hívták a néger asszonyt. Árpád-korabeli ősanyám már művelt nő volt az ifjú Anu Peggy mellett. Ez Anu Peggy modern asszonyként végezte be az életét. A másik? Száz és egynéhány évvel ezelőtt fiatal és táncoló táncosnő volt. Újabb időkben agg és nem táncoló táncosnő. Az ő élete s ez élet eredménye ennyi.

BN 1906. március 18.

Pont

Krisztusi igék betűi lángolnak előttünk, s védeni akarjuk rab Eötvös Bálintot. Nemes közvélemény, ne dobd reá még két percig éles köveidet. Nagyon-nagyon szeretted téged ez az Eötvös Bálint. E nagy szerelme vitte most a bűnbe. Neked akart megegyszer tetszeni, s bűnt bűnökre tetőzött. De szerelemből vétkezett. Szerette az életet és az embereket. Becsületnek lovagi köntösében akart neked udvarolni, nemes Közvélemény. Tizenöt krajcár volt a zsebében, mikor börtönbe vitték. Hajszoit és utált emberként futkosott hónapokon át. De vérrel és kinnal pénzt gyűjtött össze. E pénzzel kegyeidet akarta ismét megváltani, nemes Közvélemény.

Régibb bűneiről nem szólunk mi most. Mentő szavunk talán volna elegendő. Ki lát a vesékbe és a zúzákba? Ki meri állítani, hogy a bűn csak azé, aki elkövette? Ám szent a társadalom, s mi nem szólunk semmit.

Arról szólunk csak, hogy Günsberger Gyulával alkudozott. Arról szólunk, hogy bűnöket követett el: bűnök büntetéseitől szabadulandó. Egy ősz, nagy embernek a fia. Egy családnak a gondozó feje. Férfiú, kit ambíciói már polcokra emeltek. Egy zuhanás és mindennek vége. Beárnyalt lesz egy fényes név. Elhagyott és meggyalázott egy család. Olthatatlan egy férfiúi élet szomjúsága. Sötétség és sötétség, ami jöhet. És Eötvös Bálint menekülni akart.

Olvastatok rémes történeteket rabságokról? Két rabot láncolnak össze. Portyázó őrsejük egy kicsit magukra hagyja őket. Az egyikben rettenetes erővel lázad az életösztön. Kard akad a kezébe. Kevés ideje van. A láncot, mely a másik rab lábához köti elvágni nem tudja. De elvágja a társának a lábát, s rohan örülként, mert hívja az élet.

Bűnnel és borzalommal tele van a siralomnak völgye. Bűn és borzalom: emberi dolgok. De a megértés is emberi. A menekülő emberre más törvények illenek, mint másra. Ha a Günsberger-essel vétkezik először Eötvös Bálint: ám sújtson le rá az engesztelhetetlen társadalom. Mint ahogy lesújtott reá első bűneiért, melyekben ő ma is ártatlannak mondja magát.

Eötvös Bálint zuhant s már látta a sziklákat, a mélyben, melyeken össze fogja törni magát. A zuhanó embernek megszabhatjátok-e, hogy bokorba kapaszkodják vagy kőbe?

BN 1906. március 20.

Ódi

118. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Somló Sándor

Somló Sándor úrhoz kérésünk van. Hozassa színre a Somló Sándor koszorúzott darabjait. Ha nem volna ő a Nemzeti Színház igazgatója, hagynók szaladni. A Zivuskák büntetlenül vihetik el az aranyakat. Az ördög sem ítéli meg őket. A pénznek nincs szaga. De Somló Sándor a Nemzeti Színház igazgatója. A Nemzeti Színház pedig még ma is valami. Akadémiai fűzfaköltő nem lehet büntetlenül a Nemzeti Színház igazgatója. Tessék Somló Sándornak előadatni a koszorúzott darabjait.

II.

Jakab császár

Lebaudy, a Szahara híres császára, magyar temperamentum. Vagy ő pöröl, vagy őt pörlik. De pörök nélkül nem tud élni. Most egy szép leány pörli Jakab császárt: Augustine Deliere. Azt ígérte neki Lebaudy, hogy a Szahara császárnéjává teszi. Egyelőre pedig de Loches grófnővé nevezte ki. Lebaudytól bajos pénzt kicsalni. De Augustine kisasszony mégis csak megszédte magát. Most azonban a cím is kell neki. Követeli a császárnéi címet. Vagy pedig fizessen Lebaudy neki húszezer frankot. A párizsi lapok azt írják, hogy Lebaudy inkább elveszi a kisasszonyt. De sokallja, hogy ő egy nőcskének ilyen summát fizessen. És erre az emberre mondják, hogy bolond.

III.

Ausztria ellen

Harcra föl Ausztria ellen. Szinte pirulunk, hogy ilyen régi dolgot kell idejegyezni. Sietünk is vele. A koca-forradalom egyik fő-hírlapja gyilkos vezércikkben izgat az osztrák ipar ellen. Igaza van ebben az egyben. Ám a hirdetések fele osztrák iparcikkek dicséretét zengi ugyane lapban. Méltóztatnak ebben észrevenni és szemlélni a kocaforradalom képét? Méltóztassék észrevenni és szemlélni: benne van.

BN 1906. március 21.

Pont

119. BETEG A FÖLD

Gea anyáknak hisztériás rohamai vannak ismét. Beteg a Föld: mondaná Flammarion. Dél-Amerika körül szigetek süllyednek a tengerbe. Ázsia alján kihült vulkánok nyögik föl rémes forróságukat. Szép Formosa sziget pedig temető. Megrengett a Föld, s városok omlottak össze.

Ó-Gyallán mit tartanak erről? Ennek a fele se tréfa. Valami jó dolga úgy sincsen Plato tollatlan baromfiának. Még csak az kell, hogy ez a nyomorult golyóbis állandóan nyugtalanzkodjék.

Valamelyik égi kollégája megharagudott a Földre. Flammarion természetesen a Napot fogja okolni. Tudománytalanok lévén, magunk is a Napot tartjuk ludasnak. A Napnak határozottan abszolutisztikus hajlamai vannak. Ezt már pár ezer év óta tapasztaljuk. Párizs meteorológusai ugyanígy vélekednek. Ezek a léha franciák poézist csinálnak a tudományból, s pikantériákat suttognak a fényes Napról is. Ezelőtt vagy másfél évvel például valóságos összeesküvést szőttek a Nap ellen az Eiffel-tornyon. Azt mondták, hogy jó lesz szemmel tartani az öreget, mert nagyon megvadult. És hát mindent ő csinál. Még királyi biztosai sincsenek. Háború tör ki: a Nap csinálta. Epidémia dúl: a Nap küldte. Elpusztul Martinique: a Nap akarta. A Nap működött Courrières-ben. Ha Marokkó miatt lángba borul Európa: a Nap gyalázatoskodik. Esőnk, havunk az övé. A gondolatunk is. És a Nap akarta, hogy Formosa szigetén most sok ezer halott sárgás és üveges szemekkel bámulja az eget.

Német tudósoknak persze minden hajuk szála áll vizszont az égnek, mikor ilyen poétáskodást hallanak. Alighanem a mi Konkoly-Thegénk is mosolyog e causerie-n.

Pedig, pedig alighanem Nap úr kínozza Gea anyánkat. Egy évtized óta iszonyú a nyugtalanlás. A Föld gyomrában, a levegőben s az emberi lelkekben. Beteg a Föld: ennyi bizonyos. Egy szép napon csak elszalad velünk valahova.

BN 1906. március 22.

Ódi

120. JULIÁN MAGYARJAI

Kóbor kunok hozták a hírt Batu hordájáról. A Tiborcok fiai éheztek és bujdosztak, mint most. Kuthen népét már nyomta Nyugat felé a megsokasodott mongolság. Szomorúság és aggodalom volt az élet a Tisza táján. Csak az urak voltak vidámak: szorongatták a ki-

rályt. Nekik kevés volt az Arany Bulla. Nekik nem volt elég, hogy a népet nyomják. Űstökét akarták fogni a királynak is. És ez időben keletre indul Julián barát az ő társaival. Szerelmes, bolond magyar lelke nagy fájdalomtól vérzik Julián barátnak. Szent Domonkoshoz fohászodik föl: mutasson segítőt a szegény magyaroknak. És Szent Domonkos hiába kutat Kárpátoktól Adriáig. A magyarok hazájában nincsenek erős magyarok. A Peturok fiai valóságos tatár kánok. Koldus igavonók a Tiborcok fiai. Álmban Julián barátnak talán megjelent Szent Domonkos és szólott így:

— Magyarországon csak urak és szolgák vannak. Kevés úr és sok szolga. Jó magyar papom, keress magyarokat talán idegenben. Talán valahol élnek ilyenek.

És elindult társaival Keletre Julián barát. Magyar legenda szerint meg is találta Nagy-Magyarországot. Délceg szittyák voltak e másik Magyarország lakói, és nagy volt az ő magyar lelkesedésük. Repesett a Julián barát szíve, hogy ilyen derék testvérei élnek a messzeségben a magyaroknak. Szépen szónokoltak akkor Ázsiában, s áldásaikat küldték fő- és általtosok. Aztán jött a Batu hordája, s elöntötte a Tisza táját. Magyar király, magyar kiskirályok és ezernyi szolgák elmerültek. Ma pedig Amerikába mennek Julián baráték. Érezzük a legenda csodálatos elevenségét. A Tisza táját most is pusztulás fenyegeti. És itthon nincsenek magyarok. Királyukkal viszálykodó urak élnek itt és milliónyi ükunokája a Tiborcoknak. Modernné váltva a szót: koalíció és jogtalan nép.

Meghatottan olvassuk a híret Julián barát új magyarjairól. Amerika magyarjai szónokolnak, s áldásaikat küldik. Árvák és idegenek ők ott abban a komplikált életű világban. A pár száz esztendőös Amerika évezredekkel nyargalt Európa elébe. Még többel Magyarország elébe. És ők, Amerika magyarjai, már innen is elavult ideológiával, még itthon is elavult ideológiával vándoroltak ki. Kivándoroltak pedig azért, mert lehetetlen ez országban éhdög-vész veszedelme nélkül élni másképpen, mint hogy elszállítatunk innen minden évben pár százezer embert. Viszi, viszi őket a Cunard Line egyre. És ők ott elszigetelten és ostromolva Amerika eszméitől, félelmes, ismeretlen, nehéz nagy életétől: ábrándoznak. Végtelenül fájó nosztalgiával repüli át lelkük az Óceánt. Becsületesen hiszik, hogy itt a Tisza táján Kossuth Lajos forradalma ismétlődik. Azt nem is gondolják, hogy a mi forrongsunk egy páratlanul megkésett, keserű, kétségbeesett és zavaros osztályharcnak az előcsatározása. Meghatottan olvassuk a hírt Julián új magyarjainak lelkesedéséről. Még az sem bánt meghatottságunkban bennünket, hogy az új Juliánok többnyire afféle Rudnyánszky Juliánok. Csak éppen az visz minket gyötrelembe, hogy Magyarországot Amerika magyar-

jaival vigasztalják némelyek. Beh vigasztalan lehet ennek a szerencsétlen országnak a sorsa. Becsületes és becstelen Juliánok hiába keresnek itthon katonákat. A Tisza táján nem a legendás forradalom bömböl. Árpád nemzetének életét nem akarja kioltani senki. Csak az urak, a kiskirályok, nem férnek a bőrükbe. Csak a milliók nem olyan szerencsétlenek sehol, mint nálunk. És nyugtalan handabandázókat nem szült még egyetlen társadalom sem annyit, mint a mienk. Annyi bizonyos, kínosan bizonyos, hogy reánk férne a segedelem. De az is bizonyos, kínosan bizonyos, hogy idegen segedelem vérszegény nemzetbe sohse fecskendezett be friss vért.

Ha magunk nem tudjuk magunkat megmenteni, elvesztünk. Julián és társai csak szép, naiv, magyar, ábrándos ígéretekkel küldenek. Kiűzött, koldus, idegenben gyötrődő, szelid álmokkal táplálkozó magyarok ígéréseit. Az új Batu pedig készül új hordájával. A modern Életnek hívják az új Batut, s hordája töméntelen új gondolat és cselekvés. Meg kell csinálni az új Magyarországot, mielőtt ideér Batu és hordája. Mert mialatt itt az urak a népet nyomják, s a királyt szorongatják, a jogtalan nép pedig éhezik és kivándorol: Julián magyarjait elnyeli Amerika, bennünket pedig — Európa.

BN 1906. március 23.

(A.)

121. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Ballagi publicistái

Az Akadémia pálmáját s a hatezer koronákat ki érdemli meg? Ballagi Aladár s az Akadémia nem tudtak választást tenni: nagyon sok az érdekes. Ellenben Arbuez magyar védője, a Bloch-fió, összeállított egy névsort. Sajnáljuk, hogy e névsorba kiváló emberek is belekerültek. Tudod-e hát hazám, kik a te nagy publicistáid? Hát a Moldoványi Gergelyek. Aztán Kautz Gyula is az. Mindenesetre egytől-egyig Krisztus valamelyik egyházához tartozik. Erre különösen szokott vigyázni Ballagi Aladár. Még Tóth Béla is publicista. Ez a vén locsogó, aki agyának bomlását eredetiségként szerepelteti. Pár évvel ezelőtt átkozta Magyarországot, s ki akart vándorolni. De most hűséges és harapós nacionalista. Ellenben nem publicisták: Kossuth Ferenc, Vázsonyi Vilmos, Beksics Gusztáv, Vészi József, dr. Hertzka Tivadar, Ignotus, Eötvös Károly, Mezei Ernő, Jancsó Benedek. Még talán folytathatnók. Gratulálunk a szerencséseknek, kik Ballagi publicistáinak névsorából kimaradtak.

II.

Székelyudvarhely szenzációja

A székelyudvarhelyi ev. ref. kollégium diákjai vétkeztek. Koalíciós hazafiak belebiztatták őket tüntetésekbe. A fiatal diákok zárat törtek, szöktek, sztrájkoltak, föllázdak. Hiábavaló volt a tanárok minden humanizmusa. A diákokat vendégelték, izgatták, bujtogatták, s hogy sztrájknyelven szóljunk: végül is *kiemelték* Székelyudvarhelyről majdnem az egész hetedik osztályt. Elmentek a fiúk Hajdúböszörménybe s másfelé. Tehát olcsó mártíriumra neveli a mi diákjainkat a klerikális nacionalizmus. Milyen férfiak lesznek ezekből. Aláírjuk szószerint egy székelyudvarhelyi újság sorait: „Rendkívül feltűnő az, hogy az egyenességet, határozottságot elveinél és hagyományainál fogva érvényesítő „magyar hit” neveltjeiben nincs semmi nyíltság, semmi őszinteség, semmi határozottság. Szánalmasan vacillálnak napról-napra, sőt órákról-órákra. Ezek a fiúk vagy született jellemgyöngeségben szenvednek vagy idegen befolyás alatt állanak. A jellem előbb említett degeneráltságát nem észlelte a tanári kar, nincs tehát más megoldása a rejtélynek, mint az, hogy idegen kezek rángatták őket ide-oda. Hazafi érzésüknek üstökét ragadták meg ezek a lelketlen kezek, és rángatták a dolgokat még mérlegelni nem tudó ifjakat jobbra-balra, míg végre kirántották őket a Székelyföldről, hogy aztán elsirathassák, mint mártírokat.”

III.

A Potemkin

A Potemkin megint híreket küld a világnak. Smidt hadnagy kivégeztetése megint lázadóba hozta a híres hajót. Amennyi erély van a cári hatalomban, segít a Potemkin baján. Elsülyeszteti a fatális és veszedelmes hajót. Így aztán nem lesz több lázadás. Potemkint Potemkin-módra legyőzni: ez a cári rendszer.

BN 1906. március 23.

Pont

[122. DONKIN EDVÁRD

Donkin Edvárdot bizonyosan istenfélelemben nevelték. De a finom, törekeny, beteges legény hamar elpártolt az égiektől.

Nem hisszük, hogy tudományos meggyőződésből lett istentelen. Akkor Donkin Edvárd agitációt kezdett volna az isten ellen. Vagy egyszerűen nem vett volna róla többé tudomást soha.

Hanem Donkin Edvárd nem így tett. Donkin Edvárd elhatározta, hogy ő az istenből fog megélni, akiben nem hisz. Mesés történeteket olvasunk erről a gazemberről. Először is belopta magát egy bencés kolostorba. Ezt Ausztráliában cselekedte. Hazatért Angliába, s itt anglikán papnak csapott föl. De ő mindig többre és jobbra vágyott. Csalt, hamisított egész életében. Svájcban házassági ígérettel pumpolt meg egy családot. Mint protestáns pap. Amerikában ó-katolikus lelkész volt. Clevelandban maga alapított vallást és templomot. De rájött, hogy a régi, kipróbált vallások hasznosabbak. Rómában már gróf és apostoli vikárius. Oxfordban bencés oratóriumot rendez be. Középkori szentek képeire emlékeztető légies, áhitatos alakjával mindenki tiszteletet gerjeszt. Sokat és szépen imádkozik. Még a bíróságok is fölmentik, valahányszor bajba jut. És meghal, mint ál-püspök. Mint Santa-Croce címzetes püspöke.

Ha szívósabb és erősebb legény, talán még ellenpápa lesz belőle. Különösen, ha ezelőtt néhány száz évvel él.

Szerették és pénzelték őt egész életén. És mindezt ő isten nevében érte el. Gazdag és vallásos özvegyek bizalmasuknak fogadták. Bizonyosan sokan haltak meg az üdvözülés boldog hitében, kiknek ő adta föl a halotti szentséget.

Az ilyen embereknek nem lehet végleg elbúcsúzni az istentől. A hit ezernyi, nagyszerű példáját látta. Lehetetlen, hogy ilyen ember istentelenül halt volna meg. Talán imádkozott is halálos ágyán. És talán így imádkozott.

— Istenem, te rendelted, hogy a pornak fia gyötrelmesen éljen. Én általad teremtettem, s általad éltem. Bocsásd meg, ha az én életem bűnös. A te neved állandóságát szolgáltam mégis. És sohase hadakoztam ellened, ámen.

BN 1906. március 24.

Ódi

123. CSEBI TATÁR

— *A Nemzeti Színház bemutató előadása* —

Kár, kár, kár Fényes Samuért. Nem utolsó ember ez a Fényes Samu. Magunk mellett érezzük őt mi mind, kik Árpád földjén clégedetlenek vagyunk. Valami hiányzik ebből az emberből. Valami: a jó isten tudja, mi. Nem egész ember, és még Fényes Samunak sem egész.

Fényes Samu most fogta magát, s tekintettel e koalíciós világra, nacionalista darabot írt — megint. Ilyenkor jövök rá, hogy mégis valaki az a Herczeg Ferenc: ravasz ember. Ő akkor volt nacionalista, mikor még nem volt az minden suszterinas. Hogy mi légyen ez a Csebi Tatár? Történelmi vígjátéknak nevezi írója. Mi elhibázott, bús vígjátéknak tartjuk. Nem olyan abszolút hülyeség, mint amilyet például a Lampérth Gézák tudtak írni. De vígjáték ez a történet: az Anjou-korban, mikor is az emberek — magázzák egymást. Hála istennek, mégis csak Fényes Samu írta ezt a darabot. Tehát egy európai vágyakozású ember körmeinek nyomait érezzük. Akart szépet és okosat Fényes Samu. No nem egészen sikerült. Egyébként, ha valaki kíváncsi rá, Zsigmond király ifjúságát pécézi ki a vígjáték. Mintha az Otthonba járna bakkarázni ez a Zsigmond.

Kiket beszélünk meg a színeszek közül neveik kiírásával? Hát mindenesetre Ódry Árpádot, aztán Rózsahegyit a címszerepben. És talán Ligeti Juliskát. Bántani ezúttal nem bántunk senkit. Mert nagyon is sok okunk volna rá. A darabnak majdnem nagy sikere volt.

BN 1906. március 25.

Dyb

124. A SZAMÁR GORKIJ

Mi nem szeretjük Gorkijt: sok írással bizonyítottuk már. De Gorkij mégis valaki: különösen Germánia után szabadon — Magyarországon. Már ez nálunk így szokás. A szamár Gorkij a napokban Berlinben ünnepeltette magát. Beszélt, beszélt, mint ez már neki régi szokása. Végül mondott egy okos dolgot: a civilizált világnak kultúrérdeke, hogy Oroszország népe győzzön. Mert akkor Oroszország egy új vidámság irodalmát és művészetét fogja adományozni a világnak.

A szamár Gorkij: de nagy bánatot okozott nekünk, kik őt pláne nem is szeretjük. Állítólag Magyarország is szabadság szent harcát vívja. Itt is sok mindent ígéretnek nekünk a dacos harcolók, ha majd — győznek. Csak éppen affélet nem ígérnek, amit Gorkij ígér. Több kultúrát s különb kultúrát nem ígérnek nekünk a mi szabadságharcosaink. Ellenben a sorok között elárulják, hogy a mórak és pósák végleg elhatalmaskodnának rajtunk, ha ők célhoz érnek.

A szamár Gorkij: ő egyféle természetrajzát adja minden szabadságharcnak. Ő szerinte tehát a magyar mágnások és csatlósok

forradalma is szent ügy volna. Ha ugyan Gorkij valamit is tudna a mi forradalmunkról. Mi azonban, hazaárulók, kik ezerszer különb és igazabb magyarok vagyunk minden címeres, rikoltó magyarnál, mi tudjuk az igazságot. A mi szabadságharcosaink mindenre gondolnak. Csak éppen mi reánk nem gondolnak: művészfélékre, művészetre, írókra, könyvekre. Gondolnak azonban államtitkárságokra s hasonlókra. Sok minden és sok ízben kiszakították már ez országot a kultúrnépek közösségéből. Soha se cselekedték azonban ezt olyan intenzíven, mint az erősen középázsiai hajlamú koalíció. Nem politika ez, méltóságos koalíció. Különb is önök voltak azok, kik a politika egyeduralkodását harsonázták. Ebben a néhány idevetett szóban egész belső életünk boldogtalansága zokog. Nem kellünk mi önöknek: mi haszontalan álmodozók. Önöknek bizonyára van egy új civilizáció-tervük. Önök bizonyára meg akarják leckéztetni Európát. Benne természetesen a számár Gorkijt és népét. De ha mi nem kellünk önöknek, legyenek nyugodtak: önök sem kellenek nekünk. Mi csináljuk a magunk szabadságharcát. Magyarabb ez, mint az önöké. Mi talán győzünk. Önök semmiesetre sem. Tudjuk azért, hogy a számár Gorkij beszélhet önökről, míg megpukkad. Mi meghalljuk az ő beszédét. Mert mi nem csupán a Fazekas Ágostonok kis dolgára figyelünk. Holott mi nem is szeretjük ezt a számár Gorkijt.

BN 1906. március 25.

Ady Endre

125. ECCE EGO

Emberek élnek, akik még a saját könnyeiket is idegen könnyekkel sírják el. Ilyen ember például Kulcsár Ferenc is, az Ecce Ego verses könyv szerzője. Enyhítő körülménynek nem tudhatjuk be, hogy Zempléni Árpád írta a könyv prologusát. A Nessun maggior dolore című ciklusában a könyvnek találtunk egy-két hangot. Ígyébként pedig jó Kulcsár Ferenc, ki nagyon szimpatikus ember lehet, csak a komoly képű, magyar versfaragók szomorúan hatalmas számát gyarapítja.

BN 1906. március 25.

(A.)

126. AKNAY TIBOR

Ez bizony új név és furcsa név. De még újabb és furcsább a levél, mellyel beküldte nekem a könyvét, azt kéri Aknay Tibor, hogy végezzem ki. Ő nagyon jól tudja, hogy az ő skicjei gyatrák.

Egynek kegyelmez meg, az utolsónak. Hát nincs igaza Aknay Tibornak. A többi rajz is van olyan, mint például. . . Ám ne nevezzünk meg egyetlen népszerű tárcaíró-t se. Szóval: két darabon kívül nagyon silányak a könyv darabjai. De az *Esik* című rajza Aknay Tibornak szinte gyönyörű. Bizony ilyen az élet, az utca és — a mi látásunk. Az utolsó rajz, írójának kedvence, szintén értékeket sejtet. Ez a furcsa név, Aknay Tibor, esetleg nem is lesz furcsa egy idő múlva.

BN 1906. március 25.

(A.)

127. A TULIPÁN-KERT TRAGÉDIÁJA

— Nemzeti tüntetés osztrák gyártmánnyal —

Márciusi hajnalra alighogy kivirult: megeste a dér a Tulipán-kertet. Csúnya dér, bécsi dér: hullt belőle a hívő, magyar hívekre is. Szomorúan nézünk a Tulipán-kertre. Ezen is beteljesült a magyar átok.

Ma már mindenütt beszélték Budapesten, hogy *panama történt*. Sírnivalóan komikus panama: a Tulipán-kert táján. *A Tulipán-kert virágait Bécsben készítették.*

A Kossuth Lajos-utcán lelkes mágnás-asszonyok tegnap *Bécs jóvoltából* tüntethettek Bécs ellen. Nomen est omen: nem hiában a Bécsi-utcán kellett megrendelni a tulipánokat.

Egy dolog egészen bizonyos: *Ausztriában készült a tulipánok zománca*. Oh komikus sors: éppen a zománc. Fischer Emil porcellángyáros Fábry J. és társa céggel szerződött a tulipánokra. Fábryék siettek, s a szép magyar virágokat *egy bécsi emailgyáros készítette.*

Fábry István, a vállalkozó, *bevallotta, hogy így történt.* A Tulipán-kerttel sietni kellett. Magyarországon nem tudták volna a jelvényeket gyorsan elkészíteni. Aztán Bécsben talán olcsóbban is ment. Mindezekről A Nap ad hírt, mely lelkesedett, s lelkesedik a Tulipán-kertért.

Íme: a mi szabadságharcunk bús tragikomédiája. És még csak nagyon meg sem lephet bennünket. Nem bírunk Béccsel és Ausztriával. Osztrák a toll, mellyel Bécs ellen írunk. Bécsi a papír s talán a tinta is. Nekünk csak a tulipán marad. És a tulipánt is — Bécsben készíttetjük. Hogy röhöghetnek rajtunk Bécsben. Nagy akciót kezdünk az osztrák ipar ellen: reszkess Bécs. Egy szál virággal megostromoljuk büszke váradat. Velünk vannak a mágnás-asszo-

nyok. És e szál virág — bécsi virág. Ami mellé valamikor piros rózsát adott az alispán. Már a tüntető jelvényekkel Bécszet gazdagítjuk. És a koalíciós újságok — óh komédiák komédiája! — *vezércikkben ugyan csinálják a reklámot az — osztrák iparnak. Az osztráknak!*

A Kossuth Lajos-utcán az angol beszédbé hiába kevernek magyar szavakat az arisztokrata nőink. Egyszerű, angolos ruhában hiába vonulnak föl. Hiába engedik meg a misera plebs szemtől-szembe való hódolatát. Nem sikerül a szabadságharc. A Tulipán-kertet dér esi meg. Mert hiányzik a mi harcunkból a valóság fegyvere. Istenem, a *Nemzeti Kaszinó egy évi kártyapénzéből Európa legelső email-gyárát alapíthattuk volna.* Akkor legalább a tulipánnal nem kellene Bécsbe menni.

Avval vigasztalnak minket, hogy csak néhány száz tulipán készült Bécsben. Sok-sok ezrünk hitét nem lehet ám ilyen könnyen visszaadni. Fischer Emil fölbontotta volna Fábryék szerződését. Ki áll jól, hogy az új vállalkozás nem lesz-e ügyesebb? És ha a Tulipán-kerttel ez történhetett, várhatunk-e sokat az egész mozgalomtól?

Keserű eset a Tulipán-kert esete. Keserű és szimbólumosan tanulságos. Nem jól csináljuk a mi dolgainkat. Piknik-ötletekkel nem lehet hazát menteni. Tulipánokkal nem lehet erőt pótolni, pláne nem — bécsi tulipánnal. A Kossuth Lajos-utca korzója bizonyosan rá-szorul sok új színre. De a korzó élénkítésével — még a magyar emailipart sem lehet fölvirágoztatni.

Különben pedig még a Tulipán-kert kertésznői sem értenek egymás között egyet. Ma egy úriasszonytól a következő levelet kaptuk:

Nyílt szó a Tulipán-kerthez.

Egyenlőség, Testvériség, Szabadság! Hiszem, hogy a világra szóló e hármasszó jegyében született meg az eszme, s hogy a keresztelés a hazaszeretet szent vizével történt.

Úgy hallom, hogy gyémántos, aranyból is akarnak tulipánt viselni. Ékszerű ez jogosult, de jelvényül nem.

Felkérem a telepítőket, jelentsék ki nyilvánosan, hogy kötelező jelvényül csakis egyféle tulipánt ismernek el, a legegyszerűbbet és legolcsóbbat.

Viselhesse ezt koldus és fejedelem egyaránt, mert osztálysorpó a hazafiság e kertjében nem létezhetik. Belépésnél ez legyen a jelszó: *Egyenlőség, Testvériség.*

Budapest, 1906. március 25.

Egy magyar nő

Este megint kaptunk egy levelet a Tulipán-kertről. Így hangzik a levél:

Mélyen tisztelt szerkesztő úr! Olvasom az *Esti Újságban*, hogy mintha „Istennek angyalaiszörnák” a nevezetes tulipánokat. Az azóta már elkobzott A Nap-ban pedig arról veszek hírt, hogy Istennek angyalai helyett egy bécsi gyár ügynökei szórják a magyar virágokat. A tulipán legendái közül melyik az igaz? Én ma egy új legendát hallottam. Eszerint *Boda* rendőrfőkapitány az összes rendőröket és detektiveket utasította, hogy tűzzék ki a tulipánt. Jussuk van nekik is ehhez, ők is magyar emberek. Sőt a főkapitány az én értesülésem szerint nagyon vigyázni fog rá, hogy az ő emberei valósággal magyar gyártmányú tulipánokat tűzzenek föl. Nem jó volna most már egy más virágot választani a tulipán helyett? Például azt a jószagú füvet, amit a nép az istenfájának nevez.

Tisztelettel:
K.S.

BN 1906. március 27.

128. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A pásztorlevelek

Ezt is megtudtuk: Bubics püspök híres pásztorlevelét Hajnóczy írta. Hát tulságosan okos is volt az a pásztorlevél. És nagy szerencséje van az egyébként szerencsétlen emberi nemzetnek. Hogy tudnillik nem minden pásztorlevélről derül ki a leghajnóczyibb igazság. A jézusi testamentum óta sok ál-pásztorlevelet kapott a világ. Persze nem mindegyikről derült ki az, ami a Bubics pásztorleveléről. És mégis: alighanem a pszeudó-pásztorlevelek vitték mindig előbbre az emberiséget.

II.

A hittan-órák

Szegeden megmondta nekünk az igazságot a japán. De megmondta majdnem az egész Európának. A mi sok szerencsétlenségünket a hittan-órák okozzák. Emlékszem bizony magam is: nagykarolyi hittan-óráimon tanultam meg a legnagyobb betyársá-

gokat. Hazajövet pedig a zsinagóga mellett kellett eljőnnünk: bevertük a szent ház ablakait. Ilyen ihletéseket tanultam én a hittan-órákon. Holott tiszteletes Kincses úr egyike volt a legkiválóbb embereknek. De ha katekizmus helyett akkoriban engem például az emberiség vallomására oktatnak: mennyivel boldogabb vagyok ma. Mennyivel jobban szeretem és őrzöm magamat. S mennyivel több hasznot tudtam volna szerezni azoknak, akikkel élek.

III.

Aposztáziák

A vallások emberei általában nem emberek. Megharagudnak a haldokló Bihariakra, megbocsátanak a Battenberger Enáknak. Ha a haldokló követ el aposztáziát, megdöbbenünk. Eszünkbe jut a túlvilág, melyben — nem hiszünk. Ellenben a fiatalok bátran vallást cserélhetnek. Ilyenkor mi előkelő aufkléristák vagyunk: mosolygunk. Mosolygásunk azt jelenti, hogy a vallás úgylis csak afféle komédia. Egy igazság van: az élet. A fiataloknak az aposztáziát is megbocsátjuk. A halálhoz közelállóknak az — aposztáziát sem.

BN 1906. március 28.

Pont

129. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Sztrájk az Érmelléken

Hatalmas hír ez: sztrájk tört ki az Érmelléken. Falusi napszámosság emberek óras díjazást követelnek. Meg is mondják mennyit: húsz fillért óránként.

Ki álmodott affélét ezelőtt vagy tíz esztendővel? Ki tagadja most már, hogy nálunk is hódítanak az eszmék? Ez az érmelléki sztrájk kulturális esemény nálunk.

Íme, mint vonul be a magyar Alföldre Európa. A mi falusi napszámosságaink eddig primitívebb szerződésekből álltak uraikkal jobbgysorú úkapáiknál. Most a legmodernebb munkás-követelésekért állnak sztrájkba. A munkaadóknak van okuk nem lelkesedni

a nagy haladásért. Túlságosnak tarthatják ez evolúciót. De aki nem osztály-szemüvegen nézi az eseményeket, örülhet. Még pedig hazafias szívvvel örülhet. A legenda a magyar paraszt réműletes konzervatívizmusáról szétfoszlik. És ez nagy biztatás a haladás minden hívének.

II.

Vajda Juliánna sírja

Komáromban e tavaszon nagy ünneppéssel akarják fölcicomázni Vajda Juliánna sírját. Nem a néhai, erkölcsös életű polgárasszonynak fog szólni a kegyelet. De Csokonai Vitéz Mihály Lillájának. Ismét ez az ősi eltévelyedése a pietásnak. Lilla néhány hónapig élt Vajda Juliánna-ként. A szép és okos leány megfogadta az apja szavát. Az éhenkórász poétát kikoszarozta, s férjhez ment egy komoly emberhez. A szegény Vitéz pedig írta a Lilla-dalokat. De ez a Lilla már nem Vajda Juliánna volt. Hanem egy egészen más Lilla. Poéta-álmok leánya, asszony-délibáb. Ez a Lilla a Csokonaié volt csak. És ennek nem volt köze Vajda Juliánna-hoz. Vajda Juliánna egy más férfiúnak élt. Egy más férfinak adta a mosolyokat és a gyermekeket. Szándékosan bizony soha többé nem okozott kedves órát Debrecen hányatott életű költőjének. Csokonai Lillája Csokonai verseiben született és élt. Ha meghalt, e versekben van eltemetve. Vajda Juliánna derék családanya lehetett. Megérdemli, hogy sírját besüppedni ne engedjék. De aki abban a sírban porlik, ahhoz Csokonainak semmi köze sincs. Az nem Lilla, hanem egy derék komáromi polgárasszony.

III.

A bukaresti diákok

Románia kölcsönkérte a kultúrát Franciaországtól. Franciaország szívesen ad kultúrájából minden népnek. Románia ugyancsak nem szomszédos Franciaországgal. Politikai függetlenségét féltene nem kell. Attól sem kell félnie, hogy Románia elfranciásodik. És mégis Bukarestben forradalom tört ki egy francia előadás alatt. Nem befejezett kultúrájú kicsiny nemzetekben sok az ambíció. Mindenképpen cselekedni akarnak valami nagyot. A hazát nem bántja senki. De a hazát megmenteni mégis csak kötelesség. A bukaresti diákok tehát megmentették a hazát.

BN 1906. március 29.

Pont

130. AZ ÖRDÖG CIMBORÁJA

— Bemutató előadás a Vígszínházban —

Vesszünk össze Bernard Shaw darabján. Megérdemli. Bernard Shaw is. A darab is. A Vígszínház kassza-darabot kapott. Egy melodramát. Bele lehet magyarázni mindent. Rémdráma, ha úgy tetszik. Szimbólumos játék. Költemény. Történelmi színmű. Gúnyos dráma. Morális ének. És talán szeszélyeskedése egy hatalmas talentumnak. De talán tudatosabb minden újabb színpadi műnél.

Valamiképpen itélnünk kell fölötte. Szigorú arcát Bernard Shaw-nak látjuk. Csúfolódóan figyel bennünket. Ne lássa a gyávaságot. Hát írjunk.

A tizennyolcadik század Amerikájában vagyunk. Anglia meg akarja törni lázadó gyarmatait. Dudgeon Richard ebben a vajudó korszakban születik. Nagy Amerikával, az Unióval, egyidőben. Világrendülésnek kora volt ez. Valami ilyes a mi korunk is. Richard fölszabadult lélek. Új erkölcsök képviselője. Azt mondhatnók, hogy hellén ő ebben az angol-amerikai szenteskedő zsidó-keresztény világban. Mindenki elveszett, istentelen, veszedelmes embernek tartja. Ő nem bánja ezt. Hirdeti, hogy igenis: ő az ördög cimborája. Ő: szerződött az ördöggel. A könnyeket gyűlöli. Gyűlöli az emberalázó isteneskedést. Ez az ember, ez az elveszett ember, jár-kél öröm nélkül. És az első alkalommal a Halál nyakába ugrik. Anderson lelkésznel van Dudgeon Richard. Az ötven éves papnak ifjú felesége van. Ez a nő gyűlöli Richardot. Tehát szerelem lappang a szívében. A papot elhívják a Richard haldokló anyjához. Közben dobpergés. Angol katonák érkeznek. Minden városban kivégeznek valakit elrettentésül. A napokban végezték ki Richard nagybátyját is. Most ezen a városon van a sor. A papért jöttek: Andersonért. Richard kijelenti, hogy ő a lelkész. Az asszonyt szuggerálja: ne árulja el a dolgot. Mentse meg a férjét. Ő feláldozza magát. Miért? Szereti az asszonyt? Haszontalannak tartja a maga életét? Hivalkodni akar valami infernális bátorsággal? Hazafiságból?

Az asszony, Anderson felesége, nem tudja ezt meg. Mi sem. De fölébred az asszonyban a lappangó szerelem a gyűlölt ember iránt. Pláne mikor a férje megszökik. A bitóig elkíséri Richardot. Vértagyasztó jelenetek. Megérkezik Anderson. Diadalmas sereggel. Megmenti Richardot. Az ifjú, a megszületett Amerika győzelmes himnusza zendül, s a darab véget ér.

Teljesen nihilista darab. És csak angol író írhatta. Az Élet és Halál nagy, szoros szomszédságát érezzük. A puritán erkölcsök csúfolását. Bizonytalan minden. Az életünk, a halálunk, a szerel-

münk, a bátorságunk, a hazafiságunk. Véletlenül vagyunk jók vagy rosszak. Még az életet is hiába röhögjük ki. Végül az Élet röhög reánk nagyobbat. Tele van az életünk eseményekkel. De a Boldogságtól egyre-egyre messzebb visz bennünket a sors gályája. Persze, ezt a tömeg nem érti. Mit is magyarázzuk neki, véli Bernard Shaw.

— Uraim és hölgyeim, le a zsarnoksággal. Éljen a szabadság. Ezt mindenki megérti, és kész a siker. Szóval annyira nihilista Bernard Shaw, hogy még önmagát is kicsúfolja. Fölséges művészet és bukfenc váltogatják egymást. Néha pedig mintha valami magyar koalíciós író lehetetlen frázisai potyognának reánk. És e sok mindenből, mindennek e megvetéséből — siker születik. Pénz és siker Bernard Shaw számára. Természetes, hogy a sikert a darab olcsó jelenetei csinálják. A külsőségek. Bernard Shaw, a művész, könnyes kacagással bujkál keresztül a jeleneteken.

Hogy támadt a siker? Mindegy. Megvan. Pedig rossz előadás volt. Góth volt talán az egyetlen, aki megértette a dolgokat. A rendezésben is hatalmasat művelt. Mellette néhány jelenetben G. Kertész Ella volt utolsó nagy sikereihez méltó. Aztán Kiss Irén és Hegedüs kiválóak. De már Fenyvesi csak nagyszerűen színészkedett. De a darabba be nem olvadt. És a többiek is ekként játszottak. Nem ők az okai. Bernard Shaw, a nagy nihilista. A külső siker nem sablonos és néhol veszedelmesen zajos volt. Kapott rengeteg tapot szinte minden egyes szereplő. Mikes Lajos jól fordította a darabot.

BN 1906. március 29.

Dyb

131. BUBICS ZSIGMOND ESETE

Bubics Zsigmond keserves sorsán tünődünk. Meráni Berthold kölyök korában jutott Kalocsára. Szegény Bubics is a kalocsai érsekséget akarta. Mert ismerte a történelmet Kassa ex-püspöke. Pásztorleveleiben legalább nagyon modern fej munkája lüktetett. Csecsemő is ülhetett Kalocsa érseki trónusán? Miért ne lehetne akkor aggastyán Kalocsa főpapja? Így gondolhatta ezt Bubics Zsigmond, aki pásztorlevelei szerint szociológus volt a javából. Akinek tehát ismernie kellett II. Endre korát is.

II. Endre kora nagy szociális bomlásnak a kora volt. Bubicsnak látnia kellett a hasonlóságot saját kora és II. Endre kora között. Vagy meglátták ezt helyette azok, akik ő helyette — láttak. Még csak a főpapi székek körül is annyi a botrány, mint akkor. A nyáj pedig ma is megdöbbenve nézi főpásztorait.

A Bubics-eset megdőböntő eset. Sokkal több kincset tüntetett el a Bubics Zsigmond kincseinél. Fölbecsülhetetlen és fölleltározhatatlan kincset. És nemcsak az Egyházat érte veszteség. Erős kövek porladtak ki az egész társadalom fundamentumából. Hiszen nem egyetlen eset a Bubics-eset. Nyilván csak egy tünete intézményeiben is elvéhédhét társadalmunk rothadásának.

A Dóm mellett híres főpásztor székel. Híre és becsülete rangjával egyenlő. Bölcseségét minden újságírók zengik. Újságírók, akik közé a mainzi érsek szerint Pál apostol is tartoznék, ha ma élne. És akik ma is szánalommal burkolgatják, Bubics Zsigmond dolgait. Udvari papok bókolnak a főpapnak. Bubics Zsigmond pedig él szeszélyeinek és passzióinak. Fejedelmi szeszélyek és passziók ezek, de pénze van hozzá. Az aggság pedig egyre fogyasztja elméjét. A világ erről mit sem tud. A világ művészlelkűnek, szent életűnek s bölcsnek látja Kassa főpapját. A Dóm körül pedig nem akad figyelmeztető senki. Notabilitások és udvari papok füstölnek tovább a tömjénből. Ecce sacerdos magnus. És jön majdnem hívásra és végszóra Hajnóczy. A világ még ezután sem sejt semmit. Az újságírók dicsőítik Bubics Zsigmond pásztorleveleit. A főpap pedig szívébe fogadja Hajnóczit. Titkára ez neki, s fia helyett fia. Egy senki és semmi. Egy borotvált arcú tacska. Erkölcstelen, ravasz parazita, ki jól eszébe vészhette, mik olvashatók a középkor papi kegyenceiről. De fölvonulhatnak a Dóm mellé Hajnóczy szatellesei is. Nincs, aki mentésre gondolna. Gyűjtő örületét táplálják Bubics Zsigmondnak. Befogják szemeit és lopnak. Kéjutasításokra viszik az aggastyánt. Megcsorbulnak az Eszterházy-kincsek. Veszedelemben a Dóm szakrumai. Terhelt a püspöki vagyion. Régiség-gyártók egyenesen Kassa számára dolgoznak. Elsikkadnak a churi misepénzek. A püspöki váltókkal ügynökök nyargalnak. Bubics Zsigmond pedig Kalocsára készül. Fosztogatói komolyan dolgoznak az érsekségért. Kalocsa: szűz bonum. Új préda-terület. Hajsza újabb pénzek után. Mire kell a pénz? Szörnyűség: vesztegetésre. Titkos tárgyalásokról lebbentgetik ma a leplet. Rejtélyes reverendák besugnoznak a különös titkokról. A reverenda-suhogásba juponok is belesuhognak. Az eleven kulcsok: a nők is megjelennek. Itt is tárgyaltak, amott is, Hajnóczyék. Gyanús utat látunk. A Dómtól indul az út. Budapesti hotelszobákon át Bécsig megy. Bevezet a nuncius palotájába. És talán kiépült egészen Rómáig. Már az a szörnyűség, hogy beszélnek. Hajnóczyék, László Fülöpék alkuszna Rómával Kalocsa fölött. Kokottok nyúlnak bele egy szent érsekség sorsába. Talán a bíbornoki süvegébe is. Meráni Berthold esete egyszerűbb. Aztán itt legálább királyi nők, Gertrudok, mertek nagyot akarni. A gyermek Bertholdból még egészen jó pátriárka válhatott, s talán vált is ötven éves

korára. De a Bubics-esetben egy nyolcvanéves csecsemőért történt mindez. Egy aggastyánért, aki már régen nem tudta magát sem kormányozni, s akire még több ezernyi hívő kormányzása várt volna. És e szennyeket befödi a szennyek szennye. Hajnóczy a börtönben cinikusan célzott reá. Szalónokban és kávéházakban suttogják. Újra és erre is csak azt mondjuk: rettenetes az is, hogy suttogni merik. Pornográfiáról mesélnek. Obszcén képekről. Hogy Sodoma virágai nyiltak a püspöki kertben. A Dóm, a szent Dóm mellett. A fölséges Dóm mellett.

A Bubics-eset nem egyetlen. Különbö is csak a botrány bizonyos. A valóság benne megközelíthetetlen, mint a Vezúv szája kitöréskor. Füst, gőz és mérges gázok őrzik. De tudunk másfajta botrányokról. Mérhetetlen vagyonok esnek tehetetlen vagy méltatlan kezekbe. Néhai Iványi Ödön írt a püspök atyifiságáról. Tudunk aztán történetekről, amelyekről nem írtak. Még regényt sem. Micsoda had dézsmál, pusztít egy-egy óriási vagyont. Valamikor áldott célokra szánt fejedelmi vagyont. Magyarországon. Ebben az országban, ahol sok millió a földetlen és pénzetlen ember. Ahonnan százezerével vándorolnak ki az emberek. Magyarok. Mert napszámot sem kapnak kenyérré eleget e dús vagyonok táján.

Ezt hangozza a fülünkbe a Bubics-eset. És azt, hogy ott sem rózsás a dolguk az erkölcsöknek, ahonnan az erkölcsök legantikabb és legszigorúbb megítéléseit kapjuk. Mindezek fölött pedig a szociológusnak az ő igazsága. Mely nem kívánczik pásztorlevelekre. Mint a Hajnóczyé, ki gyanú szerint a kassai pásztorlevelet irogatta az utolsó időkben. Az az igazság, hogy csak bomló társadalom teste mutathat ilyen és sok ilyen csúnya, mérges fölfakadást. Megvénhedtek itt a régi osztályok. Megvénhedtek a régi intézmények. Megváltást szomjúhoz ez a föld a Kárpátok alatt. Új, igazságosabb, ezzel egyben magyarosabb rendet és életet.

BN 1906. március 30.

(A.)

132. SZÍNÉSZNŐK AZ UTCASARKON

Magyarországnak is virágos a kedve? A szép Budapesté nagyon virágos. A Tulipán-kert után íme megszületett az új virág-idea. A Népszínház fölcsapott virágkereskedésnek. Vidor Pálné és a Népszínház művésznői Budapest komoly tanácsa elé járultak. Engedje meg nekik, hogy vásárnaponként virágot áruljanak az utcákon. Természetesen jótékony céljaira. Egy hónapra már meg-

kapták az engedélyt. Ünnepek napjain életveszélyes lesz a tolongás a Népszínház előtt, a Kossuth Lajos-utcán, a Dunaparton. Bájos művésznők árulgatják a virágot. És még iszonyúbb lesz az ő népszerűségük. Esténként majd bizonyára visszaszórják rájuk az eladott virágot.

A néniel, ki éjszakánként kialakodott nyolc krajcárért hozza el nekem napi szekfűmet az Operavendéglőbe, beszélgettünk ma szomorúan erről. Siránkozott a néni:

— Hát már ebből is kitűrnak engem. A színpadról már elűztek.

— A színpadról?

Büszkén és bánatosan mosolygott könnyei közt a néni:

— Bizony, a színpadról. Én is voltam ám primadonna. Igaz, hogy csak kis városokban. De az voltam.

— No, látja. Akkor a virágárulást meg is kell ám tanulni egy gondos színpadi nőnek

— Igen, tudom, csak vigasztalni akar a nagyságos úr. Vége az üzletnek. Ők a fiatalabbak. Aztán nekik is lesz igazolványuk. Tetszik látni: komolyan veszik őket a hivatalos urak. De mit csinálunk mi? Ők szépek: tehát ők színésznők lehetnek. Miért akarnak hát virágot is árulni?

— Hjha, néni, új idők ezek. Új divatok járnak. És nincs csak kétféle segítség. Az egyik, hogy maguk is szépek legyenek, néni. Ez igaz, hogy kissé nehéz dolog egyiknek-másiknak már. De a másik mód könnyebb. Csináljanak egy színházat. A nyakam teszem rá, hogy lesznek maguk olyan jó színésznők, mint azok.

Búsan mosolygott a néni. Azt hitte szegény, hogy tréfálok.

BN 1906. március 30.

Ódi

133. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Csak urak számára

Prohászka Ottokár a haladó Egyház katonája. Székesfehérvár ékesszavú és tudós püspöke bebizonyította ezt sokszor. Nem fél az átkos újításoktól. Az a hite, hogy modern időkben modern legyen még a mennybeli Üdvösség is. Most például egy hétig minden este böjti prédikációkat fog tartani az egyetemi templomban — *kiszárolag urak számára*. Mikor Debrecenben vörös színlapokat osztogatnak: biztos a teli pénztár. Azt jelenti a vörös színlap, hogy a le-

ányokat nem kell színházba hozni. Másnap minden leány csak az új darabról beszél. És minden leány tud a darabról. Aztán ismerjük az okos orfeumok fogását. Egy este hetenként *csak urak számára* összeállított műsorral. Tudjuk, hogy az ilyen jellegű hirdetéseknek is milyen sikere van. Prohászka Ottokár e bevált, modern trükkhöz folyamodik. Bizonyára nemes és kényes mondanivalói vannak.

Az étellel, a bűnbánattal és megváltással sok kényes, eddig elhallgatott ügy áll összefüggésben. De az is bizonyos, hogy a prédikációkra a nők lesznek a legkíváncsiabbak. Csellel vagy bármi módon meg fogják tudni, hogy miről beszélt Prohászka. És alighanem Prohászka tudja ezt legjobban. És amiket e férfi-estéken el fog mondani, alighanem — a nőknek akarja elmondani.

II.

A cabinet noir

Szép esztét nem felejtette ám Pádovában. Visszahozta úri szolgálatunkra Tóth Béla diák. Idegeit azonban nem tudta rendbehozni, szegény. Fél a falevél sarjadozásától is, és ez idő szerint legjobban fél a cabinet noir-tól. Összefogott a hazafiatlan Európa Tóth Béla ellen. Rettegnie kell szegénynek a sokszor megénekelte levélhordótól is. Tehát nem fogad el a postától semmit. Vegye ezt tudomásul a hazafiatlan Európa. Minden igaz magyar hazafi pedig legyen kíméletlen a Tóth Béla egészségéhez. Szép esztét óvatosan és nesz nélkül imádjá. Leveleket ne írjon neki. Ilyen természetű betegségnél egy semmiség katasztrófát okozhat.

III.

A munkások színháza

Amerika ért a cselekvéshez. Kész a Theatre of Labour. Színház csak a munkások számára. Kár, hogy a gondolkodáshoz már nem értenek eléggé Amerikában. Rájöttek volna, hogy ez a színház munkásellenes. Tehát közösiítsük ki a munkásokat? Mert a külön színház ezt jelenti. Párizsban is van ilyenféle színház. De mégsem ez. Párizsban más történik. A színházak tudomásul veszik a társadalmi erők elhelyezkedéseinek nagy változását. A színházak tehát közelednek a jövő embereihez: a munkásokhoz. Ez az életnek s a dolgoknak rendje. Mindig a kérlelhetetlenség. Mindig a dogma. Mindig a türelmetlenség. Ez nem tudományos. És nem is okos dolog.

BN 1906. március 31.

Pont

134. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Courrières

1. A tárnák félelmes ura szent szemöldökeit összevonta. És pokolba hulltak elevenen sok száz jó munkások.

2. Királyok és főpapok megrendülten öltözének gyászba. Özvegyek és árvák hangosan jajgattak. A tárnák részvényesei pedig féltek, hogy papírjaikat megöli a baisse.

3. Siránkozott az egész világ. Lent a sötét földben pedig az Iszonyat tátogatta száját. Mérges gázok elől rejtegették orraikat sok száz jó munkások.

4. Éltek, mert a haragos istenek büntetése: az Élet. Egymás füléből táplálkoznak már ők. Odafönt részvétlávratokat olvastak, és gyászmiséket mondtak.

5. Meg lehetett volna menteni talán valamennyiüket. De kárt tettek volna a bányában a csákányok.

6. Tizenhárom elevent kihalásztak a pokolból mégis. Mert nem lehetett rájuk ismerni, majd széttépte őket néhány ezer özvegy és árva. A tizenhárman sokan akartak osztozkodni.

7. Most már a halottakat hozzák. Bölcös orvosok zokognak, s kiáltják: bizony ezek még húsz óra előtt éltek.

8. Kövesedett fájdalmú asszonyok férfiruhát kérnek. Ha nincsenek férfiak, ők lemennek a kárhozottakért férfiakként.

9. Már vala regény, mely ezt megálmodta. De az Iszonyatról ennyit balga, regényes írás sem álmodott.

10. A bányákat pedig tisztelni kell. Azért élünk, hogy a bányák urai pénzeket nyerjenek.

11. Sok száz jó munkásból az irgalmas Isten tizenháromnak mindig meg szokott kegyelmezni.

12. Csupa jó ember él a világon. A halottakat mindig sajnáljuk. Az elháríthatatlan emberi gyötrelmek könnyzacskóinkat pazarlásra bírják.

13. Oh, tárnák félelmes ura, meddig lesz ez még így? Meddig akarod, hogy sok-sok millióan poklodnak kínjaira kelljen készülnen élni.

II.

A Bubics-ügy

Kérdezzük szigorúan: miért nem akadémikus Toldy László, s miért nem püspök Hajnóczi József? Toldy László Hajnóczi József = = Bubics Zsigmond. Ők cselekedtek és ragyogtak Kassa püspöke helyett. Baj lesz abból, ha ez a könnyelmű világ így belelát a földi boldogulás kohójába. Mikor néha-néha így kiderül némely földi gyalázatosság, legalább is okosan kell viselkedni a földi élet rendje védőinek. Mutassák meg a konzervátorok, hogy van még a földön igazság. Bubics Zsigmond bitorolta a földi bonumokat. Hát például legyen Toldy László az Akadémia tagja. Hajnóczi Józsefet, a pásztorlevelek íróját tessék X. Piusnak püspökké tenni. Aztán a többieket is, kik Bubicsot mulattatták vagy helyettesítették, tessék kárpótolni. Az ügyben szereplő nőket — ismét: például — tessék boldogokká avatni.

III.

Urak

Urak az urak a Tulipán-kert idején is. Tegnap este a Népszínházban a színpadon pezsgöztek. Bah, olyan fád már minden. Valami efféle, különös, izgatja még egy kicsit az embert. Gutti Soma helyzeteket ad s alkalmat. A spleenes urak tehát maszkiroztatják magukat. Ott a színpadon már együtt lehetnek, s ihatnak azokkal, akikkel esetleg csak előadás után dorbézolhatnának. Sacrebleu, milyen úri hecc ez. Kérjük az abszolutista kormányt: nyissa meg már a parlamentet. Alig bírjuk már az úri hecceket. Valahol ki kell ezeknek ragyogniok. Már színházat, utcát, mindent veszedelmeztet. Milyen nyugodtak voltunk, mikor mindezek a parlamentben szigetelődtek el.

BN 1906. április 1.

Pont

135. A SIRALOMHÁZBAN

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Először a Thália fiataljai vették észre. Ni-ni: Szemere György modern színjátszók számára tudott egy kis darabot írni. Erre, miután már a Thália lejátszotta, észrevette Szemere György kis egyfelvonásosát a Nemzeti Színház is. Szemere György nem művész. Józú író, ki néha még emberiesen igaz is tud lenni. E kis darabjában

az. Karácsonyi Jóska siralomházba kerül. Mindjárt akasztják. Megölte a felesége csábítóját. Az ítélet szerint ki is rabolta. Ez nem igaz. Egyszerű, paraszti, mély, jó, igaz ember ez a Jóska. Mer beszélni Istennel és emberrel szemben. Csöndes és mégis megrázó, meleg, hatalmas jelenetek. Néha ízléstelenül sok tulipános sujtás. Beszélgetés a pappal. A porkoláb őrmesterrel. Csak egyet nem akar bevallani Jóska. Hogy ő bűnös, mert ölt. De fölmenti a vén parasztbölcs: az őrmester. Utólag még a pap is megadja az abszolúciót a makacs gonosztevőnek, e majdnem szent embernek. Nemesebb, bensőségesebb színészalakítást alig láttunk a Pethes Imrénél. Ügyesebbet, szebbet sem talán a Gabányi őrmesterénél. Még Mihályfi sem volt rossz, s ügyes a fiatal Hajdu. A szerzót sokszor tapsolták meg. Óriási, eleven tulipánnal a gomblyukában jelent meg. Az embernek rögtön eszébe jutott erre az értékes darabnak minden értéktelen szava. Az egyfelvonásos után Szemere Györgynek Erősek és gyöngék című darabját játszották. Itt már nem lehetett ennyi siker.

BN 1906. április 1.

(Dyb)

136. IDEGEN KÖLTŐK

Heine, Béranger, Byron, Lenau, Victor Hugo, Moore, Carmen Sylva. Ez bizony furcsa névsor. A nevezettek verseiből egy kötetet ad most magyarul Bodrogh Pál. Nagyon értelmas, szenzibilis, rezonáló-lelkű, poézis-imádó fiatal ember ő. Fordításainak javát a „Budapesti Napló” közölte. De mit keres a kiválasztott poéták között Béranger, a régen elvénhedt dalos? Aztán Lenau? Victor Hugo, a nagyot zuhant Zeüsz? És Moore? No azután a fejedelmi kékharisnya: Carmen Sylva? De ne a hibáit keressük e könyvnek, holott nagy erényei vannak. Elbánatosodtunk, mikor olvastuk. Hiszen Bodrogh Pál nem nagy poéta. Fordítani pedig csak nagy poéta tudhat. Talán. Baudelaire és Poe jutnak eszünkbe. És egy pár ilyen fordító-irodalmi kázus. Ám Heine-vel és Byronnal miként veri a dicsteljes magyar fordítókat ez a fiatalember. Mennyivel dalosabb, készebb, simulékonyabb és ügyesebb. Közéjük értjük Dóczi Lajost, kinek Bodrogh Pál a kötetét ajánlotta. Endrődi Sándort. Le: egészen a Heine-fordító Lehr Albertig. Legsikerültebbeknek és legértékesebbeknek Byron-fordításait tartjuk. Egy-két Heine-fordítása meglepően pompás. Hol illatot, színt és heineséget elhullat, ott is ügyes.

Íme például a híres vallomás Ágneshez. A magyarázat. A vers második fele:

Homokba írtam könnyű náddal:
„Szeretlek, Ágnes.”
De gonosz hullámok ömöltek
Az édes vallomásra
Lemosva az írást.

Törékeny nádszál, gyenge homok,
Futó hab, vége, el veletek!
Borul az ég, vadabb a szívem
S vaskézzel a norvég rengetegből
Kitépek egy óriási szálfát,
Belemártom azt
Az Aetna izzó mélyibe s ezzel
A tűzította szörnyű tollal
Fölfrom az égnek boltozatára:
„Szeretlek Ágnes!”

S minden éjjel, mindörökkön
Lobogni fognak a lángbetűk
S az eljövendő nemzedék
Olvassa egykor az égi szókat:
„Szeretlek Ágnes!”

Lampel kiadásában jelent meg a kötet.

BN 1906. április 1.

(A.)

137. EGY POLÉMIA

A Courier Européen-ben, ebben az előkelő francia revüben magyar tollak csatáznak szenvedelmesen. A magyar válság körül folyik a csata. A polémia érdekes és tanulságos. Súlyos hatású is, mert ezt a revüt majdnem az egész világ intellektueljei olvassák. Dr. Jászi Oszkár, a magyar szociológiai társaság főtítkára, cikket írt a francia lap számára a magyar krízisről. A jeles, fiatal tudós és publicista keserű igazságokat vágott a koalíció fejéhez. Megmagyarázta a külföldnek, hogy micsoda is ez a küzdelem. Rákosi Jenő főrendiházi tag válaszolt dr. Jászi Oszkár cikkére. Elmondta e cikkben azt, amivel a koalíciós tollak a külföldet traktálni szokták. Most aztán dr. Jászi Oszkárön kívül dr. Szalay Aladár is levelet küldött a Courier Européennek. A magyar peernek a „sovínisztának és klerikálisnak” — mint dr. Jászi aposztrofálja — állításaira keményen válaszol dr. Jászi Oszkár. Az általános választói jog dolgában Bismarck példájára hivatkozik. Hangsúlyozza, hogy a

koalíció ellen a radikális haladás hívei nem a Fejérváry-kormány kedvéért szállnak síkra. De mert bizonyos, hogy Magyarországot csak a magyar társadalom struktúrájának egészséges megváltozása mentheti meg. A kiváltságosak államából népállamnak kell megszületni. Még keményebb igazságokat mond el a koalícióról Szalay Aladár. A választói jog körül folyó kertelést ismerteti. Az Apponyi Albert és Rákosi Jenő iskolájába tartozó politikusoknak egy céljuk van, mondja: tovább is néhány száz emberé legyen Magyarország. Pirító, de sajnos, egész igazságokat sorol föl. Hogy például még ma is, a huszadik században, Magyarországon előkelő politikusok mint vélekednek a szocialistákról. Azért kell a harc az ősi alkotmány nevében, de valóságban értéktelen katonai vívmányokért, hogy ne kerüljön sor a szociális és gazdasági reformokra. Az ezeréves és ezer év óta konzervált alkotmány állandó emlegetésére azt mondja a levélíró: az alkotmány nem olyan portéka, mely minél öregebb, annál jobb. Mindkét válasz pedig azt a valóságot fogja eszébe juttatni azoknak, kik a polémiát olvassák, hogy a világ nehezen halad. Magyarországon, mely mégis csak közel van Európához, a szociális világalakulás idején olyan nyelven beszélnek a haza nevében pártok, melynek szavai már rég kihullottak a kultúremberiség szótárából. Még szerencse, hogy külföldön látják azt is: a koalíció nem Magyarország.

BN 1906. április 3.

138. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Tulipán és hitel

Temesvárott egy kereskedő megadta a Tulipán-kertnek. Ez a kereskedő valamire figyelmezteti a Tulipán-kert híveit. Figyelmezteti őket egy rossz szokásukra. Hogy szeretnek hitelben vásárolni. Ajánlja, hogy a Tulipán-kertnek jelszava: a *készpénz* legyen. Mert a hitel rossz szokás. Bizony rossz szokás. De a levegőnél fontosabb. A Tulipán-kert kigondolói lelkesednek a készpénzért. A tulipán is ezt jelenti. De lelkesednek a hitelért is. Szóval ne tessék megijedni: lesz tulipán, és lesz hitel is.

II.

A boldog négerek

Amerikában nagy riadalmat okoz egy statisztika. A négererkől szól, kik immár többen vannak Amerikában, mint magyarok Magyarországon. Bámulatos eredményekkel tör előre a civilizáció útján a négerség. Negyvenöt évvel ezelött a négereknek csak 9 percentje tudott írni és olvasni. Ma már ez a szám 55 százalék. Néhány év múlva utoléri a négererk a legműveltebb amerikai fajokat. Nagyszerű az anyagi gyarapodásuk. Emellett a halandósági percent egyre csökken náluk. Tudósaik, fróik, művészeik vannak: előkelőek. Dalaikat pedig egész világon ismerik. Mint érdekes dolgot írjuk ide, hogy mágnásaik nincsenek a négereknek.

III.

Zsinór a ruhára

Ékes reprodukciót kaptunk a leendő magyar férfidivatról. Zsinór kerül ismét a ruhára. Zsinóros és magyar szabású lesz a frakk is. Hát helyes, végre külsőségekben is megkülönböztetni magunkat más európai emberektől. A japánok, sőt kóreaiak ugyan fordítva cselekesznek. Ők levetik a nemzeti ruhát. Járnak a kultúr-emberek nemzetközi viseletében. Ellenben a kínaiak, tuniszi arabok egyelőre makacsul konzerválják az ősi kosztümöt. Bár én már láttam kínai diákot copf nélkül s a legjobb szabású modern ruhában. Mindegy: ez bennünket ne érintsen. Több világosságot! mondotta Goethe. Több zsinórt: mondjuk mi.

IV

A szívtelen cselédek

Károlyi-uradalmakon, grófi uradalmakon sztrájkolnak a cselédek. A silány kommenciót nem bírják tovább. Ilyen szívtelenek ebben az elistentelenedett korban a cselédek. Sándor Pista grófék, nemes uraik, erkölcsi jókért harcolnak. Ők pedig hitvány kenyérrért. Hivatkozunk az egész magyar társadalomra. Követeltek-e valaha több és jobb kenyeret Sándor és Pista grófék? Abbahagyták-e ők valamikor a munkát? Pláne nemzeti harcok idején? Majténytől a Köztelekig? E szívtelen cselédek pedig kenyeret

követelnek. Le kell ezt szögezni. Ilyen emberek akarnak holmi jogokat. Kivirult a Tulipán-kert, s ezek a szívtelenek mégsem akarnak éhenhalni.

BN 1906. április 4.

Pont.

139. NERO ÉS NÉNY

Nero ügye gyalázatos fenevad volt? Így írta ezt meg Tacitus is. Hamerling is ezt tanítja: ne kételkedjünk. Ne merjünk arra gondolni, hogy Tacitus is ember volt. Ember és publicista, mint például Bartha Miklós.

Ferrero [*] olasz tudós most remek tanulmányt írt Neróról. Tizenkilenc évszázad után vissza akarja adni e cézár becsületét. Hiszen Agrippina fiáról biztos, hogy öt évig olyan derék császár volt, amilyen nem ült Róma trónján. Nem a politikai gyűlölség kiáltotta-e ki fenevadnak? Igaz-e, amit Tacitus és vagy két-három kortárs írásaiból tudunk? Amit tanítanak Neróról minden iskolában?

Ferrero azt mondja, hogy nem igaz. Tacitus és társai (az akkori újságírók) gyarló emberek. Hiszen politikával foglalkoztak. Gyűlölték Nerót politikai okokból. Főleg félték, hogy hasonló cézár következik. Modern és erős kezű. Fiatal gyerek volt Tacitus, mikor Neró élt és halt. Magába fogadta a mások gyűlöletét. Később pedig párttaktikából is feketítette Nerót. Aki mindenesetre nem lehetett olyan fekete, mint amilyennek festik. Neró modern ember volt. Imádta Keletet. Akkor az volt a modern ember, aki Keletet imádta. A kultúra, az emberi, a szép, az új akkor Keletről jött. És Neró a legfanatikusabb orientalista volt. Lehetetlen s hihetetlen, hogy kegyetlenkedett legyen a keresztényekkel. A keresztények a modern Kelet gyermekei voltak. Neró pedig felkarolt minden modern, keleti eszmét. Sőt azt hiszi Ferrero, hogy Neró öntudatlanul is apostola volt a kereszténységnek, s így a kereszténység megszilárdítói Pál apostól és Nero.

Mindez, úgy-e, különösen hangzik? Mi persze nem esküszünk meg reá. De van egy egészen aktuális esetünk. A Nény esete. (A német és a magyar lapok talán egy távirati hibából még ma is *Nemy*-nek nevezik.) Ez csak a mi korunkban él. A courrières-i tizenháromnak egyike. A nevét is csak pár nap óta ismerjük. Egyik bányász azt mondja, hogy isteni lelkű, nagy, nemes, hős ember. A másik azzal vádolja, hogy önző, gyáva, tolvaj, bestia.

És mi nem tudjuk, hogy micsoda Nény. Nem tudjuk, hogy és mint viselkedett ott lent a húsz napos pokolban. És bizonyosan sohse fogjuk tudni. Hát ilyen igazságokból van összerakva a történelem is. Senkit és semmit sem ismerünk. Sem a múltban, sem a jelenben. Azokat sem ismerjük, akikkel egy életet élünk le. Ismeretlenül jövünk a világra, s megismeretlenül távozzunk.

BN 1906. április 5.

Ódi

140. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Montjoie medvéi

Montjoie: hegyvidéki falu Franciaországban. Az Egyházat kiverte házából Franciaországban az Állam. Ez idő szerint pedig leltározzák a francia templomi kincseket. Passzív rezisztenciához nem nagyon értenek Magyarországon túl. A papok és fölbujtott híveik tehát aktíve rezisztálnak Franciaországban. Nem engedik be a templomokba a leltározókat. Sok harcot vívtak meg mostanában francia templomok körül. Montjoie azonban kicsi község, s vallásos ember benne alig akad. Félni lehetett, hogy a templom annyi védelmet sem kap, amennyi alatt az abbé ünnepies tiltakozását fölolvashatja. Hát ki védje meg a templomot? Két medvétáncoltató paraszt elhozta a medvéit. A medvék dörögve álltak meg a templomküszöbön. Ha leveszik a szájkosarukat, bizony széjjeltépik az állam embereit. De ezeknek volt eszük: vártak. A pap fölolvashatta a protestációt. A medvék megvédték az Egyház tekintélyét. Reméljük, hogy zsinat fog összeülni nemso-kára Tridenten. Az Egyház alaposan kihagyta megváltást hirdető dogmáiból a medvéket. Csak az ember kap menyországot. Az állatvilág más képviselői nem. Ez szűkkeblűség. Legalább a medvékkel szemben történjék kivétel.

II.

10 : 531

Legenda (ez egy paripa) futott, s aki benne bízott, tíz forintra ötszázharmincegyet kapott Alagon. És még mondja valaki, hogy tehetséges ló hiába ló-fut Magyarországon.

III.

A Lyon-eset

Bevallom a rendőrségnek, hogy ötször voltam a Lyon-kávéházban mostanában. Feketekávékat fogyasztottam, sőt egy esetben sört is. Most már mondjuk, hogy a múlt éjjel ottkap engem a rendőrség s nincs nálam igazoló írás. Ellenben van előttem egy vádoló, üres csésze. Viszont a ruhám tisztességes, tehát Budapesten gyanús. Engem is igazolásra szólítanak? Ebben az országban elég, ha valaki — élni mer? Akkor már gyanús? Teljes tisztelettel mondom, hogy ilyen eseteknél nem állanék jól magamról. Mert én szerencsétlenségemre ismerőse vagyok olyan országoknak, ahol az egyéni szabadság komoly valami. És nem lehetetlen, habár szeretek kultúremberként viselkedni, hasba rugom azt, aki engem indokolatlan érdeklődésével megsért.

IV.

Két új lovagról

Gyönyörű írás az írás, mely arról szól, hogy a derék Charles Pruvost és Henri Nény a becsületrend lovagjai lesznek. Ezek a lovagok tudvalevőleg courrières-i bányászok, s húsz napig halottak voltak tizenharmadmagukkal. Franciaország elnöke lovagokká üti őket. Minden dekorum számárság, ha külsőség. De viszont az emberek is szamarak maradnak sok száz évekig. De milyen más-képpen és milyen más érdemért tüntetnek ki Franciaországban, mint nálunk. És ha már szamarak vagyunk, mégis csak jobb számárnak lenni a demokrata köztársaságban, mint idehaza.

BN 1906. április 6.

Pont

141. HÓDÍTÓ TRAFIKOK

Szegény Illés prófétát elkergette városa, Sion. Nem azért, mert papnak volt hitvány. Kitűnő szent pap volt Illés próféta. De elhanyagolta az üzleteket. Csőd szélére juttatta városát Illés próféta. Tehát elkergették. Mert nem csupán igéből él az ember. És a mennybéli üdvösség papirosait nem lehet börzére vinni.

Bizarr kis spektákulum volt. Sion nagy templomában zúgtak a harangok. Seregeltek lármásan a hívek. A szent templomban dühösen harsogtak a szavak:

— Mi van a vasgyári részvényekkel?

— Gazember a próféta: tönkretette a villamos műhelyt.

— Hová tette a pénzt?

És ezer ilyen kérdés zúgott a próféta felé. Végül a szent templomban kimondták, hogy új prófétát választanak. Illés prófétát még a felesége is elhagyta. Voliva, az új próféta, pedig megígérte, hogy Sion lakosainak nemcsak lelki éhségét fogja csillapítani. De rendezni fogja a zilált vagyoni helyzetet is. Ezekután bizonyosan imádkoztak a hívők. Így szokás ez Amerikában. És nem csupán Sionban. Első az üzlet.

De talán nemcsak Amerikában. Ime Vilmos császár palotájában trafikot nyitottak. A földszinten egy nagy helyiséget bérbé adott ki a császár, mert bizonyosan jó bért kap érte. Feudális gögű urak hanyattvágódnak e hírre. Pedig nincs ebben semmi különös. De benne van a mai élet, s talán a mindenkori élet igazsága. A régi nagy kultúrák idején sem volt ez másképpen. A seftet a császárok sem vetették meg. A pénz pedig — pénz.

A napokban Rozsnyóról jött a hír: a rozsnyói püspök bolt-helyiségeket rendeztet be palotája földszintjén. A trafikoké a hatalom. A trafikok beveszik Siont, kikezdi a császári palotákat s szállást kapnak papi fejedelmeknél. Hódító császároknál is hódítóbbak voltak s lesznek a trafikok.

BN 1906. április 7.

Lellei

142. A JÁSZOL

— *Bemutató előadás a Nemzeti Színházban* —

Henri Bernstein zseniális téma-mester és remek szakács. Nem csupán gourmand-oknak dolgozik, de mindeneknek. És kikapkod a *ma* levegőjéből minden érdekeset. A régi kipróbáltat nem dobja el, de fölcifrázza minden divatossal.

Ma például (tegnap vagy legföljebb tegnapelőtt óta) divat Párizsban: az egészség. Prévost írta a minap, hogy az új francia ifjúság a sportnak és a fizikai erősülésnek hódol. A túlcivilizált népség egy kissé megcsömörült a lelki kultúrától. A poézisben ezért törtek előre a humanisták. A regényben, novellákban a szociológusok. Henri Bernstein számol e divattal.

Ez a darabja, A jászol, nem a legszerencsésebb színpadi munkája. Mégis: a Vígszínház nagy sikert aratott volna evvel is.

Az asszonynak, a kicsit hisztériás, meg nem értett asszonynak a története ez ismét. Eveline határozottan lelki mésalliance-ot kötött. A férje, Étienne Sandry nyárspolgár, szimpla lelkű üzletember. Az asszony a költőket imádja, s nagyobb stílú, nemesebb, tartalmasabb életre vágyik. Jacques Foucher, a divatos író, telebeszéli fejét. Kiragadja férje házából, kisfia mellől. Mint ő mondja: fantasztikusabb életbe vezeti be. Ez az élet üres, izléstelen, csúnya. Négy év múlva Eveline, ki nem lehetett a francia házassági törvény szerint a szeretőjének a felesége, kétségbeesetten látja, hogy csalódott. Jacques könnyelmű, művészkedő boulevardier. Semmi sem vált be Eveline álmaiból. Anyai érzésébe kapaszkodik s karácsony éjjelén látni akarja a fiát, akit álmaiért elhagyott. Beszökik ex-férje házába, s iszonyú megható jelenetek következnek. A volt férje meglepi, s ottmarasztja — a jászol mellett. Csúnya az élet, az álmok veszedelmesek, boldogság nincs. Csak nyugalom van, s ez a jászol mellett van.

Gyilkos jelenetek gazdagítják e darabot. Henri Bernstein a párizsi életről, irodalmi s művészeti dolgokról, erkölcsökről mondja el mohó s kissé ravasz kedvvel a maga nézeteit. Sokszor mer unalmas lenni. Általában pedig az egészség papja. Szinte-szinte hangosan és kocsisosan szidja a sok civilizációt, a komplikált modern életet s a lelki kultúra betegeit. (De mulattat bennünket, hogy az effélének mint tudnak örülni némely jámbor magyarok. Ahá, Párizsban már szidják a túlcivilizációt, a modernséget, az új művészetet, a szimbólista poézist. Stendhált és Nietzschét. Persze elfelejtik, hogy mi még nagyon sokáig nem szidhatjuk, mert ezekkel nekünk nem volt bajunk. Vagy nálunk is túlságos a lelki kultúra, és a túlcivilizációtól aludni sem tudunk? Hát jó volna átugrani bizonyos törvényes stációkat a kultúra útján, de nem lehet. Mikor például kevéssel van több könyvünk tíznél, melyet rátartó litteratúra magáénak vallana. Tudományos életünk kezdés, irodalmi s művészeti viszonyaink mizerábilisok. Egyebet még ne mondjunk, mint hogy például úgy játszanak egy Bernstein-darabot a Nemzeti Színházban, mint a mait. Szóval, ne tessék féltetni szép hazánkat a túlságos civilizációtól.)

Ami az előadást illeti, botrányosan rossz volt. Tartottak vajon öt próbát a darabból? Kétségeink vannak, hogy ennyit is tartottak-e. Értéke nem is volt az előadásnak más, mint az Odry kiváló, művészi Jacques Foucher-ja, Pethesnek kis szerep jutott, melyben persze kiváló volt. Hegyesi Mari és Mihályfi azonban már csak buzgó-ságukért érdemelnek dicséretet. Szinte egytől-egyig rosszak voltak

a többiek. Még azok is, akik máskor kiválnak a vén gárdából. A darabot jelesül fordította magyarra Ábrányi Emil. Van a darabban egy vers, szép vers, Noailles grófnőnek a verse. Egyébként is Bernstein szeret élő híreket s divatos helyeket szerepeltetni a darabjában, melyet a Nemzeti Színház sikerre vezetni nem tudott. Nagy sikere voltaképpen Párizsban sem volt. De ilyen kevés nem is lehetett volna máshol az egész világon.

BN 1906. április 7.

Dyb

143. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A Vezúv

Földindulás van igazán. A Vezúv is háborog. Nápolyra hull a hamueső. Új kráterek nyílnak. Éhes a Föld. Tüzes szájakkal föl akar minket falni. Lávafolyam fenyegeti ismét Pompejít. És rémületben reszket az egész környék. Mit akar a Vezúv? Lehet, hogy ott, ahol a régi Pompeji helye van, még régebben egy másik város állt. Más kornak, más népnek, más kultúrának a városa. A Vezúv befödte, hogy majd jeleket kapjon a múlttól a jövőndő. Aztán így őrizte meg a mi kultúránk és korunk számára Pompejít. Lehet, hogy most belőlünk akar egy darabot konzerválni a Vezúv. Hogy átnyújtsa majd egy jövőndő kornak.

II.

Hart

Hart úr megérkezik egy városba. Lakást vesz, s az erkélyéről virágot vagy aranyat szór a népnek. Bár különöc amerikai nábob ez a Hart: inkább virágot szór. Az aranyat a bolond sem szórja könnyen. Aztán azt is megteszi Hart, hogy ebédre hív mindenkit, kívül az utcán találkozik. És Hartot mégis gyűlöli a nyomor. Nem azért, mert esztelenül bőkezű. Nem azért, mert igazán jót mívelni nem így kell. Gyűlöli — a pénzéért. Mert csodálatos dolog ez. A szegénység minden gazdagságot gyűlöl. De azt gyűlöli jobban, amelyik évődik vele.

III.

Bernstein

Goethét idézik a Bernstein darabjában. Budapesten ezt észre sem veszik. Pedig új dolog ez. Nem is régen hazaárulás volt Párizsban Wagnert szeretni. Semmi német nem kellett. Nagy írókat meggyűlöltek Párizsban azért, mert tudomást vettek a német géniuszról. Ma pedig német írókkal kacérkodik egész Párizs. Nietzsche talán franciák olvassák legtöbben. És sikk ma például Goethét idézni, akit a franciák hosszú évtizedekig becsméreltek. Merte volna csak Zola cselekedni ezt annak idején. Neki nem lehetett. Még ilyen apró dolgokban is érvényesül az új törvény. Az idézetekben is. Az apostolt megkövezik. Jön az epigon, s nagy, szentséges ember lesz azért, amiért az apostolt megkövezték. Zola vet és Bernstein arat.

IV.

Börvely

Börvely a világ közepe. A börvelyi ember ezt hitte századokig. Legalább evvel csúfolják Börvelyt tréfás parasztok más faluból. Nyilván jól érezte magát a börvelyi ember Börvelyen. Jól érezte magát századokig. Most néptelenedik Börvely. Menekül belőle mindenki, mert nem tud megélni. Börvelyből s vidékéről százával vándorolnak az emberek Amerikába. A világ közepéről akár a világ végére is elmegy manapság a magyar paraszt.

BN 1906. április 8.

Pont

144. A PERESZLÉNYI JUSS

Fényes Samunak kevés szerencséje van az idén a darabjaival. A Nemzeti Színházban csak a minap aratott bukást a Csebi Tatár, amelyben eddig még valamennyire határt szabott az ízlésének, ma este meg a Magyar Színházban csalódott Fényes Samu. A pereszlényi juss-ban (mely „énekes játék” — a közönséggel) korlátlanul átengedte írói tollát az aktuális nemzeti áramlatoknak. Fényes Samu, az író, úgylátszik, nem igen bízott a pereszlényi juss sikerében, segítségül vette hát maga mellé Fényes Samut,

a koalíciós hazafit. Annyi tulipán nincs a korzón, amennyit az első felvonásban dobálnak és szavalnak a nyakunk közé. És — hajh, hiszen változnak az idők — a sok tulipánt diszkrét derűtség kísérte. Nem hatott a tulipán, egyébről pedig a szerző elfelejtett gondoskodni. Mindenesetre sajnáljuk Fényes Samut, amiért a kuruc Feja Dávidban megmutatott oroszláncörmeit kényelmi szempontokból visszahúzza. A pereszlényi juss a Rákóczi-korból veszi tárgyát, amelyért tulipántalan kézzel, tiszta poézisért is lehetett volna nyúlni. A juss a pereszlényi vár, amelyért két rokon, Pereszlényi Máté és Judit viaskodik három felvonáson keresztül. Máté is, Judit is fiatalok, szépek, természetes hát, hogy addig dalolnak, táncolnak és mókáznak, míg az ötletes kis Ámor a szívükbe nyilaz. Házasság a dolog vége, s a jusson többé nem kell veszekedni. A darabot, amelyben a fiatalok többet beszélnek a hazáról, mint a szerelemről, a Kálmán Imre zenéje mentette meg, ha megmentette. Az invenciózus, komoly készültségű fiatal muzsikusz gyönyörű, kitűnően hangszerelt magyar nótái kellemes szenzációja voltak a premiernek. Alig győzték a tüzes nótákat megismételteni, és a szerzőjüket tapsolni. Ezek a nóták s egy-két jóízű jelenet nagyon tetszettek, s ezekért talán lesz is közönsége az új darabnak. A mai estén debütált Kállai Jolán, a Magyar színház új primadonnája, aki játékában, táncaiban, dalaiban azt az ambícióját árulta el, hogy Fedák Sárít utánozza sikerrel. A publikum különben — vagy talán ezért — szívesen fogadta a színésznőt. Rátonyi kellemes megjelenése és Boross derűs humora szintén segítettek a hangulatot javítani.

BN 1906. április 8.

145. KISBÁN MIKLÓS

Naplegenda. Írta Kisbán Miklós. Motto: Herbert Spencer Principles of Sociology I. pag. 825., 411. Hogy miként születik a mithus? A rendkívüli ember kalandjából. E kaland lantverés is lehet. Már a mottó tetszett nekünk. Drámai költemény Spencer nevében. Ennyi erudícióhoz nem szoktattak bennünket költöink.

Lássuk csak. Olvassuk csak. Nem érezzük olcsó embernek ezt a Kisbán Miklóst. Ki lehet ő?

Kisbán Miklóst pszeudonimnak híreltik. Ugyancsak hírlelés szerint Kisbán Miklós: gróf Bánffy Miklós volna. Akárki, komoly

irodalmár, akármit beszél. Fontos dolog az ilyesmi. Nekünk például dupla öröm ez a könyv, ha így van. Íme egy előkelő magyar amatőr, aki csakugyan előkelő. Eötvös, Kemény s néhányak, régiek óta az úgynevezett előkelők nem kényeztettek el bennünket. Szinte megdöbbenő ennek a 7—9—11 ágú koronás osztálynak lelki elzülése. Ez az intellektuális és kulturális süllyedés szinte páratlan. Fizikai romlása régi már ez osztálynak. Most robogva indul meg a politikai. A dzsentrí után íme magva szakad az exkluzív históriának. De mindezt csak mellékesen írjuk. Abból az ötletből, hogy a Kisbán Miklós könyve meglepően sok egy magyar főúri amatőrtől. És hogy főúri írónk borzalomba kezdtek már ejteni minden mívelt magyar lelket. A nők is. Sőt azok igazán.

Kisbán Miklós több, mint literary gentleman. Európai ízlésű, elmélyedt, finomlelkű ember. Sokat olvasott s hasznosan. A Naplegenda Ibsen Peer Gynt-jére emlékeztet. És ez csupán dicséret. Kihallom én azért e könyvből Spencert, Nietzschét. Kierzem a legújabbakat is. Meglátom az egészen eredetit. Érdekes és szép könyv. Megint egy szimptomája a magyar lélek, új, nagyszerű válságának. Nem fogtok már sokáig döngicsélni kis tanya-emberek. Nyakatokat fenyegeti már Európa.

A Naplegenda nemes legenda. Szimbolikus költemény. Az ősember korából. A hatalmas vadász, Ijjas megvénül. Fiatal asszonya van. Lépések hangoznak a rettegett barlang körül. A vénhedt férfiú helyére jön az új, fiatal férfiú. Jön az ismeretlen. A veszedelem. Az új Nap: az új férfiú. Az asszonyt kívánja meg. Virágszált. Jön és birokra kél Ijjással. Megöli Ijjast. Új tüzet gyújt a tűzhelyen. Erős karjaiba szorítja a leányt. Mindenki meghódol neki:

— Üdvözlégy, mindenható vadász.

Nagy gondolat. Buja, költői, szép nyelv. Elegancia a fölfogásban. Mitikus és illatos homály. Sok raffináltság. Megmozgatása sejtéseinknek. Egy modern írás.

Szeretettel dicsérjük Kisbán Miklós könyvét. Más nyelven nem volna talán jelentős. Magyarul igen. Jel az új jelek között. Szeretnők színpadról látni. De ez már merész kívánság nálunk. Talán a Thália megpróbálhatná.

Singer és Wolfner bizománya a könyv. Ára 2 korona. Sokan aligha fogják olvasni: ez bizonyos.

BN 1906. április 8.

A. E.

146. TELEKES BÉLA: VERSEK

Szeretnék valami szép nótára gyűjtani: álmok rengetegjébe lépek, s Telekes Béla verseinek nehéz és drága illata felhőzik a lelkemen. Poéta Telekes Béla, akit én szeretek. Magyar sorsú, szomorú, szívében egy kissé már vénülő is talán. Szent sajkás, ki vad, zord folyamon, alkonyi napon megy a mély tenger felé. „Babérág az evezője, tövisszoros a feje, dalolva úgy evez előre,” Vajon úgy lesz-e csakugyan? „Úgy suhan el égbe, viharba, a tenger mélyeire, s többé se híre, se hamva”? Akit „az álmok tönkretevének”, arra már csak szomorúság vár? Én már régen nem tudok szomorkodni, mert kínjaim vannak. De úgy szeretném megvigasztalni a nagyon szomorú poétát. Egy kicsit önzésből: hasznunk volna belőle. Nagyon is barna a rengeteg. Fényes, cikkázó, erős, új szavak között is álom, álom, álom. Hogy lehetne valahogyan erősebben eljegyezni az Élettel Telekes Bélát, ezt az igazán nemes poétát? Az Élet bizony nem édes csókú az ő számára sem. Olvasom alkalmi verseit e könyvben, melyet koldus szűkkeblűséggel állítatott, s adott ki a magát országos irodalmi és közművelődési szövetségnek nevező nem — tudom — micsoda. Ez alkalmi verseket bizonyosan az uzsorás, szűkös alkalmak követték el a poétával. Miért nem írhat ő például mindig olyan verseket, mint a *Szerelem?* Varázsos, zengő, muzsikás szavú. De talán tudna akkor más is lenni. Megéreznök minden során, hogy ezt *csak így* lehetett megoldani. Most nem érezzük mindeniken. Néha sokat mond, s *akkor* talán többet mondana a még eddig el nem mondottakból. Dehát az unalmas, a régi, az igaz ének. Az unalmas, a régi, az igaz fátumú, a Reviczkyek és Telekesek fátuma. De mit siratom én őt csupa szeretetből? Külömb, poétább és bölcebb ő, mintsem ezt megérdemelje. Írta itt a minap: nem átkozódik, nem fél, de dacol, s megy a Nap felé. Így legyen, s mi nyomában leszünk a szívünkkel.

BN 1906. április 8.

(A.)

147. FECSKÉK

— *Lipcse* —

Utazás és betegség késeltette ilyen sokáig a választ. Szerkesztőm azt akarta, hogy magam válaszoljak, kinek az ügy a legilletőbb ügye. A késésért mindenekelőtt bocsánat, a szimpátiáért köszönet az én ismeretlen, okos és kedves lipcsei ügyvéd-

nőmnek. Hogy gall-imádó, hazafiatlan, sőt magyargyűlölő vagyok, szűkfejűek itthon is rám fogták. A vád nevetséges: magyar vagyok, ősmagyar, s képtelen arra, hogy más legyek. Magyar a lelkem, a temperamentumom, de elragadtatva nem vagyok a magyar viszonyokkal. Látom és gyűlölöm a fajom hibáit. Talán nagyon türelmetlenül, de ez — idegrendszer dolga. Főképpen kétségbe ejtenek a magyar kultúrviszonyok s ezért éppen Nyugaton élő magyarok átkoznak? Bocsáttassék meg nekem, ha nagy példákkal védem kicsiségem. Byron ostromozta az angolokat, kiket egy másik angol költő: Browning civilizált barbároknak nevez. És kell-e más példa, mint a Petőfié? Úti leveleiben s hány versében átkozza a magyar bűnöket, és siratja a maga magyar voltát. Heinénél szebben és jobban senki sem szerette Németországot. Párizsban élt, imádta Párizst, de sorsát, fátumát siettette, hogy távol élt imádott Németországától, s hogy ott nem értették meg, s hogy Németország önmagához méltatlan életet élt. A fiatal Ibsen gyilkos dolgokat énekelt a norvégekről. Carducci, a legnemzetibb olasz költő sok verse kétségbeesés Olaszország miatt, s vád a mai Olaszország ellen. De hát mit folytassuk tovább? Süketeknek hiába beszél [az] ember. A lélek süketjeinek éppen nem. Hogy lipcsei német lapban írja meg valaki az én hazaárulásomat? Ez sem baj. Mégis csak vannak már jónéhányan megértők. Még egyszer: köszönet.

BN 1906. április 9.

(A. E.)

148. SZERKESZTŐI ÜZENETEK

— *Levél a nemzethez* —

Ez a lelkes, dicséretes verses vezércikk nem térítené észre a koalíciót. Versnek pedig nem vers. Kérjük: intézkedjék két napon belül a kézirat sorsáról. Kivételesen megőrizzük írását két napig.

P. V (Budapest)

A. E. hétköznapokon délután 6 és 7 óra között a szerkesztőségben megtalálható. Tudomásunk szerint szívesen egyezik bele a versek szerbre fordításába. De a már megjelent fordítás dolgában itt nyilvánosan kell valamit kijelentenie. A kötet Párizsi

ciklusában három Baudelaire szonettnek és néhány Rictus-strófának a fordítása is belekerült. Harmadiknak pedig nem egészen fordításképpen (fordítás alatt a lehető legteljesebb hűséget értve), de egy Verlaine-vers hangulatának magyar megrögzítéseként a Paul Verlaine álma című vers. Azért ez a cím, mert A. E. el akarta kerülni a vers mellett a magyarázó jegyzeteket. Egyébként A. E. szívesen áll a szerkesztőségben, a mondott időben bármikor az ön rendelkezésére.

Celldömők

A dancs szó már Erdélyben él leginkább. Magyarország sok vidékén is használják azonban. Az irodalmi használatból azonban ez az ősi, gazdag értelmű szép szó kikopott. Csak sok más jelzővel helyettesíthetjük: könnyelmű, tunya, szennyes, semmiházi.

Versekről és más kéziratokról

Sok száz rossz vers gyűlt föl hajlékunkban. Társulnak velük más haszontalan frások. Kilencvenkilenc percentje nem érdemel ugyan udvariasságot. Mégis jelentjük, hogy mihamar választ kapnak íróik.

BN 1906. április 9.

149. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Toldy — Regnier

Kassa szegény ex-püspöke egy ember. Egy: éppen csak egyetlen egy. Mióta világ a világ: ők sokan vannak. Ki írta a Szophoklész tragédiáit? Julius Caesar Hajnóczija ki lehetett? Mely szegény és szerény pap írhatta a legszebb pápai enciklikákat? Ezt a világ sohasem fogja megtudni. Ellenben kár a Bubics-esetet a magyar bűnök közé sorolni. Van elég saját bűne a magyar életnek. Mathieu bíbornok Franciaországban bejut a nagyven halhatatlan közé. Mivel Regnier, olasz pap, igen jeles tudományos munkát írt. Senkinek sem szabad megbotránkoznia. Jól van ez így, amíg így van. Vannak Toldyk, Regnierik, de szerencsére vannak Bubicsok és Mathieu-k.

II.

Andalúzia

Andalúziában iszonyú az éhség. Költők megénekelte földjén. Andalúziában. A gyomor jajgat és sír. Ena hercegnő minden hozománya kevés volna Spanyolországban kenyérre. De nem is kap kenyeret az éhező spanyol. Mióta Andalúziában éheznek az emberek, tízszer több a bikaviadal. Az elejtett bikákat aztán kiosztják az ínségesek között. Egészen magyar módja a szociális buzgólkodásnak.

III.

A Vezúv

A Vezúvról megint írni kell. Ez a rossz gyomrú hegy retteneteket művel. És újra és újra töprengünk. Mit akar az öreg Föld? Mindenütt tüzet hánynak a hegyek. Az egész világ nyugtalan. Katasztrófa katasztrófát ér. Váratlanul megnő a Balaton, és Polónyi miniszter lesz. Minden rend fölbomlott itt. Mit nem fogunk még megérni?

IV.

Storer

Storer, Amerika volt bécsi nagykövete — mártír. Áldozata annak az ellentétnek, mely Amerika és Európa között van. Szegény Storer belepusztult abba, hogy erre mifelénk más a világ, mint túl az óceánon. Ő nem felejtette el, hogy „ulula cum lupis. . .” Bécsben — feudális volt, mert Bécs és Budapest feudális. Az Unió már nem elsőízben járt így nagyköveteivel. És ez nem lesz másképpen, amíg Amerika annyira meg nem nő, hogy fölfaljon minden európai régiséget. Vagy míg Európa nem prostituálja a demokrata, az új, a kalmár Amerikát. Addig mártírok lesznek a Storerok. Mert a világ nem tűri, hogy embereket és társadalmakat egy világ válasszon el. Bebelnek lakkcipőt kell húznia, ha a császár elé megy, s a norvég parasztképviselő frakkba fog bújni Hakon király előtt.

BN 1906. április 10.

Pont

Bréma város tanítói ezt mondják németül és kategórikusan:
— Kátét az iskolában ne tanítsunk. Vallástan helyett valami hasznosat rágjunk a tanulók fülébe.

Szinte olyan kegyetlenül hangzik ez, mintha azt tanácsolnák, hogy isten vallástana helyett az istentelenség vallástanát hirdessék az iskolában.

Akármelyik religiónak díszére válhatnak ez a türelmetlenség. Mintha az istent és a kátét máról holnapra törülni lehetne.

Az istennek és a káténak nagy múltja van. Szabadulni törekszünk tőlük, mint minden múlttól. De okosan és békésen.

Lám Brémával egyidőben Párizs is megszólal. Az a Párizs, mely valamikor hahotázva ültette a katolikus oltárra az Ész istennőjét.

Párizs már nem a régi könyörtelen. A gall és germán géniuszok nagy távolságát ez is bizonyítja. Bréma most ért el a francia forradalomhoz.

Párizs ellenben harcban áll az istennel, de a kátét nem akarja eltörülni. Hanem a régi káté helyett *új kátét akar*. Tanítsuk meg a nebulókat arra, hogy az isten éppen olyan változáson ment át, mint minden emberi elképzelés. Tanítsuk meg a nebulókat arra, hogy a vallás az emberi fejlődés egy része. Semmi metafizikai nincs benne. A lélek divatja. Valamikor, nagyon régen éppen úgy nem gondolt az Istenre az ember, az ősember, amiként nem volt parapléja az eső ellen. Isten, szentek, vallás, dogma, egyház, pápaság, eretnkség és a többi egyszerű produkciói az emberi kultúrának. Tehát végesek. Így kell ezt fölfogni s így kell ezt az iskolában megmagyarázni.

Mi, itt Magyarországon, messze vagyunk a forradalom Párizsától, messze Brémától s még messzebb az új Párizstól, mely íme a negációt sem tűri dogmaként. De kell nekünk is készülnünk a jövődőre. Sőt okosan: gyorsvonati metódust hozni be a fejlődés stációi között. Nem okvetlenül kell minden állomásnál megállanunk, hol rendes tempójú társadalmak megállhattak. A káté, a vallástan tanítása igen nagy kérdés. Miért menjünk Brémával? Miért ne követnők az új, a tudomány jegyében haladó Párizst? A legendák nem úgy halnak meg, ha letagadjuk, hanem ha megmagyarázzuk őket.

BN 1906. április 11.

Ódi

151. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Mátyás Flórián

Régi magyar erényeink pusztulnak. Temetni mindig Magyarországon tudtak legszebben. Alig hogy meghalt egy kiváló ember, nyomban fölismerték az ő kiválóságát. Ha éhenhalt is, pompával ásták sírba. E szép erényünk is pusztulóban van. Már temetni sem tudunk kellő időben. Mátyás Flórián tudósunk meghalt 1904-ben Pécsen. Tudós volt, a történelem ismerője. Könyvtárát és vagyonát a városnak hagyta. De csak most fog dízsírhelyet kapni és földelő pompát. Régi magyar erényeink pusztulnak.

II.

Anastasius Grün

Lueger és egy grossdeutsch szerkesztő összeveztek Anastasius Grün szobránál. Anastasius Grün német volt és liberális. Mondjuk: osztrák és liberális. A szerkesztő tehát Luegert támadta. Lueger Rómáért lelkesedik. Miként meri tehát Anastasius Grünt dicsérni? Erre nagy kavarodás lett. Osztrák-e vagy német Anastasius Grün? Szereti-e Luegert vagy sem? Egy éjjelen csak megszökik Bécsből Anastasius Grün szobra. Mindig nemes és jóízű volt Anastasius Grün. Vátesz ugyan nem volt. De ha az lett volna, akkor sem tudott volna megálmolni ilyen számár botrányt.

III.

Booth tábornok

Negyvenezer híve ünnepelte a balga aggot. Az Üdv hadseregének jeles tábornokát. Nagyon öreg már a tábornok. De ha okos ember volna, vidáman halna meg. Nem hal ki a földről soha a boldogság. Mert sok légió lesz itt mindig a buták száma.

IV.

Igló szenzációja

Igló város erdejében barlanglakókra bukkantak. Úgy éltek, mint a kőkorszakban. Holott mai emberek. Férfiú, asszony, gyermek, Iglón nagy megütődést keltett e csoda. Egész Magyarországon így

lesz. Mi pedig nem ütődünk meg. Igló barlanglakói külső életükben maradtak el néhány ezer évvel. Ez csak különös. De az csoda, hogy ebben az országban szereplő emberek olyan lelki kultúrával tudnak gyönyörűen megélni, mely legalább néhány száz évvel esik hátrább a mi korunknál.

BN 1906. április 12.

Pont

152. ÚRI FÖLDRENGÉS

Bécs szokta adni a földrengéseket is Magyarországnak. Az napon, mikor Mátyás király bevette Bécset, megrengett a magyar föld. Budának várában az olasz tudósok talán meg is örvendeztek. Hogy lám Árpád országa is nemes ország. Mint szép Itália. A Duna valósággal kacagott. Nyugtalan, zajos, különös bugyogással. Így íratik régi krónikákban.

Most, hogy Polónyi vette be Bécset, ismét földrengés volt a Kárpátok alatt. Hegyek tűntek és hegyek támadtak. Folyócskák merészkedtek ki régi medreikből, s úgy tesznek, mintha meg sem akarnának állani a Fekete-tengerig. Nagy-nagy földrengés volt ez. Ha mapparajzolók országok belső térképét tudnák rajzolni, már ma sem ismerne egy teremtett lélek sem a tegnapi Magyarországra. Új osztozkodás történt Pusztazeren.

Pedig a Cunard Lïne forgalma ma sem csökkent. Károlyi Sándor zselléreinek sorsát ezután sem fogják sokan irigyelni. A pellagra vizitei nem maradnak el Erdély és Bihar tájairól. Tizennyolcmillió ember csak látja e földrengést. Érezni nincs joga. Orra tőle fokhagymás. Joga van a beszakadó házak alá temetkezni. Egyébként a nagy, vulkánikus változás örömeihez nincs köze. Ez zártkörű földrengés volt. Úri földrengés. Mint egy piknik például a Nemzeti Kaszinóban. A magyar politika nem Vezúv. A Vezúv demokrata. Ha Resinát előnti, előnti Torre del Greco is. A magyar politika eleddig csak pusztító láváját juttatja kegyesen és kizárólagosan a népnek. Ami áldást hoz, azt családi körben osztja szét. A rossz gyermekek, s akik már tegnap este is ettek, ma nem kapnak vajjas kenyeret. Nagy-nagy földrengés volt ez, de csak a Tisza István becézett nemzeti intelligenciájának családi eseménye vagy katasztrófája.

Elképzelünk némely ismerős vidéket. Milyen komor gyász honol tegnap még vidám kúriákon. A Rudi vagy a Jancsi, családok ékei menesztetnek a főispánságból. Andor nem lesz többé képviselő. Tisza István nemzeti intelligenciája nyolctized részében teljesen

a politikából s politikai nexusaiból él. Nagyváradon beszéltek, s tanúk esküsznek reá, hogy igaz. Egy dzsenti-familia legifjabb tagja jogi könyveket magolt. Nehezen ment. Nem történt még ilyesmi úri családban. Sebbel-lobbal érkezik a bátyja. A kaszinóba távirat jött. Tisza István miniszterelnök lett. Rárivall a magoló öccsre:

— Mít biflázol, csacsi. Pista bácsi miniszterelnök lett.

Egy-egy miniszteri kinevezés ezer és ezer dologhoz nem szokott, úri, magyar kényelmű familia szívét szokta megdobogtatni. A vármegyei írrok is sokat remélhet. Van egy főszolgabíró rokona. Az jó barátja az új főispánnak. A főispán beszélhet a miniszterrel. Minden új magyar kormány sleppje és ereje néhány tízezer ember. A népből csak a kortesek számítanak. Egy-egy kormányválság pedig azt jelenti, hogy az úri osztály melyik és milyen nagy részének kitartása van a soron.

Mint Nagyváradon nemrég Pista bácsi, úgy hozza most új embereknek az új örömet Sándor bácsi, Feri bácsi.

Köröskény mellett, vagy Nyitrában valahol, talán megint rendreutasítottak egy magoló diákot:

— Mít biflázol, csacsi. Géza bácsi miniszter.

Egy azonban bizonyos. Ilyen nagy helycsere nem volt még, mint a mai. Ennyien még sohasem akarták puha, úri helyre löketni magukat a megrengett földdel. Tisza István nemzeti intelligenciája vitustáncot jár. Éhesek, előkelők, érdemesek, érdemtelenek, nagy erejük és kalandorok lihegésétől olyan nehéz a levegő, mint Nápoly fölött.

Egyébként új hivatali és társadalmi elhelyezkedése néhány tízezer embernek. Ennyi az egész. Itt persze csodák bőséggel történnek. Komoly főispánjelöltek, emberek, akik még két évvel ezelőtt nevetéséges analfabéták, notórius semmik. A nemzeti intelligenciára dicsőség vár az úri földrengéssel. A nemzeti intellektusra? Ez nem egészen bizonyos. A milliók pedig egyelőre maradnak, akik voltak. Jogtalanok, nem számítók, lenézettek. Kik mellett a nemzeti lélek tűzhányó hegyei is félreköpnék.

Más földrengés lesz itt nemsokára. Persze akkor nem a Kossuth Lajos-utca rázkódik meg. Nem Duna-ünnepély lesz az. Nem házi bál. Nem zártkörű piknik. Nem úri földrengés. Ez a mai földrengés csak elődübörgése annak a nagynak. Jön — s próbálják meg az urak, hogy ne jöjjön — jön a nép. És kérni fogja magának az országot, melyhez egy kis joga is volna. De amelyet meg is ígértek neki. Még egy választás, még egy új kormány. Az már nem lesz családi esemény. Az igazi, nagyszerű földrengés lesz.

BN 1906. április 14.

(A.)

153. A BÉKE VEREBEI

Apróságok egy bankettéről

Budapest, április 14.

Kárpátoktól Adriáig már marakodtak a koncert, a nagy hazafiak. Száz ember pedig e lármás országból összeült csöndben, hogy ünnepelje Méray-Horváth Károlyt. Ki ez az úr? Jelentéktelen tudós. Barabás Béla elbeszélte e banketten, kicsoda. És hogy mit csinált. Új dolgok derültek ki a Barabás Béla beszédéből a béke titkos történetéről.

Méray-Horváth Károly valamikor fogta magát, csinált egy új szociológiai rendszert. Azt állította, hogy ő a társadalmi fejlődést biológiaiainak látja. Így aztán horoszkóppal szolgálhat a jövőről. Például megmondja előre, merre megy, merre kénytelen menni a magyar politika. Széll Kálmán rózsás kormányzásának idején csinálta e tudományos jóslást. Megdöbbenő módon látott meg előre mindent. A koalíció egy kicsi, öntudatlan srófja volt a fejlődés nagy mozdonyának. Ez látszik meg a Méray-Horváth rendszeréből — is. Mikor aztán Méray-Horváth látta az idők teljesedését, lombikjai mellől maga is előlépett. Megcsinálta a politikai diagnózist. Receptet írt. Fölkereste régi barátját, Barabás Bélát. Ketten azután szépen nyeregbe ültették a koalíciót.

*

E két ember találkozásának története sok kötetnél jobban jellemzi a mai Magyarországot. Méray-Horváth tudta, hogy Barabás intakt ember. Régtől ismerte, s politikustársai közül becsülésével kiemelte. De a magyar politikai porondot még jobban ismerte.

Barabás bizalmatlankodott. A tudományos magyarázatot meg se hallgatta. Töprengett: ki küldi ezt az embert.

Méray-Horváth félreértette a töprengést. Ahá, ez akar valamit:

— Nézd, Béla, ha a dolog sikerül, igazságügyminiszter lehetsz.

Barabás nem kívánta az igazságügyi miniszterséget. De egyszerre megnyugodott. Rendben van. Ha ez miniszteri tárcát ígér, akkor ezt magas helyről küldik. Azt azonban kijelentette rögtön Barabás, hogy neki jutalom nem kell. Ha ketten nyélbe ütik a dolgot, úgy is fölveszik a jutalmat — mások.

De hogy adják be a dolgot Kossuthnak és Andrásynak. Ha azok azt hallják, hogy egy nem képviselő, pláne egy tudós, gondolt ki béketervet, meg se hallgatják Barabást.

De Barabás ismerte az embereit:

— Egy nagyon magas állású tisztviselőé az idea.

Erre már Kossuthnak s Andrásynak is jó volt a terv. Még csak a korona előtt kellett — mismásolni. Itt meg azt mondták, hogy Barabás akar így békülni. A veszedelmes kuruc. Jó. Jöjjön a koalíció két embere. Mentek. Velük Polónyi s nagyon sokan. Barabás hazament Aradra. Nem volt már szükség reá. Méray-Horváth Károlytól pedig a nyeregbe segítettek azt se kérdezték azóta sem, hogy mint szolgál becses egészsége. Nagy baj is volna az, ha a magyar politika tudomásul venné a tudóst. Csak semmi koncesszió.

*

A Brisztol-szálló termébe alig fértünk, és Barabás Béla eljött erre a bankettre. Tőle tudjuk, érdekes tóosztjából, nagy részét e kis titoknak. Érdekes társaság volt a társaság. A magyar szociológusok. A kicsúfolt magántudósok. Európai magyarok, intellektuelek. Egy bús magyar azt mondta nem régen:

— A Huszadik Század (a szociológusok lapja) társasága talán egyetlen európai oázis a magyar Szaharán.

És ezek a veszedelmes „kozmpolita” magyarok milyen magyaros harcot vívtak. A politikusok zenebonáztak. Ezek évek óta hajtják:

— Egy orvosság van: az általános, titkos választói jog. Beteg a társadalom, koldus a nép, gyöngye az osztályparlament. Nem segít más. Hazaárulózták őket. Kormánybérenceknek nevezték a liga embereit. Mert Bécsből is az általános választói jogot hirdették. Ez volt az ő bűnük. Mintha erről ők tehettek volna. Mikor II. József népjogokat kínált, az akkori européerek, a Kazinczy Ferencek azt mondták: helyes. A jó mindig jó. Erre a példára Jászi Oszkár, a szociológiai társulat főtitkára mutatott rá beszédében a Méray-Horváth banketten. A magyar szociológusok csak ezt akarták: lássa be a koalíció, mi a baj és az orvosság. Most ők örülnek legjobban a diadalnak. Osztozkodni nem kívánnak. Nem politikusok ők. Tudósok, eszmék társaságában élők, intellektuális lények. Fáznak a mai magyar politika cselekvő módjától. Ők a béke verebei voltak. Szürke és bölcs verebek.

*

Csodálatos dolog mégis, miként hódítanak az eszmék. Barabás Béla tett erről vallomást és Feszty Árpád. Barabás elmondta, hogy mikor Méray-Horváth Károly az ő tudományos magyarázatával előállott, úgy volt ő ezzel, mint az ő beszédével a vésztoi magyar.

Egész nap emlegette, milyen szépen beszélt Barabás. Kérdezték tőle:

— Hát aztán mit beszélt?

— Tudja a fene.

— Én is csak annyit értettem — folytatta Barabás — hogy az általános választói jogot meg kell csinálni. Mert őszinte akarok lenni. Én nem vagyok tudós ember. Ilyen „tudja a fene” ember vagyok én is. Csak egyet tudok: a becsületet, a demokráciát, a hajlíthatatlanságot. Sajnos, ilyen „tudja — a fene” emberek voltak eddig a parlamentben. De vén fejemmel már magam is tanulok. Ilyen társaságban röstellem legjobban, hogy az ország sorsa „tudja — a fene” emberek kezében van. A közjogi harc csinálta ezt is. Idő sem volt komoly tanulásra. Meg aztán könnyen szerephez jutottak az üres stréberek. Másként lesz ez is, ha általános választói jog, s ha új parlament lesz. Éppen itt az idő a kulturális, szociális és gazdasági reformokhoz. Ehhez pedig nem az emberek kellene.

Az eszme hódítása szót Barabás lelkes, gyújtó beszédéből. Ő ama kevesek közül való, akik már az eszmék hatása alá kerültek. És egyszerű lelkes szavakkal íme az intellektuelek zászlója alá esküszik. Higgyük, reméljük: ez az idő jele.

*

A politika nem lesz már Magyarországon sem sokáig ölü ellenfele az intellektuális kultúrának. Pikler Gyula nagy keserűsége azonban ez estén még jogosan tört ki. Ő a szociológiában ellenfele Méray-Horváthnak. Rendszerében s annak a magyar politikára történt jósló alkalmazásában sem hisz eléggé. De egy bizonyos: Méray-Horváth óriási szolgálatot tett hazájának. Hol az elismerés? Barabáson kívül eljött-e ide még egy politikus? Ki érzi magát a békeszerző adósának. Érdemet s jutalmat mások foglalnak le. Valóban kétségbe kell esnünk mindazoknak, kik nem vagyunk nagyszájú, politikai stréberek. De vagyunk egyszerűen a magyar kultúra munkásai. Lesz-e itt változás? Sokan voltak ez estén is szkeptikusok. A feudalizmus siet eloltani azt a pár mécsset, amit a kultúra s a népjogok emberei gyújtottak. De sokan hisznek a béke verebei közül. Lesz új magyar társadalom. Jámbor patrióták nem fogják örökösen a Kossuth-nótát énekelni, mialatt egész Magyarországot kikoptatják a lábuk alól. A politikában pedig helyet kap majd az intellektus is.

BN 1906. április 15.

Amerikában keserű leckét vett Gorkij. Megtanulta, hogy Oroszország Európában van. Szentpétervárott szinte becsületére vált neki Andrejeva kisasszony. Európában híres írótól és művésztől elvárják az ilyesmit. D'Annunzió szerelmeiről többet írnak a lapok, mint drámáiról. Párizsban pedig régen elhalt író sem prosperálhat, ha egy-két gáláns esetet nem áshatnak ki róla. Gorkijnak is színésznőjét bocsátották meg legszívesebben. Mindenütt, széles Oroszországban s egész Európában. Még talán a cári udvar körül is ez volt az enyhítő körülmény Gorkij számára. Hogy nem is lehet olyan kapacitálhatatlan ember az, aki színésznőt választ szeretőnek. Az erkölcsösködő Berlinbe is elkísérhette Gorkijt az ő Andrejevája. Senki sem kérte tőlük a házassági bizonyítványt. Az igazi feleséget is kevesen sajnálják Európában. Mi itt azt tartjuk, hogy egy nagy művészhez nem formálhat just egy asszony. Az más kérdés, és nem ide tartozik, hogy igazunk van-e. Már a művészet túlbecsülése is beteges civilizáció tünete. A többi pedig természetes folytatás.

Az sem ide tartozik, hogy mi Gorkijról, mint művészeiről, mint emberről és mint apostolról mint vélekedünk. Gorkij személye érdekes és minden, ami vele kapcsolatos. Amerikai esete pedig különösen az. Valóságos diadalút várt reá. New Yorkban, Cincinnatiban, St.-Louisban és mindenütt félistenként fogadják. De hirtelen kiderül, hogy az az asszony, aki vele van, nem a felesége. Egy kis színésznő, az a bizonyos Andrejeva. Az igazi feleségét Oroszországban felejtette Gorkij. Akárcsak a mi Rudnyánszky Gyulánk. És vége volt egyszerre minden dicsőségnek. A despota Oroszország fiát a szabad Amerika nyomban bojkottálta. A hotelekben nem kap lakást. Körútjára nem indulhat, mert még tán meg is verik.

Amerikában tudniillik nagyon komolyan veszik a házasságot. Még a gazemberek is. A harmincas poligámia bűne sem ritka Amerikában. Ott még a házassági csalást is befejezett házassággal úzik. Viszont a művészethez annyit értenek Amerikában, mint a mi kis magyar városainkban, hol agilis nőegyletek estéket rendeznek fővárosi írókkal és művészekkel. Akinek neve van, aki híresség, azt látni kívánja Amerika. Mert telik neki ilyen mulatságra. Van dollárja elég. Névvél elfogadja az utolsó csepűrágót. Név nélkül egy új Shakespeare-t, Wagnert vagy Tintorettót sem. Gorkijban tehát nem az író t ünnepelték volna Amerikában. És most lehetne százszor nagyobb művész, mint amilyen. Az erkölcsös jenkinék már nem kell, a csakugyan igazi művész Gorkij megsejt sajjó lelkében vala-

mit. Valami nagyon búsat és régít. A művészet és a szabadság talánálán mégsem édes testvérek.

BN 1906. április 18.

Lellei

155. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Románia

A déli Kárpátok alatt szaporán és érdekesen éli világát egy ifjú királyság. Románia a románoké, s türelmetlenebb sovinizmus ezidő-szerint egész Európában nincs az oláhnál. Néhány nappal ezelőtt forradalom tört ki Bukarestben egy francia előadás terve miatt. Románia vezető emberei, intelligensei csaknem egytől-egyig európai emberek. Száz és száz román diák jár évenként például a párizsi Sorbonne előadásaira. Természetes, hogy Párizsban a magasabb és szolidáris emberi kultúra apostolai nem értik Romániát. Miért ez a féktelen türelmetlenség? Most aztán válaszolnak Bukarestből a párizsi kérdésre. Az oláh sovinizmus nem Románia produkciója. Magyarországon született és nevelődött oláhok honosították meg. Ezek rettegnek minden újtól, minden idegentől. Mindentől, aminek nemzeti bocsorszaga nincs.

II.

A meggyanúsított Apponyi

Véletlenül egy szerkesztői üzenetet pillantottunk meg egy koalíciós függetlenségi kormánypárti lapban. Szól az üzenet egy tanítónak vagy tanárnak. „Sikerül, ha van protekciója.” Ejnye, ejnye: hát nem a makulatlanság órája köszöntött Magyarországra? Vagy csak a kultuszminisztériumban maradt meg a nepotizmus és protekció. Ugyanez újság állandóan az erkölcsök tisztasága nevében könyörgött és káromkodott Apponyiért. Most pedig meggyanúsítja. Hogy csak protekcióval lehet ma is valamit elérni. Mi nem hisszük ezt. Erős a bizodalunk, hogy az új rendszer perhorreszkál minden protekciót. Ma már csak az igazi érdemé minden elismerés, jutalmazás és siker.

III.

Az Akadémia

Nagy örömmel látjuk, hogy az Akadémia pénzügyi rendben van. Az Akadémiának a politikai zavarok sem ártottak. A pénzügy jól vigyázott az Akadémiára. Most már azonban ideje, hogy az Akadémia dologhoz lásson. Wekerle és Kossuth iparos országot akarnak Magyarországból csinálni. Aminek bizony már: ideje. Az Akadémia fektesse bele a pénzét okosan néhány szükséges ipari vállalatba. E nagy összeg nagyot lendítene Magyarország közgazdasági életén. Nem is szólván arról, hogy tudomány, irodalom, kultúra mint föllendülnének, mihelyst az Akadémia kiszabadulna a tudomány, irodalom, kultúra nem neki való, ostoba és gyűlölt nyúgeiből.

BN 1906. április 20.

Pont

156. HOL A BOLDOGSÁG?

— *Bemutató-előadás a Vígszínházban* —

Budapest, április 19.

Úgy rémlik nekünk, hogy Budapesten rossz modorú ifjak élnek. Paulette, Francis de Croisset asszonykája, szapulja a modern ifjakat. E sportúzó, rakettes, angol ruhás majmokat. Ezek csak kokottok között vannak otthon. Tisztességes nők társaságában maflák vagy kocsisok. Szalonban csak akkor illedelmesek, ha — a cseléd is benn van. És a többi és a többi. Paulette minden szavára zúgott a taps. Budapest asszonyai tüntettek Budapest ifjai ellen. Én bizony e percekben nem szerettem volna budapesti aranyifjú lenni. Viszont a budapesti ifjakat megvigasztalhatja, hogy a budapesti nőkről is lehetne egyet-mást mondani. Ha akadna egy elmés és kegyetlen — francia író.

Egyébként pedig ez a kis tüntetés volt a Vígszínház mai estéjének a főeseménye. Francis de Croisset nem a Vígszínháznak való író. Túlságosan bízik a publikumában, s nem jelenti be minden ötleténél előre, mint a Vígszínházban otthonos párizsi külvárosi írók, hogy no most egy disznó-jó ötlet következik. Francis de Croisset egy finom, elmés, párizsi úr. Angolországban nevelt belga, ki Párizsban antisemitáskodik, holott zsidó.

Paulette-nek a férje szobrász. Mintaférj — az utálatosságig. Tíz évig. Paulette már bosszankodik. De jó egy asszony, s a különben is ösztönzött szobrász-férjét elcsábítja. Paulette-ben most új lángban lángol a szerelem. Ravasz, kedves módon visszacsábítja az urát a hitvesi ágyhoz. Az ágyhoz: sic. A darabban, noha ízléses, decens, sokat szerepel az ágy. A visszahódítás nem volt nehéz. A csábító nő olyan nő, aki nem áll meg sokáig egy férfiú mellett.

Nem volt nagy sikere a darabnak. Pedig Molnár Ferenc nemcsak magyarította, de gazdagította. A színészek sem vettek észre sok kedves ötletet. A publikum nagyobb része pedig ahhoz van szokva, hogy a francia bohózatokban hátba vagy oldalba vágják. Ez a morállal előkelően kacérkodó darab nagyobb sikert érdemelt volna.

Az előadás nem volt tehát nagyon értelmes De nagyon jó figurákat láttunk. Kedves volt Varsányi Irén. Nagyon mulatságos Haraszty Hermin. Tanay olyan pompás alak, amelyet nem felejtünk el. Hegedűs elemében. A többiek: Gází Mariska, Fábíán Kornélia, Tapolczai, Fenyvesi s a többiek külön-külön mind ügyesek.

BN 1906. április 20.

Dyb

157. SAN FRANCISCO

Formosa, Vezuv, San Francisco. A Föld szamárkodik. Ezer helyen. A Nap haragította-e meg? Nem sejti senki az okot. Baj van. A Mars egyik úri lakója tegnap ezeket jegyezte naplójába:

Kacagom a Földet s mulatságos lakóit, az úgynevezett embereket. Micsoda ijedelem van most ott. Algeciras és minden feledve. A dalmát partokon remegve úszkál és kémlel Vittorio Emanuele hajója. Az emberek elfeledik a Földön az örömet. Még Kossuth Ferenc miniszterségének sem tudnak örülni.

Igazán: vigalom a Marsról ezt az emberi pereputtyot nézni. Mi már századok óta ismerjük a rengések törvényét. Vezuvjainkat pedig úgy nyergeljük meg, amint akarjuk. Holott mi, Mars-lakók, nem vagyunk olyan fönnhéjazók, mint a Föld lakói.

A Föld-lakók nagyon is gőgösek voltak már. Sacramento, Berkeley és egy csomó város ezért omlik össze. Pompejivel szemben is ezért esik ismétlődés bűnébe az idő.

Ám érdekesnek mégis csak érdekes ez a földi kalamajka. Torre del Grecóban is nagy volt a baj. Mire összegyűltek a papok és a hívők. Ömlött a láva, s imádkozva dögöltek az emberek. San Francis-

cóban kevés fohászzkodás volt. Ellenben vagy ezermillió dollár értékű csapás máról holnapra érte ezt a tájat. Néztem innen a Marsról, hogy jönnek-e a papok? A papok nem jöttek. Ellenben jelentkeztek a biztosító-társaságok. Kijelentették, hogy ők fizetik a kárt. Pedig a kárt nyilván vis major okozta. Egész Amerika ígéri s akarja, hogy jóváteszi azt, amit a Föld betegségében, avagy fölbújtottságában vétett. Ez tetszik nekem. Amerikában nem esnek ülepre az emberek rögtön. Ott emberi mivoltukban az istennel is birkóznak, ha hisznek benne. Mindenképpen pedig Amerikában más emberek élnek, mint Európában. Emlékszem például a Tisza botrányára. A Tisza: egy folyó. Egyebek mellett előntött egy magyar, alföldi várost. Szegednek nevezik. Ott imádkoztak. Fogadalmi templomot míveltek. Beszentelték talán az egész várost. Végül végigkunyorálták egész Európát. Csodálatos dolog ez. Az egész Föld nem sokkal nagyobb a kabátom gombjánál. És tessék megnézni Szegedet és San Franciscot. Nápolyt nem emlegetem. Ott európai erkölcsök uralkodnak. Micsoda eltérések és különbségek. Mennyivel bodogabbak lehetnek például az emberek Amerikában, mint a földi civilizáció ősi helyein, Európában és Ázsiában.

Észembe jut egy példa. Van Magyarországon (ilyen ország is van a Földön) egy politikus. Apponyi Albert a neve és gróf. Ezt rossz iskolában nevelték. A kalksburgi jezsuiták iskolájában. És csak egyszer kellett ennek az embernek bekukkantania Amerikába. Visszajött az anyagi boldogulás általánosságának és magasztosságának fölfogásával. Visszajött hitvallásával a demokráciának. Egy Marslakónak az esze megáll: a kicsi Földön mennyi kontroverzia.

Amerikában hiába reng a Föld. Eddig újfajta cementes házakat építettek. E házak sem bírtak a Földdel. Amerikában tehát új házakat fognak építeni. Olyan házakat, amelyek dacolni fognak, mikor a Föld szamárkodik. Egyet már látok. A Földnek Európa nevezetű részén politikai kérdések összeomlasztanak mindent. Amerikában szembeszállanak az emberek a Nappal s magával a Földdel. Dacosak, erősek, mert van joguk a maguk eszében és — pénzében bízni.

Nézem a Föld vad játékát, s kacagom az úgynevezett embereket, akik még ilyenkor sem tudják, hogy kik ők.

Teremtődött a Föld embere nem azért, hogy Alsó-Szobráncon képviselővé válassza Braun vagy Kovács Lajost. Avagy a grófit, vagy a demokratát. Sőt nem is azért teremtődött az ember, hogy keresse a boldogtalanságát. Kész boldogtalanság, hogy — a Földön él. És ehhez még magyar vezényszó sem kell. Harcolnia kell az embernek állandóan a Földdel. És útja és képessége meg van szabva. Kultúra és pénz. Már az egészen mellékes, hogy visszacsínálják-e a válasz-

tási törvényt Németországban, s hogy alkotmánypárti jelölt győz-e Ó-Bogsánban, vagy hol.

Persze mindezt hiába beszélném a Föld lakóinak. Azok igazán nagyon furcsa lények. Az emberben, az úgynevezett emberben, voltaképpen csak akkor támad föl az emberi, mikor lába alatt megindul a Föld. San Francisco és vidéke romokban. A Vezuv még mindig mérges. Vajon megsejtik-e a Földön s különösen a Föld némely részén az emberek, hogy Calderonnak nincs igaza. Az élet nem álom. Az élet szent küzdelem. Pénzzel és ésszel a durva Természet ellen.

BN 1906. április 21.

(A.)

158. MARY ANN

— *Bemutató-előadás a Nemzeti Színházban* —

Budapest, április 21.

Valahányszor angol színdarabot látok, irigye vagyok Albionnak. Az angol színdarabok többnyire rosszak, s majdnem mindig művésztienek. De milyen optimisták, életörömesek. Még az angol tragédiák is sugarasak. És még egy Zangwill is — angol.

Franciák, spanyolok, olaszok, németek, oroszok, skandinávok nyugtalanítanak bennünket. De sőt a magyarok is már. Még a kacagásukkal is nyugtalanítanak. Még olcsó darabjaikból is kibömböl az emberi lélek mai nagy válsága. Az angolok azt mondják, hogy a világ s az élet szép. Ez a világ a Leibniz világa: a legjobb világ minden elképzelhető világok között. És nem kell lenézni ezért az angolokat. Ők általában boldogabbak, mint mi, itt a kontinensen. Históriai és gazdasági okai vannak, hogy Albionban ilyen gyermekes kedvvel nézik az életet. Pénzes ország, pőfögő, egészséges ország.

Mary Ann is szinte tulipános darab. De igazán kedves és derűs. Elmés ott is, ahol naiv. Bájos és mégis szellemes — csacsóság. Mary Ann egy nagyvárosi hotelecske cselédje. Itt ismeri meg Lancelot bárót, a művészt, a muzsikust. Lancelot jó a leányhoz. Aztán a leány hirtelen százezreket örököl. E százezrek elválasztják egymástól a fiatalokat. De eltelik öt év s Mary Ann művelt dáma, Lancelot híres ember. Legyenek boldogok: egymáséi lesznek.

Ostoba és nagyon szép mese. Újra mondom: boldogok az angolok. Ha valami nagyon bántja őket, hát az például egy anglikán pap papos és számár kenetessége. Vagy valami nyárspolgári ügy. Valami

efféle semmisség. Talán az angol írónak van igaza. Talán Zangwill, a sötét tónusokat is ismerő, a nagy Zangwill is okosan teszi, ha ilyen szépnek látja az életet. Elhiszik neki még a Nemzeti Színházban is.

Rossz előadás és nagy siker. Dezső Lancelotja tetszett érdeme szerint legjobban. Jó és meglepően emberi Jászai Mari. Mary Ann-nek D. Ligeti Juliska nagyon való. Éppen olyan csinált kedvességű s iszonyúan érzelmes, mint a darab. Aranyos kedvű Rózsahegyi, s Gabányit és Nagy Ibolyát kell még megemlítenünk. Mihály József fordította a darabot — jól.

BN 1906. április 22.

Dyb

159. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Egy kis garnizon

Nemsokára a német altiszteknek is támadni fog egy Bilsejük. Mert hasonló körülmények hasonló héroszokat szülnek. Vilmos császár hadseregében pedig az altisztekkel is baj van. A blankenburgi garnizon parancsnokának egy rendeletéből tudjuk ezt. Érdekes, hogy e rendeletről nem igen írnak a német lapok. Magunk is francia lapokból böngésztük ki a hírt. A blankenburgi parancsnok megtiltotta az altiszteknek, hogy feleségeik cifrán éljenek és öltözenek. Mert a cifra élet sokba kerül, s a császár nem ezért adja a pénzt az ő altisztjeinek. Az ilyen élet költségét a konyhától vonják el az altisztné nagyságák. Már pedig a császár kívánja, hogy katonái jól táplálkozzanak. Hogy bírják a szolgálat terhét. Blankenburgban aligha nagy most a császárhűség az altisztnék között. A császár egyszerűen besorozta őket katonái etetőinek.

II.

Mindenki beteg

Kipling írja: ha két francia összetalálkozik, a harmadikat rágal-mazza. És igaza van. Annyira mániájuk ez a franciáknak, hogy a halottakat sem kímélik. Legkevésbé kímélik pedig nagy embereiket. És éppen nem kímélik a nagy halottakat. Nincs olyan nagy emberük a franciáknak, akiről csúnya könyvet ne írtak volna. Egyebek között

például minden francia zseniről hirdetik, hogy beteg volt. A géniusza pedig betegség. Nagyon kultiválják az epilepsziát. Most is újra folynak Párizsban a viták: Napóleon epileptikus volt-e. Csodálatos pazar nemzet a gloire nemzete. A saját dicsőségét sem tűri. Bebizonyítja, hogy ez a dicsőség voltaképpen — nyavalya volt.

III.

Kis mese valakiről

Van egy barátom, aki pár év óta rettenetesen undorodik a politikától. Azért ez kivételes magyar ember is politizál. De minden szavát, még a valóságot is, mesébe burkolja. Tegnap például ezt a kis mesét mondta:

— Élt valahol egy Mommsen nevű ember. Igen jeles és tudós úr. Holott tudós és német, mégis foglalkozott egész életében a politikával. Egyébként furcsa ember volt ő. Gyűlölt két színt: a feketét és a pirosat. Élete alkonyatán aztán választania kellett. A fekete szín nagyon elhatalmasodott a hazájában. Akármerre nézett, fekete volt a világ. Még a tulipán-virág is fekete. És mielőtt sírba feküdt volna ez az ember, könnyörögre fordult azokhoz, kikkel a politikában egy életen küzdött: „A mi színeink elmúltak. Csak a két gyűlölt szín maradt meg. Én könnyörögöm hozzátok: szeressétek a piros színt. Mert már csak ez menthet meg benneteket a feketétől.”

BN 1906. április 26.

Pont

160. KÉNYES ÜGY

Kényes ügy: ne üssük dobra. Általában nemzeti reputációnk érdekében illenék meggátolni, hogy a magyar választási hadjáratról a külföld értesüljön. Lássuk csak. Győzött a nemzeti demokrácia. Tapsoltattunk magunknak a külfölddel. Tapsolunk itthon. A zúgó tapsviharba pedig fájdalmas ordítások sírnak be. A nemzeti demokrácia csendőrökkel kínoztat egy sereg embert. Mi a vétjük? Szabad honpolgároknak képzelik magukat. Alkotmányos életet akarnak élni. Egy-két esetet mondunk. Magunk között maradjon. Itt van Csizmadia Sándor. Magyar poéta. A magyar kultúrának egy kevésével többet használ, mint a jelölt urak közül — mondjunk keveset — nyolcvan percent. Kultúrországban erőnek erejével parlamentbe hozza a kormány, ha kiderül, hogy neki ilyen vágya van. Nálunk

csendőrök őrzik. Be nem engedik abba a választókerületbe, ahová ő voltaképpen csak elveket megy hirdetni. Tán meg is verték már azóta. Mint ahogy Kispesten hazafiasan halálra vertek egy embert, aki azt merete mondani, hogy ő szocialista. Avagy itt van a Grosszmann Miksa dolga. Ez is bízott a nemzeti demokráciában. Hiszen ő is demokrata. Csak éppen előljár a koreszmékben: szociálisan az. Kacagtató eset. Resicán sok ezer híve várja a jelöltet, aki pláne tudja, hogy komolyan úgy se küzdhet a mai választási rendszer mellett győzelemért. Vonaton utazik Grosszmann. A vonatnak rendes állomása Román-Resica. *De a vonat nem áll meg.* Nehogy kiszállhasson a gaz szocialista. Szocialistákat letartóztatnak, mert — szocialisták. Katonák és csendőrök verik szét a kellemetlenebb választási gyülekezeteket. Beszélni csak hatósági engedéllyel és koalíciós bárcával szabad. Oroszországban több az agitáció szabadsága. Nagyon kényes ügy ez. Intézkedjék a belügyminiszter, vagy ki. Nehogy a külföldre hatolják ki a jajgatás. Kérdeznék ott künn: — Megint Oroszországból jönnek a jajgatások?

És muszáj volna bevallani:

— Dehogy. Magyarországon csinálja a nemzeti demokrácia — a nemzeti demokráciát.

BN 1906. április 27.

161. CASTELAR IGAZSÁGA;

A nagy Castelar hatalomra került s naív hívei azt hitték, hogy Spanyolország nyomban köztársaság lesz. Önök azonban tudják, hogy Spanyolország még ma is királyság. Sőt annyira királyság, hogy az már szinte nem járja. Pedig eltelt majdnem negyven esztendő is azóta. Ám Castelar abban a percben már nem volt a régi republikánus, amely percben vállalta a hatalmat. Szídták és átkozták republikánus hívei. Nem volt igazuk, mert Castelar a régi maradt. Avval a naív becsületességgel, amire csak író ember képes, jelentette ki egy viharos ülésen a radikális ellenzéknek:

— Ebben a székben egészen másként látja az ember a dolgokat, mint azokról a padokról.

Mint ahogy másként is látja. Okvetlenül pudli lesz az ellenzéki tigrisből, ha hatalom-falatot kap, míg a világ mai rendje tart. Annak belső törvényei vannak, hogy Castelar a kormányon nem maradhatott meg a réginek. Nem emberek csinálják a régi társadalmak helyébe az újakat. Államok formáit sem emberek változtatják

meg. Hanem igenis gazdasági és kulturális erők. Hogy úgy mondjuk: a társadalmi léleknek előkelővé érettsége. Például: mi sírunk egy más Magyarországért. Sírunk egy kultúr-Magyarországért, amely nincs. Sírunk egy demokrata Magyarországért, amely nincs. Ha úgy tetszik: sírunk egy független Magyarországért, amely szintén nincs. De sírásunk okatlan és tudománytalan. A társadalmi erők és erőtlenségek szerint a mai Magyarország nem lehet más, mint ami. Ellenben valamikor, higgyük, a magyar társadalmi lélek megtisztul, megéri, hiába minden. Az orosz cár egy millió embert kölcsönözhet a reakciónak. A parlament lehet véletlenül feudális és konzervatív. Mégis könyörtelenül eljön az a Magyarország, amely ma nincs.

Addig csak tréfa és a jámbor tömegeknek szánt maszlag minden politikai csetepaté. Pláne csak bárgyú ember örülhet annak, ha véres szájúak hatalomhoz jutnak. A hatalmon csak — hatalom van. Aki a hatalomra jut, az már nem lehet az, aki volt.

Nehogy félreértsék ez írást önök: nincs ebben célzás mai és magyar politikára s új magyar hatalmasokra. Az ördögnek van kedve még itt is politikát űzni.

Clémenceau s egy szellemes francia újságíró, Harduin, juttatták ezeket eszünkbe. A vad, a radikális munkásbarát Clémenceau miniszteri székben ül. Valamikor, nem is régen még, kormányok réme volt. Most fegyverrel veri le a munkásmozgalmakat. Egészen ellenkezően cselekszik, mint eddig beszélt. Talán lelkében változott ő meg. Nem: csak miniszter lett.

BN 1906. április 28.

Ódi

162. NAGYON FURCSA ESETEK

I.

Gapon titka

Gapont leszállították álarcos őrei a kocsiról. Sötét éjszaka volt s csöndes, ismeretlen, néma tájék. Vitték Gapont, a bekötött szemű Gapont. Egyszer csak megálltak, s valaki harsányan kiáltott:

— Alekszej Grigorovics társunk olvassa föl az ítéletet.

Hideg, erős hangon recitálja valaki:

— Az áruló Gapon pópa kiüríti a nagy serlegből Nyikolaj Lejcssev orvos-társunk titkos italát.

És Gapon pópa serleget kapott a kezébe, és ivott.

A köteléket levették a szeméről s Gapon csodálkozva bámult. Hol van, kikkel, vajon ki ő? Elfelejtett mindent az italtól. Őrei kacagva hagyták ott a hajnali fényben fürdő pusztán. Mehet, amerre akar. Senkinek sem fogja tudni megmondani, hogy ő kicsoda. Forradalmárok hozták föl a nevét ez ismeretlenségből. S most visszataszították úgy, hogy Gapon sem tudja, kicsoda ő voltaképpen.

II.

Harc Velencében

A vaporettók ellen esküt tettek a gondolák. Minden gondolás tartozik gyilokkal elbánni a kis gőzhajók egy-egy alkalmazottjával. Megecsküdték a gondolások, hogy nem nyugosznak addig, míg ismét nem a gondola lesz a lagúnák egyetlen hasítója Szent Márkus városában. Régi velencei hagyományok szerint dolgozott a gyilok. Volt olyan hét, hogy hét embert vesztett a vaporettó. De viszont hét gondolás került a pribékek kezébe. A vaporettók gazdái pedig írtak más városokba, s a vaporettók nem akadtak meg félpercre sem soha. Végül üres koporsókként úszkáltak Velence összes gondolái. És szaladgáltak vidáman, gögösen a vaporettók.

III.

Petőfi jelöltsége

Megtörtént a nagy csoda. Szibériából aggon, ötvenhét év után hazajött. Éppen választott Magyarország. De volt olyan újság, amely tíz sornál is többet szentelt Petőfi hazatérésének. Néhány skriblernek az az ötlete támadt, hogy keresnek egy kerületet a magyar irodalom félistenének. Elmentek Kossuth Ferenchez. Kossuth kijelentette, hogy már minden kerületben van jelölt. Ha azonban néppárti jelölt óhajtana lenni, erről lehet beszélni. Könnyes szemmel ugyan, de fiatalosan elkáromkodta erre magát a nagy öregember. Elindult, hogy majd keres ő kerületet. Persze tudni se akartak róla sehol. Végül egy nemzetiségi kerületbe került. A nemzetiségi jelölt megbecsülte a világirodalom nagy alakját Petőfiben, s visszalépett a jelöltségtől. Azonban tekintélyes számú magyar választó is volt a kerületben. A magyar választók között pár nap alatt izgatott lett a hangulat. Hogy ezidőszere nem lehet egy antidinasztikus embert függetlenségi képviselőnek választani. Erősen megrótták azt, hogy Petőfi Szibériában voltaképpen a galád abszolutizmus kenyerét ette. Sokan bizonyítékokat szereztek, hogy Petőfi a jakabokányistákkal

kacérkodott, s így veszedelmes földosztó. Mikor aztán végül az is kiderült, hogy nincs a választásra pénze, a nagy öregembernek úgy kellett menekülnie a kerületéből, mint ötvenhat évvel ezelőtt.

BN 1906. április 29.

Ódi

163. AZ ARANYGYAPJÚ

— *Bemutató előadás a Vígszínházban* —

Kéroul és Barrének bolondos darabja mintha egyenesen Budapestnek készült volna. Az aranygyapjú-féle darabok számára azonban már Budapesten is a nyár nevében kíméletet szoktak kérni. Mi ezennel a nyár és a kímélet álláspontjára lépünk. Kéroul és Barré összezsúfoltak minden kipróbált vaskosságot. Képtelen, malacos cselszövényeket eszközöltek egy kokott körül. Közben a karzat kedvéért iszonyúan szánalmas figuraként szerepel a rendőr. Óriási figurája a darabnak az abszolút cocu, az agancs-ember. Párizsiak tudhatják élvezni a szerelmes lámpaszerelő kalandjait. Általában túlon túl jóízű és túlon túl sok groteszk alak bolondozik itt. Az aranygyapjú pedig egy kétlaki kokott. Este hat órától éjfélig vörös hajjal s halványszínű szalonban, reggel kilenctől este hatig fekete hajjal vörös szalonban fogadja imádóit. Mindenkiel viszonya van mind a két személyében. Örületes dolgok történnek a színpadon. De viszont van a második felvonás végén egy dal és egy veszett, niggeres tánc. Sarkadi Aladár éneklí és táncolja pompásan. Varga Anna és Csáki Biri pedig néhányadmagukkal úgy segédkeznek, hogy a színház majdnem összedőlt a tapstól. Kár, hogy meg nem ismételték. A Vígszínház evvel a betéttel, ha betét, leföz minden music-hallokat. Sz. Varsányi Irén estéje volt az este, de mintha nagyon is élénken érezte volna meg a darab stílusát. Sokat nyújtott a jóból. Kiss Irén, Góth, Hegedüs, Tapolczai, Vendrei, Fenyvesi, Balassa s még pár szereplő között alig tudnánk különbséget tenni. Nagyszerűen végezték mind a dolgukat. Góth elmésen fordította a darabot s budapestiesítette a párizsi ötleteket. Nem volt előkelő s nem nagyon eldicsekvésre való, de igen nagy volt a siker.

BN 1906. április 29.

Dyb

164. TÚNÓDÉSEK MÁJUS NAPJÁN

Párizsban remegnek a mindjárt virradó naptól: május első napjától. Pedig kiderült, hogy a szocialisták nem szóttek összeküvést. A szervezett proletároknál nincsenek szilárdabb hívei a világi rendnek. Az ő forradalmuk a lassú, állandó forradalom, s az ő zavargásaik kihágások az elv és tudomány útjáról. Uralmukat a társadalmakra nem fogják meglepő ötlettel, április harmincről május elsőjére reáerőszakolni. A világ észre sem fogja venni, mikor ők győztek. S ők győzni fognak, mikor a társadalmi erők uralkodó dúca egészen belőlük táplálkozik.

Párizsban egyszer meglátogattam az anarchisták gyülekezését. Ez bizony nem párt. Törvények nyúge kényszeríti őket, hogy magukat csak anarchista-szocialistáknak nevezzék. Ám a legtar-kább sereg a seregük. Elégedetlen szocialistától bomba-dobó anarchistáig van a sorukban százféle forradalmár. Megdöbbenve hallottam, hogy ezek az emberek a szervezett szocialistákat gyű-lölik legjobban. Pedig ők logikusak: a szocialisták mániákusai az államnak. Az anarchisták pedig, a Tolsztojok és Lucchenik egy-formán, azt vallják, hogy az emberi boldogtalanság okozója az állam a maga leigázó rendjével. A világ ne aggódjék: sohase fog elálmosodni. Ha majd valamikor meglesz az új rend: még akkor jön a java. Még akkor fogja csak a társadalmakat ostromolni az emberi elégedetlenség. Mert az élet célja a harc, és semmi sem állandó, csupán az — elégedetlenség.

*

Ha pedig az anarchisták jutnának hatalomra, ők is konser-vatívak és korruptak volnának. Az ember szinte előre látja az apró panamázásokat. Ha tudniillik egyáltalában lehetséges volna, amit most elképzelünk, anarchisták a hatalmon. Miként most a vállalatok körül, úgy folynék majd akkor a bombák körül a pana-mázás. A legjobb bombákat a Herbertek kapnák, az ifjú anarchista ugron gáborok. Pardon, az emberi elégedetlenségen kívül van még valami állandó és örök: az emberi igazságtalanság.

*

Azonban amíg csak Európa klimája meg nem változik, a legtöbb helyütt virágos, pompás tavaszt fog jelenteni a május, az emberek szeretni fognak. Lám: egyre több állandó emberi dolgot kell konstatálnunk. A szerelmes május mindig kísérni fogja a forradalmi májust. Vagy helyesebben szólván: vezetni fogja. Az

volna nagy forradalom, amely egy májusban megtámadná a szerelmet. Schopenhauer örömeiben föltámadna. Sztrájk a szerelem és az élet ellen. Nem kell megijedni: ez az egy forradalom nem volna győzedelmes. Akik a szerelmet szeretik, nyugodtak lehetnek-

BN 1906. május 1.

Ódi

165. POLITIKA ÉS IRODALOM

Kedves örömmel olvasom, hogy Fogaras megint követet csinált Mikszáthból. A nagynak ismert palóc tehát mívelheti tovább immorális, parlamenti firkáit. Talán már holnap írni fog szeretettel és csúfolódva Köröskényről, miként írt vala Gesztről, Dobokáról és Dánosról. Ha jól tudom Köröskény a Polónyi faluja.

De Mikszáth mégis csak — Mikszáth. És én naivul örülök annak, hogy ő örül. Vén, önző anya-kotlója az irodalomnak. Úgy képezem, hogy valójában le is nézi a literatúrát. De mégis vigasztalás, hogy egy Mikszáthnak majdnem annyi becsülés jut Árpád országában, mint Hoffmann Ottónak. Tudom, hogy ő e nagy dicsfényéből egy sugárnyit nem fog átengedni az irodalomnak. Hát tartsa meg mind magának. Ha nem is tetszik neki, mi örülünk az ő győzelmének.

Mert kuruc idők a mai s a következő idők. Az új rend mintha a Tinódy Sebestyénék fizetését sem akarná megadni az íróknak. Beszélik, hogy mikor az új minisztereknek valaki szemrehányást tett az írók mellőzése miatt, valamelyik, talán Kossuth, fölfortyanva mondotta: — Hát nem hivatalos jelölt Erdős Armand?

Mert a követjelöltségekről esett éppen szó.

Arisztokratikus hajlandóságú gondolkozók állítják: demokrata rezsimek rendszerint füttyülnek irodalomra és művészetre. Semmi szükségük ilyen léhaságokra. Ha ez igaz, akkor az új magyar éra határozottan demokratikusnak ígérkezik.

Szegény, nagy Bródy Sándor. Ha tagadja, akkor is igaz, Örök vágya volt, palástolt, titkos vágya a képviselőség. Eszébe nem jutott soha senkinek betölteni e vágyát. Van egy öccse: fiatal, agilis, nyilván tehetséges. Mégis csak az volt a legnagyobb szerencséje, hogy a Bródy Sándor öccse. Le is ment a kerületébe agitálni Bródy Sándor. És Bródy Sándor öccse ma képviselő. Beszédes dokumentuma ez annak, hogy már megbecsülik nálunk az irodalmat. Csak éppen az író nem becsülik még meg.

Sedan után iszonyú változásokat ért Franciaország. Végre is a köztársaság, a harmadik köztársaság maradt a placcon. És

a demokrácia nevében kezdett elhelyezkedni az új rend. Akárcsak most itt nálunk Wekerle nemzeti demokráciája.

Büntetett is az új rezsim Franciaországban. Büntetni is tudott olyan jól, mint a koalíció. Ám a büntetődsi játékból kihagyta az írókat és művészeket, mert fölismerete bennük a nemzeti lélek erejének akrobatáit.

Victor Hugónak veszni kellett volna, s veszett volna is, ha a Kárpátok alatt él. Mert nagy embere volt III. Napóleonnak s főúra a császárságnak.

A demokrata köztársaság azonban csupán Victor Hugo megbecsülésére gondolt akkor, mikor viszont kegyetlenkedett III. Napóleon politikusaival. Ha Victor Hugo mágnása volt a császárságnak, legyen szenátor a köztársaságban. És Victor Hugo szenátor lőn. És megbecsüléshez jutott akkor Franciaországban minden művész és író. Még az ujságíró is.

Sokféle vélemény él Herczeg Ferencről. Úgy vagyok azonban én vele, mint Mikszáthtal. Mikszáth: Mikszáth és Herczeg: Herczeg. Elfogadta, s fejedelmekké avatta őket a publikum. Mikszáthot még csak parlamentbe jutatta az ő ravasztsága. De már Herczeg a legkegyetlenebbül proskribáltak között van. Kiheveri, tudjuk. Elegáns és gőgös ember Herczeg Ferenc. Az is tudjuk, hogy érték már ennél nagyobb méltatlanságok is. Mégis sóhajtsunk fel: hát ilyen lesz az új rend? Európai megértését és megérzését irodalomnak és művészetnek a kutya sem várta tőle. De ennyi lelki süket-ség — sok. Az irodalom mégis csak meg fog élni valahogy. De ezt a kis rovást is meg kellett ám írni.

1906. május 2.

Pont

166. NAPLEGENDA

Ritkaság nálunk az ilyen könyv. Kisbán Miklós írta. Úgy tudjuk, hogy ez a név egy új gróf-főispánnak a pseudonimja. Nem nagyon eredeti írás. De eleddig nem szoktattak hozzá minket, hogy magyar írók annyi sikerrel olvasták volna Stendhalt, Spencert, Nietzschét, Ibsent s a legmodernebb németeket és skandinávokat. Prózai költemény színmű alakjában arról, hogy az Élet mindig az erőse és az újé. Előkelő eszme. Lázás, szép, színes magyar stílus. Több írás ez, mint egy amatőr írása.

MK 1906. május 2.

(Diósadi)

167. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Ne öld meg

Egy-egy szerencsétlen jelszó évtizedekig rombol. A fiatalabb Dumas *tuez la*-ja például. Sem ész, sem belátás nem tudták megölni. Most talán már meghal. Megöli az ölés jelszavát az új házasság. Meg fogja ölni. Az új jelszó pedig: ne öld meg. Lehet, hogy a gyöngé esküdtek fölmentenek. De szerelemért ölni nem szabad. Ha házasságtörésért bepanaszolod, megbüntetik az asszonyt huszonöt frankra. Ha megöled, ennyi elégtétele sem lesz. Válj el tőle. Hiszen az élet legszebb cselekedete a szerelem. Jutalmazást érdemel és nem halált. Tehát: ne öld meg.

II.

A hadnagy

Lehet, hogy egy ostoba fickó. Egy egzaltált legény valóban a hadnagy. De vörös május napján Párizsban odaállt a munkások elé. Odaállt és így szónokolt:

— Sohasem lövetnék testvéreimre, a munkásokra. A klerikális tisztek lelkiismeretükre hivatkoznak, mikor megtagadják az engedelmisséget a templomok előtt. Nekünk, szocialista tiszteknek is van lelkiismeretünk.

Ezt mondta a hadnagy. És akárki ez a hadnagy. Rögtön lecsukták a bátorságáért. Tehát most mártír. Tehát követni fogják a példáját. Ma még nem is tudjuk elgondolni, milyen nagy eset a hadnagy esete. Valamikor innen fogják számítani a militarizmus bukását.

III.

Lázadó hajók

A Knyáz Potemkin óta forradalom dúl a vizen. A tenger kóbor, úszó városai megvadultak. Csaknem minden héten jön egy ilyen hír. A múltkor egy olasz hajóról. Azután egy portugálról. Most a Hilarius nevű hajó. Néhány olasz és spanyol hajcsár napokig a hatalmában tartotta a hajót. Veszedelmes divat. És iszonyú érzés. Nyílt tengeren például arra virradni, hogy száz mindenre elszánt ember kezében az életünk. Veszedelmes kor ez a mienk. Földön, levegőben, vizen veszedelem. És mindenki lázadó ma.

IV.

A diszkosz

Különösen érdekes hír: a görög diszkosz vetésében a finnek győztek. A legészakibb, kis kultúr-náció fiai. És nem is csoda ez. Európában ma a finnek élnek a legantikabb életet. Mondjuk, hogy Spárta életét. Mert Athén életének folytatását Párizs vállalja és reklamálja. A görögök pedig még a diszkossal sem győznek Olimpián. Mert e szegény elszlávosodott, degenerált fajta voltaképpen annyira sem hellén, mint mink magyarok. Valósággal pokoli tréfája a sorsnak, hogy nyelvük és lakóhelyük miatt az ő kötelességük a régi hellén dicsőséget megvédeni.

BN 1906. május 3.

Pont

168. VÁROSÉPÍTŐ NÉPEK

Deus, deus — kiáltának — és támadt a helyen Deés. Mi azonban már alaposan sejtjük, hogy nem így volt. Mi sohasem voltunk tudósai a városépítésnek. Okvetlenül zseniális fajta a magyar fajta. De a szittyia agyat ezer évvel ezelőtt valami különös rozsdá foghatta meg. Bizonyos dolgokhoz majdnem hatókrók vagyunk. Éppen azokhoz, melyekből véletlenül a mai emberiség kultúrája rakódik.

Mikor a nagy harc dúlt Mandzsúriában, néhány ötletes sovinsztánk a magyar-japán rokonságot kürtölte. A szép ötlet azonban hamar elszégyelte magát. Kelet népe, a legszélsőbb Kelet népe, mégis csak másképpen csinálta a maga életét, mint az a Kelet népe, melynek sorsa miatt az aggodalom örületbe kergette Széchenyit. Mi ezer évig ezredrésznit tanultunk Európától, mint Japán ötven év alatt. Rémségesen lassú járású a gondolatunk. Mivel azonban mégis csak eszes náció vagyunk, kifundáltunk egy szép kifogást. Erényt csináltunk a hibából, s maradiságunkat elkereszteltük történelmi érzéknek.

Nem is tudok hirtelenében suhogóbb és jobb ítéletet: a magyar nép nem városépítő nép. Ahol a tiszta magyar faj csinált városokat, mértfőldekre körülrakta apró tanyákkal. Álmodás ez a régi sátor-falvokról. És nem is szólunk arról, hogy e városok mennyire városok. Nem is kell a nyugati Európába menni. Tessék csak a nagy Csabát összehasonlítani a kis Észékkal.

San Francisco juttatta ezeket eszünkbe. Nagyságos és boldog Amerika. Kimondták egyszerűen, hogy a rombadöntött világvárost 1907 nyarára fölépítik. Így, szóról-szóra: Ekkor és ekkor San Francisco szebb és több lesz, mint volt. Nálunk egy utcakövezési határidőre kevés volna. Mintha egy más naprendszer valamelyik csodás bolygójáról jönne e hír. Micsoda erő ez. És micsoda tudata ez az erőnek. Kaliforniának pedig alig van olyan dicsőséges históriája, mint Hunniának. Nem is irigylik ezt tőlünk a san franciscoiak. Még kevésbé irigylik tőlünk nagy pietásunkat a múlt iránt. Nyakunkat tesszük rá, hogy egyetlen egy osztályt sem akarnak ott konzerválni, s hogy ott nemzet és nép nem különböző fogalom.

Mindez és ezer különbség pedig, mintha csakugyan abból eredne, mert a magyar fajta nem városépítő. Egyetlen igazi várost sem maga építette: az én fajtám, a tiszta magyar fajta.

A túlcivilizáció megvetői mindezt sokra tarthatnak bennünket. Sajnos, a túlcivilizáció megvetőinek csak ott van életcímük, ahol már elégnél is több a civilizáció.

BN 1906. május 4.

Ódi

169. A BOLDOGSÁG FÁTYOLA — A PLETYKA

— A Nemzeti Színház két új darabja —

I.

Orátor vagy publicista kapargál a szemétdombon, s talál egy ideát. Ez ideáról azt képzei, hogy orációnak vagy vezércikknek sok volna. Finom, mély, nagy vagy poétikus. Mire, ha előkelő elme, mint Clemenceau, darabot ír belőle. A darab pedig rendszerint olyan, mint A boldogság fátyola. Körmönfont, naivul fontoskodó, megépített. Az ember gyomorgörcsöket kap a nagy lapos gesztusoktól. A boldogság fátyola talán valamivel mégis különb az efajtánál. Egy boldog kínai költő, ki csak addig boldog, míg vak. Megátkozza, aki szemevilágát visszaadja. Mert látja, hogy őt mindenki csalja. Újra megvakítja magát, hogy újra boldog legyen. Ősi idea, s csak egy nem igazi író merészeli földolgozni. Ősi és naiv fogás a történet kínaiasítása is. No de mindegy: ez a színpadi mű: allegória, deszkára vitt *vers*. A Nemzeti Színházban pedig csináltak belőle polgári drámát. A szerencsétlen Mihályfinak ma jutott eszébe zacconis-

kodni. Még a patológiai hatásokat sem engedte el. Ő és egynehány társa agyon is ütötték alaposan Clemenceau-t. Hát a Nemzeti Színházban nem tudják, hogy minden darabnak más játéktípus dukál. Sőt több dukál: ezúttal elmésen, gunyorosan stilizálni kellett volna. Az ember kétségbeesik, ha arra gondol, hogy egy igazi színpadi poétánk támadhat. Vagy egy magyar Hauptmann legalább is. Mit csinálnának a boldogtalannal a Nemzeti Színház rossz emberei. Senki az egy ifjú Hajdun kívül még csak hozzá sem szagolt a darabhoz, melyet Heltai Jenő fordított jól.

II.

Dálnoki Nagy Lajos — úgy tudjuk — Arad vármegyei alispán. Tiszteljük a gusztusát, hogy az ő passziója: az irodalom. Nem szoktattak nagyon ehhez minket a Dálnoki Nagy Lajosok. De engedelmet kérünk, egy ilyen előkelő amatőr, egy ilyen egészséges, talentumos, magyar úri ember hogyan ambicionálhatja, hogy Dóczy Lajosnak legyen — az epigonja.

Verses darab: A csók írójának recipéje szerint. Parasztokkal összeszeretkező nagyurak. Rokokó-bolondság, francia köntösben, mikor tudásunk szerint Arad vármegye is tele van szocialistákkal. Szóval mikor nem is olyan bájos rokokó — az élet. De sok rímes elmésség van a darabban. Nem nagy verselő művész Dálnoki Nagy Lajos. De alakjai brutálisabbak és élőbbek a Dóczy hasonló alakjainál. Mesét és egyebet nem érdemes elmondani. Ezúttal jó volt D. Ligeti Juliska, Odry, Molnár, Horváth, Szőke, Dezső, mind korrigáltak a vékony pénzű darabon. A többiekről ne essék szó. A közönség kegyes volt. Sokan jöttek föl a szerző földijeitől. A taps soknál is több volt.

BN 1906. május 5.

Dyb

170. NAGYON FURCSA ESETEK

I.

Clemenceau Budapesten

Szegény Clemenceau, kinek nagyon sok baja van, mióta miniszter, eljött egy kicsit Budapestre. Valamikor tudniillik, életének egy még bajosabb korszakában írt egy szomorú darabot s ezt most színre hozatta a budapesti Nemzeti Színház. A darab tartalma

az, hogy csak az az ember boldog, aki nem lát. Szigorú inkognitóban végighallgatta darabja budapesti előadását Clemenceau s a szegény francia miniszter még levertebben utazott vissza Párizsba, mint jött. E sorok írójának a következőket mondta a pályaudvaron:

— Ha megválok a miniszterségtől, újraírom ezt a darabot. Most látom, hogy a boldogsághoz nem elég, ha valaki nem lát. A budapesti Nemzeti Színház művészei meggyőztek arról, hogy szükséges: az ember ne is halljon.

II.

Doktor Echt fölfedezése

Német tudományos körökben sok szó esik mostanában egy német tudósnek, doktor Echtnak fölfedezéséről. Ez a doktor Echt azt állítja, hogy az újfajta magyar sovinizmus — germánizmus. Adatokkal bizonyítja, hogy a türelmetlen és tudománytalan sovinizmust Magyarországon sváb származású újmagyarok propagálják. A tiszta vérű magyarok s egyéb megmagyarosodott fajták fiai sohase voltak ilyesmire képesek. Doktor Echt érvei — be kell ismernünk — igazán frappánsak. A pángermánok nagyra vannak vele, hogy voltaképpen a vad, magyar nacionalizmus is — német.

III.

Távirat Pekingből

A Pekingből kiküldött s idegen országok alkotmányait tanulmányozó kínai deputátusokat Londonban egy távirat várta. A távirat így szólt:

„Eddigi utasítással szemben Oroszország helyett általános választói jog Magyarországon tanulmányozandó.”

Szegény deputátusok két nap óta a térképet tanulmányozzák Londonban, s hisszük, hogy copfos, de nagyon előkelő vendégeket kap néhány nap múlva a magyar főváros.

BN 1906. május 6.

Ódi

171. EGY MÁSIK VÁLASZTÁS

Franciaország megmarad a forradalom országának. A Sarrien-kormány győzelme vetekedik a Wekerle-kormányéval. Talán a bátor és optimista Clemenceau se remélt ennyit. De azért Párizsban senkise mondja, hogy la mariée est trop belle. Sőt maga Clemenceau büszkén és hangosan vágta ki a szentenciát:

— Franciaország az akció politikáját óhajtja. Franciaország előre akar haladni.

Telegráfdrótok és expresszvonatok idején is milyen messze van a Szajna a Dunától. Franciaország választott és elsöpörte a — nacionalizmust. Százazrekkal nőttek meg a radikális pártok. Magyarországnak ma talán annyi választója sincs, ahányat egy választáson hódított ott a radikalizmus.

Catalaunumi[*] csata volt e csata. Nagy halottak feküsznek a harctéren. Ha a gyászolók méltóan akarnának gyászolni, a Notre-Dame-tól a Szent-Péter templomig libegne el egy-egy gyászfátyol.

Pedig e harcra éveken keresztül készült a nagy koalíció. Szent szövetsége minden reakciós pereputtnak. Jó időben hazamehetett a dicső Deroulède is. Finom márkinék rendeztek hatásos ajulásokat a megostromolt oltár előtt. A derék abbék is megtették a magukét. Néhány nagy botrány is a malmukra hajtotta a vizet. Kipattant, régibb titokból bizonyos, hogy szent pénz is volt bőségesen a kasszában. A munkászavargások, a szocialista veszedelem mindenütt hálás jelszavát is szájukba rágták. Sok jó auspiciumukat föl se lehet sorolni. S az eredmény — szörnyű bukás.

Európa minden radikális és demokrata mozgalmára friss harmatként hulltak a győzelmi hírek. Ime: a világ nem akar megijedni a maga haladásának árnyékától. A Brunetièrek hiába dolgoznak ki elegáns világnézeteket a maradiság számára. Az emberiség megtanulta már, s tudja jól a leckét. Csak vén vagy elbutított népek félnek a bátorságtól. A túlbátor radikalizmus talán árthatott olykor egy-egy társadalomnak. De sohase tud ártani annyit, amennyit használ.

Franciaország nagy eseménye ma talán minket érdekelhet legjobban. Szent ócskaságaink védő tábora kétféle módra szokott nálunk Franciaországgal példálózni. Ha diadalmasan jár forradalmi útján a grande nation, akkor el kell hallgatni diadalait. Akkor Franciaország dekadens és züllő ország: elriasztó példa. Ha pedig zökkenések esnek a nagy úton: odafigyelj magyar. Látod: a nagyszerű, a dicsőséges Franciaország is visszariad a sebes hajtástól. Klerikális francia publicistáktól szedett érvek pöfögnek a magyar levegőben. Csak a minap kellett megtudnunk magyar forrásból,

hogy Franciaországban a demokrácia korlátozásában s az általános választói jog szűkítésében fő minden gondolkozónak a feje. Mennyi esetlenség, avagy rosszakarat. Miért nem példálózna most Franciaországgal a hazai franciák?

Való: nagyszerű és vészes út a francia nemzet útja. Mert új és messiási út. A nagy, elkerülhetetlen viláगतalakulásra, az új társadalmi berendezkedésre kell példát adnia az egész világnak. És e nagy, állandó, legdicőbb forradalom élén a hivatalos Franciaország áll. Vezetője, fékezője, szabályozója a forradalomnak. Az átalakulás mindig és mindenütt omlással, bajjal és zajjal jár. Tudja ezt a forradalom nemzete, a haladás esküdött országa, s még a napok katasztrófáitól sem rémül meg. Sok ma még az akadály bizonyára. Egyház, tradíció, áltudomány, babona. De a jelszó mégis: előre a forradalom nevében. Az új választás is ezt harsogja.

Az új választás értelme világos. Franciaország el van szánva arra, hogy kitep minden ósdiságot és babonát társadalmából. El akarja vagezni a modern ember teljes fölszabadítását. Meg akarja és meg fogja csinálni a munkának, az egyenlő igazságnak, a szolidaritásnak és kultúrának társadalmát. Franciaország nagyszerű és bátor forradalmának indulója átzúg minden országhatáron. Bevattázott füllel lehet-e még sokáig mesézni és dikciózni Magyarországon?

BN 1906. május 10.

(A.)

172. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Vendéglátás

Szó sincs róla: Berkes jobb cigány, mint Puccini. Mi az ördögöt lehetne Puccinival például a Nemzeti Kaszinóban csinálni? Nem tudja húzni se talp alá, se fülbe, se baccarathoz. Avagy a Parkklubban mit lehetne csinálni vele, ahol dáridót kap egy svéd őrgróf, egy mokány princ vagy egy indus rája is, hogy Budapestre vetődik? Szó sincs róla: Budapestnek más vendégek kellenek. De Puccini mégiscsak kétségtelenül nagyon nagy ember. És legalább smokkságból illenek respektálni az európai mértéket. Ha nálunk egy nyúlfarknyi német uralkodó herceg többet számít bár öt Ibsennél vagy ötven Puccininál is. Meg a magyar vendégszeretet sem volna kutya? Meg azután: akiknek e szegény országban rang,

fény és pénz adatott, illenék talán azoknak helyettünk szegény igások és koldusok helyett a magyar kultúra reputációjáért helyet állani. No és aztán: a mi kis Vecsey Ferikénket a berlini és londoni udvarok is észrevették, mikor Berlinben és Londonban járt. No és még azután: ha Puccini Bukarestbe megy, vetélkedve veszik körül, és ünneplik mindenek. Mert mégiscsak a mai kulturális életnek egy valakije ez a fránya Puccini. Még csak nem is affektálni a közösséget az európai kultúrával s közben a híres magyar vendégszeretetet is kompromittálni: ez megdöbbentő kultúrhisztóriai adat lesz még minálunk is valamikor, ha lesz egy míveltebb Magyarország. Kicsi dolog, de fájdalmasan beszédes.

II.

A portó

Ausztria valóban áldott hazája a reakciónak. Sajnos, mi sem vagyunk jobbak a Deákné vásznánál. Ausztriában emelik a levélportót, s emelni fogják bizonyosan nálunk is. Hát ez — reakció. Bizonyos, hogy a messze jövődében benne van az ingyen közlekedés mellett az ingyen posta is. Bármilyen messze van, de már ma is ez a cél. A közlekedést s a postát is csak olcsóbbítani szabad. De Magyarországon és Ausztriában csak azért is visszafelé lépnek. Mindenben. A levélportó dolgában is.

III.

A Gapon-titok

Most már kezd örületes lenni a Gapon-titok. A legújabb: a híres vízkereszt óta Gapon rab. Külföldön nem igazi Gapon ünnepeltette magát. Monte-Carlóban más Gapon rulettezett. Pszeudo-Gapon írt a londoni lapokba. Nem az igazi Gapon tért vissza Szentpétervárra. A rendőrséggel is egy ál-Gapon trafikált. Talán az ajtófélfára is egy ál-Gapont húztak föl. Lehet, hogy valahány Gaponról olvastunk, mind külön és más ember volt. Gapon pedig, az igazi, nem is hall a világról. Hát nem bolond dolog volna, ha igaz volna. A párizsi Figaro esküszik reá. De ha igaz volna, Oroszországban ez sem volna meglepő. Talán Pálnak hívták azt a cárt, aki egyszerre három helyen is élt, miután meghalt. Oroszországban minden lehetséges. Az is, Gapon sohase is létezett. Vagy ha létezett s ma is él, ő maga sem tudja, hogy az igaz-e.

BN 1906. május 10.

Pont

Róma uralkodni akar és ezt Magyarországon nem értik. Hátvontaképpen mire jó a hatalom? Hogy uralkodjunk általa. Az uralkodáshoz terület is kell. Tetszik most már érteni a dolgot? Spanyolország is valami, de nem elég. A Vatikánban néhány év óta nézetgetik buzgóan a térképeket. Csak újra és újra Magyarországon akad meg a szem. Szűz ország, jó ország.

Csak hidegen és emberien kell gondolkozni. Franciaország valósággal kirúgta az Egyházat. Olaszországgal csak nem akar elkészülni a béke. Németország katolikus részére is ráült a szociáldemokrácia. Törökországgal nem lehet ugy-e kezdeni? Oroszország kedvéért egy kis szima is elcsúsznék. De hát ez egyelőre lehetetlen.

Egyetlen terület Spanyolország és Ausztria mellett: István birodalma, a regnum Marianum. Itt húsz év óta minden Róma malmára hajtja a vizet. Óriásiak a püspöki vagyonok. Gazdag és bigott feudális oligarchia él itt. Van vezető-osztály, mely idegenkedik minden újtól. És vannak milliók, kik már csak a Mennyben bizakodnak.

Akinek szeme volt, látta már ezt régen. Újféle püspökök ülnek a főpásztori székekbe. Rómának van saját politikai pártja is itt. Egyesületek hálózják be az elhanyagolt népet. A fekete internacionalizmus fűti itt állandóan a nemzeti szenvedélyeket. Nacionalista, nemzeti színű zsebkendőkkel bekötik itt a liberális katolikusok és protestánsok szeméit. Beszélik, hogy a klerikalizmus már a magyar szabadkőműves páholyok egy részébe is befészkelte magát.

Olvastam ma jámborok és farizeusok csodálkozását, hogy Róma a *magyar piaristákat* is teljesen jármába hajtja. Persze, hogy ezt teszi. Ezt tette a Ferenc-rend atyáival. Ezt teszi itt mindennel, amivel már teheti. Véletlenség-e, hogy az igazán liberális vagy protestáns politikusok ma Magyarországon lehetetlen kádárok? Rómának igaza van, míg túrjuk. Az ő hatalmának terület kell, s Magyarországot ma egy teljesen Róma számára preparált terület. Az emberek ordítanak itt, hogy jön a vörös nacionalizmus. Eközben minden bástyát elfoglal a fekete nacionalizmus. A vörös nacionalizmus a nemzeti társadalmat és nemzeti kultúrát sehol sem bántja. Meglátjuk, ilyen ártatlan lesz-e a fekete is. Egyelőre egyebet ma már nem lehet tenni. Engem négy évig tanítottak a régi piaristák s én még mindezt látom. Akad-e egyetlen látó is majd a leendő piaristáknak, Róma piaristáinak leendő tanítványai közül?

174. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Gary száz favágója

Indiána őserdejében dolgoznak a fejszék. Száz favágó bevette magát a rengetegbe. A száz favágó várost alapít. Várost a Michigan partjára. Ha kész lesz az irtás, jön egy óriási gyár. Egyelőre tizenötezer munkással. Egyszerű emberek a száz favágó. De nemes vágy és büszkeség az. Kezeikben szaporán sújt a fejsze. Bölcsőjét faragják egy nagy darab modern életnek. Egy Európa-szédítő nagy városnak Romulusai és Remusai ők. Egy új San Franciscónak. Mert mindent tud eleve a száz favágó. Néhány év múlva már százezer lakója lesz a városnak. Néhány évtized múlva néhány százezer. Garynak fogják keresztelni. Így alapítanak várost Amerikában. Ilyen nagyszerű az emberi elme és bátorság ott, hol a dolgokba nem avatkoznak bele átél, babonás, régi, mafla századok. Azonban a Michigan esténként nevet, mikor nagy arcát a szél fölborzolja. Talán így gondolkozik: ha egyszer megmozdul itt is a föld, majd benézek én is áradatommal a városotokba, száz favágó.

II.

A nyári Budapest

Jön, jön a nyári Budapest. Nem lesz Operaház. Nem lesz Nemzeti Színház. Politika is kevés lesz. Jókedv üt szét a savanyúság, nagyképűség és szellemtelenség e szent metropolisában. Megtetszenek majd rajta azok a szépségek, miket le nem szedhettek róla ostoba kezek. És ami fő, nagyon sokan elutaznak Budapestről, ahol tudvalevően Európa egyik legkellemetlenebb városi típusa él ezernyi válfajban. Valóban Budapestnek egyetlen enyhítő körülménye — a nyári Budapest.

III.

A nagyravágyó Japán

Tehát Japán testben is nőttetni akarja apró embereit. Ha akarja, sikerülni fog ez neki. Mert nincs benne semmi lehetetlen. Egyszerű mezei virágból csinálták a pompás és ezer gazdagságú

krizantémot. Fáikat, virágjaikat boszorkányos tudománnyal törpítik vagy szökkentik. Valósággal bűvészek módjára parancsolnak a virágoknak. Csak ilyen képességű náció veheti a fejébe, hogy no most már az utánunk jövő japánok nem lesznek alacsonyak. Végre is csak az életmód, táplálkozás és a többi nevelő nagy dolog szabályozó módjának titkát kell kifürkészni. Lehet, hogy ez nem is olyan nagy titok.

BN 1906. május 12.

Pont

175. BOCSKAI ISTVÁN

Várad kapitánya, Stephanus Bocskai, nagy ember és magyar ír volt. Sokkal típusosabb magyar, mint például Pázmány Péter. Fé-lünk, hogy plántája kipusztult már ennek a szép fajtának. Mert mi-csoda gyönyörű ember volna egy mai Bocskai István. Az Európától megihletett erdélyi kultúrában felnőtt. Protestáns, jeles, újtító, nagy elme. Főképpen pedig bátor és bölcs magyar. Hiba és beteg csoda történhetett a magyar lélek evolúciójában. Iszonyúan kicsi magya-rok a mai magyarok. Leszaladás történt a magyar típusok skáláján.

Hogy Belgiojosonak is köszönhetjük egy kicsit Bocskait, nem baj. Csak a nebulók kötelesek elhinni, hogy a messiások és hősök úgy nőnek, mint a krumpli, vagy úgy érkeznek, mint a meteor. Kicsinyes csírákból szökkennek elő a legnagyobb dolgok is, s a nagy emberek egyebet is cselekednek, mint hogy nagy cselekedetekkel traktálják a históriát. Féltette birtokait és várait Belgiojoso-tól, s erre fölkelte. Megvédte a lelkiismeret szabadságát. Megnövelte a magyarság harcos dicsőségét. Ivott a sikerek legnagyobbjából. Gyakorolta a megértő és lemondó bölcsességet. Fáklyát gyújtott a magyar génusznak. Okos formáját formálta meg a nemzeti szabadságnak. Megkötötte a bécsi békét. És elvesztette önmagát.

Ez évben háromszáz éve éppen. A bécsi békének s Bocskai halálának is. Ünnepezték ma az emlékét. Holnap, vasárnap megkoszorúzzák szobrát a protestánsok. Azt a Bocskaihoz méltatlan szörnyszobrocskát. Tetszik talán ismerni.

Ám e nagy ember nemcsak a protestánsoké és a hajdúké. Juszt formálunk hozzá minden magyar liberálisok. Korába behe-lyezve ő igazán elődje az igazán európai nagy magyarnak, aki ma még nincs. II. Dózsa Györgynek nem kívánjuk megtenni. De a Róma átkát kikacagó s Béccsel okosan hadakozó Bocskai István

ma oly bátor vezére volna az európaián magyaros radikálizmusnak, amilyent nagyon sokára kapunk talán. Kár, hogy a história lehetetlen akaratából, a protestantizmus első hatalmában nem tudta annak idején magát megtartani. Más magyarjai lettek volna háromszáz év óta Magyarországnak, s ma jobb dolog volna magyaroknak lenni.

Fájdalmas örömmel gondolunk régen eltűnt alakjára. Testamentumára, melyből még ma sem tudják az igazságot kiolvasni Magyarország fiai. Ma a magyar intellektuálisak a hajdúk. Nagyszerű csapat, mellyel új Magyarországot lehetne csinálni, ha egy új, mai Bocskai akadna. De ma Belgiojosok a magyar vezérek is. És kátaiak. Mi pedig ünnepelni tudunk. A régi Magyarország megmentőit szépen ünnepeljük. De új Magyarországot nem tudunk csinálni. Talán föléltük a magyar matéria értékesebb felét. Ha Bocskai István föltámadna, nagyon megvetne bennünket.

BN 1906. május 13.

Ódi

176. TRISTIA

— *Várkonyi Farkass Béla verseskönyve* —

Ismét egy halhatatlanságért pályázó fűzfaköltő. Impotens, kérődző, dönögő, lelketlen, ócska, rímes semmiségek. Lásd: az Akadémia hivatalos költőit. Lásd: a Kisfaludy- és Petőfi Társaságot. Elképed az ember, hogy ma még ilyen verseket írnak. Sőt állítólag csak az ilyeneket szereti olvasni a néhány tucat versolvasó magyar. Az öreg, fogatlan kritikusok pedig derék jelzőiket egyenesen az ilyen poéták számára tartogatják. Jó volna már végére járni, hogy a magyar publikum voltaképpen miképpen is gondolkodik arról a furcsa valamiről, aminek a neve irodalom. Jó volna már kitekerni a nyakát egy légió szemérmetlenül elmaradt írónak s egyre jelentkező epigonjaik légióinak. Dehát nem igen érdekli az a publikumot, hogy ki ír azok közül, akik írnak. Az írás művészi jelentőségéről is kár volna prézsmítálni. Bántsuk-e az öreg és ifjú Várkonyi Farkass Bélákat? Nem érdemes.

BN 1906. május 13.

(A.)

I.

Vilma királynő

Hágában azt mondják, hogy most bizonyos. Hat esztendő s késéssel érkezik a trónörökös. Ujjong neki előre egész Hollandia. No végre: egy szimpatikus férfiú lesz rehabilitálva. Vilma királynő férjére egész Hollandia, sőt az egész világ vasvilla-szemmel nézett. Hiszen ez a mecklenburgi — iparlovag. Végre is neki tudnia kellett volna, mi okból szerződötték férjnek és e szemrehányásban sok igazság volt. És a mecklenburgit alighanem kidobták volna. A legszebb türelem sem bírja tovább hat évnél. De most már rendben lesz minden, ha — igaz.

II.

Ward Klára

Járt-e Pákozdon ez a szegény, beteg asszony? Avagy csakugyan itt volt-e Budapesten? Egyiket sem hisszük, s egészen mindegy. Érdekes csak az, hogy a publikum még mindig kíváncsi a volt Chimay hercegnére. Mert ha nem volna kíváncsi, nem írhatnának róla a lapok. De hol kíváncsi a publikum? Már két évvel ezelőtt Párizsban is csak a teljességgel nem válogató bulvár-lapok mertek néhány sort írni Ward Kláráról. És csak kánikulában. Budapesten kivétel nélkül föltálaljuk az érdekes hírt. Föltétlenül azért, mert Budapesten érdekes és népszerű az, ami Ward Klárában betegség. Nem gratulálunk a budapesti közönség érdeklődéséhez.

III.

Wrede hercegné

Wrede Alfréd feleségét most már beviszik a szanatóriumba. Ez az előkelő szarka föltétlenül beteg. Holott amerikai nő s nem degenerált kékvérű. Hogy kleptománia-e a betegsége? Ez nem fontos. Ha pár száz évvel ezelőtt lett volna belőle Wrede hercegné, igen jeles asszony lett volna. Akkor a várurak ki-kirontottak a hanza-városok utazó kereskedőire, s elvették tőlük az ezüstkannalakat. Ha akkor él Wrede hercegné s ahogy nekünk a történelmet tanítják, ma ő: nemzeti hősnő. Az a bolondsága Wrede hercegnőnek, hogy a mi körünkben él.

IV.

Pálmay Ilka

A Carpathia hazahozta Pálmay Ilkát. Kegyesek lesznek hozzá vajon a sajtó és a publikum? Ezer érdeme volna ehhez. Valamikor illúzióval traktálta ezt a szegény várost. Nem tud a színpadtól megválni. Nem adja föl a harcot az Idővel. Ő maga még mindig szent illúziókban él. Ha olyan emberekből állna a publikum, kik emberi dolgokat megértének, s kik érdekes dolgokban gyönyörködnek, úgy ünnepelnék őt most Budapesten, mint soha még primadonnát. Mert aki úgy szereti az illúziókat, mint ő, az megérdemli az illúziókat.

BN 1906. május 15.

Pont

178. A MERÉSZ BAJUSZÚ ÁLMODÓ

A Lánchíd reszketni fog a kéjtől. Ha jön a császár, s tósztot mond Budán. A kacsakekezű Vilmos szeret bennünket. Akárki akármit mond, nem igaz. Szeret bennünket a császár. Eitel Frigyes nem tud magyarul. De Vilmos mégis szeret bennünket. Céljai vannak velünk.

Ez eddig komoly volt, mint egy vezércikk. Pedig hát operett ez a javából. Két szerelme derül ki egyszerre Vilmosnak. A császár szereti a magyarokat. És szereti — a muzulmánokat.

Párizsban komolyan írnak a császár nagy álmáról. Vilmos új Mohamedje akar lenni az igazhívőknek. Izlám prófétája akar lenni a császár. Marokkóban is ilyenként szerepelt. Árabiában már legendák születtek a császárról. Vilmos egyesíteni akarja a mohamedánokat. Az Izlám egyesített erejét be akarja fogni ismét a Históriaba. Szóval: Németország császára vissza akarja csinálni amit valamikor Németország, illetve a nyugatrómai szent birodalom császárai cselekedtek.

De mit akar velünk? Eléggé keleti népség vagyunk. Ez igaz. De nem Allahra esküszünk. Arról pedig nem is szólunk, hogy a németet huncutnak ismerjük. Az új Mohamednek egy kis betegsége van. Nem bír aludni Napóleon dicsőségétől. Lapos és szapora fajtáját szeretné a világ nyakába ültetni.

A világ azonban halad. Németországot s hóbertos császáraját egyre kevesebb helyen szeretik. Két fajta áll azonban köldökét bámulva ez őril, egyvetemes haladásban. Az úristennek sem moz-

dulna a magyar. És még Allah hívására sem kapná föl a fejét a mohamedán.

Tehát nem is olyan hóbortos a császár. Velünk és a muzulmánokkal lehet csevegni és operálni. Egy zseniális magyar jóslata: az utolsó monarchia Európában Magyarország lesz, s trónján valamely Hohenzollern fog ülni.

Ki tudja, hogy mire gondol a merész bajuszú álmodó. Talán már látja az Egyesült Európai Államokat. Látja a világ folyását, mely nem fog kedvezni a koronásoknak. Ezért szeret minket és a muzulmánokat. A világ fölfordulhat, de mi maradunk, akik voltunk.

Eljön-e hozzánk? El fog jönni. Biztosan szép tósztot vág ki Budán. El kell hinni majd, amit mond. A merész bajuszú álmodó hisz a maga álmaiban. És irigységgel telik el a szívünk. Milyen hatalmas náció ez a kutya német. Egy családot tönkretesz, ha benne egy poéta támad. Németország a trónon is kibír egy álmodót.

BN 1906. május 17.

Ódi

179. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A дума

Politikai jogokat követel a nőknek. Amnesztiát szerez sok ezer rabnak. A halálbüntetést eltörli. Parcellázza a nagybirtokot. Elismeri minden nemzetiség jogát. Ötszáz évvel jár előtte a magyar parlamentnek az orosz дума. Csodálattal fordítja arcát Szentpétervár felé a világ. Nagyszerű erők országa szent Oroszország. A nagy stílus országa. . . Pedig föl se lehet sorolni a tervek és vágyak raját. Ég a megújulás akaratától a Romanov-birodalom. Mi a Kárpátok alól pirulva figyelünk oda. Eddig csak Nyugat felé figyeltünk pirulva. Milyen kicsinyek vagyunk mi. És milyen kicsinyesek. Lehet, hogy ez őrzött meg bennünket ezer év viszállyai között. Hogy nem gondolkoztunk. Halálra butították ez országot a nemzeti kurjantások. Miniszteri ajkokról hangoznak itt olyan beszédek, milyeneket más országban a legszűkebb koponyájú aprók se mernének ma már elmondani. Bornirt és sötét beszédek. De ma már tapogassuk meg tagjainkat. Vagyunk? Élünk? Ha igen: siessünk. Mert bizony mi vagyunk Európa legideafóbbabb népe. Mi nem gondolkozunk. És Cartesius mester mondta már, hogy csak az létezik, aki gondolkozik.

II.

Háború?

Vilmos császár a napokban birodalmának nyugati szélén járt s nyájaskodott a franciákkal. Párizsban pedig immár komoly lapok is jósolják: egy év alatt történik valami. Valami, amit hesseget mindenki, s ami sötét szárnyait nagyon borzolja. A rémmadár: a háború. Gyors és fenyegető szárnyaival hol itt, hol ott csapkod. Lehetséges volna? Hágában nemsokára építeni kezdik a béke palotáját. Franciaországban pedig immár az antimilitaristák sem merik a hadsereget bántani. Ki tudja? A sors szereti a nagy és szomorú komédiákat. Talán Hágában egy-két év múlva békekötés lesz. S amelyik háborús fél a sarcot fizeti, ugyanannak lesz majd kötelessége a béke palotáját fölépíttetni. Mert Miklós cár akarta a világbékét, s ugyanő csinálta az új idők leggyilkosabb háborúját. Oh még sokáig így fognak a nemzetek barátkozni — a békével.

III.

Szent István szobra

Hát álljon a szent király szobra, s áll is már. De ez a szobor is újra a nagypipájú nemzet szobra. Ugyanazé, mely temérdek millióért épített országházat magának. Országházat, honnan két tucat katona kiverte a nemzet képviselőit tizenöt perc alatt. Nekünk telik bőven minden külsőségre. Százezer krajcárunk nincs egy tanító évi fizetésére. A harmadik egyetem még mindig nem létező egyetem. Iszonyúan nagy az analfabéták száma. Egész szellemi életünk koldusnál koldusabb. De sok százezer forintunk van szoborra. Főképpen szentek és politikusok szobraira. Mert Jókaiéra, aki sem szent, sem politikus nem volt, nincs.

BN 1906. május 19.

Pont

180. SARAH ÉS PÁRIZS

Ponyvasátrában sír egy nagyon sovány asszony, kit Sarah Bernhardtnak neveznek. És nekem nem volna szívem kicsúfolni ezt a szegény asszony-Korjolánt. Nem ő csapta el a csapodár Párizst, hanem Párizs üzte el Saraht. Egyéniségek örök tragédiája az ő tragédiája.

Zseniális asszony, s bizonyos mégis, hogy rosszul látja ezt a dolgot. Nem a vénsége mián múlta ő divatját. Nem a jóízlés áll ma már tótágast Párizsban. Ahogyan Sarah Bernhardt Amerikában véli.

Régen sejtik Párizsban, hogy Sarah nem tér vissza. Emlékezéseit nemrégiben londoni lapban írta meg, s ő maga örökösen csatangolt. Lâ-bas, Keleten, Budapest és Konstantinápoly között, Berlinben, Londonban s leggyakrabban Amerikában. Ha jól emlékszem, Sardou Boszorkányában adott újat utólszor Párizs-nak. Vagy a fiának egy hülye, látványos darabjában. De memóriáiból már kikokog a keserűség, hogy Párizs hálátlan. Színházról csak éppen, hogy a nevét nem vétette le. Miért a Sarah Bernhardt-színház, ha már Réjane asszony is csinálhat színházat. Becsületrendet is más színész nő kapott, nem ő. És már Párizst is szinte meghódította az új játszás, a meztelen, a németes. Régi, híres tisztelői elaggottak vagy meghaltak. Az új Párizs: pfuj parvenü, csunya, demokrata világ.

Utolsó érzéseit elvitte Amerikába a nagy asszony. Csak a büszkesége a réginél is hatalmasabb. Azt üzeni, hogy ő nem haragból tagadja meg Párizst. Privát okokból nem tér vissza. El ne bízsa magát valahogy Párizs: Sarah Bernhardt-nak csak a saját ügyei fontosak.

Hát mi is történt voltaképpen? Minden egyéniség egy korszak eredménye és szeszélye. Ha az a korszak elmúlik, nincs maradvása. Ha ez az egyéniség a kaméleonnál is kaméleonabb. Ez az igazság minden egyéniségre érvényes. A politikusra, a betörőkirályra, Gaponra, a költőre, a művészre, az apostolra, Fedák Sárira, Hazafi-Veraira. Mindenkire, aki valamelyes egyéniség. Mihelyst kicserélődnek egy társadalomban az erők, a megváltozott társadalom elsősorban az előző korszak egyéniségeit kezdi ki, s veszíti el.

Sarah, a zsidó nő, a legarisztokratább nő volt talán az egész világon. Dicsőségben, igazi dicsőségben csak a császárság alatt élhetett, s a császárság után addig, míg a harmadik köztársaság végleg meg nem fejtette az új társadalmat.

Ez elkövetkezett. Nem a Sarah vénsége a baj. Stílusát is tudta ő üdvösen formálgatni. De az új francia társadalomnak s publikumnak a Sarah Bernhardtok már nem kellenek.

BN 1906. május 20.

Ódi

Budapest, május 19.

Akarje-e Magyarország társadalma, hogy sorsát az apátkanonokok világfelfogása szabja meg? Evvel a kérdéssel kezdjük, mikor egy új Somló-ügyről, egy fölháborító bűnről adunk hírt.

A Somló-ügyet, ikertestvérét a Pikler-ügynek, talán nem feledte el még senki. Klerikális, tudományellenes népség üldözőbe vett egy tudóst tudományos hitvallásáért. Denunciálták Somló Bódogot, hogy írásaiban fölforgató elveket vall. Európa egész tudományos világának figyelmét sikerült akkor kivételesen, de szégyenünkre magunkra irányítani. Még a reakciónak ismert Bécs is megborzadt a mi szellemi életünk levegőjétől. Attól a levegőtől, mely az ázsiai mezők és a középkori kripták levegőjének vegyülete.

Szerencsére a liberális magyar közvélemény éber volt. Somló nem lakolt a fejével azért, hogy gondolkozik. Akkor elégtételt s azóta egyetlen tudományos egyetemünkön katedrát is nyert. Bár igaz, hogy az akkori kormány némi koncot kénytelen volt ez ügyből a reakciónak is dobni.

Teljesen a Somló-ügy a mostani eset is, de még fölháborítóbb. Kunfi Zsigmond temesvári főrealiskolai tanár a kiszemelt nemes vad. Tudós, lucidus fej, heves, előkelő temperamentum. Akik Magyarországon nemcsak a politikai és színházi heccek iránt érdeklődnek, régen ismerik már a nevét. Sőt sajnálkozásunk is már régi érte, mert tudjuk, hogy apró társadalomban egy ilyen embernek milyen megértetlen az élete. A magyar szociológusok társaságának egyik legbuzgóbb tagja. Tanulmányai, cikkei többnyire a társaság folyóiratában jelentek meg, mely társaság elnöke gróf Andrassy Gyula. A klerikalizmus és nacionalizmus kopói ez írásokat nem vették észre, mert ők nem szaglásznek a tudomány körül. Észrevették azonban egy ártatlan tanulmányát, mely a Neue Zeitben, a német szocialisták előkelő revűjében jelent meg, s melyről ők néhány magyar napilap kivonatából értesültek. Kunfinak e cikke tudományos, komoly ismertetése a magyar politikai válságnak. Természetes, hogy e cikkben nem nacionalista kortes-frázisok vannak. Egy evolucionista tudósnek, egy szociológusnak diagnózisa és prognózisa ez. Az osztályharc alapján magyarázza, ami Magyarországon történt, s történni fog.

Szentkláray Jenő temesvári apátkanonok vezetésével nagy hajsza indult e cikk miatt Kunfi ellen. A nacionalista és tudománytalan sajtó előszedte a hagyományos, együgyű frázisokat. Kunfi nemzetközi, fölforgató, hazafiatlan s rossz példakép az ifjúságnak.

Tehát mozdítsák el az állásától. Szentkláray az ottani Arany János-társaságban valóságos filippikát mondott pláne Kunfi ellen, bár tanártársai nyilatkozatot adtak ki, hogy az iskola falain belül Kunfi sohse propagálta az „inkriminált tanokat”. Megjegyezzük, hogy az inkriminált tanok ma Európa legtöbb intellektueljének tudományos és társadalmi hitvallása.

Kunfi egy nagyon helyes nyilatkozatban a többek között így válaszolt a vádakra.

1. A szocialista nemzetköziségnek az Arany János Társaság tegnapi elnöki megnyitójában rajzolt képét és meghatározását egészen helytelennek és a tényeknek meg nem felelőnek tartom; olyan értelemben vett nemzetköziség tudomásom szerint sehol a világon nincsen, *s annál kevésbé vagyok az ott adott értelemben nemzetközi én*, aki politikai gondolkozásom középpontjába *a magyar nép politikai, gazdasági és erkölcsi felszabadításának nagy kérdését állítottam*.

2. Politikai meggyőződésemet — *a neki való helyen* — ezentúl is, mint eddig, szabadon fogom gyakorolni és követni, és biztos tudom, hogy emiatt — különösen most, Apponyi Albert gróf minisztersége alatt — üldözés nem érhet.

3. Politikai nézeteimet tanítómunkámba sohasem vittem bele, hanem legjobb tudásom szerint alkalmaztam tantervünk és utasításunk betűjéhez, szelleméhez, aminek legnagyobb bizonyossága, hogy eddigi működésemet fölüttes hatóságaim sohasem kifogásolták. Hogy erre most van-e ok, *azt az a fegyelmi vizsgálat van hivatva kideríteni, amelynek elrendelését a mai nappal saját magam kérelmeztem*.

És most megindult Kunfi ellen a vizsgálat. Egyelőre így áll ennek a fölháborító merényletnek, ennek a reakciós bűnnek a dolga.

Fölhívjuk gróf Apponyi Albert figyelmét a temesvári botrányra. A reakciós seregnek keserű leckét kell kapni s Kunfinak a legnagyobb elégtételt. Mindenek előtt azt, hogy Kunfi Zsigmond végre, ha ez alkalom révén is, nagy talentumához méltóbb helyet és teret kapjon.

Nem hinnők, hogy az új korszak a gondolat szabadságát kevésbé tudja megvédeni, mint a fákat és a madarakat.

A liberális magyar társadalomnak s az igazi tudományos közvéleménynek most aztán már komoly vetőt kell kiáltania az egyre vakmerőbb reakció és tudománytalanság elébe. Mégis csak kétségbeejtő, ázsiai állapot ez. A magyar szociológusok társasága talán egyetlen magyar egyesület, mely sivár politikai és szociális életünkbe gondolatokat visz be. Cselekszi ezt önzetlenül, nemesen,

fáradsággal, tudományosan. És e társaság tagjait sorra kezdi venni a klerikális reakciós üldözés. A gondolat szabadságát meg kell védeni végre s megtorolni minden ellene irányult bünt.

BN 1906. május 20.

182. EGY TÖRTÉNELMI KÉZSZORÍTÁS

A képviselőház mai ülése után Molnár János apátkanonok, néppárti képviselő, volt néppárti elnök felvette fekete köpönyegét, és papos, sima léptekkel suhant végig a folyosón. A folyosó közönsége figyelemmel nézte. A távolból egyszerre egy kéz nyúlik ki feléje üdvözlésre, egy kemény, erős kéz, megragadja a fehér papi kezét, és szíves, meleg lelkes üdvözléssel, őszinte barátsággal megrázza. Kié volt ez a baráti üdvözlésre kinyúló jobb? Történelmi kézzszorítás volt ez. Az a kéz a *Wekerle Sándor keze volt.*

Ki emlékszik ma Magyarországon arra, ami tíz évvel ezelőtt történt! Hiszen a kormánypárti lapok annyira bíznak az emberek feledékenységében, hogy azt is le merik tagadni, ami egy évvel ezelőtt történt. Ki emlékszik hát rá, hogy voltaképpen mi és ki indította is meg a diadalmas és ragyogó egyházpolitikai küzdelmet, az utolsó ötven év egyetlen nagy radikális fellendülését. Mi eszébe juttatjuk a feledékeny világnak: az a férfi, akinek a maga hatáskörében elkövetett erőszakosságai és visszaélései megindították az elkeresztelési vitát és az egész egyházpolitikai harcot, az a férfiú *Molnár János akkori komáromi plébános volt.* Hogy pedig *Wekerle volt* az egyházpolitikai csaták diadalmas hőse, arra talán még emlékszik mindenki. Hát úgy-e, hogy az a szíves, meleg, baráti kézzszorítás történelmi kézzszorítás volt?

BN 1906. május 22.

183. A MINISZTER-KOSSUTH ÉS A KOSSUTH-ELVEK

Külföldön is nagyon tisztán látják az új magyar események értelmét. Talán még tisztábban, mint idehaza. A *Le Courrier Européen*, ez a nagyon előkelő, internacionális, párizsi revű például ezt írja a többek között:

Elérve a hatalmat, a fiú megtagadja atya ideálját, miként vén harcosok, Clemenceau úr például, megtagadják tulajdon elveiket. A magyar kormány, melynek a sorsa ma Kossuth Ferenc kezeiben van, eltűri, hogy

elfogjanak, s a haditörvényszék elé juttat egy szegény katonatisztet, aki kissé részeg állapotban énekelni merete a kereskedelemügyi miniszter úr édesatyjának, a forradalmár Kossuth Lajosnak a nótáját. Minden hódolatukkal adóznak a függetlenségek annak a Habsburg-háznak, mely egy hosszú válság után is, ura tudott maradni az egységes és német nyelvű hadseregnek.

A *Le Courrier Européen* még néhány függetlenségi magyar lapból vett idézetével bizonyítja olvasóinak, kik Európa intellektueljei, hogy micsoda képtelen és páratlan leszereléssel gazdagítja a magyar függetlenségi párt a politikai erkölcstelenségek nemzetközi tárházát.

BN 1906. május 22.

184. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Vipera-fejek

Európa nyugati országai irigyelhetnek bennünket. Nekünk vannak Darányiink szép számban, kik el tudnak bánni a sztrájkokkal. Nyugaton azonban babonás ideák fakadtak holmi emberi jogokról. E babonás ideák miatt tűrni kell mindenféle sztrájkot. Például Svájcban, a genfi kantonban, ez idő szerint a viperaölők sztrájkolnak. A genfi erdőkbén sok él a veszedelmes csúszómászókból. Az állam jutalmazta azokat, akik a viperákat irtották. Néhány száz ember művészté emelte e mesterséget, s lassan-lassan valóságos állami viperaölökké váltak. Minden viperafejért egy-egy frankot kaptak. E honoráriumot a kincstár nemrégiben félfrankra szállította le, s a viperaölők emiatt kimondták a sztrájkot. És a nemes Svájc genfi kormányának be kellett látni, hogy egy frankot mégér egy viperafej. A sztrájkolók győztek, s ma már ismét bátoraság a genfi erdőkbén bolyongani. A viperafejekért fizetni kell: ez a tanulság. Még ott is, ahol minden rendű sztrájkoló munkások fejéit becsülik viperafejeknek.

II.

Új házasság

A Vígszínháznak s publikumának örvendetes hírt mondunk. Franciaországban immár bizonyos a házasság radikális reformja. Könnyű lesz a házasság s könnyű lesz a válás. A csábító pedig elve-

heti az asszonyt. No végre: fölfrissül a francia bohózat, melynek legszeretőbb otthona az egész világon a Vígszínház. Eddig a házasságtörés körül hahotázó bohózatnak valami hetvenhárom változata lehetett. E variációk már régen kimerültek s mi kegyetlenül unatkozunk az újabb disznóságokon. De ez nemsokára másként lesz. Új házasság, új házasságtörések, új bonyodalmak s új bohózatok; éljen!

III.

Szent helótaság

Jött a király és zsi bongott a budapesti utca. Megérkezett s mámorosan ujjongott a nép. Okvetlenül sok száz szocialista is ordította az éljent. Pedig a szocialista káté nem parancsolja a rajongást a trónért. És ez elragadtatás mégis természetes és becsületes. Párizs sans-culotte-jai, a véreskezűek ivadékai, kikelnek az arcukból a nagy örömtől, ha csak a tuniszi bejt látják. Mert nagy és szent dolog ám milliók fölött trónolni. És a legvadabb forradalmi árban is bujkál valami a szent helótaságból. Abból a parancsoló érzésből, hogy hódoljunk valakinek, ki rangosabb mindannyiunknál. Nem csodálkoznék egy olyan anarchistán, ki, midőn örült lázban elhajtja a sorshúzás útján kezébe nyomott bombát valamely monarchára, a lelkes tömkelegben maga is lelkesen éljenezne akaratlanul.

BN 1906. május 22.

Pont

185. IBSEN MEGHALT

Krisztiánia, május 23. Ibsen Henrik ma délután félhárom órakor elhunyt.

Észak komor és nagyszerű Messiása egy utolsót lázadt és meghalt. Nem a Peer Gynt értelmes és hatalmas halálával. Meghalt bóna aggyal s régen elbúcsúzkodva a világtól. Nagyon havas és fagyos ormokra kúszott az új normann isten. Gondolat-manói nem bírták a szörnyű hideget s az értelmes ember-példányok leggyönyörűbbje, Ibsen Henrik, az utolsó időkben hülye volt. Csakhogy éppen szerencsésebb valamivel az istenkedő normann-germán típus egy másik, új képviselőjénél, Nietzschenél. Nietzschenek a parafzist gyorsabban adták meg a havas ormok bosszúálló, kitért estenci.

Életének s egyéniségének őstragédiája kettős. A tönkrement család sarjáé s a kis nemzet fiáé. A grimstadti patikus-tanoncnál emberibben és fölségesebben még senki sem harcolt az étellel.

Bizonyos, hogy sokat éhezett fiatal korában. Bizonyos, hogy végigjárta a nagyon kivételes lelkek nagyon kinszenvedéses stációit. Periódusokban száz író élete nem lehet olyan gazdag, mint az övé. Akarjátok tudni, mi lett a kétlábon járó majom-utódból, ki embernek neveztetik? A XIX. század végén hárman válaszoltak reá: Ibsen, Spencer és Tolsztoj.

Először norvég-volta löki a gyehennába. Veri, ostorozza kicsinyes fajtáját. Szinte őrjöngve örül, mikor külföldre menekülhet. És Rómában már a klasszikus idők búve-bája alatt áll, mikor a storthing megszavaz számára valami kicsi évi díjat. Már békül, és megbocsátó arccal emelkedik nemzete felé: nem tudja, hogy barátainak mennyit kellett marakodniok e kicsi kegyért.

Itália ege alatt érzi meg, s látja meg az új ember komédiáját és tragédiáját félelmes valóságában. *Az ember a társadalomban*: ez lesz, ez a kérdés, ez az átok, az ő becsületes és szabad szívét mardosó kígyó. Az egyéniség fátuma és bukása: ez tragédiáinak verses és versetlen, eleven vízióinak réme.

Bambán bámulták vagy csúfolták először. Akárhon írt, Rómában vagy Párizsban: gomolygott felé a köd a norvég partokról. Nem is köd volt ez, de ennek mondták. Az élet súlyos intenzivitása volt ez. Századok vágya, akarata vagy bűne liheg ki egy-egy Ibsen-alakból. Örök idők átka tornyosul egy-egy Ibsen tragédia egén. Ez bizony sok élet a maga életét is hebehurgya gyorsasággal élő modern embernek.

Aztán ment, ment előre. Már a társadalomra sem tudott úgy haragudni, mint régen. A világ pedig lassan cammogott a nyomában. De hol járt ő már akkor. Ment, szállt, egyre magasabban. Míg odaért, hogy jó az embernek egyedül lenni. Hidegen, magasan, fagyosan, szépen, mint egy isten. Új darabjai már e nagy fölszállásról regélnek csodákat. Ibsen egy anti-Illés prófétaként szállott az egetverő magasságba: fagyszekéren. Elbúcsúzott tőlünk, s az az Ibsen, aki az utolsó időkben köztünk járt, már nem Ibsen volt. Ő fent járt valahol szűz, havas ormokon, hol nem járt előtte senki. Az életre sem néz keserűen. Ezt hirdeti: az értelem nagy átok, embernek lenni nehéz, apostolnak lenni még nehezebb, de magasban lenni jó.

Fenoménja volt a korunknak, s olyan, akit végül is érteni akart mindenki. Nem tehet róla, hogy mindig elhagyott bennünket, mikor beértük. Dicsőségét a német nyelv segítségével közvetítette és sokszorozta a világon. Ő már öreg korában Norvégiában is tudott

élni. Nincs modern agyvelő, melyet az övé meg nem turbált. Költők, piktorok, szobrászok, muzsikusok, színészek, gondolkozók és epikureusok új világokat láttak meg általa.

Ha lesz a mi korunknak eldicsekednivalója a kultúrhistoria előtt, a legelsőik között majd Ibsenre mutat.

Amit a lexikonok is följegyeztek róla, az pedig itt következik: . . .

BN 1906. május 24.

186. KULTÚRKÉPEK

— 1. *Költő az urnánál* — 2. *Az európai magyar* — 3. *A nagy primadonna* —

1. Választás volt nagy Oroszország egyik kerületében. Arról volt szó, hogy ki jusson a dumába. Az ügyes prókátor vagy az ügyes nagyiparos? Minden élő és választó lelket fölcipeltek a kortesek. Egyszerre csak egy öregember áll a bizottság elé. Megkérdezik a nevét:

- Tolsztoj Leó vagyok.
- Mit akar?
- Szavazni akarok.
- Mi a mestersége?
- Gondolkozom s írok.

A bizottság tagjai hahotáztak. No, ilyen furcsa mesterségű embert se láttak még. Nincs is ilyen nevű ember talán egész nagy Oroszországban.

Tolsztoj Leó pirult egy kicsit. Végre hivatalos írásokkal igazolta magát. . . (Ebből eddig egy szó sem igaz. Nagy Oroszországban nem történik ilyesmi. De megtörtént tegnap Budapesten, hogy Kis Józsefet, a költőt, egyetlen ember sem ismerte a választóbizottságból. A nevét sem hallotta eleddig talán kettő sem. Nyilván adókönyvvel kellett igazolnia magát a nagy magyar poétának. De riadó lárma zúgott éppen ekkor. Jött a Zoltán, a nagy Zoltán. Neki nem kellett igazolnia magát. Montenegróban sem történik már ilyesmi.)

2. A díszmagyarnál nem is képzelhet nyugati ember képtelenebb öltözetet. Nemzeti ruhát játszva komponálhat össze minden náció. De nem teszi ezt civilizált nemzet. Mert oktan, kényelmetlen és barbár dolog ez. Kultúrember díszruhája a frakk. Angolé, olaszé, franciáé, németé s mindegyiké. Sok dicséretet kapott hát jóízlésű

emberektől a kis Buza Barna. Lám: ez európai ember. Frakkot ölt s nem hitelbe készült díszmagyart. Ennek a kis embernek milyen előkelő érzéke van lám. Így beszéltek tegnap többen. Csak egy ember tudta volna megmondani, hogy tévednek: Buza Barna. A kis követ nagyon szerencsétlen volt tegnap. Hetek óta keresett egy természetéhez illő apró díszkardot. De ilyet mostanában nem gyártottak. Ezért kellett frakkban mennie Budára Buza Barnának. És ezért volt ő tegnap szerencsétlen. Nálunk ilyen körülmények csinalják az európai embereket.

3. A berlini Wintergartenban valamikor egy magyar énekesnő produkálta magát. Közvetlenül az ő száma után John mester tudós kutyái következtek. Az idomított ebek a kulisszák mögött várták, míg sor kerül reájuk. A publikum diskurált és poharazott. Nem hallgatta a művésznőt. Egyébként is a betegeknek hirdetett modern emberi idegek hihetetlenül sokat elviselnek. De John mester kutyái neveletlenek voltak. Az énekléstől dühbe jöttek. Egyszer a színpadra is fölszaladtak. Másszor pedig majdnem széttépték a gazdájukat. John mester kivitte a Wintergarten igazgatóságánál, hogy a kutyáival a program egy távolabbi számát töltse be. Mert Amerikában ő csak olyan helyeken szerepelt a kutyáival, ahol jóhangú énekesnők énekelnek. El vannak kényeztetve a bestiák. . . A magyar énekesnő ma a magyar mágnásvilág, a felső tízezer kedvence s Budapest legnépszerűbb — énekesnője.

BN 1906. május 24.

Ódi

187. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Gyermekek napja

Andrássyt mélyen meghatotta a látvány. A Halász-bástya fokáról zuhant le a gyermek. Véres, törött és elalélt volt. És ami fő: úriruhát viselt a gyermek. E sorokat az újsághírből repetáljuk. Andrássy meg volt rendülve, mert úriruhás gyermek szerencsétlenségét látta. Mink is megrendültünk a kis Szabó Lajos katasztrófáján. Ám holnap lesz Magyarországon az első gyermeknap, s kérve-kérünk mindenkit: szeressék a gyermeket. Ne csak az úriruhást, de szeressenek minden gyermeket. Mert mind a mienk, a rongyos, a hülye, a béna is. Apponyi nemcsak az úri madarak és úri fák sorsával tö-

ródik. A gyermek legyen a modern társadalom szentje, mert az is. Az akaratunk, az életünk, a jobbulásunk, a jövőnk. Élni és örülni jobban tudnak, mint mink. Elszomorodni és sírni is jobban tudnak. Mi, szegény, számár felnőttek, gyakran zuhanunk le az élet Halászbástyájának fokáról. Úgy kell nekünk, vén haszontalanoknak. Mi boldogtalan s boldog rókái az életnek, nem érdemlünk mást, mint ami éppen ér bennünket. De a gyermek: az más, az szent, az örüljön. És végre, hogy a Nyugat ilyen módon is hódít nálunk. Háromszázhatvanöt naphól a madarak és fák után végre adunk egy napot a gyermekeknek is. Legyen szép és megáldott a holnap nap. A magyar gyermek első napja. Fakadjon belőle áldás azoknak is, akik e napon a gyermekekre gondolnak. Csak meg ne egye ezt a napot a magyar paradézás. A felnőttek szereplő-vágya, a húhó.

II.

Ügyvéd-honatyák

Franciaországban is túlon túl sok az ügyvéd-képviselő. A társadalom gondolkozói váltig nem imádják ezt az állapotot. Hiszen előkelő, szabad, szép, becses metier az ügyvédség. Ne is maradjanak ki az ügyvédek egyetlen mai parlamentből se. De ami sok, az sok. Egy olasz tudós hazája közéletének mérges fekélyű állapotát annak rója föl, hogy sok az olasz parlamentben az ügyvéd és az újságíró. A két metier természetében van az, hogy a sok belőle nem jó. Holott talán alig van a mának szolgáló pályák között külömb e kettőnél. Azt mondja az olasz tudós, hogy csak a konzervatív mágnások s papok elsokasodása veszedelmesebb egy parlamentre, mint az ügyvédeké. Tessék megnézni a magyar parlamentet: az óriási többség mágnásoké, konzervatív birtokosoké, papoké és ügyvédeké. Szép reményei lehetnek Magyarországnak.

III.

A négerék

A négerék között terjed a fehérgyűlölet. Némely gyarmatokon már kitoróban a veszedelem. Főképpen a franciákon és németeken. Viszont beszélük, hogy úgynevezett politikai és társadalmi élet modern csírázásba csak azokon a néger tájakon kapott, ahol van

fehér ember. Van, hogy miről tárgyaljanak, s mi miatt harcoljanak néger polgár- és embertársaink egymás között. Zsidóra mindenütt szükség van. A fehér ember a négerrek zsidója.

BN 1906. május 26.

Pont

188. REVOLVER A NEMZETGAZDASÁGBAN

Kolozsvár egyetemének becsülete meg van mentve. Tudós professzor Navratilnak adassék érte minden köszönet. Most csúfolódjanak a pupákok Budapesten. Hát csakugyan tréfaság az a kolozsvári diploma?

No Mariska, Timon és ti többiek, Fiók Drákok és kölyök-Bukovok. Mit szóltok kincses Kolozsvár Navratiljához? Hóhér ez a talpán, a kutyafáját. És szerencséje is van. Sacrebleu, az ember kissé összevissza filozofál, mikor ölni készül. Szegény ördög, Haury vagy hogyan hívják, tétovázott tíz másodpercig. Revolverét előbb Navratil úr homlokának szegezte.

Iszonyú elgondolni, mi történhetett volna. Ma nem volna Magyarországnak Navratil Ákosa. És Kolozsvár egyetemét még mindig lenézné Budapesté. De Navratilnak szerencséje van. Magyarországnak is szerencséje van. Kolozsvárnak is szerencséje van, csak Haury Jánosnak vagy Józsefnek nincsen szerencséje.

Negyedszer bukott volna ezúttal Haury. A király engedte meg neki kegyelemből, hogy negyedszer is Navratil és a bukás elé kerüljön. Nemzetgazdaságtannal vádolták a szerencsétlen delikvenst. Neki egy kis előléptetésért kellett volna a diploma. Ott Miskolcon, ahol családjával lakott, megmondhatják. Esze-ágában sem volt új nemzetgazdaságtani iskolát csinálni. És esze-ágában sem volt senkinek benne egy zseniális nemzetgazdát keresni. Mint ahogy magyar professzorok jóvoltából nem is igen került ki még ilyesmi ember. Ha van néhány valakink, nemzetgazdánk, politikusunk, írónk, lingvistánk, természettudósunk, szociológusunk és művésztünk, ez azt jelenti, hogy még a magyar egyetemek sem tudnak minden talentumot megzárítani.

Ma már csak Kínában lehetnek olyanfajta professzorok, mint nálunk. Sem az életet, sem ezt a mi kanálnyi társadalmunkat látni nem tudják. Óh nem azért, mert igen elmerülnek a tudományokban. Ennek csak meg kellene olykor látszani. De mert kis agyúak és barbár indulatúak. A Navratilok egész életelégtétele az, hogy néhány száz lurkó sorsa a kezükben van. Ha kegyetlenségünkkel a tudomá-

nyuk föléró volna, az intellektuális kultúra ma Magyarországon volna a legnagyobb és legáltalánosabb. Véletlenül éppen fordítva van.

Navratil úr nézzen ki a lakása ablakára, melyet fél elhagyni a diákok dühe miatt. Szép az élet! május van. És ha Haury János vagy József letette volna a vizsgáját, egy kis familia nagyobb kenyeret ehetett volna. A mi számár diploma-rendszerünk tudniillik csak erre jó. Nehezítsük meg az alsóbb osztályokból feltörőeknek a kenyeret. Mert a mágnás-tacskók könnyen kapnak diplomát. S ha nem kapnak, az sem baj. Egyébként pedig ebben a szerencsétlen országban talán éppen azok dominálnak és kormányoznak, kiknek kis ujjukban van minden nemzetgazdasági tudás? Nézzen ki az ablakon Navratil tanár úr. Föltétlenül kapott már azóta néhány budapesti kollégájától üdvözlő táviratot. Szép virágos ez a május. Ha meghal az a szerencsétlen Haury, vagy hogyan hívják, olcsón lehet koszorút csináltatni a koporsójára. A hála koszorúját, mert egy ilyen eset nálunk nagy embereket csinál a Navratilokból.

BN 1906. május 27.

Ódi

189. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Merre nézzen Kossuth?

Nagyvárosok meggyötört lakói már Horatius korában vágytak a jó vidékre. Oh, jobb, szebb, kedvesebb ott az élet ma is. Íme például Kecskeméten milyen kevés gondjuk van az embereknek. Hetek óta sajtóban, fórumon arról disputálnak az emberek, merre nézzen Kossuth szoboralakja. Eddig az az álláspont a győztes, hogy a városház felé nézzen. Az ellentábor viszont avval érvel, hogy akik a városház felé mennek, azoknak hátat fordít a szobor. Viszont az is igaz, hogy ellenkező esetben a városház felől jövőeknek fordítana hátat Kossuth. Olyan hatalmas vita indult a probléma fölött Kecskeméten, amilyennek másutt, más országokban világfelfogások birkóznak. Persze, hogy az általános választói jog s az önálló vámterület kérdésére így kevés idő jut Kecskeméten. Egyéb eszmeharcokra aztán még kevesebb. Oh, be boldogok a kecskemétek.

II.

Fáraó népe sztrájkban

Voltaképpen nem is Fáraó népe, de minálunk már csak így hívják a cigányokat. Tessék följegyezni, hogy Magyarországon 1906-ban, Szatmárnémeti szab. kir. városban sztrájkba léptek a cigányok. A vályogvetők s a téglacsinálók. És nemcsak hogy győztek, de megalázták Szatmárnémeti szab. kir. város hatalmas rendőrkapitányát is. Íme: a munka és a munkásönérvet csodálatos, civilizáló hatása. Hány száz év múlt el, hogy a magyar kultúra és deres hiába próbálkozik a cigányok európaiasításával. A szociáldemokrácia játszva s pillanatok alatt végzi ezt el. A szatmárnémeti cigánysztrájk ezerszer szebb és komolyabb eposzt érdemelne, mint a nagyidai cigányok hősiessége.

III.

Korfu és a hungárák

Korfu a szerelem szigete volt mindenha. Klasszikus hazája a Venus-papnők megbecsülésének. A klasszikus hagyományok nem múlnak el máról-holnapra. Korfu még ma is invitálja s kultiválja a szerelem kedves papnőit. Főképpen sokan kerültek oda újabban a magyar leányok közül. És Goluchowski ugyancsak erőlyesen szorítja most a görög kormányt: vessen végét ez üzemeknek. Ilyen ügyekben s csak ilyen ügyekben nagyon erőlyes a mi külügyi képviselőtünk. De hírlík, hogy Korfuban egészen másként vélekednek a hungárák mentéséről. Úgy tartják, hogy az egész ügy Budapest leány-irigysége. Budapesten tudniillik nem klasszikus hagyomány a Venus-papnők patronizálása. De mégis talán az egész világon Budapest vitte e téren legtöbbré. Nincs annyi leány, amennyit Budapest el ne tudna fogyasztani. Most — mondják Korfuban — már Korfura is irigykedik Budapest. Pedig hát Budapest mellett klasszikus hagyományok nem is szólnak. Szép dolog azonban, hogy mi miként őrizzük leányaink erényét. Igaz, hogy csak azon leányainkét, akik külföldre kerülnek. S azokéit, akiknek már erényük sincs.

BN 1906. május 29.

Pont

I.

A Kossuth utcán

Párizsban, a Bois-ban, az Akácia úton, a kocsik séta-utján, kevés idő óta automobil is ballaghat. De csak — ballaghat a sétáló lovaskocsik nyomában. Ám nem mindenféle automobil, hanem csak az elektromos, s ez is csak kegyelemből. Úgy hallok (tíz év óta kétszer jártam ott) a Kossuth utcán a legbüdösebb automobilon is vígan nyargalhatnak. A petróleumosok, benzinesek is. A két lábukon sétálók pedig fojtsák az orrukat avagy szerezzenek töff-töfföt. Hát ez Kis-Ázsia, igazán Kis-Ázsia. Itt a Fedák Sári bűzét vidáman ficáncoló orrcimpák üdvözlik. És örülünk, ha Muki régi gróf és Mór új báró az orrunk alá szagosít. Hát a fene egye meg az ő dolgukat. Vagy van pénzük, vagy nincs. Ha nincs, ne automobilozzanak. Ha van, tartsanak kétféle töff-töfföt. Egy hosszú utakra szólót. Ennek a szagát elsülyeszti a tágabb atmoszféra. De itt, Budapesten, e szűk és kevés levegőjű városban ne bűdösítsenek. Se a Kossuth utcán, se másutt. Mert a türelemnek Kis-Ázsiában is van határa.

II.

György pap levele

Levelet kaptam György paptól, aki görög katolikus plébános s nekem régi jó cimborám. Úgy látom, hogy ez a György pap hazaáruló gazember. Ma már hazafias dolog a hazaáruló gazemberekkel szóbaállni. Én se rejtem el hát főtisztelendő román barátom levelét. Azt írja az én György cimborám, hogy vagy-vagy. Vagy kultúr-náció a magyar, s akkor nincs isten, aki árthatna neki. Vagy legyőz kultúrában minden nemzetiséget vagy — birkózik. Így írja György pap; birkózik. Parlamentben, jól védett megyeházán kurjongani — írja György pap — nem nehéz. De ha már kizárjuk a szellemi tornát, legalább verekedjünk fizikailag, becsületesen. Azt ajánlja György pap, hogy ők választanak egy pakulárt. Mivel az érveket perhorreszkálják azok a magyar hazafiak, kik ma már szívesen fogadnak el mindent Béctől. Álljon ki akár Wekerle, akár Széll, akár Kossuth Ferenc, akár Zichy Aladár. És ha ők következetes férfiak, birkóznak. Ha pedig a pakulár győz, akkor egy méterrel rövidebbet köpjön Pozsgay, s a mű-szittyák ne ordítsanak úgy, hogy úri ember érzé-

keny füldobját repedés veszedelme fenyegetse. Ezt írja György cimborám s talán mondanom sem kell, hogy a nyomorult hazaáruló pópát iszonyúan legazembereztem válaszoló levelemben.

III.

Justh és a lényeg

Ez egy tipikus magyar eset: tessék meghallgatni. Elmennek Justh elnök úrhoz az újságírók, s Justh fogadja őket majdnem olyan szívességgel, mintha számbavehető, kaszinói úriemberek volnának. Válaszol a derék Justh az üdvözlő beszédre. Ó hálás, ő boldog. Ő meghal a sajtóért, ha kell. A sajtó, a sajtó. A szent, a szent. Szól azután az újságírók vezetője:

— Egy kicsivel több előzékenységet kérünk a sajtó számára a parlamenti palotában.

És eláll a nagyúr elokvenciája. Csak annyit tud mondani.

— Majd meglátjuk, majd meglátjuk.

Fránya nép ez az újságíró-nép. Még Magyarországon sem lakik teljesen jól frázissal. Igaz, hogy nem is lázadó fajta itt mindenki. Hanem Justh csodálkozhatnak: — Ezek a rongyosok nem elégülnek meg? Hát nem elég az, hogy mi vagyunk az ország urai? Micsoda anarchia ez. Csak addig lesz boldog Magyarország, míg a jelszó a régi marad: „majd meglátjuk, majd meglátjuk.”

BN 1906. május 30.

Pont

191. A GONDOLAT ELLEN

Budapest, május 31.

„A mi nemzetünknek nagy gondviseletlenségének miatta. .” Hajh, még Apácai Cseri János írta ezt. Azóta már sokféle Akadémiánk van, s ím ma is csak úgy vagyunk, mint akkor. Jaj itt, ezerszer jaj a gondolatnak, s ma is így rivalkodnak a hatalmasok:

— „Mást ne tanítson, mert Isten engem úgy segítjen, *valaki mást tanít; a Marosba vettetem, vagy a toronyból hányatom le.*”

Zichy Nándor az Egyház hatalmát proklamálja. Wekerle Sándor kenetes hangon testálja az iskolát a papoknak. Polónyi el

fogja csukatni azokat, akiknek új eszméktől fő a fejük. Temesvárott kopók falkája vesz úzóbe egy tanárt az ő elveiért. Debrecenben szocialistának bélyegeznek egy modern fejű tanárt. Pécssett el fognak csapni a jogi líceumból két vagy három istentelen szabadgondolkozó professzort. A legfőbb Akadémia dadogó grófokra les koszorúival. Budapesten, Kolozsvárott megdöbbenve lapul meg az az egy-két tanár, aki Európában vélte magát. Nem lehet mindezeket fősorolni. Rajtunk, agyunkon, gondolatainkon a terror. A régi, az ősi, mely alatt összeroskadt Apácai Cseri János.

Másutt is van harca a gondolatnak. De másutt a gondolat ellen a gondolat harcol. Nálunk a gondolat ellen a — gondolat-iszony. Bent akarnak tartani bennünket a múlt karámjában. És soha se volt még ilyen harcias és erős a reakció. Még Magyarországon sem.

A nagy circulus vitiosus. Uralkodik a politika, s a politika fölvetettjei kétségbeejtően visszamaradt fejű hullák. Ezek vívjanak a gondolat és a tanítás szabadságáért? Ezek védjék meg a gondolatot? Ők uralkodni és nyúzni akarnak. S a magyar tudománynak, iskolának s a magyar gondolatszabadságnak sorsa ma talán mostohább, mint Apácai Cseri János idejében volt.

Végleg kikapcsolják ezt az országot Európából. Aki gondolkozik s aki mer, az elveszett.

Hát jöjjön a gondolat rabsága. Hogy is mondta Apácai Cseri János: „De ha, és ezt én mondom, oly időben születünk, mikor a legnagyobb tudatlansággal szemben a bölcsesség és annak tanítói egy batkára sem becsültetnek, azonnal kétségbe kell-e esnünk.”

Ne essünk kétségbe, ha kétszázötven év óta sem változott itt semmi. Talán kijózanodik még ez az ország s elúzi a fekete lovagokat, kik hamis jelszavakkal nyakunkba ültek „a mi nemzetünknek nagy gondviseletlenségének miatta.”

BN 1906. június 1.

Ódi

192. EGY KÍSÉRTET

A magyar politikai életben egy kísértet jelent meg, egy nehéz, sötét árnyék: a Szilágyi Dezső szelleme. Szilágyi Dezső összegyűjtött beszédeinek első kötete került ki ma a könyvpiacra. Olvassuk ezeket a beszédeket, és megindultan érezzük újra: milyen rettentő vesztesége az országnak, a magyarságnak, fejlődésünknek, hogy ez az óriás kizuhant az élők közül. Milyen beszédek ezek! Milyen félelmes elme alkotta meg őket. Mennyire különböznek ezek a beszédek a tarokk-

politikusok, a közéleti hangművészek, a miniszteri primadonnák szónoklataitól. Mennyire nem tűrik ezek a beszédek a homályosságot, a kétértelműséget, a politikai csalás szándékát. Szilágyi Dezső, akiről azt mondták, hogy semmi maradandót nem alkotott, milyen megbecsülhetetlen örökséget hagyott ezekkel a magyar politika szűk körében forgó beszédekkel a homályosságokba, kétértelműségekbe és csalásokba süllyedt politikára.

...Mikor Szilágyi Dezső meghalt, Harden, a véres pennájú publicista, ezt írta:

— Nem volt nagy ember: az egész nagysága az, hogy a magyar politikusok között ő volt az egyetlen becsületes politikus.

Az elfogult német publicistának nem volt igaza. De ha igaza volna is, ha Szilágyi Dezső semmi más nem lett volna, mint becsületes politikus, milyen rettentő veszteség, hogy *éppen most* hiányzik a magyar politikai életből.

BN 1906. június 3.

193. AZ ISTENTELEN DIÁK

Szamosújvárott apage satanasokkal s szent füstölőkkel járnak most a papok. Nagy és bűnös dolog történt az örmény metropolisban. Előállott egy diák, s nem akart gyónni, mert ő szabadgondolkodó. Tisztelendő Esztegár úr hiába kérlelte, pedig e diák sokat kockáztatott. Ez a fiú az érettségi vizsga előtt állott jeles kalkulusokkal. Persze nem is bocsátották vizsgára a fiút, hanem följelentették Apponyinak. És most Kalksburg szent emlékei küzdenek egy felnőtt és világlátott politikus skrupulusaival. Lehet, hogy Apponyi úgy dönt: vagy gyónni, vagy pusztulni. Lehet, hogy fölcsap a szabadgondolkodás amatőrjének. Se így, se úgy nagy generálizálást nem érdemel az eset.

Jolbey Miklósnak hívják, ha így hívják, a diákot. Nem mondom, hogy ő az első ateista magyar maturandus. Nem program szerint butító iskolákban minden időben nevelődtünk ilyenek. Jolbey Miklósnak csak a vakmerősége szép és új. Miklós öcsém, szomorú sorsot jósolok magának Magyarországon.

Hiszen semmi az egész: láttam tüntető ezreit Párizsban a nyíltan szabadgondolkodó diákoknak. Fiatal, tizenhatéves diáktól hallottam egy népgyűlésen azt az indítványt: csináljunk népházat a templomokból, a Sacré-Coeur-ből, a Notre Dame-ből. De Fran-

ciaország, hajh, egyetlen és dicső ország, s a francia karakter nem képmutató.

Ellenben Magyarországon minden ember eleven, kétlábú s csúnya titok. Ismertem papot, ki Büchnerre esküdött titokban, de zordul vallásos és kenetes volt egész életében — a világ számára. Az ősi, a nyílt magyar lélek elsikkadt valahol. Minden társadalom hazugságra kényszeríti az egyént, de egy sem annyira, mint a magyar. Van képviselő, aki lelkileg állandóan öltögeti nyelvét vezérére s pártjának minden ügynevezett elvére. Van kritikus, aki ízlése ellenére propagálja a legpókhálósabb irányokat. A magyar közélet porondján egyenesen csak azok törnek le, akik néha megengedik maguknak az őszinteséget.

No és pláne az Istenbe kötni bele itt. Holott itt az Isten nevében őrzik hatalmas püspökök és nagyurak a középkort. Még talán Polónyi Géza ellen vétkezni sem olyan nagy bűn, mint az Isten helyett az Emberiség gondolatán borulni szent áhítatba. A rossz példa hat, s ha sokan kezdenek gondolkozni itt, még modern ország lesz ez a szerencsétlen ország.

Hazudni kellett volna, Miklós öcsém s meggyónni szépen Iésztegar úrnak. Gyónni és hazudni: úgyis ez a divat ma Magyarországon.

BN 1906. június 3.

Ódi

194. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

Krupp Berta

Krupp Berta volt talán egész Európának leggazdagabb eladó leánya. Ágyúkirálykisasszonynak megvan immár a választottja. Lovag és komoly porosz diplomata. Vajon álmodik-e már az esküvő napjáról a szép Berta? A Krupp-ágyúk sem éppen az emberiség boldogságán dolgoztak. A Krupp-milliók is vannak olyan súlyosak és átkosak, mint a dinaszták milliói. Hajh, talán egy drágaköves, rózsásfehér, finom menyasszonyi csipkéről álmodik Krupp Berta. A gyönyörű cipőcskén csúnya fekete-bordó vérfoltok. Battenberg lánya viselte a minap.

II.

Mirabeau tana

Vasárnap idéztük Harden kegyetlen mondását Szilágyi Dezsőről. Crispivel mérte össze akkor Szilágyit Harden.

Harden igazsága nagyon régi igazság már. Macchiavelli talán nem így formulázta egészen. De már Mirabeau bátran állította: nagy államférfiú nem lehet erkölcsös.

Szélteben beszélnek Itáliában, hogy Sonnino miért bukott meg. Mert átkozottul és polgárian becsületes volt. És nem tudott szónokolni.

Államférfiú hazudjon, korrumpáljon és szónokoljon. Mióta a világ áll, csak ilyen államférfiaknak volt sikerük. Ez szomorú, de így van. Tömegekkel csak így lehet bánni és elbánni. Privát életében lehet valaki liliomfehér. Mihelyst hatalmon van s ott akar maradni: immorálissá válik. És ha azt állítja egy erős és okos államférfiú, hogy ő nem szokott hazudni, hazudik. Itáliában Giolitti már szerencsésebb lesz. Ő már nagyobb államférfiúi talentum, mint Sonnino. Buták és hipokraták természetesen szecessziós tannak deklarálják ezt. Pedig óh be igaz. Politika és morál: összeférhetetlenek. Bár észrevennék ezt minél többen Magyarországon is, ahol a politika ragályos téboly. Hiszen a magyar paraszt is régen vallja Mirabeau igazságát. A politika úri huncutság. De azért megbolondul a szép dikciótól. Hisz a hazugságnak s szívesen korrumpáltatja magát, mikor teheti.

III.

San Francisco

Még sátorvárosban tanyáznak San Francisco hajléktalanjai, s az új Párizsnak csak a terve kész. Éjszakánként zúg a tenger, s különös morajlások hangzanak. A Föld üzen az Embernek:

— Költözz el innen. Nem akarom, hogy itt új tanyát verj.

Az ember összeszorítja az ajkait:

— Nem, nem!

És San Francisco épül. Ám egy éjszakán megreng a Föld, s tíz percig örülten táncolnak romok és állványok. A Föld most már komolyan üzen:

— Menj, menj!

Az Ember újra eltisztítja a romokat, újra fölépíti az állványokat, s újra ezt kiáltja:

— Nem, nem!

És ha tízszer dől még romba San Francisco, az Ember ott marad. Millió évek óta ül már nyeregben, s akárhogy ficánkolhat paripája, a Föld. Sörényébe kapaszkodik az Ember s dacosan, kétségbeesetten hajtja:

— Nem, nem!

BN 1906. június 7.

Pont

195. SZEGÉNY JOLBEY MIKLÓS

Szegény Jolbey Miklós megjárta Apponyi úrral. Ő, Jolbey, az a bizonyos szamosújvári szabadgondolkodó diák. Nem akart gyónni az érettségi vizsga előtt, erre Esztegár főtisztelendő úr vétőjára felfüggesztették a vizsgáját. Jolbey Miklós jeles diák, s méltatlankodva jön Budapestre a nemzeti demokrácia kultuszminiszteréhez. Megvalljuk, magunk is kíváncsiak voltunk Apponyi Albert döntésére. Hogy megengedi-e a fiúnak az érettségi vizsgát bár a fiú szabadgondolkodó? Apponyi Albert Kalksburgban tanult, s ennek ő mindig hasznát veszi. Mit tett hát például a Jolbey Miklós esetében? Kijelentette, hogy ő vizsgára engedi a fiút, ha *Esztegár* örmény abbé fölöttes hatósága *Majláth* gróf Gusztáv püspök (gróf Majláth Gusztáv püspök!) megengedi! Ez azután Apponyira vall. Ő elfogulatlan vallási és szabadgondolkozási kérdésekben. Ő az ilyen kérdéseket a gróf Majláth Gusztávok elé utalja. Kell-e emlékeztetnünk akárkit is, hogy ez a Majláth a legfeketébb papja a világnak. Nesze neked gondolatszabadság. Apponyi majd segít a bajodon, ha eddig nem volt elég bajod.

BN 1906. június 7.

196. EGY NAGY ASSZONY

Lajos Fülöp leánya kilencven éves. Szeretne is talán meghalni már. Nem lehet, mert rosszul csinálja a dolgát a família. Klementinának résen kell állni. A fáradt Bourbon-vér minden energiáját ez asszonyra testálta. Kezébe, az ő kezébe jutott a sorsa egy másik degenerált családnak. És Klementina hatvan év óta akar és harcol. Azok helyett, akik akarni és harcolni nem tudnak. Nem is XIV. Lajossal mérném össze ezt a szívós asszonyt. Mintha Bonaparte Napóleon rokona volna. Az átkozott korzikaié, aki mindennek az oka. Klementina azt akarta megkorrigálni, amit Napóleon rontott

el. Meg akarta korigálni az országok és népek életét. A múltat, a történelmet, az időt, a világot. Feje mindig hatalmas, hódító tervekben forrt. Rotschildi vagyonát őrizte, mint egy boszorkány. De föl pattant kincstárának ajtaja, mihelyst kellett. Ha nagy célok tátogatták a szájukat. Tervezett, kombinált, házastott, rontott. Zseniálisan, félelmesen, makacsul. Franciaország szent királyság ma. Egalité Fülöp unokája pedig Európa úrnője. Kóburg ül a német császári székben. Sziciliából kormányozzák Itáliát és nem Szavoják kormányozzák. Más képe van az egész világnak, ha Klementina tervei sikerülnek. De a kor barbár, s a népek rakoncátlanok. A Klementina kincsei sem kifogyhatatlanok. És Klementina végre is egy asszony.

De ez az asszony a többek között fejedelmet csinált a huszártiszt-fiából. És még talán királyt is csinál, mielőtt meghalna. És még ma is ő Európa egyik leggazdagabb asszonya. És ki tudja, nem válik-e még posztumuszán valóra merész álmainak némelyike. A világ, az emberek és a népek kiszámíthatatlanok.

Rossz volt a matéria, amellyel dolgozott. Az ember-matéria: a család és a rokonok. Övéi sok csalódást és gyászt szereztek neki. Ő még sem törött meg. Ha nagyon akarja, hogy éljen még tíz-húsz-harminc esztendő, még talán ez is sikerül neki. Ő magáért ember volt a talpán. Ez az asszony. Nagy szerencséje Európának, hogy Klementina nem férfiúnak született.

BN 1906. június 8.

Ódi

197. JOLBEY MIKLÓS ESETE

Még egyszer kell a Jolbey vagy Jolbeji Miklós esetéről írunk. A szamosújvári diák nyilatkozik most. Először is kijelenti, hogy ő nem szabadgondolkozó. Nem ő nem akart gyónni és áldozni. De nem engedte Esztegár áldozó-pap, hogy ő gyónjon és áldozzék. Az ügy — írja — bonyodalmas és kényes. Ő följelentette Esztegárt a püspöknél bizonyos üzelmek miatt. Erre Esztegár — írja a diák — aknamunkát indított ellene. A tanári kar Esztegár mellé állott s őt kicsapták az iskolából, s eltiltották az érettségítől. A megokolás szerint „hitetlenség és atheizmus miatt” A Jolbey nyilatkozatában az az érdekes, hogy Magyarországon még azt a szabadgondolkozót is megbüntetik, aki — nem szabadgondolkozó. Még a valakire rákent hitetlenség is főbenjáró bűn. És az még érdekesebb, hogy Magyarországon gyónás és áldozás miatt lehessen baja egy érettségizendő diáknak. Hogy püspök döntse el, lehet-e valakinek bizonyítványt

adni vagy sem. A Jolbey-eset csak ezért érdekes. Csak ismétlődjenek e botrányok. Ha Franciaország mintájára nem is érjük el egyelőre az Állam és az Egyház elválasztását, de az iskolában, a középiskolában, még a türelmes magyar társadalom sem fogja sokáig tűrni a papi garázdálkodást. A vallás magánügy lesz, még ha ma Apponyi is a kultuszminiszter.

BN 1906. június 8.

198. „SŐT ÉPPEN ELLENKEZŐLEG”

Koppenhágából táviratozzák, ezek voltak az utolsó szavai: „Sőt éppen ellenkezőleg”. Azután meghalt Ibsen Henrik, ki a mai emberek között a legmagasabbról nézett az életre. Ezek a szavak voltak az ő óriási lelkének grádicsai. Ibsen Henrik lelke mindig tetetett és cáfolt. Véres küzdelmet vívott egy-egy csúcsáért az igazságnak. Mikor ott volt a csúcson, látta, hogy van — magasabb csúcs is. Amiben hitt, az nem volt igazság, „sőt éppen ellenkezőleg.” Mivé törpül e szavak mellett Goethe mehr Licht-je s romantikus nagyok végső felfohászódása. Emberibb és tragikusan gyönyörűbb ígéket nem mondott még haldokló. Ő látta a magasságokat, ő hitt, hevült. És úzték örökkön e szavak: „sőt éppen ellenkezőleg”. Minden földi igazság mellet ott állanak e szavak. Ezek azok a lángpallósú angyalok, melyekről a biblia példálózik. Vajon mire gondolt, mikor vergődött, és dacosan súgta e szavakat. A maga életére úgy lehet, mert abban a nagy órában mind a magunk életére gondolunk. Zivataros, rejtelmes, végtelen az élet s kár meghalni, — talán így gondolta. Mennyi igazságért lehetne még ostromolni az eget, — talán így folytatta gondolatát. De hirtelen eltorzult az arca, s ajakáról fölrepült az egyetlen, a legemberibb igazság: „Sőt éppen ellenkezőleg.”

BN 1906. június 8.

199. STRÓFÁK SZÍNPADI NŐKRŐL

I.

Berlinből elindult gyalogosan egy öregasszony, s a harmadik suluban elcsípték a zsandárok. Koldult az asszony, s rongyos ruhája zsebeit fillérek húzták. Sírt, és kérte a zsandárokat: bocsássák őt

szabadon. Meghal, s mielőtt meghalna, Bécsset akarja látni. Erre koldulja a pénzt. Hogy mit akar Bécsben? Egy karzatjegyet az Operaházba. Mert volt egyszer egy énekesnő. Lábainál hevert az osztrák császárváros. Arra akar emlékezni, mielőtt sírba feküdnék. Hogy hívták azt az énekesnőt? Azt válaszolta a rongyos asszony, hogy elfelejtette. És mi az ő neve? Elfelejtette azt is.

II.

Belgium és Kongó ura öregember már. Nem fiatal bizony a szép Cléo de Mérode sem. Pedig a nők és a fejedelmek tartósak. Mi van a csodálatos ékszerekkel? Nincs már pénze Cléo de Mérode-nak? Hajh, hajh, férjhezmenni is szomorú sors. Kis templomú faluban áhítatoskodni szintén. De van egy szomorúbb sors. Az isteni diva egy őszi napon arra gondol, hogy sok a rubel Oroszországban. Cléo de Mérode Moszkvába készül.

III.

Leveleket ír könnyes szemmel a kómika. Valahonnan egy provence-i városkából. Lyonba, ahol a leánya most lép először a színpadra. De lehet hogy nem is provence-i városkából s nem is Lyonba. Itt Magyarországon valahonnan valahova. Gondolkozik, melyik halt meg a régi gavallérok közül. Melyik ment tönkre, s melyik aggastyán. Nem is sok a kislejtezendő. Élnek, s ma is kedvelik a színpadi nőket azok a régi urak. És a kómika írja, írja a leveleket. Szeressék az urak az ő kisleányát is úgy, ahogyan valamikor őt szerették.

IV.

Ballerinát sokféle fátum érhet. Húszéves korában köszvényt kaphat a lábaiba. Szívszélhűdés érheti tánc közben. Férjhez mehet, s főznie kell. De mindennél több: nyugdíjból élni. Kicsi nyugdíjból sokáig. Mint a százunokás matrónák. És emlékezni. És vigasztalódnival azzal, hogy tíz sort még írnak egyszer róla a lapok. Ha gondoskodik előre. A nekrológot.

(Egy nap hírei, s nem is valamennyi.)

BN 1906. június 9.

Lellei

I.

Los von Occident

Új jelszónk: a Balkánra és Kelet felé. Éppen eleget vesződünk ezer év óta az ármányos Nyugattal. Unjuk már ezt a barátkozást. Vérünk, álmunk, potenciánk kerget minket a Nyugattól. Inkább leszünk Ázsiában elsők, mint Európában utolsók. Igaz, hogy Széchenyi István ezt nem így gondolta. Előtte és utána másról álmodtak a szent vágyú magyarok. Igaz, hogy rajtunk állott: ne az utolsók legyünk Európában. Minden erőnk megvan a nyugati lendüléshez. Csakhogy ez erőket libilincseli a múlt. Libilincseli a papi nyereg, a mágnás-béklyó s a tatár vaskalap. Csak egy új, demokrata Magyarország haladhatna dicsőségesen a Nyugattal. A mai Magyarország valóban nem. Magyarország mai urai tehát visznek bennünket a Balkánra és Kelet felé. Mintha mozgó aszfalton állnánk. Csókolózunk Szarajevóval, Jassival, Belgráddal és Szófiával. Sok minden fog persze ránk ragadni. Egy szellemes magyar ember szerint nemsokára nagy kongresszus lesz a Balkán valamelyik metropolisában. E kongresszuson mi is részt veszünk, s kimondjuk, hogy a magyar-balkáni barátság kedvéért ezennel és ezentúl a Balkán — Pozsonynál fog kezdődni.

II.

Ezt tanulta Amerikában?

Mikor Amerikából hazajött, részeg volt a látottaktól. Mindenre esküdött, ami új és szabad. Ma kultuszminiszter, s azt köti a szívére a tanítóknak, hogy a vallásra, a vallásra, a vallásra ügyeljenek. Látni és élni ne tanítsák a magyar gyereket. Akinek nem nyújt megélhetést ez az ország, elégedjék meg Amerikával és a Mennyországgal. Hogy is kérdi a gyerektől a káté:

— Ha kimégy a szabadba, mit látsz?

— Látom az Eget, a Földet stb.

Ezzel neveljék nagyra a magyar gyereket s azzal a vigasztalással, hogy jobban lesz a másvilágon. Ám a magyar paraszt gyerek józan eszű. Hiába taníttatja azt csupán kátéra Apponyi. A gyerek így toldja meg magában a választ:

— Látom az Eget, a Földet. A Föld a Pallaviciniaké, Károlyiaké, Andrássyéké stb. S a miénk csak — az Ég.

III.

Dumas fiás szobra

Kedden leplezik le Párizsban a fiatalabb Dumas szobrát. Emlékeznie illik majd e napon a nagy emberre minden társadalomnak, melynek tempója, ritmusa, célja, előretörő és új. Talán nem volt óriási egyéniség, de a hatása óriási volt. Hogy is mondta önmagáról:

— Nézem a társadalmi erkölcsök újlását s úgy érzem magam, mint az építőmunkás, mikor új paloták rengetegében jár. Nem ő emelte a palotákat, de része van mindegyikben, s nélküle nem történék most büszkén az égre.

BN 1906. június 10.

Ódi

201. EGY ÚJ SZOBORRA

A Malesherbes-téren holnap leplezik le az ifjabbik Dumas Sándor szobrát. Dumas père szobra már ott áll vagy huszonhárom év óta. És jön nemsokára harmadiknak a tábornok Dumas szobra. Együtt lesz az egész zseniális familia.

Dumas père anekdotáját arról a véletlenről, mely őt fiúhoz juttatta, ismerik úgy-e? Sokszor elmesélte hahotázva a vén kujon. Egy barátját kereste, s csinos asszony volt a házmesterné.

Ilyen faja a családalapításnak illett a de la Pailleterie marquis unokájához. És illett, hogy fiáról és pajtásáról így diskuráljon. Dumas père nem éppen a legneveltebb ember volt Franciaországban. Aztán néger nagyanyja révén különben is bennerejtöztek San Domingo erkölcssei. Az öreg bohém ízlése, modora és tapintata kissé néger volt. Mikor fölfogja, s magáénak ismeri a fiát, elhelyezi egy nagyon előkelő nevelőintézetbe. Borzasztóan büszke erre a nemes és előkelő ötletére. Urat és világfit akart a fiából csinálni, ha már ő Pury-on csak éppen olvasni tanult meg. Azután pedig ugyane nevelőintézetbe beprotezsálta a Dumas fiás anyját is — mosónőnek.

Csak ezek és hasonló apróságok értethetik meg az ifjabbik Dumas életét és lelkét. Dumas fiásben is volt néhány csöpp a néger-nő véreből. Törvénytelen gyermek: Dumas père egy szeszélye. Nagy és előkelő vágyak ébrednek benne. Szeretne Párizs legfinomabb gavallérja lenni, s jön esetleg Dumas père: elveszi tőle azt az aranyat,

amelyet talán az elegáns kesztyükre s kocsira szánt a délutánon. Nagyon is táncoltak a kontrasztok körülötte. Az intellektus grand-seigneurje volt s az apja nyilván bámulta. Egyébként kötődtek egymással és nagyon szerették egymást.

Kiharcolta a sikert nagyon keményen és hamar. Ne mai szemünkkel nézzük az ő drámáit. Forradalmár volt annak idején, habár ármányos, számító forradalmár.

Örökéletű az a kis tréfa, amellyel az ő színműíró módját csúfolták. Betöri az ajtót a revolveres férj. Lelövi az asszonyt, a csábítót, s ekkor jobban megnézi őket, fejéhez kap:

— Sacrebleu, eltévesztettem az emeletet.

Olvastam nemrégén egyidejű magyar lapokat. Minden új Dumas-darab esemény volt Budapesten.

Egy-két előkelősködő írónk jóvoltából úgy látszott akkor, mintha Párizsszal egyformán élénk. És ma is csak írók biggyesztik az ajkukat a budapesti *Dumas* — *estéken*. Írók és smokkok. Holott a kisvárosból szinte nagyváros lett. De a mai Budapest szociális lelkében még éppen nem végezték el missziójukat a Dumas-igazságok. Párizsban s másutt természetesen ezek az igazságok régen meghaltak. Párizsban a publikum mosolyogja meg Dumas avas eseteit s kiszámított szellemességét.

De viszont mindenki tudja Párizsban, mit köszönhet a modern társadalom ennek az érdekes, pompás, nyugtalan, bátor léleknek. Annyira megbecsülik, persze kissé irodalomtörténetileg már, hogy túlbecsülik. Egy előkelő francia kritikus szerint Ibsen a maga norvég zordonságával tovább gondolta a Dumas fiús témáit, s c'est tout.

Akárhogy is jó ember volt, érdekes ember volt, nagy ember volt. Budapesten itthon van. Száz és száz színházi este lázát oltotta belénk. A Malesherbes-tér új szobra tőlünk is megérdemel legalább egy ilyen hevenyészett betű-koszorút.

BN 1906. június 12.

Ódi

202. AZ ELSŐ TRAGÉDIA

Nagyváradnak hat hét óta villamos vasútja van. Hajh, hajh, hosszú históriája volna ennek. Ez a modern, nyugtalan, előkelő város valósággal vérkönnyek árán harcolta ki hosszú évek után a maga villamos vasútvonalát. Ujjongjon az első kocsinak Nagyvárad publikuma. Mint minden újnak és érdekesnek szokott. Ám a kocsi

zakatoltak, szállongtak, de semmisen történt. Pedig a villamos vasúthoz hozzátartozik a villamos szerencsétlenség. A modern haladás jövedelmi adója. A nagyváradiaik már szinte lenézték a villamosukat. Hogy olyan kezes, mint a bárány. És most igazán tragikus, véres, villamos szerencsétlenségről olvasunk a nagyváradiaik lapokban. A villamos behajtotta az első adórészletet. Két embert gázolt halálra: apát és fiút. Megrendítő a tragédia, de furcsa az emberlélek. Nap-nap tudósítások jelentek meg a szerencsétlenségről a nagyváradiaik lapokban. Meleg, gyászos, szép sorok. De mégis, mégis kitetszik az írásokból egy kis — büszkeség. Lám, lám, a mi villamosunk is tud embereket halálra gázolni.

BN 1906. június 13.

203. JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A Duma parasztjai

Szentpétervár a kontinens egyik legdrágább városa. Tíz rubel napidíjat kap az orosz Duma egy-egy tagja. Szerényen és okosan éppen hogy meg lehet élni ez összegből. És a Duma parasztjai naponkint egy rubelt költenek el. Éji menedékhelyeken hálnak, teával és száraz kenyérral táplálkoznak. Kilenc rubelt pedig hazaküldenek mindennap a kerületük inségeseinek. És a Duma parasztjainak mindegyike egy-egy apostol. Lángoló, nemes és bátor. Ezek az igazukat igaznak hiszik, s ezek *igazán népképviselők*. Ibsen irigyelte Oroszországot, mert ott még imádják a szabadságot. Mi is irigyeljük, de másért. Milyen boldog és nagy lesz ez az ország. Mert lehetetlen, hogy másképpen legyen. Ahol a nemességnek, önzetlenségnek, szent merészségnek annyi példája van.

II.

Forradalom Nasi miatt

Nasi elsikkasztotta az imádott haza pénzét. Kiszült, hogy ez az olasz ex-miniszter briganti. Mindegy: ő hatalmas. Mikor a haza szent szerelméről szónokol, megöszül a kéjtől a felséges nép. És most Olaszország egy vidékén forradalom lángol Nasi miatt. Tra-

pani város lakossága kimondta, hogy fegyverrel is megmenti Nasit a börtöntől. A tömeg esküszik reá, hogy Nasi a legnemesebb hazafi. Óh, felséges nép, te már csak mindig ilyen maradsz. Nagyszerűen becsaphat bárki hazafias frázisokkal s kedvenceidet ma is úgy válogatod, mint Miltiadész korában.

III.

Rampolla békülni akar

Rampolla azon buzgólkodik, hogy a Vatikán — engedjen. Szóval Róma úgy tesz, mint a vitéz sváb legény. Csak a harmadik pofon után hiszi el, hogy őt pofon merik ütni. No, szóval, Franciaországot veszedelem fenyegeti. Ki akar békülni Róma. Franciaország erejét az a harc adta vissza, melyet Róma ellen vívott. Csak bajt ne hozzon most az esetleges béke.

BN 1906. június 14.

Pont

204. PROLÓGUS

Három ifjú hit vetette össze szárnyát. Ennyi hit, ennyi szárnyvetés föltalálná a repülést, ha már az öreg természet föl nem találta volna.

Ilyen repülő csoport élére hogyan kerültem én, a szárnyatlan ember? Mert valamikor én is akartam repülni?

Bizony más címem nincs reá. Szárnyak acélozásához én nem értek. Ha értenék is, eltitkolnám. Minek százezeredszer is megcsinálni néhai jó Ikarusz buta tragédiáját? .

Azonban nem így szokás, s így nem szabad prológusban beszélni. Foháskodjunk hát másképpen három ifjú hit szárnyvetésekor. Ifjú hitek, fogjatok össze, szárnyaljatok merészen. Feledjétek azt a kicsi óment, hogy lendítésért hozzám jöttetek, ki hitetlenül és szárnyatlanul már nem hisz sem hitben, sem szárnyban. Végre is a ti hitetetek, a ti szárnyatok erősebb lehet. Erősebb is bizonyosan.

Lapozatok csak olvasók e könyvben, ez égő csipkebokorban. Három ifjú lélek lángol itt.

Ifjúság, hit, erő, láng. Ez együtt a diadalmas élet. Ez a könyv hát mindenképpen értékes, mert a diadalmas élet dokumentuma.

És hogy ez élet még nyilvánlőbb legyen, e három szárnyvetett lélek közül egy: nőé. Ez a lélek a leghívőbb. Az ifjú poéta hite is csodahit. A harmadik lélek tüntet a kétkedésével. Vajon nem ez a leghívőbb?

Engem megfiatalított ez a kis könyv, míg elolvastam. Vágyjanak e kis megfiatalodásra minél többen. Kinek nincs szüksége fiatalodásra? Van-e nagyobb érdem a fiataloságnál?

Három ifjú hit, csak bátran! A világot meghódítani könnyű. Csak hit kell hozzá. Ez a hit tartósabb legyen, mint e prológus szegény írójáé volt. Tartósabb is lesz, mert erősebb.

És ha majd külön-külön tudnak — mert fognak tudni — repülni e most összetett szárnyak, jöjjenek el majd, s tanítsanak repülő kedvre engem is.

1906

Ady Endre

FÜGGELÉK

Kétes hitelű cikkek

1905. október 1. — 1906. június 20.

205. RADÓ ANTAL, ÚJ VERSES-KÖNYVE

Mesék az íróvilágból, ez a címe Radó Antal verseskönyvének, mely most jelent meg a Franklin-társulat kiadásában. Modern verses mesék, dalos példázatok, ragyogó ötletek társa e kötet. Új csapásra tört velük Radó Antal, ez az előkelő ízlésű, dalbőséges lelkű poéta, ki csupa értékben könyvtárnyit dolgozott össze, ki hivatott termékeny fordító, mert hivatott és termékeny poéta. Ez a kötet fájdalmas és mégis derüs képe a mi árva, kicsinyes, elvadult, fél-szeg íróvilágunknak, amint az egy megbékült, előkelő, érett poéta-lélekbe tükröződik. Mindenki rátalálunk e kötetben, ki ma ír vagy kontárkodik. A szép kötet ára két korona.

BN 1905. október 8.

206. SZÁSZ KÁROLY (1829—1905)

Budapest, október 16.

Hetvenhat éves korában, óriási munkában töltött két emberöltő után pihenőre tért Szász Károly. Egy darab kultúrtörténet az ő neve. Hosszú élet adatott neki. Az új magyar élet virradatától kezdve átélte a magyar társadalom s a szellemi világ egész viharos evolúcióját. Katonája volt a szabadságharcnak. Nyomukba szegődik mindjárt nagy kortársainak, *Petőfinek, Aranyinak, Tompának*. Dolgozik fáradhatatlanul s egyforma hittel. Áll, mint irodalmiakban is főpásztor a régi oltárok mellett, s hitében megáll mindvégig. Ís ha nem is a legnagyobbak közül való, megingathatatlan hitével, káprázatosan nagy munkabíráásával, óriási termékenységgel, társadalmi szereplésével s a mi társadalmi állapotainknak szerencsés kedvezésével: elől van mindig. Munkásságának bőséges jelei meg fogják őt mindig őrizni Irodalmunkban. Legendaszerű termékenységet, nagy, csüggedetlen erejét pedig különösen megbecsülve kell majd mindig odaállítani az újak elébe, kiket a kétség hamar elfog, s kiket erejük hamar elhagy.

Gazdag élet volt mindenképpen az ő élete. Költő, tudós, műfordító, esztétikus volt egyben, s e mellett egész emberként futott meg egy nagyon előkelő pályát. Püspöke volt a magyar evangélikus református egyháznak. Ékesszavú, kiváló szónok, buzgó lelkipásztor, egyik legbecsültebb nagya a hazai kálvinista egyháznak.

BN 1905. október 17.

207. AZ ÚJ HARC

A Fejérváry-kormány Ausztriának már megcsinálta az általános szavazati jogot. Nincs ennél nagyobb argumentum a nagy reform mellett. Íme olyan vulkáni erővel él az a milliók lelkeiben, hogy áttöri az országhatárokat is. Kristóffy beavatkozás nélkül átadta a nagy reform tervét Ausztriának. Milyet változott a világ pár hét alatt. Csak nemrégiben tapsoltak a magyar feudális koalíciós urak a kedves Gautschnak, hogy sikeresen beavatkozott Magyarország dolgaiba, s átkozott tervét az általános választási jognak elhárította. Korán volt örülniök. Gautschnak kapitulálni kellett csupán az eszme szent ereje előtt. A magyar feudális urakat pedig egyszerűen el fogja söpöri a jogaikért föltámadó nép haragja.

*

Budapesten a szocialisták a forradalmi Oroszországot ünnepték ma. Az elnyomott milliók győzelmét. Lehetetlen meg nem érezni, hogy ez ünnepléshez joguk volt a magyar jogtalanoknak. Gorkij Makszim egy levélben beszélte el valamely angol barátjának, mint áltatták, bolondították Oroszország szegény rabszolganépét. *Indulatokkal táplálták az orosz milliókat a jogfosztók.* Oroszt lengyelre, lengyelt litvánra, litvánt ruténre uszítottak rá. Főképpen a zsidókra aztán minden nemzetséget. Meg örményre a tatárt, a tatárra talán a mordvint. Ezerféle nacionalizmussal s a nacionalizmus ezerféle mérgével maszlagolták a nyomorult népet. Háborút csináltak neki. A nemzeti dicsőségre emlékeztették. Beszéltek neki az eljövendő pánszláv világról. Oroszország gyönyörű világszerepéről. Az elbutított nép pedig túrta, hogy ő baromi életet él, míg néhány tízezer dúslakodik. És részegen kavargott. De már kezd észére térni, s oda kiáltja a zsarnokoknak:

— A jogainkról beszéljeteK. Adjatok jogot, módot, kultúrát nekünk is. Ne beszéljeteK mindig — *másról*.

Nálunk is így lesz. Mert jaj, ha nem így lesz. Észre kell vennie a mi nyomorgó millióinknak is, hogy őket indulattal táplálják a nagyurak. Korog a gyomruk s hazug eposzokat szavalnak nekik. Esméket, melyek millióknak akarnak emberi életet adni, nem lehet késleltetni sokáig hazugságokkal. A magyar jogfosztott milliók is tudják már, miért lettek olyan fene-nagy hazafiak a gőgös, feudális nagyurak. Hogy ne jusson a népnek eszébe jogot és kultúrát kérni.

*

Justh Gyula *malacbandának* nevezete röviden Makón ma azokat, akik a méltóságos koalíciót nem szeretik. Egy ilyen koalíciós nagyúrhoz csakis ilyen kocsis-szigorúság illik. *Apponyi és Justh*, no és a többi apponyi és justh, persze nem azért haragudtak, mivel igazuk volt. Úgy egy kicsit szemükre találták hánygni, hogy az elnöki fizetést és a napidíjat e jeles urak exlexben is fölveszik. Aztán zokognak. Vízet prédikálnak és bort isznak. No meg hogy mi is lesz az általános választói joggal? Amerika-járó Apponyi Albert, egykor szocialista-barát Justh úr és a többi urak?

Erre persze földühített embereiket küldték ez urak Makón a kérdezősködőkre. Hja, hja, ha ezt a kis dilemmát fokossal lehetne elintézni! . . . Sobri Jóskák módjára. De nem úgy verik a zsidót. Egy-két fejet beverhetnek Justh úr és társai, mert e fejek tulajdonosai igazat szóltak. De hogy verhetik be sok milliónak a fejét?

Hát hiszi-e józan ember (a koalíció tagjai közül nem sokan kerülhetnek e kategóriába), hogy Ausztriában meglesz az általános választói jog, Magyarországon pedig nem? Meglesz ez, urak, koalíciós, népámító urak, ha önöknek százszor annyi rágalmuk van a népjogok emberei ellen, mint amennyit eddig szórtak. Értjük mi önöket. Tudjuk mi, miért kell önöknek a skandalum. Tudjuk, miért rendezik némely vármegyékben a buta spektakulumokat. Úgy vélik, hogy ez eltereli az ország figyelmét az általános választói jog kérdéséről. Nem; jó urak. Az ország nem badar már. Ha figyel is az önök komédiájára. Végezzenek el most egyszerre mindent. Nem lesz nemsokára módjuk rá.

BN 1905. november 6.

208. MAKSZIM GORKIJ

Oroszországban iszonyú események történnek, és ez fáj Gorkij Makszimnak. Mert most már róla kevesebb szó eshetik. Ám kétségbe nem esik a jeles reklámhős. Ma az egész világ hírlapjaival tudatja, hogy ő is visszatér most már Oroszországba. Általános az amnesztia, tehát az ő száműzetése is véget ér. . . Hát száműzetésben élt mostanában. Érdekes. Nem is tudtuk. Mi csak azt tudtuk, hogy Gorkij Makszim a legveszedelmesebb időkben is tudott becses bőrére vigyázni. És hogy komolyan sohse forgott veszedelemben. Örömmel vesszük tehát tudomásul, ha muszáj, hogy ezután még kevesebb veszedelemben lesz része.

BN 1905. november 8.

209. AZ ÚJ SZÁZAD

Nekünk kedves szenzációt okozott ma Az Új Század, ez a kolozsvári szabadgondolkozó és társadalomtudományi szemle. Az érdekes revű második száma gazdagabb és szebb, mint gondolhatta az ember a szabadgondolkodásnak ez éppen nem kedvező időkben. Pláne Magyarországon és egy vidéki városban. Az Új Század szerkesztősége és kiadóhivatala Kolozsvárott, Ferenc József-út 18. alatt van. Egyes szám ára 50 fillér.

BN 1905. november 12.

210. A ZEYSIG-PÖR VÉGTÁRGYALÁSA

Végtelen heccnek ígérkezett a hírheft, pocsék Zeysig-ügy. A csúnya affér az esküdtek előtt van végre. Valósággal vékelése volt ez az ügy a politikától megmérgezett magyar társadalomnak. Hetekig nem esett másról szó. A Zeysig-ügy meg-megpihent, s újra föltámadt.

A históriája e magyar Dreyfus-afférnak emlékezetes. Jelent volt meg Berlinben egy német röpirat, *A Hohenzollernnek és a magyar válság.*

A röpirat azzal a kalandos tervvel foglalkozott, hogy Ausztria-Magyarországot fel kell osztani, s a magyar trónra Hohenzollern-ivadékot kell ültetni.

Keresésére indultak e különös röpirat frójának. Az első kérdés mindenki lelkében az volt: *cui prodest?* Politikai céljával a röpiratnak tisztában volt mindenki. Zavart akart csinálni, vagy terrorizálni akart ez a brosúra. Avagy valakiket kompromittálni.

Minden irányban folyt a kutatás. Gyanúsítottak mindenkit. A kormányt, Apponyi Albertet, Bánffy Dezsőt.

Végre is nevek kerültek a misztikus, csúnya ügybe. Kiderült, hogy Zeysig professzor — Zigány Árpád. Zigány Árpád régi bizalmas újságírója volt Bánffy Dezsőnek. Természetes, hogy ez sok gyanúnak adott tápot. Bogozódott egyre a rejtelmes ügy. Nagyon piszkos intimitások kerültek révén az újságokba. Minden piszkálhatót meg piszkált a gyanú. Aztán a vizsgálat végre is elért annyit, hogy Zigány Árpád bűntársaiul Dénes Józsefet és Baneth Sándort kutatta föl. Őket, hármukat állították most az esküdtek elé felségsértésre való fölhívás és királysértés címén.

A mai tárgyalás *leleplezés* volt. Azt leplezte le, hogy ezt az ügyet mesterségesen fújták föl, színezték ki, és érdekesítették meg. Csak délután néhány momentum, mely az unalmas tárgyalást élénkítette. De mégis az a fontos, hogy most már esküdtek előtt van a Zeysig-ügy.

Az undok ügyben hát most az esküdtek ítélnék. Egy lidércet hessegetnek el a különben is vergődő, agyonhajszolt, magyar társadalom melléről.

BN 1905. november 25.

211. A FIGYELŐ — UTOLSÓ SZÁMA

Szomorúan olvassuk utolsó számát az Osváth Ernő revújének. Hivatalosan: decemberi szám ez, tizenegyedik és tizenkettedik egyszerre. De azt halljuk, hogy a Figyelő nem jelen meg többet. Nagy és komoly törekvéseire alig hederített a magyar publikum. Az utolsó szám éppen ezért dacosan szép és gazdag. Előkelő bosszú ez és nemes. Iszonyú válságok napjait éli a magyar társadalom. E válságok legmélyebbje az irodalomból tör elő. Az irodalom elől jár most is, mint minden nagy, társadalmi átalakulásnál. Az eddigi magyar irodalmat legfeljebb mint egzotikumot látta, és láthatta meg a külföld. Nemsokára másként kell néznie és értékelnie. A Figyelő az európai, az igazi magyar irodalom élére állt. Gárdáját fiatal, fanatikus íróművészekből toborozta. Úgy látszik, hogy kissé korán köszöntött be. De egy év alatt is sokat mívelt. És azt a publikumot,

mely a Figyelőt olvasta, már nem lehet a régi irodalmi legelőkre visszahajtani. Elmúltak a mai háborús idők. Új életre váltódik a magyar társadalom. Akkor majd nagyobb publikum fogja látni, hogy mi az irodalom, s kik azok, akiknek szabad írni. A Figyelő, hisszük, csak pihenőt tart, s akkor újra megindul az előkelő művészet és ízlés nevében. A Figyelő utolsó számának gazdag tartalma ez: Magyar regényekről. Pállya Márton. Beteljesedés. Tóth Wanda. Egy vadkan naplója. Szini Gyula. A kemény Zendovszky (novella). Török Gedeon. Poe Edgár. Elek Artur. A babonás, a fonnyadt őszi est. . . (vers) Kemény Simon. Szerelmi dialógus. Oscar Panizza. Polémiák. Róbert Jenő. Arno Holz. Szilágyi Géza. Mahasena (műfordítás). Zsoldos Béla. Aphorismák a Hajnalhasadásból. Nietzsche Frigyes*. Figyelő: Az eleven kulcs. Egy szép ördög naplója. (Kabos Ede regénye.) Goethe als Denker. Kuruzen-Melodien. Shakespeare Athéni Timonja. Szemlék.

BN 1905. december 24.

212. SUSANNE DESPRÈS UTOLSÓ FELLÉPÉSE

Susanne *Desprès*, ma este párizsibb volt, mint valaha A „Dé-tour”-ban csak azt jelezte, hogy mennyire meg tudja érteni a párizsi nőket, a „Nórában” északi nőnek kellett lennie, míg a mai La Fille Elisá-ban a kedves és színjátszó géniusza szerint lehetett párizsi leány ebben a külső bulvári drámában, amelyet Jean Ajalbert írt az Edmond de Goncourt szenzációs regényéből, ami harminc év előtt valóságos forradalmat csinált. Susanne Desprès ma művészete teljességével játszotta meg a szegény külvárosi *pierreuse*-t, aki az utcasarkon keresi a kenyerét, és a szívében valami naív, szűzi szerelmet hordoz. Mikor az egyetlen ember is, akitől szerelmet remélt, megsérti benne ezt az erős lelki szűzességet, megöli a fiút. A vádlottak padjára kerül. Innen kezdve az élete már csak lassú tragédia a törvényszéki épület különböző helyiségeiben, a rideg igazságszolgáltatás keretei közt. A második felvonásban például nem csinál mást, mint hogy végighallgatja a törvényszék előtt az ügyvédje védőbeszédét. Csak arca kíséri az eseményeket, egy szenvedő, elárvult, meg nem értett, elzüllött lélek haldokló arcjátékával. Susanne ragyogott, pompázott egyszerűségében, meghatóságában, ahogy ezt a némajelenetet végigjátszotta, amelyet egy kis baleset, a függöny korai leeresztése sem tudott megzavarni. A háromfelvonásos színmű után a Renard „*Poil de Carotte*” című egyfelvonásos,

kedves, ötletes, alapjában véve jelentéktelen művecskéjében csinált egy lélekkel és humorral teljes kabinetalakítást. A budapesti közönség lelkesedéssel tüntetett a művésznő mellett, és a szakadatlan taps a társulatnak is szólt, amely kitűnően asszisztált Susanne Desprès-nek.

BN 1906. január 25.

213. DEÁK FERENC

Harminc éve ma, hogy meghalt a nagy magyar ember, kit a haza bölcsének ismertek el ellenfelei is. A nagy művet, Deák Ferenc művét, mintha rémek röpdösnék körül harminc év után. Szomorú időkben emlékezünk a harminc év óta hamvadó bölcs magyarra. De hogy ő élt, volt s alkotott, ez már elég ok a reménységre. Deák Ferenc nemzetének joga van élni s bizakodni. A magyar koponyában nagyszerű, józan ész raktározódott föl a nehéz századok fölött. A temperamentuma túlságos a magyarnak, de a józan ész meg tudja zabolázni. Deák Ferenc halálának harmincadik évfordulóján meg kell erősödnünk, s ki kell tartanunk e hitünkben.

BN 1906. január 30.

214. POGÁNY VERSEK

Kicsi és díszes verses-könyv; a Pallas-nyomdából került ki. B. *Kilényi* Juliát vallja írójául. Nekünk új a név, és sok kedveset nem tudunk mondani a legújabb magyar dryádról. A versek, a B. *Kilényi* Julia versei nem is olyan pogány versek. Az új magyar költőnők iskolája ihlette meg B. *Kilényi* Juliát. Ez új magyar költőnők meztelenkednek, ha kell, ha nem. Új hang, új érzés, új forma, sőt új bátorság sincs a kis könyvben. A magyar Szaffók neofitájában nem telt sok örömünk. Ám készség, sőt hevülés van a kis kötetben. Nagyon lehetséges, hogy B. *Kilényi* Julia fog még igazi verseket is írni. Ezeket ne keresztelje majd el pogány verseknek. Minden igazi vers — pogány vers.

BN 1906. február 11.

(L.)

215. GIZY

(*Ferke Ágost versei*) Fiatal és nagyon ambiciózus poétának a versei. Nem jobbak s nem rosszabbak azoknál a rímes játékoknál, miket nálunk még jőnevű poéták is űznek. Szerelem, szerelem és önképzőköri témák — hagyományos elintézésben. A Wodianer-cég állította ki elég díszesen a könyvet. Címlapján érdekes arcú hölgy képmása. Többet igazán nem írhatunk a Gizy című kötetről, ha kegyetlenek nem akarunk lenni. Az ambiciózus, fiatal poéta tekintse e könyvet kicsi epizódnak. Fejlődjék és írjon sokkal jobb, sokkal jobb verseket.

BN 1906. február 11.

(P)

216. A LEÁNYKA JUBILEUMA

Ötvenedik előadás, avagy Fedák-ünnep a Népszínházban. Sohse álmodott ilyen hódolásról Teleki Mihály uram leánya. Ilyent csak Fedák Sárinak tud adni a magyar glóbusz. Babérágot emelt a színház személyzete, egy-egy babérágot. Babérerdő, eleven gyökerrű babérerdő árnyalta be dicsőséggel a divát az első felvonás után. Majdnem húsz percig tapsolt Fedák Sárinak a színház. Még Fedák Sári sem kapott ennyi kézből s ennyi ötlettel egyszerre babért. Zajos, nagyon zajos est volt. Egy táncát tízszer ismételte meg Zsazsa. Vidornak, Kovácsnak, Kiss Mihálynak és Szirmainak jutott még mellette taps.

BN 1906. március 8.

217. A NEMI ÉLET ÉS A GYERMEK

Arról van szó, hogy gyermekeinket idejében világosítsuk föl a nemi életről. Az a titkolózás, mellyel e mindennél emberibb és nagyobb igazságot a gyermek elől elrejtik, sok-sok életet tett már tönkre. Alig van életbevágóbb kérdése a mai társadalomnak e kérdésnél. És dicséernünk kell a magyar feministák egyesületét, melynek volt bátorsága végre nálunk is napirendre tűzni a nemi felvilágosítás kérdését.

BN 1906. március 20.

218. FEDÁK SÁRI A KIRÁLY SZÍNHÁZBAN

Megtörtént: Fedák Sári Hunnia tapsai között visszatért. Visszatért pedig a Király Színházba, Gül Babába, Gábor diáknak. Nem látott ilyen örömet még a világ. Mikor a régi deszkákon megjelent, tébolyos tapsvihár támadt. Ideges emberek előszedték az óráikat. Alig tíz perc múlva elállott a vihar. Gyönyörű kosztümei voltak Zsazsának. Annyi virágot kapott, hogy nyilván le kellett tarolni minden virágos üvegházat Budapesten. A vihar megújult néhányszor, sőt sokszor még. A színház aranyozott pálmakoszorúval adózott a megtért Zsazsának. Fedák Sári pedig fedáksáribb volt, mint valaha.

BN 1906. március 21.

219. MAGYAR IRODALOM A SORBONNE-ON

A párizsi Sorbonne-on pár év óta becses szolgálatokat teljesít a magyar kultúrának lelkesen és önzetlenül dr. Kont Ignác, Párizsban élő jeles honfitársunk, aki a magyar irodalomnak a francia közönség előtt való ismertetésével már sok érdemet szerzett. Kont tanár most újabb magyar irodalom ismertetését vette tervbe, s mint ezt levelében jelenti, Kabos Ede összegyűjtött műveinek megjelenése alkalmából előadásai során Kabos Ede írói egyéniségéről s műveiről fog előadásokat tartani a Sorbonne-on. N. Kont Ignác előadásai egyre népszerűbbek lesznek Párizsban, s főként angolok és németek, de franciák is érdeklődnek, nagy és följegyezni való kedvvel a magyar irodalom iránt.

BN 1906. március 23.

220. A FÜRGE NEMZETI SZÍNHÁZ

Az idei évnek programját tán még maga Somló igazgató úr sem tudná megállapítani, de a jövő esztendeit, vagy azt, amelyre két év múlva kerül a sor, bátran összeállíthatja akárki már ma — a többi színház műsorából. A fürge kis Nemzeti Színház ugyanis bölcsen bevárja mindig, míg valamely más színház felfedez a számára valakit. Sudermann a Népszínház adta a Nemzetinek (amiért ugyan aligha

fognak összeveszni az elsőbbség joga felett), Ibsent a Vígszínház s Bernsteint is most megint a lipótkörúti múzsahajlék fedezte fel Somló úr részére. Egy hivatalos kommuniké jelenti ugyanis, hogy a Nemzeti Színház művészszemélyzete most Henry Bernstein „Le Bercail” című színművének előadására készül, amelyet magyarra Ábrányi Emil fordított A jászol címmel. Bemutató előadása a jövő héten lesz. — Minthogy Bernard Shaw-t most már két színház is, a Király Színház és a Vígszínház is sikerrel próbálta ki, biztosra vehetjük, hogy talán már a jövő évben hozzá is lesz szerencsénk a Nemzeti Színházban, de lehet, hogy csak két év múlva. Amilyen fürge kis színház a Nemzeti!

BN 1906. március 28.

221. ÍRÓK

Viola Imre, Magyar Gábor, Friedrich István és satöbbi uraktól legközelebb megtudjuk, hogy kik a magyar írók. A kétezerkoronás Ferenc József irodalmi-díjat kell elajándékozni Budapest székesfővárosnak. A díjért pályázni kell. A világ legérdekesebb dolga, hogy egy ilyen szép irodalmi díjért, kik mernek nálunk pályázni. Tehát dr. Bányász László pénzügyigazgatósági titkár, Gerő Attila, Gyökössy Endre jogszigorló, Keszthelyi Ödön, Lampérth Géza, Rozsnyay Kálmán, Péterfy Tamás gyakornok kéri a koszorút és pénzt néhány túrhető s egy-két absolute nevetséges név mellett. Ellenben alig kéri egy is, aki — író. Íme: a helyzet. Beszélnek a pályázók, és beszélnek a nempályázók. Beszélnek az irodalmi bírák. Micsoda hecc nálunk az egész irodalmi ügy. Szüntessük már be. Mi a fenének ír itt az ember. Ha ír és tud írni, akkor nem meri bevallani. Mint eme pályázat is bizonyítja.

BN 1906. április 1.

(L.)

222. „MEDDŐ KÖZJOGI HARCOK” „KENYÉR ÉS JOG”

Tetszik még emlékezni ezekre a jelszavakra? Tizenhárom hónap óta ezt harsogták a koalíció felé mindazok, akik a virágzás, a fejlődés, az erősödés útján előre akarták vinni az országot. A gyűlölet és a düh szitokzápóra volt a felelet. Most átvette a koalíció a kor-

mányt. Barabás Bélát Arad város díszpolgárává választotta. És Barabás Béla köszönő beszédében ezeket mondotta:

Most megszűnnek a *meddő közjogi viták*, és a törvényhozás gazdasági és társadalmi problémák megoldásán fog dolgozni, hogy a nép milliói *kenyérhez és joghoz* jussanak.

Tetszik még emlékezni ezekre a jelszavakra? Kié ez a hang? Nem mi voltunk-e azok, akik tizenhárom hónap óta ezt harsogtuk a koalíció felé? Nem ezért árasztották-e el a gyűlölet és a düh szitokzáporával a radikális haladás híveit? — Mindegy. Örömmel üdvözljük Barabás Bélát a kiátkozott táborban. Csak egyet kérünk tőle: Vigyázzon rá — hiszen ő ott van a kormány táborában — hogy *a kenyér meglegyen és a jog jog legyen*.

BN 1906. április 12.

223. ISTÓCZY — JELENTKEZIK

Zichy Aladárék kormányon lévén: Istóczy jelentkezik. A neves férfiú röpiratot írt e tulipános időkben. E röpiratban azt fejtegeti, hogy a politikai zavarok oka: az antiszemita parlamenti párt hiánya. Tessék a koalíciónak beengedni a parlamentbe hatvan-nyolcvan antiszemita képviselőt, s nem lesz közjogi harc és obstrukció. Anakrón, elesett embernek, egy posztumusz lénynek zagyva írása nem esemény. Eseménnyé egy kicsit csak az idők teszik az Istóczy írását. Mert ahogy a koalíció meggyűlölte a közjogi harcokat, megutálta az obstrukciót s megszerette a békét, nem lehetetlen, hogy az ügyek érdekében még ki fogja ásni a múltból — érdekei érdekében — Istóczyt.

BN 1906. április 19.

224. A PÉNZ

Venezuela köztársaság dolgáról pár soros táviratot közöltek a magyar lapok. Pedig ennél érdekesebb esemény századok óta nem esett. Castro elnök és üzlettársai voltak e köztársaság urai. Ezt a szatócsolegarchiát kellett megbuktatni. Az Egyesült Államok pénzemberei részvénytársaságot csináltak e célból. Forradalmat szítottak, hogy Venezuelát megnyissák az Unio vállalkozásainak, melyeket

Castro és társai kiszorítottak. Ötmillió dollárba került a new-yorki Lipótvárosnak ez a forradalom. De sikerült. Az emberiség pedig belenézhet a jövőbe. Államok sorsa felett a Pénz urai fognak dönteni.

BN 1906. április 19.

225. MADAME CURIE — EGYETEMI TANÁR

Párizsban ismét szép és emberi dolgot cselekednek. Egyetemi tanszéket adnak egy asszonynak. Ez az asszony az elhunyt Curie-nek, a rádium és rádioaktivitás föltalálójának a felesége és munkatársa. Ráció szerint nincs ennél természetesebb. De ráció szerint ma még alig mernek valahol az emberek cselekedni másutt, mint Franciaországban. Párizsból táviratozzák, hogy Curie özvegyét a párizsi egyetemen az általános fizika tanszékére fogják kinevezni.

BN 1906. április 25.

226. ZSAZSA ÉS A GYŰSZŰ

Fedák Sári révén és által iszonyú sorsa van itt Budapesten egy jobb sorsa érdemes dámának. E hölgy, kire különben Hunniában sohse jártak huzamos, jó napok: az ízlés. Fedák Sári népszerű, védő szárnyai alá menekül egy idő óta minden ízléstelenség és reklám. Különösen mióta a nagyúri és nagydámai spleen kitalálta a Tulipán-kertet. Legújabban, ma például, arról kapunk hírt, hogy Fedák Sári gyűszűt fog árulni. Kapott valahonnan egy negyedmillió gyűszűt Zsazsa. S e gyűszűket elárusítja tíz fillérével a Tulipán-kert javára.

A Bárd Ferenc és Testvére cég IV., Kossuth Lajos-utca 4. szám alatti zeneműkereskedésében fogja Fedák Sári az elárusítást e hó 25-én, szerdán délelőtt 11 órakor megkezdeni, és azt hetenkint kétszer, csütörtökön és szombaton délelőtt 11 órától délután 2 óráig ugyanott megismétli. Ha valaki kíváncsi rá, mi tudatjuk. De végre is megkérdezhetjük, meddig fog tartani az ízlés bántalmazása s ez a folytonos mucaiaskodás?

BN 1906. április 25.

227. A MESTER BUDAPESTEN

Szegény, jeles Puccini mester. Úgy gondolta, hogy Budapest ér annyit, mint Kairó. Mivel Kairó igen szép ünnepnapokat tud nyújtani a művészetnek. Sírögörcsök fogták el szegényt a budapesti Operaházban. Láttára és hallatára annak, hogy az ő partitúrájából mi lett Budapesten. Paródiát csinálnak itt az ő Pillangókisasszonyából. Fontos próbára néhány szál muzsikus jelen meg. Ezek is vasvilla-szemekkel néznek reá. Közben az Operaház vezetői úgy őrzik, mint egy rabot. Az érzékeny olasz Macedóniában járhatott volna csak így. Muzsikáját csak Macedóniában értették volna így meg, s a komitácsik is csak ott tarthatnák ilyen rabságban. Váltásdíjúl meg kell engednie, hogy mégis előadják Pillangókisasszonyát. Legyen, ami lesz. Sőt ma engedte ünnepeltetni magát, ma este a Bohéméletben. Szegény, talán arra is el volt készülve, hogy néhány üdvlövést kap. Egy-két örömgolyót a gyomrába. Mert Arkanzaszként jelentkezett bizony az olasz mester előtt a Dunapart metropolisá. Például: Fedák Sári megígérte, hogy elmegy a darabja premierjére. Persze Puccini nem tudja, hogy nálunk ez a siker szuperlatívumja. A gyűszű-primadonna észreveszi Puccinit. A barbár muzsikátlanság magyar papnője, a báb-énekesnő, ki Nyugaton bretlít se kapna, meg fogja veregetni a Puccini vállát. Szegény Puccini mester, ő is meg fogja emlegetni szép Budapestet. — Szárazon is szólván a Puccini-botrányról, ide kell írunk még valamit. Máder igazgatónak sikerült kikomponálni egy cáfoló és szépítő levelet Puccinival szemben. Szegény Puccini levelét megírta, de a helyzet mégis csak az, hogy a Pillangókisasszony bemutatását csütörtökről szombatra halasztották egyelőre.

BN 1906. május 9.

228. EÖTVÖS KÁROLY

A Révai Testvérek intézete Eötvös Károly gyűjteményes munkáiból éppen most ad négy újabb kötetet, mikor sokan és sokszor borongunk el a vajda sorsán. Csakugyan úgy volna, hogy bizonyos túlnőtt egyéniségek kész sikertelenségre élnek? Avagy Eötvös Károly életében a magyar géniusz példalózik? Nem író, azaz nem művész. Érdekes, varázsos, magyar krónikás *csak*. De ez a *csak* nagyon sokat jelent. Nem is az irodalom volt az ő kedvelt berke. Sokkal vérbelibb magyar ő. És sokkal óriásibb az érdeklődése s közmondá-

szos restségét cáfolóan s egyben igazolóan nyugtalanabb. Mégis az irodalom maradt meg csupán Eötvös Károlynak. Az irodalom, mely sok évtizedi évődését is megbocsátotta. Ez a négy könyve különösen érdekes. A gyűjteményben XVII. kötet címe Szilágyi és Káldy. Szilágyi Dezső és Káldy Gyula. A XVIII. kötet a Jókai nemzetség. A XIX. kötet Nagyokról és kicsinyekről. Irányi, Tisza Kálmán, Kozma Sándor, Bittó, Pulszky Ágoston, Tóth Kálmán, Falk Miksa s még egy sereg érdekes történelmi anekdota is. A XXI. kötet Harc a nemzeti hadseregért. A vajda képviselőházi szónoklatai a nemzeti hadseregért, melyet ma már nem is akarnak azok, kik a vajdát sohase tartották eléggé radikálisnak, nacionalistának. Érdekes és — aktuális könyvek.

BN 1906. május 13.

(L.)

229. MIKOR VOLTAK BECSÜLETESEK?

Más helyen közöljük azt a rettentő ítéletet, melyet Kossuth Ferenc a koalíciós kormányról, a koalíciós kormánypártról, az egész mai rendről mond. Mindenki természetesnek fogja találni, hogy az ítélet nem éppen máról datálódik. De csak hogy éppen nem máról. Egy-két év a különbség mindössze. Olvassa el mindenki ezt az ítéletet. És olvassa el a függetlenségi párt minden tagja. És nézzen a lelkébe. És válaszoljon arra a kérdésre: mikor voltak becsületesek, akkor vagy most? Vagy mikor nem voltak becsületesek: akkor vagy most?

BN 1906. május 17.

230. EGY KITÜNŐ ÖTLET

Az osztrák miniszterelnökök beszédében is akad néha igazság; ha ugyanis nem Magyarországról beszélnek. Így Hohenlohe, aki komolyan akarja az általános választójogot, tegnap ezt mondta: *akire az állam kötelességeket ró, annak jogokat is kell adnia.* Ebből a megdönthetetlen igazságból kiindulva ráakadhatunk egy kitűnő ötletre, amelyet a magyar kormány pompásan hasznosíthat. Mint-hogy az urak verejtékesen török rajta a fejüket, miképpen csinálhatnák meg az általános választójogot, úgy hogy ne legyen általános, és

minthogy egyre azon fáradoznak, hogyan zárhatnának ki a jogokból mindenkit, akinek a *gondolkozása* nem tetszik nekik, ezennel ajánljuk: *mentsék fel a jogból kizárandókat a kötelességek alól is*. Akinek tehát nem lesz joga, az ne legyen kénytelen katonáskodni, arra ne rójanak adót, az ne fizessen fogyasztási adót, az ne legyen köteles stempliket rakni az írásaira, stb. stb. Így kitűnően meg lehet oldani a problémát. Ezennel díjtalanul átengedjük ezt a fényes ötletet a magyar kormánynak. Csinálják meg.

BN 1906. május 17.

231. CSAK NEM AZÉRT TALÁN?

A koalíciós kormánypárt most nincs egészen tisztában vele, haragszik-e a német császárra, avagy imádja a szép bajuszú uralkodót. Egyrészt szeretné megtartani a hősi pózt, amelyben ellene hadakozott, másrészt Bécsből jött a parancsolat violaszínű pecsét alatt, hogy lángolniok kell ő germán felségéért. Ebben a szánalomraméltó zavarban igazán kötelességünk az urakon segíteni. Emlékezzenek csak: hiszen voltaképp mindig imádták a német császárt, sőt barátságos összeköttetésben voltak vele. Emlékezzenek csak: mi is történt Csóron, mikor a vezérek Szögyény-Marich útján akartak nyeregbe jutni. Emlékezzenek csak: Wohl Lajos segítette őket. Nos hát Wohl Lajos a Szögyény-Marich titkára és barátja, Szögyény-Marich pedig a német császár barátja. Voltaképpen tehát a német császár által akartak nyeregbe jutni, ami természetesen — róluk lévén szó — nem lett volna külföldi beavatkozás. Minthogy tehát a rokonság így ki van derítve, nyugtassák meg lelkiismeretüket, és lelkesedjenek nyugodtan ő felségéért. Vagy csak nem azért haragudtak talán a német császárra, mert annak idején — *anno* Csór — nem akart kötélnék állni? Csak nem azért haragudtak rá, mert *nem* akart a magyar ügyekbe beavatkozni?

BN 1906. május 17.

232. „MARADJANAK A TEMPLOMBAN”

Most mikor Magyarország nyakára készül ülni a klerikalizmus, s már-már kitör a klerikális vezéreken a győzelmi téboly, érdekes vallomást olvasunk a nagyon katolikus Magyar Állam című lapban.

Ez a vallomás mutatja, hogy a derekabb katolikusok is látják a komédiát. A főurak és papok dús asztalok mellől akarják a népet vezetni s a régi lelki és testi nyomorban tartani. Ezt mondja a többek között a Philippus álnévű cikkíró.

Tetszik tudni, mit tett Krisztus urunk, mikor az emberiség bajainak orvosául fellépett? Leszállott az emberek közé. . . magára vette bűneinket. Tessék jól megérteni. „magára vette bűneinket”. Ha a papság a társadalom bajait meg akarja orvosolni, szálljon le az emberek közé, s „vegye magára bűneinket”. Ha ezt nem teszik, vagy tenni nem tudják, mély tisztelettel kérem őket, maradjanak hatalmuk körében, a templomban, hol otthon vannak. Nagyon, de nagyon tévesen fogják fel szerintem a kereszténység szellemét, kik azt hiszik, hogy Isten mindvégig mannával fog bennünket tartani az égből. A kereszténység más valami. Ha az Istennek le kellett szállni az emberi élet nyomorába, hogy ezt az embert onnan kiemelje, nekünk elég lesz, ha kényelmünk s jólétünk paradicsomából dirigáljuk a társadalmat? Nem, nem, nem. Ez kérem nem kereszténység, ezt a zsidó papok is értették, talán jobban, mint az urak. Bocsánat az őszinte szóért, jobb ez, mint a halál. Vegyék magukra a társadalom bűneit, s ha kell, haljanak meg, de bűn nélkül. Megmondom bővebben! *Legyenek oly szegények s koldusok, mint a segítségre szoruló társadalom. Éhezzenek, mint ők, fázzanak, mint ők, legyenek hajléktalanok, mint ők, éljenek a bűn tanyáján, hol ők, s szenvedjék el az erköcstelenség, rágalom, a gúny s hazugság ördögi mesterkedéseit, miknek ezek rabjai. Legyen oly keserű s fájdalommal terhes életük, hogy a halál százzorta szebb anygallá lesz előttük minden földi jónál. . . s lesznek apostolok. Ha erre nem képesek, vagy tenni nem akarják, tisztelettel s amennyire tehetem, alázattal kérem az urakat, maradjanak az oltár szelíd s tiszta levegőjében. A tisztelendő urak nem ismerik az élet nyomorúságát, nem kívánom, hogy megismerjék, de engedjenek meg, ha azt mondom, hogy ki legfőlebb a gyónószékből ismeéi azt, az tette, krisztusi tette nem képes.*

Elhangzik a levegőben Phillipus vallomása és intése. A tisztelendő urak nem lesznek apostolok, hanem agitátorok. A főurak még kevésbé. De a népet még jobban fogják bolondítani.

BN 1906. május 19.

233. HAZUDIK?

A néppárt lapjának irtózatosan fáj, hogy a függetlenségi pártban vannak még — függetlenségiek. Fanyar gúnyval *ugratottaknak* nevezi azokat a képviselőket, akik függetlenségi politikát követelnek és fanyar gúnyolódásában a következő kijelentésekre ragadtatja el magát a radikális politikát követelő Barabással szemben.

Először: tudja Barabás úr egyáltalán, mi a radikalizmus, mit értenek alatta minálunk bizonyos elemek és lapok? Másodsor: komolyan azt hiszi, hogy ő neki sok követője van a Royal-klubban? Harmadszor: nem tartja impolitikusnak, sőt egy komoly számba vétetni akaró politikushoz méltatlannak az ugrást? Negyedszer: nem vette még észre, hogy a mai képviselőház óriási többsége nem hogy nem radikális, de még liberális sem, hanem *igen észrevehetően konzervatív*?

Tehát: *nem hogy nem radikális, de még liberális sem, hanem igen észrevehetően konzervatív*. Mármost vagy hazudik és rágalmaz a néppárt lapja. Akkor ideje, hogy a radikális többség elrúgja magától a néppártot. Vagy igazat mond. Akkor ölelkezzenek össze, alakítsák meg a nyíltan reakciós többséget, és ne csalják tovább az országot.

BN 1906. május 20.

234. NÁSZUTAZÁS A KASZÁRNYÁBAN

A Népszínház igazgatósága ma premiernek hirdette a Nászutazás a kaszárnyában című operettet, tulajdonképpen pedig ez csak repríz volt, mert a múlt szezonban a budai arénában mutatták be Bokor József operettjét. Akkor egy pár előadás után levették a műsorról, és a jól megérdemelt nyugalomba helyezték. De hogy még egyszer szerencsénk lesz ehhez az operetthez, azt igazán nem képzeltük. Afféle rossz nyári darab, amely nem érdemli meg a szereplők fáradozását sem, a közönség érdeklődését és legkevésbé a komoly kritikát. Az a fiatal férj, akinek közvetlen a házassága után be kell rukkolnia, és az a fiatalasszony, aki utána megy a kaszárnyába, ahol a legbolondosabb bonyodalmak után végül boldogan hazatérhetnek, természetesen már nem új dolog. És ha már az ily darab híján van minden elmésségnek és humornak, akkor még volna egy mentőeszköz, a zene. A Nászutazás a kaszárnyában zenéje pedig dallamkitalálásban és hangszerelésben egyrészt szegényes. A szereplők sok jóakarattal játszottak és főképp Ledofszky Gizella, Petráss Sárrika, Raskó, Szirmai és Pázmán kaptak tapsokat. A színház nézőtere félig sem telt meg. Az előadást Stefendisz karmester vezette.

BN 1906. május 20.

(L.)

235. ARATÁS ELŐTT? ARATÁS UTÁN?

Az ismeretes marsrután kívül mi lesz még a kormányprogramban? Hogy mi nem lesz benne, azt tudjuk. Hogy mi az, ami benne lesz, még titok. De valamit sejtünk. Lesz benne megnyugtató. A népek? Nem. Az Omge urainak? Igen. Az Omge urai, méltóztatnak tudni, keservesen panaszkodtak, hogy rettentő trémában vannak a földművelőszervezetek miatt. És fölírtak a kormányhoz, hogy vagy vonja vissza a restitutio in integrum címén a földművelők szervezkedésére vonatkozó engedélyt, vagy legalább helyezze ezeket a szervezeteket Darányi úr felügyelete alá. Nos, nemcsak sejtjük, de bizonyosra vesszük, hogy az ezerholdas Jeremiások a kormányprogramban megnyugtatót fognak kapni a maguk siralmaira. Nekik nem szabad olyan sokáig tükön ülniök, mint a misera plebsnek. Az ezerholdas Jeremiásokat tehát Darányi nevében sietvést, már a kormányprogramban fogják megnyugtatóni. De hogyan? Kilátásba helyezik a földművelőszervezetek feloszlását? Vagy igazán a Darányi úr szeretetteljes gondozásába fogják helyezni? A formát nem tudjuk. De a tromfot talán nem fogják aratás előtt kijátszani, csak majd aratás után. Mert ma már harmincezer szervezett földművelő van az országban, s ezeket nem az engedély, hanem a megcsinált szervezet tartja össze. Ezeket a közös nyomorúság akkor is közös táborba és közös eljárásra fogja szorítani, ha esetleg hivatalosan feloszlatták, vagy kegyes miniszteri felügyelet alá helyezik. Aratás előtt tehát esetleg kockázatos volna őket felbőszíteni. Azaz hogy. . . Csavaros ész az úri ész. Az sincs kizárva, hogy éppen ezért próbálják őket aratás előtt felbőszíteni. Mert akkor úri hozsannák között lehet közibük lövetni. És akkor úri tapsok között lehet demonstrálni, hogy ilyen elemeknek nem való az általános választói jog. Pedig hát mit demonstrálnának ők szívesebben, mint éppen ezt?.

BN 1906. május 26.

236. JÁNOS PAP

Úgy-e, hogy megmondtuk? Úgy-e, hogy igazunk volt? Hock János, a nemzeti szalonpap, tegnap este egy cikket írt a Magyarországra. Egy cikket. Nem kettőt, mint Mezőssy Béla. S ma reggel már azt olvassuk a koalíció egy másik lapjában, hogy Debrecenbe Wolafka utódjának Hock Jánost küldik le. Oh János pap! Oh Debrecen! Oh új korszak!.

BN 1906. május 27.

237. MAGYAR BESZÉD

A maradi nacionalista Tóth Béla is pedzi már a dolgot. Magyarországon ma már nem tudnak az emberek magyarul beszélni. Szórol-szóra igaz, amit Tóth Béla állít: az Apponyi Albert magyarságától például megveszne a magyar komondor is, ha ezt a magyarságot beadná neki. Főképpen a mi szittyáskodó politikusaink mutatják a magyartalanságnak szörnyű példáit. De Apponyi Albert legalább úgy beszéli, mintha németből fordítaná le nagyon ritkán új gondolatait. Ám a többiek magyarsága még kevesebb. Valami teljes elszakadás minden nyelvlélektől. Fordítása nem létező nyelvbe burkolt alig létező girhes gondolatoknak. Csak példaképpen néhány mondat a Kiss Ernő szobra mellett tartott ovációkból. Justh Gyula: „. . . S példátat igyekezni fogunk követni. . Nem feszegetni kell a múltat egymás között.” Csak találomra ragadtuk ki e kettőt. Günther Antal: „A magyar királyi kormány megbízásából hoztam ezt a koszorút. Leteszem azt Kiss Ernő szobrának lépcsőjére, hogy hirdesse azt a kegyeletet, amellyel a magyar kormány Kiss Ernő emlékének itt megjelent képviselője által áldozni hazafias kötelességének ismerte.” Tehát Kiss Ernő emlékének a képviselője jelent meg itt, s nem a magyar királyi kormányé. Az új korszak nem elégedett meg avval, hogy magyarul nem beszélő horvátokat hozott a magyar parlamentbe. De általánossá, szinte kötelességessé tette a magyartalanságot. Franciaországban például előkelő politikusoktól megkívánják, hogy formásan, új szavakkal s fordulatosokkal tudjanak beszélni. Sőt írni. Nálunk is volt annyi szabály eleddig, hogy értelmes mondatokat kötelesek szerkeszteni még a politikusok is. Ez elmúlt. A szittyáskodó hazafiak nem tudnak magyarul beszélni. S írni? Ugyan. Ezt nem is várja senki magyar uraktól. A magyar beszéd az új korszakban olyan mostoha gyermek, mint például a — magyar politika.

BN 1906. május 29.

238. ZÁRT AJTÓK MÖGÖTT

— *Az Akadémia röstelkedik* —

Budapest, május 28.

Zárt ajtók mögött az Akadémia arról tanácskozott ma, csakugyan olyan nagy tudós-e gróf Andrássy Gyula, vagy sem. Természetesen nem tudni, mi történt a zárt ajtók mögött. Nyilvánvaló

lett azonban, hogy miért vonultak el a gondosan elsötétített, jól becsukott szobába? Képzeld el: valami történt, valami ami megállásra, gondolkodásra, cselekvésre, röstelkedésre készíti az Akadémiát! Az Akadémia régi testület, és évtizedek óta eleget csinált, amiért mi röstelkedtünk. Ők azonban — a karaván halad — mentek gögösen felemelt fejvel tovább. Mégis most röstelkednek, amiből joggal sejthetjük mi, kevésbé edzett magyarok, hogy kacagató, szégyenletes, arcpirító botrány történt, lévén nyilvánvaló, hogy kisebb baklövések jelentéktelenebb plágium-ügyek, vagy szokványos Abdera-esetek miatt a tudós idegrendszer nem ragadtatja magát a szégyenkezésig.

A zárt ajtók mögé valóban nevezetes abderiáda kergette a tudós testületet. A szürke könyvatos, a házmesterleány öngyilkosságok hírének rideg szállítója nem tudja felindulását leleplezni, ahogy elmondja az Akadémia nagyjuttalma körül kezdődő utazást.

BN 1906. május 29.

239. A NÉVJEGY IS VÍVMÁNY?

Mikor Bánffy Dezső volt Magyarország miniszterelnöke, Vilmos császár Budapesten látogatta meg a magyar királyt. Mondott is egy nagy magyarbarát felköszöntőt, s az akkori ellenzék fogcsikorgatva mondta:

— Veszedelmes szemfényvesztő ez a Bánffy!

Most Wekerle a miniszterelnök, az akkori ellenzék a kormánypárt, Vilmos császár pedig Bécsben látogatta meg az osztrák császárt, de letette névjegyét a magyar Házban is. És Wekerle nem szemfényvesztő, a császár névjegye ellenben nemzeti vívmány. Hogy a kakas csípje meg azt a sok vívmányt, már azt se tudjuk, hová tegyük őket.

BN 1906 június 7

240. SZEGÉNY MAGYARORSZÁG GYÓGYÍTÁSA

Az új éra alaposan hozzáfogott szegény Magyarország gyógyításához. Egyelőre deputáció fogadásokkal, kinevezésekkel, erkölcsös rendeletekkel, új állások kreálásával, s mint lapunk egy más helyén olvasható — állatorvosi doktorátus létesítésével gyógyít az új kor-

mány. Elismerjük, hogy a doctoratus medicinae veterinariae okos és szükséges. De furcsa, hogy ez a különben is titulussal új rend titusokkal akarja meggyógyítani szegény Magyarországot. Mintha nem is a titulussal és potemkini szisztéma volna a mi egyik legnagyobb bajunk.

BN 1906. június 10.

241. BOROSTYÁN SÁRI

Kedves és értékes talentumú színésznő vizionlátása örvendeztette meg ma este a Nemzeti Színház publikumát. Borostyán Sári játszotta el szívesen várt és fogadott vendégként Vilma parádés szerepét Herczeg Ferenc lehercegferencibb darabjában: A dolovai nábob leányában. A vendégszereplés külsőségei: telt ház s a legmelegebb hangulat. Kezdetben egy kis elfogódás érzett Borostyán Sári játéknál, de ez csak intenzívebbé tette a közönség rokonszenvét. Néhány perc múlva aztán Vilma a leghelyesebb, legkészebb s legátérzetesebb Vilma lett. Borostyán Sári játszókedve és tudása elsőrendű, bensőséges, friss. Bájos megjelenése, hangorgánumának csengése és melege csak fokozták a hatást. Kétségtelen s nagyon megérdemelt sikere volt Borostyán Sárinak. A többiek: a régiek gyöngék és kevésbé gyöngék.

BN 1906. június 16.

242. TANÁRJELÖLT

(Kolozsvár)

Eloolvastuk az Egyetemi Lapoknak azt a számát, amelyet nekünk elküldött. Legélvezetesebbnek valóban azt a cikket találtuk, amely a királygyúrhöz hasonló ifjúsági kitüntetést sürget az ifjúság *vezérei* számára a következő megokolással:

Mert az egyetemi életet két szempontból osztályozhatjuk: a szülők s a magunk szempontjából. A szülők szerint egy ifjúnak három teendője van: tanulni, tanulni, tanulni; szerintünk pedig kettő: tanulni s e mellett az élethez való *diákheszményekévt* — tehát közvetve a haza s a nemzet boldogulásáért — harcolni. Legideálisabban oldják meg e feladatot azok, kik a kettőt

összeegyeztetni tudják, de vannak túlbuzgók, kik aztán a végletekbe tévednek. Vagy csak tanulnak, s a nap minden órájában, az óra minden percében a könyvnek élnek, — vagy a féktelen honszerelem által vezéreltetve, minden erejüket a köz, a haza jólétének előmozdítására pazarolják. S míg az előbbiekre — kik utóvégre mégis csak a legnagyobb mértékben *önzők*, mert saját céljaikon kívül egyebet nem ismernek s egyébre nem is kíváncsiak — a kitüntetések egész légiója: sub auspiciis regis, zsiros állás stb. vár addig az utóbbiak fizetése a gáncs, bizalmatlanság, hivatalos s családi perpatvar, szóval az örökös háborúság és kellemetlenség. Felebaráti szeretetünk parancsolja tehát, hogy gondoskodjunk a mi önzetlen bajvivóinkról is! A királygyűrűvel szemben — illetőleg a sub auspiciis regis mellé — alapítsuk meg a „Pro iuventute” magyar diákérdemkeresztet. Higgyétek el, hogy ezzel tartozunk önmagunknak!

Valóban: az *önzők*, akik csak tanulnak, a legsúlyosabb megvetésre méltók, ellenben lelkesedni kell azokért, akik *féktelen honszerelmük* sugallatát követve minden erejüket a haza javára *pazarolják*. . . Ennél igazán csak az a költemény jobb, amelyben Ámor mint istenasszony működik. Vagy az a szerkesztőségi ábránd, amelyben „sötétség à la Guzi kenőcs” szerepel. Ön azt kérdi tőlünk, milyenek a budapesti egyetemi viszonyok. Biztosítjuk róla, hogy nem sokkal jobbak, és hogy a nívó itt is pirulásra késztené önt. De a budapesti egyetemen van már egy mindig nagyobodó fiatal tábor, amely keményen tanul, amely keményen dolgozik, amelyet *féktelen* honszerelme nem Kecskeméty-féle szereplésre visz, hanem arra, hogy a maga körében tudományos életet próbáljon teremteni. Kolozsvárt teljesen hiányoznék ez a genrè?

BN 1906. június 16.

243. ÉRTESÍTŐ A — SEMMIRŐL

A hivatalos címe ez: *Akadémiai Értesítő*. 1906. június-július, 198—199. füzet. Szerkeszti Heinrich Gusztáv. Végiglapoztuk, s ég a szégyentől az arcunk. Nagyobb része a füzetnek József főhercegről emlékezik prózában és versekben. Amint azt az Akadémia május 20-iki emlékünnepeán föltálalták. Míveletlenség és páratlan szolgálalkúség ordít e sorokból. Csak Montenegró Akadémiája fog ilyent produkálni, ha lesz majd. Például P. Thewrewk Emil egész levélládát közöl. Pedig a hírlapok révén milyen régen tudja már Magyarország P. Thewrewk Emil legnagyobb tudományos érdemét, hogy hozzá leveleket írt József főherceg. De leközli az úr ama hízlgő és kriminálisan rossz ódákat, melyeket József főherceg családjának eseményeire írt. Hasonló irodalmi alkotás *Hegedűs Istvánnak József*

főherceg emlékezete című verse. *Berzeviczy* nyitó-és záróbeszéde pedig mintája a magyar közélet fráziskonyhájának. No, de a tudomány is helyet nyert a lefolyt hónapok alatt. *Téglás Gábor* *A német limesbizottságról* szóló értekezése erre vall. *Széchenyi* István tudniillik egyenesen a német limes okából alapította az Akadémiát s azért, hogy lojális, üres urak érdemeket szónokoljanak ki maguknak fejlődési fenségek előtt. Jeles adatok az Akadémia ülésének jegyzőkönyvei. Végül szegény tudós *Thury Józsefről* zeng egy aprócska nekrológ: *Szilády Áron* gyászbeszéde a halasi temetésen. Ez is szörnyen jellemző. Ha *Thury* főherceg lett volna, még fél évig zokognának róla az Akadémiai Értesítőben a siratók. Különben pedig haragszunk magunkra. Mit is vettük észre ezúttal ezt a füzetet. Hiszen az igazi magyar intelligensek nem nagy, de elnyomott csoportja régen tudja már: tudománytalanabb, reakciósabb nagyképűbb és üresebb gyülekezet még nem kérődött soha kupolák alatt.

BN 1906. június 20.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

Ai	Ady Endre: Az irodalomról Bp. 1961.
AEÖN	Ady Endre: Összes novellái Bp. 1962.
AEÖPM	Ady Endre összes prózai művei
AEVL,	Ady Endre válogatott levelei Bp. 1956.
BH	Budapesti Hírlap
BN	Budapesti Napló
F	Figyelő
FL	Ady Endre: A fekete lobogó. Bp. 1950.
Ha	Ady Endre: Ha hív az acélhegyű ördög Oradea 1927.
Isz	Ady Endre: Ifjú szivekben élek Bp. 1958.
J	Ady Endre: Jóslások Magyarországról Bp. 1936.
Mj	Megjelent
MH	Magyar Hírlap
MK	Magyar Közélet
Mo	Magyarország
Na	Ady Endre: A nacionalizmus alkonya Bp. 1959.
NN	Nagyváradai Napló
PH	Pesti Hírlap
Pn	Párisban és Napfényországban Bp. 1949.
PN	Pesti Napló
Sz	Szilágy
TP	Ady Endre: A tegnapi Páris Bp.-é.n.
UH	Ady Endre: Az Új Hellász Bp. 1920.
Vál.	Ady Endre: Válogatott cikkei és tanulmányai Bp. 1954.
Vp	Ady Endre: Vallomás a patriotizmusról Bukarest 1959.
VT	Ady Endre: Vallomások és tanulmányok Bp. 1944.
Zs	Ady Endre a zsidóságról Nagyvárad 1919.

• ELŐSZÓ A JEGYZETEKHEZ

Ady összes prózai műveinek VII. kötete a költő 1905. október 1-től 1906. június 20-ig — második párizsi útjáig — keletkezett publicisztikai írásait foglalja magába. Ady 1906. június 17-én utazott el Budapestről, de június 20-án megjelent még egy szignálatlan cikke a BN-ban. Korszakunkban Ady továbbra is a BN rendes belső munkatársa, de megjelentek publicisztikai tárgyú írásai a Figyelőben, A Jövendőben, a MK-ban, a Szilágyban és tárcákat ír a Népszavának.

A Figyelőben, Osvát Ernő éppen az 1905. év végén megszűnő kitűnő revüjében — melyet joggal tekinthetünk a Nyugat közvetlen előzményének — jelent meg Ady egyik legjelentősebb írása, az Ismeretlen Korvin-kódex margójára (Panaszkodás és hit. 1905. április; Sirás és panaszkodás. 1905. október 15.) A Sirás és panaszkodás eredetileg Morituri címmel. A két, eredetileg önálló, de szorosan összefüggő cikket ebben a kötetben együtt közöljük. A Jövendőt, melynek Ady korábban keveset dolgozott, ekkor már nem Bródy Sándor, hanem (1905. okt. 1-től) Loránt Dezső szerkeszti. A lap határozottan kormánypárti, tehát „darabont” lap volt, s 1906 tavaszán, a Fejérváry-kormány bukása után meg is szűnik. Adynak két szignált cikke jelent meg a Jövendőben (Kabos Ede, Vészi Margit), de hozta a lap több apró, a BN-ban megjelent glosszáját névtelenül, utánközlésben. A MK-ban két kisebb publicisztikai írása (Politika és irodalom, Naplegenda) látott napvilágot. A Szilágyban Ady Endre válasza című cikke jelent meg, ennek keletkezési körülményeit a cikk jegyzetében közöljük (390. l.). A Népszavával Révész Bélán keresztül került Ady kapcsolatba, Révész ekkor már a lap munkatársa. Ady ide cikkeket nem ír, csak tárcákat, első tárcája 1906. január 28-án jelent meg a lapban (Norbert pap látomása, AEÖN 427. l.).

A sajtó alá rendezésnél az előző kötetekhez hasonlóan a III. kötetben lefektetett elveket követtük. A főszövegbe a névtelen cikkek közül csak azokat vettük fel, amelyeket tárgyi bizonyítékokkal tudunk hitelesíteni, a legkisebb kétely esetén a cikket a függelékbe helyeztük el. Így jártunk el a BN-ban megjelent Adynak tulajdonított L. szignójú cikkek esetében is. Az L. szignót felfoghatjuk ugyanis — miként az Álnév-lexikonban is szerepel — Ady Lellei írói neve kezdőbetűjének. Megjelentek azonban a BN-ban egyidejűleg olyan L. szignóval ellátott írások is, amelyeket bizonyíthatóan nem Ady írt. Zenei tárgyú cikkeknél pl. használta az L. szignót Lusztig Jenő, amint ezt a BN 1905. március 5-i számának szerkesztői üzenete is tanúsítja: „L. = Lusztig Jenő” (L. AEÖPM VI. 338. l.). S megjelent a BN 1906. április 26-i számában L. szignóval Közgazdasági program címen egy cikk, melyet semmiképpen sem írhatott Ady. Egyébként sem írt közgazdasági tárgyú cikkeket, de ha ettől eltekinténénk is, ismerve a költő minden fontosabb politikai megnyilatkozását ebben az időben, nem tételezhetjük fel, hogy az új koalíciós kormány közgazdasági politikáját dicsőítette volna. Továbbá nem vall Adyra a cikk megfogalmazása, szürkébb stílusa sem. Az L. szignójú irodalmi kritikákat a BN-ban viszont minden valószínűség szerint Ady írta, erről árulkodik azok stílusa, mondanivalója,

megfogalmazása. Mindezeket szem előtt tartva, mivel az L. szignót így nem tekinthetjük kizárólagos bizonyítéknak Ady szerzősége mellett, az L. szignóval jelzett irodalmi tárgyú cikkeket a függelékben hozzuk. A másik problémát a P. szignó okozta, mely felfogható az Ady által ese idő tájt rendszeresen használt Pont. jel kezdőbetűjének. Mivel azonban kétségtelen bizonyíték nem áll rendelkezésünkre, egy P. szignóval jelzett cikk is a függelékbe került.

Nem vettük fel kötetünkbe a már több eddig megjelent Ady gyűjteményben Ady írásként közreadott A fekete kéz című cikket (l. Na 125. l.; FL 138. r.), mivel bizonyíthatóan l. szignóval, melyet eddig szintén a Lellei név kezdőbetűjének tekintettek, nem Ady írt a lapba, hanem minden valószínűség szerint Lengyel Géza, aki 1906 tavaszától szintén a lap belső munkatársa volt. A cikk antiklerikális, filozemita hangja önmagában nem bizonyíték Ady szerzősége mellett, márcsak azért sem, mivel sem tárgyi bizonyítékok, sem stílusjegyek ezt nem támasztják alá. A cikk egyébként — s ez is Ady szerzősége ellen vall — 1906. június 23-án jelent meg a BN-ban, amikor Ady már egy hete elutazott Budapestről, s több napja Párizsban van. Egyébként a BN-ban három nappal később (jún. 26.) szintén l. szignóval jelent meg egy cikk Pincérek és borraivalók címmel, melyet biztosan nem Ady írt. Nem vettük fel kötetünkbe az Egy jelentéktelen asszony című színikritikát sem, melyet Földessy Gyula a Vallomások és tanulmányok (Bp. 1944.) című tanulmánykötetben Ady cikként közöl (395—96. l.), mivel Ady szerzőségét nem látjuk bizonyítottnak. A cikk f. m. szignóval jelent meg, s Földessy a következő kommentárt fűzi hozzá: „Az f. m. jelzés egyszer egy nagyváradi színi-kritika alatt is található. Sem a Nagyváradi Naplónál, sem a Budapesti Naplónál nem volt ‚f. m.‘ pszeudonimos vagy ilyen névkezdetű író. Valami szeszélyből jegyezhetette oda Ady ezt a két betűt.” (i. m. 396. l.) Ez egyébként sem volna bizonyíték Ady szerzősége mellett, de nem is helytálló, mert a BN-nál 1906-ban Fenő Miksa rendszeresen ír, s feltehetően a fenti kritikát is ő írta.

Adynak a BN-val való kapcsolatát a VI. kötet jegyzetbevezetője részletesen ismerteti, itt csak a kötetünk időszakában beállott változásokra térünk ki. Az 1905—06-os év eseményeinek jelentőségét Ady életében és költészetében nem kell hangsúlyozni, ezek közismertek. 1906. október 19-én hozzák nyilvánosságra Kristóffy József belügyminiszternek az általános és titkos választójog bevezetéséről szóló törvényjavaslatát, s a király mostmár ennek alapján, mint „törvényes miniszterelnököt” bizza meg kormányalakítással báró Fejérváry Gézát. Ezzel kezdetét veszi az úgynevezett „darabont korszak” és Ady sokat emlegetett „darabontása” is. Vészi Józsefet ugyanis a BN főszerkesztőjét megbízzák a miniszterelnökség mellett működő sajtóiroda vezetésével, s így a lap tulajdonképpen a kormány félhivatalos orgánuma, munkatársai pedig — köztük Ady is — a sajtóiroda alkalmazottjai lesznek. Igaz, Vészi névlegesen megvált a laptól, s Kabos Ede veszi át a szerkesztést, a helyettes szerkesztő pedig Bíró Lajos lesz, valójában azonban ő irányítja a BN-t tovább is. Az eseményről Ady is beszámol egyik Lédához írt levelében: „Vészi miniszteri tanácsos lesz, a sajtóiroda főnöke — írja október 23-án —, nagy rang s névleg meg kell válnia a Budapesti Naplótól. De ezzel szemben emelik mindannyiunk fizetését s én havi háromszáz korona fizetésre szerződöttem a sajtóirodához.” (AEVL 127. l.)

A sajtóiroda egyik legfontosabb feladata volt, hogy a kormány mellett megfelelő propagandát fejtsen ki. Ezt részben a kormányhú lapok dotálásával igyekeztek elősegíteni, másrészt azzal hogy Vészi jótollú írőkkel, újságírókkal cikkeket íratott megadott, éppen aktuális témákról, s azokat sokszorosítva szétküldték a vidéki lapoknak. Amikor Vészi a sajtóiroda főnök-

ségét átvette, a minisztertanács részére havi 3000 koronát engedélyezett arra a célra, hogy a vidéki lapok számára cikkeket irasson. Ady is elég sok ilyen „sajtóiroda-cikket” ír vidéki lapok részére. Maga írja Lédának november 5-én: „örökös hajszában vagyok, a lapnál sok a dolgom, anyagi bajaim és harcaim vannak, a miniszterelnökséghez szinte minden nap kell egy cikket írnom.” (AEVL, 131. l.) Hogy Ady ezt a munkát hosszú hónapokon keresztül, egészen a koalíció uralomra jutásáig folytatja, azt egy 1906 márciusában Lédához írt levele tanúsítja: „A sajtóirodának dolgozom — írja —, a Népszavánál tárcára szerződtem le. Holnap-holnapután dől el kapok-e a kormánytól is valamit.” (AEVL, 141. l.)

Felmerül ezekután a kérdés, hol vannak Adynak a sajtóiroda részére írt cikkei? „Ezek a cikkek vidéki lapok hasáb-tengerében elmerültek” — olvashatjuk Lengyel Géza könyvében (Ady a műhelyben. Bp. 1957. 257. l.). Több száz korabeli vidéki lapot néztünk át ebből a szempontból, köztük külön figyelmet fordítottunk azokra, melyeket a kormány külön dotációban részesített. Egész sereg olyan cikket találtunk, amelyről hitelesen megállapítható, hogy a sajtóirodán készült, s köztük több olyant, melyben Adyra jellemző gondolatok, fordulatok vannak. Sajnos azonban egyetlen olyan cikket sem sikerült találni, amelyről megállapítható lett volna, hogy elejétől végig minden kétséget kizáróan Ady írta. Elképzelhető, hogy a cikkeket már a sajtóirodán meghúzták, átjavították, esetleg beleírtak, vagy több cikkből csináltak egyet, ahogyan azt éppen a pillanatnyi politikai helyzet megkívánta. Mivel tehát teljes biztonsággal nem tudtuk a teménytelen, rendelkezésünkre álló anyag közül az Ady cikkeket kiszűrni, így csak mutatóul közlünk két olyan cikket, melynél Ady szerzősége — természetesen egész sor ilyen cikk van még — valószínű:

Hányan?

Hányan vannak azok az urak, akik mindig a nemzet címén szerepelnek, lármáznak, eltiltanak és kivégeznek? Hányan vannak azok, akik az országot maguk számára kisajátították, saját érdekeik szeretetét megtették hazaszeretetnek, becses jólétük holygátását megbélyegezték hazaárulásnak? Hányan vannak ők, akik a nemzet gyanánt szerepelnek?

Huszonkilenc vármegye mondotta: ki a passzív rezisztenciát. Ennek a huszonkilenc vármegyének kisebbsége ment ennél is tovább, és egy törpe minoritás az, amely botrányokat csinál és záptojásokat visz a közgyűlési terembe.

Kik vezérkednek a záptojás harcokban! Ugyanazok, akik a képviselőházi padverésekben jeleskedtek. Hányan vannak összesen? Ha minden rezisztáló vármegyét vezérkedő képviselővel és zajongó bizottsági tagjaival összefogunk: vannak néhány ezren.

Néhány ezer ember, aki úgy csoportosítja a maga lármáját, hogy az ország lármájának látszik. Néhány ezer ember, akin az elmúlt esztendőök és évtizedek alakulásai, a nép elhagyatottsága és közügyekből kizárt mivolta révén exponált helyre jutott, és most úgy tesz, mintha ő volna a szuverén nép. Néhány ezer ember, aki maga érdekeiből, vágyaiból és haragjából kódexet csinált az ország számára, és a maga érzéseinek paragrafusai szerint akar ítélkezni és ítélteni mindenki felett.

A nemzet . . . A nép . . . Hol van a nemzet és a nép? A vármegyházak körül ott van igenis szerte az országban mindenütt. De hallgatagon és komoran tekint rá a vármegyház botrányaira. Könnyen hevülő diákcsoport összeverődik itt-ott egy-egy, de a polgárság és a nép ezreire és millióira át nem ragad az izgatottság, a harag, az ellenállás kaszát-kapát ragadó kedve.

Hol vannak az ezek, a százezrek és a milliók, akik nevében az urak beszélnek, ítélkeznek és kiátkoznak? Benn a vármegyeházákban forradalomról szónokolnak a szónokok, és künn meg sem mozdul a nép. Sehol, sehogyan, semmi módon. Se felháborodás, se ellentállás; se tiltakozás, se forradalmi kasza.

És ki hát az, aki elébe áll az általános választójogoknak, a békének, a munkának, a demokratikus reformoknak? Néhány ezer ember, akiket mai helyükre a véletlen sodort, és akik érdekeik védelmében elszakadtak az ország érdekeitől és az ország érdeklődésétől. Akik most ellentállást, harcot, botrányt csinálnak, de akik zajongásukkal elszigetelten állanak az országban.

Vágyak, erős elhatározások és felháborodások igenis vannak az országban. Van vágy: a munkára, a békés fejlődésre, az egyetemes jólétre. Van elhatározás arra, hogy mindennek az eszközét, az általános, titkos választójogot megszerezze az ország. Van felháborodás: azok ellen akik az általános választói jogot el akarják sikkasztani, és az ország demokratikus fejlődését meg akarják fojtani.

Mindettől hiába akarják az ország figyelmét vármegyeházi botrányokkal eltéríteni. A pár ezer nem hiteti el a milliókkal, hogy ami az ő érdeke, az a millióké is. Az ezek lármáját hidegen nézi az ország, hogy mikor eljön az ideje, egyszerűen félretolja őket és helyükbe állítsa a demokratikus reformok embereit. Pár ezer ember szemben a milliókkal: lárna tombolhat ebben a helyzetben, de a végső eredmény nem lehet kétséges.

A milliók akaratával hasztalan száll szembe bármiféle színes nemzeti jelszavakkal klerikális feudális tábor. Nem fogják azt sem legyőzni sem elnémitani sem az Apponyik, sem a Zichyk, ha mindjárt Tisza István gróf segíti is őket az ő konzervativizmusával. A tisztán látást s az igazság fényét nem lehet elhomályosítani sem a koalíció erőszakoskodásával, sem a Tisza István lovagkori teoriáival. Csak ujjongjanak hát most az ezek, ama bizonyos „történelmi osztályhoz tartozó urak” a passzív rezisztencia határain föllepő törvénytelenések révén kivívtat kétes diadalokon. Fog meg a hátuk is borsózni ezeknek az uraknak, ha majd sorompóba lépnek a milliók és bizonyosságot tesznek arról, hogy ők is tudnak akarni

NN 1905. nov. 11.

Pilátusi mosakodás

A vezérek a kezüket mossák. Ők ártatlanok. A pilátusi komédia csak olyan humbug, mint a műhazafiságnak más okvetlenkedése, de a vezérek világért se hagynák a mosakodást, mert csak ezzel tudják elhithetni a néppel, hogy a nemzeti megváltás eszméjét keresztrefeszítették.

Elvégeztetett . Ugy-e? A legenda édes-bús misztikumába de jó elbújni, mikor vigasztalást kell hazudni azoknak, akik bíztak és megcsalattak. A nemzeti megváltás eszméjét keresztrefeszítették, de ti azért higgyetek és bizzatok, mert a vezérek élnek még, bűnbán ártatlanok és apostoli hivatásra vértanúi hittel készségesek.

Az elégia szép, vezér urak; csak legyen, aki a siralmat készpénznek veszi. Lehet, hogy a nemzeti eszme kálváriátjáró napjai nagyszerű megváltással végződnek, de önök az új rendnek se apostolai, se vértanúi, de még a pilátusai se lehetnek. A farizeusoknak nincs helye a megtisztult gyülekezetben. És önök, vezér urak, a farizeusok szerepét játsszák.

Merő farizeuskodás volt a küzdelmük. Mert a reakció büntudatával nem lehet zászlót bontani nemzeti eszményekért. A népért nem küzdhet a feudális és oligarcha prepotencia. — Ha az oligarchák legyőzik évezredek

göggüket és a néphez ereszkednek le, akkor ezt azért teszik, hogy a népet megfojtsák. Egy táborban csak azok küzdhetnek, akik egyformán hisznek, éreznek és gondolkodnak; akiket ugyanaz az eszme lelkesít és ugyanaz a sérelem keserít. Vajon miféle eszmei közösség fűzi a százezerholdas nagy urat a szellérhez? Vajon miféle érzelmi közösség fűzi a jogfosztót a jogfosztotthoz? A nemzeti küzdelmeket a népért küzdik. A nép jóléte a végső cél. A legheroikusabb küzdelmek közönséges szószátyárkodássá fajulnak el, ha nem a nép igazi érdekeiért kezdik. A nemzeti nyelv érvényesüléséért folyó harcok az akadémikus vitáknál is értéktelenebbek, ha csupán sovén hiúság ösztönzi a harcosokat és a harcnak nincs más célja, mint az, hogy a katonai tankönyvekbe a hetven idegen szó helyett hetven magyar szót iktassunk. Amikor azonban a nemzeti nyelv érvényesülését a nyelvben rejlő asszimiláló, közösítő erőért és az ezen erőhöz kapcsolt haszonért: az egységes nyelv jogán bírt hegemoniáért, az egységes nyelv által megszilárdítható ipari, kereskedelmi és kulturális monopóliumért keressük, akkor a küzdelem valóban szent és magasatos. Az ezer, tizezer és százezer holdak urai a nemzeti nyelv érvényesülését nem ezen okból követelik. Akik fél-lábbal mindig a külföldön élnek, azok ugyan keveset törődnek a nemzet asszimiláló képességével. Akik millióikat Bécsben, Párizsban és a kozmopolitizmus egyéb emporumaiban költik el, azok divatos szeszélyből foglalkozhatnak néha a hazai kultúrával is, de nem teszik lelki szükségből. Akik a fogatjaikat, a bútoraikat, a ruháikat, szükséges és hasznontalan dolgait a külföldről hozzadják — s legfőképpen ha szeretőiket szerzik meg magyar földön; — akik lenézik a kereskedőt meg az iparost, akik a kereskedelmet és iparúszást meggyalázó foglalkozásnak tekintik, azok hiába mondják, hogy ők azért harcolnak, hogy magyar földön a magyar kereskedelemnek s a magyar iparnak biztosítsák az elsőbbség jogát. Ha mondják, hát huncutságból mondják. Ha küzdenek, más a cél, mint amit annak mutogatnak. A népért küzdhet a napszámos, a földműves, az iparos, a kereskedő, a tanító és a középosztály egyéb koldusa, de nem küzdhetnek érte azok, akiknek még ma is szentség, amit tudatlan ősök hirdettek ötszáz évvel ezelőtt. Akik mindig hátránéznak, akik az ostoba tradíciók legendárius hazugságaival táplálkoznak, azok nem lehetnek népvézérek.

Akarták a vezényszót. Most már nem akarják. Pedig akarniok kellett volna kitartóan, halálos elszántsággal, ha a nyelv erején elérhető nemzeti haszonért küzdöttek volna. Mert a magyar nyelvből ki lehet törülni akár kétszáz szót is, és ez a nyelv mégis búbájosan szép marad. Poémákat lehet írni e hetven szó nélkül is. Magyar tudományt is lehet művelni nélkülök. A gyárak alapításához se kellene okvetlenül. Csak éppen a szimbólumuk kell, amely nem a nyelv megcsorbíthatatlanságát jelképezi, hanem a nyelv-egységgel járó nemzeti autokratizmust a nemzeti élet minden köznapi vonatkozásában. Erről pedig — ha ezt ehhez a hetven szóhoz kötjük — nem lehet lemondani még másfél esztendőre sem.

Ha lemondtak róla, hát akkor nem ezért küzdöttek. És ha most a kezüket mossák, hát ezzel is a nemzetet ámtíják. Aminthogy ámtítás a nagy jajongás, a szívhasogató siralmak elpöngtetése is.

Hát miért zokognak a kudarc után? Hiszen nekik nem fájhat a bukásuk. Hiszen nem gyözni akartak ők.

Igy akarták. De ők a kezüket mossák és elégikus sirámokat zokognak el a megdöbönt nemzet előtt és mosakodnak.

Ámde a nemzet nem hisz a mosakodóknak és jól tudja, hogy a pilátusi komédia épp olyan humbug, mint akármelyik más koalíciós huncutság.

Somogyvármegye, 1906. márc. 1.

A CIKKEK, TANULMÁNYOK JEGYZETEI

1. *A befőttes-tál.* BN 1905. okt. 1. 6. l. — Hírek — Lellei

[*] Eredetiben: elmondtam.

Max Harden lapja írja: A BN aznapi számában (4. l.) a következő kis hír jelent meg: „A császár mondta. Berlin, szeptember 30. (Saját tudósítónktól.) A Zukunft értesülése szerint Vilmos császár a német munkástörvényhozásról így nyilatkozott: — No most már tele van a kompótostál. — Egyelőre eleget tettünk a munkásokért.” — *Harden, Max* (1861—1927) német közíró, publicista. 1892-től a Die Zukunft című politikai hetilap kiadója. Ady többször hivatkozik rá, a NN-ban írt egyik névtelen cikkében „a legnagyobb német publicistá”-nak nevezi (AFÖPM. II. 187. l.). — *Bülow, Bernhard von, herceg* (1849—1929) német államférfi, 1897—1900-ig külügyi államtitkár, 1900—1909-ig birodalmi kancellár. — A cikknek az ad aktualitást, hogy Németországban, elsősorban Szászország ipari központjaiban, 1905 őszén egymást érik a munkástüntetések a kormányznak a választói jog megszorítását tervező kísérletei ellen. Az 1905 szeptemberében megtartott jéni szociáldemokrata pártkongresszus ugyanis, az orosz események hatására a politikai tömegsztrájkot jelölte meg a munkásság egyik legfontosabb fegyverének. — *Élt valamikor egy fejedelem, aki tyúkot kívánt a szegény ember fazekába:* IV Henrik (1553—1610) francia király ismert mondására céloz Ady. — *Igaz, hogy ennek a fejedelemnek a parlamentjében nem ült nyolcvan szocialista képviselő:* Németországban az 1903. évi választások alkalmával 81 szociáldemokrata képviselő került be a Reichstagba. — *Sőt élt egy másik fejedelem is. Vilmosnak hívták, s a nagyapja volt a mai Vilmosnak. Ez a Vilmos éppen most tizenöt éve hívta össze a munkásvédelem nemzetközi kongresszusát:* Ady téved, mert tizenöt évvel ezelőtt már II. Vilmos uralkodott. Ő menesztette 1890-ben Bismarckot, aki keresztül akarta erőszkölni a Reichstagban a munkásság ellen 1878-ban elfogadott, s azóta többször meghosszabított „kivételes törvény” állandójellegűvé változtatását. A „kivételes törvényt” a Reichstag eltörölte, és néhány munkásvédelmi törvényt (pl. a 13 éven aluli gyerekek munkába állításának megtiltása, a nők számára 11 órás munkanap bevezetése stb.) alkotott. Az Ady által említett nemzetközi munkásvédelmi kongresszust is II. Vilmos hívta egybe. Figyelemre érdemes, hogy a Zukunft által szárnyára bocsátott hír olyan nagy feltűnést keltett a nemzetközi sajtóban, hogy Bülow kancellár szükségesnek tartotta nyílt levélben cáfolni: A német császár és a munkások címmel a BH 1905. okt. 12-i számában az alábbi hír olvasható: „Berlínből táviratozzák: Azzal a hírrel szemben, hogy a német császár a munkások követeléseire vonatkozólag azt mondta volna: Immár megtelt a gyümölcsös tál, egyelőre eleget tettünk a munkásokért, a Praxis című szociáldemokrata lap, Bülow birodalmi kancellár egy levelét teszi közzé, amelyet Bülow ennek az újságnak kiadójához, Franke tanárhoz intézett, és melyben a birodalmi kancellár hozzáintézett kérdésére így válaszolt: Kijelentem, hogy ő felsége előttem ilyen kijelentést nem tett.” (8. l.)

Mj: Vál (129.).

2. *Ifjúságunk.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban.) BN 1905. okt. 1. 10. l. — Színház, zene — Dyb

Capus, Alfréd (1858—1922) francia regény és színműíró, a francia színpadi írók egyesületének egyik vezető alakja. Ady Párizsban figyel fel rá (Vö. AEÖPM V. 45—47. l.). 1904. aug. 28-án a BH-ban megjelent névtelen cikkében arról számol be, hogy „a Molière háza . . . első bemutató előadása Capus Alfréd A mi ifjúságunk című darabja lesz. — A mű eredeti címe: *Notre jeunesse*.” — *De requiescat in pace Dumas*: De nyugodjék békében Dumas. — *Az új franciák nem tudták még megcsinálni az új művészetet*: Vö.: BN 1905. máj. 31-i Ernest Blum meghalt c. valószínű Adytól származó hírcikkkel: „jötték az újak, a nálánál is frissebbek, furfangosabbak és merészebbek, a Feydeau-ok, Capus-ök” (AEÖPM VI. 404. l.). — *Cs. Alszeghy Irma*: L. Parasztszívek, BN 1905. máj. 14. AEÖPM VI. 397. l. — *Helvey Laura*: L. Tarka este. Molière és két magyar szerző a Nemzeti Színházban. BN 1905. ápr. 15. AEÖPM VI. 388. l. — *Lánczy Ilka* (1861—1908) színésznő, a Nemzeti és a Vigszínházban hősnői és társalgási szerepekben ért el sikereket. — *Ligeti Juliska*: L. Killickrankie hercege. BN 1905. febr. 1. AEÖPM VI. 356. l. — *Gál Gyula*: L. Ikarosz. BN 1905. márc. 18. AEÖPM VI. 382. l. — *Pethes Imre*: L. A boszorkány. BN 1905. febr. 25. AEÖPM VI. 372. l. — *Náday Ferenc*: L. Erősek és gyengék. BN. 1905. ápr. 9. AEÖPM VI. 388. l. — *Rózsahegy Kálmán*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11. AEÖPM VI. 363. l. — *Kürthy Emil*: L. Kolibri mama. BN 1905. máj. 21. AEÖPM VI. 402. l.

Mj: VT (377.)

3. *Jegyzetek a napról*. BN 1905. okt. 3. 9. l. — Hírek — Pont

1. *Desmoulin's a széken*

A BN 1905. szept. 23-i számában jelent meg a következő rövid hír: „Camille Desmoulin's szobra. Párizsból táviratozták, hogy ma délután leplezték le a Palais Royal kertjében Camille Desmoulin's szobrát. Camille Desmoulin's a nagy francia forradalomnak volt költője.” — Az okt. 4-i számban (10. l.) pedig a következő részletesebb hírcikket közli a BN: „A francia köztársaság szobrot emelt Camille Benoit Desmoulin's-nek, a nagy francia forradalom egyik vezető emberének. Camille Desmoulin's 1760-ban Guiseben, egy picardiai kis faluban született és Párizsban nevelkedett. A Collège Louis le Grand-ban Danton volt iskolatársa és legjobb barátja. 1789-ben „La France libre” cím alatt könyvet írt, amely megvetette alapját a nagy forradalomnak. A párizsi népet ő vezette a Bastille ostromlására. A konventben szavazott XVI. Lajos halálra ítélese mellett, és a girondisták ellen is hevesen küzdött. 1793-ban „Le Vieux Cordelier” címmel újságot indított, melyben erősen megtámadta a „hegyet”, azaz Robespierre-t, Marat-t, és Saint Juste-et, amiért is Robespierre őt és Dantont 1794. március 30-án letartóztatta, és halálra ítéltette. Camille Desmoulin's-t Dantonnal együtt 1794. április 5-én lefejezték, nyolc nappal később április 13-án pedig lefejezték Desmoulin's ifjú szép feleségét, Duplessis Lucile-t is, aki mindent megkísérelt, hogy férjét megmenthesse. Desmoulin's emlékszobrát a múlt héten leplezték le szülőhelyén, Guise-ben. A szép szobor azt a jelenetet örökíti meg, amint Desmoulin's Camille a Tuillériák kertjében egy székre áll, hogy beszédet ténjezzon a néphez.” — A két hírcikk ellentmond egymásnak. Az első szerint Párizsban, a Palais Royal kertjében, a második szerint Guise-ben, szülőhelyén állították fel, illetve leplezték le Desmoulin's szobrát. Ady glosszája az első közleményhez kapcsolódik, amikor ezt írja: „*All már a szobra régen szülőfalujában, Guise-ben, s most állni fog Párizsban is.*” Az okt. 4-i közleményben valószínű félreértésről van szó. Erről tanuszkodik Ady egy korábbi, még Párizsból küldött cikke, ahol ezt írja többek között: „Most szobrot kap a nagy pamfletista, a zseniális és gonoszul léha forradal-

már, a tüzes szónok s nagy újságíró. Három vagy négy hónapja alakult meg a szobor-bizottság, s olyan buzgósággal dolgozott, hogy a Desmoulin-szobor nemsokára állni fog. A mozgalomnak olyan apostolai vannak, mint Clareie, a Comédie-Française igazgatója s Henry Maret, a kiváló publicista.” (Egy forradalmár szobra. BH 1904. szeptember 11. AEÖPM V. 115—117. 1.) — *Egy székre ugrik föl: így történt akkor. Egy székre ugrik föl: ez a szobor. Nálunk tekerceset adtak volna a kezébe, s istentelen pózban állna előttünk:* Vö.: Jegyzetek a napról. I. Tekercses szobrok. BN 1905. szept. 22. AEÖPM VI. 278 l. Érdemes számbavenni, mennyit foglalkoztatják Adyt két első párizsi útja között a képzőművészeti problémák: Rodin, Pitrou és a szobrok, Vénusz és az álmok, Jókai szobra: BN 1905. jan. 22., febr. 22., 26.; Péntek esti levél. MK 1905. ápr. 9., 16., 30., máj. 7.; Szobor-nagykövetek. BN 1905. máj. 7.; Egy lábnyom és egy szobor. BN 1905. aug. 19.; Vilmos szobra Párizsban. BN 1905. okt. 8.; Uti sóhajtások. BN 1905. okt. 15.; Jegyzetek a napról. I. Bronz vagy kenyér. BN 1905. nov. 29.; Jegyzetek a napról. I. Camöens szobra. BN 1905. dec. 2.; Musset szobra BN 1906. febr. 24.; A république blanche. BN 1906. márc. 2.; Jegyzetek a napról. III. Szent István szobra. BN 1906. máj. 19.; Jegyzetek a napról. I. Merre nézzen Kossuth? BN 1906. máj. 29.; Jegyzetek a napról. III. Dumas fiás szobra. BN 1906. jún. 10.; Egy új szoborra BN 1906. jún. 12. Bizonyára a képzőművészet felé forduló intenzív érdeklődését 1904-es párizsi művészi élményei inspirálták. — *A múlt szépt. A legendát minden náció szereti. Lucile és Camille legendáját nem háborgatja a francia irodalom:* Vö.: 1904-es párizsi noteszkönyvének következő bejegyzését: „Ne bántsátok a legendákat — csak azokat tudjuk bizonyosan.” (AEÖPM V. 192. 1.) — Ez a gondolat gyakran visszatérő motívuma Ady cikkeinek. — *És mennyivel szebb ez a szobor például a Pálffy-szobornál. . . .* L. Jegyzetek a napról. I. Tekercses szobrok. BN 1905. szept. 22. AEÖPM VI. 278. 1.

II. A csúnya hercegnő

Dóczi Lajos: 1. Dóczi Lajos Goethe fordítása c. 1906. jan. 28-i cikk jegyzetét (383. 1.).

Jön a hír, hogy van már mátkája Alfonz királynak: Adyt már korábban is sokat foglalkoztatja Alfonz spanyol király házassága 1. Egy füstbement házasság, Alfonz imádkozik, Jegyzetek a napról. III. Alfonz király házassága. BN 1905. jún. 22., aug. 4., szept. 21. AEÖPM VI. 197., 233., 277. 1. — *Battenberg Viktória Eugénia:* 1. Egy füstbement házasság. AEÖPM VI. 197. 1.

III. Stösszel és Kondratyenko

Mi igaz a vádakból, melyeket Stösszel ellen emeltek? A BN 1905. okt. 2-i számának napihire szerint: Port-Arthur hősiei védelmét az orosz—japán-háborúban sokáig Stösszel tábornok nevéhez fűzte a világ. Csak a kapituláció után derült ki, hogy az ellenállás lelke Kondratyenko volt . . . Oroszország most hazahozta holttestét, és Pétervárott nagy ünnepséggel temették el (4. 1.). — Egy másik kis hír szerint Stösszel tábornok belebetegedett a személyét ért támadásokba.

4. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 7. 7. 1. — Hirek — Pont

[*] Eredetiben: Krisztiánolónia

1. Eötvös Lóránd lemondása

A BN 1905. okt. 7-i számának egyik napi híre számol be róla, hogy Eötvös Lóránd lemondott az Akadémia elnöki tisztéről: „Az Akadémia körében évek óta folyó küzdelem ma, mint értesülünk, válságossá fordult. Eötvös Lóránd báró, az Akadémia elnöke, a kiváló fizikus beadta lemondását az elnöki állásról. Lemondását azzal indokolja, hogy fizikai kísérletezései,

tudományos munkálkodása azt követelik, hogy ezentúl egész erejét annak szentelhesse. A kiváló tudós ez elhatározása az akadémikusok körében nagy meglepetést keltett. Eötvös Lóránd báró nem jó szemmel nézi az akadémikusok pártvitellongásait. Elkedvetlenedésének lemondása lett a következője.” (7. l.) — Azokra a vitákra céloz a napihír, amelyek Simonyi Zsigmond és Ballagi Aladár között folytak. Ballagi Aladár élesen bírálta a Szarvas-Simonyi-féle Nyelvtörténeti Szótárt. Eötvös Lórándnak ellentétei voltak Heinrich Gusztáv főtitkárral is. — *Kautz Gyula*: (1829—1909) közgazdász, az Akadémia másodelnöke. Ady Kautzknak 1905. máj. 15-i híres akadémiai megnyitóbeszédére utal. L. AEÖPM VI. 429. l. — *Ballagi Aladár* (1853—1928) történész, irodalomtörténettel és nyelvészettel is foglalkozott. A IX., X. kerület képviselője volt. A „kültelki beszédre” való célszavak erre vonatkozik. — A BN 1905. okt. 8-i száma Eötvös Lóránd lemondása címmel részletesen beszámol az Akadémia üléséről és Eötvös lemondásának körülményeiről. — Az Akadémia új elnökét nov. 27-én választják meg. Itt adjuk Ady a BN 1905. nov. 28-án megjelent névtelen glosszáját: Ady szerzőségét tanúsítja a cikk második bekezdése: Magyarországon ma a politikai Até ez úr . . .” Ezt a mondatot később szinte szóról-szóra megtaláljuk A magyar Pimodánban: „Athé, vagy hogy is nevezi Julius Caesarban a romlás istennőjét Shakespeare, nekünk engedte seregét.” — Egyeznek itteni gondolatai az Ismeretlen Corvin-kódex margójára c. írásában kifejtettekkel is.

Az Akadémia új elnöke

— Összes ülés az Akadémián —

Budapest, november 27.

Az Akadémia megválasztotta új elnökét. Az új elnök, Eötvös Lóránd utódja: Berzeviczy Albert. Jeles többség ültette őt az elnöki székbe.

Magyarországon ma a politikai Até az úr. A civakodás és a pusztulás. Távolodunk Európától. Kevés intellektuális kultúránk is veszélyben van. Becsüljük mi hát erővel is meg, s vegyük elsődrendű eseménynek az Akadémia választását.

Annyival is inkább, mert két emlegetett politikus-jelölt helyett, gróf Andrássy Gyula és Wlassics helyett őt, a még nemrég minisztert, éppen mint nem politikust választották meg. Ez a mai vadult időkben már magában érdem, s az Akadémiát is kivételesen rokonszenvesen tünteti fel.

Nagy elődök után érdemes utód ül az elnöki székbe. Feudális ország vagyunk, és nem lehet szabad mértékkel mérnünk még a tudományban sem. Így bizonyos: európai ember, litterary gentleman s a tudományokat kedvelő ember Berzeviczy Albert. Örömmel üdvözljük őt az Akadémia elnöki székében.

Ha akarja, nagyszerű feladat vár rá. Széchenyi óta kevés lépést haladt az Akadémia. A nepotizmus, sőt tudománytalanság hinárolták el. Berzeviczy európai lelke sok bátrát mivelhet. Üssön szét a politikai és irodalmi stréberek, a csúnya apró szentek, a kerek koponyájú vaskalaposok között. Szeressen becsületet legalább az Akadémián az igazi, az európai tudománynak. Aztán talán a társadalom is igazodni fog. Mert nem tartanánk sok dologban ott, ahol tartunk, ha Akadémiánkat bátor és kemény vezetés irányítja.

Berzeviczy Albert (1853—1936) 1903—1905 között Tisza István miniszterelnöksége idejében vallás és közoktatásügyi miniszter volt. Ismertebb könyvei: *Italia, A cinquecento festészete*, *Beatrix királyné, A tájképfestés a XVII. században*, *A természetfölötti elem Shakespeare színműveiben*.

II. A keresztény Japán

Az orosz—japán háború egyszerre az addig csak egzotikumairól ismert Japán felé fordítja az európaiak figyelmét. Ady is több cikkében, glosszájában foglalkozik velük. L. Magyarul is tudnak, Jegyzetek a napról. III. Japán lakolni fog. BN 1905. márc. 2., szept. 27. AEÖPM VI. 75., 284. l., Mit mond egy kicsi Japán. BN 1904. aug. 3. AEÖPM V. 96. l., A japánok képvásárlása. BN 1904. júl. 25. uo. 242. l.

III. Nem kell hadsereg

Franciaországból dicsapott most már Olaszországba az az óriási háború, melyről minden nap többet fognak írni az újságok: Valóban, a lapok mind gyakrabban adnak hírt a franciaországi antimilitarista tüntetésekről. A BN 1905. okt. 9-i számában (3. l.) pl. ezt olvashatjuk: „A hadsereg ellen. Párizs, okt. 8. A rendőrprefektus utasításai értelmében az elmúlt éjjel több helyen hadseregellenes tartalmú falragaszokat távolítottak el. Öt embert, kiket éppen a felhívások felragasztása közben leptek meg, letartóztattak. A rendőrség két egyént, kik az északi pályaudvaron abban a percben, midőn egy újonccokkal megtelt vonat elindult, azt kiáltották, hogy Le a hadsereggel, letartóztattak.” — *Olaszországban, Turinban tegnap csak egy helyütt tízezer röpíratot foglaltak le:* A BN 1905. okt. 6-i számában a következő hírcikk található: „Forradalmi propaganda a kaszárnnyában. Torinóból jelentik nekünk: Ezelőtt néhány nappal letartóztattak néhány katonát forradalmi propaganda miatt. Ezzel kapcsolatban ma letartóztattak négy forradalmi szocialistát, akiknek lakásán egy titkos szövetkezetnek a katonákhoz intézett fölhívását találták. Az ötödik szocialista vezér megszökött. A holnapra hirdetett szocialista gyűlés, amelyen tiltakozni akartak a katonai hatóságok energikus eljárása ellen, elmaradt, mert a szocialistáknak most nincsenek vezérek.” — *egész életünket tesszük kockára azért, hogy — hadseregünk legyen:* A koalícióba tömörült pártok legfőbb követelése a hadsereg magyar vezényleti nyelve volt. A király viszont éppen ebben a kérdésben mutatkozott hajthatatlannak.

5. Jegyzetek a napról. BN 1905. okt. 8. 6. l. — Hírek — Pont

I. Vilmos szobra Párizsban

És ott lesz a császár Párizsban. Ott lesz a szobra. A Grand Palais-ban: Ady glosszájának témáját a BN aznapi számában megjelent kis napihír adta. II. Vilmos császár szobra Párizsban. (6. l.) „Párizsból írja tudósítónk: A névtelen levelek százai hívják évek óta a németek császáráját Párizsba. Természetesen a nacionalisták hívják Vilmost, és nem éppen ünnepélyes fogadtatást helyeznek kilátásba. Most a császár Bernhard Félix híres szobrásszal mintáztatja magát, kinek Salome szobra a párizsi szalonban oly óriási feltűnést keltett. A művész számít rá, hogy szobrát, mely Vilmos császárt vadászruhában ábrázolja, elfogadja a párizsi szalon zsűrije. S így e télen mégis Párizsban lesz II. Vilmos. . .” — A három pontos lezárás arra enged következtetni, hogy a hírt — legalábbis az utolsó mondatot — talán maga Ady fogalmazta. — *Az Aube-szobor: France et Russie:* L. a párizsi noteszkönyv következő bejegyzését: „Rodin: A gondolat sziklatömbből egy fej.; Gérome: Sarah Bernhardt; Frémiet: Pán és a medvék (a méz); Collin: Floréal; Aubé: France et Russie (Ezüstből).” AEÖPM V. 199. l. L. még a bejegyzések jegyzetét: Uo. 394. l. — *Mi minden történet azóla, mióta ez ezüstből való szimbólum készült! Párizs kijózanodott:* Az orosz—japán háborúban a franciák az oroszokat támogatták — erre utal Ady, és az oroszok vereségére.

II. Az északi sark felé

Most dának vágnak neki a rettenetes jégországnak. Azt mondja a vezetőjük,

hogy egy országnak kell a pólus táján lennie: A Budapest 1905. okt. 8-i számában olvasható a következő hírcikk: „Újabb északsarki expedíció. Alig indult el Peary újabb északsarki kirándulásra, és alig érkezett vissza az orleans-i herceg eredményes jegestengeri cirkulásáról, máris újabb expedíció szervezésének híre érkezik. Kopenhágából jelentik, hogy az alig 25 éves Mikkelzen Ejnar dán hajóskapitány újabb dán északsarki expedíciót tervez... Az expedíció a jövő tavasszal indul el Amerikából. A Mackenzie folyón Amerika északi partjaira ér, ahol egy cethalvadászó hajóval találkozik, amely az expedíciót északi irányban egészen a Barthorst-fokig viszi. A telet az itt tartózkodó 4000—5000 eszkimó között tölti, hogy kora tavasszal folytathassa útját. Kutyaszánkón a partok mellett északi irányban haladva és elhagyva Baehland jégmezőit északnyugati irányban a Mackenzie-folyó torkolatához ér. Így azon sarkvidékre jut, amely Svederup kapitány a Fram hajóval kutatót át. Mikkelzen itt szarazföldet sejt, és ha ez tényleg úgy van, akkor célját elérte. — *Mint ahogy Jókaink is álmodta:* Jókai: Fekete gyémántok A hatodik világrész című fejezetére utal Ady, amikor Berend Iván az új földrészről álmodozik.

III. A trónörökös anyósa

De a berlini udvarban kész már a jelszó: anyós nem kell: A BN aznapi számában jelent meg A berlini udvarból. Berlinből táviratozza tudósítónk címmel egy kis napihír: „Régóta rebesgették, hogy a német trónörökösné és anyja, Anasztázia nagyhercegné között a viszony elhidegült. Jó forrásból közli egy itteni laptudósító, hogy ezek a híresztelések igazak. Anasztázia mecklenburg-schwerini nagyhercegné elutazott a francia Riviérára, és ottani nyaralójában, a Venden-villában fog lakni tavaszig. A berlini udvari társaságokban sokat beszélnek róla, hogy Cecilia trónörökösné el sem búcsúzott anyjától, mielőtt ilyen hosszú időre elhagyta Németországot.”

6. *Az Örangyal.* (Bemutató előadás a Vígyszínházban.) BN 1905. okt. 8. 9. l. — Színház, zene — Dyb

Kezdünk megbékülni a Vígyszínház franciáival. Különösen ha Feydeau-k ök: L. Ha Feydeau úr megfiatalodik c. PN 1904. márc. 6-i cikket és jegyzetét AEÖPM V. 11., 300. l. — *Bisson, A.:* (1848—1912) francia bohózatíró és zenei szakíró. Bohózzatai mulatságosak és ötletesek, de helyzetkomikumuk gyakran mesterkéltnél. Nálunk is nagy színpadi sikerei voltak. Fő művei: *Les surprises du divorce*, (A válás meglepetései) *Le Controleur des wagons-lits* (A hálókocsik ellenőre). — *Flers, R. de:* (1872—1927) francia vígjátékíró. Néhány sikertelen regénykísérlet után Caillavet társaságában operett szövegeket és vígjátékokat írt. Caillavet halála után Croisset-t veszi társul. Híres darabja: *A zöld frakk* (Heltai Jenő ford.). — *Caillavet, G. A.:* (1869—1915) francia vígjátékíró. Darabjai néha érzelmesek, mások szatirikusak és Franciaország valamelyik intézményét figurázzák ki, magát a köztársasági államformát is. Vígjátékai mulatságosak és mértéktartóak, soha nem válnak ízléstelenné. Főművei: *Le Roi, Le Bois sacré, L'Habit vert* (Flers-el együtt). — *Ezek nem a Palais Royal elméletlen dísznői:* L. A Palais-Royal vége. BN 1904. aug. 19. AEÖPM V. 103. l. — *Offenbach, J.:* (1819—1880) francia zeneszerző, a második császárság korának híres komponistája. Az operett műfaj egyik megteremtője, száznál több operettet írt. Ismertebbek: Hoffmann meséi, Orfeusz a pokolban, Szép Heléna, Kékszakáll, A gerolsteini nagyhercegnő. — *G. Kertész Ella, Góth:* L. A paradicsom. BN 1905. jan. 28. AEÖPM VI. 354. l. — *Hegedűs, Sz. Varsányi Irén:* L. A szaharai konzul. BN 1905. jan. 13. AEÖPM VI. 343. l.

Mj: VT (378.), Vál. (130.)

7. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 14. 5. l. — Hírek — Pont

I. *Jancsi és Mariska*

Rigó Jancsi pórvöli a felesége: A BN 1905. okt. 15-i számában Rigó Jancsi és az ő hitese felesége címmel jelent meg az alábbi tudósítás: „A bécsi országos törvényszék polgári tanácsa ma tárgyalta azt a nőtartási pört, melyet Rigó Mariska indított férje, Rigó Jancsi cigányprímás ellen. A tárgyalás titkos volt. A törvényszék Rigó Jancsit kötelezte, hogy ez év június elejétől fogva havonként 200 koronát fizessen feleségének, a felperest pedig előbbi időre szóló igényeivel külön keresetre utasította.” — Az ügy előzménye a századvég híres esete: Ward Klára, egy amerikai multimilliomos nő, a belga Chimay herceg felesége Budapesten jártakor beleszeretett Rigó Jancsi híres cigányprímásba, akit falujában is meglátogatott. Rigó Jancsi elhagyta feleségét, és külföldre ment Chimay hercegnővel, aki viszont később őt hagyta el.

II. *A bikák érdekében*

Úgy volt, hogy Loubet elnök tiszteletére nagy bikaviadalt tartódnak Madridban. L. a BN. aznapi hírére: Loubet és a bikaviadalt (5. l.). „Madrid népe elhatározta, hogy Loubet elnök madridi látogatása alkalmából az elnök tiszteletére nagyszabású bikaviadalt rendez. Mint Madridból jelentik, több munkásegylet ez ellen tiltakozó határozatot nyújtott át a francia konzulnak. A határozatban kéri, hogy a francia köztársaság elnöke ne menjen el a bikaviadala.” — *Loubet, E.* (1838—1929) a francia köztársaság elnöke volt 1899—1906-ig.

III. *Calvé Emma szalonkocsija*

A Budapest 1905. okt. 15-i számában a következő hírcikk található: „Calvé Emma, a világhíru francia énekesnő, aki a napokban amerikai útra indul. A szalonkocsiban fogadóterem, ebédlő és hálószoba van, s a művésznőnek annyira megtetszett, hogy — amint egy újságírónak mondotta — »kis házacskáját« semmi palotáért nem adná oda. Nem is fog sehoh sem szállodában lakni, hanem hat hónapig a szalonkocsi lesz lakása.” — A glossza erősen emlékeztet Ady egy korábbi, 1904. december 21-én a BH-ban megjelent névtelen cikkére. Egyes kitételek, jelzős szerkezetek szinte szó szerint megegyeznek. L.: AEÓPM V. 171—173. l. és jegyzetét 365—366. l. — *A diadalmas Carmen, Calvé Emma:* Emma Calvé Carmen szerepében ekkor már több alkalommal világméretűen volt, s mindenfelé káprázatos sikert aratott. — *Patti, A.:* (1843—1919) olasz operaénekesnő. 1859-ben New York-ban 1861-ben Londonban lépett föl, itt lett neve világhíressé. Olasz operák koloratúr szerepét énekelte. — *Bizet baráta* még emlékeznek a *fatális Carmen-premierre:* 1875. márc. 3-án volt a Carmen bemutatója a párizsi Opéra-Comique-ban. Bizet lázasan ment el az előadásra, biztos volt a győzelemben, de a siker most is, mint korábbi operái (A gyöngyhalász, Djamileh) esetében elmaradt. Néhány hónapra rá Bizet meghalt, s az opera csak nyolc év múlva, 1883-ban kezd meg azóta is tartó diadalútját.

8. *Ismeretlen Korvin-kódex margójára*

(*Sírás és panaszkodás.*) F 1905. okt. 15. 633—635. l. — Ady Endre (*Panaszkodás és hit.*) F 1905. ápr. 217—220. l. — Ady Endre

A Figyelő című folyóirat 1905. áprilisi számában először a kötetünkben Panaszkodás és hit címmel közölt második rész jelent meg. Eredeti címe: Egy ismeretlen Korvin-kódex margójára. A kötetünkben Sírás és panaszkodás címmel közölt első rész csak félévvel később, a Figyelő 1905. októberi számában látott napvilágot Morituri címen. A közlésnek ez a sorrendje megfelel a keletkezés időrendjének. Az októberben közzétett tanulmányban

megjelenő gondolatok egy része ugyanis Ady verseiben csak 1905 nyarán, majd őszén, tehát hónapokkal az első közlemény megjelenése után tűnik fel: 1. pl. A magyar Ugar. BN 1905. aug. 13.; A Hortobágy poétája. BN 1905. okt. 1. A két, eredetileg önálló, de mondanivalójában kétségkívül együvértartozó tanulmányt Ady később összevonta és Ismeretlen Korvin kódex margójára címmel felvette Vallomások és tanulmányok című (először 1911-ben, majd Ady életében utoljára 1918-ban megjelent) kötetébe. A kötetben való megjelenéskor került először a később keletkezett tanulmány az első helyre, és a két rész itt kapta meg a jelenleg is használt alcímét. Ady eredetileg az alcímeket zárójelbe tette: (Sírás és panaszzkodás.), (Panaszzkodás és hit.), de a későbbi kiadások a zárójel elhagyták. A kötetbeli és a folyóiratbeli közlés között bizonyos szövegtérések is találhatók, melyek minden valószínűség szerint magától Adytól származnak. Fenyő Miksa Följegyzések a „Nyugat” folyóiratról és környékéről című emlékiratában azt írja (Pátria Könyvkiadó, 1960.), hogy Ady elvesztett kéziratgyűjteményében ott volt az Ismeretlen Korvin-kódex margójára kézírata is (30. l.). Jelenlegi kiadásunkban, eredeti kézirat hiányában, az 1911-es kötetbeli közlést vettük alapul, mivel az Ady életében utoljára megjelent 1918-as kiadás ennek változatlan utánnyomása. Az alábbiakban azonban közöljük az 1905-ös és 1911-es kiadás közötti szövegtéréseket.

Szövegváltozatok az 1905-ös és 1911-es kiadás között:

Az a ki, a mi vonatkozó névmások helyett: aki, ami.

A Sírás és panaszzkodás című rész eredeti címe: Morituri.

Hozzád száll a mi nagy panaszunk, néhai való királyunk, Korvin, most, amikor a magyar fórumon, Pusztaszeren, új nagy kötetét csinálnak a magyarok. Hajh, vajjon újat-e? Serlegtekbe még nem ömlött felvágott ereitek nedve, még nem kész a lakoma. Nem hallgatnátok-e meg még a lakoma előtt az igriceket? Az eredetiben elhelyett a bekezdés helyett a következő szöveg áll:

Morituri te salutant: új magyar társadalom. Athén vagyunk most. A fórumon élünk valamennyien. A magyar fórumon: Pusztaszeren. Új nagy kötetét csinálnak a magyarok.

Vajjon újat-e? Serlegetekbe még nem ömlött föl vágott ereitek nedve, még nem kész a lakoma. Nem hallgatnátok-e meg még a lakoma előtt az igriceket?

1911-es szöveg:

16.	1.	2.	bek.	1.	sor:
	1.		bek.	1—2.	sor:
	1.		bek.	3.	sor:
	1.	„	bek.	4.	sor:
	1.	3.	bek.	2.	sor:
	1.	„	bek.	3.	sor:
	1.		bek.		sor:
	1.		bek.	„	sor:
	1.		bek.	4.	sor:
	1.		bek.	5.	sor:
	1.		bek.	7.	sor:
	1.		bek.	7—8.	sor:
	1.	„	bek.	8.	sor:
	1.	4.	bek.	1—2.	sor:
	1.		bek.	2.	sor:
	1.		bek.	2—3.	sor:

1905-ös szöveg:

nem sok. Értjük
Athén forumát. Halljuk
röhögtök. Miért
Szvatopluk után. Szent
kiabáltatjuk föl. Mit
velünk.
Mi komolyan vettük (Eredetileg új
bekezdés)
az Időt. Mi
irtunk. Ti nem. Ti csak
ezer esztendő. Át
Kapponyok
Gyulák. Ti
vagytok.
népével. Ebben
eddig. A semita
élesztőben. A

16.	1.	„	bek. 3.	sor:	bizalmunk. Erős
	1.	4.	bek. 4.	sor:	Pusztaszer. Erősebb
	1.	„	bek. „	sor:	Jeruzsálemnél. Erősebb
	1.	„	bek. 4—5.	sor:	Babilonnál. Erősebb
	1.	„	bek. 5.	sor:	Rómánál. Erősebb
	1.	5.	bek. 1.	sor:	képzeljük: ebben
	1.	„	bek. 2.	sor:	megálltok. Kemény
	1.	„	bek. „	sor:	szegzitek. Nem
	1.	6.	bek. 1.	sor:	meg. Maradjatok
	1.	„	bek. „	sor:	meg. Tartsátok
	1.	„	bek. 2.	sor:	keményységét. Éljetek
	1.	„	bek. 3.	sor:	velünk? Mi
	1.	„	bek. 4.	sor:	vagyunk. És
	1.	7.	bek. 1.	sor:	el. Európa
	1.	„	bek. 1—2.	sor:	ezelőtt harminchét évvel
	1.	„	bek. 2.	sor:	fölbukkantatok (szövegünkben ezt
					hozzuk, de a föl helyett fel-t frunk)
	1.	„	bek. 2.	sor:	felbukkantatok, én véreim
	1.	„	bek. 4.	sor:	volt. Valami
	1.	8.	bek. 1.	sor:	Komp-ország . . . Legképességesebb
„	1.	„	bek. 2.	sor:	között. Kelettől
17.	1.	1.	bek. 1.	sor:	híd? Óh, Potemkin
„	1.	„	bek. 2.	sor:	ember. Te
	1.	2.	bek. 1.	sor:	összeálltak. Álság
	1.	„	bek. 2.	sor:	csináltak. Teleujjongták
	1.	3.	bek. 1—2.	sor:	lelkek. Magyarország
	1.	„	bek. 3.	sor:	A nagy Humbug (Eredetileg új bekezdés)
	1.	„	bek. 4.	sor:	ártott meg. A
	1.	„	bek. 5.	sor:	(Eredetileg új bekezdés.)
	1.	„	bek. „	sor:	apáinknak? És
	1.	„	bek. 6—7.	sor:	van. Kultúréletre
	1.	4.	bek. 1.	sor:	történtek. A
	1.	„	bek. 3.	sor:	ők? Ki
	1.	„	bek. „	sor:	rosszabbul. A
	1.	„	bek. 4.	sor:	A nagy Humbug (Eredetileg új bekezdés.)
	1.	„	bek. 5.	sor:	ismerte. A
	1.	5.	bek. 1.	sor:	fiaiból. Nem
	1.	„	bek. 3.	sor:	franciának. A szerb
	1.	6.	bek. 1.	sor:	előre. Nem
	1.	„	bek. „	sor:	hátranézni. Meglátni
	1.	„	bek. 3.	sor:	ország. Hogy
	1.	„	bek. 5.	sor:	bolond. Hivalkodjanak
	1.	7.	bek. 1.	sor:	előreszaladt. Európaivá
	1.	8.	bek. „	sor:	zúgás. A
	1.	„	bek. 1—2.	sor:	arcát. Szája
	1.	9.	bek. 1.	sor:	levegőbe. Nyílfáport
	1.	„	bek. 1—2.	sor:	felé. Támadásra
	1.	10.	bek. 1.	sor:	népem. Ezer
	1.	„	bek. 2.	sor:	Európával. Csapatokat
„	1.	„	bek. „	sor:	közben. Holott
18.	1.	18.	bek. 1.	sor:	kelsz föl
	1.	„	bek. 1—2.	sor:	valaha. Zajlik

18. 1.	2. bek.	1.	sor:	újra. Egy	
1.	bek.	2.	sor:	kompnak. Ott	
1.	bek.	2—3.	sor:	táján. Vagy	
1.	bek.	3.	sor:	emberrel. Mi	
1.	bek.	3—4.	sor:	bánjuk. Aranyuk	
1.	bek.	4.	sor:	Nyugaton. Nem	
1.	bek.	5—6.	sor:	tatárság. A	
1.	„	bek.	6—7.	sor:	Ripek. Hogy
1.	3. bek.	1.	sor:	társadalom. Az	
1.	„	bek.	3.	sor:	magyar művészelkek
1.	„	bek.	„	sor:	lelkék. A
1.	4. bek.	2.	sor:	lehet. Bolygani	
1.	bek.	3.	sor:	idul. Kérezkedjék föl	
1.	„	bek.	3.	sor:	gyöngé
1.	5. bek.	3.	sor:	Hadúrnak. Az	
1.	bek.		sor:	Gellért papokat	

De a halál előtt halgass meg bennünket Hunyadi János fia: Az eredeti, 1905-ös közleményben még ez a mondat nem szerepel, az 1911-es kötetbeli kiadáskor írta hozzá Ady. Az eredeti cikk ezzel a latin mondattal fejeződik be, a végén három ponttal: Ave Caesar, morituri te salutant (Üdvöz légy cézár, a halálba menők köszöntenek).

A Panaszkodás és hit című rész eredeti címe: *Egy ismeretlen Korvinkódex margójára.*

Az egy nagy gondolati tömbök eredetileg 1—5-ig bezárólag számozva voltak:

1. Magyar Nap-király
2. Sejtelem ösvények .
3. Erdély adta nekünk a
4. Egy kicsit Kazinczyak vagyunk mind
5. Nemes és csodálatos .

A kötetbeli kiadásban ezek a számok már nem szerepelnek. *Vitéz János* helyett eredetileg *Janus Pannonius* szerepelt.

1911-es szöveg:

18. 1.	6. bek.	9.	sor:
1.	bek.	10.	sor:
1.	bek.	„	sor;
1.	bek.	14—15.	sor:
1.	„	bek.	16.
1.	1. bek.	2.	sor:
1.	bek.	„	sor:
1.	bek.	5—6.	sor:
1.	bek.	6.	sor:
1.	bek.	9.	sor:
1.	bek.	13—14.	sor:
1.	„	bek.	17—18.
1.	2. bek.	1.	sor:
1.	bek.	10—11.	sor:

1905-ös szöveg:

paraszti nyelven
kiabálja. Ez
egyre. Vajjon
a mi nincs? A mi
besűritem.
föl sem
fogunk-e mi itt
a miénk. A mi
fölemelt
néhány? Meg kell
magamnak. Hiszek
madara. Keresem
Királyhágón. Talán
egy kicsit-isten, egy kicsit-féreg

19.	1.	2. bek.	13.	sor:	ám. De	
	1.	bek.	15.	sor:	Nagy-Magyarország. Talán	
	1.	bek.	„	sor:	volt. Csak	
	1.	bek.	19.	sor:	életét. Volt	
	1.	bek.	22.	sor:	élt. De	
	1.	bek.	23.	sor:	Miért? Szent Véletlen	
„	1.	„ bek.	23—24.	sor:	Nem. De	
20.	1.	1. bek.	8.	sor:	Európához. Lelkébe	
	1.	bek.	9.	sor:	s a legnagyartalanabb	
	1.	bek.	16.	sor:	mindent. De	
	1.	bek.	17—18.	sor:	Pál, itt	
	1.	bek.	20.	sor:	útjuk. Innen	
	1.	bek.	25.	sor:	asszonyiró. És az	
	1.	bek.	26—27.	sor:	eszme-házasodások	
	1.	bek.	29.	sor:	keletre. Comenius	
	1.	bek.	31.	sor:	a skótokkal. Rákóczi	
	1.	bek.	31—32.	sor:	nagyúr. Bogdán	
	1.	bek.	33.	sor:	költő. Brillat-Savarin	
	1.	bek.	37.	sor:	eszembe. — Egy	
	„	1.	„ bek.	43.	sor:	(Eredetileg új bekezdés.) szinte tatárabbak
21.	1.	1. bek.	1.	sor:	magaménál. Hiszen	
	1.	bek.	3.	sor:	keresünk? Hol	
	1.	bek.	3—4.	sor:	keresünk? Úgy	
	1.	bek.	9.	sor:	Jánosok. Ha	
	1.	bek.	13.	sor:	bizonyít. Próbáljuk	
	1.	„ bek.	„	sor:	Erdélyt — folytatni.	
	1.	2. bek.	1.	sor:	csodálatos	
	1.	bek.	3.	sor:	valamibe. Nem	
	1.	bek.	3—4.	sor:	valamiért. Nem	
	1.	bek.	4—5.	sor:	gondolatai. Idejött	
	1.	bek.	18.	sor:	gyermekük vannak	

A tanulmány végén, a kötetben ez áll: (Íródott körülbelül az 1905-ik év végén.) Nyilván Ady nem emlékezett pontosan a közlés helyére és idejére. S mutatja ez azt is, hogy a kötetbeli közlés nyilvánvalóan nem a folyóiratban megjelent tanulmányok alapján történt, hanem kéziratból, amelyet Ady erre a célra külön átjavított. Innen az eltérés a két szöveg között.

Az Ismeretlen Korvin-kódex margójára Ady 1905-ig írt publicisztikájának mintegy szintézisét adja. Jól mutatja már azokat a vonásokat is, amelyek Ady gondolkodásában, szemléletében első párizsi útja, a magyar politikai válság és az orosz forradalom hatására végbementek. Nem lehet e három, egymást erősítő hatást elválasztani: csak együtt teszik érthetővé Ady 1905-ös politikai állásfoglalását, segítik megérteni darabontságát, de művészetének gazdag kibontakozását is. E jegyzetnek nem feladata Ady ekkori művészi és emberi egyéniségének elemzése, meg kell elégednünk azzal, hogy rámutatunk azokra a momentumokra, gondolati csírákra, amelyek már első párizsi tartózkodása óta érlelődnek Adyban, és végül az Ismeretlen Korvin-kódex megírásához vezetnek. A korábbi kötetek (AEÖPM V., VI.) az egyes cikkek jegyzeteiben már utaltak a fontosabb egyezésekre, de úgy érezzük, összegező felidézésük nem felesleges, a tanulmány jobb megértését segíti elő.

AEÖPM (VI. 199. 1.)— *Mi komolyan vettük az Időt, mi 1896-ban komolyan 1896-ot írtunk, ti nem, ti csak 896-ot éreztetek akkor is: A milléneumi ünnepek fényes külsőségeire, hangoskodó frázisaira céloz Ady, és arra: hogy a magyar társadalom éppen ezer évet maradt el. — Meséljük el: Európa ámulására ezelőtt valami negyven és pár évvel újra felbukkantatok én véreim: Ady az 1867-es kiegyezésre és az azt követő fellendülésre utal. Az 1905-ös szövegben harminchét évvel volt, 1911-ben javítja a költő valami negyven és pár évvel-re a kötetben való kiadás számára. — Komp-ország, Komp-ország, Komp-ország: legképességesebb álmaiban is csak mászkált két part között: Keletől Nyugatig de szívesebben vissza: Vö.: „A magyar társadalom nagy Nyugatra-lendülése ingamozgás volt csak. Sok lelket zuhantott ez meg az új Magyarország fiai, türelmetlen, előretörekedő fiai között.” (Bródy Sándor tragédiája. BN 1905. jún. 5. AEÖPM VI. 201. 1.) — Potemkin, Grigorij Alexejevics herceg: (1739—91) orosz államférfi, hadvezér, diplomata. II. Katalin (ur. 1762—96) cárnő megtévesztésére színházi díszletekből látszatterülvakat, parkokat készítettett, innen a „Potemkin-falvak” elnevezés a látszatterülvényeket felmutató, hazug dicsekvés megjelölésére. — A Nyugattal szórányosan már régen elmájkázódtak itt lelkek, Magyarországra durva ember-matériájából már kicsillant egy sereg differenciálódásra érett és alkalmas molekula: Vö.: „Kik szomorú muszájból, féllábbal, félszemmel s majdnem egész szívvel Nyugaton élnek.” (Erősek és gyengék. BN 1905. ápr. 9. AEÖPM VI. 122. 1.); „A nem nagy magyar értelmiség krémje a leginternacionalistább társaság a világon. Tele van szomjúsággal a külföldi kultúrák iránt.” (Európa Kairoja. BN 1905. ápr. 26. AEÖPM VI. 138. 1.) — *Mi nekünk váltig azt mondátok, hogy itt Európa van, kultúréltre készülünk, s megfeszített idegekkel rángattuk magunkat egyre előbbre: Vö.: „Milyen szép úton voltunk már. Kezdtünk gondolkodni és dolgozni. Kezdtük kultúrnéphez illően elszánni magunkat intenzív, intellektuális életre. A hazafiyaskodás mellett kezdett lábraállni egy kis tudomány, művészet; irodalom. Kultúr-társadalom formájára, módjára kezdtünk már élni... És mikor ez szépen megindult, jön az ár, és elborít mindent. Ma már újból nem kapható ebben az országban senki másra, mint politikára. Akkor, mikor kezdenek számbavenni, értékelni bennünket, nekünk az európai szalonok hangjára csakugyan hejretyutyuval kötelességünk felelni?” („A béka kuruttyol...” BN 1905. jan. 31. AEÖPM VI. 39. 1.) — Grünwald Béla: (1839—91) publicista, történétíró. Történeti műveiben a polgári közigazgatás következetes kiépítéséért küzdött. Főbb művei: A régi Magyarország, A magyar közigazgatási jog I—IV., Az új Magyarország. — Péterfy Jenő (1850—1899) esszéíró, kritikus. A magyar és a világirodalom több jeles alakjáról írt tanulmányt. Mindketten öngyilkosok lettek. — *És látom az új áldozatot Hadurnak, az új Gellért-papokat: A haladásért küzdő új vértanúkat, akik mint Gellért püspök az ordító táltosok áldozatául esnek. — Magyar Napkirály: XIV. Lajos francia királyt nevezték Nap-királynak. Ady itt arra céloz, hogy a kultúrát, a művészeteket pártoló Korvin Mátyas idejében felvirágozott az ország. — különös írást ró most ide egy késői, szegény és szomszagos íródeákod: Vö.: Mátyas bolond diákja c. vers. — Attavante mester (1452—1517) híres firenzei miniátor, a Mátyas könyvtárába kerülő legszebb Korvin-kódexek díszítője. — Vitéz János (1408—1472) esztergomi érsek, kiváló humanista, Mátyas király nevelője volt, de később a király elleni összeesküvés élére áll, és fogságban hal meg. — *Sejtelem-ösvények vezetnek keresztül a Királyhágón: Vö.: „Hitté formálódott bennem egy idő óta, s istenitetlet állanak ki e hitemért, hogy minket, modern, semmi magyarokat csak az erdélyi szellem föltámadása tehet valamikké.” (Rostand és Sarah. I. Rostand. Sz 1905. jan. 5. AEÖPM VI. 176. 1.). L. még: Elnémult harangok.****

BN 1905. jan. 21. — *hol Bálványos vára legtovább kacagta Krisztus gyűlevész papságát*: Bálványos várában álltak ellen legtovább a pogány magyarok a kereszténység felvételének. — *Petrus nyájába*: Péter nyájába, a keresztények közé. — *Ha szabin asszonyok lettek volna a tarka véru lovas-törzsek*: A Róma városát megalapító férfiak, a monda szerint, a szabin törzs asszonyait rabolták el, és vették feleségül. — *Julián barát*: (13. sz.) a magyarok őshazájának keresésére indult, el is jutott „Nagy-Magyarországba”, és hírt hozott a távoli testvérekről. Második útja alkalmával azonban már a tatár veszedelem hírére hozta. — *Erdély adta nekünk a Napkirályt*: Mátyás Király Kolozsvárott született, és Erdélyben nőtt fel, erre utal Ady. — *Erdély szerezte a mohácsi veszedelmet, hogy megszabaduljon tőlünk*: Egyes kortársi feljegyzések szerint 1526-ban Szapolyai János erdélyi vajda szándékosan késlekedett segítségére lenni II. Lajos királynak, ezért veszett el a mohácsi csata. — *Martinuzzi Fráter György*: (1482—1551) erdélyi politikus, korának egyik legkiválóbb államférfia, akit Ady szavai kitűnően jellemeznek. — *A nagy Kulturvolk a Rajna mentén még égette a zsidót*: Az inkvizíció tevékenységére utal itt Ady, amikor főleg a kényszerből kikeresztelkedett, de régi szokásaihoz ragaszkodó zsidókat egymásután ítéltek máglyahalálra. — *Erdélyben agg és primitív lelkű magyarok nem félték circumcisiót kérni kőbor rabbiktól*: Erdélyben a 16—17. században terjedt el a szombatosok (zsidók) szektája, mely később teljesen beolvadt a zsidó vallásba. — *circumcizio*: körülmetélés. — *Karádi Pál*: (1523—1587,?) unitárius püspök. Egyes feltevések szerint ő írta a Balassi Menyhárt áruátadásáról szóló komédiát. — *Jeremiádok itt képviselik először a megfinomodott dallelket*: A jeremiádok a 16. századi protestáns költészet sajátos termékei. A babiloni fogságba hurcolt zsidókéhoz hasonlítják, és Jeremiás próféta módjára éneklük meg a magyarság sorsát. Jelesebb szerzőik: Szegedi Kis István, Szkárósi Horvát András, Dévai Bíró Mátyás, Mélius J. Péter, Sztán Mihály, Bornemisza Péter, Dávid Ferenc stb. — *Bethlen Gábor* (1580—1629) erdélyi fejedelem, az önálló erdélyi politika megteremtője. Ady itt téved, a román irodalmi nyelv megteremtésében nem Bethlen Gábornak, hanem I. Rákóczi Györgynek (1593—1648) volt inkább része. — *pakulár*: hegyi pásztor (román) — *Szenczi Molnár Albert* (1574—1634) zsoldárfordító, filológus, nyelvtudós. — *Itt terem az első asszonytörő*: Ady itt vagy Árva Bethlen Katára (1700—1759) vagy Petrőczy Kata Szidóniára (1662—1708) gondolhat. — *Mikes Kelemen*: (1690—1761) egész sor francia, főként vallásos, művet fordított magyarrá, és a francia Madame de Sévigné művének mintájára írta meg törökországi leveleit. Ady germanofóbiájára l. még: „Nagy baj, hogy a magyar értelmiségből a politikusok anglofóbiája mellett és az általános germanizmus mellett egy kis magyar gallicizmus lehetetlen, mert — zsidók diszkreditálták.” (Párizsi noteszkönyv. AEÖPM V. 197. l.). Vagy másutt: „Igenis jogosult minden germanofóbia ez országban. Az a mi nagy nyomorúságunk ügyis, hogy a némettel szállítatjuk magunknak a kultúrát. . . nekünk szabad tanulni oroszolt, franciától, norvégtól, dántól, angoltól, csak némettől nem.” (Péntek esti levél. MK 1905. ápr. 30. AEÖPM VI. 145. l.) — *Descartes Erdély révén jut keletre*: Apáczai Csere János (1625—1659) Magyar Encyclopaediájában foglalkozik filozófiával is. Ő ismeri fel először magyar vonatkozásában Descartes (1596—1650) francia filozófus munkásságának lényegét és jelentőségét. — *Comenius Amost erdélyi asszony veszi észre*: Lorántffy Zsuzsanna (kb. 1600—60), I. Rákóczi György (1593—1648) erdélyi fejedelem felesége pártfogolta, és hívta meg a sárospataki kollégiumba Comenius Ámos János (1592—1670) kiváló cseh pedagógust és írórt. — *Rákóczi Versailles-ban is becsült nagyúr*: II. Rákóczi Ferenc (1676—1735) az általa el nem ismert szatmári béke (1711) megkötése után néhány évig

(1713—15) XIV. Lajos francia király udvarában élt. — *Bogdán, Mányoki, Kupeczky már festhetnek Erdélyben*: Bogdány Jakab (kb. 1660—1724) csendéleteket és madárképeket festett. Mányoki Ádám (1673—1757) arcképfestő, megfestette II. Rákóczi Ferenc képmását. Kupeczky, Jan (1667—1740) cseh arcképfestő. Mindhárman a magyarországi barokk művészet képviselői, de Ady téved, mert közülük csak Mányoki élt Magyarországon. — *Brillat-Savarin*: (1755—1826) híres francia konyhaművész. L. erre vonatkozóan párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „Brillat-Savarin szerint a nemzetek sorsa is csak a tápláléktól függ.” (AEÖPM V. 190. l.) — *nagy magyar agitátora a civilizációnak: Kazinczy Ferenc*: L. A 16. BN 1905. ápr. 4-i cikk jegyzetét: AEÖPM VI. 385—386. l. — *Kanton, Peking s a kínai városok jutnak az eszünkbe*: L. párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „Kanton kínai városban reggel trombita szó mellett nyitják a kaput.” AEÖPM V. 189. l. — *Kínában már Montesquieu-t olvassák*: L. párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „Montesquieu könyveit már kínai parasztok is olvassák, pedig az ázsiai koponya nincs berendezve ideákra.” AEÖPM V. 186. l. — *De szép volna hinni, hogy ideküldtünk kibőjtölni — az árját*: L.: Magyarul is tudnak. BN 1905. márc. 2-i cikkét és annak jegyzetét. AEÖPM VI. 75—76. és 375—76. l. — *Én, aki szilágyi vagyok, mint ahogy Szilágyi és szilágyi volt nagy asszonyanyád*: Mátyás anyját Szilágyi Erzsébetnek (?—1483) hívták, s a Szilágyi család birtokai közé tartozott valamikor a Szilágyság is. — Az Ismeretlen Korvin-kódex margójára c. tanulmánnyal harmonizáló gondolatok találhatók még az 1905-ös cikkek közül: A magyar Boshido, Jegyzetek a napról. I. A dán deres, Az akadémia díszülése, Vámbéry Ármin önéletrajza, Szemere Attila (1859—1905): 1905. jan. 13., aug. 25., máj. 15., jún., 4. júl. 23.: AEÖPM VI. 10., 256., 320., 324., 328. l. Mj.: VT (75.), Vp. (123.) Na (106.), Ai (133.), Vál. (131.) J (280.) Isz (92.).

9. *Úti sóhajtlások*. BN 1905. okt. 15. 8. l. — Lellei

Jó az embernek olykor elszakadni Budapesttől: Ady 1905 őszén a magyarországi látogatásáról Párizsba visszautazó Lédát kísérte el Münchenig. Az utazás nagyon foglalkoztatta a költőt. — *Mi nekem az a sörös város? Párizsnak előtornáca, melynek meg tudom bocsátani a németiségét is*: Münchenen keresztül utazik Ady mindig Párizsba, s München mint művész város „Párizs előtornáca” számára. — *A Glaspalastot átöleli a köd*: „üvegpalota” München 1854-ben megnyílt kiállító helysége. — *Lenbach, Fr.*: (1836—1904) német festő; hírnevét arcképeivel szerezte. Nevesebb képei: Bismark, Moltke, Liszt Ferenc, XIII. Leo pápa, Őnarcképe kislányával. — *Bel canto*: szép ének, régi olasz énektípus neve, ahol az énektechnikára helyezték a fősúlyt. — *Fejérváryról, Kossuthról, Apponyiról és köpő Pozsgayról*: A korabeli magyar közélet hangadó figurái. Fejérváry Géza báró (1833—1914) a „darabont-kormány” miniszterelnöke. — Kossuth Ferenc (1841—1914) publicista, függetlenségi politikus, a függetlenségi párt elnöke. Ő a koalícióba tömörült ellenzéki pártok vezelő bizottságának is az elnöke. — Apponyi Albert gróf (1859—1933) előbb a Nemzeti Párt vezére, de 1904-ben belép a függetlenségi pártba, és a koalíció egyik vezető alakja lesz. — Pozsgay Miklós demagógiájáról hírhedt függetlenségi politikus, országgyűlési képviselő. — *Hát még a Duse-arcokkal*: Duse Eleonora: I. Duse. BN 1905. ápr. 1-i cikk jegyzetét (AEÖPM VI. 384. l.). — *Keresztül egy fehér, félelmesen halott, téli világon indulok haza*: Lédához írt levelében ezt olvastam: „Münchenből a legközelebbi vonattal, nyolckor elutaztam. Olyan szomorú volt, esős, hideg, nem tudtam maradni.” (AEVL 127. l.) — *Hogy mondja a derék Isidora de Lara, a nemes grófnő?* „Utazni annyi, mint egy kicsit meghalni.” És nem utazni? Vö. párizsi noteszkönyvének

következő bejegyzését: „Isidora (!) de Lara, Utazni annyi, mint egy kicsit meghalni” (AEÖPM V. 187. l.) Isidora de Lara-ra vonatkozóan l. az előbbi idézet jegyzetét AEÖPM V. 381. l.

Mj: J (210) Pn (96)

10. *A csöppség. (Bemutató előadás a Magyar Színházban.)* BN 1905. okt. 15. 8. l. — Színház, zene — Dyb.

Fényes Samu (1863—1937) ügyvéd, író, szociológus, a Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesületének alapítója. *Szent Triko birodalmában*: a meztelenség, az erotika birodalmában. *Bourget, P.*: L. Az Observatoire-tól a Sorbonne-ig. PN 1904. márc. 20-i cikk jegyzetét AEÖPM V. 304. l.

M. Harmath Hedvig (1885—1911) a Vígyszínház művésznője, dr. Marton Miksa ügyvéd neje. — *Örley Flóra* (1861—?) operett primadonna. 1905-ben lett a Király Színház tagja. 1912-ben nyugalmoba vonult. — *Ráthonyi Ákos* (1868—1923) színművész, a Magyar Színház tagja, mint énekes művész szerepelt. — *Toth Stefánia* kellemes hangú színész, énekes szerepekben játszik a Vígyszínházban. — *Boross Endre* (1861—1925) operett komikus. Felváltva szerepelt a Magyar- és a Király Színházban. — *Megyeri (Jámbor) Dezső* (1857—1913) színművész, színiigazgató.

Mj: VT (378.)

11. *A szerelem iskolája.* BN 1905. okt. 16. 5. l. — Színház, zene

Ady szerzősége mellett érvel, ahogy Somló Sándor, a Nemzeti Színház akkori igazgatóját, valamint a színház játéktílusát jellemzi: „Somló Sándor dobni akart valamit az irodalomnak . . . Nagyon robotos munka volt ez a repriz . . . Ezernyolcszázhetvennégy óta nem jött meg a hallása a Nemzeti Színház dicső gárdájának . . . a süketfajdok uralkodnak itt. A lelketlen, különös, handabandázó, szavaló lények . . . Hogy szavaltak, hogy szavaltak.” Mindez egyezik szignált kritikáiban elmondott, megfogalmazott ítéletével. L. pl. Magyar ciklus. F 1905. ápr. AEÖPM VI. 146. l.

Stílusjegyekkel is érvelhetünk Ady szerzősége mellett. A jelzőhalmazok is bizonyítanak: „Rákosi Jenőnek egyik híres, kedves és nemes darabját . . . a pompás poézisú, derűs filozófiájú, romantikus, igazán irodalmi alkotáshoz . . . Józan, szép igéivel is ható poézisét . . .” — *Rákosi Jenő* (1842—1929) a BH nagyhatású publicistája, a magyar imperializmus álmának nacionalista hangadója, aki évtizedeken át hatott a magyar közép-osztály gondolkodásának alakulására. Mint író az újromantikus dráma képviselője. Színpadi művei közül a címben szereplőn kívül fontosabbak: *Aesopus*, *Magdolna*, *Éjjel az erdőn*, *Endre és Johanna*, *Tágma királynő*. — *P. Márkus Emma*: L. A boszorkány. BN 1905. febr. 25. jegyz. AEÖPM VI. 372. l. — *Rákosi Szidi*: L. Parasztszívek. BN 1905. máj. 14. jegyz. Uo. 397. l. — *Gerő Lina* (1862—?) naiva. Már kilenc éves korában színpadra lépett. A Nemzeti Színház tagja volt. — *Odvy Árpád* (1876—1937) színész. 1903-tól a Vígyszínház, 1904-től a Nemzeti Színház tagja, A Színművészeti Akadémia tanára, majd igazgatója. — *Gál Gyula*: L. Ikarosz. BN 1905. márc. 18. jegyz. AEÖPM VI. 382. l. — *Molnár László*: L. Olga. BN 1905. márc. 25. Uo. 383. l.

Mj.: VT (379.)

12. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 18. 5. l. — Hírek — Pont

I. Az erkölcsös Svájc

Réjane, G. Ch. (1857—1920) világhírű francia színésznő, valódi nevén Reju. Ady már párizsi tartózkodása idején foglalkozik alakjával. 1904. máj. 28-án említi A párizsi színházak c. névtelen cikkében, hogy Réjane asszony Amerikába készül (AEÖPM V. 276. l.). 1904. okt. 31-én pedig már arról

számol be a BN-ban ugyancsak szigno nélkül megjelenő cikkében (Réjane-színház), hogy: „Réjane asszony, a franciák kissé elkényeztetett művésznője, most tért vissza amerikai körútjáról.” (AEÖPM VI. 276. l.) F kőrútja alkalmával történt az Ady említette kanadai eset, melyről Ady nyilván párizsi lapokból értesült. Réjane asszony több ízben fellépett Budapesten is. Nevezetesebb szerepei: Madame Sans-Gêne, Frou-Frou, Zaza. 1906-ban színházat nyitott Párizsban, melyet a saját nevével nevezett el. — *D'Annunzio, G.* (1863—1938) olasz költő, regény és drámaíró (eredeti nevén: Rapagnetta). Primavera című verseskönyvével lépett fel az irodalomban. A század első évtizedében azonban szélesebb körökben nem annyira költészetével, mint dendiszkedésével, botrányos szerelmeivel hívta fel magára a nagyközönség figyelmét. Különösen Duse olasz színésznő iránti szerelmét szelöltették a sajtóban előszeretettel. Ady is írt róla a BN 1905. ápr. 1-i számában (Duse): 1. AEÖPM VI. 110. l. A BN 1905. szept. 21-i számában pedig egy rövid hír nyomán (uo. 6. l.) arról glosszázik, hogy D'Annunzio válik a feleségétől és svájci állampolgárságot kér, mivel az olasz törvények nem teszik lehetővé a válást. D'Annunzio felesége Galesac hercegnő volt. A Duse ügyre utal Ady jelen glosszájában is. „És szemére hányják a híres olasznak Duset és a többi.” A lap okt. 2-i híradása szerint (D'Annunzio válópöre. 6. l.) a nagy olasz költő: „Feleségével már régen nem élt együtt és most Rudini márkí, volt miniszterelnök leányát akarta elvenni.” Beszámol még D'Annunzio terveiről a lap okt. 9-i száma is (D'Annunzio tervei. 4. l.). — *És nem lehetetlen, hogy D'Annunzio úgy tesz, mint Salvini. Magyar állampolgár lesz. Mi elég erkölcselenek vagyunk. Éppen most kaptunk róla újabb bizonyítványt Németországban:* A BN-ban 1905. okt. 16-án (4. l.), Német hazudozók címmel a következő kis napihírt olvashatjuk: „Brémában összeült a leánykereskedés ellen harcoló német kongresszus, és természetesen megint belemarkoltak a mi „hú szövetségeseink”, a magyar főváros becsületébe. A kongresszus egyik előadója, egy Wagener nevű nyugdíjazott őrnagy felemlítette a többi közt, hogy a kérdés tanulmányozása végett küldött bizottság lépten-nyomon magyar leánykereskedőkre bukkan, és aztán megkockáztatta azt a kijelentést, hogy Budapest a világ legerkölcstelenebb városa. Ebben a tisztességben Wagener szerint csak Lemberg városa osztozik velünk.” — *Salvini, Tommaso* (1829—1915) olasz színész. Igen sokoldalú tehetség volt. Többször járt külföldön, különösen Othello és Jago szerepében remekelt. Budapesten is vendégszerepelt.

II. Bilse—él

Tegnap az a rettenetes hír érkezett róla, hogy meggyilkolták. Persze, hogy nem igaz. Bilse él. Nagyon is él: A BN 1905. okt. 16-i napihíre tudósít Bilse hadnagy öngyilkos címmel (4. l.): „Forbachból azt táviratozták, hogy Saarbrückenből odaérkezett utasok elbeszélése szerint Bilse hadnagy, az Egy kis garnizonból című híressé vált regény szerzője öngyilkos lett. Van olyan hír is, hogy Bilse hadnagyot úgy gyilkolták meg, de se az egyik, se a másik hír nem talált még megerősítésre. Bilse regénye tudvalevőleg annak idején roppant feltűnést keltett, és a metzi hadbíróság Bilset fellebbvalóinak megbántása és a fegyelem megsértése miatt hat hónapi fogházra és katonai rangjának elvesztésére ítélte. A regény összes példányait az ítélet értelmében elkobozták és megsemmisítették.” — A BN 1905. okt. 18-i számában viszont Bilse hadnagy él címmel jelent meg a cáfolat: „Bilse hadnagy öngyilkosságának híre nem bizonyult igaznak. Egy berni távirat szerint a regénye miatt híressé lett ex-hadnagy a svájci Brunnen városkában lakik és egészen jól érzi magát.” — *Egy évvel ezelőtt én írtam volt Párizsból a francia Bilseről:* Ady itt a francia Bilse és Ahrenberg című, a PN-nak küldött tárcájára céloz (1904. márc. 29. AEÖPM V 25. l.)

III. A titokzatos automobil

IV. Irving a Westminsterben

Irving, H. (1837—1905) angol színész, harminc évig az angol színpad legnagyobb alakja volt. A BN 1905. okt. 15-i száma számol be róla, hogy Henry Irving Bradfordban 68 éves korában elhunyt. A lap ismerteti a világhírű színész munkásságát, különösen kiemelve, nyilvánvalóan az angol lapok információi alapján közéleti szereplését: „Eredeti neve Brodripp volt — írja többek között —, de már 18 éves korában, amikor először lépett föl a londoni Sunderland-színházban, Irvingnek nevezte magát, 1887-ben királyi engedelemmel ezt a nevet vette föl, és Viktória királynő a lovagi címet adományozta neki. . . Időnként érdekes felolvasásokat tartott a művészet-ről a nagyobb angol városokban, és egy ily alkalommal a cambridge-i egyetem a doktori diplomával tisztelte meg.” — A BN 1905. okt. 18-i napihírében a következő olvasható Irvine a westminsteri apátságban címmel: „Londonból jelentik, hogy az elhunyt híres angol színészt, Henry Irvinget a westminsteri apátság templomában temetik el. Ritka kitüntetés ez, amelyben Angliának csak igen nagy halottait szokták részesíteni. Legutoljára Gladstone-t temették el a westminsteri apátságban. Irving koporsóját előkelő színgazgatók fogják a temetésen vinni.”

13. A színház csődje. BN 1905. okt. 19. 4. l. — Hírek — Lellei

A mai színház leghíresebb embere Antoine, a nagy irodalmi békéllettő, a zseniális direktor: Antoine, André-hoz: I. Lear király Párizsban c. cikk jegyzetét AEÖPM V. 361. l. — Irving, H.: L. Jegyzetek a napról. IV. Irving a Westminsterben jegyzetét (316. l.) — Bernhardt, Sarah (1844—1923) korának egyik legismertebb francia színésznője, saját nevével elnevezett színháza volt Párizsban. — Carré: L. A párizsi színházak szezonja c. cikk jegyzetét AEÖPM V. 423. l. — ville-lumière: a „fény városa”, azaz: Párizs.

Ide iktatjuk Adyknak e témakörbe vágó rövid szignálatlan glosszáját a BN 1905. dec. 14-i számából, melynek mondanivalója harmonizál az itt elmondottakkal:

Színház és forradalom

Szentpétervárott, Moszkvában, sőt Ogyesszában semmi bajuk sincs a színházaknak. Vidáman játszatják és játsszák játékaikat. Párizsban sokan emlékeznek rá, hogy a közműn legrémesebb napjaiban is voltak színházi előadások. A színházak nem törődnek a forradalmakkal. A színházakat megkímélik a forradalmak. Az élet zúghat, áradhat, a színházra nem tartozik. Mert mi köze van a színháznak — az élethez?

Ady irásának az az esemény ad aktualitást, melyről a BH 1905. okt. 14-i cikke számol be (9. l.), s melynek végső soron Ady cikke is alapszik. Az események megértéséhez itt közöljük a BH A kritika joga c. cikkének első bekezdését:

A kritika joga

Párizsból kapjuk azt az érdekes hírt, hogy Antoine színházigazgató megvonta François de Niontól, az Echo de Paris kritikusától a meghívót a főpróbára és a jegyet a bemutató előadásra, mert de Nion néhány darabjáról kedvezőtlen bírálatot írt. A megbántott referens bejelentette az esetet a kritikusok szindikátusának, viszont Antoine is nyilatkozik több lapban

magatartásáról. Meg kell jegyeznünk, hogy Antoine kiváló ízlésű, nagy képzettségű színész, igazi művészember, aki hivatását lángoló becsvágygal teljesíti s a legelőkelőbb nézőpontból ítéli meg, azonkívül páratlanul zseniális rendező. A tavalyi évadot például sok időre nevezetessé tette azzal, hogy színre hozta Shakespeare Lear királyát, érdekes fordításban, kihagyás nélkül, fényes szereposztással, melynek fődíse a saját Learje volt; a francia irodalom legdivatosabb jelei, François de Curel, Maurice Donnay szívesen adják darabjaikat Antoine színházának, mert eleve biztosak sikerükről. És most éppen ő, aki írásban is hangoztatta, tettel is igazolta, hogy annak a színháznak van értéke, amely a művészet és irodalom szolgája, túlságos érzékenységből megsérti a kritika jogát, azét a kritikáét, melynek ő köszönhet legtöbbit. Kijelenti egészen ridegen, hogy kereskedőnek tartja magát, s azt kívánja, hogy úgy is bánjanak vele. Egyetlen újságnak sincs joga kinyomatni, hogy X. vagy Y. úr boltjában rossz a portéka; ha valamely lap egyik darabját lerántja, ezzel árt a színházi üzletnek. Sőt tovább megy: ha az a kritikus, akit ő nem hívott meg a főpróbára és a bemutató előadásra, megváltja a jegyét, és ennek folytán jogosultnak érzi magát arra, hogy az előadást megbírálja lapjában, akkor ő azt az urat a kereskedelmi törvényszéknél be fogja pörölni, és kártérítést követel tőle.

14. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 20. 5. l. — Hírek — Pont

I. *Hakon király*

Hónapokig nagy volt a töprengés Norvégiában: A norvég storthing 1905. júniusában mondta ki az 1814. óta fennálló svéd—norvég unióból való kilépését, s vált önálló, független állammá. Ady már ekkor cikkel üdvözlöi a norvég trónfosztást. (L. Strófák a storthing-szenzációról. BN 1905. jún. 10. AEÖPM VI. 190. l.) Hónapokig tartott a vita a norvég storthingban a republikánusok és a monarchisták között, melyet Ady állandóan figyelemmel kísér. (L. Ófelsége. BN 1905. jún. 18-i cikkét AEÖPM VI. 197. l.) Végülis, amint ezt a BN 1905. okt. 20-i tudósítása hírül adja, a monarchisták győznek, s norvégia királyság lesz: „Norvégiában — olvashatjuk a közleményben — a köztársasági agitáció kudarcot vallott, és csaknem bizonyos, hogy a storthing kétharmad többsége a királyválasztás mellett fog megnyilatkozni. Minthogy Oszkár király nem hajlandó megengedni, hogy a Bernadotte ház tagja elfogadja a norvég koronát, a norvégek Károly dán hercegnek fogják felajánlani a trónt, és a legújabb hírek szerint már meg is szűnt a választásnak minden akadálya. Sőt azt is tudni vélik, hogy a dán herceg az ősi Hakon király néven foglalja el Norvégia trónját” — Ez a hírcikk inspirálta Ady glosszáját.

II. *Zálogházak Japánban*

Ady Japánnal foglalkozó cikkeihez I. *Jegyzetek a napról.* II. *A keresztény Japán c. glossza jegyzetét* (304. l.) — *Egy Spencernek, egy Ibsennek:* Spencer, H., I. A hétről. NN 1903. máj. 11-i cikk jegyzetét AEÖPM III. 329. l.; Ibsent, a haladásért, reformokért küzdő gondolkodót, könyörtelen társadalombírálot számtalan cikkében idézi Ady. *De Japán janatikusan vette a dolgot:* Vö.: (A Benjik és Savák. BN 1905. szept. 28. AEÖPM VI. 286. l.)

III. *A teremtés ura*

Most Németországban történt ilyen eset. Pláne két szentimentális nővért ölt meg egy férfit: A BN 1905. okt. 22-i számában (17. l.) a következő cikk olvasható: „Gyilkos zongoratanító. Berlinből jelentik: Braunschweigban megrendítő dráma történt. Egy fiatal bankgyakornok agyonlőtt két úri-leányt, azután önkénynt jelentkezett a rendőrségen. A meggyilkolt leányok Haars jómódú kiskereskedőnek Alma és Márta nevű két feltűnő szép fiatal

leánya. A kereskedő nemrég zongoratanítót keresett leányai mellé. Ekkor ajánlközött Brunkel bankgyakornok, akinek ajánlatát a kereskedő el is fogadta. Brunkel utóbb beleszeretett az ifjabb leányba, Almába, aki viszonyozta is érzelmeit. Minthogy azonban nem lehettek egymáséi, elhatározták, hogy együtt fognak meghalni. Tervüket közölték az idősebb leánnyal is, aki kijelentette, hogy ő is meg akar halni, mert Oroszországban élő vőlegénye elhagyta. Tettüket vasárnap akarták végrehajtani. A két leány elhagyta szüleinek lakását s a fiatalemberrel együtt szállóban béreltek lakást. Azután egy varieté előadást néztek meg, s ott oly jól mulattak, hogy elhatározták, hogy tervük végrehajtását elhalasztják, de elválás előtt fogadalmat tettek, hogy kedden megválnak az életüktől. Kedden a két leány felkereste Brunkelt a lakásán, ahol a fiatalember több revorverlövéssel előbb kedvesét azután pedig az idősebb leányt ölte meg. De mikor a halottat látta, elhagyta bátorsága, és önként jelentkezett. Brunkel főnökétől hír szerint ezer márkát sikkasztott.”

IV. Baneth Budapesten

Baneth Sándor: A Zeysig-botrány egyik szereplője, állítólag ő fordította a Die Ungarische Krise und die Hohenzollern von Professor Julius A. von Zeysig című, Berlinben, az Eugen Wertheim kiadónál megjelenő Habsburg-ellenes röpiratot magyarról németre. Az ügygel kapcsolatban l. a BN 1905. szept. 14-i cikkét (A Zeysig-botrány), és annak jegyzetét, amely közli a BN-ban megjelent ezzel kapcsolatos közleményeket. AEÖPM VI. 331—32 és 455—62 l. Az ügynek a lap enapi híradása adott aktualitást, mely szerint Baneth Sándor Berlinből Budapestre érkezett, hogy vallomást tegyen.

15. *A bolygó görög.* (Bemutató előadás a Király Színházban) BN 1905. okt. 20. 7. l. — Színház és zene — Dyb

Beöthy László szerencsés színháza a János vitéz diadalmas ütközete óta úgyszólván ma este ment először komoly harcba a diadalért: 1904-ben mutatta be a Király Színház a János vitézt. Beöthy László (1873—1931) a színház igazgatója félt a bukástól, mikor az addig szokatlan, magyar hangszerelésű darabot műsorra tűzte, de a siker oly elsöprő volt, hogy több mint ötszáz előadást elért. — *Pásztor Árpád* (1877—1940) író, újságíró. Kezdetben radikális, szocialista törekvéseket képvisel. Ő honosította meg az Est-lapoknál a világjáró riporter tudósításait. Írt regényt, verset, irodalmi tanulmányt, operett szöveget. Több külföldi színművet és operett szöveget fordított magyarra. *Bullykay Ákos* (1871—1935) zeneszerző, a Zeneművészeti Főiskola tanára. — *Kacsóh Pongrác* (1873—1924) zeneszerző, pedagógus, zenei szakíró. Fontosabb operettjei a János vitézen kívül: *Csipkerózsika*, *Rákóczi, Mary-Ann*. — *Fedák Sári* (1879—1955) színésznő. A magyar operettszínhadok ünnepeit művésznője. Ady sokat foglalkozik vele. — *Környei Béla* (1873—1925) operetténekes, a Lehár operettekben tűnt ki. Ady már Debrecenből ismeri, ahol bohózatokban, operettekben játszott. — *Németh József* (1855—1916) operett énekes. Humoros, ötletes színész. — *Kazal Biri* operetténekesnő. Előbb az operaház ösztöndíjasa, majd 1905-től a Király Színház tagja. — *Horváth Vince* (1837—1912) a Népszínház tagja. — *Körmendi József* (1863—1937) kitűnő karakterszínész, a Király- és a Magyar Színház tagja.

Mj: VT (380.)

16. *Az ige veszedelme.* BN 1905. okt. 21. 1—2. l. — Vezércikk — (A.) Ady ebben a cikkében áll ki először határozottan a darabont kormány politikája mellett, innen számíthatjuk darabontságát. Október 17-én nevezi

ki a király báró Fejérváry Gézát újból miniszterelnöknek, de most már nem hivatalnok kormányt akar, hanem megbízza, hogy próbálja magát elismertetni az országggyűléssel is. A közel egy éve tartó politikai válság tehát új szakaszába érkezik. Fejérváry minden rendelkezésére álló eszközöket megragad az ellenzék letörésére, és kormánya stabilizálására. Ekkor kerül a miniszterelnökség mellett működő sajtóiroda élére Vészi József, a BN főszerkesztője, akit személyes kapcsolatok fűztek Fejérváryhoz. A BN ezzel lényegében a kormány félhivatalos lapja lesz, munkatársait pedig — köztük Adyt is — külön is szerződtetik a sajtóirodához. — *Szóról szóra olvasható a koalíció főszerkesztőjében:* Ady az Egyetértés 1905. okt. 19-i számának vezércikkére céloz, melyet a lap főszerkesztője, Papp Zoltán írt Látunk! Vigyázzunk! címmel. A lap eznapj számát a rendőrség a cikk miatt elkobozta. — *Megállítani a menekülő forradalmat, melyet a Cunard Line szállít el tőlünk:* Cunard Line: a Cunard Hajóstársaság, amely az Amerikába kivándorló magyarokat szállította Fiuméből New Yorkba. L. Parasztszivek. BN 1905. máj. 14-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 397. l. — *Harminchétfélig tartottuk igével ezt az országot:* Célzás a hatvanhét utáni magyar politikára, főként a függetlenségi párt szólalásokban megnyilvánuló ellenzéki ségére. — *Pellagrahalál fekkhetett egész vidékekre:* Vö.: Ismeretlen Korvin kódex margójára (16. l.). — *Most mit akarnak elhítenni az ige sivatái? Hogy ők is akarják az ígért és ők be megérett reformokat, de előbb a függetlenség várát akarják megépíteni:* A koalíció belül főleg a függetlenségi párti politikuskok hangoztatták ezt, akik igen nehéz helyzetbe kerültek, amikor a kormány felvette programjába az általános választójogot, amely korábban a párt egyik harci jelszava volt. — *Hiszen a vezényszót sem akarják:* A hadsereg magyar vezényleti nyelve volt az, ami miatt kiéleződött az ellentét a király és a koalíció között. — *Apponyi hegybeszédéből éljünk:* Apponyi Albert a koalíció megalakulása után annak egyik legnépszerűbb vezére és szónoka. A koalíció győzelme után 1906—1910-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Mj.: Na (102.) Vp (150.)

17. Jegyzetek a napról. BN 1905. okt. 22. 6. l. — Hírek — Pont

I. A hamis szentek

Az Egyház eddig megtúrt az igazi szentek sorában néhány hamis szentet is. Szent Philoménát például: A Független Magyarország 1905. okt. 23-i számában a következő rövid hírcikk olvasható: „A pápa reformjai. Olaszországban, mint Rómából táviratozzák, nagy feltűnést okoz, hogy a bíborosok testülete a pápa határozott parancsára egész sor fölösleges szentképet, apokrif, vagy hamis szentek képét, főleg Szent Expeditus és Szent Philoména képét, továbbá a bábszerű Madonna-szobrokat kezdi kihordani a templomból. Ezzel megkezdődött a kultusz egyszerűsítése. Ezzel szemben Nápolyból azt táviratozzák, hogy a rendszabályok ellen a nép fölbőszülten tiltakozik.” (6. l.) — *Pius pápa:* X. Pius, eredeti neve: Giuseppe Melchiorre Sarto (1835—1914): 1903-tól pápa. — *sancta simplicitas:* szent egyszerűség.

II. A drága Rostand

Rostand, Edmond (1868—1918) francia lírikus és drámaíró. Korában kevesen versenyezhettek vele népszerűségben, de népszerűsége nem annyira művei valódi értékének köszönhető, mint mesterségbeli tudásának, színpadi ismereteinek. Ady antipátiája vele szemben még Párizsban fogant. L. Rostand és Sarah. Szilágy 1905. jan. 5. AEÖPM V. 176. l. — *A folyóirat száz-ezer frankot ígért Rostandnak, ha megengedi, hogy legelőször közölje új darabját, Chanteclert:* A Chantecler drámai formában írt allegórikus állatmese, csak 1910-ben jelent meg.

III. Az új Eremits-eset

Ady glosszáját két hírcikk inspirálta. A BN 1905. okt. 20-i száma (6. 1.) Eremits Pál végrendeletéről ad hírt: „Élénk emlékezetben van még, hogy Eremits Pál országgyűlési képviselőt 1903 december havában Nagykikindán meggyilkolták. A dúsgazdag képviselő harmadfél millió koronát érő vagyont hagyott maga után, melyet egy hat év előtt kelt végrendelet szerint Eremits nővérének a fia, Prekajszky Péter nagykikindai lakos örökölt, az ingatlanokra nézve azonban az özvegy haszonélvezeti jogot nyert mindaddig, anélkül, hogy újra férjhez nem megy. Az özvegy sérelmesnek találta ezt a végrendeletet, mert tudomása szerint férje néhány hónappal halála előtt új végrendeletet készített, melyben vagyonának egyharmadát őreá, a másik harmadát Prekajszky Péterre, s harmadik részét pedig szerb közművelődési célokra hagyományozta. Ez a végrendelet azonban eltűnt, Prekajszky a régi végrendeletet mutatta fel. Az özvegy utóbb kiegyezett Prekajszkyval, mert az átengedte neki az örökbe hagyott vagyon harmadrészét. De tudott a végrendeletről néhány előkelő budapesti szerb is, akinek egy alkalommal eldicsekedett Eremits, hogy ő sokkal többet hagy szerb közművelődési célokra, mint Tököly Száva, aki a budapesti Tökölániumot alapította. Ezek közül a szerbek közül négyen a saját költségükön pörrel fogják megtámadni a Prekajszky által előmutatott végrendeletet, és ebben az ügyben ma este meg is bízták egyik fővárosi ügyvédet, hogy az eljárást megindítsa.”

Ez a híradás hozta ismét a köztudatba az Eremits esetet, s mikor az újságok hírt adnak Miloszavljevics szerb képviselő meggyilkolásáról, a közvélemény a két gyilkosságot párhuzamba állítja. Miloszavljevics meggyilkolásának a híre a budapesti lapok októberi 22- számában jelenik meg, s körülményei valóban hasonlóak: „Újabb szenzáció történt az áldott földjéről híres Bácskában — olvashatjuk a BN-ban. — Szabadkán ma délután egy sváb lókupec nyílt utcán agyonverte Miloszavljevics Milán szabadkai ügyvédet, aki az utolsó választások óta a titeli kerület képviselője volt. E hír hallatára mindenkinek eszébe jut az a borzalmas gyilkosság, amelynek néhány évvel ezelőtt Nagykikindán hasonló körülmények között Eremits Pál, a torontáli gazdag képviselő esett áldozatul. Akkor is, ma is olyan embert kergetett elkeseredése gyilkosságra, aki vagyoni megrontóját látta áldozatában. ” — Ezért írja Ady is glosszájában: „Mindez a véres Miloszavljevics-eset elé tartozik, mely dermesztő megismétlődése az Eremits-esetnek.” Miloszavljevics jónévű ügyvéd volt, s közte és gyilkosa, Ulrich János között onnan ered az ellentét, hogy Miloszavljevics egy polgári perben ügyvédje volt Ulrich ellenfelének, s szerinte megrövidítette. Ulrich a gyilkosság után azonnal bérkocsiba ült, és jelentkezett az ügyészségen. Egyenesen a soros ügyész elé vezettette magát. Alázatosan, tisztelettudóan köszönt és jámbor arccal jelentette az ügyésznek:

— Kérem, én Ulrich János vagyok. Most öltem meg a nagytemplom-utcában Miloszavljevicsét. Már régen készültem erre, most végre sikerült. Tönkretett engem, elpusztított engem, hát most megadtam neki ezért! Tessék kérem lecsuktni!

Az ügyészségen eleinte kételkedve fogadták ezt a vallomást, de amire azt Ulrich János ismételte volna, megérkezett a vallomás lényegének megerősítése, hogy Miloszavljevicsét agyonverte Ulrich. Azonnal írásbafoglalták önfeljelentését, letartóztatták és lekísérték a fogházba. Ulrich nyugodtan, minden megbánás, de minden ellenkezés nélkül is követte a fogházort zárkájába... Csak annyit mondott, hogy ő nem tagad semmit, bevall mindent, és ha valami kérdezni valója volna bárkinek is, úgy csak kérdezzék meg.

— Még tanúra sincs szükség — szölt. — Akár mindjárt fel is akaszthatnak. Megtettem, jól tettem . . .

Az eset részletesebb ismertetésére azért van szükség, mert ez teszi érthetővé Ady állásfoglalását. Ulrich ugyanis valamikor igen jómódú ember, százhatvan láncc termőföld gazdája volt. De ebből a jómódból alaposan kiforgatta őt az említett per, amelyben Miloszavljevics képviselte ellenfelét. Ulrich nemcsak a pört, de ezzel együtt egész vagyonát is elvesztette. A szó szoros értelmében teljesen tönkrement és az egykor gazdag ember koldusbotra jutott. Azóta folyton nyakára járt a képviselőnek s legutóbb ajánlatot tett neki, hogy vegyen részére egy malmot. Miloszavljevics ezt a kérelmet elutasította, s ez érlelte meg benne a gyilkosság tervét. Ulrich már évekkel ezelőtt Král bácsalmási nagybirtokos meggyilkolásával volt vádolva, de bizonyítékok híján felmentették.

18. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 24. 7. l. — Hírek — Pont

I. *Egy nagy sztrájk*

Magyarország sztrájkol — Hymen. Évről-évre kevesebben házasodnak itt az emberek: Pár héttel előbb jelent meg a Statisztikai Havi Közlemények szeptemberi száma, melynek adatait a lapok ismertetik. Ady glosszája ezen alapszik. A BN 1905. nov. 12-i száma A magyar birodalom népessége címen közli a népszaporulat és halálozás statisztikáját. Eszerint: ezévi szeptember hónapban 58 192 gyermek született élve a magyar birodalomban, az elhaltak száma pedig 40 979-re rúgott, úgy, hogy a természetes szaporodás 17 213-at tett. A közölt számokból a társországokra esett 8 128 élve születés, 5 251 halálozás és 2 877 főnyi szaporodás. Az előző év szeptember havi eredményeivel szemben az ideai szeptember meglehetősen kedvezőtlen eredményekkel zárult. A születések száma 5 500-zal volt kevesebb, mint tavaly szeptemberben, a halálozás pedig 5 800-zal multa felül a tavalyi szeptember halálozását, úgy, hogy a szaporodás 11 300-zal maradt alatta a tavalyi eredménynek. Az eddig lefolyt 9 hónap adatait tekintve, még kedvezőtlenebbnek mutatkozik az ideai eredmény a tavalyihoz képest. A születések száma majdnem 13 000-rel kevesedett, a halálozások száma ellenben több mint 62 000-rel növekedett a 9 hónap alatt, úgy, hogy a természetes szaporodás több mint 75 000-rel kevesebb az ideai év első 9 hónapjában mint a tavalyi év megelőző időszakában. (17. l.)

II. *Tisza—Apponyi—Delcassé*

Tetszik tudni, hogy Tisza megölte magát, mikor a pártja kisebbségben maradt: Tisza pártja, a szabadelvű párt, 1905. januári választásokon maradt kisebbségben a koalíciós pártokkal szemben. Ekkor terjedt el a lapokban a kőszá híre, hogy Tisza István megölte magát. — *Ügyszintén öngyilkosságot követett el Apponyi is, mikor a koalíciónak beborult:* Amikor a király és a koalíció vezérlebízottsága között a tárgyalások kudarccal végződnek, és a király újból megbizza báró Fejérváry Gézát most már végleges kormány megalakításával október 19-én, Apponyi Albert hazautazik birtokára vadászni. Ekkor terjed el a híre, hogy öngyilkos lett, s erről a BN is hírd az okt. 20-i számában: „Álhír Apponyiról. Az osztrák fővárosból ma eljutott Budapestre az a hír, hogy Apponyi Albert eberhardi birtokán öngyilkos lett. Volt olyan hír, hogy Apponyit vadászaton halálos szerencsétlenség érte. A hír érthető megdöbbenést keltett, de már délben megjött a hiteles cáfolat. Az esti lapok már közzétették Apponyinak Kaas Ivor báróhoz intézett következő táviratát: Magyar Távirati Iroda kérdészködéséből értesültem balesetem híreről. Kérlek juttasd nyilvánosságra, semmi bajom, egészséges vagyok.” — *Most meg Delcassé, a francia ex-külgügyminiszter nem élte túl a maga nagy csődjét:* A Magyarország aznapi számában (13. l.) olvasható a

hír, mely Ady glosszáját inspirálta: „Hazug szenzáció. Berlinből jelentik, hogy ott egy ma először megjelent lap azt a hírt közli, hogy Delcassé öngyilkosságát követett el. A hír azonban nem igaz.” — A lapok már hónapokkal előbb cikkeztek a Delcassé körüli botrányról, melyet a *Matin* c. francia lap egyik leleplező cikke robbantott ki. Ady glosszájának jobb megértéséhez a BN 1905. okt. 8-i cikke alapján ismertetjük az esemény hátterét: A *Matin* egy cikke foglalkozik a marokkói ügygel, amely cikk látszólag Delcassé közlésén alapszik, és többek között elmondja, hogy mint jelentette be Delcassé a minisztertanácsnak lemondását. Delcassé kijelentette, hogy Angolország hajlandó Franciaországot a legvégsőig támogatni és előre nem látható támadások esetén Franciaországot segíteni. A *Matin* ehhez hozzáfűzi, hogy Angolország tényleg szóbeli nyilatkozat alakjában közölte a francia kormánnyal, hogy amennyiben megtámadtatnék, kész flottáját mozgósítani, a Vilmos-csatornát megszállni és százezer embert Schleswig—Holsteinba vezérelni. Delcassé az angol orientációt képviselte Franciaországban, és a németek elleni revansot hirdette. Ő kötötte meg 1904-ben az angol—francia egyezményt, „az entente cordiale”-t mely később az Antant alapjául szolgált. 1905 tavaszán azért nyújtotta be lemondását, mert a minisztertanács nem helyezte erős németellenes rendszabályokat javasoló politikáját.

III. A norvég vlgjáték

Már megvezércikkjezte a világsajtó, hogy Károly dán herceg norvég király. Eközben pedig Norvégiában népszavazás lesz. Károly herceg nem vonulhat be népe fővárosába. Ady glosszája a BN aznapi hírcikkein alapszik. Az egyik arról számol be, hogy Nansen Fritjof, a híres sarki utazó Kopenhágába érkezett, hogy a kormánynak megbízásából elhárítsa azokat a nehézségeket, melyek Károly dán herceg trónralépése elé gördültek. A dán kormány körében kétféle fölfogásnak vannak hívei. Némelyek azt hiszik, hogy Károly herceg csak a norvég nép szavazása után és csak abban az esetben fogadhatja el a norvég koronát, ha ez a szavazás ránérvé kedvező. Ezzel szemben mások azon a véleményen vannak, hogy a norvég storthing népszavazás nélkül is megoldhatja a trónkérdést. — Egy másik hír szerint Blehr volt norvég miniszterelnök előadást tartott, melyben Norvégia jövőendő államformájának meghatározására népszavazást hoz javaslatba, s a köztársasági államformát pártolja. A köztársaság elnökét javaslata szerint a storthing választja. A gyülekezet, amelyen mintegy ezer ember vett részt, végül egy határozati javaslatot fogadott el, amely a népszavazás megtartása mellett foglalt állást. — *Mégiscsak halad a világ. Ha nem is Szerbiában, de más országokban:* Ady itt arra céloz, hogy Szerbiában, miután meggyilkolták Sándor királyt, továbbra is megtartották a királyságot, és I. Pétert ültették a trónra.

19. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 25. 4—5. l. — Hírek — Pont I. A „szép Matild”

Kellett-e Vitte grófnak világhistóriát csinálni: Ady glosszája a BN aznapi számának hírcikkén alapszik (5. l.): „Vitte grófné a cárnénál. Pétervári táviratunk jelentette tegnap, hogy Vitte Matild grófnét bemutatták Alexandra cárnőnek. Első pillanatra a legegyszerűbb dolog a világon. Már pedig, ha a hivatalos távirat közöl valamit, úgy annak némi jelentősége is van bizonyára. Vitte grófné mindeddig ismeretlen volt az udvar előtt. Ez azonban semmiesetre sem volt az ő hibája. Ameddig Vitte nem volt gróf és a világ egyik legismertebb férfia, nagyon jól értették Pétervárott, miképpen kell őt tekintetbe se venni. Az udvarnál egyszerűen vonakodtak őt fogadni.

Vitte grófné ugyanis egy rigai zsidó családból származik. Ehhez járul még, hogy a grófné előéletéből a legmerészebb történetek ismeretesek. Vitte állítólag, mielőtt elvette, hosszú ideig viszonyt folytatott a „szép Matild”-dal. Nem tudni, mit bocsátottak volna meg inkább a magas udvari körök Vittenének: előéletét-e, vagy származását. Most azonban megváltozott a helyzet. Vitte nagyon lekötölte magát a cári udvart, s a grófi cím mindent befed.” — Vitéhez I. AEÖPM VI. 354. l.

II. A kegyes sajtóhiba

Néhány hazaáruólót kineveztek most főispánnak. Arad vármegyének is jutott egy: A hivatalos lap 1905. okt. 25-i száma közölte a az új főispánok kinevezését azoknak a főispánoknak a helyére, akik nem vállalták a Fejérváry kormány politikájának támogatását. Ezeket nevezték a koalíciós lapok hazaáruólóknak.

III. Új Báthory Erzsébet

A BN aznapi számának következő napire szolgált alapul Ady glosz-szájának: „Tizenöt gyilkosság. Rémséges eset tartja izgatottságban Barnbech lakosságát. Hamburgból táviratozzák lapunknak, hogy tegnap este Barnbechben letartóztatták egy névelöntézet tulajdonosnőjét, akiről kiderült, hogy rövid idő alatt a felügyeletére bízott gyermekek közül tizenötöt megölt és holttestüket elrejtette. A nép majdnem szétszaggatta a bestiális asszonyt, mikor a csendőrök elhurcolták.” — *Báthory Erzsébet* (1560—1614) Nádasdy Ferenc főnemes szadista hajlamú felesége. Csejtei kastélyában sok száz fiatal lány kinzásában gyönyörködött.

Mj: (A kegyes sajtóhiba) Vp (152.)

20. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. okt. 26. 4—5. l. — Hírek — Pont

I. Amerika és a házasság

Vége is az amerikai bíróságok nemes megértése sem terjedhet túl a bigámian: A lapok elég sokat foglalkoznak ebben az időben az amerikai házassági botrányokkal, az egymást érő házasságszédelgésekkel. Ady cikkét valószínű a BN 1905. október 23-i számának Kedélyes bigámia című hírcikke inspirálta. Arról számol be, hogy a New-York-i bíróság egy Sobiecit nevű lengyel származású gyári munkás fölött ítélkezik bigámia miatt. Azelőtt tizenegy esztendővel lépett házasságra első feleségével, akinek öt gyereke született tőle. Majd egy évvel azelőtt elvett egy leányt, akinek másik lakást rendezett be. Sobiecit felváltva egyik éjjelt az egyik a másikat a második feleségével töltötte. Feleségének azt mondta, hogy minden második éjszaka a gyárban van elfoglalva. Hatvan korona heti keresetét híven megosztotta két felesége között, míg egy véletlen ki nem pattantotta az ügyet. A tárgyalóteremben az első és a második feleség egész kedélyesen beszélgetett egymással, s dicsekedve mutogatta az első a legifjabb, a második pedig az első gyerekeit, akik körülbelül egyidőben születtek, és oly nagy a hasonlatosság közöttük, hogy bárki ikreknek tarthatná őket.

II. A gyarmatok haszna

Németország pláne vezet ezen a téren: A BN aznapi számában olvasható A miniszter üzletei címen egy hírcikk, amely Ady glosszájának alapul szolgált. Egész Németországban feltűnést keltett a Berliner Tageblattnak az a jelentése, hogy Podbielszki miniszter és Stuebel gyarmatiügyi igazgató részese a Tippelskirch és Társa cégnek, mely hadfelszerelési cikkeket szállított a német kormánynak. A lap kiderítette, hogy a cég üzleti könyveiben a P.-vel jelzett számla tulajdonosa Podbielszki, az St. számláé pedig Stuebel. A hír főként azért keltett nagy feltűnést, mert a délnyugat-afrikai háború alkalmával Podbielszki és Stuebel milliókra rígó árút rendelt a Tippelskirch cégnél, s ha ők csakugyan részesei a cégnek, akkor a kormány egyik tagjának

s a gyarmatügyi hivatal vezetőjének személyes érdeke, hogy a gyarmati háború minél tovább húzódjék. A Tippelskirch-cég tegnap kijelentette, hogy Podbielszki és Stuebel már nem tagja a cégnek. Egy Berlinből érkező újabb távirat pedig arról számolt be, hogy Stuebel gyarmatügyi igazgató meggyanúsítása miatt a külügyminisztérium pört indított a Berliner Tageblatt ellen. — Egy éjjeli távirat pedig azt jelentette, hogy Podbielszki miniszter lemondása befejezett tény, és most már csak a tisztességes visszavonulás formáját keresik számára. — Ezekre a hírekre céloz Ady glosszájában.

III. A fajközi szerelem

Kiderül most, hogy a leánykereskedők új piacot nyertek Kínában: A Magyarország 1905. október 24-i számának hírcikke számol be leánykereskedés Amerikában címvel, hogy egy Chicago és Sanghaj közti bűnös leánykereskedésnek jöttek a napokban nyomára. Negyvenkilenc ifjú amerikai és kanadai leánykát bírtak rá csábos ajánlatokkal, hogy gazdag kínaiaknál jövedelmező álláshoz fognak jutni, s aztán elhurcolták őket. Egy-egy leányért 500—1000 dollár árat is fizettek. Ez a hír az inspirálója Ady glosszájának. Néhány héttel később (nov. 8-án) a BN a Különfélék rovatban terjedelmesebb cikket szentel az eseménynek. Elmondja többek között, hogy a Sanghajban tartózkodó amerikai konzulnak jutott tudomására, hogy egy chicagói és egy sanghaji asszony, kik összeköttetésben állottak egymással, üzték ezt a gyalázatos mesterséget. Ezután leírja részletesen, hogy csalták ki a lányokat, és neveket is említ. A lányok közül volt, aki öngyilkosságot követett el, amikor megtudta, hogy milyen sors vár reá.

21. Jegyzetek a napról. BN 1905. okt. 27. 4—5. l. — Hírek — Pont

I. A gyomor

Dévoulède, P. (1846—1914) francia nacionalista politikus, a Németország elleni revans hirdetője, akit hat évvel korábban száműztek Franciaországból, de éppen ez idő tájt kapott amnesztiát és arról nyilatkozott, hogy visszatér Párizsba. Ady itt a koalíció hangoskodó nacionalista politikusaik szánja a figyelemztetést. — Oroszországban most már alighanem csakugyan ki fog ütni a szabadság: Ady már Nagyváradon felfigyelt az oroszországi eseményekre (l. erre vonatkozóan A pétervári ágyúmerénylet. BN 1905. jan. 21-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 438. l.), és mindvégig figyelemmel kísérte azt. Nem csoda, ha most, amikor egymásután érkeznek a hírek az újból fellángoló forradalomról, lelkesedéssel glosszázza. Az alábbiakban részleteket közlünk a BN 1905. okt. 26-i és 27-i számának beszámolóiból az orosz forradalmi hullámról, amelyek egy részét valószínű Ady fogalmazta:

A föléledt forradalom

Budapest, október 25.

Ami előrelátható volt, az bekövetkezett Oroszországban: az a látszólagos alkotmány, amelyet a cári autokrácia a дума elrendelésével a nagy birodalomnak megadott, nem elégíti ki a szabadságért küzdő népet és újabb, félelmetes forragnak vált kútforrásává. A radikális és szocialista elemek meg akarják akadályozni a дума-választásokat. A vasúti sztrájk, amely már teljesnek mondható, mert a varsó—pétervári vonalon is szünetel a forgalom, az egész birodalom gazdasági életét tökéletesen megbénította. Hozzájárult az ipari munkások sztrájkja, amely sokhelyütt általános sztrájkká szélesedett ki.

De míg eddig a vasúti alkalmazottak és a munkások sztrájkja aránylag nyugodtan folyt le, csekélyebb összeütközésektől eltkintve, ma a kozákok és munkások olyan véres összeütközéseit jelentik Jekatyerinoszlávból, amely a pétervári január 22-iki rémes napokra emlékeztet. Torlaszok, sortűzek, elesettek és megsebesültek százai: — teljesen forradalmi kép az, amit az oroszországi hírek megrajzolnak. És a cárizmus ultima ratio-ja, a katonaság nem áll elegendő számmal az autokrácia rendelkezésére. Még a keletázsiai harctéren van a hadsereg javarésze. De kérdés, hogy vajon ha hazatérnek a megvert és demoralizált orosz katonák Mandzsúriából, megbízható eszközei lesznek-e a cári autokráciának? Nem fog-e velük a forrongás új eleme vegyülni az általános lázadásba?

Általános sztrájk

Pétervár, október 25.

Moszkvában a távíróhivatalok alkalmazottjai sztrájkba állottak és a város már majdnem teljesen izolálva van. Pétervárott is sztrájkolni készülnek a posta és távíró alkalmazottjai. A közúti forgalom szünetel, és minden munka megakadt. A sztrájkolók kényszeríteni akarják a kormányt, hogy képviseletet adjon a munkásoknak a dumában. Tegnap tízezer munkás a gyűlések után vörös zászlók alatt és forradalmi dalokat énekelve a főposta elé vonult s megütközött a katonasággal. A tüntetők visszaszorították volna a főposta őrizetére kirendelt katonaságot, ha két eszkadron kozákság nem jön és szét nem veri korbáccsal és kardlappal a tömeget. A gyalogság puskatűzzel támadta meg a tüntetőket. Igen sokan megsebesültek. Egy sztrájkolót lelőttek, amikor a távíró vezetéket el akarta vágni. Moszkvából jelentik, hogy azt a mozdonyvezetőt, aki Silkov herceg kérésére a miniszter külön vonatát vezette, mikor egy bakui vonatot elindított, a sztrájkoló vasúti alkalmazottak lehúzták a mozdonyról, és a már robogó vonat kerekei alá dobták. A boldogtalan gépészt darabokra szaggatták a kerekek.

Moszkva, október 25.

Tegnap estefelé a sztrájkolók megrohanták a főpostaépületet. Az összes hivatalnokok megszüntették a munkát, és katonaság tartja fenn a forgalmat. Félő, hogy a vezetékeket elvágják, és akkor Moszkva el lesz zárva a világtól.

A gyógyszerárak tulajdonosai gyűlést tartottak, amelyben elhatározták, hogy az összes gyógyszerárakat bezárják, megtagadják az orvosok előállítását s a gyógyszerári alkalmazottak mozgalmához csatlakoznak, hogy politikai szabadságokat és reformokat kapjanak. A szocialista párt képviselői mai konferenciájukon elhatározták, hogy egyöntetű eljárás céljából Oroszország minden részében helyi bizottságokat szerveznek.

Pétervár, október 25.

A délnyugati vasúti vonalon, a lengyel vasúti hálózaton és a pétervár — varsói vonalon a munkások a sztrájkot proklamálták és a forgalmat megszüntették.

Varsó, október 25.

Várakozás ellenére ma a varsó—bécsi vonalon megszüntették a forgalmat.

Moszkva, október 25.

A mérnök-egyesületek kongresszusa a sztrájkot proklamálta. A kongresszus határozata az összes gyárak, művek, műhelyek stb. mérnökeire nézve feltétlenül kötelező. A munkát már ma megszüntették.

Sortűz

Jekatyerinoszlav, október 25.

Miután a kozákok egy diákgyűlést szétoszlattak, a városháza mellett több ezer főnyi tömeg gyűlt össze. Midőn a csapatok megjelentek, a tömeg torlaszokat kezdett építeni. A katonaság sortűzet adott, mely alkalommal számos ember életét veszítette, illetőleg megsebesült. Ugyanabban az időben a város másik végén a Puskin emlékszobor közelében a katonaság tüzelt a sztrájkoló munkásokra, kik közül hármat megöltek és kilencet megsebesítettek.

Bp. 1905. okt. 26.

A föléledt forradalom

Budapest, október 26.

Oroszország nem forradalom előtt áll, hanem nyakig benne van a forradalomban. A vasúti alkalmazottak általános sztrájkja, amelyhez a posta- és távírdahivatalnokok szolgálatmegtagadása járult, és amelyet rémségesen egészít ki az ipari munkások általános sztrájkja: — ez a forradalom. A modern államszervezetekben a forradalmi átalakulások nem okvetlenül kasza-kapa-forradalom keretében történnek meg. Az olyan mélyreható és nagyszabású gazdasági harc, mint az, amely most Oroszországban folyik, már maga a forradalom, és alkalmas az állam régi alapjait szétrombolni és az államszervezetet új alapokra fektetni.

Minden jel arra vall, hogy ez a történelmi processzus folyik most Oroszországban is. A régi, erős cári birodalom tehetetlenül vergődik, és csak a demokrata alkotmányon épülhet föl az új, a szabad Oroszország.

A forradalom kitört

Köln, október 26.

Pétervárról táviratozza a Kölnische Zeitung tudósítója, hogy a forradalom kitört. Az események oly ijesztő gyorsasággal kergetik egymást, hogy bizvást el lehet mondani, hogy Oroszországban megkezdődött a forradalom. Már nem gazdasági érdekekért folyik a küzdelem; politikai jelszavakkal szabadságért, politikai jogokért dúl a harc. Veszedelmes népszónokok és agitátorok, hivatalnokok és diákok tüzelik a népet. A kormány addig nézte tétlenül a fejleményeket, míg most lehetetlen úrrá lennie a helyzeten. Az eledel ára rohamosan emelkedik. A tehetősebbek összevásáraolnak mindent, mert ki tudja, mit hoz a holnap.

Az egész sajtó sürgeti a kormányt, hogy vegye elejét a forradalomnak, és teljesítse a népgyűléseken követelt politikai, szociális és gazdasági reformokat. Álarcos és tisztí álruhába öltözött szónokok nyíltan izgatják a népet, hogy gyilkolják le a hatalom bitorlóit és a burzsoázia vezetőit.

A sztrájkoló vasutasok száma félmillió. Az óriási sztrájk hatását máris érzi a lakosság minden rétege. Éleség alig van, és a tüzelőanyag is kezd elfogyni. A pétervári egyetem jogi fakultásának 3000 hallgatója 11 szociáldemokratát és egy forradalmárt választott seniorokká. Svenensky reakcionárius érzelmű tanárt bojkottálták, és kényszerítették előadásainak otthagására.

II. Uri nyavalya

III. A napfolt

Egy új napfolt. Nagy, nagy: A Magyarország 1905. okt. 21-i számában olvasható a napihír, mely Ady glosszájának alapul szolgált: „Óriási napfolt. Rómából jelentik nekünk, hogy Rodriguez páter, a vatikáni csillagvizsgáló igazgatója, óriási napfoltot fedezett föl a napon, amelynek két centruma van, és kiterjedése felülmúlja a 13 millió négyzetkilométert. Ezt a hatalmas foltot, amelynek hossza a nap átmérőjének egy nyolcadát teszi ki, fekete üvegen át nézve, szabadszemmekkel is lehet látni.” — *Flammarión, C.* (1842—1925) francia csillagász, a Párizs melletti Juvisy csillagvizsgálóban végezte kutatásait. Különösen a csillagászat népszerűsítése terén végzett jelentős munkát. Ady már párizsi tartózkodása idején foglalkozott alakjával: L: Párizsi levél. Szilágy 1904. jún. 30-i és Új napimadás. Jövendő 1904. aug. 14-i cikkeit és azok jegyzetét. AEÖPM. V. 67., 100., 324., 338. l.

IV. Bögöte

Bögöte kis Vas megyei falu, Batthyány Ervin gróf birtoka. A felvillagosult gróf iskolát létesített birtokán a falusi szegényeknek. Ady az eseményről már korábban hírt ad: I. Ervin gróf iskolája. BN 1905. szept. 23-i cikkét (AEÖPM VI. 279. l.). Valószínű a BN 1905. okt. 21-i, az eseményről beszámoló cikkét is Ady fogalmazta. Teljes terjedelmében közöljük:

Bögötén

A kultúra vágya és szomjúsága, a tudomány és a tudományos szellem ereje, a világosságnak, az elmék felvilágosításának és az igazi tanításnak akarása makacs és kemény küzdelmet ví a világon mindenütt azzal, ami elmaradottság és tudatlanság, és azokkal, akiknek érdekük a lelkek sötétsége. Országokon átnyúló, a földet körülölelő, hosszú vonalon csikorog a harc. Egyik forró pontja most: *Bögöte*.

Bögöte. . . Mi az a Bögöte? Mi van Bögötén? Mért ég a harc és ha ég, hogyan dől el Bögötén? Megirtuk már egyszer.

Bögöte kis falu Vas megyében. Szegény, nyomorult, elmaradott. Határában birtoka van gróf Batthyány Ervinnek, egy olyan grófnak, akinek a feje gondolatokkal és tudással, a szíve szeretettel van tele. Páratlan gróf a grófok között. Nem futtat, nem csinál koalíciós politikát, hanem — ez a bögötei harc kezdete — csinált egy iskolát, egy minta iskolát, egy ingyen iskolát Bögötének, úgy okoskodván, hogy a tudás: az emberi felemelkedés kezdete. Az iskola vezetőjének meghívta Tarczai Lajost, a szociáldemokraták egyik nagy tudású, képzett vezéremberét, aki középiskolai tanár: — vezesse az iskolát a tudomány igazságai szerint, a krisztusi szeretet szellemében.

A Batthyány Ervin iskolája miatt kezdődött meg Bögötén a küzdelem, és Bögöte most a nagy csatavonalnak, de a magyarnak mindenesetre legérdekesebb pontja. Mi lesz hát Bögötén? Olyan forrásból, amely apróra ismeri a részleteit, a következőket írják nekünk erről az érdekes, páratlan, forró küzdelemről.

Zola Verité-jének legsötétebb lapjai elevenednek meg mostanában Vas megyében gróf Batthyány bögötei iskolája körül. Az iskola még meg se nyílt, máris talpon áll az egész megyebeli papság s a legelkeseredettebb küzdelmet folytatja az iskola ellen. Az aknamunkát mindenesetre meg kell ismernie a nyilvánosságnak, de lehetetlen előbb pár szóval rá nem mutatni arra a klerikális oktatásra, amely eddig a környéket boldogította.

A bögötei nép egyáltalában *nem tud számolni*. Összeadásról, kivonásról fogalmuk sincs. Húsz-huszonöt éves emberek *nem tudják, ki az a Petőfi*.

A Vas megyét környező megyék neveit nem tudják. A műveletlenségnek a legalacsonyabb fokán állnak az emberek. Miért? Mert a meglévő felekezeti iskolában a gyermekek nem tanulnak, hanem a tanító számára házi munkát végeznek.

Mit tett erre Batthyány Ervin? Modern iskolát emelt — az utolsó szegig a saját költségén. Az iskolának tágas, világos verandája van s óriási udvara. Az udvaron hatalmas kert van, ahol nyáron kertészetet tanulnak a gyermekek; minden, amit termelnek, az övék lesz. A tanítás részben a praktikus életszükségletekkel ismerteti meg a gyermekeket, részben természet-tudományi ismereteket ad nekik.

A tanulók az összes tanszereket ingyen kapják s a szükséges ruházatot is. Iskolaorvos vizsgálja őket hetenként kétszer, s gyógykezelésük semmibe sem fog kerülni. Az iskola berendezése a legújabb pedagógia követelményeinek megfelel. Olyan padok vannak benne, amelyekben ülve is, állva is lehet dolgozni; az iskola szép fizikai felszereléssel, modern természettudományi képtárral s szertárral van ellátva; külön terem van berendezve, ahol kézügyességet sajátítanak el a tanulók a slöjd oktatás által. Minden, amit készítenek, a sajátjuk marad. A termek tágasak s egészségesek. Két tanító tanít. Hogy az iskola megnyitása késett, annak az az oka, hogy a padok nem készültek el.

Tarczai Lajos, a tanító addig azzal foglalkozott, hogy maga köré gyűjtötte a földműveseket, írni, olvasni s számolni tanította őket, s esténként Petőfit s Aranyt olvasta föl nekik; ő, a hazátlan bitang: ahogy a környékbeli papok a szószékről hirdetik róla.

Mert hallatlan támadások indultak meg a modern oktatás, vad küzdelem indult meg — az iskola ellen. A szószékről a rágalmak özöne árad Batthyány Ervin ellen, a számtartója ellen és az iskola tanítója ellen. Vezérekedik mindebben Tyuk Pál, a bögötei káplán. Tyuk Pállal kétszer történt már meg, hogy hívei kivonultak a templomból — szónoklata alatt, szónoklata miatt. Szent hevért azonban ez a kettős kudarc nem csökkenti. A környékbeli papság buzgalomát hasonlóképpen nem. Rendíthetetlenül, lángoló haraggal, vad elkeseredéssel küzdenek — az iskola ellen. Azt hirdetik, nem kell iskola, mert az arra való, hogy a nép hitét megrabolják. Aki csinálta, az veszedelmes anarchista. Ez a gróf! A számtartója, az hitetlen pogány, mert négy év óta nem tette be a lábát a templomba. A tanító hazátlan bitang, akit a hívők Pestről kivertek.

Ennek a kiverésnek érdekes históriája van. Tarczai már rég Bögötén volt, mikor két klerikális lap azt írta, hogy Pesten egy gyűlésen megverték. Ezek a lapok óriási tömegben érkeztek le Bögötére s Jánosházára, ahol a papok terjesztették, s a szószéken fölolvasták a hazug hírt. A környékbeli klerikális lapok állandóan denunciólják a tanfelügyelőnél az iskolát, pedig az oktatás még meg sem kezdődött.

Undorító látvány ez. A műveletlen nép számára egy nemes ember iskolát állít föl, modernségében páratlant ebben az országban, a tanító még meg se kezdhetette benne a tanítást, máris nyoma van működésének, mert a közeli Szombathelyen tudományos előadás-sorozatot tervez a Társadalom-tudományi társaság előadásainak mintájára: a mozgalom egyik vezető embere Éhen Gyula, volt polgármester; az elbutított népek részben elemi oktatást, részben tiszta magyar kultúrát ad Arannyal és Petőfivel — és íme az iskola, a tudás, a kultúra, a magyar műveltség ellen indult meg egy olyan harc, amelynek féktelenségénél csak hazugságosabb mivolta nyilvánvalóbb.

Eddig tart a bögötei küzdelemlről szóló beszámoló. Ez folyik Bögötén Figyeljen rá mindenki, akinek kedves a nép érdeke, a kultúra és a szeretet

igazi szelleme. *Holnap nyílik meg Bögötén az iskola.* Az a düh, amely az iskolának ront neki, elárulta magát, leleplezte magát. Akiknek kedves hát az ország haladása, a nép jóléte, akinek kedves a kultúra, forduljon szeretettel a furcsa nevű Bögöte felé, és az iskola megnyitására küldjön testvéri üdvözlést azoknak, akik felépítették az iskolát és azoknak, akik a haladás szellemével töltik meg, akik mind együtt állnak elébe a sötétség és az érdekes fanatikus támadásának.

BN 1905. okt. 21.

Az iskola megnyitásokor a klerikális reakció által fölbujtott tömeg valóban botrányokat provokált. Ady több cikkében foglalkozik vele. Glosszájának megértéséhez itt közöljük a BN beszámolóit az eseményekről, annál is inkább, mert feltehető, hogy megfogalmazásukban Ady is közreműködött. Az okt. 24-i cikket majdnem bizonyos, hogy Ady fogalmazta. „Megjósoltuk és mi jósoltuk meg először” — kezdi a tudósítást, s ezzel Ervin gróf iskolája. BN 1905. szept. 23-i cikkére utal (L. AEÖPM VI. 279. l.):

Mi történt Bögötén?

Budapest, október 23.

Megjósoltuk és mi jósoltuk meg először, hogy nagy hire lesz még Bögötének, a Vas megyei falunak. Gróf Batthyány Ervin jóvoltából egy iskola épült Bögötén. Ez az iskola lett volna az első iskola, mely nyíltan fogott volna hozzá a szegény, mágnások és papok által mesterségesen elbutított magyare nép lelki felszabadításához. Két ízben is irtunk a bögötei iskoláról, a körülötte folyó ádáz harcról. Tegnap kellett volna az iskolát megnyitni, de az összeállott dühödő reakció erőszakkal megakadályozta. Úgy kell — nekik. Most már odafigyel az egész ország. És a hallatlan botrány rendezői lakolni fognak. Bögöte példájára pedig meg fog indulni a harc mindenütt a népbuító reakció, a középkori kasznáragyvelők, hülye falusi kiskirályok és a hecc-káplánok ellen. Bögötén pedig meg fog nyílni gróf Batthyány Ervin iskolája. És következnek a többi Bögöték. Mert a magyar társadalom középkori botrányokkal beszennyeztetni magát nem hagyja.

A Bögötén történetekről a következő tudósításunk szól:

Tegnap délelőtt kellett volna a bögötei iskolát, melyről már két ízben irtunk, megnyitni. Szombaton este Nadler Herbert, gróf Batthyány titkára — akit a Londonban időző gróf az intézkedéssel megbízott — megüzente Varga Gyula községi bírónak, hogy doboltassa ki a másnapi ünnepséget. A bíró, aki már informálva volt a másnapi eseményekről, megtagadta a ki-doboltatást. Ellenben kijelentette, hogy két csendőrje máris van, akiknek az a megbízatása van, hogy „a szocialista gyülekezést feloszlassa.” Vasárnap reggel kilenc órakor Nadler Herbert és Tarcai Lajos, az iskola egyik tanítója megjelentek az iskola előtt, hogy a felavató-ünnepséget megkezdjék. A kapuban már nyolc csendőr állt. Molnárfi, a vasvári kerület főszolgabírája rendelte őket ki ugyancsak azzal, hogy a „szocialista gyülekezést feloszlassák.” Megmagyarázták nekik, hogy itt nem gyülekezésről van szó, hanem iskolaavatásról. Mindegy, felelték — nekik parancsuk van. És ott maradtak.

A két megbízott nem törődött velük, azt hitték, azért rendelték ki a csendőröket, hogy esetleges rendzavarás esetén közbeléphessenek. De ekkor előállt a jegyző, Kiss Kálmán. Hivatalosan felszólította Nadler Herbertet, hogy „oszlassa szét a népet és távozzék a helyszínéről”, különben kénytelen lenne a csendőrök segítségét igénybe venni. Főszolgabírói rendelete van erre. Nadler fölhívta, hogy mutassa elő a rendeletet. A jegyző erre azt felelte, hogy a zsebében van, de nem mutatja föl, mert — úgymond — a levélben minden-

féle bizalmas közlemények vannak. Hosszas habozás után mégis csak elővett valamit, az elejét s a végét eltakarta és három sorát megmutatta:

— fölszólítom, — így szólt az a bizonyos három sor, — hogy adott esetben a gyűlést oszlassa föl.

Időközben a nép, látván a csendőröket és megijedve az esetleges vérengzéstől, önként elszéledt. De hírül hozták Nadler Herbertnek azt is, hogy a peresztegi fanatizált nép baltával közeledik Bögöte felé és meg akarja ostromolni az iskolát és azokat, akik a megnyitáson részt vesznek. Erre a titkár jobbnak látta a békés elvonulást a fegyveres erőszak elől és Tarczaival el is távozott, kijelentvén, hogy az iskola fölavatása elmarad.

Tarczai és Nadler ezután fölutaztak Budapestre, hogy itt keressenek oltalmat a botrányos beavatkozás ellen. Abban állapotok meg, hogy a megyénél följelentést tesznek a jegyző és a főszolgabíró ellen, s ha szükséges, a legfelső fórumig elviszik az ügyet.

A skandalum után két jellemző epizód történt még. A fővárosi szocialista pártvezetőség részéről leutazott az iskolaavatásra Csizmadia Sándor is. Mikor aztán Tarczaival el akart távozni a községből, a nép megüzente a kocsisnak, hogy agyonveri, ha kocsjára fölereszti a két szocialistát. És nem akadt egész faluban ember, aki az elszállításukra vállalkozott volna. A két embernek kerülő úton kellett távoznia.

A másik eset pedig a kiscelli vasúti állomáson történt. Ott hire terjedt, hogy a vonaton két szocialista van. És megtörtént, hogy a magyar királyi államvasutak alkalmazottai fölsorakoztak Csizmadia és Tarczai ellen, és hajszalon múlt, hogy meg nem támadták őket.

— Gazemberek! Meg kell őket bicskázni! Le kell őket köpni!

Ilyen és hasonló kiáltások hangzottak. És valószínű, ha a vonat idejében el nem indul, a két szocialista nem viszi el épségben a bórét.

Az iskola-megnyitás most végképp elmarad arra az időre, amíg a rend helyre nem állt s a tanító, meg a titkár élete[!] nincs teljesen biztonságban. Ami, hisszük, hogy ez hamar meg fog történni.

BN 1905. okt. 24.

Elégtétel a bögötei botrányért

A vasárnapi botrányért, amelyben csendőrökkel, főszolgabírói végzésre való hivatkozással megakadályozták Batthyány Ervin gróf iskolájának megnyitását, teljes elégtételt fog kapni a megsértett civilizáció. Tarczai Lajos tanító és Nadler Herbert, grófi titkár Balog Imre ügyvédet kérték ről az eljárás megindítására, és az ügyvéd hétfőn végigjárta mindazokat, akiknek a bögötei merényletben közvetve, vagy közvetlenül szerepök volt. Járt a községi bírónál, Kiss Kálmán jegyzőnél, volt Hosszupereszteg községben, majd Vasváron, ahol Molnárffy főszolgabíróval beszélt és végül Szombathelyen is volt, ahol Halász Ferenc tanfelügyelőt kereste föl. A közigazgatási hatóságok megrémülve látták, hogy túlkapasuk milyen általános fölháborodást keltett. Egyik a másikra akarta tolni a felelősséget, Kiss jegyzőt kivéven, akinek nem volt már kire tolnia a felelősséget, és maga is beismerte, hogy „helytelenül” hajtotta végre a főszolgabírónak hozzá intézett bizalmas rendeletét. A főszolgabíró azzal mentegetőzik, hogy magánúton arról értesült, hogy Bögötén vasárnap bejelentetlen szocialista népgyűlést akarnak tartani. Szombathelyen mondták el ezt neki, ahol Apponyi beszédének meghallgatására ment el. S ennek az információnak az alapján utasította arra a jegyzőt, hogy az esetben, ha a bejelentetlen népgyűlést meg akarnák tartani, oszlassa föl, és esetleges rendzavarás esetén használja a kiküldött nyolc csendőrt; de a csendőrök vezetőjének is

meghagyta, — így adja elő, — hogy amennyiben Batthyány Ervin gróf iskolájában történék valami, abba beleavatkozni nem szabad. A főszolgabíró saját kijelentése szerint is súlyos törvénytelenységnek tartja a történeteket. Csakugyan, hivatalos hatalommal való visszaélés és magánosok ellen való erőszak bűncselekménye állapítható meg a bögötei botrányban. A főszolgabíró s a jegyző az elégtételt abban a formájában helyezték kilátásba, hogy a községben is, a sajtóban is, a jegyző publikálja, hogy helytelenül és tévesen járt el, mikor az iskola megnyitását megakadályozta, s hogy a gróf intencióit egyáltalán félreértették. Az elégtétel megadásától függ, hogy a gróf a hatóságok ellen megteszi-e a megtorló lépéseket, vagy sem. A tanfelügyelő szintén megütközéssel vette tudomásul a történeteket, és kijelentette, hogy az iskola megnyitásának megakadályozására semmiféle törvényes alap nem volt. Ilyformán hát rendbejön a bögötei skandalum. Azonban kétségtelenül megállapítható, hogy Hosszupereszteg lakosságát klerikális részről bujtatták föl a gróf intézősége s az iskola ellen, és épp e bujtogatásoknak köszönhető, hogy a lakosság egyrésze fejszével fölfegyverkezve közelített az iskola ellen. A gróf titkára utasította az ügyvédet, hogy ezek, valamint fölbujtóik ellen nyomban tegyék meg a bűnvédi följelentést. Az iskola fölavatása nagy ünnepségek között a jövő héten lesz. Érdekes, hogy a botrány alkalmából a grófi uradalomhoz tömegével érkeztek az üdvözetek.

BN 1905. okt. 26.

A bögötei iskola

Budapest, október 30.

A bögötei iskola megnyitása előtt olyan események játszódtak le az intézet körül, hogy a nagyközönség figyelme is reá terelődött. A sajtó is bőven foglalkozott az iskola ügyével és néhány lapban felhangzott az a vád is, hogy az iskola valami vallásellenes és szociáldemokrata irány érdekében alakult. Ez a vád még az iskola hatósági engedélyezése után sem némult el, ezért nyilatkozik maga a gróf Batthyány Ervin, az iskola áldozatkész alapítója is. A nemes gróf jelenleg Londonban tartózkodik, és onnan küldte a következő levelet:

Tisztelt szerkesztő úr!

Az utóbbi hetekben annyit írtak a bögötei iskoláról, ellene és mellette, hogy kötelességemnek tartom a zűrzavart az egyszerű tények felsorolásával tisztázni.

Bögöte községben van c. 120 tanköteles gyermek. Az iskola ezek számára állott eddig egy tanteremből, mely 50 gyermek számára is nagyon szűk, egy tanítóval, aki még ehhez öreg, beteges ember. Mindenkinek saját belátására bízom, hogy elképzelje, milyen levegő lehet abban a teremben (melyben a gyermekek naponta 4—5 órát kénytelenek tölteni), milyen lehet ott az egészség és a tanulás! Ezen állapot megváltoztatására építtettem az új iskolát, egyelőre 50 gyermek számára két tanteremmel, melyeknek mindegyike nagyobb, mint a mostani 120 gyermekre szánt helyiség, és két tanítóval, úgy hogy egy tanító alatt 25 gyermek lesz, kiket az így aztán igazán fog tanítani. Ezt veszik-e rossz néven azok, akik az új iskola ellen írnak és prédikálnak? Komolyan hiszik-e, hogy az állapotok a régi iskolában jobbak a gyermekekre nézve csupán azért, mert az katolikus felekezeti iskola?

Az új iskolát támadói és védői egyaránt elnevezték „szociális” és „szocialista” iskolának. Nem egészen tudom, milyen jelentőséget tulajdonítanak ezen jelzőknek, azt sem látom be, miért volnának becsmérlik az iskolára. De azt tudom, és minden félreértés kikerülése végett ki kell jelentenem, hogy az iskola soha se volt másként tervezve, és nem lesz más, mint egy szigorúan tantervszerű, az egészség követelményeinek és a modern nevelési elveknek megfelelő közönséges elemi népiskola.

Azok, akik az új iskolát támadják, tehát csak azt kifogásolják, hogy nem támogatom és bővítettem ki a jelenlegi felekezeti iskolát. Nem akarok most itt az egyházi és világi iskola közt folyó küzdelemmel — mely már oly sok helyen az utóbbi javára dőlt el — bővebben foglalkozni. Csak annyit, hogy én az iskola egyetlen feladatának, az önálló gondolkodásra és a mindennapi életben való részvételre való nevelést tartom. A világfelfogás és vallás csak ezen az alapon épülhet fel, azt tanítani nem is lehet. Ha valaki megfontolással és meggyőződéséhez hithűen ragaszkodik vallásához — bármilyen legyen az — azt én nem támadom. Nem lehetne-e elvárni ugyanezt a szeretet vallásának híveitől és papjaitól?

Ezek után talán felesleges is mondanom, mennyire alaptalanok azok a hírek, melyek presszióról, vallásellenes propagandáról és ilyesféléről beszélnek. Az új iskolába az iratta be a gyermekét, aki akarta, és azok a jelentkezők sorrendjében lettek felvéve: meg kell említenem, hogy a jelentkezők száma több volt, mint ahánynak felvételre hely jutott. A feloszlátandó „szocialista gyűlés” természetesen csakis a vasvári szolgabíró képzetében létezett. És ezek végett kellett a környék nyugalmát szószéki igazításokkal és csendőr-felvonultatásokkal megzavarni!

Kérem, sziveskedjék ezen tényeket b. lapjában közzétenni.

Teljes tisztelettel

1905. október 26-án

Gróf Batthyány Ervin, s. k.

BN 1905. okt. 31.

Mj: (A gyomor) Vp (153.), Na (104.), Uri nyavalya Vp (154.)

22. *Jegyzetek a napról.* 1905. okt. 28. 5—6. l. — Hírek — Pont

I. *Funerátorok*

A Konti-búcsúztatókat még mindig olvasom: Az október 24-i lapok számolnak be először Konti haláláról. Konti József (1852—1905) karmester, zeneszerző, elsősorban operett zenét komponált. Itt közöljük a BN 1905. okt. 24-i számában (9. l.) közölt nekrológot, amelyet feltehető hogy Ady írt. Ady szerzősége mellett tanúskodik a cikk stílusa, a jelzők halmozása és egyes szóképzések: „Mehalt a jó, a zseniális, a vidám Konti József. Sok színes estének dalos és diadalmas nagymestere. Idegen szív gyönyörű megkurucosodásának példája. .” stb.:

Konti József meghalt

Budapest, október 23.

Mehalt a jó, a zseniális, a vidám Konti József. Sok színpadi estének dalos és diadalmas nagymestere. Tréfáknak barátja. Idegen szív gyönyörű megkurucosodásának példája. A furcsa beszédű és aranyos Konti József. A magyar operett-komponistáknak egyik legeslegjelesebbje.

Poéta volt isteneknek kegyelméből. Nem Magyarország volt a szülőföldje. Varsóban született. Szegény lengyelzsidó család gyermeke volt. Muzsikus-talentumát korán mutatta. Bécsben tanult, hol a konzervatóriumban Desoff volt a tanára. Később Suppé Ferenc oldalán nőtt, tanult. Egé-

szen fiatalon elment Salzburgba karmesternek s itt már előadtak tőle egy egyfelvonásos operettet. Bécsbe került. Itt megismerkedett Blahánéval, aki rábeszélte, jöjjön el közénk, magyarok közé.

Konti 1878-ban Magyarországra költözött. Küzdelmes, keserves esztendőket kellett itt átélnie, míg végre 1884-ben szerződötték a Népszínházhoz. A vidám, a szép, a tarka melódiák, bájos valzerek, tüzes marsok ekkor kezdtek fölfakadni gazdag lelkéből. Operettjei: Eleven ördög, Suhanc Citerás, Királyfogás, Kópé és a többi, nemrégiben a Feccskék páratlan sikert arattak.

Mint karmester is művész volt, elsőrendű. A Népszínházból utóbbi időkben a Király Színház karmesteri székébe költözött át. Nagyszerű barát, páratlanul nemes szívű ember, szeretetreméltó bohém is volt ez a nagy művész, ez a nagy ember. És lelkes kuruc magyar lett belőle. Törte mindvégig a magyar nyelvet, de csak magyarul beszélt és érzett.

Konti József betegsége a tavasszal kezdődött. Az a nem éppen rendszeres élet, amelyet a bohém ember élt, aláásta egészségét. Konti József ekkor tuberkulotikus tünetek közt megbetegedett. Egy darabig még lábön viselte betegségét, de aztán ágyba dőlt.

A családja Budapestről levitte Balatonfüredre, ahol nagy szeretettel, gondnal ápolták. De hiába volt minden, a kór tovább emésztette a nagybeteg zeneköltőt.

Augusztus vége felé történt, hogy Konti József hazakiváncszott. Hazahozták, és a Herczl-szanatóriumban helyezték el. Itt ápolták augusztus vége óta Konti Józsefet. De hiába volt az aggódó szeretet minden gondos figyelmessége, hiába a legtekélyesebb ápolás.

Haldokolva magához hivatva Hock János országgyűlési képviselőt, régi barátját és érzékenyen elbúcsúzott tőle. Többször megszorította kezét és egyre azt hangoztatta: „Érzem, hogy van isten!” Tegnap feleségének, aki állandóan ott őrködött mellette, kijelentette, hogy érzi halála közeledését, mert összes fájdalmai elmúltak. Egyben figyelmeztette őt és fiát, hogy maradjanak igaz, jó magyarok.

Dr. Irsai tanár kezelő orvos ma délben már csak órákig késhezőknek mondta a katasztrófát. Délután eszméleténél volt a nagybeteg költő. Este felé agonizálni kezdett, és nyolcadfél órakor kisenvedett.

Funerálor: temetésrendező, itt: búcsúztató cikk írója. — *epitáfium:* sírfelirat, sírvers.

II. Zombor

*Szeretjük ezt a Zombort. Ural-zengésű, szigorú nevű magyar város. És még jobban szeretjük, mert megcsinálta az első nőkaszinót: A Budapest 1905. okt. 25-i számában (12. 1.) olvasható az alábbi rövid hír: „(Az első magyar nő-kaszinó) ma alakult meg Zomborban. Az alakuló közgyűlésen, melyen dr. Alföldy Gedeonné elnökölt, egyhangúlag elfogadták a dr. Patay Sándor által kidolgozott alapszabályokat, és jóváhagyás végett felterjesztették a belügyminiszterhez. Az alapításban Zombor négy jótékony nőegylete vett részt.” — *Olvassom alapszabályait a zombori kaszinónak:* Az Egyetértés 1905. okt. 28-i számában olvasható (4. 1.) a nőkaszinó alapszabályzata: „A zombori nőkaszinó alapszabályai. Megirtuk már, hogy a zombori nők megalakították az első nőkaszinót. Most előtünk fekszenek az új kaszinó alapszabályai is. Ezekből megtudjuk, hogy a zombori nőkaszinó célja, hogy tagjainak kellemes találkozóhelyül szolgálva, a társas érintkezésre, szórakozásra és művelődésre módot nyújtson. Székhelye: Zombor. Tagjai: rendesek, pártolók, alapítók és tiszteletbeliek. Valamennyinek a felvétele a választmány által titkos szavazás útján, 2 rendes tag ajánlatára történik.*

Rendes tagok csak nők lehetnek, akik 17-ik életévüket betöltötték. Évi tagsági díj asszonyoknak 10 korona, lányoknak 6 korona. Pártoló tagok, akik évi tíz korona fizetésével támogatják a nőkaszinót. Alapító tagok, akik egyszersmindenkorra 100 korona tagsági díjat fizetnek. Tiszteletbeli tagok, akiket a nők szellemi és társadalmi élete érdekében kifejtett munkájukért, vagy különösen a zombori nőkaszinó körül szerzett érdemükért a választmány javaslatára a közgyűlés megválaszt.

III. Vilmos

Ady nem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy Vilmos császár, a német imperializmus megszemélyesítője elleni fóbiáját kifejezésre juttassa. Számos cikkében támadja a németek kacsakakezü császársját. — *Hogy miért is nincs ma egy kénköves elme, mely el tudna bánni Zeysig professzor pártfogoltjával, Vilmostal*: L. A Zeysig-botrány. (BN 1905. szept. 14. 4. l.) című cikkét és annak jegyzetét AFÖPM VI. 331—332. és 455—462. l. — *Most például figyelmezteti a hazafiakat, hogy veszedelem közeleg*: Vilmos császár háborús hangú drezdai beszédére utal Ady, amelyről a BN 1905. okt. 28-i számának hírcikke (5. l.) számol be: „Ma tudódott ki, hogy Vilmos császár Drezdában nem egy, de két beszédet mondott, s az egyik beszédben megpendítette a háborús veszedelmet. Ezt a beszédet a császár a második gránátos ezred kaszárnyájában reggelinél mondta: — Olyan idöket élünk — így szólt a császár — mikor minden fegyverbíró német ifjúnak készen kell lennie arra, hogy hazájáért sikraszálljon. Meg vagyok arról gyöződve, hogy minden gránátosom tudja kötelességét.” — *Majd talán a Simplícissimus megajajzoltatja ezt a bolondságot*: *Simplícissimus*: egykorú müncheni politikai vicclap. — *C'est tout*: ez minden (fr.) — *enfant terrible*: szörnyű gyerek, aki alkalmatlan idöben kifecsegi a család belső ügyeit, bizalmas dolgait. — *Mint ahogy Hohenzollern Károlyból olyan oláh lett*: I. Károly, Hohenzollern, Románia első királya (ur. 1864—1914-ig, 1881-ig mint fejedelem) a német Hohenzollern uralkodó család egyik oldalági leszármazottja volt.

IV. Új rendjel

Ady glosszájának alapjául a BN 1905. okt. 28-i hírcikke szolgált: „Új francia rendjel. Párizsból írják: A minisztertanács legközelebb ajánlatot tesz a köztársaság elnökének, hogy új rendjelet alapítson. Az új rendjel neve: „Ordre français du Mérite». Három foka lesz: parancsnoki, tiszti és lovagi osztály. Olyan érdemeket fognak vele megjutalmazni, amik nem elegendők a becsületrend elérésére, és úgy polgárok, mint katonák fognak részesülni benne. A kormány egyúttal meg akarja szüntetni a gyarinat-dekorációkat, amelyeket egzotikus jellegüknel fogva úgysem nagyon becsülnék.”

23. *Jegyzetek a napról*. BN 1905. nov. 4. 7. l. — Hírek — Pont

I. Vajda János

Úgy halljuk, hogy a magyar ifjúság fölfedezte Vajda Jánost: A lapok oldalakon számolnak be a Kerepesi temetőben tartott fáklyásmenetről és tüntető felvonulásról, melyet a koalíció különböző pártjai és az egyetemi ifjúság tartottak halottak napján a nemzet nagy halottjainak sírjainál. Az egyes síroknál az ifjúság egy-egy képviselője beszédet mondott, kiemelve a haza érdekében kifejtett tevékenységüket. Vajda Jánosnak ekkor még nem volt sírmléke, s erre a PN október 31-i száma fel is hívja a figyelmet. Vajda Jánosnak „az abszolutizmus költőjének” sírjánál — ahogyan a PN írja — Kováts László beszélt a Diákszövetség nevében. Kováts László beszédét a Magyarország 1905. november 2-i száma ismerteti. Többek között ezeket mondta:

„— Hajh! Recrudescunt vulnera Hungariae! Függetlenségünk, alkotmányunk újra veszélyben forog, s ismét elérte a magyart szörnyű végzete, hogy szabadságát minden században újból meg kell váltania.

Édes hazánk egén újra meggyűltek a fellegek, sötét komor éjszaka nehezedett a magyarrá, s vajh ki tudja, mikor fog már újra megvirradni!? Te mondtad: »A csatatér hozandja meg hazánk éjének hajnalát!«

Csatatér most a magyar hazája. A szabadság küszködik benne az elnyomatással, jog és törvény az erőszakkal, igazság a gázsággal, honszerelem a konclesők árulásával. Harc most a mi életünk, s vezérünk az ősi Turul madár, melyről pedig Te írtad meg, hogy a kétfejű sasnak keresztelt és ábrázolt osztrák veréb előtt nem szabad meghátrálnia. Nem is fog meghátrálni soha! Megy előre büszkén, bátran!” — Nem csoda, hogy ezt a nagyhangú, frázispufoztató beszédet, és éppen a Vajda János sírjánál elmondva, Ady nem hagyja szó nélkül. Vajdában ő őst s egyik diákori példaképét tisztelte: „Goethe Tassoja s Vajda János hódítottak meg a versnek később: tizenhét éves koromban” — írja önéletrajzában (VT 13. l.). — *Ez a Vajda János egy hazálan bitang volt. Egy Jakob: A koalíció hívei Jakoboknak, hazátlan bitangoknak neveztek mindenkit, aki nem a koalíció nacionalista politikáját, nemzeti ellenállását támogatta, hanem az általános választójogért, a demokráciáért, a népjogokért szállt síkra. Elsősorban ugyan a szociáldemokratákat értették rajta, de a darabont kormány idején idesorolták a polgári radikálisokat is, és mindazokat, akik a Fejérvári kormány politikáját támogatták.* — *Vajda Jakob verseiből írjuk ide ezt a néhány sort: Ady idézetei Vajda János 1893-ban írt Credo című verséből valók, melynek alap gondolata egybeesik Ady ekkori állásfoglalásával.*

Haladó pártiak: Haladó pártiak nevezték a Fejérvári által alakított új kormánypartot.

II. A zsidók

Ahol minden fölfordul, ahol berobognak az utolsó stációra, ott ütik a zsidót. Ütik? Koncolják, mint most teszik Oroszországban: A lapok az oroszországi véres zsidó pogromokról adnak hírt ezidőtájt nap mint nap. A BN 1905. nov. 4-i számában (4. 1) például ez áll többek között: Nyeszhiben, Vityebszben, Romniban, Kievben, Vilmában, Elizabetgradban és főleg Ogyesszában a zsidók ellen a zavargások egyre tartanak. A zavargások, mint eddig rendszeren, a zsidók üzleteinek fosztogatásához és felgyújtásához, valamint a zsidó lakosság ellen elkövetett erőszakosságokhoz vezettek. Sok zsidót megöltek, vagy megsebesítettek. Szaratovban felgyújtották a zsinagógát. — Arról számol be a hír, hogy Kijevben a nagy zsinagógát dinamittal felrobbantották. Különösen Ogyesszában öltött nagy méreteket a zsidók üldözése. — *Franciaországtól keletre így van ez már régen. Néha még Franciaországban is: A Dreyfus-ügyre utal itt Ady, amelynek végső hullámai ekkor zajlottak Franciaországban. L. erre vonatkozóan Ady egy korábbi cikkét: Finálé. BN 1905. jún. 7. AEÖPM VI. 183. l. — Heine arról ír, hogy Buddha bálványként tisztelődik a zsidókat, egész kultúránk mestereit, Názáreti Jézus népét, — ha kevesen és kihalóban volnának: Heine „Gedanken und Einfälle” című művében olvasható a következő, Ady által aposztrofált mondat: „Azt hiszem, ha nem volnának többé zsidók, és megtudnák, hogy valahol még létezik egyetlen zsidó, száz óras utat is szívesen megtennének, hogy lássák, hogy a kezét megszorítsák — és most kerülnek bennünket.”*

III. Batthyány Ervin

Batthyány Ervin bögötei esete azt juttatta a minap eszünkbe, mi volna, ha magyar volna az a nagyszerű öreg úr, kit Tolsztoj Leónak nevez a világ: A bögötei esettel kapcsolatban l. Bögöte c. glossza jegyzeteit: (327. l.)

Tolsztoj több esetben nyilatkozott ebben az időben az orosz események kapcsán, és határozottan elítélt minden erőszakot, magát az államot is mint erőszakszervezetet. Hírt adtak erről a magyar lapok is. L. pl. a BN 1905. okt. 7-i cikkét (7. l.): „Tolsztoj az orosz viszonyokról. Jasznyaja Poljanából a napokban tért vissza Szentpétervárra egy ottani lap tudósítója, s benyomásairól a következőket írja: Tolsztoj Leó gróf egészségnak örvend, s legközelebb hosszabb cikket fog közölni a fenyegető éhínségről. A birodalmi дума iránti ellenszenvét többször hangoztatta Tolsztoj.

— Már csak azért sem tartozhatom a birodalmi дума hívei közé, mert általában ellensége vagyok minden államformának. Az embernek erkölcsi tökéletesség felé kell közelednie, s az erkölcsileg tökéletes emberek összessége alkotja a tökéletes társadalmat. Minden politikai osztályt elítélek — mondotta a gróf.

Az író ezután a kaukázusi eseményekre tért ki. Ez a méreg korunk egyik legnagyobb baja. Az embereket külön osztályokba beosztani épp oly nonszensz, mint az, hogy a földkerekségét államokra osztották. Nincs külön állam, sem egymástól különböző emberek — mondotta végül Tolsztoj gróf. — *Leibniz, G. W.*: (1646—1716) német filozófus, természettudós, matematikus. Az Isten által „előre megállapított harmónia” filozófiáját alkotja meg. Erre vonatkozik Ady megjegyzése: Néha az embert, a legvilágosabb embert is vallásos érzések kerítik meg. Voltaire: *Candide c.* könyvében gúnyolja ki azt a felfogást, hogy a mi világunk az összes létező világok legjobbjika. Ady később is többször idézi a leibnizi mondást.

Mj: (Vajda János): Ai (130.) Vp (155.), (A zsidók): Na (105.)

24. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. nov. 8. 4. l. — Hírek — Pont

[*] Eredetiben: Cronier-krachban.

I. Zola nevű ló

Petőfinek keresztelte egyszer turfon futó lovát egy előkelő sportférfiú: Königswarter Hermann osztrák bárórol van szó, aki lovakat futtatott a pesti turfon is. Lengyel Géza meséli el könyvében az esetet: „Nem tudom hirtelen az évet megállapítani, mikor volt — a Königswarter-istálló egyszer csak megjelent Budapesten „Petőfi” nevű lovával. Óriási felháborodás. Tóth Béla mérges cikkben támadta a nemzeti érzést lábbal tipró bárót. Königswarter szabadkozott: esze ágában sem volt a magyarok nemzeti érzését bántani; ellenkezőleg, nagyrabecsülését akarta kifejezni, amint az például Angliában szokásos, ahol közéleti nagyságokról neveznek el lovakat. Egyébként jószándékát igazolandó, a lovat máris át keresztelte; új neve: „Pardon!” Ez utóbbira vonatkozik Ady célzása. Ezidőtájt egyébként valóban nem volt szokatlan nálunk sem közéleti hírességekről elnevezni a futtatott lovakat. A sport rovatban számtalanszor olvashatunk Horacius, Tacitus, Schiller stb. elnevezésű lovakról. — *És olvassuk, hogy Zola nevű ló fut a magyar gyöppön:* A Budapest című lap 1905. nov. 1-i számában, a sport rovatban olvashatunk egy Zola nevű lóról, melyet a budapesti ügetőversenyen futtattak. — *És ha Zola lehet nálunk ló, az bizony igazolja Eötvös Károlyt, hogy lovas nemzet volnánk:* 1. Amit az automobil beszél. BN 1905. máj. 17-i cikk jegyzetét: „Aztán lovas nép volnánk Eötvös Károly szerint.” (AEÖPM VI. 397—98. l.)

II. Arthur Meyer esete

Adynak számos cikke jelent meg Artur Meyerről. Már párizsi tartózkodása idején ír róla a BH-nak. L. A színpad joga. BH 1904. nov. 26. AEÖPM V. 284. l. — *Ex az úr párizsi lapszerkesztő és laptulajdonos: Igen hatalmas úr. Lapja az isten kegyelméből való királyság visszaállításáért küzd s a tridentí zsinat szellemében mindenféle eretnekek ellen:* Arthur Meyer lapja a párizsi

Gaulois, a francia rojalista, klerikális reakció orgánuma. Ady innen is merítette párizsi tartózkodása idején jobboldali információit (I. AEÖPMV. 296. 1.), valószínű Budapestre való hazatérte után is olvasta a lapot. — *És oly szerencsés fráter, aki már nem egészen ifjan egy szépséges, ifjú grófhiasasszonyt kapott feleségül, vért a Stuartok véréből:* Arthur Meyernek, a zsidóból kikeresztelkedett rojalista, klerikális újságírónak Mlle Turenne grófnővel kötött házasságára utal Ady, aki a Stuart fejedelmi családdal rokonságból volt. Egyébként ezt a házasságot nem mulasztja el Ady egyéb Meyerről szóló cikkeiben sem megemlíteni. L. A Szajna mellől. I. Arthur Meyer terve. BN 1906. júl. 5.; Arthur Meyer BN 1907. febr. 6. cikkeit. — *összes szervezett vagyonát elvesztette a Croznier-krachban:* A Croznier-krachhoz 1. Jegyzetek a napról II. A keserű cukor c. glossza és jegyz. AEÖPM VI. 262, 430. 1.

III. Az új Korán

Különös érzéssel olvassuk a Budapesti Közlöny-t s benne a baptisták katekizmusát: A BN 1905. nov. 6-i száma rövid hírcikkben számol be az esetről, valószínű ez hívta fel Ady figyelmét is rá: „A baptista felekezet elismerése. A hivatalos lap mai száma közli a közoktatásügyi miniszter körrendeletét, amelyben a törvényhatóságokat arról értesíti, hogy a baptista vallásfelekezetet az állam védelme és felügyelete alatt álló törvényesen elismert vallásfelekezetnek nyilvánítja. Egyúttal hasábkon keresztül leközli a hivatalos lap a baptista egyház szervezetét, hitvallását és nyelvezetét Károly Gáspár fordítása után a szentírás bizonyítékaival ellátva. Mindez természetesen egészen különös szint ad a Budapesti Közlöny vasárnapi számának, amely lap hosszú fennállása óta aligha került még abba a helyzetbe, hogy az árverések és csődök hirdetésének szomszédságában egy vallásfelekezet hitigazságainak, dogmáinak ismertetését közölje.” (4. 1.)

25. *Budapest—Monte-Carlo.* BN 1905. nov. 9. 6. 1. — Hírek

„*A Margitszigetet pedig billióhévt sem adnók erkölcstelen játéklarang céljaira.*” — Két szignált Ady cikkhez is kapcsolódik ez a kis glossza: Európa Kairója. BN 1905. ápr. 26. és Margitsziget és Bártfa. BN 1905. aug. 1. (AEÖPM VI. 137. és 229. 1.) — Nyilvánvalóan színezte a kis glosszát Ady monte-carlói élménye is. A cikk mondanivalója — s ez is Ady szerzősége melletti érviünk — megegyezik a magyar társadalomról adott 1905-ös jellemzésével. L. pl. Chavanne Lujza naplójából. BN 1905. jan. 15. AEÖPM VI. 16. 1.

26. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. nov. 10. 5. 1. — Hírek — Pont

I. A kultúra jegyében

Most megint egy nagy sikkasztás derült ki Japánban. . . Úgy sikkasztják a százezer jeneket, mint nálunk a koronákat: A BN aznapi számának hírcikke számol be az esetről Panama a japán hadügyi kormányzatban címmel: „Tokióból jelentik, hogy a hadügyi kormány évek óta húzódo sikkasztásoknak és visszaéléseknek jött a nyomára, amiket a hadügyi kincstár két főtisztviselője, Takenouchi és Kagi követtek el. Még 1902-ben történt, hogy hajóvásárlások céljából Angliába küldték őket, ahol a hivatalos pénzeket saját céljaikra elköltötték. Hogy a hiányt fedezzék Kagi Japánba való visszatérése után a tőzsdén játszani kezdett, s e célból Takenouchi újabb pénzüsszegeket küldött neki Londonból. Az üzelmekben részt vett Sakuma is, a maizurni tengerészeti állomás élelmezési igazgatója, aki 10 000 jent sikkasztott. A múlt évben kiderült a dolog s a három bűnöst hosszabb fegyházbüntetésre ítélték. Takenouchi azonban megszökött Londonból s újabb 100 000 jent vitt magával. Azt hiszik, hogy Dél-Amerikába

szökött." — Szó sincs róla, megtörtük már egyszer, a kis japánok komolyan veszik a kultúrát: L. Zalogházak Japánban. BN 1905. okt. 20-i cikket (18. l.).

II. A nyitott kocsi

Hogy Miklós cár nyitott kocsin akarja magát Szentpétervár utcáin mutatni, ez a hír nem alkalmas lány dalokra: A BN 1905. nov. 9-i számában jelent meg egy rövid hír A cár Pétervárott címmel: „A cár ma vagy holnap Pétervárra utazik, ahol december óta nem volt. Hír szerint a cár nyitott kocsiában, örség nélkül fog a Kazán-székesegyházba hajtatni. Azt remélik, hogy a nép lelkesedéssel fogja a cárt üdvözölni.”

III A zsoke leánya

IV. Sok a halál

A hivatalos statisztika adataival mutattuk meg nemrégén, hogy Magyarországon a jövő magyarjai nem óhajtanak — megszületni: L. Jegyzetek a napról. I. Egy nagy sztrájk. NB 1905. okt. 24-i cikket és jegyzetét (34. és 321. l.).

27. A párbaj. (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1905. nov. 12. 10. l. — Színház, zene — Dyb

Lavedan, H. (1859—1940) francia regény és drámaíró. Regényeiben 1890-től a párizsi élet szinte minden fontosabb korszakát megrajzolta. Szellemes, finom stílusú szatirikus író. Különösen a színpadon voltak óriási sikerei. Legjelentősebb drámája éppen az Ady által bírált A párbaj (Le Duel). A szabadgondolkodás és a vallásos világnézet párharcát ábrázolja benne. — És mintha Henri Lavedan-ból Bourget beszélne ezúttal: Bourget-ra vonatkozóan. I. Az Observatoire-tól a Sorbonne-ig. PN. 1904. márc. 20-i AEÖPM V. 303. l. cikk jegyzetét. Ady itt katolikus megtérésére, a századforduló utáni pietizmusára célozva idézi alakját, — *Libre-penseurök-höz*: szabadgondolkodókhoz. — *Ne akarjátok a lutte finale-t*: a végső küzdelmet. — *Természetes, hogy deistává válik*: istenhívővé. — *A Zsidó és a Hellén nagy harcának egy kis elrontott esete*: a nietzschei pogány életöröm és zsidókeresztény aszkézis ellentétének századelejen divatos gondolatáról van szó. — *Odry Árpád*: L. A szerelem iskolája BN 1905. okt. 16-i cikk jegyzetét (314. l.) — *Pethes Imre, P. Márkus Emma*: L. A boszorkány BN 1905. febr. 25-i cikk jegyzetét (AEÖPM VI. 372. l.) — *Gál Gyula*: L. Ikarosz BN 1905. márc. 18-i cikk jegyzetét (Uo. 382. l.) — *Hajdu József* (1884—1932) kitérő jellemzés, főként komikus szerepekben. — *A fordítás azonban neheztelte a színészek dolgát*: A darabot Harsányi Kálmán fordította.

Mj.: VT (381)

28. Szerkesztői üzenetek BN 1905. nov. 12. 18. l.

Ezen a címen foglalunk össze néhány kisebb közleményt, melyeket tárgyi bizonyítékok alapján tulajdonítunk Adynak: „Üdvözet. „Éda és a Ville lumineuse sötét ellenségé’-nek, az ismeretlennek. Ilyen ellenségeket szívesen szerez az ember, még ha olyan vigasztalan, sorsára szánt poéta is, mint a levél mondja.” Ezeket a sorokat csak Ady írhatta. De rá vall a közlemények egész stílusa. Pl. az ilyen mondatok: „Oktalan és értelmetlen mulatság ez, sőt nem is mulatság. De azt nem tudhatta ama bizonyos kiváló író, hogy ezúttal nem a rendes példánnyal áll szemben, hanem egy nagyon jóízű, de talán túlon túl lelkes és igen érzékeny úrileánnyal.” Végül Ady szerzőségét bizonyítja Ady első kötetéről adott felvilágosítás is: „Első kötetét semmi módon és áron árulhatni nem engedi a szerző.”

Néhány rövid üzenetet itt közlünk:

S. Gyula: Irgalmatlanul rossz versek. — S. Z.: A. E. második kötetét a szerzőnél rendelheti meg. Első kötetét semmi módon és áron árulhatni

nem engedi a szerző. Új kötete december elején jelen meg a Pallas kiadásában.
– *Fehér*: Sokat kell még olvasni és csiszolódni.

29. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. nov. 14. 8. l. — Hírek — Pont

I. Milliók a Holdban

Mióta én olvasni tudok, legalább is tíz milliárd forint magyar örökségről olvastam az újságokban: Az újságok valóban horribilis örökségekről adtak számot ez idő tájt. Az Egyetértés 1905. okt. 27-i számában pl. ez olvasható: „Hatvan milliós dollár örökség. A mesés amerikai örökségek rendszerint nem bizonyulnak egyébként meséknél. Mindamellet a krónikás hűséghez tartozik, hogy az ilyen örökségekről is megemlékezzünk. Ezúttal — a fáma szerint — magyar embert ért a ritka szerencse: Lökösházy Ferenc törvénytészi szolgát. Amerikában ugyanis meghalt feleségének egy nagybátyja: Pomucz György, aki a negyvennyolcas szabadságharcot mint tábornok küzdötte végig, s állítólag hatvan milliós dollárnyi vagyonát Lökösházyékra hagyta. . .” Ady cikkét közvetlenül a BN 1905. nov. 13-i hír cikke inspirálhatta: „Három milliós örökség. Kolozsvári tudósítónk jelenti: Váratlan szerencse ért egy Lehr Sáje Baer nevezetű apahidai kiskereskedőt, kinek hasonló nevű nagybátyja ezelőtt huszonöt évvel kivándorolt Magyarországból és Angliában telepedett meg, hol a hosszú évek folyamán rengeteg vagyon gyűjtött. Az elmúlt napokban halt el az öreg Harpagon, akinek apahidai rokonán kívül nem volt senki hozzátartozója, és így a három millióra becsült örökség, mint egyedüli jogos utódra, az Apahidán kereskedő Lehr Sáje Baerre száll. . . Érdekes azonban, hogy a milliomos örökös csak abban az esetben utazhatik el a dús örökség felvételére, ha kap valakitől kölcsön utiköltséget.”

II. A vén Coppée

Coppée, François (1842—1908) francia költő, drámaíró, ez idő tájt a klerikalizmus, a szélsőséges nacionalizmus képviselője. Nálunk elsősorban Petőffiről írt verse ismert. Ady cikkeiben többször visszatér alakja már párizsi tartózkodása idején, de akkor még inkább tisztelettel említi. Jeanne D'Arc és modern ellenségei c. a BH 1904. dec. 4-i cikkében még ezt írja: „A diákokat egy párszor Coppée, a nagy francia poéta vezette Jeanne D'Arc szobrához.” (AEÖPM V. 158. l.) Azonban alig néhány hónappal később, 1905. ápr. 2-án a Magyar Közéletben megjelenő Péntek esti levél-ben már ezt olvashatjuk: „Ellenben az agg Coppée, mióta mindig hazában utazik, rosszabb verseket ír Pósa Lajosnál.” (AEÖPM VI. 111. l.) A két idézet különbsége mutatja a változást, amely Adyban a koalíció uralomra jutásával végbement. Sokkal érzékenyebben reagál azóta minden nacionalista megnyilatkozásra, annak nemcsak hazai, de külföldi vonatkozásaira is.

III. Cronje visszatér Transvaalba

Szegény Cronje, be meg is tréfálta őt a sorsa: Ady cikkét a BN 1905. nov. 6-i számának hírcikke inspirálta: „Cronje, hazatérése. Az egykor oly sokat emlegetett búr tábornok, Cronje, Amerikából Londonba érkezett, s engedelmet kért a kormánytól, hogy visszatérhessen Transvaalba, egykori farmjára. Cronje, aki a paardebergi csata alatt seregével együtt megadta magát az angoloknak, az utóbbi években Amerikában cirkuszi mutatványokat rendezett búr vitézeivel, de ez a vállalata csődbejutással végződött, s Cronje egy fillérnyi vagyon nélkül került vissza Amerikából Londonba.” — Az angol-búr háború 1899—1902-ig tartott, és az 1902. máj. 31-i békével ért véget, melynek értelmében a búr köztársaságok elvesztették függetlenségüket.

IV. Ki lesz az elnök

Ki lesz az elnök? Franciaországban ez a kérdések kérdése: Loubet elnök megbízatása 1906 elején járt le s már az ősz folyamán úgy nyilatkozott, hogy nem fogja magát jelöltetni. Egyideig csak két komoly jelölt volt, Bourgeois és Fallières, akit végül meg is választottak, de ahogy közeledett a választás ideje, újabb és újabb elnökjelöltek tűntek fel. A BN 1905. okt. 28-i számában pl. a következő hírcikk olvasható: „Újabb elnökjelölt Franciaországban. A februárban bekövetkező franciaországi elnökválasztásra eddig két komoly jelölt volt, Bourgeois és Fallières szenátorok, akik közül az utóbbi egyúttal elnöke is a szenátusnak. Most mellettük a Gaulois egy harmadik jelöltet is említt, Jonnart-t, Algir kormányzóját. Jonnart Aymard lyoni mérsékelt republikánus képviselőnek a veje. Gaulois szerint Jonnart Algirban már két minisztert is fogadott, akik megígérték, hogy agítálni fognak jelöltsége érdekében.” — Ady megjegyzése: „Legalább húszmillió francia szeretné megálmódni, hogy kinek kellene — lizelegni” — nyilvánvalóan az idézett hírcikk utolsó mondatára céloz.

Mj: (A vén Coppée) Ai (131.) Vp (158.)

30. *A nagy harmónia.* BN 1905. nov. 16. I. l. — Vezércikk — (A) *Lovag Dinár Tivadar kibujdosik Romániába. Éppen úgy, mint Bence Kovács Mózes. Ez a Székelyföldön van így. Nagyhamaróson már csupán asszonyok laknak:* Ady cikkének ezt a részét a következő hír inspirálta: „Tömeges kivándorlás Arad megyéből. Az utóbbi időben Arad vármegyéből igen sokan vándoroltak ki Amerikába. Nagykamaras területéről a férfilakosság családja hátrahagyásával és útlevél nélkül hagyta el a községet, hogy Amerikába menjen. Az elmúlt héten többen Fiumén és Anerszen át szöktek ki és legtöbbször olyanok, akik sorozás alatt még nem voltak, és valami végezt bünvádi eljárás alatt állanak. A megyesegyházi csendőrség kipuhította, hogy az elmúlt héten kik szöktek ki külföldre útlevél nélkül, és jelentést tett az eleki főszolgabíróságnak. Sokan vándorolnak ki Romániába is, anélkül, hogy külföldre szóló útlevelük volna.” (PN 1905. nov. 15. 13. l.) — *Szelistyén, melyről derűs történetet írt Mikszáth Kálmán:* Mikszáth A szelistyei asszonyok c. művére utal Ady. — *Büszke bocskoros nemesekkel, kik ma is átkozzák Kossuth Lajost az elszedett jobbágyság miatt:* Az 1848-as jobbágyfelszabadító törvényre utal Ady, amely eltörölte a robotot, az ingyen munkát, és a jobbágyság részéről a nemeseknek járó egyéb szolgáltatásokat. — *Rakamazon szeperegnek a zsidók:* A BN 1905. nov. 11-i száma közli a rakamazi izraelita hitközség Kossuth Ferenchez intézett levelét, melyben azlrányú sérelmüket tárják fel, hogy Papp Zoltán függetlenségi képviselő „e hó 5-én tartott úgynevezett ‚beszámoló beszédében’ a tiszalöki kerület zsidó választó polgárait minden ok és alap nélkül megtámadta, hazafias érzelmüket kétségbe vonta, sőt gúnyjának céltáblájává is tette. Többek között annak a nézetének adott kifejezést — írják —, hogy a vele nem tartó zsidókra ugyesszi vérfürdő vár, illetőleg az oroszországi üldözésben lesz részük. Még tovább foglalkozván felekezetünkkel, igyekezett azt minél nagyobb gúny tárgyává tenni.” A BN nov. 13-i száma Az ugyesszai vérfürdő címmel ismét visszatér az esetre (7. l.), és többek között ezt írja: „A nyílt levélre Kossuth Ferenc nem válaszolt. Ma azonban . . . Papp Zoltán egy nyilatkozattal igyekszik elintézni a választó kerületből érkező panaszt.” Papp Zoltán válasza méltán háborította fel Adyt: „Ami a rakamazi zsidó hitvallást követő polgártársaimmal szemben fölmerült perpatvaromat illeti — jelenti ki nem kis cinizmussal —, azt majd elintézzük valahogy házilag; a nyilvánosság előtt azonban nem vonakodom kijelenteni, hogy politikai hitvallásomban még a hálátlanság sem fog megingatni, s tovább

is az maradok, aki voltam: liberális a szónak legteljesebb értelmében. — Ebből a nyilatkozatból — írja a lap — meg lehet állapítani a következőket: 1. Papp Zoltán úgy tesz, mint Bodóné . . . Mindenről beszél, csak arról nem: fenyegette-e ogvesszai vérfürdővel azokat a zsidókat, akik elég vakmerők érte nem lelkesedni. 2. Hálátlanságról beszél. Tehát a tiszalöki kerület tartozzék hálával azért, mert olyan nagy ember képviseli, mint Papp Zoltán. 3. A perpatvart — mondja — elintézi valahogy házilag. Aki ezt másképpen érti, mint hogy a fokosok és az ölmösbotok tehát előkészítendők, az megérdemli, hogy Papp Zoltánnal egy táborban legyen.” — *Az Alkotmány című újság több ízben ujjongta el magát könnyelműen. Hogy egészen jól folynak a dolgok.*: Az Alkotmány a nagybirtokosok és a felső klérus által irányított Néppártnak volt az újságja, a klerikalizmust, a legezélsőségesebb reakciót képviselte — *regnum Marianum*: Mária országa. — *Mikor Combes a nagy bombát elhajította*: Combes francia miniszterelnök terjesztette be az egyház és az állam szétválasztásának törvényjavaslatát a francia nemzetgyűlésben. — *Mirabeau, H. G. comte de (1749—91)* a nagy francia forradalom első szakaszának egyik vezéralakja. Ady kitűnő szónoki tehetőségére utal. — *Bellum omnium contra omnes: igazán*: mindenki háborúja mindenki ellen. — *Erre azt mondja Holló Lajos, hogy így történt ez 1848-ban is. Akkor is ilyen vendékvüli volt az összeolvadás*: Ady már a koalíció győzelme után felemeli szavát az ellen, hogy a koalíció megvalósította egységének a legcsekélyebb köze is volna az 1848 megvalósította nemzeti egységhez. L. erre vonatkozólag a BN 1905. jan. 18-i Viribus unitis című cikkét. — *Holló Lajos (1859—1918)* függetlenségi képviselő, a Magyarország c. lap főszerkesztője. — *The servant of posterity itt mindenki*: az utókor szolgája — *Zoltánék büszkén hirdetik, hogy ők még mindig zoltánok*: Papp Zoltánra és Lengyel Zoltánra céloz a szójátékkal Ady. Zoltánoknak hívták a honfoglaló magyarok vezéreit.

Mj.: J (286.) Vp (159.)

31. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. nov. 17. 8. l. — Hírek — Pont

I. *A hazug Poe*

Poe, E. A. (1809—1849) Amerika egyik legnagyobb költője. Korában botrányos élete vívta ki maga ellen a puritán amerikai közvélemény botránykozását. Költészetét Baudelaire és a francia szimbolisták fedezték fel és népszerűsítették Európában, nálunk Ady és a Nyugat nemzedék. — *Nem való a Franklinok, Washingtonok, Lincolnok, Longfellow-k, Cooper-ek és a többi nagyok társaságába: Franklin, Benjamin (1706—90)* amerikai diplomata, természettudós, közgazdász, filozófus, az amerikai függetlenségi háború egyik vezéralakja; *Washington, G. (1732—99)* az USA első elnöke; *Lincoln, A. (1809—65)* az amerikai polgárháború vezéralakja, az USA elnöke; *Longfellow, H. W. (1807—82)* amerikai költő, a csiszolt formák, a fennkölt stílus mestere. Műveit Szász Károly, Radó Antal, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső fordították magyarra; *Cooper, J. F. (1789—1851)* az amerikai romantikus regény legnagyobb alakja, indiántörténetei (Bórharisnya, Vadölő, Az utolsó mohikán stb.) ma is közismertek nálunk.

II. *Merelli asszony*

Megszökött Galleyval, a milliomos sikkasztóval. Visszahozták Párizsba őket. A Budapest 1905. okt. 10-i számában (11. l.) olvasható: „Galley, aki hat milliót sikkasztott, ma francia detektívektől kísérvé, Párizsba érkezett. A közönség értesült, hogy mikor és melyik állomáson érkezik meg Gallay és kedvese. Sokezerény ember várta a pályaudvaron a letartóztatottakat. A közönség ovációval fogadta a sikkasztókat, és lelkesen tüntetett a szökevény pár mellett. Galley, aki bilincsbe volt verve, fejbőlintással

köszönte meg az üdvözlést. Merelliné pedig kezével csókot intett az éljenző közönségnek. A sikkasztókat a megérkezés után átadták a vizsgálóbíróknak, aki előtt Galley csak magát vallotta bűnösnek." — A lapok ezután gyakran szellőztették az ügyet. A BN 1905. nov. 24-i számában például ez áll:

Feleség és szerető

Merelli asszony, Galley sikkasztó utitársa és szeretője nem hiába bújja a könyveket. És nem hiába szereti Nietzsche-t ez a bájos és gonosz párizsi nő. Összehozták hármukat a börtönben, Galleyt, Madame Galleyt és Merellit. Mindenesetre érdekes találkozó lehetett. Madame Galley sírva kiáltotta férje szeretője felé: — Ön tette boldogtalanná a férjemet. — Merelli asszony egy pillanattig sem gondolkozott a válaszon. Készen volt már az ő finom és nem erkölcsös fejében. — Miért nem tette ön boldoggá, Madame? — És e gonosz, szellemes válaszban van annyi igazság, mint féltucat modern francia drámában.

Feltehető, hogy e rövid hírcikket is, melyben feltűnő egyezések vannak Ady glosszájával, Ady fogalmazta. Bizonyítani látszik ezt a mindkét esetben Nietzsche-re való utalás: „Imádtá Nietzsche-t” — írja Ady a glosszában. „És nem hiába szereti Nietzsche-t” — olvashatjuk a hírcikkben. De Ady szerzőségét látszik támogatni a hírcikk stílusa, sajtós jelzőhasználata is: „ez a bájos és gonosz párizsi nő”, „finom és nem erkölcsös fejében” stb.

III. Károly — Károly marad

Úgy volt, hogy Károly herceg Hakon lesz, ha norvég király lesz: I. Jegyzetek a napról. I. Hakon király című BN 1905. okt. 20-i glosszát és jegyzetét (28. és 317. l.) — Ady glosszáját közvetlenül a BN 1905. nov. 17-i számának következő távirata inspirálta: „A norvég királyválasztás. Krisztiania. nov. 16. Az Aftenposten jelenti, hogy az új király neve V. Károly lesz. A külügyminiszternél ma tartott konferencián megállapították a királyi zászlót, mely vörös mezőben arany oroszlán lesz.”

Mj: (A hazug Poe) Ai (131.)

32. Jegyzetek a napról. BN 1905. nov. 19. 7. l. — Hírek Pont

I. A Gyuri fiú

Ady glosszája a BN 1905. nov. 18-i híradásán alapszik: „Milán király fia Kolozsvárról. Kolozsvárról írja tudósítónk: Érdekes vendége van Kolozsvárnak. Egy fiatalember, névszerint Obrenovics György, az utolsó Obrenovics. Milánnak, a szerbek első királyának vér szerinti, bár nem törvényes fia, aki királyi atyja életében Konstantinápolyban nevelkedett. Miután atyja árván hagyta, most Zichy Jenő gróf gondoskodik róla. Zichy Jenő gróftól tudvalevőleg meleg barátság fűzte az elhunyt szerb királyhoz, és a magyar gróf barátja iránti kegyeletből igyekszik az ifjúnak apját pótolni. Most is Zichy Jenő gróf társaságában jött Kolozsvárra a szerb királyfi, ki édesanyjával, A. Joanides asszonnyal a New York szállodában bérelt lakást. A szálló vendégkönyvébe ezt a történelmi nevet írták be: Obrenovics György. Hír szerint az ifjú azért jött Kolozsvárra, hogy gimnáziumi tanulmányait ott folytassa, és pedig a kolozsvári ev. ref. kollégiumnak lesz növendéke, egyelőre azonban csak mint magántanuló.” — *Azért mondjuk, hogy szerencsés a fiú a maga törvényteleniségében, mert a törvényes Sándor nagyon rosszul járt volt, szegény Milánnak a törvényes fia tudniillik:* Ady Sándor szerb királyra utal, akit 1903-ban összeesküvő katonatisztek feleségével együtt meggyilkoltak. Ő volt az Obrenovics dinasztia utolsó törvényes sarja.

II. Versek az Urániában

Az Urániában verseket szavalnak.: A BN 1905. nov. 18-i száma (9. 1.) számol be az Uránia-társaság irodalmi estjéről: „Irodalmi est az Urániában. A Bölcsészhallgatók segítőegyesülete ma este érdekes estét rendezett az Urániában. Szavallatokkal és dalokkal mutatták be a magyar versirodalom fejlődését a legrégibb időkől Arany Jánosig; fölvonultatták egymás után az egyes századok költőit, a korszakok változó érzéseinek klasszikus kifejezéseit, a magyar lélek formáiban annyira különböző megnyilatkozásait. Az estét dr. Hegedűs István egyetemi tanár prólogja vezette be. Rövid szavakban vázolta az est programját, és ismertette az egyes versek keletkezésének történetét, indokait. Utána Beregi Oszkár, a Nemzeti Színház tagja, aki mint bölcsészethallgató tagja a segélyegyletnek, lépett a dobogóra, és Ráskai Lea „A halál himnusza” című költeményét, majd több kuruc verset és kronológikus sorrendben a különböző századok költőinek verseiből szavalt el néhányat. A hallgatóságnak a szép és átgondolt szavallatok közül különösen tetszetek a Csokonai versek, amelyek Beregi Oszkárban kítűnő interpretálóra találtak. Beregi Oszkár szavallata után az »Ébredés« dalkör énekelt szép sikerrel néhány kuruc dalt és magyar népdalt, utána pedig Pajor Ödön énekelt Tinódi Sebestyén dalaiból. A tartalmas műsor utolsó pontja Bondy Nelly — a hangversenytermekből is jólismert énekesnő — volt, aki Kisfaludy Károly »Egy szó« című költeményét énekelte. Bondy Nellyt zajosan megtapsolta a nagyszámú és előkelő hallgatóság, amely teljesen megtöltötte a nézőteret, és elismeréssel adózott a szereplőknek.” — *Beregi Oszkár*: L. A szezon végén. 1905. jun. 8-i cikket és jegyzetét AEÖPM VI. 184. és 405. l. — *A précieuse-ök korában is csak azokat a poétákat szerették, kik egyszerűmünd álcoviste-jei voltak a dámáknak*: a finomkodók, az előkelősködők korában... akik bizalmasai voltak a dámáknak. A XVII. század francia főúri irodalmi szalonjainak finomkodó, kényeskedő asszonyairól van szó. — *Tinódiak kellettek, mert egy kis szenzációt vittek furavoltukkal az udvarházakba*: Ady arra utal, hogy Tinódi Lantos Sebestyén (1505 (?) — 1556) a 16. században vándorolva járta a nemesi kúriákat és vitte a híreket egyik helyről a másikra. — *Lisznyaival pedig együtt lehetett korhelykedni*: Lisznyai Kálmán (1823—1863) népies, Petőfi-utánzó költő. Az önkényuralom idején folytatott korhelykedéseit, a nemzeti tragédia számlájára írta, erre utal Ady. — *Provence-től északra igazán magáért a versért sohase szerették a verset*: A délfraanciaországi Provenceban már a XI—XIII. században virágzó líra fejlődött ki, az úgynevezett trubadurköltészet, melynek alkotásai máig a szerelmi líra legszebb darabjai közé tartoznak. — *És én is csak a francia Harduin után merem leírni*: Harduin, H. a Le Matin c. párizsi lap publicistája volt. Cikkeit Ady figyelemmel kísérte, amint ezt párizsi noteszkönyvének egyik bejegyzése is tanúsítja: Harduin nem fogadta el a párbajt. „A durvaság, gorombaság is egy formája a gondolat manifestálásának.” AEÖPM V 189. l.

III. Lady Mary Hamilton

Mary Hamilton szép leány, hercegkisasszony s a leggazdagabb angol eladóléány. Van egy egész szigete: Ady glosszájának forrását a PN 1905. nov. 15-i számának (21. l.) Egy sziget királynője c. rövid kommunikéjében találjuk meg: „A skót partvidék egyik kis szigetén, Araunon, valóságos királyi jogokat élveznek egy régi hagyomány alapján a Hamilton hercegek. A nemrégiben elhalt XII. Hamilton hercegnek leánya, lady Mary Douglas az örököse. A miss összes ingatlanait eladta, s csak a kis Araun szigetét tartotta meg, melynek mindössze 5000 lakosa van, s ahol most vasárnap ünnepelték meg a szigetlakók királynőjüknek, Mary Douglasnak, nagykörűségét. A parton és a hegyeken örömtüzek lobogtak, a házakat fellobogózták, és mindenki ünneplő ruhát öltve sietett üdvözölni lady Maryt. A királyi

kastélyban a sziget egész lakosságát pazarul megvendégelték. A lakoma után lóversenyt rendeztek, melyen az első díjat a királynő nyerte, ki különben népénél csak a sportokat szereti jobban. Pompás lovas, kitűnő vadász s ezek mellett vív, tornászik és korcsolyázik.”

Mj: (Versek az Urániában) Ai (131.)

33. *Solness építőmester*. BN 1905. nov. 20. 6. l. — Színház, zene

A Solness építőmester Thalia-előadása ürügyén Ady tulajdonképpen Ibsent ünnepli; rajongása ugyanaz, amit a pályáján igazi hangját megtalálni segítő nagy példaképek iránt érzett. Szimpátiája Ibsen halálakor írt nagy nekrológjában mutatkozik meg legszebben. Comte, Nietzsche, Puskin, Tolsztoj, Turgenyev, Dosztojevszkij mellett Ibsennel, és a vele együtt emlegetett századvégi naturalista nemzedékkel való megismerkedése hozta meg első magáratalálását. Solness építőmesterről írt bírálata azonban Ibsen művészetének és magának a darabnak pontos karakterizálásán túl („E fölséges szimbólum, e nagyszerű, bús parabola s ködösen ragyogó vateszi alkotás”) — a Thalia-társaság előadására való figyfelés miatt is érdekes. „Szeretjük a modern magyar fiataloknak Thalia-társaságát” — intonálja mindjárt bírálatát. Meglátja működésük egybefonódott kettős értelmét is: a modern érzések irodalmi szöszölőinak s a modern színjátzásnak egyszerre hódítanak híveket. Az idézett szövegrészek Adyra jellemző jelzőhalmazása mellett mindez kétségtelenné teszi Ady szerzőségét. S ezt megerősíti még az is, hogy már korábban is figyelt a Thalia fiataljainak előadására, Strindberg Az apá-jának bemutatójára. L. Péntekesti levél. MK 1905. márc. 19. AEÖPM VI. 96. l. L. még: Katona F — Dénes T: A Thalia története. Bp. 1954. 1—13. l. Itt közöljük Adynak a Thalia Társaságról írt dec. 18-i névtelen cikkét:

Thalia-Társaság

A legsúlyosabb Ibsen után három könnyű egyfelvonással rukkolt ki ma a Thalia-Társaság a Folies-Caprice pajzánságokhoz szokott színpadán. Volt egy eredeti is közöttük. Ez a leggyöngébb volt. Egy dramatizált hatvanas évekbeli, morális és filiszter „beszély”. Alma Tadema, a festő leánya, írta elsejét a három kis darabnak. Stilizált, kedves, módos és formás drámácska. Gulácsy, egy ifjú, nagy talentunú piktör rendezte. Praerafaelista, érdekes kis festmény volt ez a darab. Benne azonban csak Forgács Rózi a megértő és stilszerű. Batizfalvy Elza gyengébb kisleány. A harmadik darab a Wedekind színpadi pamfletje volt — a tenoristáról. A bélében gázol modern társadalmunk e méltatlanul becézett, üres, céltalan típusának. A közönségnek nagyon tetszettek s méltán e darab összes szereplői. Általában pedig sikerült délután volt ez új diadala a modern színjátzás kis csapatának.

L. a Solness építőmester c. cikket és indoklását. Az első mondat éppen erre utal: „A legsúlyosabb Ibsen után három könnyű egyfelvonással rukkolt ki ma a Thalia-Társaság.” A mondat befejező része pedig megegyezik az említett cikk megfogalmazásával: „a Folies Caprice pajzánságokhoz szokott színpadán.” — olvashatjuk itt. Előbb viszont: „Mi bizonyísten megindult szívvel hallgattuk ma délután a Folies Caprice-ben (igen: a Folies Caprice-ben!) — Ibsent.” De az egyik bemutató jelzőhalmazása is Ady mellett érvel: „Stilizált, kedves, módos és formás drámácska.” — A bemutatott Laurence darab: Alma Tadema: A láthatatlan kapitány — Mendé Béla: A kapocs — Wedekind: A hőstenor. — *Folies Caprice*: Zénés mulatóhely, aféle magyar vaudeville volt a Révay utcában. Itt tartották

1905. novemberétől vasárnap délutánonként a Thália előadásait. — *Byg. mester Solness*: Solness építőmester. — *Gulácsy*: Gulácsy Lajos festőművészről van szó. A Thália előadásaihoz ő készítette a díszleteket, s ő tervezte a jelmezeket is. — *Forgács Rózsi* I. Solness építőmester. BN 1905. nov. 20. cikk jegyzetét (. . .) — *Batizfalvy Elza* a Thália színésze. — *Forgács Rózsi* (1886—?) erős drámai tehetségű színésznő. A Thália Társaság tagjaként indul, később a Magyar Színház, a Modern Színpad majd a Nemzeti Színház tagja. 1923-ban alapítja meg Forgács Rózsi Kamara Színházát. 1928-ban visszavonul a színpadtól. — *Dobi Ferenc* (1880—1916) elsősorban epizód szerepeket játszó színész. A Thália Társaság tagja, később Szegedre kerül, majd a Magyar Színház szerződötteti. — *Verő Margit* (1880—?) társalgási szerepekben játszó színésznő, a Thália tagja. 1907-ben férjhez megy Doktor Jánoshoz és visszavonul a színpadtól. — *Doktor János* (1881—1942) a Thália alapító tagja, később vidékre kerül. Különösen Ibsen és Molière drámaiban vívott ki sikereket. Mint rendező is jelentős. *Vámos Hugó* (1882—?) a Thália tagja, 1907-ben a Népszínház-Vígoperához szerződik. — *Sándor József* (1879—?) jellemkomikus. A Tháliánál kezdte, majd 1906-tól az Országos Magyar Artista Egyesület hivatalnoká lett. — *Hevesi Sándor*: I. Az ember tragédiája. BN 1905. ápr 21-i cikk jegyz. AEÖPM VI. 390. l.

Mj: Ady kiadatlan irodalmi cikkeiből. Látóhatár 1964. febr. 135—141. l.

34. Jegyzetek a napról. BN 1905. nov. 22. 5. l. — Hírek — Pont

I. *Déroulède*

Ady már akkor írt Déroulède-ről, amikor néhány hónappal előbb kegyelmet kapott, s megengedték neki, hogy visszatérhet Franciaországba. I. Nagyon furcsa történetek. II. A nagy számúzott. BN 1905. júl. 16. AEÖPM VI. 217. l. Déroulède azonban csak novemberben tért haza, amikor a francia kormány általános amnesztiát hirdetett. A lapok naponta közlik ezidőtájt a híreket a szélsőséges nacionalista politikus hazatéréséről. A BN 1905. nov. 1. száma adja hírül: „Déroulède hazautazott. A francia amnesztiatörvény, amely a számúzottaknak megengedi, hogy visszatérjenek Franciaországba, tegnap életbelépett. Ez alkalommal Déroulède is igénybe vette az amnesztiát, ma elhagyta Bécsset, és elutazott Párizsba. Elutazása előtt egy bécsi újságíró fölkereste Déroulède-t, hogy megtudja milyen politikát fog most hazájában követni. Déroulède a következőket mondotta: — Holnap visszatérek hazámba, éppen olyan időpontban, amikor használhatok hazámban. Harmincöt év óta hive vagyok a Németország ellen viselendő hábcárnak. A német császár magatartása Franciaország ellen kell, hogy minden honfitársamat a francia lobogó körül csoportosíttja.” (7. l.) — A lap nov. 7-i száma (7. l.) már arról számol be, hogy: Déroulède Párizsban van. „Párizsból táviratozzák: Déroulède Pál tegnap délután tartotta bevonulását a francia fővárosba. A lakosság nagyszerű fogadást rendezett neki. Déroulède barátai úgy intézték a fogadást, hogy egyetlen köztársaságellenes kiáltás nem volt hallható. A fegyelmezett tömeg a kormány ellen sem tüntetett, és Déroulède meggyőződhetett, hogy a monarchista álarc nélkül is ünneplik.” — Adyt 1905 őszén, a koalíció nacionalista hangoskodása idején foglalkoztatja a szélsőséges nacionalista francia politikus hazatérése.

II. *Ranavalo*

Ady Madagaszkár exkirálynőjének sorsával már korábban is foglalkozott I. Ranavalona. BN 1905. márc. 26. AEÖPM VI. 104. l.

III. *Vitboi*

A németek nyugat-afrikai gyarmatosító háborúja a hererók ellen állandó témája a korabeli sajtónak, s természetesen Adyt is foglalkoztatja

e kegyetlen irtóháború. A BN 1905. aug. 22-i számában (Jegyzetek a napról. II. Kétsoros hírek) ezt írja: „A német katonáknak tegnap szerencsés napjuk volt. Kétszáz hererőt koncoltak föl.” — Jelen cikknek a hererők vezérének halála ad aktualitást. A BN 1905. nov. 22-i számában (6. l.) olvasható: „A hererők vezére elesett. A nyugat-afrikai gyarmatháborúban, mely annyi kudarcot hozott két esztendőn át a német fegyverekre, jelentős fordulatot idézett elő az a hír, hogy Fahlgras mellett egy ütközetben elesett az öreg Vitboi Henrik, az egyesült hererők, hottentották és bondezvartok vezére, az egész felkelés lelke. Október 29-én golyótól megsebesült, és november 3-án belehalt sebébe. Vitboi Henrik, ez a kikeresztelkedett szerencsen törzsfőnök régi szabadsághőse a négereknek. Már évtizedekkel ezelőtt is veszedelmes felkelést szított a Rand-vidéken a búrok és az angolok ellen, és nem sikerült megverni, az angolok valami megegyezésre léptek vele, úgy csillapodott akkor el a néger forradalom. Vagy két éve, hogy a hererő-lázadás kitört, Vitboi csakhamar az élére állt a lázadásnak, s azóta folyton sikeresen harcol a gyámoltalanul vezetett német gyarmats csapatok ellen. Most azonban egy eltévedt golyó halálos sebet ütött rajta s személyében a lázadás ügyén is valószínű. A négerek Vitboi fiát Samu Izsákot választották meg vezérrükké, de kétséges, hogy az új felkelő vezér hasonló sikerrel, agyafurtsággal és makacssággal lesz-e képes tovább vinni a háborút az európai csapatok ellen.” — *Ha igaza van annak a néger tudósnak, ki a fehér ember pusztulását hirdeti, valamikor olyan nagy név lesz a Vitboi név, mint Washingtoné: Ady több cikkében foglalkozik a színes népek előretörésének és a fehér emberek hanyatlásának problémájával. I. ezzel kapcsolatban Tóbiás Jós-lata. BH 1904. aug. 19-i cikket és jegyzetét: AEÖPM V. 257. és 421. l.*

Mj: (Dérroulède) Vp (162.)

35. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. nov. 23. 5. l. — Hírek — Pont

I. Galilei ujjai

Az ujjai még megmaradtak Galileinek. Most árulja az ujjakat egy öreg olasz asszony. A hüvelyket és a mutatót: A BN 1905. nov. 27-i számában (3. l.) jelent meg a hír, amely Ady glosszáját megvilágítja: „Galilei ujjai. Firenzéből jelentik: 1737. március 12-én kiemelték Galilei holtestét ideiglenes sírjából, s a Santa Croce templom fényes mauzoleumában helyezték el. Ez alkalommal történt, hogy Vincenzo Capponi marchese, Galileinek fanatikus bámulója a hulla mutatóujját és hüvelykujját eltulajdonította. A jelenvolt tanuk hasztalan tiltakoztak e csonkítás ellen, Marchese Capponi, aki akkor a Florenzi akadémia elnöke volt, végrehajtotta akaratát. Kijelentette, hogy szent ereklyék gyanánt fogja őrizni Galilei ujjait, amelyekkel halhatatlan gondolatait írta le. Doktor Targioni Torzetti meg is jegyezte akkor a marchese előtt: — Ahelyett, hogy Galilei ujját örökölte, inkább agyát örökölte volna. — A marcheset azonban ez a találó válasz sem térítette el szándékától. — Rossz példája még követőkre is akadt. Gori gróf Galilei bal hüvelykujját, Coceki dr. egyik bordacsontját szedte magához. Capponi díofatartóra helyezte Galilei két ujját, üvegbúrával takarta el, és ettől kezdve az volt házának legnagyobb látványossága. A 19. században a Capponik vagyoniilag tönkrementek, és az ereklyékkel mit sem törődve kivándoroltak Franciaországba. Az ujjak a marchese volt udvarmesterének tulajdonává lettek, és ma a 84 éves Joni Laura a birtokosuk, aki szegény asszony, és az ereklyéket pénzzé szeretné váltani. A kormány a lapok föl-szólítására vizsgálóbizottságot küldött ki, amely megállapította, hogy tényleg Galilei ujjai azok. A minisztérium valószínűleg megszerzi az erek-

lyéket, és elhelyezi a páduai múzeumban, ahol a Galileire vonatkozó egyéb emléktárgyakat is őrzik." — *De tavaly egy könyvet olvastam. Ez a könyv egy klerikális írónak írása. A klerikális író pedig azt bizonygatja, hogy Galileinek fogalma sem volt a föld forgásáról. Csak úgy beleesett, mint Pildtus a Credoba: Hogy mi volt a könyv címe, amelyre Ady hivatkozik, nem tudjuk, de párizsi noteszkönyvének következő bejegyzése azt tanúsítja, hogy párizsi tartózkodása idején olvasta: „A klerikálisok letagadják Galileit is.”* AEÖPM V. 198. I. — *Végre is vannak istentelenek, akik azt állítják, hogy Pál apostól nélkül nem volna — Krisztianizmus: Pál apostól levelei foglalták először rendszerbe a krisztusi tanításokat, tulajdonképpen ő vetette meg alapjait az egyház dogmáinak. Egyes nézetek szerint nem Jézus, hanem Pál tekinthető a keresztény vallás megalapítójának.*

II. Germana és Margit

Az újságok hosszú ideje cikkeznek már Montignoso grófnő és Frigyes Ágost szász főherceg botrányos válóperéről, kitergetve az összes szennyeket. Adyt is foglalkoztatja már korábban is a pikantériákban sem szűkülődő eset. L. Színész- és Nyelvmester. NN 1902. dec. 25-i cikkét és jegyzetét (AEÖPM III. 193. és 408. I.). A szent apaság. BN 1905. febr. 10-i cikkét és jegyzetét (AEÖPM VI. 49. és 360. I.), valamint Jegyzetek a napról. III. Az erény jutalma. BN 1905. aug. 17. AEÖPM VI. 247. I.

III. A nagy Teréz

Humbert Teréznek, a több milliót sikkasztó szélhámosnőnek az ügyével sokat foglalkoznak a lapok. A körülötte keletkezett botrányt fokozta, hogy Frédéric Humbert volt francia hadügyminiszter fiának a felesége volt. Ady már párizsi tartózkodása idején hivatkozik az esetre. L. Párizsi levél. PN 1904. júl. 10-i cikkét és annak jegyzetét AEÖPM V. 74. és 320. I. A BN 1905. okt. 26-án adja hírül, hogy Humbert Terézt, a százmilliók csalás hősőjét szabadlábra helyezik. Hitelezői ugyanis közös kérvényben fordultak a bírósághoz, hogy bocsássák szabadon a „nagy Terézt.” A magyarázata a dolognak az, hogy a nagy Teréz beteg, súlyos operációnak kell magát alávetnie, s hitelezői mindenáron meg akarják tartani őt az életnek és maguknak. Humbert Teréz már harmadfél éve ül a fogságban. — *Stendhal is szerette a nagy bestidkat: Közismert, hogy Stendhal eszményképe Napóleon volt, s regényeinek főalakjaiban mindig kicsit őt ábrázolja. Ady itt a nagyvonalú szélhámoságtól sem visszariadó stendhali hősökre, elsősorban Julien Sorelre (Vörös és fekete) és Fabrice-re (A pármái kolostor) utal. Vö.: párizsi noteszkönyvének bejegyzésével. V. 189. I. — *Nietzschéig el se menjünk: Nietzsche arisztokratikus „úri moráljára” utal Ady, aki tagadja a jónak és a rossznak megkülönböztetését, a gyengék moráljának tartja azt. Nietzsche szerint az emberiséget az ösztönök felszabadítása, a jó és a rossz korlátlan kiélése viszi előre. Vö. Párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: Stendhal, Nietzsche előfutára. AEÖPM V. 186. I. — *Nagyobb úrnő volt mint Matild hercegnő: L. Vándormadarak a Riviérán. IV. A hercegnő. BN 1904. dec. 18-i cikk jegyzetét AEÖPM V. 362. I. A Matild (!) hercegnőre való utalás valószínűsíti azt a feltevést, hogy az említett cikkben valóban Matilde hercegnőről van szó. — *Költő ez az asszony a javából: Vö. Vilmos császárra tett megjegyzésével: „Költő is egy kicsit” A befőttes-tál. BN 1905. okt. 1. (7 I.).****

Mj.: (Galilei ujjai) FL (177.)

36. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. nov. 25. II. I. — Hírek — Pont

I. Mi a színpad

Míg Franciaországban a Déroulède-ok voltak az urak, a reváns harci indulója zúgott, zengett az utcákon: L. Jegyzetek a napról. I. Déroulède.

BN 1905. nov. 22-i cikket és jegyzetét. (57. és 345. l.) — *A színpadokon pedig nem volt szabad olyan darabokat játszani, melyek Sedán emlékeit zaklatták ki a francia szívekből*: A porosz hadsereg Sedánnál mérte a döntő vereséget 1870. szept. 2-án III. Napóleon seregére. — *Óriási sikert arat egy párizsi színházban Haraucourt nacionalista darabja, az Oberle*: A darabot már Ady párizsi tartózkodása idején másorra akarták tűzni, de a cenzúra betiltotta. Maga Ady tudósítja erről akkor a BH-ot. L. A francia cenzúra. BH 1904. júl. 22-i névtelen cikkét és jegyzetét AEÖPM V. 241. és 414. l. — *A darab René Bazin egy régi regényének a színpadosítása*: L. A halhatatlanok között. BH 1904. máj. 5-i cikket és jegyzetét uo. 218. és 404. l. — *Elzász és Lotaringia szomorú témájáról regél*: Elzászt és Lotaringiát a francia—porosz háborúban elszenvedett francia vereség után Németország-hoz csatolták. E területek visszaszerzéséért való reváns volt a Déroulde-ék képviselte francia nacionalizmus legfőbb táplálója. — *A színpad az olcsó ábrándok hona*: Vö. A színház csődje. BN 1905. okt. 19-i cikk és jegyzete (27. és 316. l.).

II. Roosevelt távirata Hakonhoz

Hakon király Roosevelt elnöktől kapta az első táviratot: A Magyarország 1905. nov. 25-i számában (12. l.) a napihírek között olvasható: „Hakon király. Krisztiániából jelentik, hogy a norvég főváros pompás díszben várja a királyi családöt. Az államfők közül Roosevelt volt az első, aki üdvözölte az új királyt. Az elnök üdvözlő távirata így hangzik: Üdvözlöm Felségedet abból az alkalomból, hogy a norvég nép megválasztotta Hakon, Olaf, Harold és Sigurd királyok utódjaul. Roosevelt Tivadar. — *Mi ezt nem értjük, mi Nikitát is tiszteljük, mivel Nikita fejedelem*: Nikita montenegrói fejedelemről van szó, aki ezidőtájt nagyobb utazásokat tett, s mindezt fejedelmet megillető tisztelettel fogadták. — *Például most Hakon királyt üdvözli patetikusan, hogy Hakon, Olaf, Gerold és Sigard székebe került*: Norvég királyok nevei. Az Olafok voltak Norvégia első királyai, az ő idejükben tér át Norvégia a kereszténységre. Ezért az Egyház II. Olafot szentté avatja (ur. 1015—28). — A norvég királyválasztással kapcsolatban l. még: Jegyzetek a napról. I. Hakon király, Jegyzetek a napról. III. A norvég vígjáték, Jegyzetek a napról. III. Károly — Károly marad. BN 1905. okt. 20., 24., nov. 17-i glosszákat, valamint ezek jegyzeteit (28, 35, 54, 317, 322, 342. l.).

Mj.: (Mi a színpad) Vp (163.)

37. *Jegyzetek a napról*. BN 1905. nov. 29. 8—9. l. — Hírek — Pont I. *Bronz vagy kenyér*

A francia növendékek most például Jules Verne szobrára gyűjtenek: Az év tavaszán halt meg Jules Verne. A francia ifjúságnak a Verne szoborra való gyűjtéséről a Magyarország 1905. nov. 30-i számában (15. l.) a következő hírcikk olvasható: „Jules Verne-szobor Nantes-ban. Jules Vernének, a fantázia nagymesterének, az ifjúság legnagyobb mesemondójának szülővárosában Nantes-ban szobrot emelnek. Érdekes, hogy ezt a szobrot kizárólag a francia középiskolai tanulók adakozásából állítják föl. Franciaország minden középiskolájában folyik már a gyűjtés a Verne-emlékre, és valószínű, hogy a szobrot aránylag rövid idő alatt föl is állítják. A szoborbizottság élén Sarraddin nantes-i polgármester áll.” — *A sajtóban pedig egyre szólnak fel publicisták, gondolkozók*: A korabeli sajtóban nem találjuk nyomát az Ady által említett Verne szobor elleni tiltakozásnak, sőt éppen egymásután állítják fel a szobrokat a legkülönbözőbb hírességekről Franciaországban. Ady bizonyára valamelyik párizsi lapban olvashatott a franciaországi statufóbiáról. — *Ez a humanista hiszekegy és a humanista írók figyelmeztetik a francia ifjúságot*

a Hilda-hajó áldozatainak elárvult családjaira: A Hilda hajót ért szörnyű katasztrófáról sokat írnak ebben az időben az újságok. A BN 1905. nov. 21-i számának hírcikke (7. l.) így számol be az eseményről: „Óriási hajókatasztrófa. Saint-Servanból táviratozzák: A South Western Companynak Southamptonból jövő Hilda nevű gőzöse sűrű ködben és óriási viharban reggel 4 órakor Cezanbere szigete közelében sziklára jutott. Az utasok és a legénység közül százhuszonhárom ember veszett el. Ötöt megmentettek. Újabb távirat jelenti Saint-Servanból: A Hilda nevű gőzös utasainak és legénységének, akik a szerencsétlenség idején aludtak, nem volt idejük a fedélzetre jutni és mentőcsónakokba szállni. — *Tehát kenyér kell és nem bronz*: A glossza megfogalmazásakor Ady kétséget kizáróan a magyar politikai viszonyokra céloz. Ez utolsó mondat egyébként egybehangzik Az ige veszedelme című a BN 1905. okt. 21-i számában megjelent vezércikkével (31. l.).

II. A külföld véleménye

Hűségünket ugyan bánlja, hogy a külső nációk nem istentlenek bennünk. De hamar megvigasztaljuk magunkat néhány büszke vállrúzással: A külföldi sajtó elég sokat foglalkozik ebben az időben a magyar eseményekkel, és nem a leghízelgöbben a magyar koalíció ellenállását illetően. Elítéli a koalíció makacs ragaszkodását a magyar vezényszóhoz, amely tulajdonképpen nem jelent lényeges változást Ausztria és Magyarország viszonyában. A koalíciós lapok azzal próbálják elújni a kérdést, hogy külföldön nem ismerik a magyar viszonyokat, függetlenségi harcunkat Ausztrián keresztül nyert információk alapján ítélik meg. Erre utalnak Ady szavai. — *Egy francia revűben pár hét óta a külföldi gondolkozóitól vélemények érkeznek Németországról*: A lap, amelyben az Ady által említett ankét folyt, a párizsi Le Courier Európén. Ady glosszájának jobb megértéséhez itt közöljük a BN nov. 14-i és 22-i beszámolóját az ankétról, melyeket feltehetően maga Ady fogalmazott:

A német veszedelem

— Nemzethözi ankét —

Mit gondol a világ a németekről? Ezt a problémát vetette fel a „*Courrier Européen*” című folyóirat és Európa legelőbbkelő szellemei siettek megfelelni a kérdésre, melyet a lap így fogalmazott meg:

— Sikerülni fog-e Németországnak az a világhódító szerep, amelyet állítólag játszik, és vajon a német hatalom fejlődése hasznos vagy ártalmas lesz-e az emberi művelődés előrehaladására?

Az érdekesebb válaszok közül néhányat valóban érdemes ismertetni. *Lombroso*, az európai hírvélemény olasz tudós bárhogya is dicséri a német ipar, a német kultúra és művészet érdemeit, arra az eredményre jut, hogy Németország túlságosan elhatalmasodása az antiszemizmust, feudalizmust és militarizmust virágoztatná fel, mert ott van most Európában a legszemélyesebb, legautokratább uralkodás, amellyel Lombroso szerint az összes elemek, még a szocialisták is voltaképp meg vannak elégedve. *Wilbrandt* Adolf német író, a Burgtheater volt igazgatója konstatálja, hogy Németország érettebb, ügyesebb lett, jobban tudja magát védeni, de harmincöt év alatt semmi kísérletet nem tett, hogy az európai békét megbontsa. *Harrison* Frederic, az angol Positivist Committee elnöke valóságos európai veszedelmet lát a német terjeszkedésben. *Földes* Béla, budapesti egyetemi tanár a németek kiváló sikereire és eredményeire mutat rá, de a német hatalom túltengésében veszedelmet látna, mert minden túlságos megnövekedés veszedelmet jelent az organizmusra nézve nemcsak a szerves világban, hanem a politikában is. Egy másik magyar ember is megszólal az ankét során, *Mocsáry* Lajos, aki kifejti

a magyarok németgyűlöletének az okát, idézi a „négis huncut...” című kifejezést, kijelenti azonban, hogy a magyar sovinizmus nem annyira a németek, mint a bécsi politika ellen irányul.

Roberty orosz szociológus nem fél a németek „politikai” hatalmától, mert az „agyaglábú” állami kolosszusok kezdenek megrendülni, amire Oroszország a példa. *H. G. Wells*, a híres angol regényíró szerint Németország nagyhatalmi állását túlbecsülik, egyébként pedig az európai államok jövő fejlődéséből el fognak lassankint tűnni Róma imperialisztikus politikájának utolsó maradványai is. Hisz ellenben a germán népek nagy jövőjében.

Heyse Pál, a kiváló német drámaíró a németek békeszeretetéből azt látja, hogy nem akarnak világhódító szerepet játszani. Inkább a német szellem és kultúra terjedésében hisz. *Ferrevo* olasz történétíró és szociológus Lombrosoval együtt veszedelmet lát a német császár legszemélyesebb uralmában. *Bréal* francia akadémikust kínosan érinti a mai Németország politikai szerepe, mert ő a német szellem nagy tisztelője, *Sassoon* angol parlamenti tag hevesen kifakad a németek ellen, akikben nincs gyarmatosító képesség, és csak paraziták más államok gyarmataiban.

Novikov orosz szociológus szerint a német hatalom terjeszkedése ma a legnagyobb akadálya az emberiség előhaladásának. *Browning* Oszkár, a cambridge-i egyetem tanára a legmélyebb hódolattal adózik a németek mai erő-kifejtésének és kulturális törekvéseinek. *Wollzogen* báró, az ismert német író szerint Németországnak is az a baja, ami Franciaországnak, hogy benne a legkülönbözőbb pártok versenye akadályozza, hogy a civilizációban vezető szerepet vigyenek. Németországban a centrumpárt és a papok uralma miatt nagy tere van a vörös internacionálénak.

Verhaeren belga költő szerint az új Európa kreálásában a németek szerepét nem lehet mellőzni. *Vandervelde* belga szocialista képviselő megkülönbözteti a német császár „Weltpolitik”-jét a szocialista Németországtól, amelynek nagy jövőt jósol a civilizációban. *Vaillant* francia szocialista képviselő is ezen az állásponton van. *Richet*, a neves francia tudós óhajtaná a németek közreműködését a civilizáció munkájában, de politikai közeledésben az elzász-lotaringiai kérdés megoldása nélkül nem hisz. *Mac Carthy* angol történétíró és képviselő azt hiszi, hogy Európa népei a jövőben békében fognak élni és Németországnak nagy szellemi szerep fog jutni. *Magnaud*, a világhírű francia „jó bíró” szerint a civilizáció és a latin gondolkodás mindig ugyanazt jelentette, és ez fogja ellensúlyozni a német terjeszkedést.

Általában és nagyjában még a külföldiek is elismerik Németország nagy ipari fejlődését, tudományának, irodalmának és művészetének egyszerű voltát, de veszedelmet látnak a német császár imperialisztikus politikájában. A sovinizták Európa békéjét féltik, a szocialisták és a felvilágosultabbak pedig az emberiség előrehaladásának az akadályát látják a német császár politikájában, és bíznak abban, hogy a jövő a békésebb, szocialisabb alakulásoké, amikor a háború szelleme, amellyel Vilmos császár ijesztget, többé nem lesz félelmetes.

A német veszedelem

A *Le Courier* Európéen folytatja érdekes ankétját. Németországról s a német veszedelemről. Ismét a germanofob hírességek vannak többségben. Fájdalmasan is sóhajt föl *Wundt*, a híres lipcei professzor: a német közvéleménynek meg kell döbbsennie, mikor látja, hogy a világ intellektuálisai mennyire nem szeretik a németeket.

Bernstein, a szocialista nagynémet képviselő a szocialista Németországban bízik. Ha majd győz a demokrácia, megtörik a cezárizmus és kapitaliz-

mus ereje, Németország üdvére fog válni az emberiségnek és a kultúrának. Colajanin Napoleon olasz képviselő és tanár szerint a mai Németország a szabadság és civilizáció veszedelme. Nagyon érdekes Sienkievicznek, a híres lengyel írónak a véleménye. Szerinte a német hatalomnak nincs erkölcsi bázisa. És nagyon érdekes, minden országok nacionalistáinak szól Sienkievicznek az a mondása, hogy a haza csak az emberiség szolgálatában szent fogalom. Ezt egy klerikálisnak hirdetett lengyel író mondja, egy teljesen elnyomott nemzet írója. Pedig Sienkievicz fanatikus lengyel. De kultúrember. És ezt mondja: a hazával az emberiségért és nem a hazával az emberiség ellen kell haladnia minden nemzet társadalmának. Hogy pedig Goethe és Schiller nemzete olyan kártékonyan elváltozott, ezt a durva porosz túltengésnek tulajdonítja Sienkievicz. A németek ellen nyilatkozik Hyndman angol író és politikus, Guiseppe Sergi, a híres olasz tudós tanár szerint Németország lelkileg még mindig primitív, félbarbár, brutális, mint a középkorban. Van Eeden holland író is kegyetlen ítéletet mond a németekről. Gabriel Séailles, a Sorbonne tanára s Dissesco bukaresti tanár oláh exminiszter nemkülönben. Dissesco hangsúlyozza, hogy az emberiség kormányzója mindig a francia gondolat lesz s nem a német. Yves Guyet, volt francia miniszter becsléli a németeket s nem fél a német veszedelemtől. Ha Németország tudniillik megreformálja a maga középkori társadalmi szervezetét. A németek ellen nyilatkozik Rapissardi olasz poéta, Vacher de Lapouge, francia szociológus, Gubernatis olasz professzor, Ricciotti Garibaldi tábornok, Roland de Mares, az Indépendance Belge direktora szerint van pángermán veszedelem, s a középkori szellemű mai Németország tűzzel és vérrrel fenyegeti Európát.

A német császár trónbeszédét mond, s fölpanaszolja, hogy előítéleteket terjesztenek mostanában Németország ellen: Vilmos császár nov. 28-án tartott trónbeszédében foglalkozott a németekről alkotott külföldi véleményekkel. Beszédét a BN nov. 29-i száma ismerteti, ahol majdnem szószerint olvashatók az Ady által felidézett mondatok: „Ha egy pillantást vetünk Németország nemzetközi állására, úgy nem zárkozhatunk el annak felismerésétől, hogy számolnunk kell azokkal az előítéletekkel, amelyeket a német törekvések haladásával szemben, a német szellem félreismerése következtében hoztatnak...”

III. Egy kis hártérités

38. Jegyzetek a napról. BN 1905. dec. 2. 6. 1. — Hírek — Pont

I. Camõens szobra Párizsban

Új szignuma lesz Párizsban a latin népek testvériségének. Allni fog ott Camõens szobra: Camõens, Luiz Vaz de (1524—1580) a portugálok legnagyobb költője. Főművében a Luziádokban Vasco da Gamának, a nagy portugál felfedezőnek hőstetteit éneklí meg. — Mistral bevallotta nemrégiben, mikor a Nobel-díjat megkapta. Hogy közeleg az idő, mikor a latinságnak össze kell fogni: L. Mistral és a Nobel-díj. BH 1904. dec. 18. AEÖPM V. 165. l. Ide vág Ady Latin demonstrációk. BH 1904. okt. 27-i cikke. Uo. 142. l.

II. Alfonz és Eugénia

A spanyol király házasságának fejleményeiről naponta beszámolnak a lapok, Ady is többször ír róla; I. Jegyzetek a napról: II. A csunya hercegnő. BN 1905. okt. 3. — cikket és jegyzetét: (9. és 302. l.). Jelen glosszájának megírására a BN aznapi néhány soros híre inspirálhatta: „Alfonz király házassága. Londonból jelentik nekünk: Madridban félhivatalosan megerősítik azt a hírt, hogy Alfonz király jegyet váltott Battenberg Viktória Eugénia hercegnővel. A fiatal spanyol király legutóbbi londoni látogatása alkalmával beleszeretett a hercegnőbe.” — *Egészen mindegy aztán, hogy e fránya világ emlékezik. Szegény Alfonz király rémes kosarat kapott volt akkor angol földön: L. erről*

Ady egy korábbi cikkét: Egy füstbe ment házasság. BN 1905. jún. 22. AEÖPM VI. 197. l.

III. Tehát Kuvopatkín is

Tehát Kuvopatkín is megtollasodott a háborúban. Miként Stösszel s miként annyi orosz hős: L. Jegyzetek a napról. III. Stösszel és Kondratyenko. BN 1905. okt. 3-i cikket és jegyzetét 10. és 302. l.). — *Kuvopatkín, A.* (1848—1925) orosz tábornok, 1898—1904-ig hadügyminiszter, az orosz—japán háború idején a vereséget szenvedett orosz szárazföldi csapatok, majd a fegyveres erők főparancsnoka Mandzsúriában.

39. *A nagy érzés.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban.) BN 1905. dec. 3. 9. l. — Színház, zene — Dyb

Prévost, M. (1862—1942) francia regényíró. Regényeiben a női lélek rejtelmeit boncolgatja. Tanulmány tárgyává tette a nagyon szabad szellemű fiatal lányt (Les demivierges), majd annak az ellentétét (Vierges fortes). Előszóval foglalkozik az ifjúság problémáival Les lettres à Françoise című sorozatában fiatal nők számára ad bölcs tanácsokat. Hogy az Ady által említett üdvözlés milyen alkalomból történt, nem sikerült a nyomára akadni. — *decennium:* évtized. — *animálisan:* állatian. — *Ferenczy Ferenc* (1861—1930) drámaíró, a lélektani színmű művelője. Drámáit a Nemzeti Színház játszott a sikerrel. Fontosabb darabjai: Rablélek, Pogány Gábor, Flirt, Az örök küzdelem, A szerelem útja, Mimikri. — *Brieux, E.* (1858—1932) francia drámaíró. Hatásos iránydrámákat írt, valószínű Ady szavai erre céloznak, hiszen korábban azt kérdezi kritikájában a szerzőtől: „Miért kellett neki úgynevezett iránydarabot írni az eseményes és gondolatos lelki élet ellen.” Másutt: „Az iránydarabokhoz már hozzászólt a szegény publikum. Máshol, Nyugaton egy iránydarabban sok minden feledtetni a tendenciát.” — *Márkus Emma, Peihes Imre:* L. A boszorkány. BN 1905. febr. 25. AEÖPM VI. 372. l. — *Császár Imre, Dezső József:* L. Killickrankie herceg. BN 1905. febr. 1-i cikket és jegyzetét. Uo. 42. és 357. l. — *Odry Árpád:* I. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16. (314. l.)

Mj.: VT (382.)

40. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. dec. 8. 5. l. — Hírek — Pont

I. Monaco és Musset

Monacónak, a népszerű kis országnak, ktnos afférja támadt egy halott poétával, bizonyos Musset Alfréd nevével: A monte-carlói játékarlang, ahol Fortuna istennő nap mint nap csillogtatja kegyeit, sokat foglalkoztatja Ady fantáziáját. Révész Béla írja: „Monte-Carlo rendkívül hatással volt Adyra. A csörgő téboly, az arany ömlésének ez a szüntelensége, sértő gúnnyal csegett reá, órá, akinél hevültebben, akaratosabban alig kívánta valaki a pénzt.” (Révész Béla: Ady trilogiája. Bp. 1935. 57. l.) Egy évvel előbb már Lédával járt Monte-Carlóban, s ő is szerencsét próbált. E momentumra azért is érdemes figyelni, mert a kortársak ide vezetik vissza Ady nagy pénz-verseinek fogantatását. — A glosszában elmondott anekdotikus történetnek a magyar lapokban nem találjuk nyomát valószínű valamelyik párizsi újságban olvasta Ady. Musset-vel egész sor cikkében foglalkozik, párizsi tartózkodása idején meg is látogatja Musset sírját Bölöni Györggyel. L. Bölöni György: Az igazi Ady. Bp. 1955. 39. l. Egyik Párizsi levélben maga Ady is beszámol róla, hogy felkereste Musset sírját L. AEÖPM V. 74. l.

II. Az Erzsébet-legenda

Az a híres látogatás, melyet férje, Szergiusz nagyherceg gyilkosánál, Koljajevnél, tett Erzsébet nagyhercegasszony: Szergiusz nagyherceg ellen elkövetett merénnyellett és körülményeivel kapcsolatban l. Moszkvai rekviem. BN 1905.

febr. 19-i cikket és jegyzetét AEÖPM VI. 64. és 368. l. — *Bourget*: L. Az Observatoire-tól a Sorbonne-ig. PN 1904. márc. 20-i cikk jegyzetét: AEÖPM V 303. l. — *frisson*: borzongás (fr.)

41. *Jegyzetek a napról*. BN 1905. dec. 10. 7. l. — Hírek — Pont
I. *Ogyessza és Cannes*

Ogyesszában nem élnek nagyon vígan az emberek: Az újságok tele vannak a hírrel, hogy: Ogyesszából naponta tömegesen menekülnek az emberek a határ felé. A vonatokon tíz napra előre le van foglalva minden jegy (BN 1905. dec. 13.). — *Most egy éve engem is majdnem elűtött egy nagyhercegi löfflöff*: Vö. Orosz katonák a Riviérán. BH 1904. okt. 9. AEÖPM V. 134. l. — *exodus*: kivonulás. A görög tragédiákban a zárójelenet után a színészek ünnepélyes kivonulása a színpadról. *Romanovok*: a cári uralkodó család.

II. *Vilmos és a reformátor*

III. *A Tesch-dinasztia*

A BN 1905. dec. 12-i számában (12. l.) olvasható az alábbi rövid cikk, amely magyarázatul szolgál Ady glosszájának: „Loubet asszony konyhája. A francia köztársaság elnökének háztartásáról érdekes cikket közöl. a »Cri de Paris«. Az elnöki palotának korlátlan hatalmú fejedelme Tesch úr, a főszakács. Tesch a köztársaság legkitűnőbb szakácsművésze. Több szakácskönyvet adott ki. Tesch szerint csak akkor érvényesülhet a szakács művészete, ha a vendégek száma, kiknek ebédet főz, harmincnál kevesebb. Ilyen szűkkörű lakomák étlapját valóban csodálatos leleményességgel és valóságos művészettel állítja össze. Tesch titkait a világ minden kincséért sem árulná el. Úgy, hogy Loubet-né asszony sem tudja, hogy hol szerzi be a kitűnő szakácsa a fűszert, vaját és több főzéshez szükséges fontos háztartási cikket. Ezek az én titkaim, s minthogy az Elnök úr sem fecsegi ki az államtitkokat, én is hallgatom. Tesch ősrégi »receptjét« sem hozta könyveiben nyilvánosságra. Ősrégi francia nemes család sarja, melynek minden tagja szakácsművészettel foglalkozik. XIV. Lajos uralkodása óta mindig a Tesch-családból neveztek ki udvari szakácsot. Ha az Elysée márványkonyháját délután négy óraker elhagyja, a legkifogástalanabb gentleman áll előttük. Tükörsima cilinderében, angol szabású öltönyében drágakövekkel gazdagon felcícomázva senki sem sejtí Tesch úrban az elnök szakácsát.”

42. *Kabos Ede*. Jövendő 1905. dec. 10. 10—11. l. — Ódi

Kabos Ede (1864—1923) regény- és tárcsírő, a BN felelős szerkesztője. Ady barátja, az új irodalom lelkes támogatója. — *Nem hirdette, mint Stendhal, hogy ekkor és ekkor fogja őt majd megérteni a publikum*: Vö. párizsi notesz-könyvének bejegyzésével: „Stendhal: Engem körülbelül 1881-ben kezdenek majd megérteni.” (AEÖPM V 189. l.)

43. *Jegyzetek a napról*. BN 1905. dec. 13. 8. l. — Hírek — Pont

I. *Egy pofon története*

Ady rövid dialógusának a BN 1905. dec. 13-i számában megjelent hírcikk szolgált alapul: „Az inzultált cár. Berlin, dec. 12. A Post pétervári tudósítója megerősíti azokat a híreszteléseket, amelyek a cári udvarban történt merényletről szólnak. Értesülése szerint, mikor a cár alá akarta írni azt a manifesztumot, amelyben az elégedetlen parasztnép földvásárlásokra kapott jogot, Vlagyimir nagyherceg kérdőre vonta a cárt, hogy miért ajándékoz el családi birtokokat a családi tanács megkérdezése nélkül. A cár izgatottan vetette oda a nagyhercegnek, hogy az ő hatalma korlátlan, s ekkor Vlagyimir nagyherceg tetteleg bántalmazta a cárt.” (6. l.)

II. Sir Alfred Harmsworth

Alfred Harmsworth a Balfour-kormánynak volt minisztere, amely most nyújtotta be a királynak lemondását. A király a távozó miniszterek közül többet magas méltósággal tüntetett ki, amint erről a BN 1905. decemberi számának híradása (7. l.) is beszámol: „Az angol kormányváltozás. London december 9. A Balfour-kabinet lemondása alkalmából több kitüntetést adományozott a király, köztük Hicks-Beack minisztert gróffá, Richie és Harmsworth Alfred minisztereket pedig báróvá nevezte ki.”

III. A diadalmas seregek

Tokióban hosszú hetek után ismét tombol az öröm. Most érkeznek a diadalmas seregek: Ady glosszája a BN aznapi hírcikkén alapszik (7. l.): „Oyama bevonulása. Tokió, december 12. Oyama marsall Kuroki első hadseregével vonult be vezérkara élén Tokióba. A győztes hadvezért viharos ovációkat fogadták. A hazatérő diadalmas sereget több százezer főnyire sereg kísérte a mikádó palotájához. Az egész város ünnepi díszben pompázik. Legközelebb érkezik haza Japánba Oku második hadserege és a Port Arthur-i sereg, melyet Nogi tábornok vezet.”

Mj.: (Egy pofon története): Jövendő 1906. dec. 17. 35. l.

44. Jegyzetek a napról. BN 1905. dec. 16. 7. — Hírek — Pont.

I. A mob

Mostanában Budapestnek is volt szerencséje a mobhoz: A BN aznapi hír cikke szolgáltatta a témát Adynak: „Nagy razzia a fővárosban. A rendőrség tegnap délután nagy razziát tartott a fővárosban, amire főleg az szolgáltatott okot, hogy az utóbbi időben rendkívül megsaporodtak a lakásfosztogatók és betörők. A razzia a főváros egész területére kiterjedt és eléggé eredményesen végződött. Elfogtak összesen 208 embert. Többnyire lakásnélküli munkátalan csavargókat, de akadt közöttük notórius tolvaj, zsebmetsző és betörő. Többek között elfogtak egy Blumenthál Lipót nevű 19 éves kőfaragó-segédet, aki három esztendő alatt száznál több lakásfosztogatást követett el. Letartóztattak egy leányt, Szeiber Karolin 24 éves munkásnőt, aki a városligetben tanyázik. Iparoslegényekre veti ki a hálóját, és szerelmi kaland ürügye alatt kicsalja áldozatát a ligetbe, ahol barátai, útonálló csavargók megrohánják a törbecsált embert és kifosztják.” — *Jehan Rictus egy versében a demokrácia bélpoklosainak nevezi őket:* Rictus-vel kapcsolatban l. A koldusok poétája. PN 1904. márc. 12. AEÖPM V. 12. és 300. l.

II. A gólya

Adyt sokat foglalkoztatja a népszaporulat kérdése, több cikkben foglalja közre vele. L. Jegyzetek a napról. I. Egy nagy sztrájk, Jegyzetek a napról. IV. Sok a halál. BN 1905. okt. 24., nov. 10. (34., 46. l.) Jelen glosszájának közvetlen inspirálója a BN 1905. dec. 10-i hírcikke: „A magyar birodalom népesedése. A Statisztikai Havi Közlemények most megjelent októberi füzeté szerint október havában 54 168 gyermek született élve a magyar birodalomban, az elhaltak száma pedig 40 874-re rúgott, úgy, hogy a természetes szaporodás 13 294-et tett. A közölt számokból a társországorokra esett 7287 élve születés, 5381 halálozás és 1906 főnyi szaporodás. Az előző év október havi eredménnyel szemben az idei október rendkívül kedvezőtlen eredménnyel zárult. A születések száma 10 460-nal volt kevesebb, mint tavalyi októberben, a halálozás pedig 4358-cal múlta felül a tavalyi október halálozását, úgy, hogy a szaporodás 14 818-cal maradt alatta a tavalyi eredménynek. Az eddig lefolyt tíz hónap ada[tait] tekintve, még kedvezőtlenebbnek mutatkozik az idei eredmény a tavalyihoz [mérve, mivel a születések] száma több mint 23 000-rel kevesbedett, a halálozások száma ellenben 67 000-rel növekedett e 10 hó alatt, úgy, hogy a természetes szaporodás több, mint 40 000-rel

kevesebb az idei év első tíz hónapjában, mint a tavalyi év megfelelő időszakában. Legtöbb születés történt aránylag a Tisza balpartján (ezerre 3,04), legkevesebb a Tisza-Maros szögén (2,40). A halálozás aránya szintén a Tisza balpartján (2,31) volt a legmagasabb, míg a legkedvezőbb arányszámot e tekintetben a Duna jobbpartja (1,86) tünteti fel.”

III. A diákok

Egyszer egy ötletem olvastam. A sárga veszedelemről írt egy francia: Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: „A fekete és sárga fajokról írni valamit.” AEÖPM V. 200. l.

Mj.: (A gólya): Na (105), Vp (164.)

45. Jegyzetek a napról. BN 1905. dec. 17. 7—8. l. — Hírek — Pont

I. Gibraltár és egy társaság

Alfonz király az angol királyi családba házasodik bele: L. Jegyzetek a napról. II. Alfonz és Eugénia BN 1905. dec. 2-i cikk jegyzetét (351. l.). — hidalgo: spanyol köznemes. Sok volt közöttük a mi bocskoros nemeseinknek megfelelő, elszegényedett, csak a kiváltságos helyzetére büszke hidalgo. — Miért nem találkozhatnának Alfonz és Eugénia például a Riviérán: Több lapban olvasható, hogy a spanyol király a Riviérán fogja meglátogatni menyasszonyát. A BN 1905. dec. 29-i száma is erről ad hírt: „A leendő spanyol királyné áttérése. Madridból jelentik: Battenberg Ena hercegnőt, a jövődéli spanyol királynét, valószínűleg a toledói érsek, Spanyolország primása fogja a madridi remek San-Francisco-templomban a római katolikus vallásra megkeresztelni. Az ünnepies aktusnál résztvesznek Spanyolország összes bíborosai és érsekei. Az esküvő az Izidro nemzeti ünnepnek alatt májusban fog megtörténni. A „Herald” szerint Alfonz király legközelebb inkognitóban elutazik a Riviérára, ahol menyasszonyával fog találkozni.”

II. Vilmos — a sofőr

Hát most már sofőr is a császár: Ady glosszájának a BN 1905. dec. 14-i hírcikke szolgált alapul: „Vilmos császár automobilja. Berlinből táviratozzák: 120 kilométer sebességű automobilt gyártanak most Vilmos császár számára. Az új automobil egyike lesz így a legsebesebb járműveknek. Az automobil egy olasz társaság állítja elő, amely már szállított egy automobilt a császár használatára. Az új automobil 70 lóerejű lesz, 120 kilométert haladva egy óra alatt, túlszárnyalja sebességben a leggyorsabb német vasúti vonatot, amely 90 kilométert halad egy óra alatt. Az új automobil fényezésével van ellátva, amely kétszáz méteres távolságra világítja meg az utat.” — Akad talán a Simplicissimusnak egy elmés rajzolója: L. Jegyzetek a napról. III. Vilmos BN 1905. okt. 28-i glosszát és jegyzetét (40. és 334. l.). — Fölfelé törtet minden nemes emberi erő. Tudás mechanika, morál, művészet. És jön velük szembe lefelé száguldó automobiljával a császár. A lámpája — hátrafelé szórja fényét: Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: „Automobilban ülnek emberek, kik ma is a középkorban gondolkoznak.” AEÖPM V. 194. l.

III. Réjane asszony gyermekei

Réjane asszony — amint erről a lapok beszámolnak — Budapesten járt, és a Vigszínházban fel is lépett. „Miután ismét leszaladt a Balkánra — írja a BN —, visszajövöben igent megállapodott egy kicsit nálunk. Mégis csak jó dolga van Budapestnek itt Európa és a Balkán között...” (1905. dec. 3. 10.) — Réjane: L. Jegyzetek a napról. I. Az erkölcsös Svájc. BN 1905. okt. 18-i glossza jegyzetét (314. l.) — *De azt is megtudjuk, hogy a papa sem volt jobb a Deák né vásznánál: Réjane asszony volt férje: Porel eredeti nevén Désiré-Paul Parfouru (1842—1917) francia színész, a párizsi Vaudeville-színház igazgatója. 1893-ban vette feleségül Réjane asszonyt. Ady itt nagy port fel-*

verő válóperükre céloz. — *Végre is a Strindberg szerint is az apa nem biztos:* Vö.: A szent apaság. BN 1905. febr. 10-i cikk és jegyzete AEÖPM VI. 49. és 360. l.

47. *Zéta.* — A Budapesti Napló eredeti tárcája. — (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban.) BN 1905. dec. 18. l. l. — Tárca — Dyb

Aztán irodalmi bíróságaink ítéltek már. Gárdonyi Géza kiváló és előkelő író. Minél rosszabbak az írások, annál kiválóbb és előkelőbb lesz: Adynak ezt az ellátó véleményét Gárdonyiról részben az akkori politikai helyzet teszi érthetővé. Nem kétséges, hogy a koalíció nacionalista hangoskodása idején Gárdonyinak A láthatatlan ember című regényéből „színpadra ültetett” darabja is a nacionalista indulatok erősítését szolgálta. Ez a szándék a Bécsset, a Habsburgokat gyűlölő Gárdonyitól nem is állt távol. De az is tény, hogy a társadalmi kérdésekben Gárdonyi nem az úri-, hanem a demokrata, népi Magyarország oldalán állott. Nem lehet ebben az időben egyértelműen ítéletet mondani aszerint, hogy ki volt a koalíció mellett és ki volt ellene. A tágabb horizontú Adynak kétségkívül igaza van, amikor szemére veti Gárdonyinak rusztikus, urbánus ellenes magatartását, de értéktele — amint ezt később maga is felismeri — mégis egyoldalú. Igaz, ebben közrejátszottak Gárdonyi saját írói szintjén alulmaradó drámakísérletei is, melyek — A bor ez alól természetesen kivétel — nagy előzetes propaganda után a színházakban csak igen mérsékelt sikert értek el. S a *Zéta* még ezek közül is a gyöngébbek közé tartozik. Ady később korrigálja Gárdonyiról alkotott nézetét. 1912-ben a Nyugatban pl. ezt írja róla többek között: „én Gárdonyit valami kilenc-tíz évvel ezelőtt láttam egyetlenegyszer, először s tán utoljára. Pipázott, s gyönyörűket hallgatott szokása szerint. . . Az ifjú, vidéki, zöld vad, én, (Gárdonyi tán alig is emlékezhet erre) néztem (nyilván más, gyávább okokból) szintén némán ezt a gyarló író. Mert, ime, azért írónak e sorok, mivel én egykor, sokszor s talán még pár évvel ezelőtt is úgy néztem le rá, ahogyan ezután is kötelessége lesz minden fiatal valakinek a filiszter színben tetsző „beérkezett” pályatársat nézni. És most sem akarok fárasztó és utálatos meakulapázást végezni csupán, de tartozom valamivel a magam jobb belátásának s a Gárdonyi nagyszerű íróságának, szóval megint és önző önmagamnak. Most látom és tudom, hogy Gárdonyi látva és tudva most „érkezett be, ” s hogy üdvözlölni őt és megkövetni nem is olyan nagy szégyen. . . Soha és senki ilyen könnyen, ilyen összetett filozófiával, ilyen kedvesen magasról, ilyen poétasággal nem mesélt, mint a legújabb Gárdonyi. . .” (Nyugat 1912. dec. 16.)

— *Író — erejém fölül:* Egyik 1904-es párizsi tárcájának címe tér vissza Ady kritikájában: Írók — erejükön felül. BN 1904. júl. 29. AEÖPM V. 92. l. — *De a kritika odakötne őt a falusi tantónökhöz, a Göre Gáborokhoz, a falusi lurkókhöz, az egyszervű Máriához:* Ady itt Gárdonyi 1895—1899 között kiadott Göre Gábor könyveire utal, valamint Az én falum (1898) c. elbeszélés gyűjteményére. — *Gárdonyinak szabad elvonatkoznia a lebecsült modern étlettől, s emellett a modern élet orákulumának vallania magát:* Ady minden bizonnyal az öreg tekintetes (1905) és Az a hatalmas Harmadik (1903) c. regényekre gondol. — *Ki gázol bele a históriába akár háromezer évnyi távolságig? Gárdonyi Géza:* A láthatatlan ember című Gárdonyi regényre céloz Ady, amelyből a *Zéta* című darabját írta. — *Primordiális:* eredeti. — *A kedves és rusztikus bájú Gárdonyi:* parasztos, népies. — *Egy görög libertinusnak:* felszabadított rabszolgának. — *Pethes Imre:* L. a boszorkány. BN 1905. febr. 25-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 372. l. — *Rózsahegyi Kálmán:* L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét Uo. 363. l. — *D. Ligeti Juliska:* L. Killi-crankie herceg. BN 1905 febr. 1-i cikk jegyzetét Uo. 356. l.

Mj.: VT (383.) Ai (132.) Vál. (138.)

I. „Romaji”

Egy új japán lapnak a címe ez: Néhány héttel később a BH-ban olvashatunk hírcikket a latin betűs japán lapról: „Latin betűs japán újság. Japánország hatalmas lépésekkel halad az európai kultúra felé. Rövid idő óta Tokióban olyan japán újság jelenik meg, mely olvasóinak latin betűkkel kedveskedik. Az újság neve Romaji, és tanárok szerkesztik, akik, hogy a lap olvasását megkönnyítsék, a laphoz japán ábécét is illesztenek. A latin és japán betűt egybevetve tanulhatják meg az olvasók.” (BH 1906. jan. 6. 14. l.)

II. A hazafiak

Nemrégiben Jaurès egy beszédet mondott: A francia parlament ülésén beszélt Jaurès a szocialisták magatartásáról egy esetleges háború esetén és a szocialista nemzetköziségről. Ott hangzottak el az Ady által aposztrofált mondatok. — *Fejéhez vágták Jaurèsnek Bebelt:* L. Adynak egy még Párizsból küldött Sas és kakas a vörös lobogókon c. a PN 1904. márc. 15-i számában megjelent cikkét AEÖPM V. 19. l.; L. még az idézett cikk jegyzetét. Uo. 302. l. — *Azonban történt, hogy Bebel a napokban igazán beszélt:* Bebel beszédét a Népszava 1905. dec. 8-i száma ismerteti. Bebel többek között ezeket mondta: „A sok beszéd nálunk nagy veszedelem. . . Hogy most a háború elmaradt, ez a szociáldemokraták érdeme. . . A tömegek most új szerepet visznek a külső kérdésekbe. A népek nem engedik magukat többé háborúba kergetni, és csak ha a politika céljait ismerik, vannak mellette. A nyugateurópai népek ugyanazt mutathatják meg alkaldóiknak mint az orosz nép . . . A nagy flottaszaporítás csupán Anglia ellen irányul, a többi ok csak szédelgés. Emellett háború esetén Anglia és Franciaország hadihajókkal kiközvezhetik az északi tengert. Ha önök nem alakítják aként a haza dolgait, hogy a munkás jól érezze magát és védelmezhesse a hazát, akkor elsősorban fel fogja vetni a kérdést, vajon védelmezze-e. Akkor önök (a jobboldalhoz fordulva) el vannak veszve.”

III. A bot

Dániában 1905 nyarán valóban bevezették a botbüntetést. L. erről Ady egy korábbi glosszáját: Jegyzetek a napról. I. A dán deres. BN 1905. aug. 25. AEÖPM VI. 256. l. — *Dániában működik már úgán a deres:* A Magyarország 1905. november 26-i számában (10. l.) olvasható: „Az első botbüntetés Dániában. Dániában tudvalevőleg a botbüntetést újra behozták. Ennek a kissé középkori lúzi fenyítésnek legelső áldozata egy Kempel Károly nevű meszároslegény volt, akit az aalborgi bíróság 3 hónapi börtönre és 15 botütésre ítelt, mert részeg állapotban egy embert megtámadott. Ehhez járul még, hogy három évig semmiféle kocsmában nem szabad mutatkoznia. Mielőtt az ítéletet meghozták, a város orvosa megvizsgálta a delikvenst, hogy kibírja-e a botbüntetést. Csak ennek a hozzájáruló véleménye után ítélkezett a bíróság. Az ítéletet egy meglehetősen vastag spanyol nádpálcával hajtották végre.” — *Münchenben azonban megjárta a bot:* A BN aznapi száma (9. l.) számol be az Ady által említett eseményről: „Münchenből jelentik: A képviselőház igazságügyi bizottsága ma folytatta a büntető-intézmények fejezetének tárgyalását, és ennél a fejezetnél a centrum több szónoka, Angliára és Dániára való utalással erélyesen követelte a botbüntetés visszaállítását. Miltner igazságügyminiszter kemény szavakkal utasította vissza ezt a reakciós indítványt, és kijelentette, hogy a kérdésnek mégcsak a megvitatását sem engedheti meg. Modern jog- és kultúrállamnak csak szegényére válhat, ha vannak olyan polgárai, akik erről a kérdésről komolyan akarnak beszélni. A baloldali pártok lelkesen helyeselték ezeket a kijelentéseket.”

Mj.: (A hazafiak): Nă (106.) Vp (165.)

I. *A Tissot-k*

Mióta a párizsi Journal egy munkatársa Hírlap gróffal fenyegette Kóburg Fülöpöt, megint emlegetjük a Tissot-kat: Ady glosszáját valószínűleg a BN 1905. dec. 16-i számának hírcikke inspirálta: „Illusztrált Leiter Jakab. Ötven esztendő múlt el azóta, hogy Tissot megírta vastag tudatlanságait a mi szép hazánkról, de francia honfitársai ma se tudnak sokkal többet a magyarok földjéről. Egy ismert párizsi lap, a *Matin* ma már illusztrálva mutatja be a franciák felületességét. Fényképmásolatban is ismerteti a kronstadti matróz-zendülést, és ebből az alkalomból bemutatja olvasóinak a város főterét, és egy képeslevezőlap nyomán rajta e szavak: *Vues de Cronstadt.* A párizsiak megnézik a képet, és aztán tovább olvassák a lapot, abban a hiszemben, hogy megismerték az orosz Pola legszebb közterét legalább fényképen. Pedig hát megint a francia felületesség működött, mert a tér, amint a Magyar Hírlap ötletes reprodukciójából látható, a mi Brassónk főtere a történelmi múltú városházával. A derék francia egyszerűen nem tudta, hogy van még egy Kronstadt a világon, a magyar Brassó, ahol nincsenek ugyan zendülő matrózok, de békés szászok, akik nem egyszer részesültek abban a szerencsében, hogy városukat összetévesztették az orosz hadikikötővel. Kár is volna tehát a francia »alaposság« e legújabb szüleményén bosszankodni, mégse felesleges kérdés: Milyen lehet egy francia író könyvében Magyarország írásban és képen.” — *Tissot, Victor* (1844—1917) francia újságíró. A hetvenes években beutazta Magyarországot, és megírta itteni úti élményeit, de olyan felületességgel, hogy szállóigévé vált a „tissotiáda” szó. Magyar vonatkozású műveinek címe: *Voyage au pays des Tziganes* (Utazás a cigányok országában), *La Hongrie de l'Adriatique au Danube* (Magyarország az Adria-tengertől a Dunáig) — *És a francia újságírók sem Bonnefonok mind:* Jean de Bonnefon volt az az újságíró, aki Kóburg Fülöp száz fejedelmet a *Journal* hasábjain Hírlap gróffal fenyegette meg. Erre utal Ady.

II. *A záptojás*

Öreg sejtésünk, hogy a záptojás nem ősi, magyar hadi eszköz: A várme-gyekben néhány helyen a beiktatandó új „darabont” főispánokat záptojással fogadták, erre utal Ady. Cikkét egyébként az a hír inspirálta, hogy Sarah Bernhardt francia színésznő amerikai körútján záptojásokkal megdobálták Kanadában. A BH már az 1905. nov. 30-i számban hírt ad róla, hogy kanadai egyházi személyek tiltakoznak Sarah Bernhardt kanadai fellépése ellen: „Pásztorlevél Sarah Bernhardt ellen. Sarah Bernhardt mostanában Észak-Amerikában jár művészi körúton. Néhány nappal ezelőtt, mint New Yorkból jelentik a kanadai Montrealba érkezett, ahol olyan kellemetlenségben volt része, hogy valószínűleg le kell mondania a városban tervezett egyhetes vendéglátékról. Bruchati montreali érsek ugyanis meghallván a vendégláték híret, pásztorlevelet adott ki, amelyben óvja híveit attól, hogy Sarah Bernhardt előadásain megjelenjenek és pedig azért, mert a daraboknak, amelyeket a művésznő előad, erkölcsstelen tendenciájuk van.” (10. l.) — A BN 1905. dec. 12-i számának hírcikke már arról számol be, hogy Sarah Bernhardtot záptojással megdobálták. A cikket valószínű Ady fogalmazta. Ady szerzőségét tanúsítja a fogalmazás stílusa, a rövid tömönatok, epigrammaszerű fordulatok: „Kijelentette, hogy a kanadaiak irodalomban és művészetben — vadak. Mintahogy azok is. Hihetetlenül elmaradtak. Pedig éppen olyan franciák a kanadaiak, mint akár a párizsiak.” De Adyra vall a cikk tartalmi mondanivalója is: „A Sarah esete újra erre a különös jelentőségre hívja fel a gondolkozók figyelmét. Az egész fajteória — számosság.” Ady szerzőségére vall a Réjane asszony esetére való hivatkozás is. A hírcikket itt közöljük:

Sarah esete

Sarah Bernhardtot záptojással dobálták meg, s majdnem agyonverték Kanadában. Mindenütt ünnepelni szokták őt. És a francia Kanadában ilyen sors érte. Miként nemrégiben Réjane asszonyt. Szintén Kanadában. Sarah dúlt-fült, s röviden irokézeknek keresztelte kanadai honfitársait. Kijelentette, hogy a kanadaiak irodalomban és művészetben — vadak. Mintahogy azok is. Hihetetlenül elmaradtak. Pedig éppen olyan franciák a kanadaiak, mint akár a párizsiak. Mi hát az oka az elmaradottságnak? Mert a kanadai franciák már a francia forradalom előtt Amerikában éltek. A papok vezetik ma is a kanadai franciákat, akárcsak a francia bretonokat. A Sarah esete újra erre a különös jelentőségre hívja fel a gondolkozók figyelmét. Az egész fajteória — számárság. Kanada is francia, s a kanadai franciában semmi sincs a mai franciából. Bigott és félvad.

III. A korbács

49. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. dec. 22. 5. l. — Hírek — Pont

I. *Az apa*

II. *A bölény*

III. *A kaszárnya*

50. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. dec. 23. 5—6. l. — Hírek — Pont
Gelber és Messing

Ugyanabból a sorsjegyből vettek, mely nemrégiben egy sedani kantinosnőnek egy milliót hozott: Ady cikkének alapját a következő hírcikk szolgáltatta: „Munkások milliós nyeresége. Párizsból jelentik, hogy a francia sajtó sorsjátékán a második milliós főnyeresémet két lille-i munkás nyerte, akik együtt játszottak. Az egyik festő, a másik szerencsés nyerő kovács — és üres óráiban drámaíró. Babaszínházak számára költ, és egyúttal alakokat is csinál darabjaihoz, amelyeket a nép mulatóhelyein gyakran és sikerrel adnak.” (Magyarország 1905. dec. 8. 10. l.)

51. *Egy év — törvény nélkül.* BN 1905. dec. 24. — Hírek — Lellei

*Batu tatárai óta talán ez volt az első esztendő, mikor fogyott az ország népe: I. ezzel kapcsolatban: Jegyzetek a napról. I. Egy nagy sztrájk; Jegyzetek a napról IV. Sok a halál; Jegyzetek a napról. II. A gölya. BN 1905. okt. 24., nov. 10., dec. 16. (34., 46., 71. l.). — És 1867 óta ez az esztendő volt az első és idáig egyetlen, melyben törvényt nem hoztak. Egyetlen törvényt sem: Tekintettel arra, hogy a koalíciós pártok állandóan obstruáltak, nem ismerték el a kormányt törvényesnek, a király mindig feloszlatta az országgyűlést, mielőtt érdemben tárgyalhattak volna valamit. — Január 4-én a magyar parlamentet szélnek eresztették: 1905. január 4-én a király feloszlatta az országgyűlést. Az új választásokon pedig a koalíciós pártok szereztek meg a szabadelvű párttal szemben a többséget. A király azonban, mivel a katonai kérdésekben nem akart engedni, hivatalnok kormányt nevezett ki először Tisza István, majd Fejérváry Géza személyében. Ezzel kezdődött a koalíciós pártok által vezetett ún. „nemzeti ellenállás” a törvénytelen kormánnyal és intézkedéseivel szemben. Ebből lett az az orkán, amely, Ady szavaival, „ledöntött mindent”. — *Csak szülni nem tudott Hungária, de méhében egy szebb Magyarország magzatjait hordja: Az 1905-ös év volt az, amikor az uralkodó osztályok egymás között folytatott belső harca mellett új erők jelentek meg a küzdőtéren. Ekkor erősödött meg a polgári radikális mozgalom, s a szociáldemokrata párt vezette munkásmozgalom is ekkor vált először olyan politikai tényezővé, amelyet többé nem lehetett figyelmen kívül hagyni.**

52. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. dec. 28. 5—6, 1. — Hírek — Pont

I. Moszkva karácsonya

Az oroszországi eseményekkel kapcsolatban I. a Földindulás című BN 1905. dec. 29-i cikk jegyzetét (82. 1.).

II. Natália ajándéka

Natália királynő ezt a konakot odaajándékozta az Obrenovicsok egyik hűvének: Az Obrenovicsok-dinasztia uralkodott Szerbiában 1903-ig, amikor a dinasztia utolsó tagját, Sándor királyt meggyilkolták. Ekkor került uralomra a Karagyorgyevics családhoz tartozó I. Péter (1844—1921). 1903-tól 1918-ig Szerbia, majd 1918—21-ig a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság királya. — *Konak:* udvarház, palota. Itt a szerb királyi család palotája.

III. Nuncius Tokióban

Róma nunciust küldött Tokióba. Portland püspöke a nuncius. A püspököt ünnepli Japán: A BN 1905. nov. 15-i száma ad róla hírt, hogy monsignore O'Connel portlandi püspök, akit Pius pápa bizalmas misszióval küldött Japánba, és aki a pápa sajátkezü levélét vitte a mikádónak, Tokióba érkezett. Majd a Népszava 1905. dec. 28-i (9. 1.) számol be a nunciusról a mikádónál tett látogatásáról: „O'Connel Portland püspökét, a szentszék követét, aki két titkárával, P. J. Supple és C. W. Collers meghatalmazottakkal november hónap 10-én érkezett Tokióba, e napokban fogadta külön kihallgatáson a japán császár. A püspök átnyújtotta a császárnak a pápa sajátkezü írt levélét, melyben meleg szavakban mond köszönetet a koreai és mandzsúriai katolikusok védelméért. A császár kijelentette, hogy a japán határok belül valláskülönbőség nélkül megvédelmezi alattvalói érdekeit, és azon reményének adott kifejezést, hogy e tekintetben nem is lehetnek a pápának aggodalmai.”
Mj.: (Nuncius Tokióban): FL, (158.)

53. *Földindulás.* BN 1905. dec. 29. 1. 1. — Vezércikk — (A.)

Borzalmasan megrázkódtott nagy Oroszország. Fogvacogva néz Moszkva felé a világ. Égszakadás és földindulás ez: Ady cikkének jobb megértéséhez itt közöljük az orosz forradalom néhány napjának fontosabb eseményét a BN korabeli tudósítása alapján. Ezek megfogalmazásában valószínű Ady is résztvett:

Az orosz forradalom

Budapest, december 20.

Egyre vigasztalanabb a helyzet a cári birodalomban. A roppant birodalom minden részéből véres zavargásokat, katonai lázadásokat, nyílt zavargásokat jelentenek. Livlandban és Kurlandban egyszerűen megdöbentéek az állapotok. Mitauban utcai harcok voltak, miközben tiszteket és katonákat legyilkoltak. Kurlandban a kormányhatalom csődöt mondott, a rendőrséget egyszerűen kiszorították. Az orosz csapatoknak valóságos hadjáratot kellett indítaniuk, hogy a felkelők hatalmába került városokat megint elfoglalják. Livland déli részében csaknem valamennyi nemesi birtokot kifosztottak és felgyújtottak. A felkelő lettek száma 60 000-re rúg. A kormány elhatározta, hogy a pétervári katonai kerület összes csapatait Livlandba küldi.

A birodalom más vidékein sem állanak jobban a dolgok. A posta és táviró hivatalnokok ellen foganatosított rendszabályaival Durnovo még inkább maga ellen zúdította az orosz birodalmat, amihez a legtöbb kibocsátott sajtó-, sztrájk- és egyesületi törvények is járultak, amelyek szabad kezet engednek a hivatalnoki önkénynek.

A kormány reakcionárius intézkedéseire már válaszoltak a forradalmi szervezetek. Egy manifesztumban súlyos vádakot emelnek a kormány ellen, és ellentállásra hívják fel a nép minden rétegét. Nem lehetetlen, hogy már holnap kitör az általános sztrájk egész Oroszországban. Nem elégitette ki a liberális elemeket Vittének az a válasza sem, amelyet a zemsztvo-kongresszusnak adott. Vitte kerekén visszautasította annak minden kívánságát, hogy még beszélni sem lehet többé a miniszterelnök és a zemsztvo képviselői közti megegyezésről. A munkásvezérek letartóztatása és több szabad-elvű lap megrendszabályozása még inkább el fogja keseríteni a forradalmárokat.

BN 1905. dec. 21.

Budapest, december 21.

Moszkvában tegnap megkezdődött az általános sztrájk. Még a zemsztvo-irodák főhivatalnokai is sztrájkolnak, meggyőző bizonyítékaul annak, hogy teljes a felfordulás a cári birodalomban. A forradalmi pártok oly merészen lépnek föl, hogy még Vittét is megtorló intézkedésekre kényszerítik. Köztársasági plakátok jelennek meg, és a csapatokat felláztatják a forradalmárok. A keleti tartományokban még tart a lázadás, és még folyton napirenden vannak a merényletek és hajmeresztő jelenetek.

Általános sztrájk

Moszkva, december 21.

(Félhivatalos.) Az általános sztrájk következtében az egész társadalmi élet megakadt. A villamos városi vasút beszüntette üzemét. A községtanács és a zemsztvo magasabb hivatalnokai ugyancsak abbahagyták szerdán a munkát. Több nagyobb gyárban az üzem szünetel. Ötvenezer munkás sztrájkol. Miután a nyomdákban szünetel a munka, a lapok sem jelennek meg. Holnap a legtöbb iskolát is bezárják, s a diákokat hazaküldik a karácsonyi szünetre. Az összes pálinkamerések zárva vannak. A mérnökök egyesülete csatlakozott a sztrájkhoz, és a posta- és távirótisztviselők kongresszusa is elhatározta, hogy kimondja az általános sztrájkot. A banktisztviselők valószínűleg holnap szüntetik be működésüket. Miután a központi villamos állomások nem működnek, a város világítás nélkül áll. Színházak és klubok zárva vannak. A postahivatalokban este világítás híján be kellett szüntetni a munkát. Sok üzletet délben zártak be, sokat pedig este kellett bezárni, minthogy a villamos világítás nem működött. Az éjjel több munkásvezetőt és munkáskiküldöttet letartóztattak. A sztrájkolók gyűlését a kozákok szétkergették. A Ruszkoje Szlovo nyomdászai a lap kiadóját és a szerkesztőség tagjait letartóztatták, és a lap nyomdájában a munkásküldöttségi tanács újságának első számát nyomták ki, amelyben felhívást intéznek a néphez, hogy szervezzék a felkelő forradalmat. A Borbi című újságot, amely forradalmi felhívást tartalmaz, konfiskálták. Az egyesület szövetségének itteni képviselői elhatározták, hogy csatlakoznak a sztrájkhoz, hogy a proletáriátus mozgalmát támogassák.

BN 1905. dec 22.

Budapest, december 22.

Péterváron is megkezdődött az általános sztrájk. Tegnap délután 2 órakor számos pétervári gyárban, néhány gyógyszerárban és biztosító-társaság irodájában abbahagyták a munkát. A pétervár—varsói vasút alkalmazottai szintén kimondták a sztrájkot, a többi vasutakon is megakadt a forgalom. Moszkvában már teljesen általánossá lett a sztrájk. A dolgozni akarókat a sztrájkolók a munka abbahagyására kényszerítik, és most már teljesen kihalt minden üzleti és társadalmi élet Moszkvában. A bankok,

raktárak, üzletek és színházak mind zárva vannak, úgy látszik, hogy az általános sztrájk nem népszerű az orosz koronázóvárosban. A kereskedők el vannak keseredve a sztrájk rendezői ellen, és az alsóbb néposztály is érzeti haragját a forradalmár elemekkel.

BN 1905. dec. 23.

Budapest, december 23.

Nagy esemény híre érkezik Pétervárról. A minisztertanács legutolsó ülésén, mint félhivatalosan jelentik, a дума választási rendszerét megváltoztatta és új választói rendszert dolgozott ki, amely az általános választójog elvén épült fel.

Ismeretes, hogy az a véres forradalom, amely most másodszor rázkódtatja meg a magával tehetetlen óriási birodalmat, amiatt gyúlt ki, mert a nagy és véres belháború után megadott alkotmány olyan szűk és alattomos választói jogot statuált, amely nemcsak hogy a munkásosztályt és a lakosság egész széles rétegeit zárja ki a választói jogosultságból, de akiknek megadja, azok sem élhetnek vele szabadon és függetlenül.

Most, véres utcai harcok, katonák és matrózok lázadása, óriási munkássztrájk után megtört a pétervári kormánykörök reakciós makacssága, és megadták végre azt az általános választójogot. De vajon sikerül-e ezzel az engedménnyel a forradalmat leszerelni? Megelégszik-e az a mélyseges népmozgalom, amely immár nyíltan a köztársaságot tűzte ki célul, a monarchiával, még ha ez az általános választójogot is adja? Vajon nem nőtt-e az orosz forradalomnak evés közben az étvágya, és nem követeli-e most már az általános választójogon kívül a monarchia eltörlését?

Ezekre a kérdésekre a közel jövő adja meg a választ. Az Oroszországból jövő hírek még egyre tüzet, lángokat jeleznek, de a kormány — úgy látszik — bízik abban, hogy a nagy engedménnyel elolthatja az égő országot, mert már januárban meg akarja választatni, még pedig az általános választói jog alapján a birodalmi dumát.

BN 1905. dec. 24.

Budapest, december 26.

Karácsonynak ünnepén Európa metropolisaiba s Budapestre is az a hír érkezett, hogy az orosz cárt megölték. E kőszá rémhír valótlan okvetlenül, de rettenetesen jellemző. Az orosz pokol most már az egeket veri a lángjával. Moszkva, a szent város utcáin bömböl az ágyú. Katonaság és a nép öli egymást a barrikádokon. A távirászkok sztrájkolnak s a cenzúra is működik. Lehet, hogy még borzasztóbb események hírért fogjuk kapni.

Ágyútűz az utcákon

Moszkva, december 26.

(Távirati ügynökség.) A zendülők tegnap este két nagy fegyverkereskedést kiraboltak. A Szadováján, mely félkörben körülveszi a várost, a zendülők torlaszokat emelnek. Mivel minden közlekedés el van zárva, az egyes városrészek teljesen el vannak egymástól szigetelve. A csatározás majdnem az összes utcákon folyik. A halottak száma ismeretlen, mindenestre tetemes. Igen sokan sebesültek meg. A Sztrasznoj-kolostor közelében levő egyik házból a zendülők tüzeltek a csapatokra, mire azok ágyútűzzel feleltek.

Moszkva, december 26.

(Távirati ügynökség.) Ma reggel óta a tüzéség a torlaszokra tüzelt. Tűzoltók felgyújtották a barrikádokat. Az összeütközések, melyek a Tversz-káján, majd a többi utakon is történtek, különösen az előbbi helyen voltak nagyon hevesek. A zendülők zo csendőrt megsebesítettek. Újabb adatok

szerint tegnap ötszázan, ma annál is többen sebesültek meg. Este a külvárosokban is voltak összeütközések, a pályaudvarokat a katonaság tartja megszállva. A szövetségek szövetsége elhatározta, hogy fenntartja az általános sztrájkot, de erőszakos és fegyveres sztrájkban nem vesz részt.

Moszkva, december 26.

A legutóbbi éj eseményeiről elterjedt hírek felette túlzottak. Azt beszélik, hogy az összeütközések folyamán az elesettek vagy megsebesültek száma ezrekre rúg. Tényleg azonban sokkal kevesebben estek el, illetőleg sebesültek meg. Azáltal, hogy a Tverszkaján történt összeütközés alkalmával a katonaság részéről csakis tüzéség vett részt, az áldozatok száma csekély. A Lobkovszkij-úton legfeljebb 50 ember esett el, vagy sebesült meg. A tömeg legnagyobb része az első ágyulövések után megadta magát. Estére azt várták, hogy kihirdetik az ostromállapotot.

Moszkva, december 26.

(Pétervári távirati ügynökség.) A város mindama pontjain, amelyeken tegnap a torlaszokat lerombolták, a felkelők újabb torlaszokat emeltek. A breszti út a pályaudvarig teljesen el van sáncolva. A Strastwy-téren ma újra tüzéség vonult fel. A Patriarcha-téren, a Bronaja-úton, a Karetnij-Rjadon, valamint a Centrwska és a Tverszkaja-úton zendülők és a csapatok lövéseket váltottak. A Thorbeck fegyverkereskedés helyiségeiben, melyet tegnap kiraboltak, ma éjjel pokolgép robbant fel, miáltal a szomszédos Metropol-szálloda kigyulladt. A tüzet azonban csakhamar eloltották. A zendülők a Brabitz-féle fegyverkereskedést is ki akarták rabolni, kísérletük azonban meghiúsult. A sebesültek száma ma reggel 200 volt. Az elesettek számát még nem sikerült megállapítani.

Moszkva, december 26.

(Pétervári távirati ügynökség.) A Szrasnoj zárda előtti teret tüzéség tartja megszállva, amely a Tverszkajára és a Strasznaj körútra tüzel. A Tverszkaja-úton, melyet a katonaság teljesen bekerített, a sztrájkolók által emelt torlaszokat a katonaság elfoglalta. A zendülők a gimnázium mögött és a Dimitrij-úton foglaltak állást. A csapatok több utcában szét verték a zendülőket, miközben számosan megsebesültek. Moszkva környékének több vasúti állomásáról azt táviratozzák, hogy a parasztok megtámadták a sztrájkoló vasuti alkalmazottakat, és munkára kényszerítették azokat.

Moszkva a forradalmárok hatalmában

London, december 26.

A Times-nak táviratozzák 25-iki kelettel Pétervárról: Itt ellenőrizhetetlen moszkvai hírek terjedtek el arról, hogy Moszkva teljesen a forradalmárok kezén van és hogy a csapatok a lázadókkal tartanak.

BN 1905. dec. 27.

Budapest, december 27.

Moszkva, a cárok ősi székvárosa, a cári hatalom bölcsője és Oroszország szíve két napon keresztül az első igazi forradalmi ütközet színtere volt az orosz zavarok kezdete óta. Vajon vége van-e már az öldöklő csatának, a katonaság vagy a forradalom kerekedett-e felül, arról eddig nincs biztos értesülésünk, mert a tegnapi nap lefolyásáról megbízható hírek még nem érkeztek. A látszat az, hogy Dubasorov főkormányzó a rendelkezésre

álló fegyveres hatalommal leverte a forradalmárokat, de tegnapelőtt estig nem lehetett észrevenni a kimerülés jeleit a lázadókon.

A moszkvai csatánál borzalmasabb forradalom még nem pusztított Európa városaiban. Barrikádokat emeltek, és Mandzsuriában kipróbált dróthálókat feszítettek az utcákon keresztül, ágyúkat és gépfegyvereket állítottak föl nagy épületekből és közúti kocsikból sáncokat, erődöket építettek, amelyek közül ezer meg ezer halott és sebesült borította a vértől ázott utcákat.

A moszkvai decemberi csata végzetes csapás az orosz autokráciára, mert éppen Moszkvában, hatalmának és hagyományainak régi városában történt. De végzetes lehet egész Oroszországra, ha a moszkvai példa Oroszország egyéb részeiben nem talál követőkre, és a katonaság győzelme felbátorítaná a reakciót. Nem fajultak volna ennyire a dolgok, ha a cár októberi manifesztuma után mindjárt komolyan hozzáláttak volna annak megvalósításához.

Moszkva fogalom volt; szimbóluma a cári autokráciának. Most véres árnyként suhan végig e név egész Oroszországon és senki sem tudja, mit remélhet, és mit retteghet Oroszország a legközelebbi jövőben.

BN 1905. dec. 28.

Budapest, december 28.

Míg Pétervárot mindig jobban elposványosodik a sztrájk, Moszkvában egyre veszedelmesebb mérveket ölt a forradalom. E hó 26-án is, az utcai harcok ötödik napján is összeütközésekre került a sor a katonaság és a forradalmi milícia közt. Jellemző a moszkvai állapotokra, hogy a csapatok nem kisebb vagy nagyobb védtelen néptömegek ellen harcolnak, hanem a forradalmi pártok szervezett milíciája ellen. Ennek következtében a katonaság csak nehezen tudja levérni a lázadókat, és az egész város katonai táborhoz hasonlít. A forradalmi milícia katonai szervezettel védekezik a kormánycsapatok ellen, amely előszeretettel használja az ágyúkat. Nem érdekeltlen a moszkvai eseményekre nézve a kormánycsapatok említése. A lázongásról szóló első jelentésekből ugyanis arra kellett következtetni, hogy a csapatok nem engedelmeskedtek mindenütt a parancsnak. Azóta ezzel ellenkező esetekről is érkeztek hírek, és egy pétervári távirat hírül hozta, hogy csodálatosképpen a moszkvai lázongások leverésénél gyalogságot nem alkalmaztak. Bizonyára azért, mert nem bíztak hűségükben. Ez kétségtelenül megállapítható, hogy a forradalmárok jobban vannak szervezve, mint eddig, és nem vált be az orosz kormány ama reménye, hogy nemsokára visszatér a rend és nyugalom a szent városban.

BN 1905. dec. 29.

Budapest, december 30.

Ha hihetünk az Oroszországból érkező félhivatalos híreknek, akkor a moszkvai forradalom le van verve. Stackelberg tábornok és Micsenko, a híres kozák-generális, akik a kelet-ázsiai harctéren kevés babért szereztek, a polgárháborúban kiköszörülték a csorbát. Levették a moszkvai forradalmárokat, akik egy hét óta elkeseredetten harcoltak torlaszaikon a katonai túlerő ellen. A legújabb hírek arról számolnak már be, hogy a forradalmárok nagy része megadta magát, és úgy hiszik, a zendülés a mai nappal véget ért. De csak Moszkvában. A nagy északi birodalom többi részeiben ég még a forradalom tüze, és ha egyik-másik helyen el is fojtják a lángokat, erőhatalommal immár aligha lehet helyreállítani a nyugalmat az orosz birodalomban.

BN 1905. dec. 30.

Égálíté Fülöpök Oroszországban is akadnak: Ady itt arra utal, hogy Fülöp orleansi herceg a nagy francia forradalom idején a jakobinusokhoz csatlakozott, felvette az Égálíté Fülöp nevet, tagja lett a Konventnek és

XVI. Lajos halálára szavazott. — *Oroszország pedig egyszerre csinál meg két forradalmat. A régít, melyen Európa már túlesett s az újat, mely Oroszországban kivételesen és minden Marxok ellenére vérvél dolgozik: A II. Internacionálé „békés belenövés” elméletét azonosítja itt Ady Marx tanaival, akik azt hirdették, hogy a kapitalizmus forradalom nélkül „békés fejlődés útján” is átalakul szocializmussá. Ezért öszpontosították a szociáldemokrata pártok, köztük a magyar szociáldemokrata párt is, minden energiájukat az általános, titkos választójogért folytatott küzdelemre. Ezért írta a Népszava is november elején, amikor a cár meghirdette Oroszországban az általános választójogot, hogy Oroszországban győzött a forradalom. Ady tisztánlátását mutatja, hogy felismeri az oroszországi forradalom igazi jelentőségét.*

Mj.: FL (213.), Isz (294.), Vál. (140.), Földessy Gyula: Ady és az 1905-ös orosz forradalom. It. 1950. 2. sz. 116—117.

54. *Jegyzetek a napról.* BN 1905. dec. 30. 7. l. — Hírek — Pont

I. *Az angol miniszterek*

II. *Barbi Alice kastélya*

Az orosz forrongás legszimpatikusabb áldozatai közül való Stomersee bárónő. Nekünk is kedves ismerősünk, mert az ő neve: Barbi Alice: A Magyarországn aznap számában a következő rövid hírcikk található: Barbi Alice menekülése. Az orosz forradalomról szóló távirati tudósításainkban meg van írva, hogy a lett lázadók megrohmozták és elpusztították a Livlandban levő stomerseei kastélyt, amely Wolf bárónak, Barbi Alice férjének a tulajdona s valóságos tárháza a legértékesebb műkincseknek. Barbi Alice a híres énekesnő, gyermekeivel együtt elmenekült a kastélyból, és szerencsésen Szent-Pétervárra érkezett, ahová férje is utána utazott. A bárói család a felgyújtott kastélyból menekülve harminc órán át bolyongott az erdőben, amíg végre elérte a vasúti állomást és elutazhatott. (9. l.) — Barbi Alice: híres olasz énekesnő, 1901 tavaszán Magyarországon is vendégszerepelt. Nagyvárad hangversenyéről Ady számolt be a Szabadságban. Erre utal azzal hogy: „Nekünk is kedves ismerősünk . . .” L. Hétről-hétre és Barbi Alice hangversenye c. cikkeket Szabadság 1901. márc. 17. (AEÖPM I. 467. és 469. l.)

III. *Tolsztoj új igazsága*

Ady glosszájának a BN aznapi hírcikke szolgált alapul:

Tolsztoj a japánok győzelméről

Londonból jelentik: Tolsztoj a Fortnightly Review legutóbbi számában kezdi meg cikksorozatát, amelynek Korszakunk vége a címe. Tolsztoj érdekesen fejtegeti ebben az okokat, amelyek a japánokat az oroszok fölött való győzelemre segítették.

— A győzelmek oka, mondotta Tolsztoj, nem Oroszország rossz kormányzatában, igazgatásában vagy katonai szervezetében keresendő. Japán nem azért győzött, mert az oroszok gyengék, hanem mert a japán jelenleg a világ leghatalmasabb népe, szárazföldön éppúgy, mint vizen. Ezt pedig úgy érték el, elsajátították mindazon segédeszközöket, amelyek az európai népeknek a szupremáciát biztosították, másodszer pedig, mert a japánok bátrabbak a keresztény népeknél, és a halált közömbösebben fogadják. Harmadszor azonban azért is, mert a kereszténységgel összeegyeztethetlen harci hazafiasságot kioltották a keresztény népekből, Japánban azonban a hadi erények tovább élnek, és a nép szolgálai alárendeltsége az istenített mikádó despotikus hatalma alá oly koncentrációt tesz lehetőségé, amelyen

a szolgaság igájából megszabadult népek már rég túl vannak. Egyszóval a japánok óriási előnye volt és óriási előnye marad az, hogy nem keresztények.

És ugyanaz a Tolsztoj, hi eddig a cárt tartotta a legnagyobb despotának: L. Jegyzetek a napról. I. Batthyány Ervin BN 1905. nov. 4-i cikk jegyzetét (335. l.).

55. *Dr. Klausz.* (Bemutató előadás a Vigszínházban) BN 1905. dec. 30. 10. 1. — Színház, zene. — Dyb

Ime, a derek Dr Klausz is meghallgatásra talált előtte: Dr. Klausz L'Arronge harminc-negyven évvel előbb írt szentimentális vígjátéka. Annakidején óriási sikert aratott főképpen a nyárspolgárok körében, és szinte az egész kultúrvilágot bejárta. — *Nagy életfilozófus ez a régi-régi orvos. Mindenkit okos útra térít, aki közelébe jön.* A darab cselekménye ugyanis az, hogy Griesinger gazdag ékszerész leányát megkéri és feleségül veszi egy csődbejutott báró. A rangéhes apa örömmel egyezik bele a házasságba, de a báró a házasság után is tovább éli könnyelmű, link életét, a leány pedig boldogtalan lesz mellette. Erre jön a csodadoktor, Dr. Klausz, Griesinger sógora, és alaposan megmondja a véleményét a bárónak, aki az erkölcsi érvek hatása alatt megjavul. — *Góth Sándor, Balassa Jenő:* L. A paradicsom BN 1905. jan. 28-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 354. l. — *Kiss Irén* (1869—1942) a Vigszínház komikája. Ady már debreceni újságrókorából ismeri. — *Vendrey Fevenc, Hegedűs Gyula, Tapolczay Dezső:* L. A szaharai konzul BN 1905. jan. 13-i cikk jegyzetét Uo. 342. l. — *Pécsi Paula* a Vigszínház tagja, jellemszínész. — *Komlóssy Ilona* (megh. 1944) operett énekesnő. A Nép-színház, majd a Király Színház tagja. — *Papp Mihály* (1875—1915) bonvivant és jellem szerepekben játszott a Király- majd a Vigszínházban. — *Sebestyén Károly* (1872—1945) filozófus, irodalomtörténész, újságró, műfordító.

56. *Lebonnard apó.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1905. dec. 31. 9. 1. — Színház, zene — Dyb

Ujházi-ünnepnek szerettük volna már a csmben elnevezni az estét: Ujházi Edével kapcsolatban l. már nagyváradi portréját: Ujházi Ede. NN 1903. jan. 13. AEÖPM IV. 14. l. és annak jegyzetét 295. l. — *Aicard, J.* (1848—1921) francia író, költő. Verlaine barátja, a szimbolizmus és lírai naturalizmus képviselője. A családi élet kedvelt moralista írója volt. — *jalernumi:* egyik leghíresebb olasz borfajta (vinum falernum), már a régi rómaiak legjobb bora volt. Horatius is megénekelte. — *Novelli és Silvain játszották el már nálunk a nevezetes apót:* Novelli, E. (1851—1919) olasz színész, aki társulatával bejárta Európát. A realista színjátszás képviselője volt. — *Silvain:* olasz színész. — *Ő büszkén vallhatja a híres Talma-szólást:* Talma, Fr. J. (1763—1826) tragikus szerepeket játszó, nagytehetségű francia színész. A patetikus modorral szakítva, játékában természetességre törekedett. A Talma-szólással kapcsolatban l. Ady párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „Talma nem így mondta: — Játszottam ezt a szerepet. — Hanem így: — Megcsináltam Nerót stb. AEÖPM V. 191. l. — *Odry Árpád:* l. A szerelem iskolája BN 1905. okt. 16-i cikk jegyzetét (314. l.). — *Dezső József:* l. Killikrankie herceg. BN 1905. febr. 1-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 357. l. — *Váradi Aranka:* l. Kata néni. BN 1905. szept. 16-i cikk jegyzetét Uo. 435. l. — *Török Irma:* l. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét Uo. 362. l.

Mj: VT (385.) Vál. (141.)

I. Éva vallása

[*] A szöveg az eredeti közlésben hibás volt. A következő rész kétszer van írva: emiatt. Hogy egy rongyos Koronáért már

Battenberg Eugénia, becéző néven Ena, elhagyja a vallását: Ady glosszájának alapjául a BN aznapi számának hírcikke szolgált, amelyben Ady hivatkozásai (Oroszországban, Görögországban, Romániában, Szászországban stb.) szösz szerint megtalálhatók: „Fejedelmi kitérés. Berlinből írják: Battenberg Ena hercegnő, aki tudvalevőleg arra van kiszemelve, hogy az ifjú spanyol király felesége legyen, arra készül, hogy a királynéi korona kedvéért elhagyja protestáns vallását, Rómába megy és O'doner püspök előtt áttér a katolikus hitre. Németország vallásos köreiből ez az esemény föltűnést kelt, amelynek legjobban a »Reichsbote« című lap ad kifejezést. A többi között a következőket írja: »Egy protestáns hercegnő adta erre a fejét. Nemcsak a hitét fogja megtagadni, nemcsak a római katolikus hitet fogja egyedül üdvözítőnek vallani, ezenfelül még beáll azok soraiba is, akik küzdenek apáik vallása ellen és ama hitvallás ellen, amelynek isten színe előtt hűséget fogadott a konfirmációja napján. Szent harag és mély szégyen fog el bennünket azon, hogy mindig épp evangélikus hercegnők cserélik el hitüket valamely korona műló fényéért. Evangélikus országban, például Szászországban, vagy Württembergben, akadály nélkül juthat a dinasztíába a katolikus vallás. Ám a katolikus országok kéréllhetetlenül vigyáznak az uralkodók tagjainak katolikus vallására. Oroszországban, Romániában, Szászországban, s most már Spanyolországban olyan hercegasszonyok ülnek a trónon, akik vagy maguk tértek ki, vagy a gyermekeiket térítették ki. Micsoda szomorú példaadás ez a népnek! Mit ér a vegyes házasságok ellen való egész küzdelem, s mit ér, hogy az evangélikus egyházhoz való hűségre buzdítják a népet, mikor felülről ilyen példákat lát! A hercegi családok tagjai lelkiismeretfurdalás nélkül tagadják meg hitüket külső előnyök kedvéért, hogyne tennék hát ezt meg alacsonyabb származású emberek!»

II. Morgan kutyái

A milliárdos Morgan fia, az ifjú Pierpont, pompás kutyákat vásárolt Angliában: A BN aznapi hírcikke számol be az esetről (14. l.) Ady glosszáját ez inspirálta: „A milliárdos kutyái. Ifjabb Pierpont Morgan — olvashatjuk —, az ismert amerikai nábob fia, Angliában tartózkodott rövid ideig, ahonnan a karácsonyi ünnepekre visszatért az Egyesült Államokba (sic!) lakó családjához. Néhány értékes kutya, amelyeket Skótországból vásárolt, kísérte őt ezen útján. Nehogy a drága ebek útközben szükségben szenvedjenek, a reményteljes millionos-sarj a kabinok egész sorát bérelte ki a gőzösön, ahol külön fürdőszobát is berendezett a kutyák számára. Egy matrónának az volt az egyedüli kötelessége, hogy a kutyákra ügyeljen. Még az amerikai sajtó is, amely az ötödik avenue milliárdosait csak simogatni szokta, megütközött e szertelen pazarláson. Azt állítja, hogy az Amerikában annyiszor gúnyolt Európa bármelyik állama gondnokság alá helyezné azt az embert, aki ily örületes pazarlásra vetemednék.” — Az amerikai millionosok hőbortjairól l. még Ady Az ő életük c. a BN 1905. jan. 14-i számában megjelent cikkét AEÖPM VI. 14. l.

III. Moszkva sorsa

[*] A szögletes zárójelbe tett rész a BN-ban olvashatatlan volt Értelem szerint egészítettük ki.

A lázadókat leverte a hadsereg. A lázadók nem gondoltak arra, hogy ők verjék le a hadsereget: Ady glosszáját a BN aznapi számának Orosz forrada-

lom című híradása inspirálta: „Egy hivatalos jelentés szerint Moszkvában végképp helyreállították a rendet. A fölkelők kegyelemre megadták magukat. Nizsnijnovgorodban is leverték a csapatok a lázadókat, de véres utcai harcokról ad hírt a hivatalos drót, amelyek a jekatyerinoszlávi kormányzóóságban levő Bahmut városában történtek. A fölkelők sortűzzel megtámadták a kaszáriyákat, a katonák szintén sortűzzel válaszoltak és valóságos csata alakult ki köztük, amely nyolc óra hosszat tartott. Ebben az elkerekedett harcban 300 munkást megöltek. A csapatoknak sikerült visszaverni a munkásokat, és visszafoglalták a fölkelők kezébe került vasúti állomásokat.” (5. l.) — *Január 22-én pedig az egész világ proletársága ünnepre készül. Ünnepelni a forradalom Moszkváját: A radikális polgári lapok és a Népszava már az ősz folyamán arról adtak hírt, hogy a proletáriátus az egész világon készül megünnepelni a moszkvai forradalom évfordulóját. Itt közöljük a BN-ban 1906. jan. 22-én megjelent megemlékezést az évfordulóról, amelyet esetleg Ady is írhatott:*

Az orosz forradalom születése napja.

Január 22-ike lesz holnap, hétfőn: első évfordulója az orosz forradalom megszületésének, amidőn a cári zsarnokság először érezte a jogtalan milliók erejét. Pétervár külvárosából kora reggel százezernél is több munkás vonult föl a téli palota elé, hogy esdve kérje a cárt, szabadítsa meg a népet a bürokrácia igája alól. A belváros utcái előtt rájuk rontottak a cár testőrei és kózákjai, és száz meg száz védtelen ember meggyilkolásával végződött a pétervári néptömeg búcsujárása. De megkezdődött a nagy forradalom, amelynél véresebbet alig mutatnak föl a történelem lapjai. A cári hatalom, amely január 22-ikén még szóba sem akart állani a jogtalanok küldöttségével, azóta kénytelen volt lealázó békét kötni a külső ellenséggel, és még lealázóbbat a szabadságért lihegő polgársággal és néptömegekkel. Az autokrácia még erőlködik ugyan, hogy vesztett hatalmának romjait megmentsse, de hasztalan, mert mint Gorkij írja a világ munkásaihoz intézett felhívásában, a forradalom új remények szárnyain halad előre. A munkások minden országban megünnepelték az orosz forradalom születése napját, a budapesti munkások is, vagy huszonöt helyen tartottak népgyűlést, amelyen dicsőítették az orosz forradalmárok hősiességét, és hangoztatták lelkesen, hogy Magyarországon is győzniök kell a népjogoknak. — Poroszországban is megünnepelték a munkások január 22-ikét, és egyúttal tömegesen tartott gyűlésekkel tiltakoztak mindenütt a mai porosz választási rendszer ellen. — Berlinben egymagában vagy 60 gyűlés volt, az egyikben Bebel is beszélt, és a többi közt ezeket is mondta:

Ha a szociáldemokraták ma nem is mennek ki az utcára, mégis megtörténhetik egy napon, hogy kimennek, és proklamálják a tömeges sztrájkot, úgy mint Oroszországban.

A munkásság gyűlései Berlinben is, a vidéki városokban is nyugodtan folytak le.

Mj.: (Moszkva sorsa): Isz (295) Vál (143.)

58. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. jan. 5. 8. l. — Hírek — Pont

I. *New Royal Theater*

Réjane asszony hangja ma este különös büszkeséggel csendül meg kődös Londonban: Réjane asszonyhoz I. Jegyzetek a napról. III. Réjane asszony gyermekei BN. 1905. dec. 17-i cikk jegyzetét (355. l.).

II. *Ottó király haldoklik*

Az a hír jött Münchenből, hogy haldoklik a szegény örült király: A BN

aznapi számában (8. 1.) jelent meg hírcikk a bajor király állapotáról. Az örült bajor király címmel: „Münchenből táviratozták lapunknak, hogy az utóbbi időben mind sűrűbben híresztelik, és sok jel is arra vall, hogy az elmezavarodott Ottó bajor király állapota aggasztóra fordult. elméje egészen elhomályosult, és a magával tehetelen király napjai meg vannak számlálva.” — *Éppen most ünnepelték a százéves bajor királyságot*: A bajor választófejedelem, amely Napóleon szövetségese volt, 1806-ban alakult át királysággá. A lapok hírt adtak a királyság százéves ünnepségeiről. — *Lemberg nem fogajsa ez évben Karnevált*: Ady az orosz forradalomnak szinte minden apró hírére reagál. Jelen glosszájának alapja a BH-ban olvasható rövid hír: „Lemberg, jan. 4. (Saját tudósítónktól.) Tegnap az összes egyesületek gyűlést tartottak, amelyen elhatározták, hogy Orosz-Lengyelország helyzetére való tekintettel az idei farsangon egyetlen táncmulatságot sem fognak rendezni.”

III. Lemberg farsangja

Mj.: (New Royal Theater): Vp (166.)

59. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. jan. 7. 7—8. l. — Hírek — Pont I. *A nagy Sarah*

Sarah Bernhardt csakugyan menyasszony: I. *Jegyzetek a napról*. II. A záptojás. BN 1905. dec. 21-i cikk jegyzetét: (358 l.)

II. *Frau Baumeister*

Szép volt, gazdag, becézett, fiatal. És agyonlőtte magát: A glossza anyagát a BN aznapi hírcikke adja: „Szenzációs öngyilkosság Berlinben. Berlinből táviratozzák: Tegnap délután agyonlőtte magát Baumeister dúsgazdag kereskedő felesége, a berlini társaság egyik legszebb és legelegánsabb asszonya. Az öngyilkos úrnő Berlin pénzarisztokratáival rokonságban volt, és mindenütt a legnagyobb tisztelet vette körül. Valóságos pszichológiai rejtelynek tartják a huszonegy éves fiatal hölgy öngyilkosságát.” (9. l.)

III. *A víg Lujza*

Mostmár hivatalos tisztessége van. Elismert, fenséges királyleány. Pénze is lesz elég: Lujza hercegnő válópöre hosszú idő óta állandó témája volt a lapok pletykarovatának. Ady is többször foglalkozott vele. Jelen glossza aktualizását az adja, hogy hosszú, eredménytelennek ígérkező tárgyalások után a hercegnőnek sikerült megegyezésre jutni volt férjével, Kóburg Fülöp herceggel. Az esetről Ady a BN 1906. jan. 5-i számának hírcikkéből (9. l.) értesült: „Kóburg Lujza válópöre. Párizsból táviratozzák: Kóburg Lujza hercegnő előreláthatólag a legközelebbi napokban délre fog utazni, ahol hosszabb ideig szándékozik tartózkodni, minthogy az egyéni tárgyalások már befejeztettek, és így a hercegnő jelenlétére nincs tovább szükség Párizsban. . Az egyezés egyik kikötése, hogy Kóburg Fülöp herceg egyszer és mindenkorra négyszázezer koronát tartozik fizetni a hercegnőnek. — *Mattachich is megmarad*: Mattachich-Keglevich Géza főhadnaggyal szökött meg Lujza hercegnő 1897-ben Kóburg Fülöp szász-köburgi hercegtől, akinek 1875-től a felesége volt. Ady arra utal, hogy most már a válás után szabadon élhet Mattachich és a hercegnő együtt. — *Lipót atyja is keblére öleli*: II. Lipót belga király, kinek Lujza Mária Amália a legidősebb leánya volt. A család ugyanis a hercegnőt botrányos viselkedése miatt elmeorvóintézetbe záratta, és megszakított vele minden kapcsolatot. — *Azt azonban huszonnégy óra múlva el fogja felejtetni, hogy kinek köszönheti mindezt. Az újságíróknak. A sajtónak*: Ady Henri de Noussanne francia újságróra, a Le Journal szerkesztőjére céloz, aki segítséget nyújtott a hercegnőnek az elmeorvóintézetből való szökéshez. I. erről részletesebben a Lujza herceg-

asszonytól. BH 1904. szept. 20-i cikk jegyzetét AEÖPM V. 343. l. — *Mikor ott jártam nála, milyen könnyes szemekkel hálálkodott: L. Lujza hercegasszony* nál c. idézett cikket uo. 117. l.

IV. Szentpétervár postája

Postás-sztrájk volt tudniillik: A karácsonyi postás-sztrájjal kapcsolatban l. a Földindulás c. 1905. december 29-i cikk jegyzetanyagát, ahol közöljük a BN híradásait az orosz forradalom eseményeiről (360. l.).

60. *A sivatagban.* BN 1906. jan. 7. 11. l. — Írók és könyvek — (A.)

Egyetlen költemény egy könyvben: Szalay Károly írta: Szalay Károly (1859—1938) író, műfordító. — *Valaki ismét a nagy Tílok felé akar röpülni, s ön-vérével hiába öntözi szárnyait:* Vö. Gárdonyi Géza Zéta c színművéről írt bírálóival: „Író — erején fölül.” BN 1905. dec. 18. (356. l.).

61. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. jan 10. 5. l. — Hírek — Pont

I. Románok Rodostója

[*] Eredetiben: Adrinápolyban.

Hogy harminc év után hetven román hadifogolyra bukkantak Törökországban: ez a hír jön Bukarestből: Harminc évvel előbb az 1877-78. évi orosz—török háborúban Románia Oroszország oldalán vett részt. Törökország e háború kimeneteleként ismerte el Románia függetlenségét. Az Ady által említett hír egyébként a BN 1906. jan. 22-i számában (4. l.) jelent meg. Az elfelejtett hadifoglyok címmel: „A román fővárosban — olvashatjuk a lapban —, mint Bukarestből jelentik, nagy izgalmat okozott egy Craznanu nevű szerzetes elbeszélése, aki azt mondja, hogy hetven román katona, aki az orosz—török háborúban török fogságba került, még máig is török fogságban sínylődik. Craznanu nemrég elhatározta, hogy meglátogatja a görögországi St. Monument-kolostort. Az utat Bukarestből Galacig gyalog tette meg, majd Galacból egy görög hajóra szállott, amelynek kapitánya azt mondta neki, Konstantinápolyban nem lesz szüksége útlevele. Konstantinápolyban állítólag elfogták, és kiutasították az országból. Az utat Törökországon át gyalog kellett megtennie. Az egyik falutól a másikig csendörök kísérték, éjszakára pedig börtönbe zárták. A drinápolyi börtön egyik különálló épületében állítólag hetven román hadifoglyot talált, akik mint egykori bajtársukat üdvözölték. A hadifoglyok elmondták, hogy mióta fogságba estek, állandóan a drinápolyi börtönben vannak. Az élelem és a ruházat ellen nincs kifogásuk, de a külvilággal nem érintkezhetnek. Megmondták nevüket is, és megnevezték az ezredüket, amelyben szolgáltak, majd megkérték a szerzetest, hogy közölje a dolgot a román hatóságokkal. Bulgáriában a szerzetest átadták a bulgár hatóságnak, amely nyomban Bukarestbe küldte. Bukarestben Craznanu megbetegedett, s amikor kalandját elbeszélte, kezdetben azt hitték, hogy egy lázas beteg képzelődéséről van szó. Amint felépült azonnal a katonai parancsnokságra sietett, és átadta az állítólag Drinápolyban élő foglyok listáját. A katonai parancsnokságon megállapították, hogy a nevek és ezredek csodálatos módon megegyeznek, s az állítólag török fogságban lévő katonák valamennyien az eltűntek között szerepelnek. Erre a román kormány utasította konstantinápolyi követét, hogy azonnal követelje a hadifoglyok szabadon bocsátását.” — *Románia pláne nevezetes arról, hogy hajlandó képzeletben az egész históriát végig-olmi Traján császártól máig, sőt tovább is, ha kell:* Ady az ekkor egyre erősödő dáko-román elméletre céloz. — *Traianus, Marcus Ulpus* (53—117) római császár (ur. 98—117) hódította meg Dáciát a római birodalom számára. — *Szilágyi és Hajmási históriája:* Szilágyi Mihály és Haj-

mási László, a Szendrei Névtelen 16. századi széphistóriájának hősei. Törökországi rabságukat, és szabadulásukat beszéli el a szerző.

II. Merelli úr

A szép Merelli asszony nagyon termékeny írónő: A Galley esettel kapcsolatban I. Jegyzetek a napról. II. Merelli asszony BN 1905. nov. 17-i cikk jegyzetét (341. l.). — *Willy gyönyörű disznóságait sem:* I. Párizsi jegyzetek. BN 1904. dec. 20-i cikk jegyzetét AEÖPM V. 364. l.

III. Bécsi példa

Bécsi példa ismét: Ady glosszájának jobb megértéséhez közöljük a BN 1906. jan. 9-i számának az esetről szóló beszámolóját:

Botrány a bécsi postatakarékpénztárban

A bécsi postatakarékpénztárban — mint tudósítónk jelenti — különös események történtek, melyek nagyon alkalmasak arra, hogy a tisztviselők elégedetlenségét növeljék. Néhány év lefolyása alatt ugyanis a postatakarékpénztári tisztviselők státusza részint halálozás, részint elbocsátás által 150 fővel megfogyatkozott, ellenben a munka lényegesen megszaporodott, úgy, hogy míg egy évvel ezelőtt naponta körülbelül 12 000 levelet 36 000 csekkel és 120 000 postabetéttel kellett elintéznők, ma 19 000 levél 62 000 csekkel és 160 000 betéttel vár elintézésre. A tisztviselői kar többször kérte a személyzet kiegészítését, de mindannyiszor a legridegebben elutasították, aminek ma botrányos katasztrófa lett a következménye. Az utóbbi hetekben ugyanis a személyzettől azt kívánták, hogy a rendes szolgálati idő helyett több mint tizenkét óra hosszáig dolgozzék, mert másképpen a tömegével érkező ügyeket nem lehet elintézni. E kívánság következtében megtörtént, hogy a hivatalnokok három nap alatt csak nyolc órát aludhattak. A múlt heti rendkívüli megterhelés miatt tegnap egyik tisztviselő elájult a hivatalában, és a mentők szállították el, de azért az igazgatóság azt kívánta, hogy a hivatalnokok már vasárnap reggel hét órakor kezdjék meg a munkát. Valamennyien engedelmesskedtek, s a kitűzött időre pontosan megjelentek. De délelőtt fél tízkor ismét elájult egy hivatalnok, kevéssel utóbb egy második, és még mialatt az odahívott mentők ezzel a két beteggel voltak elfoglalva, elájult egy harmadik, negyedik, tizedik ember is, úgy, hogy a mentőegyesületnek, amely a betegek szállítására kirendelte összes kocsijait, kénytelen volt a postatakarékpénztári épületben külön mentőállomást berendezni. Egy óra alatt húsz hivatalnok esett össze ájultan. A hivatalban rettenetes elkeseredés támadt, amely különösen Bauer osztályfőnök ellen irányult, aki minden kérést visszautasított. Sok száz hivatalnok támadt rá ezzel a kiáltással:

— Pfüj! Ki vele! Gyilkos! Hóhér! Embernyúzó!

Mivel a forrongás egyre növekedett és mert egyre-másra összeestek a kimerült tisztviselők, az igazgatóság kénytelen volt déli féltenkét órakor a szolgálatot aznap megszüntetni. A takarékpénztári épület előtt is nagy volt a fölháborodás. Sok száz ember gyülekezett össze, amikor a mentőkocsik tömeges megérkezését látták és az a hír terjedt el, hogy benn az épületben nagy robbanás történt. Amikor aztán megtudták a mentők működésének igazi okát, az utcán is szidalmazni kezdték az igazgatóságot. Különösen kikelték ellene a kereskedők, akik látják, hogy az ő üzleti érdekeiket károsítja majd meg ez az embertyúzás. Az eset az egész városban a legkínosabb hatást kelti.

A bécsi postatakarékpénztár hivatalnokainak passzív rezisztenciája még tart. A kereskedelmi forgalmat erősen hátráltatja az obstrukció, a

takarékpénztárak nagy ügyel-bajjal dolgoznak és egyre nagyobb a torlódás. Több képviselő közbevetette magát a postatakarékpénztárak igazgatóságánál.

62. *A kiszúrt szem.* BN 1906. jan. 11. 6. l. — Hírek — Lellei

A kis dialógust a BN egy rövid híre alapján írta Ady, mely a lap aznapi számában (7. l.) jelent meg, s egy idegenlégióban szolgáló magyar fiú hat hónapra való elítéléséről számol be: „Egy magyar fiú sorsa. A tuniszi légióban szenvedő hazánkfianak szomorú sorsáról adnak hírt Párizsból — írja a lap. — Pap közkatonát, aki már előbb is rossz fát tehetett a tűzre, mert a tuniszi légiónak a fegyelmi századába van beosztva, hat hónapi börtönre ítélték el, mert egy katonatársának kiszúrta a szemét. A hadbírószági tárgyaláson bebizonyosodott, hogy Pap csak áldozatának hosszas rimámkodása után követte el szörnyű cselekedetét — a félszemére megvakított ember legjobb bajtársa volt Papnak, s azért szúratta ki vele a szemét, mert így akart szabadulni az idegenlégióból.” — A francia idegenlégió kegyetlenkedéseivel más cikkében is foglalkozik Ady. Vö.: Két számár beszélget. BN 1905. ápr. 13. AEÖPM VI. 126. l.

63. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. jan. 13. 7. l. — Hírek — Pont

I. Angol vezényszó

Beszélik például, hogy Csabán tót parasztok angol szótárt vásárolnak. Shakespeare nyelvet tanulják az én vármegyémbe is: Az 1905—06-os év folyamán mind nagyobb méreteket öltött az Amerikába való kivándorlás. Ady már vezércikket is írt róla a BN-ban: I. A nagy harmónia. BN 1905. nov. 16. (52. l.) A kivándorlás méreteinek illusztrálására itt közöljük a BN egy későbbi hírcikkét: „Növekszik a karaván. Az a szomorú karaván — olvashatjuk a lap 1906. ápr. 11-i számában (7. l.) —, amelyikben Amerika felé vándorolnak ki a magyarok ezrei, egyre növekszik. Ellis-Izland kivándorlási felügyelője új megszorító rendszabályokon gondolkodik. New Yorkból írják, hogy a múlt héten 4951 bevándorló érkezett oda Magyarországból, köztük 859 magyar, 2312 tót, 627 sváb, 933 horvát és 220 oláh.” — Amint ebből a híradásból is kiténik, valóban a legszegényebb szlováklakta vidékekről vándoroltak ki a legtöbben. — *Magyar vezényszó nem igen lesz, de angol vezényszó már van Magyarországon:* Ebben az időben már teljes erővel folytak a tárgyalások a koalíció és a bécsi udvar között, és mindkét fél kereste a megegyezés lehetőségeit. Maguk a koalíciós vezetők sem bíztak már a sikerben, lényegében le is mondtak követeléseikről, csak formulát kerestek, hogyan lehet legkisebb presztízsveszteség nélkül visszavonulni.

II. Az orosz karácsony

A karácsony Oroszországot sem kerüli el. Egy kicsit későbbben érkezik, mert lemaradt volt Gregorius kordejáról: XIII. Gergely pápa naptári reformját (1582) a görögkeleti egyházhoz tartozó országok nem fogadták el, hanem megmaradtak a Julius Caesar által (i. e. 46) bevezetett Julianus naptár mellett, innen az eltérés a két karácsony között.

III. Égi jelek

No most már itt vannak az égi jelek is. Beregszászon nagyon sokan látták. Lángüvörös szélű fehér fénykör, zöld szalaggal: A glosszában említett égi jerről a BH 1906. jan. 12-i hírcikke (12. l.) számol be: „(Égi tünemény.) Beregszászról írják nekünk: Szemkápáztató égi tünemény tanúi voltak a város lakói január 9-én, este hét órakor. A hold a keleti égboltozaton ragyogott szakadozott báránnyelű közt. Egyszerre vakító fehérségű gömb tűnt föl az

égen, s látszólag a holdkorong közepébe került. A gömb széle piros volt, majd egy igen széles haragos-zöld karika fogta körül a gömböt. Még egy harmadik körív is keletkezett, amelynek belső széle élénk zöld színű volt, külső széle pedig lángvörös." — *Bizony ez a nemzeti szín. El kell hinni és nem szabad kételkedni. Mert még lehazaárulónak bennünket: Ady a koalíció nemzeti színek mögé búvó, nacionalista jelszavakat hangoztató nemzeti ellenállására utal. Az ellenállók táborában mindenkit hazaárulónak neveztek, aki a darabont kormányt támogatta.*

Mj.: (Angol vezényszók): Vp (167.)

64. *Versek.* BN 1906. jan. 14. 11. l. — Írók és könyvek — (A.)

Halottat idézek legelőször, a szegény Dőzsei Ferencet: Dőzsei (Bucher) Ferenc (1878—1905) költő, nyomdász, vidéki újságíró. Mivel azonban irodalmi munkássága nem biztosította maga és családja számára a megélhetést, nyomdai korrektor lett. Erre vonatkoznak Ady szavai. Verskötete halála után jelent meg *Költemények* címen. A kritika, amely eddig figyelemre sem méltatta a költőt, most a halottnak kijáró kegyelettel, mint méltatlanul mellőzöttet dicséri. Ezért írja Ady: Most, hogy meghalt, föl-rángatják a Parnasszusra. *Szemere Emil* (1848—1907) földbirtokos. Őszi rózsák címmel jelentette meg 1905-ben verseskötetét. Nyilván Szemere Miklós pártfogoltja volt, aki íránt első párizsi útja előtt Ady is bizonyos reményeket táplált. — *Szemere Miklós* (1856—1919), jobboldali, sovinszta politikus, akinek nevével jobboldali diákok „Szemere Miklós asztaltársaságot” alapítottak. Ezért írja Ady, hogy az ismeretlen költőről, az sejtet valamit, hogy kötetét Szemere Miklósnak ajánlotta. — *A harmadik: Bodor Aladár, ki nagy örömet szerzett nekünk verseskönyvével:* Bodor Aladár (1880—1952) költő, újságíró. Nyugati műveltségű, a társadalmi problémák iránt érzékeny, ha nem is eredeti hangú, de tehetséges verselő. Ady az ekkor megjelenő *Versek c. kötetéről* ír.

Mj.: VT (153.)

65. *Monsieur X.* BN 1906. jan. 16. 1. l. — Vezércikk — (A.)

Szerdán új gazdát kap az Elysée s új President-t Franciaország: Az Elysée palota a francia köztársasági elnök lakóhelye. Ady vezércikke a francia elnökválasztás előtti napon jelent meg. — *Loubet úr azonban még egy hónapig nyugodtan lakhatná az Elyséet. Mert Monsieur X., egy hónapig semmi sem lesz:* A francia köztársaság törvénye értelmében az elnököt az előző elnök megbízatásának lejárta előtt egy hónappal kellett megválasztani. — *Még csak köztársasági hintót sem kap, mikor Versailles-ből érkezni fog:* Az elnökválasztásokat Versailles-ban tartották, tudniillik. — *Qui vivra, verra:* aki megéri, meg fogja látni. — *A legkülönösebb pedig az, hogy minden új távrat, mely Párizsból érkezik, meglepetést jósol. Tehát sem Fallières, sem Doumer? A jó Loubet vagy egy nagyon rossz Valaki:* Amikor Loubet elnök bejelentette, hogy nem fogja magát újból jelölteni, mert a demokráciával nem tartja összeegyeztethetőnek, hogy ugyanaz a személy többször jelöltesse magát, először az a hír jött Párizsból, hogy két komoly jelölt van: Fallières és Doumer. Azonban már az ősz folyamán egyre érkeztek a hírek az újabb jelöltekről. L. erről: Jegyzetek a napról. IV. Ki lesz az elnök. BN 1905. nov. 14-i glosszát és annak jegyzetét (51., 340. l.). Fallières személyével és jelölésével kapcsolatban I. Ady két nappal későbbi vezércikkét: Fallières. BN 1906. jan. 18. (98. l.). — *A szeparáció nagyon nagy bomba volt:* Az állam és egyház szétválasztása valóban a republikánus pártban sem talált egységes helyeslésre, ezért a párt jobb szárnya óvakodott attól, hogy az új elnök a radikálisok közül kerüljön ki. — *Az antimilitaristák*

kevés taktikával dolgoznak: Franciaországban egymást érték a hadsereg elleni tüntetések, amelyek a mérsékeltőbb politikusokat is megriasztották, és nem egyszer éppen a militaristák malmára hajtották a vizet. Különösen most, a marokkói válság idején tartották sokan veszélynek a hadsereg gyengítését. — *Guerre à la guerre*: háború a háború ellen.

66. *Fallières*. BN 1906. jan. 18. i. l. — Vezércikk — (A.)

Versailles-ban ma győzött az új Franciaország: Január 17-én volt a köztársasági elnökválasztás Franciaországban. Ady aggodalommal figyelte a választás menetét. I. Monsieur X. c. jan. 16-i cikkét és annak jegyzetét (97. és 373. l.). — *Armand Fallières lesz a Loubet utódja*. Majdnem páratlan bizalom ülteti az elnöki székbe: Fallières megválasztása előtt a szenátus elnöke volt. Elnökké választásának körülményeiről és lefolyásáról a BN többek között ezeket írja: „Loubet, a mostani elnök nem kandidáltatta magát, bár kétségtelen, hogy a nemzetgyűlés többsége újra megválasztotta volna. Egy igazi polgár-elnök emlékeit viszi magával a jól megérdemelt nyugalomba. Egykori hívei, a szenátus és a képviselőház köztársasághű tagjai Fallières körül csoportosultak, míg ellenfele, Doumer, a nacionalistákat és antirepublikánusokat egyesítette tagadhatatlanul értékes személye körül. Az az eshetőség, hogy a szavazásnál senki sem nyeri el az abszolút többséget és egy »outsider« lesz Franciaország elnöke, mint ez Faure Felix választásánál történt, már a tegnapi próbaválasztás után kizártnak látszott, és a mai délutáni választásnál csakugyan Fallières-t választották meg 449 szavazattal Franciaország elnökének, nagy öröme a hatalmas ország szabadelvű elemeinek. Ellenfele, Doumer csak 371 szavazatot kapott.” (BN 1906. jan. 18.) — *Gambetta, L. M.* (1838—82) francia politikus, a köztársaság híveinek volt a vezetője, akik III. Napóleon ellen felléptek. A sedani vereség után a köztársaság kikiáltását indítványozta. 1881—82-ben a Harmadik Köztársaság miniszterelnöke és külügyminisztere volt. — *Ügy fordulak az idők, hogy nagy becsülete támadt az olyan politikai egyéniségnek, mint Fallièresé*. A BN aznapi számában a következőképpen jellemzi Fallières személyét: „Fallières megválasztása a köztársaság zavartalan fennállásának biztosítéka, míg Európára nézve a béke garanciája. Fallières sohasem változtatta és sohasem tagadta meg republikánus érzelmeit, sem akkor, mikor miniszter volt, sem azóta, amióta a szenátus köztisztviselőben álló elnöke. Nyíltan és hatásosan támogatta Waldeck-Rousseau és Combes politikáját, és az ő színterében békeszeretetére nagy szükség van különösen most, amikor a marokkói affér árnyai elnyúltak a versailles-i historiai emléküi terembe is. Loubet és Rouvier mindenkor a béke fenntartásáért kardoskodtak, ez a törekvés lelkes támogatást fog találni az új elnöknel.” — *Franciaországban most alaposan kikapott a nacionalizmus*: I. Monsieur X. BN 1906. jan. 16-i cikk jegyzetét (373. l.).

67. *A lipcsei diákok*. BN 1906. jan. 19. 6. l. — Hírec — I.ellei

Az Ady által aposztrofált szózatnak, melyet a lipcsei diákok tanáraikhoz intéztek, nem sikerült a nyomára akadni. — *Az élet igazsága: a köteles képmutatás*: I. Az istentelen diák. BN 1906. jún. 3-i cikket (254. l.).

Mj: FL (185.)

68. *Vénusz*. (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1906. jan. 20. 7. l. — Színház, zene — Dyb

Vénusz: vígjáték s Ruttkay György írta, a Sötétség szerzője: Ruttkay György (Ruttkay Rothausen Miksa) (1863—1913): A Pester Lloyd munkatársa volt, tárcákat és színikritikákat írt. Erre vonatkoznak Ady szavai:

„Ruttkay György nagy tekintetű kritikus.” Sok irodalmi művet fordított magyarról németre. Írt opera és operettszövegeket, azonkívül színdarabokat, amelyek a Népszínházban és a Nemzeti Színházban kerültek színpadra. Fontosabbak: Holtomiglan, Sötétség, Az első és a második. — *Gál Gyula*: L. Ikarosz. BN 1905. márc 18-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 382. l. — *Rózsahegyvi Kálmán, Vizváriné, Gabányi Arpád*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét Uo. 363. l. — *P. Márkus Emma*: L. A boszorkány. BN 1905. febr. 25. Uo. 372. l. — *Lánczy Ilka*: L. Ifjúságunk. BN 1905. okt. 1. (8. l.) — *Császár Dezső*: L. Killikrankie herceg. BN 1905. febr. 1. AEÖPM VI. 357. l.

Mj: VT (386.)

69. *Erdős Renée*. BN. 1906. jan. 21. 13. l. — Írók és könyvek — (A.)

Erdős Renée (1879—1956) költő, író. A női lélek vágyait, érzéseit szólaltatta meg őszintén, szókimondóan, merészen verseiben. A század elején az új magyar líra egyik képviselőjének tekintették, mint ahogy ebben a cikkében még Ady is annak tekinti. Azok a gyengéi, amelyekre Ady már ekkor ráérez (bizonyos felszínesség, az erotika hatáskeltő túlhajszolása, a közönségsiker mindenáron való keresése, és nem utolsósorban egyhúrúsága) később még jobban előtérbe kerülnek. Az Ady által itt megbírált (Új versek. Kleopátra) c. kötetén kívül fontosabb verseskönyvei: Versek, Aranyveder, Sibillák könyve, Csukott kert. Később regényeivel ért el sikereket, ezek közül fontosabbak: Ősök és ivadékok, A nagy sikoly, Lavinia Tarsin házassága, Lysias. — *Dryád* (driad): erdei nimfa. — *Annie Vivanti* (1868—1942) olasz költő.

Mj: VT (154.) Ai (141.)

70. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. jan. 23. 5—6. l. — Hírek — Pont

I. *Bucsejeff úr*

Bemutatom új ismerősömet: Bucsejeff urat: Hogy Ady glosszája valószínűleg élményen alapszik-e nem tudjuk kideríteni. Bucsejeff úr nyilvánvalóan költött alak. — Nagyon fejlődik a bulgár metropolis, s most már állandó színháza is lesz: Vö. „Szófiában most építik az első állandó teátrumot. És a bolgár fővárosban még megeshetik az a csoda, hogy a színház többet nyújtson, mint amennyi a bolgár géniuszhoz illik. Nálunk ez a csoda nem esett, s ezután már bajosan fog megessni.” (Európa Kairója. BN 1905. ápr. 26. AEÖPM VI. 137—39. l.)

II. *Pendjab szenzációja*

Pendjab (Punjab, Paudzsab): Angol konzulátus volt ebben az időben Indiában. Jelenleg az indiai Köztársaság egyik állama. — *geofagok*: föld-evők.

III. *Szociális kereszténység*

71. *Maison de Poupée*. BN 1906. jan. 24. 7. l. — Színház — Dyb

A BN 1906. jan. 13-i száma ad róla hírt, hogy Susanne Desprès európai körútra indul. A hírcikk „Bernhardt Sarah és Réjane asszony mellett a francia színpad legkiválóbb alakjának” nevezi a francia színésznőt, és beszámol róla, hogy hazánkba is ellátogat, s a Vígszínházban január 22-én kezd meg három egymást követő estére terjedő vendég szereplését. Közönségünknek módot nyújt arra — amint írják: „hogy legjobb szerepeiben ismerje meg ezt a nagy művészi egyéniséget, akit méltán szoktak egysorban emlegetni Duse Eleonórával.” A BN jan. 20-i száma már arról ad hírt, hogy

Susanne Després Bécsben, a Karlszínházban megkezdte vendégszereplését. Henri Bernstein *Le Détour* című darabjában lépett fel, és amint írják: „mindjárt az első jelenetekben meghódította a közönséget.” Az összes bécsi lapok nagy magasztalással emlékeznek meg a művésznőről, és többek között a *Zeit* és a *Tagblatt* bírálói Bernhard Sarah és Réjane asszony fölé helyezik. Susanne Després 22-én este lépett fel a Vígszínházban ugyancsak a *Le Détourban*. A BN a jan. 23-i számban már magasztaló kritikát közöl róla sz. gy. (Szini Gyula) aláírással. A nagy francia színésznőt azonban mind Bécsben, mind Budapesten csak a kritikusok fogadták ilyen nagy tisztelettel, a közönséget valójában nem sikerült meghódítania. Szini kritikája még azt írja, hogy :„A mai fellépéséből ítélve a budapesti közönségnél sokkal melegebb fogadásra fog találni, és a kritika feladata, hogy a modern Párizsnak erre az érdekes színésznőjére felhívja a figyelmet.” Szini ezt meg is teszi: „A Henri Bernstein *Detour*-jában is — olvashatjuk —, amelyben a felvonások nagy drámai fináléit elég monoton jelenetek előzik meg, színésznői nagyságának erős bizonyosságát adta. Az értőket egészen elragadta azzal az egyszerűségével, természetességével, amelyben a legdrámaibb akcentusokat is páthozs nélkül, de a reális illúzió hatalmas erejével fejezte ki.” A látványossághoz szokott budapesti közönséget azonban másnap este Ibsen Nórájának főszerepében sem tudta Susanne Després meghódítani. Ez váltotta ki Ady-nak a közönséget elmarasztaló cikkét. Ady az új modern színtársítás úttörőjét üdvözölte Susanne Després-ben, ezért írja: „Susanne Després maga az eleven forradalom, a vakmerőség és újszerűség.” Ady rajongásának megértéséhez idézünk néhány jellemző mondatot Szini kritikájából: „Bátor, vakmerő, újító, modern. Ha igaz, hogy virágúsleányból fejlődött Párizs egyik első drámai művésznőjévé, proletár szívóssága egyszerre érthetővé válik. Egyébként a párizsi konzervatóriumban első díjat nyert növendék korában, tehát a virágkosártól nem egyszerre ugrott át a színpadra. A sikerét egyébként mégis a proletároknak köszönheti. Az *Oeuvre* színház, amelyet ma a férje, Lugné-Poe igazgat, és amelynek Susanne ma az ékessége, roppant szegényesen indult meg, olcsó helyárrakkal, munkások számára. Az igaz, hogy már az első előadásokon nem kisebb ember volt jelen, mint Zola. Az *Oeuvre* forradalmi színház lett, és itt vívta egymásután csatáit minden modern irány. A Maeterlinck *Pelléas et Mélisande*-ja itt került először színre és Susanne Mélisandeja, valamint Maeterlinck tehetsége ekkor lettek egyszerre híressé Párizsban. A fáradhatatlan, bátor Susanne a Zola *Assomoir*-jában is megpróbálkozott a női főszereppel, és a *Pálinka* szerzőjétől olyan nagy elismerést kapott, amelyet a diplomaként visz magával európai körútjára, Susanne volt az, aki megtörte a franciák közömbösségét Ibsennel és az északi írókkal szemben. *Nóra*-ban, *Rosmersholm*-ban, a *Népgyűlölő*-ben az egész kritika figyelmét magára vonta. Azóta az *Oeuvre*-ben bátor egymásutánban kerültek színre az északi írók, Ibsen mindenekelett, azután Björnson *Erönkön felül*, Strindberg, a dán Herman Bang és legutóbb Gorkij, akinek az *Éjjeli menedékhely*-ében Susanne a nagy Duséval osztozott a két női főszerepen. Susanne újabb diadalhoz segítette az elmés, nagy Lemaitre-t és a legfiatalabbak is bátran bízták reá első darabjaikat.” Ez teszi érthetővé Ady feltétlen rajongását a nagy művésznő iránt. — *Maison de Poupée*: Babaház. A Nóra eredeti norvég címének (Et dukkehjem) francia fordítása.

Mj: VT (387.)

72. *Ignotus könyve*. — A Budapesti Napló eredeti tárcája — BN 1906. jan. 25. 1—2. l. — Tárca — Ady Endre

[*] Eredetiben: Hardouin

Az Ignotus kritika Ady egyik legjelentősebb publicisztikai írása, melyben egyértelműen kifejti saját költői, írói hitvallását, és állást foglal a kibontakozó modern magyar polgári irodalom mellett. Tulajdonképpen e cikk megjelenése után indul meg Ady ellen a függetlenségi nacionalista és konzervatív sajtó részéről az a széleskörű hajszá, mely az Új versek megjelenése után még jobban felerősödik, és kezdetét jelenti a még Ady halála után is tartó nagy Ady-pernek. Ady a támadások közül csak az öt legérzékenyebben érintő, szülőföldjén, a zilahi Független Újságban megjelenő cikkekre válaszolt a Szilágyban. Emiatt robbant ki a nevezetes Ady-vita, mely a Független Újság és a Szilágy hasábjain zajlott le. A vita teljes anyagát az Ady Endre válasza című, BN 1906. febr. 8-i cikk jegyzetében közöljük (390. l.). A BN már 1905. dec. 23-án mutatót közöl Ignotus Olvasás közben c. könyvének aforizmáiból. Feltehető, hogy ennek rövid bevezetőjét szintén Ady fogalmazta: „Ignotus könyvet adott ki. A magyar literatúrának ez a páratlan érdekességű alakja, ez a csodálatos és finom elme, akit még mindig kevéssé ismer a nagyközönség és akit még azok sem becsülnek túl, akik a világirodalom legelső szellemei közé helyezik, úgy jelentkezik ebben a könyvben, hogy az olvasó bár még mindig nem teljes, de legalább erős vonalú képet nyer csillogó írói egyéniségéről. Olvasás közben: a könyvének a címe. Gondolatokat, ötleteket, elmélkedéseket és ítéleteket tartalmaz: azoknak a cikkeknek a java van benne, amelyeket az irodalmi ízlés arisztokratái olyan fájdalommal láttak hétről-hétre eltűnni pár napi élet után. . .” — *Nem is hlvják sehogysem, mert Ignotusnak hlvják*: Ignotus: ismeretlen, névtelen. — *Az én vármegyéim nemes Szilágy vármegye. Lakik benne valami kétszázezer ember. Akad közöttük néhány idealó lélek is. Nem merném közülök háromnak elmondani, hogy ki e Vasálarc*: Különösen ezek és az utána következő mondatok érintették a Szilágy megyeieket nagyon érzékenyen. L. a Független Újság 1906. jan. 28-i (—n) szignójú cikkét (390. l.), valamint Giczai Diécszeghy Mór Néhány szó Ady Endréhez c. cikkét a Szilágy 1906. febr. 15-i számában (398. l.). — *Baksay Sándor*: (1832—1915) író, költő, műfordító, református lelkész, majd 1904-től püspök. Műveiben a kálvinista falu szűk világát, az egyszerű emberek életét ábrázolja. Az új irodalom iránt nincs érzéke. Legismertebb műve: *Patak banya*. — *Régen megfelelt már erre Kákay Aranyos*: Kecskeméthy Aurél (1827—1877) író, újságíró. A Döblingben élő Széchenyi kedves embere volt, az ellenállással való rokonszenvezése miatt a bécsi udvar szemében kegyvesztett lett, de 1860-ban visszanyerte újságírói állását. Kákay Aranyos álneven írt szatirikus karcolatokat a magyar közélet eseményeiről és szereplőiről. — *álljunk Mokány Berci mellé*: Mokány Berci Kisfaludy Károly Csalódások c. vígjátékának parlagias, maradi alakja. — *Ezeket bizony becsafta a Potemkin-kultúra*: látszólagos kultúra, amely mögött nincs igazi tartalom. L. Ismeretlen Korvin-kédex margójára. F 1905. okt. 15-i cikk jegyzetét (311. l.). — *Ivna a jövő magyarjának, mint Csokonai tette*: Ady Csokonainak D. Földi sírhalma felett c. versére céloz, melynek utolsó strófája így hangzik:

Lesz még az a kor, melybe felettem is
Egy hív magyarnak lantja zokogni fog,
S ezt mondja népünk: Oh miért nem
Éltek ez emberi századunkban?!

— *Néha kedvem jön Harduin-féle bölcselőkkel összemérni*: Harduin-hez I. Jegyzetek a napról. II. Versek az Urániában. BN 1905. nov. 19-i cikk jegyzetét (343. l.). — *Hiszen még a halottégetés is a jövő zenéje*: A lapok hírt adnak róla, hogy 1905 decemberében alakult meg Budapesten a halott-

hamvasztó egyesület. — *Valóságos s minden Gyulaiaknál, Riedleknél előkelőbb papja Aranynak Ignótus: Aranyt Ignótus ugyanis a magyar vers legnagyobb mesterének tartotta Adyval szemben: „Arany János tudatossága kisérteties” — írja (145. l.). Vagy másutt: „mikor a nagy jelenet után Toldi elmegy Piroskától: Nagy keserű bűgás leve búcsúszása, S ment, hogy soha többé Piroskát ne lássa. — Erre a ment szóra — magyarázza Ignótus —, mintha a Gellérthegy zuhanat volna bele a Dunába; a folyó megnyílik, fölcsap az égig, lezuhan, háborog, és utána csend és pusztulás.” (147. l.) — *Én kurjongattam valamikor diáktorokkal a Csonkatorony táján. Debrecen öskollégiumának életét én ismerem: Ady debreceni jogászkodására céloz, amikor a diáktivornyáknak ő is egyik állandó résztvevője volt. A Csonkatorony valószínű a debreceni református kistemplom tornya. — *Kálvin nekem adta a maga szigorú utasításait valamikor. És én vagyok a hitellen: Vö. A lipcsei diákok. BN 1906. jan. 19-i cikket: „Ki e sorokat írja, milyen messze jár már Johannes Calvinustól.” (100. l.) — És ha ezerszer kiátkoznak, én mégsem tartom másnak Aranyt, mint a hádcenciázó magyar falusi nőidrius fejlett típusának: E miatt a mondat miatt Ábrahám Adolf a zilahi Független Újság 1906. febr. 4-i számában elég goromba hangú cikket ír Ady ellen, melyre Ady ugyancsak a Szilágy febr. 8-i számában válaszol. A vita anyagát l. Ady Endre válasza. BN 1906. febr. 8-i cikk jegyzetében. (390. l.) — *Fájdalmat okoz az Ibsen-imáddóknak, s megdöbben a Spencer atyáírásosságban hívőket: Ibsenről többek között ezeket írja Ignótus: „Ibsen főztje hasonlatos a zsidó konyháéhoz, mely a húsból előbb kisózza és kiáztatja az élet nedveit, s a halovány rostokhoz azután sóval, borssal, hagymával, gyömbérrrel és sáfránnyal hazudja hozzá az élet izét és színét” (133. l.) — Spencer-ről pedig ezt olvashatjuk: „A legnagyobb bugris eddig Herbert Spencer volt, és, igaz, a legnagyobb tudós is. De bugrisnak még nagyobb, semmint tudósnak, mert még akkora tudós sem tudta bebizonyítani, mint Spencer, hogy igaza volna akkora bugrisnak, mint Spencer” (52. l.). — *De hát voltaképpen kinek irunk? . . . Hát egyenlőre Ignótusnak. Nagy közönség ő s érdemes neki írni: Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: „A művészi alkotások halottak. Életre akkor kapnak, mikor egy hozzájuk méltó kritika rájuk lehel.” AEÖPM V. 194. l.*****

Mj.: VT (155.) Isz (232.) Ai (142.)

73. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. jan. 25. 5. l. — Hírek — Pont I. Öt milliárd

Franciaország öt milliárdot fizetett egyszer egy his haragért: A francia—porosz háborúra utal Ady, amikor az 1871. május 10-én aláírt, Bismarck által diktált békeszerződés értelmében Franciaország Poroszország javára lemondott Elzászról és Kelet-Lotaringiáról, s egyidejűleg öt milliárd aranyfrank jóvátétel fizetésére kötelezte magát. — *Eleddig ugyancsak öt milliárdba került neki egy his barátság. Franciaország, mint Oroszország szövetségese, már az orosz—japán háború idején hatalmas összegű kölcsönökkel támogatta a cárt. Most a forradalom leverése ismét újabb kölcsönök felvételét tette szükségessé Oroszország számára, s a Vitte kormány kísérletet is tett több nyugati államban, így Németországban is ennek megszerzésére. 1906 telén a magyar lapok is beszámolnak a francia—orosz tárgyalásokról egy nagyobb összegű kölcsön nyújtásáról, amelynek eredményeként tavasszal Franciaország valóban újabb 2750 milliós kölcsönt ad Oroszországnak a győztes ellenforradalom stabilizálására. Erről írja Lenin Az első fontos lépés c. cikkében: „Oroszországra nemcsak Trepov géppuskái tüzeltek, hanem a kadetok által kieszközölt francia milliók is.” (Lenin Művei. 12. köt. Bp. 1954. 151. l.)*

II. A poéták

Kerestetik a poéta, ki nem Knyáz Potemkint ír, hanem új magyar szabadságdalt: Ady glosszájának előzménye a következő: A BN is közli a január 21-i számában Kiss József A Knyáz Potemkin c. versét, mely A Hét januári számának első lapján jelent meg eredetileg. A költemény, melyet költője az orosz forradalom évfordulójának (jan. 22.) ünneplésére szánt, a „Knyáz Patyomkin Tavricsenszkij” páncélos matrózait köszönti, akik 1905. jún. 27-én felládzdakt saját tisztjeik ellen, és fölvtának a hajóra a vörös zászlót. Lenin úgy üdvözli ezt az eseményt, mint „kísérletet a forradalmi hadsereg magvának megteremtésére”. (Lenin Művei. 8. köt. 572. l.) Kiss József versére a Magyarország 1906. jan. 24-én (jan. 25-i dátummal) megjelenő számában reagál A Knyáz Potemkin címmel. Mivel Ady írását ez a cikk inspirálta itt közöljük teljes terjedelmében.

A Knyáz Potemkin

Ez egy költeménynek a címe, amelyet Kiss József, az öreg költő írt és kinyomatott a maga revújének első lapján. Lelkét, kissé elkésve bár, a „Knyáz Potemkin” ihlette dalra, az a nevezetes hajó, amelynek fődélzetén először dördült meg a szabadságszerető orosz legények ágyúja az orosz zsarnokság ellen. Fogjuk rá, hogy a Knyáz Potemkin e költeményben szimbolikus jelentőségű; sorainak misztikus homálya is ezt a szimbolikus értelmet sejteti. De nem magát a költeményt kifogásoljuk, mert ez — nem említve némi affektáltságot, amely az ősz poéta újabb verseit jellemzi — egy szép és megkapó költői gondolatnak színes megérzékítése. Bennünket az döbrent meg, hogy költőinket a muszka szabadság, meg a mindenféle más szabadság érdekli csupán, a saját hazájuk sorsa nem. Pedig hát borús az ég itthon is. Kardokat fennek, puskákat töltenek a magyar szabadság elfojtására. Magyar tör újra a magyar ellen. A szabad gondolat, amelyet Kiss József versében mint dugárút visz fekete vizeken a fekete hajó, nálunk is fekete lelkeknek lett a prédájává. De a veszendő magyar szabadság nem lelkesíti dalra Kiss Józsefet. Talán szégyelné is ő, az „európéer”, hogy dalt zengjen a magyar hazáról. Inkább a muszkák feje fáj neki. Pedig az orosz lelkeket Tolsztoj, Gorkij, meg egy tucat kemény legény ébresztgeti és serkenti tette. A magyar Helikon berkeiből csak furulyaszó, meg csipogás hallatszik: szerelmi bűgás, lírai hangicsálás. Ha néha emberek és lelkek szabadságáról csendül a dal, az is inkább idegen szívekhez szól. Hát ilyen árvák lettünk, szegény hazám! Hol van a költő, aki belefújjon a kürtbe, amelynek szavára milliók lelkében lobog föl a láng? Csodás idöket élünk, és csodás jelenségeknek vagyunk látói. Százan és százan mondanak le anyagi javakról, és hoznak drága áldozatokat a haza oltárára. A magyar lélek termékeny, virág nő a beléhintett magból. Íme nekünk is van Knyáz Potemkinünk; nem deszkából rótták össze, nem is látható valóság ez a hajó. De tornyos hullámú vizeken evez ez is, és bátorszívű legénysége acélos karral küzd a magyar szabadságért. Sok százezer lélek összedobbanó érzése: ez a magyar Knyáz Potemkin. Minő csodát tehetne itt egy igazi költő, aki megfújná a harsonát! De nekünk ez nem adatott. És ha meg fogják írni valamikor a jelen idök történetét, meg léssen írva, hogy volt egy korszak Magyarországon, amikor belső ellenség és külső ármány a nemzet élete ellen tört. Minden jó hazafit egy táborba gyűjtött a haza sorsa, csak költő nem igen akadt, akit e borús idökben dalra ihletett volna a magyar szabadság sorsa.

Íme a magyar Dantonok méltatlankodnak, hogy nincsenek Desmoulins-ok és Chénier-k: Desmoulins-el kapcsolatban l. Jegyzetek a napról. I. Desmoulins a széken. BN 1905. okt. 3-i cikk jegyzetét: (301.) l. — Chénier, André (1762—1794) francia költő. A francia forradalom legnagyobb lírikusa, a francia racionalizmus eszméinek híve, a tudomány haladásába vetett hit hevíti, „gyönyörűséggel ateista”, tudósokat, nagy felfedezéseket énekel meg. 1794 „Thermidor 7-én” kivégzik. — *Ejnye, ezt a beismerést nem érdemelték meg* — Rudnyánszky Gyulák: Rudnyánszky Gyula (1858—1913) költő, újságíró. Szenvedélyesen gyűlölte az osztrákokat, ezért csatlakozott a koalícióhoz is, de 1905 decemberében meghasonlott a magyar viszonyok miatt és családjával együtt kivándorolt Amerikába.

III. Az anyacsászárné

Az anyacsászárnét sok rossz európai vicc bántotta már. Pedig az anyacsászárné nagyon okos asszony. Most például trónörökös keres Kína számára: A BH 1906. jan. 25-i számában jelent meg az Ady által glosszázott hírről egy rövid közlemény: „A kínai trónörökös. Peking, jan. 24. Az özvegy császárné elrendelte, hogy újévkor mutassák be neki az összes hercegeket, akik a trónutódlás szempontjából tekintetbe jöhetnek. A császárné hármát négyet az udvarnál akar tartani és ezek közül egyet trónörökössé akar kinevezni.”

Mj.: (A poéták): Ai (141.)

74. Jegyzetek a napról. BN 1906. jan. 26. 6. l. — Hírek — Pont

I. Garibaldí fia

Garibaldí, Ricciotti (1847—1924) a legendás híri olasz szabadságharcos fia. Személyét ugyanolyan nimbusz vette körül Olaszországban, mint nálunk Kossuth fiát. 1897-ben a görög—török háború idején olasz önkénteseket toboroz, és a görögök oldalán részt vesz a harcokban. Az olasz nacionalista mozgalmak nevét zászlóként használták. — *Hát nem csodálatos ismétlődése ez az időnek? Bizonyos korok eszméi mielőtt örökre meghalnának, föltámadnak s — paródiát játszanak:* Adynak ez a gondolata egybehangzik azzal, amit Marx fejtett ki Louis Bonaparte Brumaire Tizennyolcadikája c. művében: „Hegel megjegyzi valahol — írja Marx —, hogy minden nagy világtörténelmi tény és személyiség úgyszólván kétszer kerül színre. Elfelelte hozzáfűzni: egyszer mint szomorújáték, másszor mint bohózat. Caussidière Danton helyett, Louis Blanc Robespierre helyett, az 1848—1851-es hegypárt az 1793—1795-ös hegypárt helyett, az unokaöccs a nagybátya helyett.” (Marx—Engels: Válogatott művek. Bp. 1949. 125. l.)

II. Egy víg előadás

Az Ady-glossza alapjául szolgáló hír a BH 1906. jan. 27-i számában olvasható: „(Egy színház főnyereménye.) Brüsszelből táviratozzák, hogy a liège-i tombola főnyereményét a Théâtre des Galeries színház személyzete nyerte meg. A színház tagjai és igazgatója együttesen nyolcvan sorsjegyet vásároltak, s e sorsjegyek egyike nyerte meg a kétszáz ezer frankos főnyereményt, amelyet most hatvan színész, kórta és néhány színházi műszaki munkás között fognak szétosztani.”

III. Beél szennadócója

Adyt mind gyakrabban foglalkoztatja ebben az időben a magyar vidék elnyomorodása és a kivándorlás. Vö. A nagy harmónia, Jegyzetek a napról. I. Az apa, Jegyzetek a napról. I. Angol vezényszók. BN 1905. nov. 16., dec. 22., 1906. jan. 13. (52, 78, 94. l.). A jelen glossza alapjául szolgáló hír a Nagyvárad 1906. jan. 25-i számában jelent meg A japáni követ Beélben címmel: „A beélvidéki csendörök veszedelmes szélhámost keresnek. A jelek valami nemzetközi szédelőg próbált

szerencsét Bihar megyében, mégpedig meglehetősen sikerrel. Az ötlete a gaffickónak eléggé eredeti volt, alkalmas arra, hogy a hiszékeny parasztnépet fosztogassa. A kalandor magas, elegáns külsejű férfi, napokkal ezelőtt Nagyvárad felől érkezett Beélbe. Első dolga az volt, hogy fölkereste a községi bírót, akinek bemutatkozott mint japáni követ, aki kormánya megbízásából járja most az európai országokat. — Az a kötelességem — mondotta —, hogy egyelőre Magyarországból 2000 munkást szállítsak Japánba. Errefelé tudom szegény a nép, jót teszek vele, ha kenyeret adok a szájába. — Ilyenformán a rokonszenves férfi megkezdte működését, s tömegesen jelentkeztek nála a szegény emberek, akiknek fejenként 500 korona előleget ígért, s arany hegyeket, csak jöjjenek Japánba. A nagy szerencse híre hamar elszaladt a szomszéd járásokba is, és a szeretetre méltó japáni követ alig győzte felfogadni a cseresznyék hazájába készülő oláhokat, no meg alig győzte bezsebelni a koronákat is, mert azt talán mondani sem kell, hogy minden jelentkező egy koronát fizetett »beiratási díj» gyanánt. Az meg még természetesebb, hogy amikor jól megszédte magát a követ úr, kerekét oldott. A szegény kárvallott emberek följelentése folytán most mindenféle kutatják a csendőörök.”

IV Hervayné

Hervaynéról az egész világ sajtója irt rovást: Ady glosszájának a BH 1906. jan. 25-i hírcikke (II. l.) szolgált alapul: „(Hervayné.) Körülbelül másfél esztendővel ezelőtt Ausztriában nagy föltűnést keltett Hervay leobeni kerületi főnök öngyilkossága. Hervayt felesége kergette a halálba, aki oktanak pazarlásával tönkretette, s kiről csak akkor tudta meg, hogy egy komédiásnak volt a leánya és kalandos múltú asszony. Hervayné férjének öngyilkossága után börtönbüntetésre ítélték, de utóbb kegyelmet kapott. Mint Bécsből jelentik, Hervayné kiszabadulása után a múlt nyáron egy Bécs közelében lévő nyaralóhelyre költözött, ahol Kircheng bárónő néven szerepelt. Ott megismerkedett vele egy főrangú osztrák katonatiszt, aki annyira megszerette, hogy csakhamar jegyet váltott vele, s mindenkinek úgy mutatta be, mint a menyasszonyát. Végre a katonatiszt egy barátjától megtudta, hogy kicsoda ez az asszony, mire megszakitott vele minden összeköttetést.”

Mj.: (I. Garibaldi fia, II. Egy víg előadás, III. Beél szenzációja) Jövendő 1906. jan. 28. (116., 41., 14. l.); (Beél szenzációja) Vp (168.)

75. Carducci háza. BN 1906. jan. 27. 6. l. — Hírek

Ady Lajos életrajzában olvashatjuk a költő vévéri: „Ekkoriban olvasott el, és szerzett meg néhány Carducci-verset is.” Ady Lajos: Ady Endre. Amicus 1923. 86. l. Adyt többször foglalkoztatta Carducci alakja és költészete I. A nizzai Politeamában. PN 1904. okt. 1. AEÖPM V. 134. l. A Strófák a storthing-szenzációról. BN 1905. jún. 10. AEÖPM VI. 190. l. stb. Ezek, valamint a kis glossza stílusa érvelnek Ady szerzősége mellett. — *Carducci, G.* (1835—1907) olasz költő és esztétikus. Fiatalon lett a bolognai egyetem tanára, később szenátor. A Nobel-irodalmi díjjal tüntették ki. Eredeti, egyéni hangú költő. Mint a romanticizmus ellensége a klasszicizmus felé fordul. A Róma-gondolat feltámasztója és a klasszikus versformák művelője. — 1887-ben, alpesi vakációján ismerkedett meg vele Margit királyné: ezután lett szenátor. Erre utalnak Ady glosszájának kezdő sorai: „Carducci szenátor és poéta házát megvette Margit királyné Bolognában, egy eleven költőnek lesz így külön — Walhallája.” — *Walhalla:* a skandináv mitológiában a halottak csarnoka. Regensburg közelében I. Lajos bajor király 1842-ben hatalmas csarnokot, Walhallát emeltetett a német nemzeti dicsőség megörökítésére. — *De élt nemrégén egy másik bánatos királyné is.*

Ez egy olyan poétának dőzött szent kultusszal, ki megvetve s nyomorultul halt meg: Ady Erzsébet királynéra céloz. L. Négy nap. Szilágy 1904. dec. 1. AEÖPM V. 156. l.

76. *A koldusgróf.* (Bemutató előadás a Magyar Színházban) BN 1906. jan. 27. 7. l. — Színház — (Dyb.)

Egy elrontott Szegény Jonathan szövegben és muzsikában egyaránt: — *A Drótostót chef d'oeuvre-je Leon Viktornak az új alkotása mellett:* Leon, V.: osztrák operett librettista. Nálunk bemutatott fontosabb művei: *A koldusgróf*, *Buda gyöngye*, *Kotnyeles naccsága*, *Heje-huja báró*, *Üldöz a pénz.* — *Szegény Jonathan:* operett 3 felvonásban. Írták: Wittmann és Julius Bauer. Zenéjét szerezte: Karl Millöcker. — *Drótostót:* Lehár operettje. — *Chef d'oeuvre:* remekmű. — *Ascher Leó muzsikája pedig markolászás a régi, bécsi operett-melódiákban:* Ascher, Leo: osztrák zeneszerző, ő szerezte a fentebb felsorolt Victor Leon operettek zenéjét. — *Ferenczi Ferenc:* L. A nagy érzés. BN 1905. dec. 3-i cikk jegyzetét (352. l.). — *Berky Lili* (1886—1958) sokoldalú színészi tehetség. Pályáját Kolozsvárott kezdte, mint operett primadonna. Később a Király Színház, majd a Nemzeti Színház művésze lett. — *Kornai Berta:* szubrett énekesnő. Szerepelt a Tarka Színpadon, a Végzsinházban, a Magyar Színházban, majd a Royal-Orfeumba szerződött. — *Örley Flóra, Boross Endre:* L. A csöpség. BN 1905. okt. 15-i cikk jegyzetét (314. l.). — *Újvári Károly* (1856—1918) a Népszínház művésze volt hosszú időn át. *A Koldusdiák*-ban volt jelentős alkotása.

Mj.: VT (387.)

77. *Író a könyvéről.* — Új versek — BN 1906. jan. 28. 14. l. — Írók és könyvek — Ady Endre

A BN *Író a könyvéről* címmel rendszeresen közölt ebben az időben írói önvallomásokat már megjelent vagy nyomdában levő könyvekről. — *Az én új könyvem ma még — nincsen: nyomrából nem vetette még ki a Pallas gépje:* Ady Új versek című kötetét a Pallas nyomdában nyomták. — *Majdnem kilenc évig aludtak e versek, a Budapesti Napló rázta föl őket:* Az Új versek c. kötet költeményeinek zöme a BN vasárnapi Tárca rovatában jelent meg először. — *Majdnem kilenc évvel ezelőtt jött fel Debrecenből az írka-alakú könyv, mely — tetszett:* Versek c. kötetére utal Ady, mely 1899-ben jelent meg. — *Merre induljon az ember, ha olyan jeleket kap, hogy máris lecsúcsúlhat a jámbor költők kollégiumában:* Vö. Önéletrajz I.: „Nagy-károly, Zilah és Debrecen, tehát a falu formált meg. De viszont valami dacos cinizmus görcsölte le itt az ujjaimat: azért nem érdemes írni, hogy az emberből Kiss József legyen.” (VT 14. l.) — *És egy asszony akarta, hogy ne legyen néma:* Ez az asszony Léda volt. Ady többször vall erről, többek között fentebb idézett önéletrajzában is: „Újságot csináltam, vezércikket írtam s nyilván elpusztulok vagy nagyon okos életbe kezdek, ha nem jön el értem valaki. Asszony volt, egy hozzájutott versem küldte, megfogta a kezemet, s meg se állt velem Párizsig. Ekkor rám erőltette az ő akaratát s magtalan hiúságát, hogy bennem hajtson ki, ha tud.” (VT 14.) — *És végtelen vágyak és szomorú szomjúságok epeesztettek, Nyomorúságosnak éreztem itthon az életet s már régen is nem vagyok én itthon:* Vö. Az Érdekes Újság Dekameronjában 1913-ban megjelent önéletrajzzal: „Azonban bár Budapestet sok affektálással lenéztem, a vidék sértett, nyomott, s a legfantasztikusabb terveim voltak: London vagy talán Szentpétervár, Moszkva, de nem, mégis Párizs.” (VT 15.) — *A Caronia utasai kenyér céljából bujdosnak el:* A Caronia a kivándorlókat Amerikába szállító hajó. — Itt közöljük még a BN 1905. okt. 22-i híradását, melyben bejelentik, hogy Ady Fndré-

nek új verskötete jelenik meg. Akkor még úgy volt, hogy a kötet decemberben hagyja el a nyomdát:

Ady Endre új versei

Ady Endrének decemberben verskötete jelenik meg a Pallas irodalmi társaság kiadásában. A könyv Ady Endre új verseinek javát foglalja magában, olyan verseket, amelyek közül egy sem jelent meg úgy, hogy általános érdeklődés, irodalmi vélekedések, művészi felfogások összemérése ne kísérte volna. Maga a könyv pedig semmiképpen sem sorozódhatik be majd egyszerű adatnak az irodalom jegyzéknaptárába. Ady Endre versei felett nem lehet egyszerűen napirendre térni: újra el kell olvasni őket, kritizálni kell őket, lelkesedni értük — vagy felháborodni rajtuk. Nem a régi döngcésítés ez. A Budapesti Napló közönsége jól tudja, mennyire nem lehet ezeket az ötvös-művészettel kiformált, kivert sorokat úgy olvasni, mint a régi hangon tillnköző dalokat, és jól tudja, milyen művészi szenczációkat nyújtanak ezek a versek azoknak, akik megértéssel olvassák őket. Ady Endre verskötetének megjelenése minden bizonnal érdekes esemény lesz azok számára is, akiknek konzervatizmusa a régi formákhoz ragaszkodik, még inkább azoknak, akik óhajtva várják egy új művészet megszületését, és mindenkinek, aki szeretettel és érdeklődéssel nézi: mint keresi egy erős poéta-individuum a maga külön művészetét.

Az az előkelő irodalmi részvénytársaság, amely Ady Endre új verseit kiadja, a következő sorokban jelenti be a közönségnek a könyv megjelenését:

A Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság (V. Honvéd utca 10.) kiadásában Ady Endre új verskötete jelenik meg decemberre.

Ady Endrének rövid idő alatt külön és megkülönböztetett hely jutott a magyar litteratúrában. Nem tartozik senkihez, nem hasonlít senkire, újrája a gondolatoknak és a nyelvnek töretlen, új útjain jár. Az út, amelyet magának vág, különös, érdekes, merész, de szép és egy erős poétának az útja. Az új érzések új hangjai tömör, zengő, hatalmas akkordokban szólalnak meg verseiben. Az irodalmi ízlés arisztokratáihoz szólnak ezek a versek és a verskötetet kiadó részvénytársaságnak oka van hinni, hogy a magyar közönségnek egy nagy csoportja, a versolvasók elite-je fogadja majd hálával és megelegedéssel az új könyvet.

Ady Endre új versei decemberre jelennek meg. A kötetre — mely mindenképen előkelő és művészi kiállításában méltó lesz a poéta kivételes egyéniségéhez — a Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaságnál lehet előfizetni. Az előfizetési ár fűzve 3, díszes kötésben 5 korona, mely összeg a társaság könyvkiadó-hivatalának (V., Honvéd-utca 10.) küldendő be. Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság. Budapest, V Honvéd-utca 10. sz.

Mj.: VT (38.) Isz (235.) TP (7.) Ai (144.) Vál. (143.)

78. *Dóczi Lajos Goethe-fordítása.* BN 1906. jan. 28. 14. l. — Írók és könyvek — (A.)

Dóczi Lajos (1845—1919) író, műfordító, publicista. A múlt századi újromantikus dráma egyik megteremtője. Ugyanazon könnyedséggel versel németül és magyarul, ez teszi jeles műfordítóvá. — *Előszó helyett írott jegyzetében bejelenti, hogy fordítói pályájának végén áll:* Az Ady által aposztrofált rész a következőképpen hangzik Dóczi könyvében: „Előszó nélkül kell e kötetet az olvasónak átadnom. A kiadóval szemben külön kikötöttem, hogy ne legyen bevezetés írására köteles. Goethéről, mint versköltőről

értekezést írni akkor sem éreztem magamban elég erőt, mikor e fordításra vállalkoztam. Most, hogy három évi megfeszített munka után e kötetet sajtó alá adom s egyszersmind „fordítási pályám” végén állok, annál kevésbé vállalkozhatnám ilyen feladatra. (Jegyzet). — Az Ady által idézett rövid vers címe Dóczi fordításában: Tanulmányok. Fredeti címe Studien, Goethe 1820-ban írta, s a Kunst (Művészet) című ciklusában jelent meg. — *Ő, aki a Schweizer Lied-ből nyugodtan csinál Tót leány dalát, retteg egy rimjütéket meg nem csinálni, ha hol Goethe cselekszi: Valóban a Schweizer-lied-et Dóczi A tót leány nótájának költi át, s a következő lábjegyzetet fűzi hozzá: „A ‚Schweizer Lied’-nek, mely különben sem Goethe eredetije, főbajt a naiv tájszólás tévén, talán igazolva van a licentia, mely e címben s a szövegben rejlik.”*

Mj.: VT (157.)

79. *Pikler Gyula*. BN 1906. febr. 1. 6. 1. — Hírek

Ady már 1901-ben a nagyváradi Szabadság Hétről-hétre rovatának egyik kis glosszájában (ápr. 28.) felemeli szavát Pikler Gyula mellett, akit akkor azzal vádolnak, hogy a haza, a vallás és a nemzet ellen izgat egyetemi előadásaiban: „Magyar újságírók támadják a budapesti egyetem tudósát, mert meg van a maga vélekedése kicsi, szűk emberi dolgokról... Hát itt tartunk már? A filozófia ismét ne legyen más, mint ancilla theologiae?” (AEÖPM I. 498. 1.) 1902. júl. 6-i Kozmopoliták c. szignált cikkében szintén kiáll Pikler mellett, akit Pulszky Gusztávról mondott nekrológja miatt támadnak. Ha ehhez hozzávesszük még jelenlegi cikkének kezdősorait, mely az itt idézetekkel egybehangzik, kétségtelenné válik Ady szerzősége: „Pikler Gyulát megint piacra ráncigálják ki elmélkedésének csöndes és szép világából. A politikai szenvedély nem kímél nálunk semmiféle érdemet.” De az Adyra jellemző stílusfordulatokat is megtaláljuk a cikkben: „Mégis csak rettenetes állapot ez. Mégis csak rettenetes dolog, hogy van egy igazi tudósunk, aki szabad prédája minden üres szájnak és tollnak.” — *Most például Tóth Béla jóvoltából kapta meg a maga új Pikler-ügyét a magyar nyilvánosság: A cikk és az ügy hátterének megvilágításához itt közöljük Tóth Bélának Pikler Gyula elleni támadását, a PH-ből (1906. jan. 30), amely Ady felháborodását kiváltotta, és a Népszava 1906. febr. 2-i beszámolóját az eseményről:*

Esti levél

— Utópia —

A Magyar Filozófiai Társaság tegnapi ülésén dr. Bokor József egyetemi magántanár kegyetlenül alkalmazott szálló igével utópiának nevezte dr. Pikler Gyula egyetemi tanár társadalomtudományi tanításait.

Ezért dr. Bokor József minden magyarlelkű ember hálijára érdemes; s irigylem azokat, akik e hálijokat neki kézzszorítással fejezhetik ki.

Ez Esti leveleknek régi és talán szerencsétlenül megválasztott formájával jár, hogy személyemet nem választhatja el tőlük se magam, se más. Ezért meg kell mondanom, hogy dr. Bokor József nekem ellenségem, dr. Pikler Gyula pedig jóemberem. Ámde én nem félek se ellenségtől, se baráttól. Sőt azoktól a szorgalmas újságböngészőktől sem, akik kényelmesen reám olvashatják: milyen lelkes bámulója voltam én egykor dr. Pikler Gyulának. Magannak nem öröme az ilyesmit emlegetni, de bizonyval a szememre hányják majd azt a következetlenségemet is, hogy nem is oly igen rég, csak egynehány évvel ezelőtt, dr. Piklert és iskoláját a szó teljes

értelmében írói testemmel fedeztem a reakcionárius támadások ellen. Még, egyszer mondom: nem szívesen mutogatom sebeimet. De nem is szégyellem, hogy vívtam olyan ügyért, melyet jónak hittem. Azt véltem, a tanítás szabadságát kell védeni egy sötét cenzurával szemben. Az ügyet nem ismerem kellőképpen; csak a támadókról ítéltém meg. Ez a vallomás reám nézve igen súlyos volna, ha módomban lett volna a dr. Pikler Gyulák és Somló Bódogok ex katedra nyilatkozatait ismerni. De nem volt módomban. S másnak se igen. Tehát csak az ellenségről következtettem, mely párton kell lennem.

Ma az ellenség dr. Bokor József, a vastagnyakú kálvinista és — úgy hallom — buzgó szabadkőműves. Holmi abbéság gyanújával tehát alig illelhető. Igaz, csak magyar ember, s legfőbb filozófusa, azt vélem, az egyszerű józan ész; noha kemény koponyáját nem mulasztotta el kibélelni főképpen a magyar gondolkodással rokon angol bölcsekedés erősségeivel. Sokat tud az a vékonyhangú mogorva úr, ha nem is stréberkedik, modernkedik és a többi-kedik. Do'og hát az, kérem szépen, mikor ő a dr. Pikler Gyula szociológiájára azt mondja, hogy utópia, álomregény, vagyis ábrándos elmélet. Vagyis egyelőre még van haza, nemzet, nyelv, család, becsület, sőt jó és rossz is. Egyelőre. Mert csak az Isten tudja, mi lesz ezer vagy tízezer esztendő múlva; s az ördög törődik vele, mert akkor mi már — dr. Sturm Alberttől nyert biztos értesülésem szerint — aligha fogunk élni. De valamíg itt járunk e földi téreken, az említett, szintén egynéhány ezer éves portékát tiszteljük, fenntartjuk, védelmezzük. Mindamellett érdeklődve olvassuk a Morus Tamások, sőt a morus tamások szociológiai álomkölteményeit is. Hogyne! Hiszen milyen szép mese Jules Verne Robur le conquérant regénye is. Az a repülőgépes. Csakhogy repülőgép ma még nincs; s nem is lesz egyhamar. Aki azt állítja, hogy van, vagyis a jövőt behelyezi a jelenbe, az csupa Lilienfeld: hasra esik és a nyakát szegi. Szegény smok, dr. Lilienfeld! Az ő tragikomikuma az volt, hogy azt hitte, hogy már megvan, — ő megtalálta — ami csak évtizedek múlva lesz; és kaucsuk denevérszárnyainak bús csattogásával ott puszult el Berlin mellett, lábánál a magaslatnak, melyről felröppent. Megfordított anakronizmus volt a szerencsétlen smok, az archismok. S a tudománynak nem vértanúja, hanem bolondja.

Nagy érdeme dr. Bokor Józsefnek, hogy az ő egyszerű, de súlyos sárospataki brit elmésségével nevének nevezte azt a legújabb magyar regényes szociológiát, mely azt hirdeti, hogy mivel x száz esztendő vagy ezer esztendő múlva nem lesz haza, nemzet, nyelv, stb., tehát már ma is tagadható. Szerinte ennek az eljárásnak a neve utópia. Én lefordítom a görög szót, egy kissé szabadon: sehonnaiság; vagy még rövidebben: smokság.

Ez a szó tulajdonképpen eufemizmus akar lenni, a másikat enyhítő. Mert rosszat nem akarok föltenni senkiről. De hogy a lehető legszerencsétlenebb időben kezd burjánozni, hogy a magyarság súlyos küzdelmeinek közepette ad táplálékot sivár elméknek, az bizonyos. Haza nincs, ergo légy svarcgelb. Nemzet nincs, ergo légy bécsi. Nyelv nincs, ergo légy német. S mindez tudományos valóság. Aki nem ennek a híve, az tudatlan, az ósdi, egy szóval ökor. Mint aki azt vallja, hogy Munkácsy, a nagy képiró, nem Rónai-Rippl. A rendszer követése pedig könnyű: a korlátlan, a kényelmes lebahmozás, lesalabakterezés és minden egyéb leizélés, a modernség görög-tüzének fényében. (A por ára — semmi, mert házi készítmény; minden smoknak díjtalanul rendelkezésére van önkivilágítás céljára is.)

Nem oda Buda!

Ezt mondta dr. Bokor József. És derék ember érte. Kétségtelen valóság, hogy a magyar filozófusok — alkalmasint vannak ilyenek — nem

fogják tovább akolba illő türelemmel túrni, hogy egy különben derék, de rettenetes nagy smokságú csoport nálunk uralkodónak tolja fel magát a gondolkodás dolgában, azzal dicsekedve, hogy még ellenvetésre sem talált, ha nem a jezsovitáság részéről. Ez a győzelem hazug. Vannak itt még magyar elmék, ha kell lecacagni, ha kell összezúzni a smokokat. Dr. Schächter Miksa már megcselekedte egy füst alatt mind a kettőt, az ő gyöngvőri magyar táblabíró eszével, mikor... Mikor mi gyöngébbek még azt hittük, hogy minden fenékgig tejfel a nagy bölcsességben, mivel hogy a rettentő zavarosságot átlátni nem bírtuk.

Reméljük, lesznek még ilyen magyarok többen is, a smok-szociológiával szemben. Mert az csupa kérődző természet, hogy ha kifárnak valami jármat, a teremtett állat szó nélkül beledugja a nyakát. Imponál neki a kifaragás; ő olyat nem tud. Meg az ostor: modernkedő nyomtatás a neve. Embereknek kell lenni. Magyar és bátor embereknek. És hazafiaknak; akik ezt a nevet többre becsülik a ma olyan széphangzású sehonnainál.

Ezért üdvözlöm dr. Bokor Józsefet, akinek, mint ellenségemnek, mindig állók elébe. De becsülöm őt, mert első, aki követelte és maga is hangzottatta a tudományos kritika szavát e szecessziós vagy mi a szössz smok-sággal szemben akkor, mikor ama bizonyos jóhiszemű álmodozók nagyságos elméinek költeményes szüleményei csupa kapóra jövő konc a magyarság ellenségeinek agyara között.

Nemzeti színű szociológia nincs. De svaergelb sincs. Q. e. d.

Pikler Gyula és Tóth Béla

Valami szerencsétlen körülménynek kell betudni, hogy ez a két ellentét — az alapos tudás és a hengegő felületesség — egymás mellé került. Pikler tanár alapvető munkáját a jog keletkezéséről és fejlődéséről egy stréberkedő egyetemi magántanár, aki a hazaffyas levegőt fel akarja használni arra, hogy a rendes egyetemi tanári állást megkapja, elég szemérmetlen volt arra, hogy Pikler tanár világhírű tudósktól támogatott elméletét hazaffias köpködések között „megbírálja.” A tudatlanságot persze a bomlottagyú Tóth Béla támogatta, és leszidta az összes szociológusokat, mert nem — hazaffyak. Pikler tanár válaszra érdemesítette ezt az otrombaságot, mire megint Tóth Béla szólal föl, mondván a következőket:

„Dr. Pikler Gyula egyetemi tanár szociológiai tanításait dr. Bokor József egyetemi magántanár megbírálta a Magyar Filozófiai Társaságban. Én ezért a bírálatért üdvözöltem dr. Bokor Józsefet; magyar ember a magyar gondolkozót. Mert én még merem idézni Bánk bánból azt, hogy: „Üsd az orrát magyar, ki bántja a tied.” Merni egyáltalán régi szokásom. Egyebek közt mertem védelmezni dr. Pikler Gyulát, mikor ismeretes szőnyeg-elméletéért a magyar deákok reáterítették a vizes pokrócot. Mertem pedig — sajnos — azért mert akkor a szőnyeg-elmélet (meg a többi destructio) művésziiesen mitigáltatott előttem, jóhiszemű ember előtt. Ma azt merem követelni a logika nevében, hogy dr. Pikler Gyula ne velem akarja kezdeni a vitát, hanem kezdje dr. Bokor Józseffel és gróf Andrassy Gyulával; mert vele szemben ez a két úr védte elsőben a nemzeti érzést és a hazafiságot. Majd ha ez a vita megvolt, következem én. S állók elébe az eszmeccserének. Lesz szerencsém tüzetesen kimutatni, hogy aki a magyarság létért való küzdelmének idejében destruktív utópiákkal rontja a magyar lelkeket, az Bécs érdekeit szolgálja.

Budapesten, 1906 február 1.

Tóth Béla.”

Az igaz, hogy Tóth Bélának legkényelmesebb mások háta mögé bújni, míhelyst komoly, tudományos ellenérveket kívánnak tőle. Az ilyen ellennyilatkozat legfeljebb csak annyit bizonyít, hogy Tóth Bélának szabad volna szociológiával foglalkoznia akkor is, ha Pékler tegnapi indítványát, a szociológiát művelők szellemi nívójára vonatkozót, elfogadnák.

Bokor József (1843—1917) filozófiai és tanügyi író, egyetemi magántanár. Egyideig a Magyar Philosophiai Szemlélt szerkeszti, majd az Egyetértés tanügyi rovatának a vezetője. 1901-ben megalapítja a Magyar Filozófiai Társaságot, s ennek alelnöke lesz. — *Mill, John Stuart* (1806—73) angol közgazdász, filozófus. Közgazdasági elméletében kompromisszumra törekedett a ricardói tanítások és a proletáriátus szocialista követeléselei között. — *Posch Jenő* (1859—1923) tanár, filozófiai író. Főbb művei: Az idő elmélete, Időelmélet és közhiedelmek, Lelki jelenségeink és természetünk. — *Ranschburg Pál* (1870—1945) pszichológus, ideggyógyász. Ő alapította az első magyar pszichofizikai laboratóriumot. — *Jodl, Friedrich* (1849—1914) német filozófus, a bécsi egyetem tanára. — *Pauly, August* (1850—1914) német zoológus, müncheni egyetemi tanár. — *Berkely, George* (1685—1753) írországi püspök, filozófus. A szolipszista filozófia klasszikus képviselője. Az empiriokriticizmus lényegében az ő ismeretelméletére épül. — *Occam, William* (1280(?)—1349) angol teológus és filozófus, a nominálizmus elméletének kidolgozója.

80. *Baccarat*. BN 1906. febr. 1. 9. l. — Színház — Dyb

Henri Bernstein, a szerencsés ifjú ember, ma este meghódította Budapestet: Bernstein, Henri (1876—1953) divatos francia drámaíró, különböző drámái műfajokkal kísérletezett. Hírnevét színpadi hatásokra kiélezett; izgalmat kereső darabjaival érte el. Fontosabb művei: *Le détour, La Rafale, Le Voleur, Samson, Le secret*. A „*La Rafale*” (A szélvihar) című darabot mutatták be nálunk Baccarat címmel. — *Sudermann, H.* (1857—1928) német elbeszélő és drámaíró. Munkáiban egyre inkább a szenzáció hajhász, a hatáskeltés vált uralkodóvá. Különösen technikai bravúrral készült drámáival hódította meg a közönséget, melyben a francia tételes társadalmi drámát bizonyos naturalisztikus, szentimentális hatásokkal színezte. — *Végig-végig nagy jelenetek sora és nem sardou-i jeleneteké*: Sardou, V. (1831—1908) francia színpadi író. A színpad legvirtuózabb mesterei közé tartozik, a tömeglélektan kitűnő ismeretében gyártotta vígjátékait, rémdrámáit, történelmi színműveit. Több operaszöveget is írt, köztük a *Toscát*. — *G. Kertész Ella, Góth Sándor, Balassa Jenő*: L. A paradicsom. BN 1905. jan. 28-i cikk jegyzetét (AEÖPM VI. 354. l.). — *Hegedüs Gyula, Fenyvesi Emil*: L. A szaharai konzul. BN 1905. jan. 13. (Uo. 343. l.). — *Kiss Irén*: L. Dr. Klausz. BN 1905. dec. 30-i cikk jegyzetét (ooo l.).

Mj: VT (388.)

81. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. febr. 2. 6. l. — Hírek — Pont

I. Elnök

Bizony igazuk van a franciáknak. A President majdnem császár. De abszolúte nem első polgár: Az újságok ez idő tájt tele vannak a francia elnök személye körüli hírekkel. Olyan ötletek is vannak, hogy az elnöknek külön díszruhát terveznek, amit a hivatalos szertartások alkalmával viselne.

II. Legénybúró

Jóféle világot élünk megint. Az emberek nálunk félelmesen lelkesednek a múltért: Egyre türelmetlenebbül folynak ekkor már a tárgyalások a király és a koalíciós vezérőrbizottság között. Az országgyűlést február 19-ére összehívták, de mindenki előtt világos volt, hogy csak azért, hogy fel-

olvassák a király feloszlató kéziratát. Nyilvánvaló volt, hogy a koalíciósok kocaforradalma nem képes kiharcolni semmit abból, amit programjába vett, a további ellenállást a király akár katonasággal is letörli. Az abszolutizmus Damoklesz kardja lógott a levegőben, ha nem sikerül megegyezni, ha az obstrukció tovább sem szűnik meg. A vezérek ezért egyre szelidebb hírokat kezdtek pengetni, hovatovább már csak a presztizsüket féltették, és keresték a visszavonulás lehetőségeit. A hangsúly így egyre inkább a formáságokra terelődött, elsősorban a vármegyére, mint ősi magyar intézményre, mint százegynéhány évvel előbb II. József idejében és utána. Ilyen előzmények után fordult a vezérlőbizottsághoz Sternberg Adalbert osztrák gróf azzal a javaslatlaltal, hogy Magyarországon be kellene vezetni a régensség intézményét. Az ő levelére válaszolva írja meg Kossuth Ferenc a Magyarországnak 1906. jan. 20-i számában A nádorispán c. vezércikkét. Ez készítette Adyt glosszáirásra, erre utalva írja: „Kossuth Ferenc nádort akar.” És valóban, bármennyire komikusnak tűnik is, Kossuth Ferenc a nádori intézmény visszaállítását javasolja. Ezeket írja többek között: „Amit irandó leszek, ne tekintsek válasznak Sternberg Adalbert gróf nyílt levelére, mely egyébiránt egyénileg nem is hozzám lett intézve. Csakis mint alkalmat használom föl e levelet arra, hogy ismét hangoztassam azt az erős meggyőződéseimet, hogy a nádori méltóságot, mihelyt a nemzet oly helyzetbe jut ismét, hogy törvényt hozhasson, helyre kell állítani.” Ezután azt fejtegeti, hogy a király és a nemzet között támadt ellentétet egy nádor jobban el tudná simítani, mint a saját hasznát néző, „törvénytelen kormány”. Majd így fejezi be cikkét: „Ismétlem tehát, hogy nem régens, hanem nádor kellene nekünk, e régi, százados magyar méltóság, mely teljesen összeegyeztethető a miniszteri felelősség elvével; s amely méltóságot elejteni épp oly hiba volt, mint hiba lett volna eltörölni a megyei intézményt. Ez utóbbi tényt most már mindenki belátja, aki igaz magyar. Remélem, hogy be fogja látni mindenki majd annakidején azt is, hogy az ősi nádorispáni méltóság helyreállítása az országot és a királyt sok bajtól menthette meg a jövőben. Bár itt lenne Budán ma is a nagy József nádor és vinné még ma is, úgy mint tette egykoron, a becsületes közvetítő szerepét.”

III. Vezér

A híres Gapon pápa nagyszerű svihák volt s holtig élél most már abból, hogy ő vezére volt a szabadságharcnak: Gapon pópáról, aki 1905. január 22-én a munkások küldöttségét vezette a cárhoz, a legkülönbözőbb hírek kaptak lábra. Másfél hónappal előbb arról adtak hírt az újságok, hogy Párizsban van. A BN 1905. dec. 16-i számában (8. l.) pl. ez olvasható: „Gapon a francia kamarában. Párizsból táviratozzák nekünk. A kamarában ma érdekes vendég volt. A külföldi hírlapírók páholyában egy orosz publicistával megjelent Gapon, a híres pápa, és nagy feltűnést keltett. Érdekes arcú fiatalember, polgári ruhában, sűrű körszakáll övezi napbarnított arcát. Franciául nem ért ugyan, de érdeklődéssel kísérté Jaurés beszédét, melyet orosz társa magyarázott neki.” — Ady glosszájának megírásában azonban közrejátszott az az újabb hír is, hogy Gapon Oroszországban van, és újabb terveket sző. A BN 1906. febr. 8-i számában pl. a következő hírcikk látott napvilágot: „Gapon Pétervárott. Berlinből jelentik: A Russischer Kurier értesülése szerint Gapon elkész nem a külföldön tartózkodik, mint általában hiszik, hanem Pétervárott van, ahol szorgalmasan résztvesz a munkások gyűlésein. Mostanában Gapon új tervekkel foglalkozik. Újságot és egy hitelbankot akar alapítani, kizárólag a munkások részére. Hír szerint Vitte támogatja Gapon törekvéseit, mert jól tudja, hogy milyen nagy befolyása van a pétervári munkásokra.”

IV. Orvos

82. *Három kis darab.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1906. febr. 2. 8. 1. — Színház — Dyb

Pásztor Árpád (1877—1940) hírlapíró, a nemzetközi jelentőségű, nagystílű riportírók első magyar képviselője. Körülutazta a világot, számos érdekes útirajzot írt. Sokoldalú tehetségére gondol Ady is, amikor „a szimpatikus talentumához méltó diadalt” reklamálja. — *Márkus Emma, Iudnfi Jenő*: L. A boszorkány. BN 1905. febr. 25-i cikk jegyzetét (AEÖPM VI. 372. 1.). — *Gál Gyula*: L. Ikarosz. BN 1905. márc. 18-i cikk jegyzetét (Uo. 382. 1.). — *Odry Árpád*: L. A szerelem iskolája BN 1905. okt. 16-i cikk jegyzetét (314 l.). — *Rákosi Szidi*: L. Parasztszívek. BN 1905. máj. 14-i cikk jegyzetét (AEÖPM VI. 397. 1.). — *Gabányi Árpád*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét (Uo. 363. 1.).

Mj: VT (389.)

83. *Zátonyon* (*Salgó F. László regénye*) BN 1906. febr. 4. 11. 1. — Írók és könyvek — (A.)

Salgó F. László jelentéktelen Jókai epigon. Munkái: A bűn és egyéb törtérik, Egy fogyasztási szövetkezet története, Zátonyon, Asszonyszerelem. — *A regényt egy kötetű hosszabb novella pótolja ki*: A kötetben a regény után az Új élet c. novella jelent meg.

Mj: VT (158)

84. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. febr. 6. 7. 1. — Hírek — Pont

I. *Debrecen lelke*

Budapesti emberek sokszor ütődnek meg különös híveken, melyek a kálvinista Rómából jönnek: Debrecen a kálvinizmus magyarországi központja, a debreceni püspök egyben az egész magyar református egyház feje. Ady azonban itt nem csak ebben az értelemben használja a „kálvinista Róma” kifejezést, hanem a reakció egyik védőbástyáját érti rajta. Az új főispánok beiktatása az ország több ellenálló vármegyéjében botrányos körülmények között ment végbe, voltak ahol záptojásokkal dobálták meg az új főispánt. Debrecen ezen a téren is különös módon járt el. A debreceni polgárok az új főispánt halottas kocsival várták a vonatnál, s ütlegetések közben szállították a megyeházára, ahol a megyei urak mint „szabadítók” léptek fel. A beiktatás természetesen elmaradt, s a főispán csak nehezen tudott megmenekülni, utána pedig hetekig orvosi kezelésre szorult. Sokáig cikkeztek erről utána az újságok. Erre és a debreceni ellenállás hasonló találékonyságaira céloz Ady glosszája.

II. *Bál után*

Ady glosszájával egyidőben jelent meg a Népszavában egy pársoros hír: „Bál után. Brassóból táviratozzák nekünk: Kiss József felsőtömösi vasúti tisztviselő tegnap reggel bál után feleségével karonfogva ment haza. Útközben egy síkos helyen megcsúszott, s oly szerencsétlenül esett, hogy nyakát törte, és azonnal meghalt.” (Népszava 1906. febr. 6. 9. 1.).

III. *Tizenként*

IV. *Bernstein dolgozik*

Új darabot ír a la Rafale után: Február 1-én mutatta be nagy sikerrel a Vigszínház Bernstein darabját a Baccarat-t (eredeti címén: La Rafale). Bernstein egyszerre népszerű lett Budapesten, s a közönség várta az újabb darabot, amely nem is késett soká: április 6-án a Nemzeti Színház bemutatta A jászolt. A Nemzeti Színháznak ez a fürge inspirálta Adyt A fürge Nemzeti Színház című névtelen cikkének megírására. L. BN 1906. márc. 28. (277. 1.).

85. Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív. BN 1906. febr. 8. 5. 1.
— Hírek — Lellei

Mentek, mendegéltek hárman: Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív. Nagyszerű, magyar fiúk voltak ők. Szűk volt nekik a kaposvári polgári iskola. Legalább is Robinson szigetére akartak vábukhanni. Ady történetének háttére a következő: A kaposvári polgári iskola négy III. osztályos tanulója, névszerint Körmeny Károly, Kurka Béla, Tóth Sándor, és Brabetzky Elemér a sok színes ifjúági olvasmány hatására (Verne, Cooper, Defoe) kalandvágytól kergetve elhatározták, hogy világgá mennek. Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív neveket adtak maguknak, és egyik nap valóban felkerekedtek. Magukkal vittek az útra negyven koronát, amit otthón a szüleiktől tandíjra kértek. Amint a Somogyvármegye beszámol róla, egész komoly útíttervet dolgoztak ki maguknak. Tervük az volt, hogy először a csángómagyarok hazájába, a székelyföldre mennek, onnan tovább Körösmezőn át Oroszországba. Ott bevárják a nyarat, majd tovább folytatják útjukat Afrikába. Afrikában huzamosabb időt akartak tölteni, mert egy ott építendő földalatti lakás tervét is elkészítették. Tervüket azonban nem tudták megvalósítani, mert azt a rendőrség meghiúsította, s Eszéken, ahol egy szénbányában álltak munkába, elfogták őket, és visszavitték Kaposvárra. (Somogyvármegye 1906. febr. 5-i és 7-i sz.) — *Istenem, ha ők nem Robinson könyvét olvassák. Istenem, ha ők nem Jules Verne regényeiből szedik a bölcsességet:* Ady ezt a Somogyvármegye tudósítása nyomán mondja, ahol szószerint ez áll: „A Verne regények mintájára Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív neveket ruházták föl magukat, és útnak indultak.” (Somogyvármegye 1906. febr. 6. 5. 1.) Valójában ezek a nevek nem Verne, hanem Cooper indián regényeiből valók.

Mj.: Vál. (148.)

86. Ady Endre válasza. Szilágy 1906. febr. 8. — Ady Endre

Kedves és nagyon becsült szerkesztő uram: Both István dr.-ról, a Szilágy c. lap szerkesztőjéről van szó, aki Adynak Zilahon a gimnáziumban tanára volt. Ő az egyike azoknak, akik Ady első bátorítói voltak. Róla írja a Szilágy 1903. nov. 26-i számában: „Ha Both István nem velem olvastatja fel a világ legszebb versét, azt a tavaszról zengő Vajda-verset!” (AEÖPM IV. 182. l.) — *A Zilahi Független Újság csúnya támadást intézett ellenem s erre válaszolok:* A zilahi Független Újság 1906. január 28-i számában (-n) szignóval jelent meg a támadás Ady ellen. Kiváltója Ady Ignotus Olvasás közben című könyvéről írt kritikája volt (l. 105. l.).

Itt közöljük a Független Újság 1906. jan. 28-i cikkét:

(-n.) A minap a kezembe került véletlenül a Budapesti Naplónak egy száma. Igenis véletlenül, mert ilyen nagyon haladó lapokból csak a szépirodalmi részt szoktam olvasni, mert politikai vélekedésére nem lehet senki kíváncsi. Nem is olvastam belőle egyebet, mint a tárcát, mert úgy tartom, hogy a vonal alatti, politikamentes része élvezhető lehet ezeknek a lapoknak is, s ezeket a részüket el bírja olvasni vértolulás nélkül az ember. Aztán meg azért is elolvastam, hogy a mi vármegyénk szülötte, Ady Endre írta azt a tárcát, s az első pillanatra szemembe ötlött, hogy szól benne vármegyénkről is. Mert mint a saját nevét hamar megtalálja az ember a nevek sokasága között is, úgy veszem észre a betűk ezrei között, ha városom, vagy vármegyém neve fordul elő valahol. Milyen szép és nemes, — gondoltam magamban — hogy ez az ifjú ember, akinek megadatott, hogy ilyen nagy fővárosi lapokba írhat, nem feledkezik meg szülőföldjéről. De mikor végig olvastam (mert mi nem intellektuellek, nagyon nehezen értünk meg valamit, még ha olyan világosan is van megírva, mint ahogy az intellektuellek szoktak írni), azt olvastam ki abból a vonal alatti írásból, hogy bizony csúnya dolgot mond a mi

vármegyénk szülötte az ő vármegyéjéről. Azt mondja, hogy ebben a vármegyében három ember sincsen, aki „intellektuell” volna. A többi, hát az a „honi erkölcsöket istápolja”, ami, vármegyénk intellektuell írója szerint azt jelentii hogy föllázad a betű ellen, s Mokány Berci neki a legműveltebb és leg-tökéletesebb ember. Azonban ezeknek a nagy bűnöknek dacára is kegyes a mi intellektuell írónk mi irántunk. Nem jön ugyan el a mi passzív rezisztenciával foglalkozó vármegyénkbe (ugyan, hát ilyenel is törődnek a vonal alatt?) de azt írja, hogy a magyar publikumot nem okolja semmiért. Nem tehet ennek a szerencsétlen, perzsa-rangú feudális országnak publikuma róla, hogy kivált belőle egy nyugattal érintkező és azzal közös szellemű elit. — Igen, így írja. De téved, vagy emlékezőtehetsége gyenge a mi vármegyénk nagy intellektuell írójának. Mert én, aki nem vagyok a nyugattal „közös”, még emlékezem reája, hogy a Mokány Bercik vármegyéje 600 koronát szavazott meg nem is olyan régen Ady Endrének, hogy kimehessen a külföldre, és azzal „közös” lehessen. De eszembe jut az is, hogy ugyanabban az esztendőben egy azonos vezetéknevű kislánynak csak 30 vagy 40 korona jutott segély-képen, hogy a kenyeret adó iskolába beiratkozhasssék, s életfentartásán segít-ve legyen. S mert ez eszembe jutott, betűgyűlöletem és annak dacára, hogy Mokány Bercinek legkedvesebb fia vagyok, ide írom azt a kérdést: Vajon nem jobban tenné-e Szilágy megye, ha a 600 koronákkal szegény tanuló gyermekeket segítene, s a 30 koronákat adná a nagy intellektuellnek, s a nyugat-tal közös írónak?

Ama jó bolondok közül való, kik nem tudják a Lengyel Zoltánokban látni a legkülönb, legműveltebb és legjobb magyarokat: Lengyel Zoltán függetlenségi képviselő, a koalíció egyik hangoskodó szónoka volt. Éppen a Szilágyországban választották meg függetlenségi programmal a koalíció megalakulása után — A kik nem ezt vallják: igenis Mokány Bercik: L. Ignotus könyve. BN 1906. jan. 25-i cikket és jegyzetét (105. l.), — Hatszáz koronát kaptam Szilágy vármegyétől: A hatszáz koronát Ady 1904. januárjában kapta Szilágy vármegyétől hozzájárulásnak párizsi költségei fedezéséhez. „Még senmi sem biztos Szilágy vármegye 600 koronáján kívül (voltam Tiszánál, ő maga ígérte, hogy megerősítve küldi le a határozatot.) — olvashatjuk 1904. jan. 11-én kelt, Bíró Lajoshoz írt levelében. (AEVL 98. l.). Ezt a 600 koronát hányta a szemére a Független Ujság névtelen cikkírója. — Néhány hónap múlva egy veszedelmes intellektuellel kevesebb lesz. Elhagyom ezt az országot, hogy soha vissza ne térjek: Ady második párizsi útjára céloz. Már ősz óta készül, de csak 1906 júniusában került rá végül is a sor. — Ma express-levéltben küldi a testvércsém a nevezett újság egy újabb számát.: Ady testvércsme: Ady Lajos. — Ábrahám Adolf: nem tudjuk biztosan kit rejt a név, talán Ábrahám Sándort, aki 1905-ben állandóan írt a zilahi Független Ujságba, elsősorban közgazdasági és technikai cikkeket. Később a Szilágyosmlyó munkatársa, majd a Szilágyi Ujság helyettes szerkesztője. Itt közülük Ábrahám Adolf említett cikkét. Független Ujság 1906. febr. 4.:

Arany János meg — Ady Endre

Egy cikket olvastam nemrégiben egy fővárosi újságban. Mint aféle újságolvasó ember, elolvastam elejétől végig. Elolvastam — és nem bántani meg, mert felvilágosított egy régi tévedésemről, amelyben azonban vigasztalásomra nagyon sok és nálam sokkal különb ember is leledzik. Én ugyanis a már említett sok és nálam különb emberrel egyetemben eddig abban a hitben voltam, hogy Arany János nagy költő volt, és íme, a „Budapesti Naplónak Ignotusról címzett és őt ismertetni akaró tárcájában Ady Endre kiokta-

tott engem és másokat arról, hogy Arany János nem volt egyéb, mint „egy kádenciázó falusi nótáriusnak jól kifejlett típusa”

És azzal, mint aki dolgát jól végezte, az ő szokott modorában, összevisszadobált — bizonyára szikrázó igazságoknak szánt — gondolatok rendetlen tömegével tovább igyekszik magyarázni azt, hogy ki is, vagy mi is hát az az Ignotus, ami azonban nem igen sikerül neki sehogy sem; mert, aki előtt Ignotus eddig ignotus volt, az Ady Endre tárcájának elolvasása után sem fog többet tudni róla.

Sietek kijelenteni, hogy nem tartozom azok közé, akik Ignotusról nem tudnak semmit és akiket ezért Ady Endre alaposan lesajnál. Igenis tudom a nevét; tudom, hogy verseket ír, s ezek közül néhányat én is olvastam, és tudom, hogy nem régen egy könyvet adott ki Olvasás közben címmel, melyet a sajtó — nem tudom, megérdemelve, vagy meg nem érdemelve — egyhangú dicséretben részesített.

Nem vonom kétségbe Ignotus tehetségét, nem is veszem rossz néven, hogy Ady Endre egy egész tárcát szentel neki; de arra már kíváncsi vagyok, hogy mi indíthatta Ady Endrét arra, hogy minden előzmény nélkül és a nélkül is, hogy ezt az állítását utólag bár valamivel megokolná, Arany Jánosról azt állítsa, hogy „egy kádenciázó falusi nótáriusnak jól kifejlett típusa”. Csak annyit bocsát előre, hogy nem bánja, ha ezért ki is átkozzák.

Dicsőült pályatársamnak (nem a költészet terén, hanem a falusi nótáriuságban !) nem védelmére sietek én ezekkel a sorokkal. Oly magasra helyezte őt géniusza nemzeti költészetünk Parnasszusán, hogy oda nem hat fel a törpe epigonok ócsárlása. Védelemre tehát nincsen szükség. De nem hagyhattam szó nélkül azt, hogy akad lap, amely ilyen, igazán nem is jellemezhető kirohanásoknak helyet adott.

És amikor ezért a kijelentésért rekriminálok, nem kegyeletsértés címén szólalok fel. Pusztá kegyelet nem konzervál irodalmi műveket a halhatatlanság számára. Ha nincs meg bennük az az őserő, amely a múlandósággal való szembezállásra megedzi őket, semmi hatalom nem menti meg a feledés ködébe merüléstől. Klasszikusokká nem lehet megtenni írókat semmiféle kegyeletes dédelgetéssel, ha nincsen meg bennük az isteni szikra. Homérosznak, Danténak, Shakespeare-nek, Cervantesnek, Defoe-nak, akik életükben nem nagyon részesültek különös dédelgetésben, bizonyára voltak kortársaik, akik könyveket írtak. De mily kevés az, amit ezekből az utókor az Iliász, a Divina commedia, a Tragédiák és Vígjátékok, Don Quijote és Robinson mellett megtartott. Az idő az irodalmi művek legjobb próbaköve. Irgalmatlan, de igazságos. Erre a szelektorra bízuk mi rá Arany János műveit, és nem félünk, hogy az irodalmi művek e nagy rostálója feneketlen tárházának valamelyik félreeső zugába temeti azokat.

Nem a kegyelet megóvása végett szólalok fel tehát, sem pedig azért, hogy talán félténem Arany műveit attól, hogy a szabad kritika világitásában papírmásának fog feltűnni az, amit eddig tömör ércnek tartottunk bennük; hanem csakis azt a perverz irodalmi irányt akarom pár szóval jellemezni, amelynek Ady Endre is egyik követője, és amely irodalmi irány és izlés szempontjából ragadtatta magát olyan abszurd állításra.

A mai magyar irodalom két ágra szakadt. Az egyik a régi idők tisztességes hagyományainak folytatása regenerálódva és megnemesedve a modern idők művészi elvei által. Ez az ág azonban, sajnos, csak nagyon vékonyan csörgedez, és alig képes üdítő habjaival kielégíteni a valódi szép után szomjazókat. A másik ág a francia naturalizmus, blázirtság és székspezis bűzhödött mocsarából táplálkozik és rohanó áradatként mind jobban és jobban önti el a magyar Helikon tiszta berkeit, maga előtt söpörve és piszkos habjaival elöntve ideáljainkat. Ez a dekadens irodalom szennyes áradata, mely a valóság ábrázolása,

a realizmus, naturalizmus, verizmus, szenzualizmus hangzatos jelszavai alatt gyilkos pusztítást visz végbe lelki világunkban. Ez az az irány, mely azon a címen, hogy a való életet akarja föltárni, drámairodalmunk legfőbb tárgyává a házasságtörést tette, és az erotikus bűnök minden fajtájával gyönyörködteti a nyerseségen kapkodó, üreslelkű színházlátogató közönséget, hasonló stílusú rajzaival, novelláival, regényeivel és verseivel pedig az olvasni szeretőket. Ez az az irány, mely kioktatta az emberiséget arról, hogy a nő nem lehet ideálja a férfiónak, mert nem egyéb, mint bűntársa az érzékiségben. Ez törpítette le nagy embereinket, reájuk olvasván, nagyra felfújván emberi természetüktől elválaszthatatlan apró gyarlóságait, hogy ne legyenek ideáljaink, akikhez föltekintsünk, akiknek példája buzdítson bennünket a szépre, a jóra, az igazra, és ne legyen erkölcsi mérték, melyhez viszonyítva kitűnjék alacsony-ságuk. És teszi mündezt azon a címen, hogy új, és hogy vele az igazságot szolgálja.

A közvélemény ítélőszéke elé hurcolván így a dekadens irodalmat, hogy ítéletünk igazságtalan ne legyen, tisztába kell jönnünk azzal, mennyiben állhat meg az a látszólag legkomolyabb kifogása, hogy ő az igazság harcosa.

Az igazság száraz alakja a tudományban elengedhetetlen, és csak szükségből pótolható hipotézisekkel. Itt az igazságon vagy valóságon alapul minden. De a költői igazságot a tudományosságtól tátongó úr választja el. Az emberi étellel foglalkozik az antropológia, a pszichológia és ugyanezzel foglalkozik a lírai költő is. Mégis minő más szempontból tekinti tárgyát a tudós, és minő más szempontból a költő. Mennyire különbözik a lekiismeretes geográfus, vagy geológusnak leírása valamely tájékról attól a leírástól, melyet ugyanezen tájékról nyújt a költő; pedig az igazsághoz, a reális valóhoz sokkal jobban ragaszkodott a két tudós, mint a poeta.

A költészet célja tehát, és ez régen eldöntött kérdés, nem az igazságnak, a valóságnak a lehető leghívebb föltárása. A költői igazság egészen más természetű, anélkül azonban, hogy azért megszűnne igazságnak lenni. Ha távolról tekintünk valamely tájat, gyönyörködhetünk a pázsitnak összefolyó, szép zöld színében, de ha közel jövünk hozzá, kiábrándulunk belőle, látván az itt-ott feltünetező kopasz foltokat, a fű között heverő szemetet, vagy a közte meglapuló varangyos békákat és futó bogarakat. A nyers valóság láttára szertefoszlik az a varázs, mely még az imént költői hangulatba ringatott minket, holott akkor az igazságtól, a valótól távolabb álltunk, mint most és szemléletünk tárgya nem változott.

Anélkül, hogy e költészettanba való fejtegetéseket folytatnók, kimondhatjuk tehát, hogy esztétikai szempontból téves úton jár a dekadens irodalom, amikor a nyers valóság föltárására törekedvén, kiábrándít bennünket mindabból, ami reánk költői hatást tesz.

De az a kár, amit lelki világunkban az ilyen irodalom okoz, amidőn megfoszt bennünket a költői hatás gyönyörétől, meg sem közelíti azt a romlást, amit erkölcsünkben idéz elő. Bemutatván az embert, mint bestiális ösztöneinek rabját, felszabadítja a lelkiismeretet arra, hogy az embernek minden bűnét megokoltnak s — ami ettől nem messze van — igazoltnak tekintse. Leszállítja az embert saját szemei előtt arról az erkölcsi magaslatról, amelyben áll, bemutatván őt színpadon, könyvben, újságban, tele bűnré kényszerítő ösztönökkel. Úgy szólván, összegyűjti az erkölcsileg megnyomorított embereket, oda állítja őket az ember elé példányképpül, s luciferi ékesszólással szuggerálja neki: „Ember, ilyen vagy, és más nem is lehetsz!” S ezzel elveszi tőle azt a hitet, hogy az ember, ha kell, tud istenien fenséges lenni. Nem azokra a tiszta szférákra mutat, ahová a romlatlan embert vonzza halhatatlan lelkének örök vágyódása, hanem csak arra az alvilági fertőre, amely felé állati ösztönei ragadják.

S amikor a dekadens irodalom és cinkosa, a dekadens művészet ezt a kárhozatos munkát végzi, tele torokkal ordítja világgá, hogy hályogot vesz le az emberiség szeméről, mert máskép a világot földi paradicsomnak látná és nem volna hajlandó rajta javítani. Be kell tehát neki mutatni bűneit, hitványságát, alávaló voltát, intézményeinek gyarlóságát, hogy visszariadjon tőle és javuljon s javítson.

Ez a kifogás elfogadható lenne. Lenne, mondom, mert valósággal nem úgy van. Azzal, hogy az embert bűneivel és bűneinek szörnyű következményeivel bemutatják, csakugyan javítanak. De nem javítanak vele, mert bűnökkel telt alakjaikat úgy tűntetik fel, mint az emberiség reprezentánsait, típusait. Előttük nem az emelkedett érzelmű, hűséges, önfeláldozó, munkás, vitéz, öntudatos és önérzetes férfi és nő az emberiség kifejlődött alakjai, hanem a legdurvább érzéki ösztöneitől, állati vágyaitól vezetett, blazírt lelkületű, semmiért sem lelkesülő férfi és a házasságtörő asszony. S ezt nevezi a dekadens irodalom a valóság ábrázolásának, még pedig javítás okából való ábrázolásának. Pedig ez a valóságot csak annyiban közelíti meg, amennyire teszem megközelítené azt az emberiségnek olyan módon való bemutatása, hogy előállítanák egy néhány kórház és egy néhány börtön lakóit: ime, az emberiség! Javítani pedig úgy javít vele, mintha azt mondaná: csak ilyenek lehetünk, minden fölfelé törekvés hasztalan.

Ime, futó vonásokkal ábrázolva az irodalmi irány, melynek egyik szelidebb mellékáramlata sodorja Ady Endrét. És ennek az iránynak szempontjából jelenti ki Arany Jánost „Góg és Magóg fia” „jól kádenciázó falusi nótárius”-nak. (Nem tudom, kit akart megsérteni, Aranyt-e, vagy a nótáriusokat?) Hát igaz van. Szondy két apródja, Tetemre hívás, Hídavatás, Ágnes asszony — ha megengedi Ady úr — csakugyan jól meg vannak kádenciázva. Talán vannak olyan jól, mint a Lótusz virág és Verses könyvem előtt, esetleg olyan jól is, mint Ignotus versei. Sőt van bennük egyéb is: van költészet bennük. Realizmus, igazság is van Arany János műveiben: több, mint az egész dekadens irodalomban. Arany is meglátja az emberi szívben a bűnök kigyófészkét, ha nem is vájkál benne kéjjel, mint a dekadens írók; de meglátja benne az isteni lélek fényét is, mert nem enervált alakokat, hanem természetes embereket tekint az emberiség típusainak. Éles tekintete, mint az operatőr bontó kése, belehat az emberi test és lélek legrejtettebb titkaiba. Látja a bűnököt keletkezni, megnőni és pusztítani. A szenvedélyek konvulzióit, paroksizmusát néhány vonással ábrázolni, ebben nem múlta felül Arany Jánost a magyar költők közül senki. Még a világirodalomban sem sokan. Írt volna csak Arany Goethe, Voltaire, vagy Longfellow nyelven, nem kellene ezt bizonyítani. De őt végzete magyarnak engedte születni és ezért, bár műveiből már sokat és sok nyelvre lefordítottak, még nem foglalta el a világirodalom klasszikusai között azt a helyet, melyet megérdemel és amelyre idők múltával bizonyára el fog jutni.

És hiába keressük nála nagyobb mesterét irodalmunkban annak is, aminek szintén hadat izen Ady Endre új, „modern” iskolája: a formának. Ez az újabb verselés valósággal érdemet csinál abból, hogy az újság, eredetiség jelszavával a formán keresztül gázol, pedig csak azért, mert nem bír vele. A Jövendőben láthatunk verseket, amelyeket csak azért fog az ember versek gyanújába, mert látja, hogy a sorok hosszában nagy a különbség. Pedig a költeménynek a forma, ha másodsorban is, de lényeges része. A költeményt az teszi remekké, ha a tartalom és az alak szépsége teljes harmóniában egyesül. Tehát szükség van a kádenciára; még pedig jó kádenciára. Jobbra, mint ez:

Lótusz virág, lótusz virág,
Szent kelyhedet megcsókolom, lásd.”

És Arany Jánosnak, ennek „a jól kifejlett kádenciázó falusi nótárius”-nak műveiben meg is találjuk a tartalomnak és az alaknak azt a felséges harmóniáját, amit csak az a költő tud létrehozni, akiben hatalmas gondolatokat sarjasztó erő, teremtő fantázia találkozik a művészi érzék finomságával. Arany megáldotta a géniusz bőségesen ezekkel az adományokkal. De megáldotta még vasszorgalommal, amellyel ezt a képességet kifejlesztette, megáldotta a legtisztább erkölcsi érzéssel, mely távol tartotta őt és alkotásait az emberi érzések szennyétől. És ezekkel a kvalitásokkal alkotta meg Arany azokat a műveket, melyek akkor is drága kincsei, díszei lesznek a magyar nemzetnek, integráns részei a világirodalom klasszikusainak, amikor az egész dekadens, szecessziós, modern irodalom Ady Endre verseivel és tárcáival együtt a jól megérdemelt feledés homokja alatt fogja örök álmát aludni.

Ábrahám Adolf

Új kötetemre egy sereg éhes, irigy és tehetetlen bácsi fog ráfortyanni: Az új versek c. kötetéről van szó, amely ezekben a napokban jelent meg. — ... hogy Homéroszról, Shakespeare-ről, Ibsenről, Arany Jánosról vagy akár Rátkay Lászlóról és Pósa Lajosról úgy ítélezzünk, ahogy éppen nekünk tetszik: Rátkay László (1853—1933) politikus, drámaíró. Függetlenségi-párti képviselő, Ady nyilván ezért említi. — Pósa Lajos (1850—1914) Ady primitív verselmódja, konzervatív felfogása miatt említi. — *Pikler Gyula, Ignotus, Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Ágai Adolf, Kabos Ede, Vészi József stb., stb.:* Ady a magyar polgári progresszió képviselőit sorakoztatja fel a konzervatív, maradi felfogással szemben. Pikler Gyuláról 1. február 1-én megjelent cikkét (113. l.), Ignotusról jan. 28-án írta éppen a jelen vitát kiváltó kritikáját (105. l.). Ambrus Zoltán a Jövendő című polgári folyóirat fõmunkatársa, Bródy Sándor pedig fõszerkesztõje 1905 õszéig. A lapnak Ady is dolgozott. Ágai Adolf (1836—1916) hosszú ideig szerkesztette a liberális szellemű vicclapot, a Borsszem Jankót, õ tette a maradiság szimbólumává a Kisfaludy vigjátékból ismert Mokány Bercit, melyre Ady is hivatkozott Ignotus kritikájában. Kabos Ede ekkor a BN szerkesztõje, Vészi József, a BN megalapítója pedig a miniszterelnökség sajtóirodájának a fõnöke. — *En ellenem pedig egy régi versem két sorát citálja bizonyosságul, hogy nincsenek — jó rímeim:* A Még egyszer (1903.) c. kötetben megjelent Lótusz c. versrõl van szó, melynek Ábrahám Adolf két elsõ sorát idézi cikkében.

Ady vitacikkeire a zilahi Független Ujság 1906. febr. 11-i számában elég goromba hangú szerkesztõségi cikkkel válaszol. A Független Ujság cikkét itt közöljük:

Még egyszer az „intellektuel” úr

Ady Endre, a dicsõ õnintektuel és — uraim, le a kalapokkal! — a Budapesti Napló fõmunkatársa a folyó hó 8-i Szilágyban válaszol a róla ez évi 4. és 5. számainkban megjelent cikkekre. Õnhitt esetenkedéssel ír ott lapunkról. Azt mondja: azért válaszol a Szilágyban, mert mit sem tud rólunk. Ennek dacára — és ez kétségkívül poétika licencia — jónak látta nálunk is bekopogtatni egy nyilatkozattal (úgy látszik, mégis kell tudnia rólunk valamit!), melyben jóval nyájasabb hírokat penget. Bár a Szilágyban közzétett levelének hangjával eljátszotta ezt a jogát, mégis helyet szorítunk nyilatkozatának — csakis azért, hogy az egyoldalúság vádjá még ennyiben sem érhesen bennünket.

Mert, tetszik tudni, intellektuel úr, mi abban a szerény hitben vagyunk, hogy lojálításra csak azzal szemben vagyunk kötelezve, aki házunk küszöbét tisztelettel lépi át, „honi erkölcsünket” tiszteletben tartja. Egyébként nem

érezünk ilyen kötelezettséget senkivel szemben sem. Legyen az akár az osztrák császár, Vészi József, Smólen Tóni, vagy Ady Endre.

Íme a nyilatkozat, melyben a 4. számunkban megjelent karcolattal szemben próbál védekezni:

(Ady Nyilatkozatát I. a főszövegben 128. 1.)

Hamarosan végezhetünk ezzel a nagyhangú, önérzetes frázishalmazzal. Érdelemes alig van benne valami. Vénasszonyos szószátyárkodással pedig vitába bocsátkozni szélmalomharc volna. Ady úr mindenről beszél, csak arról nem, amit a karcolatunkban megróttunk. Arról az állításáról, hogy Szilágy vármegye kétszáz ezer lakosa között nincs három „intellektuel”, azaz az ő fogalma szerint való értelmes ember.

Azt úgy is rég tudtuk, hogy Ő, a Nagy nem koalíciós. Már abból is, amit oly büszkén hangsúlyoz, hogy a Budapesti Napló főmunkatársa, amely egyik legelvetemedettebb kormánypárti újság. Olvastunk is egyet-mást tőle, amiből kellőképp tájékozódunk az ő egzotikus gondolkozásáról. Ezzel tehát nem volt miért előhozakodnia. Meg hogy ő „országos eszeveszettség”-nek nevezi a nemzeti küzdelmet, és saját magában a kultúra felkent apostolát látja: ebbeli kisded nézeteit illetőleg sem gyötört soha bennünket túlságosan a kíváncsiság. Ezt a hangot különben is megszoktuk már a kormánypárti sajtóbestiák üvöltésében. A meghibbant agyú embereknek is szokásuk, hogy minden józaneszű embert, aki esztelen rögeszméiket nem osztja, bolondnak tartanak. Felvilágosítani őket nem lehet. Épp így a kedves Ady úr, a Bpesti Napló főmunkatársa. A nemzet színe-java szerinte eszeveszett, csak az ő Vészi-bűzű ideáiban van józan ész, logika és hazafiság.

Ady úrtól azonban mindezeket nem kérdezte senki. Úgy tesz, miként Bodóé: félrebeszél, mikor a bor árát kéri. Ír, hogy írjon valamit. Mert ménségére mit sem tud felhozni. Mert nem menti és nem is mentheti semmi azt a minősíthetetlen hálátlanságát, hogy vármegyénket, melyben „épült és nőtt,” és amely párizsi útjára hatszáz koronát, azaz oly összeget adott, amilyent tudtunkkal egyetlen más fiának sem, izetlen módon megrágalmazta.

Egyébként, hogy az intellektuel úr abban a szellemben „épült és nőtt” volna, amely a megyét átlengi, azt egyenesen kétségbe vonjuk. Megtagadjuk azt is, hogy a Wesselényi-kollégium ilyen embereket nevelne. Mert, ha ez így volna, akkor le kellene vennie onnan azt a Wesselényi nevet, s azt kellene kirínia helyette: Bach-rendszerű főintézet.

Azonban Ady úr azt, hogy e vármegyét s az egész magyar közönséget úgy lekicsinyelte volna, egyszerűen csak letagadja — si fecisti, nega —, holt ez több más épületes dolgokkal egyetemben nyilván olvasható a Budapesti Napló január 25-i számában. Mindössze annyit ír, hogy — ha kívánja a vármegye — visszafizeti a hatszáz koronákat.

Ugyane módszerrel igyekszik elhomályosítani a tulajdonképpen való kérdést a Szilágyiban is. Ott is — az ő zavart, szertekalimpáló modorában — felette vegyes és változatos dolgokról elmélkedik, csak épen a lényeghez nem szól. Magyarán: lapít a kitűnő intellektuel. És köpköd. Leadja, hogy Ő nem szereti Lengyel Zoltánt (szegény Lengyel Zoltán ezt a szörnyű csapást hogy fogja túlélni?). Vallja, hogy aki az ő ügyvivő-zamatú nézeteit nem osztja, az mind Mokány Berci és nem jó magyar. És tudósít, hogy néhány röpke hónap múlva — oh egek! — elveszítjük Őt. Elhagyja e hont (kétségkívül azért, mert a hon nem tudja Őt kellőképp méltányolni), és nem látjuk többé soha. De él szerelme majd — írásaiban, amely kegyjeleket még sem vonja meg árván hagyott hazánktól. — Amit ugyan melleleg bizvást megtehetne, mert saját szavai szerint őt úgysem értik meg ma. Ne is törje tehát magát, hanem

írjon — majd 40-50 év múlva — a „jövő magyarjának”. Hígyje el: ez a „szerepcsétlen, perzsarangú, feudális ország” sokkal könnyebben boldogulna, ha nem léteznének intellektuel úr és érdektársai.

Azt hisszük, hogy ezekben kellőképp megvilágítottuk a nagy férfiú védekezési módját. Nyugodtan bizzuk magunkat olvasóink ítéletére. Mi megróttuk Ady urat egy tettéért méltán, igazán és megérdemelve. Meg kellett ezt tennünk, mert a tisztességes sajtó elemi kötelessége, hogy fészket büntetlenül bemocskolni ne hagyja. Ady úr szennyes tollát belevágta a mi fészünkbe, vármegyéinkbe, s megsértette annak egész intelligenciáját. Ezt szó nélkül nem hagyhattuk. Most Ady úr mosakodni akar. De nem tud. Mit csinál tehát? Nyelvel. Félrebeszél. Köpköd. Ennyi a tényállás.

A Szilágyban közölt első levelét így fejezi be: „semmiféle gorombáskodásra további polémiába nem megyek”

Nyomban nullifikálja ezt azzal, hogy egy második levelet tétet közzé, melyben Ábrahám Adolf munkatársunknak 5. számunkban megjelent kitűnő cikkére reflektál. A főmunkatárs maga replikázik a jogos és igazságos kritikával szemben. És pedig illatos öndicsérettel, oktalan gorombáskodással. S nem mulasztja el, hogy egy kis reklámot csináljon a közelebről megjelenő verskötetének is. Utile dulci!

Ehhez a levélhez ezuttal érdemileg nem szólunk, hanem bevárjuk a cikk írójának válaszát.

Végül még egyet. Ady úr azt a következtetést vonja le a róla írott cikkekből, hogy ő nyilván „valaki”, mert foglalkoznak vele. Ne hogy most ismét ilyen sajnálatos tévedésbe essék, fel kell világosítanunk. Abból, hogy mi az intellektuel úrral foglalkoztunk, ne kovácsolja ő nagyságát, mert mi ezt semmi egyébért nem tettük, csak éppen azért és éppen úgy, mint ahogy a tudós megvizsgálja a parányi legyecskét is. S ha most foglalkozunk írásai-val, azt se tesszük egyébért, mint hogy jobban megvilágítsuk állításainkat, amelyeket írtunk ő intellektuel csodabogárságáról.

E mellett — és ez is kötelessége a józan sajtónak — fel kell világosítanunk minden olvasónkat, hogy az az irodalmi irány, melynek Ady úr egyik „jól kifejlett típusa”, értéktelen és perverz dolog, s megmétélyezi az ideális gondolkozásúak lelkét. Hogy a kekkesedés, a túltengett önhittség nem mindig igazi szellemet, hanem igen sokszor csak önzsenit takar. Hogy nem okvetlenül jó író az, aki Ignótusnak, Vészi Józsefnek és társainak szimpátiájával dicsekedhetik, „amilyenekkel régen nem dicsekedhetett magyar író”, aki írásaiban saját magát Arany János felé helyezi, aki Arany oktalan becsmérést jogosnak tartja, de a róla szóló igazságos kritikára feljajdul: „mi mindent mernek” vele szemben. Hogy mindezeket a Hazafi Verai Jánosok is megtehetik, ha a Budapesti Naplónak nem főmunkatársai is. Igaz, hogy Arany János nem dicsekedhetett Vészi József szimpátiájával, de művei az utókortól ennek dacára is föltétlenül megérdemlik, hogy azokat mindenféle, az irodalomra rászabadult vadzszenik büntetlenül ne csipkedhessék.

A polémia ezzel nem ért véget. A Szilágyban ugyanis Both István, a lap szerkesztője helyt ad Giczei Diószeghy Mór Adyt nem annyira támadó mint inkább oktató cikkének. De egyben leközi a vita egész eddigi anyagát, kezdve Ady Ignótus kritikáján, folytatva a zilahi Független Újság cikkén, és ezeket kommentálva határozottan állást foglal maga is Ady Endre mellett. — *Giczei Diószeghy Mór* (1857—1907) református lelkész Ér-Káváson (Szilágy vm.). Apróbb rajzai és költeményei jelentek meg különböző lapokban. Kötete: *Ismerősök*. Itt közöljük a Szilágy 1906. február 15-i számában megjelent vita anyagát:

Vélemények az Ady Endre cikkéről

Giczei Diószeghy Mórtól az alább következő sorokat vettük.

Néhány szó Ady Endréhez

Kedves öcsém, földim és pályatársam!

No, csak semmi gúnyos mosoly. Mert hát igaz ugyan, hogy ez a meg-szólítás kissé hosszú is, ósdi is; de hát mi, akik még mindig a régi dorombot verjük, úgy érezzük, hogy akikkel voltak az életben kedves találkozásaink, azokhoz így, valahogy a szív hangján közeledjünk még a mai világban is, amikor címnek untig elég ennyi: Uram!

Tehát a mai kor Ady Endréje lázas, forrongó agyával (de talán kiégett szívével?) ne vonja gúnyos, keserű mosolyra ajakát, amidőn a szűkebb pátriából egy régi, szürke ember, akinek szintén voltak álmai fényes dicsőségről, babérágról (de nem a világot sarkából kiforgató merész, vagy a jó Isten tudná — miféle eszmékről) még mindig az ő bohó, érzékeny szívével közeledik felé; ahhoz az Ady Endréhez, akinek talán (szinte eldicsekszik vele) szíve nincsen.

Hát jó, én azért mégis ezen a régi hangon szólok hozzá, jussán annak a néhány találkozásnak, amelyben egymással részünk volt itt az én szegényes fészkeben, itt a *mi* vármegyénk nyilegyenes érmelléki részén, hol a szomszéd faluban az ő bölcsője ringott, s amelyhez őt még mindig a megtartott ősi barázda röge is köti, míg nekem csak egy darab kenyeret ad már ennek a vármegyének ez a kis zuga 23 év óta.

Én e néhány találkozásunkat nem fogom elfelejteni. El nem dicsek-szem vele, ha Ady Endrét az ő merész vágyai, az általa választott ösvényen felveszik a világdicsőség hegyének legtetejére; de bizonyosan elsírok egy néhány igazi könnyet akkor, ha letört szárnyakkal ott vergődik a hegy lábá-nál a köznapi élet embereitől felvert út porában. Mert ez is lehet ám! Poéta sors mind a kettő. Felröpülni a hegy tetejére, vagy összetörve vergődni a porban.

Jussom van hát nekem Ady Endréhez a szívemmel közeledni most is, mint akkor, mikor még a szárnyait bontogatni kezdő ifjúemberrel beszél-gettünk együtt magyar irodalomról, emberekről, álmokról, hírnévről, dicső-ségről, meg sok mindenről az én szegényes fészkeben itt az Érmelléken, a mi megyénkben.

És Ady Endre ne dobja félre gúnyos nevetéssel az én írásomat, hogy én az én régi szívemmel annyi mindent összefecsegek itt — mielőtt a dologra térnék — mikor neki a lázas, forrongó agyú embernek minden perce drága, amit tőle elrabolok, mert azokban agyát az alkotás munkájában gátolom. Se zokon, bántásul meg semmi esetre se vegye szavaimat, amiket mondandók; mert Isten látja az én lelketem, hogy nem „köpködni” akarok Ady Endrére, hanem a szívemből akarok beszélni az ő szívéhez. Talán megérti.

. . . Ady Endre cikket írt a „Budapesti Napló”ba, egy nagy budapesti lapba (ahol szolgálja ő ezidőszereint a magyar Geniuszt), az ő szülővármegyé-jéről. Lázas, lüktető hangon — mint ahogy Ady Endre szokott sokszor az érhetetlenségig — vannak ebben a cikkben elmondva sok dolgok, többek között az is, hogy Szilágy vármegye, ez a mi szülővármegyénk, a „Mokány Bercik” vármegyéje, mert hát renitenskedni bátorodik ez is, az Istenadta, a mostani kormányhatalommal szemben.

Persze, hogy akadt ebben a mi szülővármegyénkben is ember (Isten őrizz', hogy ne akadt volna), aki Ady Endrével szemben is védelmébe fogta ezt a mi szegény vármegyénket, és egy néhány sorban, de jó elevenbe vágó pennával odaférközött Ady Endréhez, megértetvén vele, hogy hát ez a mi szülővármegyénk mégis csak nem ezt várta volna éppen Ady Endrétől. Éppen csak ennyit mondott, de éppen eleget.

Erre a rövidke kis cikkre írást küldött Ady Endre ennek az újságlapnak múlt számában. Elolvashatta, aki akarta, gondolkozhatott felette, aki gondolkozni is szeret a felett, amit olvas. Én is elolvastam, gondolkoztam is felette, és elfogta lelkemet a szomorúság.

Hogy ki legyen az, akinek az Ady Endre írása szól, azt én nem tudom, (majd megmondja az bizonyosan a nevét, ha bízik az igazában, nem is kutattam, sőt még nem is érdekelné e dolog sem; de az az Ady Endre írása mindnyájunknak is szól, akik itt ebben a vármegyében születünk, itt élünk, itt kapunk kenyeret, és mindezek fejében — nem úgy gondolkozván mint Ady Endre — nem úgy mondunk vármegyénknek köszönetet, mint ahogy Ady Endre mondott.

Ezért szólok én most Ady Endréhez őszintén, igazán, de mint mondtam, szomorúsággal.

Úgy. Szomorúsággal. Mert sajnálom Ady Endrét, — akivel nekem kedves találkozásaim valának, — hogy megírta azt a cikket, abba a budapesti újságlapba; de még jobban sajnálom, hogy megírta ebbe a vármegyei lapba ezt az írását; mert ennek minden sora után mind jobban-jobban fogamzott meg lelkemben a fájdalmas érzés, hogy én Ady Endrét nem ilyen gondolkozású embernek szerettem volna egész életén keresztül ismerni. Isten őrizze is, hogy ilyen legyen egész addig, mert akkor — lehet — hogy büszke leszek reá, ha csakugyan felér annak a merészen álmodott hegynek a tetejére; de szeretni nem tudom. Sem én, sem az ő vármegyéje.

Mert Ady Endre bántó hangon beszél, és igaztalan dolgokat is beszél. Mert Ady Endre olyan magasról beszél ide le mi hozzánk, mintha már csakugyan ott volna annak a magas hegynek a tetején. Mert Ady Endrének még akkor sem illik és nem is szabad így beszélni, mikor annak a magas hegynek tényleg a tetejében lesz. Nem, különösen az ő vármegyéjéről. Mert hiába beszél Ady Endre olyan magasból és olyan magasan, csak érezzük mi itt, gyarló parányok — kik ehhez a vármegyéhez (még ha szegyenbe merült volna is) gyermeki hűséggel ragaszkodunk — hogy Ady Endre ezt a vármegyét megbántotta abban a budapesti újságlapban is; de még szinte jobban ebben a második írásában, mert hiába van az az írás az ő megbántójának adresszálvá, mégis csak a vármegye kapta ki vele a maga — meg nem érdemelt — keserű porcióját, labdacokra osztva.

1. Azt mondja Ady Endre, hogy ő igenis intellektuel (mi szegény jámborok azt se' tudjuk, hogy mi a fene ez) mert nem a Lengyel Zoltánokban látja a legmiveltebb és legjobb magyarokat. Hát ha a Lengyel Zoltán gyűjtő fogalom alatt azt a tábort érti, amelynek sorában Lengyel Zoltán is és ez idő szerint az ország és a mi vármegyénk óriási többsége küzd: akkor higgye meg Ady Endre, hogy nagyobb dicsőség ez a vármegye közönségére ebben a táborban lenni, mint abban a másik táborban, ahol az Ady Endre legjobb magyarjai vannak. De hát ez politika. Ezt pedig Ady Endre (piszkos volta miatt) borzongva nézi; pedig mi kevésbé intellektuellek mégis kiérezzük annyit, hogy Ady Endre ezekkel a bántó és igazságtalan írásokkal mégis csak politikai célt szolgált, annak a lapnak politikai célját, amely neki ez idő szerint kenyeret ád, amely politikai iránynak, mi Szilágy vármegye Lengyel Zoltánjai (tehát a nagy többség) nem vagyunk hívei. Ezért kapta a vármegye Ady Endrétől a keserű porciót.

2. Ennek az országnak gazdaságilag és kultúráilag kell erősödni. Mokány Bercik, akik nem ezt mondják. — Így szól Ady Endre. Ez már annyira közkeletű szólam, hogy csodálkozom, hogy a merészségig eredeti Ady Endre is szájára veszi.

Hát mi vagyunk itt Szilágy vármegyében, meg szép Magyarországon sokan Mokány Bercik, akik azt mondjuk, hogy ennek az államnak önálló, erős magyar nemzeti államnak kellene elsősorban lenni. Mert Ady Endre sokfelé járt már, de ha végig járta volna a világot, sehol se találta volna meg az önálló, erős magyar nemzeti államot külsőleg is, láthatólag is kidomborítva. Ez a fogalom ismeretlen a nagy világon. De ne menjen Ady Endre tovább a budai királyi palotánál, ott sem kapja meg a magyar nemzeti önálló államot. Mi, Mokány Bercik, ezt szeretnők elsősorban. Jobb szeretünk szabad, éhes farkasok lenni, mint örvön tartott elhízott ebek. Lehet, hogy ostobák vagyunk, de nem szégyeljük.

3. Jobb magyar vagyok minden honhazafinál. Büszke vagyok arra, amit csinálok. Valamikor mások is azok lesznek. — Bátran vallja Ady Endre *magáról*.

Én Istenem, mennyivel szebb és értékesebb volna, ha az ország, vagy e vármegye vallaná ezt Ady Endréről. Így gondoljuk mi ezt gyarló parányok.

4. 5. Belekeverték a dologba a pénzt. Pfüj, utálat arról beszélni. Kaptam Szilágy vármegyétől 600 koronát. Én elköltöttem 8000 koronát. A különbözetet én szereztem. — Persze nagy bűn egy író 600 koronával támogatni. — Ha tudnám, hogy a vármegye hangulatát fejezi ki ez összeg felhívása, mentem visszafizetném. Ezt is Ady Endre mondja.

Ez a legbántóbb és legméltótlanabb beszéd Ady Endrétől. Ez a vármegyei közönség, akik ma Mokány Berczik Ady Endre előtt, egy szép tehetségű ifjúnak akartak tőlük kitelhető segítséget nyújtani, a feljebb haladásra, (lám ezeknek a parlagi Mokány Bercziknek volt érzékük az ilyesmihez is), ezt a tehetséget honorálták. Persze, most nem éppen jól esik nekik Ady Endrétől az ilyen visszafizetés és ha emiatt akad, aki ezt Ady Endrének szemére is veti, Ady Endre bántó cinizmussal vágja vissza: utálok erről beszélni. Megfizetem, amit kaptam!

Nem érzi Ady Endre, a poéta, hogy mennyivel visszatetszőbb, hogy ne mondjam — undorítóbb annál a szemrehányásnál, a kezdő tehetséges ifjúnak adott segítséget így köszönni meg, mint ahogy Ady Endre megköszönte a kapott segítséget. Higgye meg Ady Endre, hogy ezután a kijelentése után sohasem fogja ő a Mokány Bercik vármegyéjének ezt a tartozását lefizetni. Pénzzel talán igen; de ez nem méltó fizetés Ady Endrétől.

6. Ady Endre azt mondja, hogy elhagyja ezt az országot, és soha többé ide vissza nem tér. Ez sem nem magyar, sem nem poéta beszéd. Az útszéli koldus is — bárhova veti is sorsa — haza vágyik legalább meghalni.

Kedves földim, pályatársam Ady Endre, ne haragudjék, hogy ezeket elmondottam; tettem én ezt leginkább azért is, hogy szeretnék én még a régi Ady Endrével találkozni egy párszor az életben.

Giczei Diószeghy Mór

Az Ady-ügy aktái

A tárgyilagos eljárás elve és íróknak e laphoz való viszonya megmagyarázná, hogy ha az Ady Endre válasza után a Giczei fennebbi cikkét minden kommentár nélkül közöltem volna. De ezzel a már is nagyon félre-csavart kérdésnek tisztázása helyett annak még tovább menő összebonyo-

lódását segíteném elő. Ezt pedig igazán nem akarom, mint ahogy nem akartam eddig sem. Megkísértem tehát megvilágosítani ez ügyet teljesen objektív nézőpontból és lehetőleg mentesen attól, a politikai pártállásból eredő tendenciától és animozitástól, amely túlzott mértékben átlengi az idevonatkozó cikkeket mindenképpen, amely különben általánossá lett, és hatalmába kerítette már társadalmi érintkezéseinket is.

A tárgyilagosság első követelménye, hogy ide iktassam Ady Endrének a Budapesti Naplóban Ignotus „Olvasás közben” című könyvéről megjelent inkriminált cikkét. Csak ennek, mint alapnak, a megismerése után lehet a szertecibált kérdésben véleményt alkotni. Íme, a cikk:

(Ady idézett cikkét l. 105. lapon.)

Ez az a cikk, amellyel Szilágyvármegye nevében, vagy helyesebben: a vármegye helyett valaki magát sértve érezni jónak látta. És sietett a F. U. f. é. 4-dik számában közzétenni, hogy mennyire lepocsékolta Ady Endre a vármegyéjét. De hogyan teszi közzé? Nem jellemezem e közlés módját, ide iktatom magát a közleményt:

(Az idézett cikket l. 390. lapon.)

Talán sok is már az idézetből, de fontosnak tartom a két cikknek teljes szövegében való szembeállítását, s el kellett térnem első szándékomtól, hogy az Ady cikkének csak a vád alapját képező passzusát közöljem, mert csak így láthatja az olvasó, hogy a F. U. cikkezője, ahol vádolni akar, nem tartja szükségesnek az Ady cikkében megnyilatkozó gondolatok hű reprodukálását, nem veszen át egyetlen mondatot — hogy arra alapítsa a vádat, — hanem citál macskaköröm közé foglalt szavakat, összehordja és célzatának megfelelő gondolatokká idomítja a cikk különböző passzusáiban más-más gondolatcsoportban előforduló kifejezéseket. Hogy milyen módja ez a közlésnek, könnyű megítélni. Ezzel a módszerrel káromlást lehet találni az imádságban.

De nézzük a lényegét. Van-e az Ady cikkében Szilágy vármegyéért sértő szó, vagy gondolat? Van-e hálátlanság? Effélett én a legfigyelmesebb olvasás mellett sem tudok kihámozni belőle. E cikknek nem fogadom el minden gondolatát, de e gondolatoknak az ő szempontjából való jogosságát kétségbe nem vonom, s őt e gondolatainak elmondására illetékesnek tartom, mert ma, azt hiszem, a véleményszabadság korában élünk. Szinte sajnálnám, hogy ez az erős képességű ember olyan tüntetően a nyugati kultúra zászlója alá esküszik, ha nem nyugatna meg az a tény, hogy ott is a magyar kultúrát viszi előbbre. Nem követem, mert az a zászló nem a miénk, de nem is dobok reá követ azért, mert a mi saját kultúránkat alacsony fokúnak mondja. Mert amikor ezt teszi, minden szavából (ebben és minden más cikkében) kirí a fájdalom, melyet ez az állapot neki okoz. Nem osztozom vele ebben a fájdalomban, mert nem tartom egyedül üdvöztetőnek a nyugati kultúra uralmát, s mert nem látom olyan kétségbeesztően hátramaradottnak a mi egyszerűbb, de már mégsem ázsiai kultúránkat. Nekem örömom telik abban, hogy van irodalmunknak Bródy Sándora, de arra szintén büszke vagyok, hogy van Baksay Sándora is. És ha Ady gyönyörködik Ignotusban, mint a modern, nyugati kultúra munkásában, én meg viszont mentül több Baksay-féle művelt embert is szeretnék látni a nemzet soraiban. Nem ismerek egy-nyest? Nem baj! Megismeri a nemzet őket, tanul ettől is, attól is és így következik el, így készül elő egy jövőendő kultúra, amelyik nem lesz csupán

nyugati (ettől óvjon is bennünket a végzet), s nem lesz ósdi sem, hanem lesz idegen hatás alatt erősödő magyar.

Íme, bár örömmel és okulva olvasom minden gondolatát Ady Endrénél, de nem mindeniket írom alá, nem teszem feltétlenül a magamévá. Erre nem is kötelezhető senki. De viszont ahhoz meg joga nincs senkinek, hogy kételkedjék érzelmi, gondolatai őszinteségében. És ha ő csakugyan fájlalja, s panasszal említi kultúránk elmaradottságát, lehet-e ezt neki megtiltani, tőle rossz néven venni? Sérti evvel a nemzetet? Ha nemzet-sértést látunk ebben, akkor a Bessenyei és testőrtársai buzgólkodása is nemzetsértés volt. És hogyha már a nemzet összeségének kultúrája elszomorító előtte, a vármegyéje iránt kötelező (és általa is bizonytalán kötelezőnek érzett) hála diktálhatja-e azt, hogy az összeségről szólván, a saját vármegyéjét kivételképpen említse? Nem valótlanság, s nem sértő izléstelenség volna ez?

Egészen természetes és önként is kiérezhető értelmezése a vármegyénket érintő ama passzusnak az, amit Ady egy hozzám intézett magánlevelében nekem, az én meggyőzőemre s megnyugtatómra adott. Ezt írja: „Hogy éppen Szilágyvármegyét írtani a vármegye helyett, vagy mondjuk: Máramarosvármegye helyett, oka az, hogy szubjektív vagyok minden relációban, még íróvésőm kezelésében is.” Engem nem kellett erről meggyőzni Adynak, mert éppen így értelmeztem cikkét már az első elolvasásnál. Ezért tartottam méltatlannak és nem tárgyi, de személyi okokra alapítottnak a F. U. támadó cikkét. Ezért voltam kész teret adni lapomban a támadással szemben való védekezésre.

Igaz, hogy ha alkalmam lett volna időközben személyesen érintkezni Adyval, igyekeztem volna oda hatni, hogy elferdített cikkének a közlése mellett tisztán a ferdítés kitérítésére szorítkozzék. Mert meg voltam győződve, hogy a vármegye nagy olvasóközönsége, amely a dologról egyoldalúan, csupán a F. U. cikkeiből értesült, vagy egyáltalán nem, vagy csak egyoldalú ítéletet hozhatott ez ügyben.

De Ady más módját választotta a válaszadásnak. Nem mondhatnám, hogy szerencsésebbet az általam óhajtottnál. De aki most az előzmények feltárása után tárgyilagos megítélés mellett belátja, hogy a támadás méltatlan volt, az a méltatlan támadással s a szintén méltatlanul jövő ráduplázással (Arany János nótárius típus-sága) szemben ezt a módot is elfogadja, és nem fog olyan súlyosan ítélni Ady felett, mint Giczei a fennebb közölt cikkében.

Nyilvánvaló, hogy Giczei is csak a F. U. önkényesen közlő és támadó cikkeire és a Szilágyban megjelent válaszra építi szabadon fejtegető ítéletét. Meg vagyok győződve, hogy a fennebb egész terjedelmében adott inkriminált tárcacikknek figyelmes átolvasása sokban megváltoztatja az ő véleményét is. Ha pedig meg nem változtatná — amit nem hiszek — akkor az ő levelének boncolgatásába már csak azért sem mehetnék, mert érzem, hogy megérteni, meggyőzni egymást e kérdésben nem tudnók soha.

Elmondottam pedig mindezeket nem azért, hogy Ady Endrét mentegessem, — hiszen ő erre az én hitem szerint nem szorult — hanem azért, hogy ebbe, az én lapomban is tárgyalt kérdésbe világosságot derítsek, és hogy e kérdésben a magam és lapom álláspontját körvonalozzam.

Dr. Both István

Szilágy, 1906. febr. 15.

A Szilágy állásfoglalása után a Független Ujság még közli Ábrahám Adolf cikkének őt érintő részére adott válaszáat. Ehhez azonban a szerkesztőség már mintegy vitazárásként megjegyzést fűz. Itt közöljük Ábrahám Adolf válaszcikkét:

Sejtettem, hogy Ady Endre a „Független Újság” folyó évi 5. számában megjelent Arany János meg Ady Endre című cikkemet nem fogja szó nélkül hagyni. Nem csak sejtettem, hanem egyenesen vártam. Vártam, hogy meg fogja magyarázni a tőlem e cikkemben megrótt azon meggondolatlan állítását, hogy Arany János nem volt egyéb, mint egy kádenciázó falusi nótáriusnak fejlett típusa. Vártam, hogy vagy megteszi azt, amit most már hírhedtté váló tárcájában megtenni elmulasztott: tudniillik megokolni próbálja állítását; vagy pedig kimagyarázza a dolgot úgy, mintha eszeágába se jutott volna Arany János emlékét megsérteni, és ilyenformán igyekszik majd kimászni a csávából. Ehelyett azonban a Szilágy 6. számában nekem ugrik egy csomó gorombasággal, gondolván, hogy a reám szórt gúnyoldásokkal az ügy közmegelégedésre el lesz igazítva.

Nem úgy, Ady úr! Ismerjük mi már jól ezt a fogást, ami a modern író-iparosok között nagyban divik. Ha kisüti valamelyiknek az írásaira, hogy gyatraság, akkor rögtön személyes kérdést csinál a dologból. Támad, piszkol és gyanúsít, hogy a közfigyelmet a kérdés lényegéről elterelje, akár csak a tintahal, mely ha üldözik, kilöveli piszkos nedvét, s az így támadt zavarosban menekül. Ady úr is, nem lévén képes egyetlenegy állításomat sem megcáfolni, megszalad a kérdés lényege elől a személyeskedés terére s ott, minekutána igénytelen nevemet egy pár dísztelen epitheton kíséretében vagy hatféleképpen variálja, magáról pedig egynéhány önértettől pukkadozó frázist csillogtat meg, és minekutána Pontius Pilátust meg Ibsent, a római pápát meg Rátkay Lászlót, Shakespeare-t és a dalai lámát egy kupacba összehordta: végül is adós maradt azzal, hogy miért nem volna hát Arany János egyéb, mint egy kádenciázó falusi nótáriusnak fejlett típusa.

Ez volt itt a kérdés, Ady úr és nem az, hogy én milyen névre hallgatok. Erre tessék felelni. Épp azért a személyeskedés dicstelen teréről ezennel visszatértem a kérdés lényegéhez. Itt először is kiténik — ami különben minden sorából kiténik — óriási következetlensége. Inkriminált állítása előtt ugyanis kijelenti, hogy nem bánja, ha ezért az állításáért ki is átkozzák, de a mikor én érte nem is kiátkoztam, hanem csak egyszerű neheztelemet nyilváníttam, rögtön az almáskofák stílusában igyekezett engem letorkolni.

Hasonló épületes következetességgel bánik el a kritika szabadságának kérdésével. A legergikusabb hangon kijelenti, hogy neki a már említetem urak, sem senki nem tilthatják meg, hogy Homéroszról, Pósa Lajosról vagy bárki másról ne úgy ítélkezzék, ahogy neki tetszik; de már engem belefojtana egy kanál vízbe, amiért nem találtam szépnek a Lótuszvirág verselését, vagy talán még inkább azért, amiért az ő halhatatlanná levésében kételkedem és azt állítottam, hogy az ő műveit az Aranyéi túl fogják élni. Csakhogy itt figyelmen kívül hagyja azt, hogy ítélkezni megokolás

* Meg vagyunk győződve róla, hogy olvasóink is unják már az egész Ady-históriát. Nem is közölnők a fenti cikket sem, de nem zárhatjuk el lapunk munkatársát a személyes védekezés jogától. — Ami a Sz.-nak utóbbi számában megjelent állásfoglalását és ügy-tisztázását (!) illeti, arra is csak annyi a megjegyzésünk, hogy aki olvasni tud, az látja, hogy ki ferdít, vagy legalább is igyekszik ferdtíteni. Különben a nevezett lap cikkéből annak állásfoglalása sehogy sem tűnik ki; hanem abból, hogy olyan fejtejtőre állított módon magyarázgat ugyanazon oldalon lenyomtatott dolgokat, úgy látszik, ez a lap is abban a hitben van, hogy három ember sem tud ebben a megyében értelmesen olvasni.

nélkül, pusztán tetszése alapján ítélkezhetik ugyan az ember, de csak önmagában. Mihelyt ezzel az ítélkezésével a közönség elébe lép, akkor már az ítélet kritika, amit meg kell okolni, ha azt akarja az ember, hogy figyelembe vegyék. Talán csak nem akar Ady úr az irodalmi kritika terén szuveren jogokat gyakorolni? Tőle különben, aki kavicskövel döngeti a halhatatlanság kapuit, az is kitelik.

Pedig, hogy mennyire igazam volt, már abból is kitetszik, hogy siet az idéztem szerencsétlen Lótuszvirágot megtagadni, noha kijelenti, hogy tudomása szerint pár száz ember könyv nélkül szavalja ezt a versét. Ezzel persze azt akarja mondani, hogy a tőle jelentéktelennek tartott, sőt meg is tagadott költeményének is mekkora értéke és sikere van, hát még milyenek lesznek és micsoda hatást fognak tenni azon költeményei, amelyeket ő maga is sikerülteknek gondol. Pedig, ha a Lótuszvirágot olyan jelentéktelennek tartotta volna, nem küldte volna a Szilágyinak mutatóba, még pedig nem is olyan régen, amint azt fürmedvényében állítja, hanem igenis a Szilágy múlt évi november 23-i számában, tehát mintegy 2—3 hónappal ezelőtt. Vigasztalására azonban megjegyzem, hogy a Verseskönyvem előtt cseppel sem különb a Lótuszvirágnál, pedig magadicsérte verseskötetének élén áll.

A Lótuszvirág egyébként még alkalmat adott Ady Endrének arra is, hogy értelmetlennek mondjon engem, amiért ebben a költeményben rímet kerestem. Persze, hogy értelmetlen voltam, amikor én abban az írásban bármit is kerestem, ami a költeményt költeménnyé teszi! Mentségemül csak az szolgálhat, hogy miután a költői művek lényegét: a szépséget a költemény tartalmában nem találtam fel, az alakban kerestem azt, amikor is ritmusra nem akadván, végső reménységnek a rím maradt meg. Ezt a rímet véltem én föltalálni az idéztem verssorok végén, s azt hiszem, nem is joggal. Hogy rossz ez a rím, arról bizony nem tehetek. Felhozni pedig azért hoztam fel, mivel éppen a kádenciázásról, mint Arany Jánosnak Ady Endre szerint egyedüli érdeméről volt szó. Ezt különben Ady Endre azért jegyzi meg, hogy alkalma legyen úgy tüntetni fel a dolgot, mintha én nem is tudnám azt, hogy vannak költemények rím nélkül.

De hát Ady Endre a maga önhittségében olyan kicsiségeken, mint teszem azt: tartalmi és alaki szépség, szuverén göggel túlteszi magát. Az ő érdeme, reménysége, joga: az újság, eredetiség. Új hang, új stílus, aminő még nem volt, és előre kéjeleg abban a gondolatban, hogy mekkora harcot fog az ő új, eredeti költészete megvívni a régi, megfakult poézissal. Engem azonban, aki az ő verseiből sokkal többet ismerek, mint amennyit ő sejt, hidegen hagy ez a nagy optimizmus, noha nem köpködök, mint ahogy ő állítja. Ami igazán szép, az mindig új marad, s ami új, nem okvetlen szép is. Az Ezeregy éjszaka regéi ma is gyönyörködtetik az emberiséget, pedig évezredek múlttal dicsekedhetnek, és higgye el Ady Endre, hogy ha versei százszor jobbak lennének, mint aminők, még sem fognák elérni azt a népszerűséget, amit ezek az arab mesék elértek; még itt sem: Magyarországon.

S valamint a költeményt széppé és értékesé egyedül az új hang és új stílus nem teszi, azonképpen nem teszik naggyá egyik költőt sem a nek-szuszok. Sőt mintha meg is gátolnák a naggyá levésben. A legnagyobb költői műveket a költők elhagyatottságban írták. A vak Homérosz, a számlázott Ovidiusz, a hazájából elűdözött Dante, a világtalan Milton, a szégyenségekben sínylő Camöens és Cervantes nem nagyon bízhattak összeköttetésekben és vállveregetésekkel sem dicsekedtek, azért mégis időtlen idő-kig állócsillagokként ott fognak ragyogni a költészet égén. Nincs tehát mért dicsekedni Ady úrnak az ő ismeretségével; mert valójában nem csak azok döntenek el, hogy ő milyen nagy költő, hanem a lekicsinyelt olvasók is, kik

között elvégre elég szép számmal vannak ilyen magamfélé Adolfok, akik ha nem is olyan intellektuellek, mint amilyeneknek Ady úr látni szeretné, azért nem tévesztik össze a cserebogár döngését a fülemile tavaszi csattogásával.

Azonban csak hadd jöjjön az a legnagyobb méltatlankodás közepette is ügyesen reklámozott verseskötet. Várja a kritika mérlege, amelyre rá fog tétetni.

Az Arany János költészetének értékelését pedig nyugodt lélekkel bízzuk rá a romlatlan lelkű és izlésű emberiségre. Neki annyit ártanak az ilyen kifakadások, mint a holdnak a komondorok éjjeli vakkantása.

Ábrahám Adolf

Független Újság 1906. febr. 18.

A szorosabb értelemben vett vita ezzel tulajdonképpen lezárult, utóregzései azonban, amelyet dokumentumok hiányában ma már nem tudunk konstatálni egyideig nem csitulnak el. Hogy ez így van, azt a Szilágyinak Ady Endre Új versek című kötete megjelenése alkalmából közzétett cikkéből tudjuk. A Szilágy ugyanis azzal az indoklással nem közöl kritikát a kötetéről — amint írják —, mert: „Most, az Ady Endre személye és költői egyénisége ellen vármegyeszerte intézett támadások hullámainak lecsendesítése céljából, nagyobb eseményt várhatunk, ha az önálló ismertetés helyett a különböző sajtóorgánumok bizonyára tárgyilagosabb véleményéből az alább következő szemelvényeket közöljük.” Az Ady kötetéről szóló kritikákat itt most nem közöljük, azok helye a versek kritikai kiadásának jegyzeteiben van.

Mj.: VT (39.) Vál (145.)

87. *Kis történetek nagyurakról.* BN 1906. febr. 9. 7—8. l. — Hírek — Pont

I. *A gróf arcképe*

II. *A főméltóságú pár*

mediatizált hercegi család: olyan hercegi család, amely fennhatóságának alá voltak vetve.

III. *A fölsegített dominium*

IV *A kegyelmes elnök*

Mj.: Jövendő 1906. febr. 18.; (A fölsegített dominium, A kegyelmes elnök): Vp (169, 170. l.)

88. *Haldoklunk.* BN 1906. febr. 10. 7. l. — Hírek — Lellei

De a számok beszélnek s előttünk fekszenek tme a számok. A hivatalos statisztika számai: A BN aznapi száma ismerteti a Statisztikai Havi Közlemények decemberi számának adatait.

Ady cikkének a megdöbbentő adatok adják az alapját. A kivándorlás veszedelmes méretei egyébként állandó témái ezidőtájt a lapoknak, de gyakorlati intézkedés e súlyos probléma megoldására egyáltalán nem történik. Tanulságos ebből a szempontból az Egyesült Államok bevándorlási hivatala által közzétett statisztika, amelyből kiderül, hogy Magyarország első helyen van a kivándorlás adatait illetően. — *Nagy Petőfi Sándor fiáról beszélnek:* Petőfi Zoltán (1848—1870) költő. Fiatalon tudósvést kapott és abban halt meg 22 éves korában.

Mj.: Isz (61) Vál (149.)

89. Nyilatkozat. Független Újság 1906. febr. 4. — Ady Endre

Ady a Független Újság (-n) szignójú cikkére reagálva küldi el nyilatkozatát a lapnak, mely Ignotus Olvasás közben című könyvéről írt kritikája miatt támadást intézett ellene. A Független Újság a nyilatkozatot Még egyszer az „intellektuel” úr című cikkébe beépítve, kommentálva adta közzé. L. Ady Endre válasza. Szilágy 1906. febr. 8-i cikk jegyzetét (395.1.)

90. Egy új asszony levelei. (ifj. Korányi Frigyes elbeszélései) BN 1906. febr. 11. 11. 1. — Írók és könyvek — (A.)

Korányi Frigyes (1869—1935) író, pénzügyi szakember, Korányi Frigyes híres belgyógyász fia, több ízben volt pénzügyminiszter. Írt és fordított regényeket, de mint író jelentéktelen.

Mj.: VT (158.)

91. Társaságok. BN 1906. febr. 11. 11. 1. — Írók és könyvek — (A.)

De ők boldogítani akarják a magyar irodalmat. Vajda János vagy más néhai nagyok nevében, kik ezt igazán nem érdemlik meg: Ady glosszáját a BN 1906. jan. 28-i számának hírcikke inspirálta, mely a Vajda János Társaság megalakulásáról ad hírt: „Új irodalmi társaság. A Vajda János-társaság február hó 4-én, vasárnap délelőtt 10 óraker tartja alakuló közgyűlését az I. ker. Szabad Polgári Körben (I., Attila-körút 37. sz. I. em.) Tárgysorozat: 1. Az alakuló közgyűlés elnökének választása. 2. A szervezőbizottság jelentése. 3. Alapszabályok. 4. Jelölő-bizottság kiküldése. 5. Tisztikar választása. 6. Esetleges indítványok.” (8. l.) A Vajda János Társaság később, a két világháború között progresszív szerepet töltött be, épp az Ady-kultusz ápolásával is.

92. Jegyzetek a napról. BN 1906. febr. 13. 5. 1. — Hírek — Pont

I. Gould Anna férje

Párizsnak van miről beszélni, mióta a nemes Boni de Castellane-t elhagyta a felesége. Gould Anna csekély nyolcvanmillió frankot kapott volt hozományul: Ady glosszájának háttere a következő eset: Gould Anna Jay Gould multimilliomos amerikai vasútkirálynak volt a leánya. Az öreg Gould valamikor egyszerű ember volt, saját erejéből gazdagodott meg, afféle self made man lett. Lányát természetesen szívesen adta egy született arisztokratához, így a cím és a vagyon egyesülhetett. Ezért esett a választás Boniface de Castellane-ra, egy elszegényedett francia grófra. A gróf azonban Párizsban nagyon költekező életet folytatott, és hatalmas adósságokat csinált. Áthivatta tehát a rokonokat Párizsba, hogy rendezzék az adósságait. De közben az öreg Jay meghalt. A rokonoknak pedig tudomására jutott, hogy a gróf nagyon durván bánt a feleségével, elhanyagolta, csak a pénzt szedte el és állandóan követelődött. Anna élete pokol volt mellette. A család ezt látva nem volt hajlandó kifizetni az adósságot, s így a gróf csödbe jutott. A csőd után pedig Annát elválasztották férjétől, és visszatért Amerikába. — *Istenem, emlékszem, éppen egy évvel ezelőtt tatarozták a híres rózsaszínű márványpalotát az avenue du Bois de Boulogne-on:* Boni de Castellane palotájáról van szó, melyről Ady a bolgár fejedelem hadserege c. a PN 1904. márc. 5-i számában megjelent cikkében már megemlékezett. L. AEÖPM V. 9. és 300. l. — *Ez a Syveton volt tudniillik, aki a gróf remek parlamenti beszédeit készítette:* Syvetonnal kapcsolatban I. A francia garnizonból. BH 1904. nov. 30. cikk jegyz. AEÖPM V. 355—56. l.

II. A magyar gróf

Messze Hollandiában szétugrasztottak egy játékharangot: Ady glosszájának alapul a BN aznapi számának hírcikke (6. l.) szolgált: „Magyar

mágnás — játékbarlangtulajdonos. Amszterdamból jelentik, hogy Vaalban tegnap éjjel egy játékbarlangot lepleztek le, melynek egy Sztáray nevű magyar gróf a vezetője. Negyven hazárdjátékost ért tetten a rendőrség. Sztárayt kiutasították; három külföldi asszonyt, aki játszott és részeg volt, a rendőrségre vittek és kijózanodásukig ott tartottak; azután őket is elszállították a határra. Sztáray Kölnbe ment egy barátjához, egy tekintélyes szállodatulajdonoshoz, aki Sztárayval együtt alapította a vaali játékbarlangot. A magyar gróf, ki e hírből szerepel a Borsod megyei grófi család egyik fiatal, megtévelyedett sarja, akit váltóhamisításért már egy ízben elítéltek, s akit később gyöngelméjúség miatt gondnokság alá is helyeztek.”

III. A Volt és a Jövő

Nyepozvolim: nem szükséges. — *Az egész világot a Jövő érdekli? Minket azért sem. És mindenütt a Múlt, a Volt kultuszát hirdetik az országban: L. Jegyzetek a napról. II. Legénybíró c. glosszát és jegyzetét (117. l. és 387. l.). — Természetes, hogy a Kisfaludy Társaság sem maradhatott el a Volt apostolai közül: Ady glosszájának ihletője tulajdonképpen a Kisfaludy Társaság közgyűlése volt, ahol Berzeviczy Albert tartott beszédet, és a múlt irodalmához való fordulásra hívta fel a figyelmet. Többek között ezeket mondta: „És ne álljunk visszamenni minél messzebbre a múltba; kezdve Balassin és Károly Gáspáron Pázmányon és Zrinyin át egész a kurucdalokig és Mikes Kelemenig mindenütt dús jutalom vár arra, aki rászánja magát, hogy a modernizmus kényeztető karjaiból egy kicsit visszameneküljön abba a zordnak, göröngyösnek és szegényesnek látszó, de tiszta légkörű, szilárd talajú verőfényes régi világba. Üdülést, tisztulást, vigasztalást is találhat benne, és hódíthat is belőle valamit, amit talán a mi korunk is meg tud becsülni, — egy kis tiszta magyar izt, egy kis archisztikus fanyarságot és tartózkodó tisztességet, ami mind erős és egészséges ellenszer a keresett homály, a gyakran célzatos és fitogtatott póriasság ama terjeszkedése ellen, melyeket a hatvanas és hetvenes évek cikornyás, dagályos, édeskés stíljének ~~szszahatásaként~~ ma irodalmunk némely terén tapasztalunk kell. . .”*
— Ady e lényegében a modern magyar irodalom ellen irányuló támadásra érzékenyen reagált, hiszen a „homályosság”, nyers szókimondás vádjá nem egyszer hangozott el az ő költészetével kapcsolatban is, és nincs kizárva, hogy Berzeviczy éppen nemrég jelent kötetére céloz, az Új versekre.

93. A cár halai. BN 1906. febr. 14. 7. l. — Hírek — Lellei

A hálóiban szörnyű halottak fekszenek: Ady karcolata a BN aznapi híradásán alapszik (6. l.): „Lemberg, február 13. Egy itteni lapnak írlják, hogy a citadella mellett a Visztula folyóból halászok 16 iszonyúan megcsontkított holttestet fogtak ki. Majdnem valamennyinek keze—lába hiányzott, arcuk szurokkal volt leöntve, nehogy rájuk lehessen ismerni. A varsói rendőrség szigorúan megtiltotta a halászoknak, hogy rémes felfedezésükről beszéljenek. A kifogott holttestek minden bizonnyal forradalmároké, akiket a citadellában kivégeztek és a Visztulába dobtak.”

Mj.: Vál. (150.)

94. Jegyzetek a napról. BN 1906. febr. 15. 6. l. — Hírek — Pont

[*] Eredetiben: tué la

I. Amerikai férjek

Ady glosszájának megértéséhez itt közöljük a BN 1906. márc. 5-i számának egy híradását: „A botbüntetés Amerikában. New Yorkból jelentik: A törvényhozás 153 szavazattal 53 ellenében elvetette azt a törvény-

javaslatot, amely szerint a férjet, aki a feleségét megveri, nyilvánosan meg kell botozni. Bár az elnök pártolja a javaslatot, az amerikai sajtó még tárgyalása előtt annyira nevétségessé tette, hogy elfogadása lehetetlennek látszott. A törvényjavaslat tárgyalása alkalmával számos mulatságos föl-szólalás hangzott el s a szónokok, akik a javaslat ellen beszéltek, viharos derültséget arattak. Az egyik szónok nagy derültség között kijelentette, hogy az asszonyokra nézve nagyobb baj, ha nem mennek férjhez, mint hogyha férjük elveri őket, s az agglegények több szenvedést okoznak a szépnek, mint a férjek együttvéve, akár ütik a feleségüket, akár nem. Egy másik szónok pótindítvánnyal állott elő, mely szerint az olyan férjet, aki feleségéről nem gondoskodik, kínpadra kell feszíteni, azokat pedig, akik feleségüket elhagyják, tüzes harapófogóval kell csipkedni. Egy másik szónok tréfásan azt indítványozta, hogy azt, aki húsz éves koráig nem nősül meg pellengérré állítsák mindaddig, amíg ünnepiesen ki nem jelenti, hogy meg fog házasodni."

II. *Ena hercegnő*

Alfonz spanyol király házasságával a Jegyzetek a napról c. sorozat több glosszájában foglalkozik Ady: I. II. A csúnya hercegnő, II. Alfonz és Eugénia, I. Gibraltár és egy társaság, I. Éva vallása. BN 1905. okt. 3., dec. 2., 17., 1906. jan. 3-1 cikkeket és jegyzeteit (9., 63., 72., 87. l.). Jelen glosszát a BN aznapi számának hírcikke (6. l.) inspirálta: „A spanyol király menyasszonya. Londonból jelentik nekünk: Az angol protestáns szövetség memorandumot küldött Edward királynak, amelyben tiltakozik Ena battenbergi hercegnőnek a katolikus vallásra való áttérése ellen, s azt kívánja a királytól, hogy a hercegnőtől tagadja meg az engedelmet, hogy a spanyol királlyal házasságra lépessen."

III. *Felber János*

Ady glosszájának anyagát a BN aznapi hírcikke szolgáltatta: „A megsütött csábító. Szegedről jelenti tudósítónk. A legkülönösebb és legkegyetlenebb módon állott bosszút tegnap este egy csongrádi kovácmester azon, aki a feleségét elcsábította. Tüzes vassal lyukat égetett a hasán, és a szerencsétlen csábító most haldoklik. A szegedi királyi ügyészségnek jelentették ma Csongrádról, hogy Felber János kovácmester kegyetlen bosszút állott Pozsár István kőművesen, aki Felbernek legjobb barátja volt. A kovácmester ugyanis megtudta, hogy a barátja elcsábította a feleségét. Nagy sirások között az asszony is bevallotta ezt, és könyörögve kért kegyelmet a számára.

— Neked megbocsátok, de emez kegyetlenül meg fog lakolni ezért! — mondta a kovácmester. Megparancsolta a feleségének, hogy estére adjon találkát a kedvesének a Felberék lakásán, azzal a hazugsággal, hogy a férj nem lesz otthon. A csábító lépre ment. Boldogan üzenre ment, hogy ott lesz a jelzett időben a találkán, Felber ezt hallva, házához rendelt két legmarkosabb legényét, maga pedig tegnap este hegyes tüzes vasat melegített.

— Ezt a szeretődnek csinálom — mondta fogcsikorgatva az elkeseredett férj, és megmutatta a tüzes vasat a feleségének. Azután hozzátette:

— Nem vágyódik többet más felesége után a gazember.

Amikor Pozsár megérkezett, a férj parancsára a két segéd levetkőztette és lefogta, Felber pedig az elkészített tüzes vasat belenyomta a csábító hasába. A kőműves elordította magát és összeesett. Félholtan szállították a lakására. A különös gondolkozású férjet letartóztatták." — *tuez la: öld meg.* — *És a magyar ember már régen Dumas-val tart:* Dumas fiú mondta egyik darabjában a házasságtörő asszonyra vonatkoztatva a szállóigévé vált mondást: *tuez la.* Ady szavai erre utalnak.

IV. Athéni hír

A glosszában említett hírek nem találjuk nyomát. Valószínű, Ady a magyar viszonyokra gondolva írja azt némi szarkazmussal.

95. *Heine Henrik halálának ötvenedik évfordulója*. BN 1906. febr. 16.
8. 1. — Hírek

I. Egy korábbi névtelen glosszáját: Amnesztia—Heine Henriknek. BN 1905. máj. 6. AEÖPM VI. 317. 1. . . . "ha volna egy szobám, melyben minden az én nagyjaimról, Heinéről, Byronról, Nietzschéről s a többiről beszélne. . ." (NN 1902. aug. 3. AEÖPM III. 121. 1.) — írta egyik nagyváradi glosszájában A hétről. Mindkét glosszájából kihallhatjuk Ady nagy tiszteletét Heine iránt. Az ős-élmény váradi eredetű, s ebben Ady osztozott a századforduló Heine-tiszteletével. A két glosszából világosodik meg teljesen Ady Heine-élményének értelme. Bennük van egyben Ady szenvedélyes germanofóbiája is. Halála évfordulóján különben még Henrik úr lovagol címmel verset is írt a BN-ba (1906. febr. 16), s ebben a jubileumi évben még többször is foglalkoztatta Heine alakja. Beszédes bizonyítéka ennek a második párizsi útjáról hazaküldött Heine Henrik keserű c. fantáziálása is. (BN 1906. dec. 30.) Párizsi útjai s a magyar politikávali szembekeverése csak segített neki Heine művének és életének lényegét igazában megérteni. De stílusis érvek is Ady szerzőségét tanúsítják, különösen a következő mondat főnév halmazása: „A modern ember, az új, a boldogtalan ember, fájdalomairól, kétségeiről, sejtéseiről, vágyairól, örömeiről ő énekelt először.” *duodeci*: tizenkettedrendű.

Mj: V. J.: Ady kiadatlan cikkeiből. Új Írás, 1962. nov. 1288—1292. 1.

96. *Prófécia a gyöngeségről*. BN 1906. febr. 17. 1—2. 1. — Vezércikk — (A.)

Egyiptom csapásaira készülve állunk, s a próféciákat hallgatjuk: A király 1906. február 19-ére hívta össze az országgyűlést, de mindenki tudta, csak azért, hogy feloszlatási parancsát felolvassák. A lapok tele voltak vele, hogy itt az abszolutizmus, a király félredobva a parlamentáris formát, rendeletekkel fog uralkodni. A koalíciós lapok természetesen nagyhangú cikkeket írtak a készülődő önkényuralom ellen, s az alkotmány megvédésére hívták fel az ország lakóit. Az alkotmány bástyáján pedig most is, mint százegynéhány évvel előbb, a régi vármegyét értették. — *Émítt százezeren és százezren cihelődnek, hogy menjenek a többi százezer után Amerikába*: L. Jegyzetek a napról. I. Angol vezényszók, Jegyzetek a napról III. Beél szeszenciója BN 1906. jan. 13, 16-i glosszákat és azok jegyzetét (. . . . 1.). — *Amott ismét százezrek, akiket örökösen bilangoztunk, mert jogokat kértek*: A munkásságra és a munkásság mozgalmaira utal Ady.

Mj: J (57.) Na (115.) Vp (171.)

97. *Hymen reformja*. BN 1906. febr. 18. 7. 1. — Hírek — Ódi

Hymen, Hymen farsangban hozzuk neked a vészhirot. Franciaország ezer reform után a házasságot reformálja: Ady már korábban felfigyelt a franciaországi házassági reformra, már egy évvel előbb 1905. február 12-én Sára és a korbács c cikkében ezt írja: „Ma már azonban Hervieu, Marcel Prévost stb. dolgoznak a Code Napoléon-t megreformáló bizottságban, s akarják örökre kiirtani a barbár múlt minden emlékjelét, mely gyaláznai akarja a szerető asszonyt. (AEÖPM VI. 54. 1.). L. még: A válás ellen. BH 1904. okt. 23-i cikket AEÖPM V. 140. 1. — *Hervieu, P. E.* (1857—1915) francia író, egyes műveiben a női jogokkal foglalkozott. Ilyen típusú tézisdarabjai:

Les Tenailles (A harapófogók), La loi de l'homme (Az ember törvénye). — *s'en va*: menj el, ti. halj meg.

98. *Nil versei*. BN 1906. febr. 18. 11. l. — Írók és könyvek — (A.)
Nil: (Eredeti neve: Dapsy Gizella) Rozsnyai Kálmán felesége (1885—1940). Az első világháború idején pacifista verseket írt. Könyvet írt Ady Endréről: *Ady Endre az életben* (1928). — *Megmutatnám én akkor a Renééknek, Iláknak*: Erdős René: L. a könyvről írt kritikát BN 1906. jan. 21. (102. l.). — *Iláknak*: valószínű Jüliáknak. L. Kilényi Júlia verseiről írt kritikáját: *Pogány versek*. BN 1906. febr. 11. (491. l.).
Mj: VT (159.) Ai (145.)

99. *Vészi Margit*. Jövendő 1906. febr. 18. 5—6. l. — Ódi
Vészi Margit (1885—1961) író, újságíró, Vészi Józsefnek a leánya. — *Északi lányokról szokott olykor mesélni nekünk Prévost*: M. Prévost-nak a szabadszelleme, szabados erkölcsű fiatal lányokról szóló műveire, főként A félszűzekre (Les demivierges) céloz Ady. — *Michel Lujza*: L. Az anarchisták gyülekezetében. PN 1904. jún. 9-i cikkét és jegyzetét AEÖPM V. 58. és 320. l. — *Baskircsev Mária is Párizsba tartott*: L. Vándormadarak a Riviérán. I. Mária anyja. BN 1904. dec. 18-i cikket és jegyzetét Uo. 163. és 361. l. — *masculini generis*: hímnemű. — *chef d'oeuvre*: fő mű. — *instinct*: ösztön. — *mention*: említés.

100. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. febr. 20. 11. l. — Hírek — Pont I. *Bűntett-lavina*
Hervé és társait megdöbbenő szigorúsággal eltiltették az esküdtek. Mert izgattak a hadsereg ellen: Hervé, Gusztáv a francia szocialisták egyik ekkori vezére volt. A lapok már hónapok óta cikkeztek ügyéről. Hervé ugyanis nagy agitációt folytatott évekig a katonaság ellen, majd 1905. októberében, amikor Franciaországban a póttartalékosokat behívták szolgálatra, társaival együtt egy felhívást bocsátott ki. Az aláírók között voltak szocialisták, anarchisták, pacifisták. A felhívásban, melyet a Népszava 1905. dec. 29-i száma ismertetett, többek között ilyenek voltak: „Mídon azt fogtok nektek parancsolni, hogy puskáitokat nyomorgó testvéreitek ellen süssétek el, amint ez megtörtént Chalomban, Martinique-ban, Jimoges-ban, munkások, a holnap katonái, ti nem fogtok késlekedni: engedelmeskedni fogtok, löni fogtok, de bizonyára nem bajtársaitokra, hanem löni fogtok ama zsinóros hadfiakra, akik ilyen parancsot mertek adni nektek. . . Mídon a harcvonalonra visznek benneteket, hogy megvédjétek a kapitalisták pénzeszsákját, visznek benneteket más munkások ellen, kiket éppúgy kizsákmányolnak, mint benneteket, ti sem fogtok menni. Minden háború bűnös. A mozgósításai parancsra ti a közvetlen sztrájkjal és a felkeléssel fogtok válaszolni. . .” stb. Hervé tanár ennek az antimilitarista mozgalomnak egyik vezetőalakja volt. Hervének a hadsereg elleni tevékenysége miatt le kellett mondani a sens-i liceumban betöltött tanári állásáról, majd az esküdtszék kétévi börtönrre ítélte hazafiatlanság és izgatás bűnével vádolva, Hervé erre kérte felvételét a párizsi ügyvédi kamarába, és ügyvédi gyakorlatot akart folytatni. Az ügyvédi kamara azonban elutasította kérését, s határozatát az ítélő tábla is jóváhagyta, ahová Hervé folyamodott. Ez az előzménye Ady glosszájának, a közvetlen kiváltó oka pedig az, hogy újabb falragaszok jelentek meg a hadsereg ellen.

II. Takáts Zoltán

A hírheft embert ismét szabadság — fenyegeti: Az újságok írtak róla, hogy Takáts Zoltánt, a többszörös pénzhamisítót, akit 1901-ben már másod-

szor ítélték el hét évi börtönre, a szegedi kerületi börtönfelügyelőség kifogástalan magatartása miatt egyhangúlag kegyelemre ajánlotta. Ez a hír inspirálta Ady glosszáját.

III. Nászúti

Roosevelt Alice esküvőjéről beszámol a BN is 1906. febr. 20-i számban. Roosevelt Alice Theodor Rooseveltnek, Amerika akkori elnökének a leánya volt, aki egy Longworth Miklós nevű fiatalemberhez ment feleségül. A lapok sokat írtak már az ősz folyamán az eljegyzésről is, és most külön cikkeken számoltak be a pazar esküvőről. Külön leírják a menyasszony remek ruháját, melynek lilíomos hímezésű brokát uszályát apródok vitték. Az esküvőn résztvett az egész diplomáciai kar. A szertartást követő reggelinél háromszáz vendég ült az asztalhoz. Washington házai és a Fehér Ház fel voltak lobogóva.

101. *Tizenhat pápi fejedelem.* BN 1906. febr. 22. 7. l. — Hírek — Ódi Szombaton és vasárnap nagy ünnepeket lát Róma. Tizenhat új főpásztorát Franciaország katolikus nyájának avatja X. Pius: A BN 1906. febr. 22-i száma közli a római táviratot, mely szerint a pápa délelőtt titkos konziliumot tartott, melyen a tizenkilenc francia püspököt, köztük Rheims új érsekét is kinevezte. Ez a hír inspirálta Ady cikkét. — *A francia állam rangtól és pénztől megfosztotta őket. Az Egyház megmutatja, hogy tudja az ő szolgáit kárpótolni:* Ebben az időben folyt Franciaországban az Egyház és az állam szétválasztását elrendelő törvény végrehajtása, melynek értelmében az állam az egyházi javakat lefoglalta. Erre utal Ady. Ezért írja: „Gyász illenék az Egyházhoz és nem pompa.” — *Vajon csakugyan kősziklán épült-e a csodálatos épület:* A biblia szerint Krisztus azt mondta Péternek: Te Péter vagy, azaz kőszikla s én ezen kősziklára fogom építeni az Egyházamat.

102. *Sherlock Holmes kalandjai.* (Bemutató előadás a Vigszínházban) BN 1906. febr. 22. 9—10. l. — Színház — Dyb

Váci körút: mai Bajcsy Zsilinszky út. — *Doyle, Conan* (1859—1930) angol regényíró. Ő teremtette meg Sherlock Holmesnak, a híres detektívnek az alakját Sherlock Holmes-sorozatában. Ezzel vált világhírűvé. Írt történelmi regényeket: *Uncle Bernac, Tragedy of the Korosko* stb. Később előszeretettel foglalkozott a spiritizmussal. Sherlock Holmes alakja annyira népszerű volt, hogy többen átírták színpadra is. A Vigszínházban bemutatott változat Schönthan, F. német író átdolgozása. Magyarra Zboray Aladár fordította. — *Már Dickenst is dramatizálta:* Schönthan Dickens Kis Dorrit című regényét dramatizálta. — *Maeterlinck, M.* (1862—1949) belga író, a drámai szimbolizmus legjelentősebb képviselője. — A Monna Vannával kapcsolatban l. még Ady Monna Vanna igazsága. NN 1903. febr. 7-i és Monna Vanna igazsága még egyszer. NN 1903 febr. 10-i cikkét AEÖPM IV. 28. és 31. l. — *Alapjában azonban Henri Bernstein megirigyelheti Schönthant. Mint ahogy Henri Becque soha tizedrésznyi sikert sem aratott, mint Henri Bernstein:* Bernsteinnel kapcsolatban l. Baccarat. BN 1906. febr. 1. cikk jegyzetét (387. l.). Becque, H. (1837—1899) a francia naturalista dráma kiemelkedő képviselője. Életében alig ért el valami sikert, drámáit a színházak visszautasították. Később azonban óriási sikere volt. Ady sikertelenségeire utal. Két legjelentősebb műve: *Les corbeaux, La Parisienne.* — *Svengali:* Paul M. Potter Trilby c. négyfelvonásos színművének főhőse, melyet 1897. május 5-én mutatott be a Vigszínház. — *Fenyvesi Emil, Hege-dius Gyula, Tapolczay Dezső, Sz. Varsányi Irén:* L. A szaharai konzul. 1905. jan. 13-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 343. l. — *Góth Sándor, G. Kertész Ella, Balassa Jenő:* I. A paradicsom. 1905. jan. 28-i cikk jegyzetét Uo. 354. l.

— *P. Gazsi Mariska* (1879—1953) a Vigszínházban naiva szerepekben játszott
— *Hunyadi Margit* (1857—1906) drámai színész. A Nemzeti, majd a Vigszínház tagja. — *Szerémi Zoltán* (1861—1934) kitérő epizódista a Vigszínház tagja. — *Murányi Juliska* (1880— ?) színésznő. Pályáját Szegeden kezdte.
— *Zboray Aladár* (1868—1908) író, újságíró. Művei: Aranyrozsda, Olthatatlan szomjúság, Fenséges házaselet. Mic báró c. színművét 1907-ben mutatta be a Vigszínház, ahová szindarabokat fordított.

Mj: VT (390.)

103. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. febr. 24. 8. l. — Hírek — Pont

I. *Musset szobra*

Végre hát szobrot kapott a legszomorúbb poéta. Talán meg se fognak botránkozni Párizs józan polgárai: L. párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „Musset második díjat nyert a nagy tanuló versenyen. Dolgozatában a morált dicsőítette. Mikor meghalt, a legragyogóbb publicista kérdezte: — Mit felelne az apa fiának, ha az Musset szobrakor (!) Musset életét kérdezné. Mikor a Théâtre-Français-ben felállították a mellszobrárt: skandalum, a hallhatatlanok közé. Pedig hány nem hallhatatlan”. AEÖPM V. 199. l. E noteszbejegyzést Ady felhasználta még: Eminensek és tökfilkók. BN 1905. aug. 22., Csokonai Vitéz Mihály. 1905. május 21. c. cikkeiben AEÖPM VI. 253. és 169. l. — *George Sand szobrának leleplezésénél ott voltunk:* L. Egy irodalmi ünnep c. BH 1904. júl. 5-i cikkét és jegyzetét AEÖPM V. 72. és 328. l. — *De Alfred de Musset mást érdemelt volna:* Vö. Rodin, Pitrou és a szobrok. BN 1905. jan. 22-i cikket és jegyzetét AEÖPM VI. 29. és 351. l.

II. *Fölvívás Bemhez*

III. *Vilmos fia*

Vilmos császár fia és menyje meg fogják látogatni a pápát: A lapok beszámolnak Eitel Frigyes trónörökös és Sarolta Zsófia esküvőjéről és Berlinbe való bevonulásáról, majd arról adnak hírt, hogy a trónörökös meg fogja látogatni a pápát. A BN 1906. márc. 1-i száma a következőképpen kommentálja az eseményt: „A német trónörökös és felesége legközelebbi római útjuk alkalmával a pápánál is látogatást szándékoznak tenni. A porosz kormány meghatalmazottja a szentszékkal már tárgyalt a látogatás alakisága dolgában. Vilmos császár fia éppen úgy elmehet a Kvirinálba, mielőtt a Vatikánban tenné meg látogatását, amint atyjára nézve lehetséges volt ez, mert a pápa csak katolikus uralkodóktól várja el, hogy előbb őt látogassák meg.”

Mj: (Vilmos fia) FL (158.); (Fölvívás Bemhez) Vp (174.)

104. *Kun László.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1906. febr. 24. 10. l. — Színház — Dyb

Bakonyi Károly (1873—1926) elbeszélő és drámaíró. Sok nagysikerű operett librettójának szerzője (Bob herceg, János vitéz, Tatárjárás, Rákóczi, Obsitos). Ady itt arra céloz, hogy a kritikák mint a Bob herceg szerzőjét enlegették Bakonyit. — *Egy elegáns önképzőkövi fiú tízszer meggondolná, hogy kopogtasson-e Somló Sándornál ilyen darabbal:* Somló Sándor (1859—1916) színész és színműíró. 1902—1908-ig a Nemzeti Színház, majd később a Színművészeti Akadémia igazgatója volt. Műsorpolitikájának ironikus bírálata állandó vonása Ady 1905-ös 1906-os színikritikáinak. — *Hozzá tartozik a mai nemzeti föllendülés lélektanához, hogy Herczeg Ferencről le és fel mindenfajta tróink az állítólagos táltos-világ rejtelmeit bolygatják:* Ady itt Herczeg Pogányok című regényére gondolhatott. De ebbe a körbe tartozik Gárdonyi A láthatatlan ember c. regénye is, melynek színpadra átültetett változatáról, a Zétáról, Ady írt bírálatot. L. Zéta. BN 1905. dec. 18-i cikket

(74. 1.). — *Ódry Árpád*: L. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16. (314. 1.). — *Gál Gyula*: L. Ikarosz. BN 1905. márc. 18. VI. 389. 1. — *Pethes Imre*, *P. Márkus Emma*: A boszorkány. BN 1905. febr. 25. Uo. 372. 1. — *Rózsahegyi Kálmán*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11. Uo. 363. 1. — *Fáy Szeréna* (1865—1934) drámai színésznő. A Nemzeti tagja. — *Paulay Erzsé* (1886—1959) A Nemzeti tagja. Szerelmes fiatal lányokat, majd hősnőket játszik. — *Szacsuay Imre* (1854—1939) drámai színész. Shakespeare-darabokban tűnt ki. — *Gyenes László* (1837—1924) a Nemzeti művésze. III. Richárd alakítása nevezetes. Mj: VT (392.)

105. *Címe nincs*. BN 1906. febr. 25. 12. 1. — Írók és könyvek — (A.) *Egy név a karperecen: Dr. Szentirmay Elemér*: Szentirmay Elemér (Eredeti neve: Vadasfai és zsidó Németh János) (1836—1908) zeneszerző, dalszöveg író, író. Egy kötete jelent meg (versek, novellák). Címe nincs címmel, melyről Ady a kritikát írta. — *Horváth Janka*: költőnő, versei jelentek meg Arany Koszorújában. — *Koroda Pál* (1858—1933) költő, író, drámaíró. A századvégi irónemzedékhez tartozott, Reviczky Gyula, Komjáthy Jenő barátja. — *Tomori Jenő* (1872—1929) író, újságíró, műfordító. Mj: VT (159.)

106. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. febr. 27. 6—7. 1. — Hírek — Pont I. *Németország első asszonya*
Az imperialista Németország meg lehet elégedve a császárnéjával: A BN 1906. febr. 26-i száma számol be a császári pár ezüstlakodalmáról. A császár és a császárné először a székesegyházban tartott istentiszteleten vettek részt, majd visszatérve a császári palotába, fogadták a diplomáciai testület tagjait. „A császári pár ezután — olvashatjuk a hírcikkben — fiától környezve, az ezüstlakodalom alkalmából rendezett ünnepségekre érkezett németországi és külföldi katonai küldöttségek tisztelgését fogadta. Megjelentek a tisztelgésre Bülow herceg birodalmi kancellár vezetése alatt a birodalmi kormány, a szövetségtanács, a birodalmi gyűlés, a képviselőház és az urakháza elnöksége, a tábornagyságok stb. stb. Bülow herceg a császárhoz intézett beszédében azt mondta, hogy a porosz és német nemzet, amely a valódi német családi élet és családi boldogság mintaképét látja a császári családban, reméli, hogy 25 év múlva a császári pár legnagyobb boldogságban aranylakodalmát fogja megülni.”

Itt közöljük Adyknak egy a BN 1909 márc 3-i számában megjelent rövid glosszáját, mely arról ad hírt, hogy a császári pár ezüstlakodalma alkalmából a francia köztársasági elnök is elküldte ajándékait. A hírcikk ironikus hangja mindenképpen Ady-t sejteti; s az is, hogy „Franciaország első polgárának” nevezi az elnököt:

Fallières ajándékai

Az új francia elnök ajándékokat küldött Berlinbe. Ezüstlakodalmát ülte tudniillik a német császári pár, s házasodott Eitel Frigyes. A nemzetközi etikett pedig parancsol Franciaország első polgárának is. Tehát Fallières elküldte a drága ajándékokat Franciaország nevében. Ugyanakkor, mikor a világ egy francia-német háború veszedelmétől retteg. Úgy látszik, hogy az apró ajándékok nem mindig képesek erősíteni a barátságot.

II. Madame Le Bargy

Ady glosszájának hiranyagát bizonyára valamelyik párizsi lapból vette. A Baccarat-val kapcsolatban I. Ady kritikáját: Baccarat. BN 1906. febr. 1. (115. l.) és annak jegyzetét (387. l.).

III. A nagy Galeottó

Galeottó: A Roman de Lancelot c. lovagregény egyik szereplője. Lancelot lovag és Ginevra királyné szerelmi közvetítője. Jelentése innen: kerítő, pletykakeverő. Nálunk Echegaray drámája tette közkeletűvé. I. Költőkirályból — fináncminiszter. BN 1905. júl. 18-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 418. l.

107. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 1. 7. l. — Hírek — Pont I *Madame Motono*

Japánnal Ady egész sor cikkében foglalkozik ebben az időben. I. *Jegyzetek a napról* c. hírfejenek glosszái közül: A keresztény Japán. BN 1905. okt. 7. (11. l.), Zálogházak Japánban. BN 1905. okt. 20. (28. l.), A diadalmas seregek. BN 1905. dec. 13. (70. l.), „Romaji” BN 1905. dec. 19. (75. l.), Nuncius Tokióban. BN 1905. dec. 28. (82. l.).

II. Nem lesz háború

Minden áldott napon megígérik Európának, hogy nem lesz háború: Ady glosszáját Vilmos császár Albrecht hercegnek adott válasza inspirálhatta. Albrecht herceg ugyanis a hadsereg és a tengerészet üdvözlését tolmácsolta a császári pár ezüstlakodalma alkalmából. A császár válaszában emlékeztetett arra, hogy Albrecht herceg képviseli a birodalom újrafeltámadásának nagyszerű korszakát: „Első és utolsó gondolatom — úgy mond — szárazföldi és tengeri haderóm istápolása. Adja Isten, hogy háború ne törjön ki, ha azonban ez az eset tényleg bekövetkeznék, úgy meg vagyok győződve arról, hogy a hadsereg most is csakúgy meg fogja állani helyét, mint 35 évvel ezelőtt.” (BN 1906. febr. 26.)

III. Kecskemét szenzációja

Már tegnap megírtuk, hogy csak beteg időkben történik olyasmi, mint Kecskeméten történt: Ez a hivatkozás azt tanúsítja, hogy a BN 1906. febr. 28-i számában megjelent Vallási téboly-járvány Kecskeméten című hírcikkét is Ady fogalmazta. Egyébként a hírcikk megfogalmazása is Adyról árulkodik: „A tömeges tébolyoknak, a hipnotikus örületnek olyan esete történt Kecskeméten, aminő csak beteg helyeken, beteg időkben s beteg emberek között szokott előfordulni.” Itt közöljük a cikk teljes szövegét:

Vallási téboly-járvány Kecskeméten

Kecskemétről különös szenzációs eset híre érkezik. A tömeges tébolyoknak, a hipnotikus örületnek olyan esete történt Kecskeméten, aminő csak beteg helyeken, beteg időkben s beteg emberek között szokott előfordulni. Kecskemétről jelentik, hogy Kocsis Elek gyümölcskereskedő neje és Eszter nevű felnőtt leánya hirtelen megőrült. A családban két hónapon belül ez már a negyedik örültségi eset. A családnak két férfitagja csak pár héttel ezelőtt került az elmebetegék intézetébe, ahová ma beszállították Kocsisné és a leányát is. Alig terjedt híre a szomorú esetnek a városban, számos férj, köztük közismert férfiak, megdöbbenve tapasztalták, hogy nejeik elmebeli állapota nincs rendben. Nyomban jelentést tettek a rendőrségen, mely a nyomozást megindította és meglepő felfedezésre jutott. Számos asszony és leány vallási örjögésben szenved, ami arra vezethető vissza, hogy egy vallásnélküli iparos különböző csodák mutatványaival egy új hittel ismertette meg őket. Az iparos házában egy imaház volt, abban

kemence. Belerakták ruhájukat, és nézték a kémény füstjét, várva a Szentlélek megjelenését. Van olyan, aki megesküdnék, hogy látta a Szűz Máriát és hallotta az angyalok karát. A leányok Jézus jegyesének hiszik magukat, és áldott állapotukat emlegetik, amit az orvosi vizsgálat megcáfol. Eddig tíznél több asszonynál és leánynál állapították meg az agyvelő meghibbanását, akiktől azonban semmiféle vallomást kivenni nem lehet. A hozzájuk intézett kérdésekre bibliai idézetekkel felelnek. A legtöbbje énekel és táncol. Az orvosok véleménye szerint a betegek rövid idő alatt gyógyíthatók lesznek.

Mj: (Kecskemét szenzációja) FL (172.) Vp (175.)

108. *Csereleányok*. (Bemutató előadás a Király Színházban) BN 1906. márc. 1. 10. l. — Színház — Dyb

A Folies Caprice: Folies Caprice éjjeli mulató volt, Ady itt a bemutatott darab nívtótlanságát akarja érzékeltetni. — *Almélkódva tapasztaltam ezt meg én, aki ezidőszereint éji és lump életet élek*: Vö. Lédához írt, 1906. jan. 19-i levelét: „Lehet, hogy nem élek Budapesten úgy, ahogy illedelmes.” (AEVL 139. l.) — *Ilyen budapesti operettet, mint az Ordonneau-Clérice — operett, még nem írtak magyar írók*: Ordonneau, Maurice (1854—1916) operett librettista. Nálunk színpadra került operettjei: Durand és Durand, Két asszony, A baba, A kölcsönkért vőlegény, Az ikrek, A csepürágók, Sherry, A kocavadász, Fecskefészek, A férjhezment kisasszony, Cserelányok. — Clérice, J. (1863—1908) francia operett komponista. Ő szerzte a zenéjét: A férjhezment kisasszony, Liliom kisasszony, Cserelányok c. operetteknek. — *Párizsban meghalt az operett*: Vö.: Az operett föltámadása. BH 1904. júl. 17. (AEÖPM V. 79. l.) — *Ordonneau és Clérice csináltak tehát egy Párizsba oltott angol operettet Lincke-hatásokkal s bécsi ostobaságokkal fűszerezve*: Lincke, Paul (1866—1946) osztrák zeneszerző. Munkái: Makrancos hölgyek, A szerelem királya, Luna asszony. — *reminiszklál*: emlékezet (ti. a londoni, berlini, bécsi operettre). — *Kazal Biri*: L. A bolygó görög. BN 1905. okt. 20-i cikk jegyzetét (318. l.). — *Medgyasszay Vilma* (1888—) János vitéz Iluska szerepében tűnt ki. Előbb a Király Színház, majd a Modern Színház tagja. Később átveszi a kabaré vezetését máig a legnagyobb magyar szanzonekésnő. — *Szentgyörgyi Lenke*: 1905-től a Király Színházban játszott. Kítűnt a Gűlbaba Gábor diák szerepének alakításában. — *Sziklai Kornél* (1869—1914) kítűnő komikus. A Magyar Színház, majd a Király Színház tagja. 1904-ben nyitotta meg a Városligeti Kis Színikört. — *Sziklainé, Szilassy Rózsa* (1862—1936) komika. A Magyar Színház tagja. Herczeg Gyurkovics lányok mama szerepében tűnt ki. — *Erdei Berta* (sz. 1857) primadonna, majd komika. 1903-tól a Király Színház tagja.

Mj: VT (393.)

109. *A république blanche*. BN 1906. márc. 2. 8. l. — Hírek

Ady szerzősége mellett legfőbb érvünk, hogy az idézett Baudelaire-szonett töredéket Ady fordította. Az ugyanis szöszereint megegyezik az Új versek kötetben Három Baudelaire-szonett címen megjelent vers I. szonettjének utolsó három sorával. De az ilyen mondatok is Adyról árulkoznak: „Csak elűzött magyarnak és művésznek lehetnek ilyen fájó és hatalmas álmai.” „Be nagy ember volt Zichy Mihály. Be átkos életű magyar ember.” Vagy az ilyen jelző halmozások: „Gyönyörű, tüzes, gazdag magyar lélekvel egyre csak álmodott.”

Zichy Mihálynak Oroszországban kellett élnie és halnia: A cikket Ady Zichy Mihály halálára írta. Zichy Mihály (1827—1906) festőművész, grafikus. A République Blanche-ot A rombolás géniusának diadala c. képén

festette meg. — *Charles Baudelaire szonettje jut az eszünkbe, ha Zichy hatalmas képére, A Pusztulás géniuszának diadalára gondolunk: A vers-idézet Baudelaire-nek a Pusztulás (La destruction) című verséből van. — Olvassuk Zichy egy levelét és írva gondolunk e nagy művész életének rettenetes tragikumára: Zichy Mihály idézett levele 1878-ból való. A pusztulás géniuszának diadala című hatalmas kompozícióját ugyanis az 1878-i párizsi világkiállításra festette a művész. A rendezőség azonban nem merte kiállítani, attól tartott, hogy kellemetlenlégek lehetnek belőle a porosz—francia háborúval és a pápa világi uralmával való vonatkozásai miatt. Zichy ekkor egy levelében maga magyarázza meg műve tartalmát. Ebből a levélből idéz Ady. Kiegészítésül még itt közöljük a Vasárnapi Ujság 1906. március 11-i száma alapján a levél egy másik részletét, melyben Zichy megindokolja miért választotta képének ezt a témát: „E kép tárgyát és mértékét azért választottam — írja —, mert tudtam: milyen és miféle képek lesznek a magyar osztályba kiállítva. Csak a feltűnőbbeket emlitem: Munkácsy Miltonja, Benczur Szent István keresztelése, Horovitz két arképe, Székely, Thán, Mészöly tájképei stb. stb. Úgy láttam, csakis olyan Doré-féle modorú kép hiányzik, mely — nem hogy emelné — kiegészítené a magyar művészeti kiállítást. Alig maradt hat heti időm a nagy méretű kép kivitelére. Nagy erőfeszítéssel mégis ezen képet alla prima megfestettem. Jutalomra nem számítottam, de még kevesebbet az ilyen kép eladására. Quod est demonstratum! Sem a kontra, sem a pro ítéletek, ha megközelítették is, de teljesen meg nem értették eszmémet.”*

110. Jegyzetek a napról. BN 1906. márc. 3. 8. l. — Hírek — Pont I. Savanyú Józsi

Ady cikkének alapjául a BN 1906. febr. 22-i számának híradása szolgált, mely arról számol be, hogy Savanyú Jóska kiszabadult. Az utolsó betyárt 1883-ban ítélték életfogytiglani fegyházra s a belügyminisztériumban úgy határoztak, hogy soha nem szabadulhat. A börtönben tanúsított példás magatartása miatt azonban gróf Csáky Károly váci püspök közbenjárt az érdekében s így 1906-ban szabadonbocsátották. — *Amerikában Hoch János csak a saját feleségei közül harmincat küldött a másvilágra: Hoch János esetéről sokat írtak annakidején az újságok. Hoch János húszszor nősült meg Amerika más-más városaiban, és mindig megölte a feleségét. A BN 1906. febr. 25-i száma számol be róla, hogy végrehajtották rajta a halálos ítéletet. Villamosszékbe ültetve végezték ki.*

II. A torlasz

Most például a vallásos emberek építik a torlaszt: Ebben az időben hajtották végre Franciaországban az Egyház és az állam szétválasztását, végezték el a templomokban a leltározásokat. A vallásos emberek azonban sokfelé védelmükbe vették a templomot, s nem egy esetben véres összeütközésekre került sor a hatóság és a hívek között. Ady glosszájának az a hír szolgált alapul, mely a BN aznapi számában jelent meg, s arról számol be, hogy a templomi leltározások Sanques-ban (Haute Loire megye) is véres jelenetekre szolgáltattak okot. A csendőrörsvezetőt és az adószedőt, akik a templomot leltározni mentek a bunkós botokkal fölfegyverzett csendőrség kivonult, és felszólította a tömeget, hogy oszoljon szét. A felszólításnak azonban nem volt foganatja, mire a csendőrség revolvert szögezett a tömegnek. — Gyerekek és nők vissza! — kiáltották az ellenállók vezetői, ők maguk pedig bunkós botokkal megtámadták a csendőröket. „Körülbelül 40 lövés dördült el erre a támadásra — számol be a tudósítás — és a polgárok közül sokan súlyosan megsebesülve estek össze.” Az ellenállás

azonban ez sem tudta megtörni. „A lakosság vasvillákkal felfegyverkezve erdőszerűen torlaszolta el a templomokat — olvashatjuk. — Hír szerint a csendőrség és a katonaság utasítást kapott, hogy ha másképpen nem megy, dinamittal robbantság fel a templomajtókat. A lakosság izgatottsága óriási. Komoly eseményektől tartanak.” — *Minap az antimilitaristák csináltak forradalmat*: L. Jegyzetek a napról. I. Büntett-lavina BN 1906. febr. 20-i cikk jegyzetét (410. l.).

III. Tanító és diák

III. Az elnök szózata. BN 1906. márc. 5. — Hírek

[*] Eredetiben: Lewis-beli.

Ady szerzőségét bizonyítják a cikk olyan parafrázisai, melyek szlg-nált cikkeire utalnak: „Igazán úgy beszél ez az ember, mint Franciaország első polgára. A nagyon hangosan állítja, hogy ő egyszerű polgár, hogy a mi rue de Lévis-beli borbélyunk ezidőszerűen nagyon boldog lehet” — olvashatjuk itt. „A President majdnem császár. De abszolúte nem első polgár.” — írja az Elnök c. glosszájában. (BN 1906. febr. 2. 117. l.) Vagy, jelen cikkben: „A francia elnök — monarcha.” Az idézett cikkben: „Az Elnök — nem polgár. Az Elnök — dinasztia.” De Adyra utalnak az ilyen fordulatok is: „De azért franciák a franciák, s azért különbek minden más nációnál, mert nagyon szépen tudnak hazudni, s ha szükség van rá, elhiszik saját hazugságaikat is.” Legdöntőbb bizonyítékunk azonban az, hogy a glosszában előforduló rue de Lévis 92-ben lakott Léda.

III.2. Diákok néppállama. BN 1906. márc. 6. 8. l. — Hírek — Ódi

[*] Eredetiben: orvoséval

Fazekas Ágostonok: Fazekas Ágoston Pest vármegye főjegyzője volt, az ellenállás egyik vezetője. Amikor Tachy Istvánt kinevezték darabont főispánnak a vármegyéhez, megakadályozta esküjének letételét, azáltal, hogy előbb hívta össze a közgyűlést, mint a főispán akarta s így Tachyt távollétében leszavazták. Fazekast ezért perbe fogták, és hivatali hatalommal való visszaélés miatt két hónapi fogházra, valamint hivatalának elvesztésére ítélték. A koalíciós lapok nagy vihart keverték e körül, s úgy ünnepelték Fazekast, mint az ellenállás mártírját. Ady szavai erre utalnak. — *Egy diák küldte be ma nekünk röpiratát Kolozsvárról. Bizonyos Partos Ervin nevű diák, aki a kolozsvári Egyetemi Lapokban írta le elbször, amit leírt*: Partos Ervin röpirata folytatásokban jelent meg a kolozsvári Egyetemi Lapokban.

III.3. Az ösztön. (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) (Két premier I.) BN 1906. márc. 10. 1. l. — Tárca — Dyb

Kistemaekers, Henri (1872—1938) belga származású francia író. A párizsi nagyvilági élet gálans regényírója. Drámáiban Bataille és Bernstein tanítvány. Fontosabb drámái művei az itt tárgyalt *L'instinct-en* (Az ösztön) kívül: *L'esclave errante* (A bolyongó rabszolganő), *L'embuscade* (A leshely). L. A belgák. BN 1906. aug. 15-i cikket és jegyzetét (AEÖPM VIII.). — *P. Márkus Emma, Peihes Imre*: L. A boszorkány. BN 1905. febr. 25-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 372. l. — *Mihályfi Károly*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 10-i cikk jegyzetét Uo. 362. l. — *Odry Árpád*: L. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16-i cikk jegyzetét (314 l.) — *Vizvári Mariska*: L. Tarka este. BN 1905. ápr. 15-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 388. l. — *Horváth Jenő* (1881—1931) rendező és karakterszínész. Játék skálája igen széles, különösen Molière darabjaiban tűnt ki a Nemzetiben és a Népszínházban.

Mj.: VT (394.)

114. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 10. 5. l. — Hírek — Pont

I. *Medvék*

Bereg vármegyében jó dolgok van a medvéknek. Sokkal jobb, mint a rutén parasztnak. És sokkal jobb, mint az ellenálló tisztviselőknek: Azok az ellenálló megyei tisztviselők ugyanis, akik nem tették le az esküt az új főispán előtt, nem kaptak fizetést.

II. *Címek*

III. *Leányok*

115. *Halálharang.* BN 1906. márc. 11. 12. l. — Írók és könyvek — Ady Endre

Csodálatos dolog ez. Magyarországon harc dúl. A primipilusok harogják, hogy finis Hungariae: Primipilusok: főkolomposok. — finis Hungariae: vége Magyarországnak. Miután a király febr. 19-én feloszlatta az országgyűlést, Magyarországon nem volt törvényhozó testület, tehát lényegében abszolutizmus jött létre. Ferenc József Nyíri Sándor vezérőrnagyot teljhatalmú királyi biztossá nevezte ki, majd egymásután jelentek meg a különböző intézkedések. Közülük a mi szempontunkból talán leglényegesebb az, hogy febr. 27-ével betiltották a lapok utcai árusítását. Ez az intézkedés különösen érzékenyen érintette a koalíciót, mivel a hatalmon kívül rekedve egyetlen eszköze a sajtó volt a kezükben. A koalíció hívei egyre gyakrabban hangoztatták, hogy ők nem akarnak forradalmat, de a király ekkor már elszánta magát, és nem riadt vissza a karhatalom alkalmazásától sem. Nyilvánvaló volt, hogy az ellenállás letörése már csak hetek vagy napok kérdése, hogy a koalíció feltétel nélkül be fog hódolni. — Smólen Tóni, Pósa-versek és hazafias kuplék a legmagasabb Avarátok, meddig az ár földhajtja a háromszínű bárkát: Smólen Tóni Ferenc József inasa volt, elég sokat emlegetik abban az időben. Színdarab is készült róla. A Pósa-versek és a hazafias kuplék mellett Ady a koalíciós irodalom névját akarja jellemezni vele. Az Ararát-hegy volt a biblia szerint az a hely, ahol a vízőlön után, a víz csökentével Noé kikötötte a bárkáját. — Még Rudnyánszky Gyula is megszökhik előle: Rudnyánszky Gyulához I. Jegyzetek a napról. II. A poéták. BN 1906. jan. 25-i cikk jegyzetét (380.). Ady itt arra céloz, hogy Rudnyánszky 1905. év végén kivándorolt Amerikába. — A Bethesda-tó havarog már néhány esztendő óta: A régi Jeruzsálem közelében volt a Bethesda (Kegyelem hajléka) gyógyforrás és tó, ahová a betegek, agok gyógyulni jártak. Innen átvitt értelme: szeretetház, agok háza. Ady ez utóbbi értelemben használja az elaggot magyar életre vonatkoztatva. — A Gyurkovics-leányokkal triumfált a dzsentrí-géniusz: Herczeg Ferencnek a múlt század kilencvenes éveiben nagy sikert arató regénye volt A Gyurkovics leányok, melyből színdarab is készült. — A népies írók elragadó képeket festettek az úrtisztelő parasztról: A népszínművekre, és a múlt század nyolcvanas éveitől gombamódrá szaporodó népies elbeszélésekre utal Ady. — Egy indulót még Ocskay brigadérossal eljártott nekik. Azóta a fejük fölött jár, s egyre messzebb megy előlük: Herczeg az Ocskay brigadéros c. színművét 1901-ben írta. Azután következett: Pogányok, Andor és András, Bizánc, A honszerző, Böske, Erzsí, Erzsébet, Szelek szárnyán. — Érdekes: azt már észrevettük, hogy nincsenek velük — a pénzemberek: Ady megjegyzése arra vonatkozik, hogy a merkantilista kapitalizmus hívei, a nagytőkések, kiknek érdekét végső soron inkább Tisza politikája képviselte, ellene voltak az agrárius érdekeket képviselő feudális grófok koalíciójának. — Pedig az irodalom szokott előrs lenni minden táborban. . . Az irodalom előtte jár a vak és süket politikának: Vö. Ady 1908-ból való cikkével az Irodalmi háború és szocializmus c.-vel: „Az új elátkozott (ráadásul nem is politikai

programmal dolgozó) magyar irodalom: valószínű előfutárja Magyarország megkésétt, de most már nem sokáig halasztható, szociális átalakulásának.”¹⁷

(VT 49. l.)

Mj.: Ai (146.)

116. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 18. 8. l. — *Hírek — Pont I. Marokkóban éheznek*

Két dúsgazdag kultúrország nem tudja egymás közt eldönteni, hogy melyiknek legyen több joga prédát szerezni — Marokkóban: A marokkói eseményekkel kapcsolatban I. Monsieur X. BN 1906. jan. 16-i cikk jegyzetét (373. l.). Az egyre tovább nyúló algecirasi konferencián a németek és a franciák nem tudnak megegyezni Marokkó birtoklásán. Erre vonatkoznak Ady szavai.

II. *Kivándorló gyermekek*

Adynak több cikke foglalkozik ebben az időben a kivándorlással: L. *Jegyzetek a napról* c. hírféjének glosszái közül: Angol vezényszók. BN 1906. jan. 13. (94. l.), Beél szenzációja. BN 1906. jan. 26. (109. l.) Bőrvely. BN 1906. ápr. 8. (193. l.).

III. *Két asszony*

Mikor Dél és Észak megvívta nagy harcát, sirt a néger asszony. Nem akarta elfogadni a szabadságot: Az amerikai polgárháború 1861—65-ben volt, s az északi államok győzelmével végződött a déli rabszolgatartó ültetvényesek felett. Ennek eredményeként szabadították fel Lincoln elnöksége idején a déli ültetvényeken dolgozó rabszolgákat. — *És ha megpukkad a Jenki, Rooseveltnek muszáj négereket is meghívni az ebédeire:* Roosevelthez I. *Jegyzetek a napról.* II. Roosevelt távirata Hakonhoz. BN 1905. nov. 25-i cikk jegyzetét (348. l.).

117. *A menekülő ember.* BN 1906. márc. 20. 6. l. — *Hírek — Ódi*

Eötvös Bálint: Eötvös Bálint neves fővárosi ügyvéd, országgyűlési képviselő volt. Váltóhamisításért és csalásért ítélték három évi fogházra. Az ügy háttere a következő: 1899-ben Kacziánné, egy gazdag vaskereskedőnek a felesége válni akart a férjétől. Eötvös Bálinthoz fordult tanácsért, miként szerezhetné meg férjétől közös szerzeményű 90 000 koronát kitévő vagyonukat, melyet az betéti könyvecskéjében pénzszekrényében őriz. Eötvös két hamis váltót íratott alá vele, majd rávette, hogy a pénzt nála helyezze letétbe. Azután a pénzt felhasználta, mire Kacziánné feljelentette. Eötvös Günsberg Gyulát akarta — az akkori újságok tudósítása szerint — rávenni hamis tanúzásra, mire az hajlandónak is mutatkozott. Át is vett egy bizonyos összeget a Kacziánné nevében hamisított levelek fejében, de egy újságpapírt adott át Eötvösnek borítékban. Eötvös erre följelentette, azonban Günsberger vallomása alapján őt vették őrizetbe. — *Egy ősz, nagy embernek a fia:* Eötvös Bálint, Eötvös Károlynak a fia volt.

118. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 21. 4. l. — *Hírek — Pont I. Somló Sándor*

Somló Sándor és a Nemzeti Színház műsorpolitikája állandó célpontja volt ebben az időben Ady ironikus csipkelődéseinek. Vö.: „Somló Sándor dobni akart valamit az irodalomnak...” (A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16. 24. l.); „Sőt két olyan rossz színész játszott vele, hogy a kettő a Nemzeti Színház Császársjai között volna okvetlenül, ha magyar volna.” (Maison de Poupée. BN 1906. jan. 24. 104. l.); „Szeretnék, ha a Nemzeti Színház javítana már rosszóságán.” (Három kis darab. BN 1906. febr. 2. 119. l.); „A fúrge kis Nemzeti Színház úgysis bölcsen bevárja mindig, míg valamely más színház felfedez a számára valanút.” BN 1906. márc. 28.

(277. 1.) — *A Zivuskák büntetlenül vihetik el az aranyakat*: Zivuska Jenő (1876—1926) debreceni egyetemi magántanáról van szó, akit a MTA 1899-ben Becsületbíró c. drámájáért a 100 aranyas Teleki-díjjal jutalmazott. A díjat később Somló is többször megkapta.

II. Jakab császár

Lebaudy, a Szahara híres császára, magyar temperamentum: Ady több cikkében foglalkozott Lebaudy személyével, aki magának a Szahara császára címet adományozta. I. erre vonatkozóan: Mi-caréme. PN 1904. márc. 13-i cikkét és annak jegyzetét (AEÖPM V. 16. és 301. 1.). Továbbá: Ófelsége. BN 1905. jun. 18., Mister Vood monológja. BN 1905. jul. 5., Jegyzetek a napról. III. Az okos bolond. BN 1905. szept. 22-i cikkeket és azok jegyzetét (AEÖPM VI. 196., 202., 279., 408., 409. és 414. 1.).

III. Ausztria ellen

A koca-forradalom egyik fő-hírlapja gyilkos vezércikkben izgat az osztrák ipar ellen: Ebben az időben kezdett szélesebben kibontakozni a Tulipánmozgalom, amely egy új „Védegyelet” szerepét lett volna hivatva betölteni. (I. A Tulipán-kert tragédiája. BN 1906. márc. 27-i cikket és jegyzetét 170. és 427. 1.). A koalíciós lapok szinte kivétel nélkül az osztrák ipar ellen írtak, nem tudjuk, Ady melyik vezércikkére utal.

Mj: (Ausztria ellen) Vp (176.)

119. Beteg a föld. BN 1906. márc. 22. 5. 1. — Ódi

Beteg a Föld: mondaná Flammarion: Flammarionhoz I. Jegyzetek a napról. III. A napfolt. BN 1905. okt. 27-i cikk jegyzetét (327. 1.). — *Szép Formosa-sziget pedig temető. Megrengett a Föld, s városok omlottak össze*: A BN aznapi száma adott hírt a Formosa-szigeten végbement katasztrófális földrengésről, melynek — a hír szerint — több mint kétezer ember esett áldozatul. A kárt kilencmillió jenne becstültek, amely az akkori pénzre átszámítva megfelelt kétszázhusz millió koronának. „Kora reggeltől késő éjjelig rendkívül erős lökések majdnem megszakítás nélkül követték egymást — olvashatjuk a tudósításban. — A sziget összes városai és falvai romhalmokká lettek, Dátíó, Raisó, Sirkó és Kági nevű virágzó városok egészen elpusztultak.” (BN 1906. márc. 22. 5. 1.) — *Valamelyik égi kollégája megharagudott a Földre. Flammarion természetesen a Napot fogja okolni*: Vö.: „Flammarion nemrégiben azt mondta, hogy mindent a Nap csinál. Egy suszterinast elüt a villamos kocsí. Ezt is.” (Jegyzetek a napról. III. A napfolt. BN 1905. okt. 27. 39. 1.) — *Ezelőtt vagy másfél évvel például valóságos összeesküvést szöttek a Nap ellen az Eiffel-tornyon*: L. Párizsi levél. Szilágy 1904. jun. 30. és Új napimadás. Jövendő 1904. aug. 14-i cikkeket és jegyzetét AEÖPM V. 68., 100., 324. és 338. 1. — *Még királyi biztosai sincsenek*: Ferenc József egy hónappal előbb nevezte ki Nyíri Sándort teljhatalmú királyi biztosná, és az ellenálló vármegyékbe is mindenféle kormánybiztosokat küldtek, Ady erre céloz. — *Elpusztul Martinique*: Vulkanikus sziget a Karib tengerben, működő vulkánnal. — *A Nap működött Courrièresben*: A courrières-i bányászterencsétlenséggel kapcsolatban I. Courrières. BN 1906. ápr. 1-i cikket és jegyzetét (181. és 436. 1.). — *Ha Marokkó miatt gázsza borul Európa: a Nap gyalázatoskodik*: A marokkói eseményekkel kapcsolatban I. Monsieur X. BN 1906. jan. 16-i cikk jegyzetét (373. 1.). — *Alighanem a mi Konkoly-Thegénk is mosolyog e causerie-n*: Konkoly-Thege Miklós (1842—1916) a magyar csillagászat és meteorológia úttörője, 1890—1911-ig az országos meteorológiai és földmágnességi intézet igazgatója volt. Ógyallai (ma Hurbanovo, Csehszlovákia) kastélyának tetején csillagászati kupolát emeltetett. Erre vonatkoznak Ady szavai: „Ó-Gyallán mit tartanak erről?” — *causerie* = szóbeszéd

120. *Julián magyarjai*. BN 1906. márc. 23. 1. l. — Vezércikk — (A.) *Kóbor kunok hozták a hírt Batu hordájáról*: Batu (?—1255) tatár kán, az 1241-ben Magyarországot feldúló tatárok vezére. — *Kuthen népet már nyomta Nyugat felé a megsokasodott mongolság*: Kuthen (Kötöny, Köteny) (?—1241) kun fejedelem, a tatárok elől 1239-ben 40 000 kun családot vezetett Magyarországra. IV. Béla letelepítette őket, de a tatárdúlás után a magyar nemesek — akik a kunok befogadásában látták a tatár támadás okát — legyilkolták valamennyit. — *Csak az urak voltak vidámak: szorongatták a királyt. Nekik kevés volt az Arany Bulla. Nekik nem volt elég, hogy a népet nyomják. Ústökét akarták fogni a királynak is*: Az Arany Bullát II. Endre adta ki 1222-ben, a középnemesség nyomására. Ady itt érthetően a korabeli magyar eseményekre céloz, amikor a koalícióba tömörült magyar uralkodó osztály a királyt szorongatta. — *És ezidőben keletre indul Julián barát az ő társaival*: Julián barát II. Endre uralkodása idején 1235-ben indult el négy társával megkeresni a magyarok őshazáját. Vállalkozásukat IV. Béla az ifjabb király is támogatta. — *Szent Domonkoshoz fohászkodók föl*: Julián és társai Domonkos-rendi szerzetesek voltak. — *A Peturok fiai valóságos taitr károk*: Petur bán a II. Endre ellen szőtt összeesküvés feje. — *Meghatottan olvassuk a híveket Julián barát új magyarjairól. Amerika magyarjai szónokolnak és dldásukat küldik*: Az újságok arról adtak hírt, hogy az amerikai magyar településeken gyűléseket tartottak, és éltették a nemzeti jogokért küzdő koalíciót. — *Viszi, viszi őket a Cunard Line egyre*: Cunard Line: 1. Parasztszivek. BN 1905. máj. 14-i cikk jegyzetét (AEÖPM VI. 397. l.) — *Még az sem bánt meghatottságunkban bennünket, hogy az új Juliánok többnyire afféle Rudnyánszky Juliánok*: Rudnyánszky Gyulához 1. Jegyzetek a napról. II. A poéták. BN 1906. jan. 25. (380. l.)

Mj.: J (60.) Na (118.)

121. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. március 23. 5. l. — Hírek — Pont I. *Ballagi publicistái*
Az Akadémia pálmáját s a hatervez koronákat ki érdemli meg? Ady cikkének háttere a következő: Az akadémiai nagyhéten a Bródy Zsigmond hírlapíró által alapított Bródy-jutalommal akarták jutalmazni az arra legérdemesebb publicistát. Az Akadémia vezetősége azonban úgy döntött, hogy a díjat nem adják ki. A döntés indoklása, mely megjelent a BN 1906. március 12-i számában, a következő volt: „A Bródy jutalomra vonatkozó jelentés szerint egész csomó jeles publicisztikai mű jelent meg az utolsó három év alatt, köztük Láng Lajosé, Hegedüs Lórándé, Bernáth Istváné és Réz Mihályé, de hangsúlyozta, hogy ezek egyike sem magaslik ki annyira a többi közül, hogy az Akadémiának rendelkezésére álló egyik legnagyobb jutalommal kitüntethető lenne. Előállt most az az eset, hogy az alapító rendelkezése szerint, keresni kellene olyan publicistát, aki általános hírlapírói működése által tette magát méltóvá arra, hogy Akadémiánk őt megkoszorozza. De ki tudná eldönteni, hogy a pálmát ki érdemli meg inkább: Ábrányi Kornél, gr. Andrassy Gyula, Balogh Pál, Fekli Miksa, Gajári Ödön, Hegedüs Sándor, Hoicsy Pál, b. Kaas Ivor, Kautz Gyula, Kenedi Géza, Mocsáry Lajos, Moldoványi Gergely, Rákosi Jenő vagy Tóth Béla-e? Örvendetesen lehet konstatálni, hogy kiváló publicistáink a hírlapírást európai színvonalra emelték, éppen ezért az elismerés értékét az Akadémia nem kívánja leszállítani azzal, hogy egynek közülük odaitéve a jutalmat, ezáltal azt az egyet a többinek fölébe emelje. Minthogy pedig arra az esetre, ha a Bródy-jutalom senkinek sem adatnék ki, az 1902. április 28-án tartott összes ülés az alapító hozzájárulásával akként intézkedett, hogy a jutalmul szolgáló 6000 korona fele a Magyar Írók Segélyegyletének, másik fele a

Hírlapírók Nyugdíjintézetének adassék, és midőn azzal a világos kikötéssel, hogy az említett intézetek a nekik átadott összeget ne mint alapítványt kezeljék, melynek csak kamatai kerülhetnek elosztás alá, hanem az egészet a szükséghez képest segélyezésre fordítsák: ennél fogva indítványozzuk, hogy a Bródy-jutalom ezentúl ily módon használtassék fel.” — *Ballagi Aladár* (1853—1928) történétíró, egyetemi tanár. Családi neve eredetileg Bloch volt, Ady erre utal. *Arbuez, Pedro* (1441—1485) híres spanyol inkvizitor. A máglyára ítélrt áldozatok hozzátartozói ölték meg 1485. szept. 14-én. A római egyház vértanúként tiszteli, 1661-ben boldoggá, 1867-ben szentté avatják. — *Hát a Moldoványi Gergelyek*: Moldoványi Gergely (sz. 1845.) költő, publicista. Főként az erdélyi románság kulturális életével foglalkozott. — *Aztán Kautz Gyula is az*: Kautz Gyulához l. Jegyzetek a napról. I. Eötvös Lóránd lemondása, BN 1905. okt. 7-i cikk jegyzetét (303. l.). — *Még Tóth Béla is publicista. Ez a vén locsogó, aki agyának bomlását eredetiségként szerepelteti*: Vö. Pikler Gyula. BN 1906 febr 1-i cikket és jegyzetét (113. és 384. l.). Majd: Jegyzetek a napról. II. A cabinet noir. BN 1906. márc. 31. (435. l.). Ebben az időben indul Tóth Bélával való vitája Adynak, melynek eredményeként írja majd egy évvel később (BN 1907. márc. 2.) Válasz Tóth Bélának c. cikkét. — *Ellenben nem publicisták: Kossuth Ferenc, Vázsonyi Vilmos, Beksics Gusztáv, Vészi József, dr. Hertzka Tivadar, Ignotus, Eötvös Károly, Mezei Ernő, Jancsó Benedek*: Kossuth Ferenchez: l. Úti sóhajok BN 1905. okt. 15-i cikk jegyzetét (313. l.) — Vázsonyi Vilmoshoz: l. Barnum és Andrejeva lovagja. BN 1905. jan. 30-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 354. l. — Beksics Gusztáv (1847—1906) újságíró, író. Kemény Zsigmond titkára volt. Eseményképe a polgári demokrácia volt. — Vészi Józsefhez: l. Ady Endre válasza. Szilágy 1906. febr. 8-i cikk jegyzetét (395. l.) — dr. Hertzka Tivadar (1845—1924) magyar származású osztrák közgazdasági író. Freiland (Szabad föld) c. utópisztikus regényében a társadalmi bajokat a földbirtok államosításával javasolja megoldani. — Ignotushoz: l. Ignotus könyve. BN 1905. jan. 25-i cikk jegyzetét (376. l.) — Mezei Ernő (sz. 1851.) hírlapíró, országgyűlési képviselő. — Jancsó Benedek (1854—1930) történész, publicista. Nagy publicisztikai tevékenységet fejtett ki, több lapot alapított.

II. Székelyudvarhely szencziója

Az 1906. évi magyar politikai válság egyik jellegzetes szimptomája a székelyudvarhelyi eset. A helyzet érzékeltetésére először itt közöljük a koalícióval szimpatizáló A Nap hírcikkét a történetekről: „A székelyudvarhelyi diákok. Február 19-ike, vagyis az országgyűlés szuronyos szétzavarásának a napja, a székelyudvarhelyi református kollégium hetedik osztályának is emlékezetes nap lesz. Ennek az osztálynak a diákjai, felbuzdulva azon a keserves dolgon, ami Budapesten akkor a parlamentben történt, kapuzárás után kimentek a kollégiumból, s hazafias dalok éneklésével bejárták a várost. Egy negyedóráig tartott az egész tüntetés, írják nekünk Székelyudvarhelyről, de a tanári kar olyan súlyosnak tartotta a diákok cselekedetét, hogy csak nagyon szigorú büntetéssel lehetett megtorolni. A város társadalmában is nagy visszatetszést keltett a szigorúság, a diákok pedig levonták magukra nézve a konzekvenciát, kiléptek, elmentek Hajdúböszörménybe, ahol lelkesen fogadták és örömmel vették fel őket az ottani református kollégiumba. Tizenöt diák ott is folytatja a tanulmányait, a többit azonban, mint tudósítónk jelenti, a következményektől mégis csak megriadt tanárság visszaédesgette. A polgárság körében még ezek után is nagy az elkeseredés, egyes tanárokat pedig, akiket a politikai természetű üldözés szerzőinek tart, bojkottáltak is. A Böszörménybe került s jobbára szegény diákok számára pedig gyűjtést kezdeményeztek.” (A Nap 1906.

márc. 21. 5. 1.) — Ezután részleteket közlünk a Székely Újság 1906. márc. 22-i beszámolójából, melyből Ady is idéz glosszájában:

Miért mentek el a fiúk?

A fiúk elmenetelének igaz története, mely tényeken, ténykörülme-nyeken épül íme ez:

Február hó 24-ikén nálunk is mentődött a haza. Koalíciós recipe szerint: Kossuth-nótával, kurjantgatással, ablakveréssel. Az effajta hazamentés a diáknak tilos; a református diáknak itt kétszeresen az. Először tilos, mert ellenkezik az iskola fegyelmi szabályaival, másodsor tilos, mert ellenkezik az internátus nevelési rendjével. Internátus rend és fegyelem nélkül fenn nem tartható. Ez az internátusi nevelés ABC-je.

A diákok ezt a kétszeres tilalmat megszegték. Nem egyenesen, nem nyíltan tették, amint az ifjú, ha hazafi heve elragadja, cselekedni szokott, hanem áliton, ravaszkodva, mintha máris prókátorok lennének. Összebeszélés folytán akként szöktek ki az internátusból, hogy elrontották a zárat.

Mikor 25—30 percnyi honmentés után visszasompolyogtak, a felügyelő tanár megcsipte őket, még ha sérelmet is szenved ezen megcsípés által a Beteg—Pál—Ernö-féle szenthazaffyság.

A fiúk először tagadtak. Dehogysis rontották el ők a zárat! A kapu nyitva volt. Bátran kísétálhattak. Minthogy azonban a „legkerekebb tagadom” sem használt, kénytelenek voltak beismerni, hogy közös megállapodás szerint egyikük feltörte a kaput, és tényleg részt vettek a beteg-páli honmentésben. Azt azonban nem árulják el, ki volt az ajtónyitó. A nyílt beismerést tiltja a honfyybecsület.

A tanári kar tehát kénytelen volt a büntetést egyformán szabni ki minden fiúra.

És ki is szabta . . . A tanári kar febr. hó 27-én tartott ülésén törvényes hatáskörében a következő tartalmú határozatot hozta:

1. A kapu feltörésért, engedelem nélkül történt kimenetelért, mint az internátus nevelési rendje ellen elkövetett vétségért minden részesnek a magaviseletből kapott fokozata egy fokkal alább szállítatik, és a nyereadó bizonyítványba beiratik.

2. A középiskola fegyelmi szabályai által tiltott politikai demonstrációban való részvétel büntetése: a részesek szabadságának megszorítása husvétig, ami egész világosan azt jelenti, hogy „az internáltak” az igazgató engedélye nélkül az intézetten kívül szórakozásokban részt nem vehetnek. Azaz: a szabadsággal történt visszaélés után a szabadság megszorítottatik.

3. Ezen büntetés sem most, sem a jövőben nem vonja maga után a jótétemények elvonását, és nem befolyásolja azoknak adományozását, valamint a jövő tanévi felvételt sem.

Ezt a 3-ik pontot olyan komolyan vette a tanári kar, hogy ösztöndíjat adományozott a büntetés kimondása után több, egyébként érdemes tettesnek.

A fiúk a határozatot túlságosan szigorúnak vélték. A kihirdetés után (febr. 28. de. 10—11.) a 4-ik órára már be sem mentek az osztályba, hanem magukkal ragadva osztályuknak a fegyelmi vétségben nem részes tanulóit is, az alsó udvaron tanakodtak, azaz sztrájkoltak.

A fiúk márc. 1-én, mintha megnyugodtak volna a tanári kar által rájuk mért büntetésben, tényleg bementek az osztályba, és hallgatták a tanítást. De a tilalom ellenére bement kitiltott társuk is, akit az igazgató — érvényt szerezvén tilalmának — kiutasított.

A fiúk szolidaritása 23 tanuló sztrájkjában nyilvánult. 1-én délután már nem mentek iskolába. Távíratoztak Debrecenbe, Marosvásárhelyre, H.-Böszörménybe a „7-ik osztály” aláírással. Kérdezősködtek a felvételők iránt azzal a megokolással, hogy itt nem maradhatnak, mert „hazafias tüntetésben történt részvételük miatt túlságos szigorral” sújtja őket a tanári kar.

Az új folyamán. egy 4 tagú deputációt küldtek az igazgatóhoz, azzal a megbízással, hogy a Tanári Karhoz címzett „Nyilatkozat”-ukat adja át. A 21 tanuló által aláírt nyilatkozat tartalma: a 7-ik osztály „volt” növendékei arra kéri a tanári kart, hogy tekintse őket az intézetből kilépetteknek attól a perctől kezdve, hogy sztrájkba léptek addig is, míg a szülői beleegyező nyilatkozat megérkezik.

A tanári kar ugyanazon a napon 3-ik ülésre jött össze. Egyebet nem tehetvén tudomásul vette a kilépési szándékot azzal a kijelentéssel, hogy nem zárkózik el az elől, hogy a tanulók ügyét a szülők esetleges kérésére tárgyalás alá vegye az intézet előljárósága.

Ugyancsak márc. 2-ikán délután tárgyalta az ügyet az előljáróság. A tanári kar határozatát mindenben igazságosnak s a lehető leghumánusabbnak ismerte el és megerősítette.

A távozni szándékozók közül visszavonták kilépésüket 5-en, maradtak a távozni akarók 16-an.

Március 13-án az összes tanulók megjelentek a tanításokon, 14-ikén azonban már elmaradt az a 4 tanuló, a kiknek a szülei a visszavételt még nem kérték.

A végleges visszavételről szóló előljárósági jegyzőkönyv 14-én hitelesítettetett. 15-én a nemzeti ünnep miatt a tanítás szünetelt. Az előljárósági határozat kihirdetése márc. 16-ikának de. 9 órájára volt kitűzve.

Ámde ezt megelőzőleg már 15-én este és 16-án reggel 8 óra előtt régebb idő óta a zsebükben hordott, tehát ütdokártyának tartogatott szülői beleegyező nyilatkozatokkal ismét kilépési nyilatkozatot tesznek a fiúk, s azt az előljárósági határozat kihirdetése után is fenntartják.

E nyilatkozatok akkor is a zsebeikben voltak, amikor visszavételüket kérték ők és szüleik!

A tanári testület ebben az ügyben márc. 16-án tartotta utolsó ülését; kimondotta, hogy a fiúk kilépését véglegesen elfogadja. Rendezzék tartozásaikat 12 óráig, és távozhatnak. Megtörtént. Márc. 16-án déli 12 órakor 12 hetedosztályú tanuló megvált az intézettől.

Ez a fiúk elmenetelének mindenben igaz, mindenben hű, mindenben becsületes története, melynek minden szaváért, minden fórum előtt helyt áll írója.

Erdekes és tanulságos kis történet. Igen érthetően beszél mindazok előtt, akik a pszichológus fülével hallják a tények beszédjét.

Szóaltassuk meg ezt a beszédet, hacsak egy szóra is.

(Az itt következő bekezdést idézi Ady glosszájában. L. 166. 1.)

III. A Potemkin

A Potemkin megint híreket küld a világnak. Smidt hadnagy kivégzése megint lázba hozta a híres hajót: A Potemkinnel kapcsolatban I. Jegyzetek a napról. II. A poéták. BN 1906. jan. 25-i cikk jegyzetét. (379. l.) —

Smidt, P. P. (1867—1906) hadnagy az 1905 novemberében kirobbant szesztopoli matrózfelkelés vezetője volt. Több társával együtt kivégezték. Mj: (Székelyudvarhely szenzációja) Na (117.) Vp (177.)

122. *Donkin Edvard*. BN 1906. márc. 24. 5. l. — Hírek — Ódi
Ady cikkének megértéséhez közöljük a BN 1906. március 26-i számának A vallás kalandora c beszámolóját Donkin életéről:

A vallás kalandora

Londonból írják: Érdekes kalandor halt meg az angol fővárosban Edvard Rufan Benedict Donkin volt a neve, s apostoli vikáriusnak, a római katolikus egyház Santa-Croce megyéje címzetes püspökének mondta magát. Donkin különböző papi ruhákban járt, legutóbb katolikus főpapi reverendában, az újján püspöki gyűrűvel, s a kezében pásztorbottal, amelyre törékeny teste támaszkodott. Nem volt öreg ember, noha annak látszott. 1891-ben, mint egészen fiatal ember vándorolt ki Angliából Ausztráliába. Ott hamis doktorátussal fölvetette magát a benediktinusok kolostorába és két évig ott maradt. Ekkor visszatért Angliába. Hamisított bizonyítványokkal igazolta, hogy az angol egyház papja s a Bath and Wells egyházkerületben kurátori állást nyert. Az állást elvesztette s ekkor újra katolikus szerzetessé lett. Glastonburyben francia kolostorba lépett, és innen Downside-be ment, a franciskánusokhoz. Mint francia barát pénzt vett föl a kolostor nevében; s mint franciskánus végigkoldulta egész Anglia papságát, amíg csak lehetett. 1894-ben azután, szeptember valamelyik napján a Manthony-apátság előtt jelent meg a kocsija, és Donkin az apáttal, a köztiszteletben álló Ignatius páterrel akart beszélni. Elmondta neki, hogy angol kurátor, s szeretne a katolikus hitre áttérni. Kijelentette továbbá, hogy nagy birtokai vannak, s minden vagyonát az apátságra akarja hagyni. Az apátnak annyira megtetszett Donkin, hogy nyomban — kifizette a kocsiját, s szerződtette magántitkárának. A kalandor az apát minden levelét elfogta. Azután elkísérte Ignatiust egész Anglián végighúzódo misszió-útjában, de végül is kiismerték, az apát nyilatkozatot adott ki ellene a lapokban. Donkin ezután a kontinensen élt, az angol egyház papjának adta ki magát és igen jól folyt a sora. Svájcban egy előkelő fiatal angol hölgygel eljegyezte magát. A menyasszony apjától ötezer frankot vett kölcsön, s azután eltűnt. Utóbb Rómában vendégszerepelt, de egy igazi angol szerzetes leleplezte. Most Amerikában próbált szerencsét. Az ó-katolikus egyházat kereste föl, és Vilatte érsek 1896-ban pappá szentelte. Mint Santa Croce püspöke járta be az Egyesült-Államokat, és mikor Vilatte érsek kijelentette, hogy Donkint csak pappá szentelte, a kalandor nyilatkozattal felelt, amelyben az érseket — kétes múltú embernek mondta. Clevelandban maga alapított templomot, sok hívőt szerzett, akik szerették és pénzelték. A dolog megint botránnyal végződött, s a püspök Olaszországba utazott. 1903-ban Rómában tartózkodott, Benedetto Donkin gróf néven, s itt két hónapot ült csalásért. 1905. júliusában Donkin megíratta az újságokban, hogy a római katolikus egyház Svájc déli részébe apostoli vikáriussá nevezte ki. Utóbb Oxfordban bukkant föl, s azt a házat bérelte ki, amelyben azelőtt a benediktinusok laktak. A házat benediktinus oratoriumnak keresztelte el, s innen elárasztotta az egész világot kolduló levelekkel, amelyeken három püspök ellenjegyzése volt ott. Az üzlet azonban nem jövedelmezett eleget. Bexhillben Donkin egy gazdag özvegyet fosztott ki. Innen Dieppe-be menekült, ahol azonban letartóztatták és kiadták. Lewesben törvényszék elé került, de oly ügyesen védte magát, s papi szerepét oly kitűnően játszotta el, hogy fölmentették.

Azt mondta, hogy a vád pusztán a katolikus egyház bosszúműve. Bexhillbe tért azután vissza, s ott élt, amíg januárban komolyan megbetegedett. Ekkor Londonba ment, s most ott fejezte be kalandos életét.

123. *Csebi Tatár*. (A Nemzeti Színház bemutató előadása) BN 1906. márc. 25. 8. 1. — Színház — Dyb

Fényes Samu: L. A csöppség. BN 1906. okt. 15-i cikk jegyzetét (314. l.).
Herczeg Ferenc: L. Halálharang. BN 1906. márc. 11-i cikk jegyzetét (418. l.).
— *Lampérth Géza*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét.
— *Odry Árpád*: L. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16. (314. l.). — *Rózsahegyi Kálmán*: L. Veér Judit rózsája ic. jegyzetét. — *Ligeti Juliska*: L. Küllickrankie herceg. BN 1905. febr. 1-i cikk jegyzetét Uo. 356. l.

Mj: VT (396.) Vp (178.)

124. *A számár Gorkij*. BN 1906. márc. 25. 10. 1. — Írók és könyvek — Ady Endre

Mi nem szereljük Gorkijt: sok trással bizonyítottuk már: Ady több cikkében írt ironikus hangon Gorkijról: L. Barnum és Andrejeva lovagja. BN 1905. jan. 30. AEÖPM VI. 36. l.; Jegyzetek a napról. III. Hol van Gorkij? BN 1905. aug. 13. Uo. 243. l.; Jegyzetek a napról. III. Gorkij. BN 1905. szept. 30. Uo. 288.; Maxim Gorkij. BN 1905. nov. 8. (272. l.); Gorkij és Andrejeva. BN 1906. ápr. 18. (207. l.) — *A számár Gorkij a napokban Berlinben imnepeltette magát.*: Az újságok hírt adnak róla, hogy Gorkij Berlinben van, ahol ünneplik. A BN 1906. márc. 13-i számában pl. a következő rövid hírcikk jelent meg: Maxim Gorkij, aki tudvalevőleg néhány nap óta Berlinben tartózkodik — mint lapunknak onnan táviratozzák — tegnap feleségével együtt megjelent a Deutsches Theaterben, ahol műveiből felolvasást és előadást tartottak jótékony célra. A színház zsúfolásig megtelt. Mély hatást keltett az Éjjeli menedékhely harmadik felvonásbeli néhány jelenetének előadása. Andrejeva színésznő, Gorkij barátnöje játszott a Natását, és kellemes orgánumával nagy hatást tett. — *Eüenben a sorok között elárulják, hogy a mórák és pósák végleg elhatárolódnának rajtuk, ha ők célhoz érnek*: Móra István (1864—1957) népies elbeszélő és verselő, Móra Ferenc bátyja. De vonatkozhatnak Ady szavai Móra Ferenc korai népies verseire is. — *pósák: Pósa Lajosok.* — *Mi csináljuk a magunk szabadságharcát. Magyarabb ez, mint az önöké*: Vö.: Irodalmi háborgás és szocializmus c. cikkének alapon-dolatával. (VT 49. l.) — *Mert mi nem csupán a Fazekas Ágostonok kis dolga-ira figyelünk*: Fazekas Ágostonhoz: 1. Diákok népállama. BN 1906. márc. 6-i cikk jegyzetét (417. l.).

125. *Ecce ego*. BN 1906. márc. 25. 10. 1. — Írók és könyvek — (A.)

Ilyen ember például Kulcsár Ferenc is, az Ecce Ego verseskönyv szerzője: ecce ego: ime én. Kulcsár Ferenc századeleji fűzfapoéta, nevét még az irodalmi lexikonok sem őrzik. — *Zempléni Árpád* (1865—1919) költő, műfordító. — *Nessun maggior dolore*: Nincs nagyobb fájdalom (Babits fordításában: Nincs semmi szomorúbb. .). Közismert szállóige Dante: *Divina Commediájából*.

Mj: VT (160.)

126. *Aknay Tibor*. BN 1906. márc. 25. 10. 1. — Írók és könyvek — (A.)

Aknay (Adler) Tibor: (1882—1922) előbb aktív katonatiszt, majd külügyminisztériumi főtisztviselő, versei és novellái jelentek meg a lapokban. Munkája: Bende Gábor és egyéb rajzok.

Mj: VT (160.)

127. *A Tulipán-kert tragédiája.* — Nemzeti tüntetés osztrák gyártmánnal — BN 1906. márc. 27. 6. l. — Hírek

A cikk névtelen, de hangneme, gondolatmenete, egyes fordulatai kétséget kizáróan Ady szerzőségét tanúsítják: „Márciusi hajnalra alighogy kivirult: megeste a dér a Tulipán-kertet. Csúnya dér, bécsi dér: hullt belőle a hívő, magyar hívekre is. . . Ezen is beteljesült a magyar átok.” „A Kossuth Lajos utcán lelkes mágnás-asszonyok tegnap Bécs jóvoltából tüntethettek Bécs ellen. Nomen est omen: nem hiában a Bécsi utcán kellett megrendelni a tulipánokat.” „Íme: a mi szabadságharcunk bús tragikomédiája. És még csak nagyon meg sem lephet bennünket. Nem bírnuk Béccsel és Ausztriával.” „Keserű eset a Tulipán-kert esete. Keserű és szimbólumosan tanulságos. Nem jól csináljuk mi a dolgainkat. Piknik-ötletekkel nem lehet hazát menteni.” De Adyra vall az ilyen jelzőhasználat is: „Sírivalóan komikus panama”, Keserű és szimbolikusan tanulságos” stb. Ady szerzőségét bizonyítja végül az is, hogy be van szöve a cikkeibe Ady egyik legkedvesebb, többször idézett népies dala: Az alispán kalapomhoz rózsát tett.”

Ady cikkének megértéséhez a BN 1906. márc. 24-i hírcikke alapján ismertetjük a Tulipán-kert létrejöttének körülményeit: Március 15-én egy hölgytársaságban fölmerült az az eszme, hogy a nemzeti érzés ápolására s híveink egy táborban való egyesítésére országszerte mozgalmat szerveznek. Hogy a nemzeti érzés hívei ez érzésüknek külsőleg is jelét adják, közös jelvény viselésében állapodtak meg. E jelvényül a régi magyar díszítések motívumát, a tulipánt választotta Burger Lajos, aki a jelvényt háromféle kivitelben is elkészítette, Fischer Emil fővárosi porcelángyáros pedig vállalkozott a jelvény terjesztésére. A hölgyek felhívással fordultak most mindenkihez, aki az eszme híve, hogy csatlakozzék a mozgalomhoz, melynek célja állásfoglalás minden nemzeti törekvés mellett, a nemzeti érzés ápolása a családban és a nevelés terén, minden fényűzés mellőzése, míg az ország nyomora tart, a nemzeti önállóságot célzó törekvések előmozdítása és a magyar ipar pártolása. (6. l.)

A Nap 1906. márc. 27-i cikkét, mely az egész tulipán botrányt kiváltotta, s Ady cikkének is alapjául szolgált, itt közöljük:

A meggyalázott tulipán

Ausztriában készült a zománc A szerződést felbontották

A magyar hazafias nők ideális mozgalmán, a tulipánviseletet, amely etikai célzatai mellett a magyar ipar fellendülését is célozta, felháborító módon kompromittálták. A tulipánt ugyanis Bécs segítségével készítette el a jelvények gyártásával megbízott magyar iparos, Fábry J. és társa.

A rendelők és a vállalkozó kötötte szerződés világosan meghatározta, hogy a tulipán kizárólag csakis magyar ipar terméke lehet. Ezt a szerződést Fábry teljes mértékben figyelmen kívül hagyta és a jelvények tűzzománcolását egy bécsi email-gyárral készítette. Ennél otrombábban már igazán nem sérthette volna meg ezt a magasztos mozgalmat, mely szent céljaul egyebek közt azt is kitűzte, hogy az osztrák ipart kiküszöbölí Magyarországból.

Kétségtelen bizonyosságot szereztünk arra nézve, hogy a tűzzománcolás bécsi munka. Maga a vállalkozó, Fábry István, megjelent a Nap szerkesztőségében és bevallotta a kétségbeejtően szomorú tény, azzal védekezvén, hogy Magyarországon lehetetlenség lett volna ily rövid idő alatt a kívánt készletet előállítani. Ez a védekezés szintén nem áll meg. Nem pedig azért, mert Budapesten négy olyan ismert cég van, amely kitűnő tűz-zománcozást

végez és ez mindenképpen kiállja a versenyt a bécsi gyártmánnyal. És pedig: Első magyar címer- és jelvénygyár, Iparművészeti Múzeum, Janusek Sándor ékszerész és Hilbert tanár emailkészítő intézete. Az bizonyos, hogy Bécsben az emailpar nagyobb virágzásnak örvend, mint Budapesten, és éppen ezért ott olcsóbb is az emailrozás. Tisztán nyereszkesedéssel alapul tehát Fábrynak az eljárása. Néhány fillérenyi haszonért akarta kompromittálni a magyar nők gyönyörű mozzalmát.

Bécs joggal röhöghet a markába. Megegett az az óriási dolog, hogy Magyarországon áramlat indul meg az osztrák ipar ellen és ugyanakkor e révén osztrák iparosok jutnak keresethez.

Megdöbbenő fölfedezésünket Fábry menten jelentette Fischer Emil porcellángyárosnak, aki a tulipánoknak kizárólagos elárúsítója. Fischer úr telefonon közölte velünk, hogy ő Fábryt kifejezetten arra kötelezte, hogy a jelvényeket kizárólag magyar anyagból és magyar iparosoknál készíttesse. Most, hogy megtudta, hogy Fábry szerződéses kötelezettségének legfontosabb kikötését súlyosan megszegte, a vele kötött szerződést nyomban föl-bontotta s az újabb tulipánokat más iparosnál csináltatja.

Egyelőre, ámbár a dolog befejezve még nincs, határtalan örömünkre van, hogy ezt a kedves és gyönyörű magyar ideát kiragadtuk abból a kapzsiságból, amely Bécsnek szolgáltatta ki, és könnyen az óriás arányokban megindult mozgalom kompromittálásra vezethetett volna.

Olvassom az Esti Újságban, hogy mintha „Isten angyalai szörnák” a nevezetes tulipánokat: Az Esti Újság 1906. márc. 26-i számának A tulipán legenda című cikkében többek között ez olvasható: „Mintha Isten angyalai szörnák a magyaroknak, és minden magyar ember úgy kap rajta, mint Isten angyalainak adományán. Boldogan fogadja, kebelére tűzi, és úgy érzi, hogy mellére szállván e virág, szíve egyszeriben megtelik meleg imádsággal.” „Mintha a kalásznál is kedvesebbé lett volna a magyarok millióinak ez a gyümölcstelen virág; mert hiszen meg vagyon írva: „nem csak kenyérral él az ember”

A tulipán botrány ezzel nem ért véget, tovább gyűrűzött a lapokban, kiben-kiben annak pártállása szerint, védve vagy támadva a mozgalmat. Itt közöljük a BN 1906. márc. 28-i és márc. 29-i cikkeit a fejleményekről, melyeket stílusuk s egy-egy fordulatuk árulkodása szerint Ady is fogalmazott:

A bécsi tulipán
(Magyar tüntetés osztrák gyártmánnyal)

Budapest, március 27.

Mikor mai lapunkban közreadtuk azt a pokolian keserű és nevetségesen szégyenteljes leleplezést, amivel a Nap fagyasztotta le a frissen fakadt tüntető tulipánokat, megírván róluk, hogy a magyar ügy mellett való tüntetés céljából kiesztelt jelvények osztrák gyárban készültek, el voltunk készülvén rá, hogy a koalíciós sajtó konok letagadással fogja elhallgattatni akarni egy ország homéri kacagását. Úgy is történt. Az egyik egyszerűen, de annál vakmerőbben kijelenti, hogy az egész állítás rút hazugság, komisz rágalom. A másik már meg is gyanúsította hű szövetséges laptársát, célozván rá, hogy az egész hajsza üzleti manőver, konkurrenszek irigységének hadjárata. A harmadik diszkréten tévedésről beszél, melyet arra akarnak kilyasztani, hogy kompromittálják a szép mozgalmat.

Ma aztán A Nap alaposan ráteríti a vizes lepedőt ezekre a cáfolatokra, de egyben a szegény tulipánokra is. Laptársunk ugyanis egyszerűen kinyomoztatta Bécsben a gyárost, ahol a tulipánok készültek, s megállapítja,

hogy az az osztrák zománcozó, akinél Fábry gyáros a magyar tulipánokat, a hazafias magyar érzés ez új jelvényét rendelte és csináltatta, Emaillieur Geisfuss, lakik a Neubaugasseban. Ő szállította mindazokat a tulipánokat, amelyek tűzzománcozáson mentek keresztül. A melltűhöz való kellekeket pedig szállította a „Werkzeuge-Handlung zu den drei Rittern”, amelynek üzlete a Burggasseban van.

Hát ez bizony kellemetlen kis fordulat, s a tulipán-liga vezetői s reklámzóái nem igen lesznek hálásak laptársuknak, aki a tulipános lelkesedés megóvására erről a titokról a leplet lerántotta. Mi azonban őszintén köszönjük neki, hogy elvégezte ezt a felderítő szolgálatot — ha a tulipánoknak be is fellegzett vele.

Mert ezeket a szegény, ártatlan tulipánokat most már ugyan semmi hazafias napsugár életre nem kelti, úgy lefagyasztotta őket ez a kis bécsi szellő. Mert a leleplezés még csak nem is pusztán ennyi! Fábry gyáros, aki-nél a tulipán-liga a jelvényeket megrendelte, maga is töredelmes vallomást tett. Bevallotta, hogy igenis a tűzzománcozott tulipánokat Bécsben készítette, mert Budapesten drágábbak, másrészt nem is tudta, hogy az üzlet oly arányokat fog ölteni, hogy neki azért kemencét állítani érdemes. Kemencéje pedig nem volt és most sincs. Sőt nyilatkozott a másik érdekelt fél, Fischer Emil porcelángyáros is, akit a tulipánok egyedüli árusítójával nevezett ki a bizottság. Fischer Emil ugyanis azt a kijelentést tette, hogy előtte is világos lévén a történet visszaélés, Fábry Istvánnal, aki kötelességének legkardinálisabb pontját meggyalázta, a szerződést haladéktalanul felbontja.

Am történet még cifrább dolog is a hazafiság szent jegyében. Fábry István ugyanis, hogy útját szegje valahogy a botránynak, egyszerűen meg akarta vesztegetni az említett lap szerkesztőségét, csak hogy hallgassa el a bécsi panamát. Miután ugyanis — saját kijelentése szerint — ő ezzel a bűnével szerződésének világos szövegét kijátszotta és tehát az egész nagy üzlet könnyen elveszhet így a számára, azon könyörgött a reakciónak, hogy vét-két hallgassa el, és ezért minden anyagi áldozatra kész. Mikor a lap az erkölcs-telen ajánlatot kereken visszautasította Fábry azt ajánlotta fel, hogy a bűndíjat jótékony-célra adná, azt a választ kapta, hogy semmi körülmények között ez a dolog elhallgattatni nem fog, de ha mentésére bármit mondani tud, díjtalanul közli azt. Fábry hálás hajlongások között távozott azzal, hogy félórán belül eljuttatja nyilatkozatát. Nyilatkozata azonban elmaradt. E helyett alig félórára telefonon jelentkezett Fischer Emil porcelángyáros, és minden áron A Nap felelős szerkesztőjével kívánt beszélni és az volt a kívánsága, hogy A Nap felelős szerkesztője látogassa őt meg, vagy adjon más alkalmat a vele való találkozásra. Az újság erre telefonon azt a választ adta neki, hogy amennyiben a tulipán-kérdéssel kapcsolatban van valami kívánsága, ezt telefonon is bizvást jelentheti. Fischer Emil erre azt közölte a lappal, hogy ott van nála Fábry István, nagy megütközéssel hallja, amit hall, és hogy a maga részéről is a legnagyobb anyagi áldozatokra hajlandó, csak hogy a dolog hamu alá takartassék. Am a lap Fischernek is értésére adta, hogy megbotránkozással utasít vissza minden ilyen kísérletet.

Eddig van egyelőre. A lelkes magyarok bécsi tulipánt viselnek, a gyárossal pedig a szerződést felbontotta a szállító. Attól félnék azonban, hogy ez már nem igen segít se a bécsi tulipánokon, se az egész tulipános-mozgalmon. A bécsi tulipánból azért mégsem lesz magyar tulipán, s Ausztria azért mégis joggal a markába nevethek.

No de azért tán mégsem megy tönkre Magyarország, ha a tulipánok ezek után le is kerülnek a hazafiúi keblekről! Csak egyéb bajunk ne legyen!

A tulipán-botrány

A tulipán körül kifejlődött virágcsata elkezeredetten folyik tovább. A koalíció lapjai meglepő, szinte gyanús hévvel védelmezik a hazafiság jelvényévé avatott tulipánt, tűzokádó dühvel igyekeznek elfojtani azt a fölfedezést, hogy a magyar ipar kultuszának szimbólumát Bécsben gyártották. A Nap, amely a tulipán-panamáról a leplet lerántotta, ezzel szemben ma újabb hiteles adatokkal bizonyítja leleplezése igazságait. Fischer és Fábry mentegetőzésével szemben kiderítette, hogy a háromkoronás tulipánokat egytől-egytig Bécsben gyártották. A Nap szakértői véleményt kért Tarján Oszkár ötvös-művésztől, aki a tulipánck megvizsgálása után kijelentette, hogy a zcmáncozott hárcmkoronás tulipánckat Fischer Emil nem Budapesten készítette. Budapesten csak ma fogtak a tulipán-gyártáshoz, s a jelvényeket nem tudják zománcozni, ehelyett színes lakkal festik. Morzsányi József, akire Fischer, mint a zcmáncolt tulipán készítőjére hivatkozott, kijelentette, hogy nála senki sem rendelt ilyen munkát. Fábry István egyik segédje szintén elárulta, hogy a háromkoronás tulipánt Bécsben csinálták, sőt még a hozzávaló tőt is Bécsből hozták. A tulipánügy leleplezéséhez a Népszava mai száma is hozzájárul, hogy a tulipán-ötlet a koalíciós vezérfiúk egy március elején tartott titkos értekezletén született. Az volt a tervük a tulipánkelettel, hogy a bezzérlő pénzekből kétmilliót alapítványt teremtenek a nemzeti ellentállás céljaira.

128. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 28. 5. l. — Hírek — Pont I. *A pásztorlevelek*

A Bubics ügygel kapcsolatban I. Bubics Zsigmond esete. BN 1906. márc. 30-i cikket és annak jegyzetét (176. és 433. l.).

II. *A hittan-órák*

Szegeden megmondta nekünk az igazságot a japán. De megmondta majdnem az egész Európának. A mi sok szerencsétlenségünket a hittan-órák okozták: Ady glosszájának forrását a BN 1906. márc. 27-i számában találjuk, ahol Japánok és magyarok címmel olvasható: „A kytói egyetemnek egy tanára, dr. Kambe Matas Magyarországon tartózkodik. Jelenleg Szegeden időzik, s egy ottani újság felkérésére cikket írt, amelyben párhuzamot vont a japán és a magyar viszonyok közt. Japánt, írja, főképp erkölcsi különböztetik meg Európától. Tudományt, művészetet Japán Európától vett át, de az erkölcsi nevelés mindig japáni marad. Hittant az iskolában nem tanítanak, hanem erkölctant, mely szerint a legfőbb kötelesség az állam javát előmozdítani. Az egész nemzet voltaképp egy család, melynek feje az uralkodó. Az államban is, a családban is az összekötő kapocs a szeretet, főkötelesség az engedelmesség. Az oktatás minden fokán kötelezők a katonai gyakorlatok, melyeknek nagy lélekemelő hatásuk is van. Ennek a nevelésnek az eredménye — a tudós cikkíró szerint — az a győzelem, melyet a japán nép az orosz túlerő fölött aratott. Egy vezér vagy egy hős nem akarhat diadalt, csak egy egész nép. A magyarok is nemzeti küzdelmükben csak oktatásügyükből várhatnak győzelmet. Óhajtható volna tehát, ha a magyarok nagyobb figyelmükre méltatnák a japán erkölcsöket és oktatást. A két nép rokon, közeledésük, barátságuk mindkettőjük érdekében kívánatos.” (7. l.) — *Emlékszem bizony magam is: nagykárolyi hittan-óráimon tanultam meg a legnagyobb betyárságokat. Hazajövet pedig a zsinagóga mellett kellett eljőnnünk: beverjük a szent ház ablakait:* Ady nagykárolyi piarista diák korára emlékezik itt. A reformátusoknak a piaristáktól külön hittan-órákra kellett járniuk hetente kétszer, s útjuk a zsinagóga mellett vitt el. Az esetet Ady Lajos is említi könyvében. (Ady Lajos: Ady Endre Bp. 1923. 24. l.)

III. Aposztázidák

A vallások emberei általában nem emberek. Megharagudnák a haldokló Bihariakra, megbocsátanak a Battenberg Enáknak: A lapok már egy hete foglalkoztak vele, hogy a haldokló Bihari Sándort felesége kikereszteltette, és a zsidó kórházból átvitte a Vöröskeresztes kórházba. Itt közöljük a BN 1906. márc. 29-i számának híradásából az első bekezdést Bihari haláláról, melyet, mind stílusa, mind mondanivalója tanúsága szerint, Ady is fogalmazhatott:

Bihari Sándor meghalt

Meghalt egy érdemes magyar festőművész: Bihari Sándor, a magyar zsáner festészetnek egyik régi, jeles művelője, akinek a magyar képzőművészet történetében munkái maradandó helyet biztosítanak. Halála nem történt disszonáns akkordok nélkül. Az utóbbi napokban nem annyira művészete révén emlegették, mint inkább egy afférel kapcsolatban, melynek ő valójában azonban, csak szenvedő hőse volt. Betegségére gondolunk, amikor a magával már jóformán tehetetlen művészt felesége kikereszteltette a zsidó-kórházban, ahol már-már haldokolt, és átvitte a Vörös-kereszt kórházba, ahol a nagybeteg művész ma reggel nyolc órakor meg is halt.

Bihari Sándor (1856—1906) festőművész. Párizsban Jean Paul Laurer s tanítványa volt. Nagy kompozíciója az ezeréves kiállításra készült: Zsigmond király Szent László sírjánál. Megfesti Krisztus sírbatételét. Mint zsánerkép festő kitűnően jellemzi a népeletet, ezzel külön iskolát alapított a magyar festészetben. Legfontosabb zsánerképei: Cilinderpróba, Két tűz között, Bíró előtt, Ő nótája, Leánykérő, A falurossza.

Battenberg Ena: I. Jegyzetek a napról. II. Andalúzia 1906. ápr. 10-i c. jegyzetét (446.) I.

Mj: (A hittan-órák): FL (129.) Vp (179.)

129. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 29. 6. l. — Hírek — Pont I. *Sztrájk az Érmelléken*

Hatalmas hír ez: sztrájk tört ki az Érmelléken: Ady cikkének a Nagyvárad 1906. márc. 28-i számában megjelent Sztrájk az Érmelléken c. híradás szolgálhatott alapul: „Az Érmellék szőlősgazdái, mint nekünk Székelyhídról jelentik, kellemetlen meglepetésre virradtak — olvashatjuk a hírcikkben. A szőlőmunkások értekezletet tartottak, melyen kimondták a bérharcot. A munkások az eddigi napszám helyett 16—20 fillér óradíjat követelnek. A gazdák körében a sztrájk annál nagyobb megütközést és aggodalmat kelt, mert a nyitás közvetlen küszöbön áll, s a szőlőmunkások éppen a munka megkezdése előtt állottak bérharcba. A gazdák egyesülete tegnap gyűlést tartott, amelyen már foglalkoztak az előrelátható sztrájk eshetőségével és megvitatták az azzal szemben követendő eljárást. Az egyesület hegybírónak Hajós Emil dr-t választotta meg, aki a szükséges intézkedéseket most, a sztrájk megkezdésekor megtette. A csendőrséget esetleges rendzavarások elkerülése végett megerősítették, sőt lőr szerint egy század katonaságot is fognak kirendelni.”

II. *Vajda Juliánna strja*

Ady glosszájának hírforrását nem sikerült megtalálni.

III. *A bukaresti diákok*

És mégis Bukareszben forradalom tört ki egy francia előadás alatt: A BN 1906. márc. 28-i hírcikke szolgált alapul a glosszájának, mely arról számol be, hogy a bukaresti diákság tüntetést rendezett egy műkedvelői társaság

francia nyelvű színházi előadásai ellen. A zavargásnak két halottja és több mint háromszáz sebesültje van. A zavargás előzményei a következők:

„Az »Obolul« jótékony nőegyesület, amelynek Mária trónörökös nő az elnöke, mára és szerdára jótékony célú színelőadást hirdetett a bukaresti nemzeti színházban. A színelőadást francia nyelven akarták megtartani, hogy a Bukarestben tartózkodó idegenek is minél számosabban jöjjenek el. A román diákság a francia nyelvű előadások ellen foglalt állást. Tegnap este a színházterén lévő nagy sörcesszernyőben gyűlt össze a diákság. Sok heves beszédet mondtak, s a többi között Jorga egyetemi tanár is beszélt. A diákság elhatározta, hogy a színházi előadás megtartását minden áron megakadályozza. Hat órákor kivonult a diákság, amelyhez számos polgár is csatlakozott, a színházterre, ellepte az odavivő összes utcákat, és a színházhoz való közlekedést lehetetlenné tette. Nagyszámú rendőri készülség vonult ki a diákok ellen, ezek azonban kővel dobálták meg a rendőroket, akik csakhamar tehetetleneknek bizonyultak a nagy tömeggel szemben. Erre a katonaság kirendelését kérték.

— — — — —

A zavargásnak rendkívül sok sebesültje van. A rendőrség hivatalos jelentése két halotról és több mint háromszáz sebesültről tesz említést. A színházat kórházzá alakították át, és ideiglenesen ott helyezték el a sebesülteket. Eddig több, mint száz embert tartóztattak le. A katonák közül is sokan megsebesültek. A városban egész éjjel katonai őrzésként cirkáltak. Több helyen megtámadták az őrzésként, vagy petárdákat dobáltak elükük. A merénylőket elfogni nem tudták.”

Másnap a diákság gyászszólamok alatt tüntetett a francia cégtáblák ellen. A diákok a francia követség elé vonultak, és egy küldöttség felment a követhet, s biztosította őt, hogy a tüntetés nem Franciaország ellen irányul, csak azok ellen a románok ellen, akik nem becsülik hazájuk nyelvét. Innen a közoktatásügyi minisztérium elé mentek, és egy küldött kérte a minisztert, hogy a színház igazgatóját függeszesse fel állásától. A miniszter védelmébe vette az igazgatót, mire a diákság kijelentette, hogy ha az igazgatót három napon belül el nem távolítják, az összes román diákság sztrájkba lép. A diákság ez elhatározásának állítólag az az oka, hogy az igazgató durván bánt egy küldöttséggel, mely a francia előadás beszüntetését kérte tőle. Hír szerint még bottal is nekitámadt a nála tisztelő ifjaknak és többeket megütött, egynek fejét is bezúzta. Másnap a jassy diákság egy nagyobb csoportja érkezett Bukarestbe, hogy társaik mozgalmát támogassa, s az együttérzést tolmácsolja. A bukaresti helyőrséget készenlétbe helyezték. Jorga egyetemi tanárt, aki a diáksághoz beszédet intézett, vizsgálat alá helyezték. Végül a lap arról tudósít, hogy a diákság elhatározta, a katonaság és a csendőrség ellen panasszal fordul a Luganóban időző királyhoz. Az egyetemet pedig valószínűleg két hónapra be fogják zárni. (BN 1906. márc. 29.) — Ady máskor, mikor a román diákok progresszív célokért szállnak síkra, üdvözli őket. L. A román gimnazisták. BN 1907. júl. 20-i cikkét Na 166. l.

Mj: (Sztrájk az Érmelléken): Na (120.) Vp (180.)

130. *Az ördög cimborája.* (Bemutató előadás a Vígyszínházban) BN 1906. márc. 29. — Színház — Dyb

Shaw, B.: L. Sherlock Holmes kalandjai BN 1906. febr. 22-i cikk jegyzetét (411. l.) — *Góth Sándor, G. Keletész Ella:* L. A paradicsom. BN 1905. jan. 28. AEÖPM VI. 354. l. — *Hegedüs Gyula, Fenyvesi Emil:* L.

A szaharai konzul 1905. jan. 13. Uo. 343. l. — *Kiss Irén*: L. Dr. Klausz. BN 1905. dec. 30-i cikk jegyzetét (366. l.).

Mj: VT (397.)

131. *Bubics Zsigmond esete*. BN 1906. márc. 30. 1. l. — Vezércikk — (A.).
Bubics Zsigmond (1821—1907) kassai püspök, történész, archeológus. Nagyobb önálló művei: Cornaro Frigyes velencei bécsi követnek jelentése Budavár visszavételéről, Az Eszterházy-család története, Eszterházy Pál Mars Hungaricusa. — A Bubics körüli botrányok több hónapban át foglalkoztatták a sajtót és az egész magyar közvéleményt. Az ügy azzal kezdődött, hogy az agg püspök nem riadva vissza a vesztegetésektől sem, meg akarta szerezni magának a kalocsai érsekséget. Segítségére volt ebben személyi titkára, Hajnóczy József újságíró. Hajnóczy egy bécsi útja alkalmával megismerkedett Krafhert Elzával, aki a bécsi nunciatúra titkárával bizalmas viszonyban állott. A hölgy magára vállalta az ügy elintézését, s e célra Bubics személyesen adott át neki egy nagyobb összeget. És tényleg történetek lépések a nunciatúránál Bubics érdekében. Amint erről a BN márc. 27-i tudósítása beszámol, a nunciatúra ajánlotta is Bubicsot a kalocsai érsekségre. Hajnóczy, hogy ezt igazolja, át is adta Bubicsnak Merry de Val pápai államtitkár levelét, amelyben arról van szó, hogy a kassai püspök biztosan számíthat a kinevezésre. Közben azonban a magyar kormánynek tudomására jutott, hogy Bubics milyen úton akar a kalocsai érsekséghez jutni és mellőzte. A püspök erre agg korára hivatkozva, de nyilván külső nyomásra is, visszavonult, és átadta az egyházmegye kormányzását Fischer-Colbri Ágost segédpüspöknek. Fischer-Colbri a Pázmáneum igazgatója, állítólag — amint ezt a Népszava 1906. ápr. 1-i száma írja — jezsuita titkos főnök volt és szerepe volt abban, hogy Bubics ne kapja meg a kalocsai érsekséget.

1906. január hónapban Tost Gyula, akkor még közalapítványi királyi ügyigazgató (nem sokkal később vallás és közoktatásügyi miniszter) Bubics-csal a püspöki javadalmak, valamint az egyházmegye átadásáról tárgyalva a püspöki javakban nagyobb hiányt fedezett fel. Ezek fedezetének biztosítására kizárólagként lefoglalta Bubics Kassán és Kehlburgban lévő összes ingóságát, és intézkedett, hogy a püspök kehlburgi ingatlanára táblázzák az adósságokat. Közben azonban kiderült, hogy a püspök birtokán már László Fülöp budapesti műkereskedő javára 55 000 korona adósság van. Bubics ezt az adósslevelet „tévedésen alapulónak” jelentette ki, így került az ügy a rendőrségre, ezzel vette kezdetét egy hónapokig tartó tortúra, botránykampány Bubics személye körül.

Kiderült többek között, hogy Bubics nemcsak a püspöki javakat kezelte hűtlenül, hanem az Eszterházy kincseket is, melynek kurátora volt, továbbá, hogy a churi misepénzekkel, melyeket a svájci churi püspökségből küldtek katolikus propaganda célokra, nem tud elszámolni. Nevek sora tűnt fel, akik valami módon mind a püspök kegyeiből éltek. László Fülöp mellett különböző régiségkereskedők, ügynökök csalták már évtizedek óta rendszeresen az egyre szelülőbbé váló aggastyánt. Előkerült Toldy László fővárosi levéltáros neve, ki hosszabb ideig a püspök kegyeltje volt, majd Hajnóczy Józsefnek a püspök személyi titkárának az alakja. Hajnóczy öt éve volt Bubics titkára, azzal hívta fel magára a püspök figyelmét, hogy egy illusztrált munkában megírta a püspök életrajzát. Hajnóczy különböző ürügyekkel kisebb nagyobb összegeket csalt ki a püspöktől. Elhitette pl. Bubicsal, hogy ő van kiszemelve kalocsai érseknek, de Majláth erdélyi püspök intrikál ellene, és egy erdélyi pappal röpiratot akar íratni Bubics ellen. Tanácsos volna tehát a papot megvesztegetni és Amerikába szöktetni.

Bubics erre a célra 17 000 koronát adott át Hajnóczinak. Később kiderült, hogy az egész dologból egy szó sem volt igaz.

Meráni Berthold kölyök korában jutott Kalocsára: Berthold herceg Gertrúd királynénak, II. Endre magyar király feleségének volt az öccse. Huszonöt éves korában került a kalocsai érseki székhelybe. — *Igy gondolhatta ezt Bubics Zsigmond, aki pásztorlevelei szerint szociológus volt a javából. Akinek tehát ismernie kellett II. Endre korát:* Bubics Zsigmond pásztorleveleiről a BN 1906. márc. 27-i számában ez olvasható: "Bubics püspök pásztorlevelei mindig híresek voltak. Különösen emlékezetes az a pásztorlevél, amely másfél esztendő előtt jelent meg. Ezzel a pásztorlevéllel, amely azzal keltett feltűnést, hogy a modern társadalomtudomány alapján állt, annakidején vezércikkben foglalkoztak a lapok." — II. Endre (ur. 1205—35) magyar király uralkodása idején volt a Bánk bán-féle felkelés, amikor Bánk megölte Gertrúd királynét. Jól jellemzi az akkori állapotot, hogy Péter délvideki földesúr kivételével az összeesküvők közül senkinek sem lett bántódása. — *Ecce sacerdos magnus:* Ime a főpap. — *És jön majdnem hívásra és végsőóra Hajnóczi:* Állítólag Bubics híres pásztorleveleit Hajnóczi írta. L. erről Adynak Jegyzetek a napról. I. A pásztorlevelek. BN 1906. márc. 28-i cikkét. (172. l.) — *De fölvonulhatnak a Dóm mellé Hajnóczi szatellesei is. Nincs, aki mentésre gondolna. Gyűjtő örületét táplálják Bubics Zsigmondnak:* A legkülönbözőbb ügynökök, régiségkereskedők férkőztek a püspök közelébe, és értéktelen holmikát drága pénzért adták el neki, egy berlini ügynök pl., amint a lapok beszámolnak róla, kizárólag Bubics becsapására jött Magyarországra. Grünberger Ignác budapesti régiségkereskedő pedig, amikor a püspök jogtanácsosa feljelentést tett ellene, megjelent annak irodájában és beismerte, hogy követelése jogtalan, s visszaadta a nála levő okiratokat, váltókat, értéktárgyakat. — *Junonok:* alsósoknyák. — *Hajnóczi a börtönben cinikusan célozott rá:* valószínűleg Bubics homoszexuális hajlamára, melyről abban az időben sokat pletykáltak.

Mj: FL (70.)

132. *Színésznők az utcasarkon.* BN 1906. márc. 30. 4. l. — *Hírek — Ódi Vidor Pálné és a Népszínház művésznői Budapest komoly tanácsa elé jártak:* A művésznők virágárulása hazafias tüntetés akart lenni, de a királyi biztos nem engedélyezte. A BN ápr. 1-i száma ír erről A virágáros művésznők c. hírcikkében: „A tanács — mint tegnapelőtt jelentettük — engedelmet adott a Népszínház művésznőinek, hogy vasárnap és ünnepnap a Kossuth Lajos utcában, a Ferenc József-rakodóparton és a Népszínház előtt virágot árúsítsanak. Holnap már árúsítani is akartak. Rudnay Béla királyi biztos azonban ma értesítette a helyettes-polgármestert, hogy a tanácsi határozat végrehajtását függessze föl. A királyi biztos azzal okolta meg rendeletét, hogy a művésznők a virágárúsítást politikai célra akarják fölhasználni. A tanács legközelebb felhívja a művésznőket, jelentsék be, hogy milyen jótékony célra akarják árúsítani a virágot.” (7. l.) — *Vidor Pálné (Kacsóh Karola,* megh. 1934) a Népszínház művésznője volt.

133. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. márc. 31. 7. l. — *Hírek — Pont I. Csak urak számára*
Prohászka Ottokár (1858—1927) székesfehérvári püspök, egyházi író, hitszónok a magyarországi katolicizmus megújításának, modernizálásának propagátora. Szabadgondolkodók, szabadkőművesek is nagy rokonszenvenvel írtak róla a század elején, pl. Vészi József is. Prohászka tanítása valóban szociális színezetű volt ebben az időben, a darabont kormány idején kiállt az általános titkos választójog mellett, s a kormányhíú újságok a Proletárok

püspöke címmel írtak róla vezércikkeket. Ezzel a címmel jelent meg róla cikk pl. Somogyvármegye 1906. jan. 26-i, és a Felsőmagyarország 1906. jan. 25-i számában. Feltehetően sajtóiroda cikkről van szó. Prohászka alakjával Ady egyébként már korábban is foglalkozott: l. Prohászka Ottokár Nagyváradon. NN 1903. jan. 20-i, valamint Prohászka és vidéke. NN 1903. jan. 23-i cikkeket. AEÖPM IV. 20. és 23. l. Ady az általánosan megnyilvánuló rokonszenv ellenére is jól látja Prohászka szerepét, felismeri, hogy az egyház modernizálása valójában az Egyház hatalmának és befolyásának átmentésére irányul. — *Most például egy hétig minden este böjti prédikációkat fog tartani az egyetemi templomban — kizárólag urak számára: Prohászka Ottokár 1901-től minden évben megtartotta híres lelkigyakorlatait Budapesten „a művelt férfivilág tagjai” számára.*

II. A cabinet noir

Szép esztét nem felejtette ám Pádovában. Visszahozta úri szolgálatunkra Tóth Béla diák: Ady-nak Tóth Bélával szembeni ellenszenva a Píkler ügyre vezethető vissza (l. Píkler Gyula. BN 1906. febr. 1-i cikket és jegyzetét 113. és 384. l.). L. még Jegyzetek a napról. I. Ballagi publicisztái. BN 1906. márc. 23-i cikket és jegyzetét 167. és 421. l. — cabinet noir: A régi francia postának azt az intézményét hívták cabinet noir-nak (fekete szoba), amelynek feladata a gyanús levelek ellenőrzése, felbontása volt. Innen átvitt értelme: kémkedés, titkos hivatal. Ady glosszájának megírását Tóth Bélának a PH 1906. márc. 30-i számában írt, itt közölt esti levele váltotta ki:

Esti levél — Cabinet noir —

Méltóságos Szalay Péter úr — méltóságos és úr a szónak igaz értelmében — ma kinyilatkoztatja, hogy a 21.809. sz. miniszteri rendelet nem egyértelmű a levéltitokról szóló törvény eltiprásával vagyis a cabinet noirral.

Tisztelem a méltóságos úr felfogását, mert idealista férfiú gondolkodására vall. Továbbá Szalay Péter részt vett a nemzetközi postaszerveződések megkötésében, és ismeri a magyar büntető törvény 200. szakaszát is. Jó-hiszeműségében hát el sem képzelheti, hogy ebben az országban cabinet noir uralkodhasson. De a rendelet világos.

A cabinet noir ellenőrzése alá esik minden olyan postai küldemény, mely szabadságvesztéssel sújtható büntetettel vagy vétséggel terheltnek szól. Ilyen terhelt vagyok például én is. Hoschke, a Rákosi Jenő és Herczeg Ferenc barátja, rágalmazás és becsületsértés címén sajtópert folytat ellenem. Ezek a vétségek fogsággal is büntethetők. Bűnös vagyok-e e vétségekben? Azt majd el fogják dönteni a magyar bíróságok; mert olyanok — úgy tetszik — még vannak. De hogy terhelt vagyok, az kétségtelen. Tehát minden levelezésemet felbonthatja az említett rendelet értelmében a cabinet noirnak bármely embere.

Kijelentem hát, hogy valámig az a mind a magyar törvényt, mind a nemzetközi szerződést megtagadó és sértő rendelet érvényben van, nem fogadok el semmi, a magyar királyi posta útján hozzám érkező küldeményt. Egyrészt, — csupán a jóízelt szempontjából, — nem vagyok kíváncsi semmi nekem szóló levélre, melyet Vészi József ő méltósága már olvasott. Másrészt nem akarom magamat annak kitenni, hogy engemet kompromittáló leveleket írassanak nekem, csak a végett, hogy aztán felbontsák, és ellenem vádatkat koholhassanak belőlük. Mert, ez országban megszűnven a levéltitok védelme is, ezen a réven könnyű akárkit akármi büntett gyanújába keverni. Bizonyítják ezt az ötvenes évekbeli példák is; noha akkor nem volt nyilvános

és törvényszerű intézmény a cabinet noir. Még szégyelték. Volt akkora maradványa a közbecsületnek az időben is.

Tehát aki nekem levelet ír, és postára tesz, tekintse úgy, mintha azt a levelet kútba dobta volna. Én olvasni soha sem fogom. Visszakapja vagy a cabinet noir, vagy a postaigazgatóság útján. Az agent provocateurök levelei pedig egyenesen a bíróság elé kerülnek; s ott én majd bebizonyítom, hogy ezekhez a gazemberekhez soha sem volt közöm.

Ha pedig engemet talál valami nagy kényszerűség arra vinni, hogy valakinek levelet írjak, leveletem mindig azzal fogom végezni, hogy utóirat nincs, s ha mégis volna, az hamisítás. Ez annyival biztosabban véd meg a cabinet noir üzelmeitől, mert minden gépirásról meg lehet állapítani, milyen rendszerű és milyen számú géptől ered. Ez sokkal pozitívabb dolog a kézírás szakértői felismerésénél.

Hogy semmi postai küldeményt nem fogadok el többé, míg levelezésem cenzúra alatt lehet, arról ma a postaigazgatóságot is értesítettem.

III. A munkások színháza

Mj.: (Csak urak számára) FL (70.)

134. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. ápr. 1. 6. l. — Hírek — Pont

I. Courrières

A lapok 1906. márc. 11-én adnak hírt a franciaországi Courrières-ben történt bányarobbanásról, ahol több mint 1100 ember meghalt, 400 megsebesült. Már mindenki napirendre tért az események fölött, amikor húsz nap múlva a tárnák feltárása közben tizennégy bányászt élve hoztak felszínre. Az esemény újból lázba hozta az egész vidéket. A szerencsétlenség áldozatainak rokonai és barátai nagy tömegben özönlöttek a Billi-Montigny bánya felé, ahol külön szolgálatot kellett létesíteni, hogy a kérdezőkődőket távol tartsák a tárnától. Mindenki látni akarta a szerencsétlen holtak hitt embereket, azt remélve, hogy talán meghallja tőlük, hogy a bánya más részein is vannak élő emberek, akik között saját hozzátartozóikat remélték. Az izgalom annál nagyobb volt, mert olyan hírek keringtek, hogy a bánya más oldaláról is hallottak segélykiáltásokat. Végül is a csendőrségnek kellett visszazorítani a siránkozó népet, amely valósággal őrjöngött.

Az a hír, hogy húsz nap után még élve kerültek ki bányászok a tárnából, egyre inkább a bányaigazgatóság ellen hangolta Franciaország-szerte az embereket. Azzal vádolták a bánya vezetőségét és a mentést irányító mérnököket, hogy sok embert meg lehetett volna még menteni, ha nem a bánya állagának a mentésére, hanem az emberekre fordították volna a figyelmet. Ezt a vélekedést csak erősítette François Laur magánmérnök, volt országgyűlési képviselő nyilatkozata, melyben szemükre vetette a mérnököknek, hogy nem hallgattak rá. Laur ugyanis három nappal a katasztrófa után Lens-ben, a „Le Journal” munkatársának azt mondta, hogy a harmadik aknától távolabb fekvő helyeken okvetlenül vannak még életben bentrekedtek. A bányamérnökök azonban éppen megfordítva intézték a mentés munkáját, mert a harmadik aknát, ahonnan elsősorban a szerencsétleneket kellett volna felhozni, eltömték és a szerelő készüléket a második aknára alkalmazták, s így a mérges gázokat egyenesen a harmadik aknába terelték, ahol még valószínű élő emberek voltak. A mentést a mérnökök abból a feltevésből kiindulva indították meg, hogy a szerencsétlenül jártak már lent a mélységben nem lehetnek életben, tehát csak a tűz elfojtására, vagyis a bánya mentésére kell törekedni. Holott a humanizmus legelemibb törvényei szerint is abból a feltevésből kellett volna kiindulniok és a mentési akciót intézni, hogy a bányában élő munkások vannak. A kapitalista érdek, a haszon utáni mindenek feletti törekvés

azonban háttérbe szorított minden humanista elvet. Ez az esemény szolgáltatta Ady glosszájának háttérét.

A baisse: baisse (bessz): a tőzsdei papírok árfolyamesése. — Tizenhárom elevent kihalásztak a pokolból mégis: A BN 1906. márc. 31-i száma meghatóan ecseteli a jelenetet, ahogyan a szerencsétlenül járt bányászok hozzátartozói a felszínrehozottakat fogadták: „A váratlan hírre — olvashatjuk többek között — ezrével futottak az emberek, asszonyok és gyermekek a második aknához, mindenki reménykedett, hogy hátha az ő fiát, atyját férjét, testvérét sikerült élve felhozni. Az asszonyok siránkoztak, és örömlükben zokogtak. Kezüket tördelve kérték a mérnököket és munkásokat, hogy folytassák a mentést, mert még sok élő van a bányában. A csendőrségnek kellett visszaszorítani a siránkozó népet, amely valósággal őrjöngött. A bánya lejáratait a csendőrség elkerítette. A viziontlátást leírni nem lehet. Amikor egy-egy ember felismerte a családjabelijét, asszony a férjét, sirva ölelte, csókolta.” — Kövesedett fájdalomú asszonyok férjruhát kérnek. Ha nincsenek férfiak, ők lemennek a kárhozottakért férfiakként: A BN 1906. ápr. 1-i számában olvasható: „A courrières-i kórház előtt kiáltozták az asszonyok — Adjatok nekünk férjruhát, hadd menjünk le a Julia-aknába! Mentsük meg férjünket, fiainkat! Különösen egy asszonnyal nem lehet bírni, aki gyászruhában ott ödög a kórház előtt tegnap reggel óta.” — Már vala regény, mely ezt megálmodta: Zola Germinal c. regényének meg-rázó jelenetére utal Ady.

II. A Bubics-ügy

A Bubics-ügy eseményeit I. a Bubics Zsigmond esete. BN 1906. márc. 30-i cikk jegyzetében (433. l.). Az esemény további fejleménye, hogy a Népszava 1906. márc. 31-i száma „Zsigmond, Isten kegyelméből, az apostoli Szent-Szék és az apostoli magyar király kegyelméből kassai püspök” című cikksorozatát indította, ahol kommentálta, és részletesen ismertetette a Bubics körüli botrány háttérét. Nagy feltűnést keltett, hogy az ügy dokumentumai között leközölte Toldy László fővárosi levéltáros egy állítólag Bubics püspökhöz írt levelét. A levélből az derül ki, hogy Bubics tudományos műveit, melyeket a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választotta, valójában nem Bubics, hanem Toldy László írta. „El kell Exciádnak ismernie — írja többek között Toldy a levelében —, hogy mindannak, amit püspöksége alatt nagyot tett, én voltam a fő részese. Én szuggeráltam mindazt, ami Exciád nagyságát megállapította. El kell ismernie, hogy azon körleveleket, melyek Exciád az ország szemében nagygyá tették, nemcsak én írtam, de egy-kettőnek a kivételével még az eszme és az iniciatíva is az enyém volt. És ezen körlevelek alapján magasztalják Exciádat jeles teológusnak, nagy történettudósnak, nagy humanistának, államférfiúnak, nagy stílusztának, szociológusnak, a legnagyobb magyar főpapnak, tudósnak, második Pázmány Péternek, Rákóczi püspökének, a keresztény szeretet s a Krisztus Urunk vallása lánglelkű apostolának és csak nemrégiben olvastam egy lapban, hogy ha tudós püspökről van szó, úgy mindenki csak a kassai püspökre gondol, mégha neve nincs is megemlítve.” A levélből kiderül, hogy a Bubics neve alatt kiadott „Cornaro Frigyes velencei bécsi követnek levelei Budavár visszavételéről” című díszmunkát, melyért Bubicsot az Akadémia tagjává választotta, Toldy írta. A magyar dalosok kassai ünnepségén Bubics által tartott és annakidején nagy feltűnést keltett beszédnek is Toldy volt a szerzője. Műkincseinek gyűjteményét Toldy iniciatívájára ajánlotta fel Bubics Kassának, ezért lett a város díszpolgára, s ezért határozta el a város, hogy szobrot állít neki. „Egyáltalán — amint a BN 1906. ápr. 1-i száma írja —, férfikora legszebb, legmunkásabb éveit, 38 éves korától mostanig Bubicsnak áldozta Toldy, titokban, senki által

nem láttatva' dolgozott éjjel-nappal a püspök részére. A főrendiházban elmondandó beszédeit is Toldy készítette — bár a püspök nem szólalt fel annak dacára. Mindezeket azért panaszolta fel Toldy ebben a levélben . . . mert a püspök nem jutalmazta őt kellőképpen óriási munkásságáért." A BN még ápr. 3-án visszatér az ügyre s közli Toldy nyilatkozatát a Népszavában megjelent levélre vonatkozóan. A levélben foglaltakat nem cáfolja, de annak hitelességét nem is igazolja, hanem eléggé raffiniált módon kitér az egyenes válaszadás alól. „Mínthogy csak ritkán fogalmazom meg előre leveleimet, ebben a pillanatban nem vagyok abban a helyzetben, hogy megállapíthassam, vajon a levél híven van-e közölve, s megfelel-e mindben az én levelem tartalmának — írja többek között. — Annyi bizonyos, s ezt magam iránt tartozó kötelességem kijelenteni, hogy ennek a levélnek közlésében semmi néven nevezhető részem nincs, és hogy az csak súlyos indiszkréción folytán, s egy teljesen magántermészetű ügynek jogtalan módon a nyilvánosságra való hurcolása által láthatott napvilágot oly egyének érdekéből, kik ennek az indiszkréciónak elkövetésével saját magukon akartak könnyíteni. Ez a nyilatkozat tehát nemcsak hogy nem cáfolta, hanem lényegében megerősítette a levélben foglaltakat. — Hajnóczy József és arra vonatkozólag, hogy állítólag ő írta volna Bubicz pásztorleveleit l. Bubicz Zsigmond esete c. cikk jegyzetét (433. l.)

III. Urak

Tegnap este a Népszínházban a színpadon pezsgöztek: Ady glosszájának láttatva az, hogy a Mádi zsidó előadásán a Népszínházban urak is szerepeltek a színpadon. A második felvonásban ugyanis, mely egy amerikai bárban játszódik, a színészök barátjai a statiszták helyett megjelentek a színpadon, és nagy mulatságot csaptak. De amíg a statiszták csak vízzel szokták imitálni az ivást, addig az urak pezsgőt ittak és ugyancsak hangosak voltak. — *Sacrebleu:* teringettét, a szentségit! — *Kérjük az abszolutista kormányt: nyissa meg már a parlamentet.* A király ugyanis febr. 19-én karhatalommal feloszlatta a parlamentet, és ezzel beállt az abszolutizmus korszaka.

Itt közöljük még a BN 1906. ápr. 3-i számának egy hírcikkét, mely névtelenül jelent meg ugyan, de hangneméből és stílusából kétségkívül Adyra lehet ismerni. Egyébként van tárgyi bizonyíték is. „Vasárnapi lapunkban mi is hírt adtunk róla” — olvashatjuk a cikkben. A vasárnapi írás pedig Ady jelen szígnált cikke.

Úri statiszták

A Népszínház habitúéi szomorúak. Vidám életüket megirigyelte a népszínházi bizottság. Egy estilap tudniillik kedves kis botránnyat pattantott ki. Vasárnapi lapunkban mi is írtunk róla. A Mádi zsidó-ban, Gutti Soma darabjában, a mineé gavallér urak, habitúék statisztáltak. Tudniillik pezsgöztek színésznőkkel és színészekkel. Egyébként is a Népszínház habitúéi túlságosan otthon voltak már a kulisszák között. A népszínház bizottság ülésre gyűlt össze az úri statiszták s általános a habitúéi jogok túltengése ellen. A bizottság a következő határozatot hozta:

A népszínház bizottság indítatva érzi magát Vidor igazgatót figyelemzetni, hogy a bizottsággal kötött szerződés ama pontját, mely szerint a színház kötelékébe nem tartozó személyeknek a színpadra, a színpadi öltözőkbe s az ezekhez vezető folyosókra belépniök nem szabad, s az e célra szolgáló kulcsok kiadása tilos, a jövőben szigorúan tartsa magát.

Mj.: (A Bubicz-ügy) FI, (149.)

135. *A sivalomházban.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1906. ápr. 1. 8. l. — Színház — (Dyb.)

Szemere György (1863—1930) író. Regényeinek és elbeszéléseinek tárgyait a földesúri és a paraszti világból vette. Fontosabb drámái: *Erősek és gyengék*, *A siralombházban*, *Egyéniség*, *Ó*, *A viszontlátás*. — *Erre, miután már a Thália lejtőszotta, észrevetted Szemere György kis egyfelvonásosát a Nemzeti Színház: Adynak állandó témája ebben az időben a Nemzeti Színház műsorpolitikájának bírálata*. I. Jegyzetek a napról. I. Somló Sándor. BN 1906. inárc. 21-i cikket és jegyzetét (ooo. és ooo. l.) Itt arra utal, hogy Szemere darabját először a Thália mutatta be 1906. február 18-án. — *Pethes Imre*: I. *A boszorkány*. BN 1905. febr. 25-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 372. l. — *Gabányi Árpád*, *Mihályfi Károly*: L. *Veér Judit* rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét Uo. 363. l. — *Hajdú József*: L. *A párbaj*. BN 1905. nov. 12-i cikk jegyzetét (ooo. l.).

136. *Idegen költők*. BN 1906. ápr. 1. 10. l. — *Írók és könyvek* — (A.)

Heine, Béranger, Byron, Lenau, Victor Hugo, Moore, Carmen Sylva: *Ady Heine tiszteletéhez* l. *Heine Henrich* halálának ötvenedik évfordulója. BN 1906. febr. 16-i cikket és annak jegyzetét. — *Carmen Sylva* (1843—1916) Erzsébet román királyné költői neve. Finom, érzékeny hangú versei mellett regényeiben és elbeszéléseiben a román népeletet ábrázolta. Német nyelven írt, művei közül többet lefordítottak magyarra. — *A nevezettek verseiből egy kötetet ad most magyarul Bodrogh Pál*: *Bodrogh (Bacher) Pál* (1885—?) ügyvéd, költő, műfordító. Művei: *Idegen költők*, *Bolyongás*. — *Baudelaire és Poe jutnak eszünkbe*: *Poe-t Baudelaire fordította franciára, s ezt emlegeti Ady mint „fordító-irodalmi krözust”*. — *Dóczi Lajoshoz* l. *Dóczi Lajos Goethe fordítása*. BN 1906. jan. 28-i cikk jegyzetét (383. l.) — *Endrődi Sándor* (1850—1920) költő, író, műfordító. 1882-ben adta ki Heine költeményei c. több kiadást megért műfordítás kötetét. — *Lehr Albert* (1844—1924) nyelvész, műfordító. Lefordította Goethe Hermann und Dorothea-ját, és Heinétől mintegy száz verset. Legismertebbek a Toldi magyarázatai, és sokak megbecsült tanára volt. — *Íme példaul a híres vallomás Agneshez*: *A vers idézet Heine Vallomás (Erklärung) című verséből való*. Mj.: VT (160.)

137. *Egy polémia*. BN 1906. ápr. 3. 2. 1. — *Hírek*.

Az 1904 novemberében Párizsban megindult *Courrier Européen*-t Ady rendszeresen olvasta: külpolitikai kérdésekben megbízható informátora volt ez az orgánium. (l. pl. Björnstjerne Björnson — a francia pénzről. BN 1905. jan. 18.) Nagyon valószínű, hogy a koalíció körül zajló polémiaira is ő figyelt fel. Annál is inkább, hisz az arról alkotott ítélet az övé, Ady é is volt egyben. S résztvett abba egyik leginspiratívabb barátja, Jászi Oszkár is, aki 1905—1906-ban a BN-ba több cikket is írt. De a fogalmazás bizonyos fordulatai is Ady mellett érvelnek: „A *Courrier Européen*-ben, ebben az *előkelő francia revüben*. . .”: *kedves jelzője ez Adynak. Az utolsó mondatok fogalmazása pedig teljesen Ady szignált cikkeire emlékeztet: „Magyarországon, mely mégis csak közel van Európához, szociális világalakulás idején olyan nyelven beszélnek a haza nevében pártok, melynek szavai már rég kihullottak a kultúremberiség szótárából. Még szerencse, hogy külföldön látják azt is: a koalíció nem Magyarország.” — Dr. Jászi Oszkár, a magyar szociológiai társaság főtitkára, cikket írt a francia lap számára a magyar krízisről: A *Courrier Européen*-ben megjelent cikket és a hozzá kapcsolódó vita ismertetését l. A *Courrier Européen*. BN 1907. jan. 16-i cikk jegyzetében AEÖPM VIII. — *Jászi Oszkár* (1875—1957) a magyar polgári radikalizmus vezető alakja, a Társadalomtudományi Társaság főtitkára, a*

Huszadik Század c. folyóirat főszerkesztője. — *Rákosi Jenő főrendiházi tag választott dr. Jászi Oszkár*nak: Rákosi cikkét l. Uo. — Rákosi Jenőhöz: l. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16.-i cikk jegyzetét (314. l.). — Apponyi Alberthez l. Úti sóhajtasok. BN 1905. okt. 15.-i cikk jegyzetét (313. l.).

138. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. ápr. 4. 5. l. — Hírek — Pont

I. *Tulipán és hitel*

Temesvárott egy kereskedő megadta a Tulipán-kertnek: A Tulipán-kerttel kapcsolatban l. A Tulipán-kert tragédiája. BN 1906. márc. 27.-i cikk jegyzetét (427. l.).

II. *A boldog négerek*

Néhány év múlva utolérik a négerek a legműveltebb amerikai fajokat: Adyt több cikkében foglalkoztatja a színes fajok problémája. Párizsi notesz-könyvében ezt olvashatjuk: „A fekete és sárga fajokról írni valamit.” (AEÖPM V. 200. l.) A BN 1906. március 18-i számában egyik glosszájában pedig ezt írja: „Azóta néger szociológusok vannak, akik a fehér fajta pusztulását jóslják. És ha megpukkad a jenkli, Rooseveltnek muszáj négereket is meghívni az ebédeire.” (Jegyzetek a napról. III. Két asszony. BN 1906. márc. 18. 160. l.) L. még erről: Tóbiás jóslata. BH 1904. aug. 19. (AEÖPM V. 257. l.); Mister Alexander esetéről. BN 1905. aug. 3. AEÖPM. VI. 232. l.

III. *Zsinór a ruhára*

Több világhosságotl mondotta Goethe: Goethe utolsó szavai voltak ezek: Mehr Licht!

IV. *A szívtelen cselédek*

Károlyi-uradalmakon, grófi uradalmakon sztrájkolnak a cselédek: Ady egy héttel előbb írt az érmelléki sztrájkról: Sztrájk az Érmelléken. BN. 1906. márc. 29. (173. l.). De az ország különböző részeiből földműves sztrájkokról érkeznek hírek. A BN 1906. ápr. 1-i számában pl. a távirati iroda jelentése, cáfolja, hogy Csongrád megyében a Károlyi és Pallavicini grófok birtokán a cselédek aratósztrájkra készülének. Ugyanakkor elismeri, hogy a mezőgazdasági munkások egyre nagyobb tömegben iratkoznak be az országos földmunkások szervezetébe. „Tény az — írja a jelentés —, hogy a gazdasági munkások el vannak keseredve amiatt, hogy a nagy uradalmak az óriási pótagók súlya alatt nyögő községek kérelmét mellőzve, a megyében fekvő Pallavicini és Károlyi családok több mint 100 000 holdra terjedő hitbizományait idegen nagybérloknak adják bérbe, a községbeliek pedig ezektől kénytelenek a selejtesebb részeket is négyszeres, sőt mint Tömörkény község panasolja, ötszörös áron alberletbe venni.” Az előjáróságok azt panaszolják, hogy a szocializmus terjedésének a mezőgazdasági munkások körében, valamint a tömeges kivándorlásnak éppen ezek a nagybérletek az okai.

Mj: (Zsinór a ruhára): Na (121.) Vp (181.) (A szívtelen cselédek) Vál. (151.) Vp (182.)

139. *Nero és Nény.* BN 1906. ápr. 5. 7. l. — Hírek — Ódi

[*] Eredetiben: Ferrari

Hamerling, R. (1830—1889) osztrák költő. Az Ahasverus in Rom c. epikus költeményében írja meg Ahasverus és Nero találkozását, az antik Róma alkonyát és a kereszténység diadairas terhódítását. — *Bartha Miklós* (1848—1905) neves publicista, 1873-tól függetlenségi képviselő. 1880-ban alapítja az Ellenzék c. kolozsvári lapot. Később a Magyarország c. függetlenségi lap szerkesztője. Ady többször támadja, de írói képességeit, publicisztikai tevékenységét elismeri. — *Ferrero olasz tudós most remek tanulmányt írt Névről:* Ferrero, Guglielmo (1871—1942) olasz történétíró, publicista,

szociológus. Főműve Róma nagysága és hanyatlása. Több tanulmánya jelent meg erről a korról, így Néroról is. — *Hiszen Agrippina fiáról biztos, hogy öt évig olyan derék császár volt, amilyen nem ült Róma trónján: Nérot anyja, Agrippina (16—59), azáltal juttatta Róma trónjára, hogy férjét, Claudius császárt megmérgezte. Néro uralkodásának első öt esztendejében nevelőjének, Senecának a tanácsait követte. — Sőt azt hiszi Ferrero, hogy Néro öntudatlanul is apostola volt a kereszténységnek, s így a kereszténység megszilárdító Pál apostol és Néro: Pál apostolhoz 1. Jegyzetek a napról. I. Galílei ujjai. BN 1905. nov. 23-i cikk jegyzetét. (346. 1). — De van egy egészen aktuális esetünk. A Nemy esete. A courriéresi bányaszerencsétlenségről 1. Jegyzetek a napról. I. Courriéres. BN 1906. ápr. 1-i cikk jegyzetét (436. 1). Ady jelen glosszájának a BN aznapi hírcikke szolgált alapul: Feltehető, hogy esetleg magát a hírcikket is Ady fogalmazta, aki rendszeresen olvasta a párizsi lapokat idehaza is: „Nemy vagy Pruvost? A bányából megmenekült tizenhárom ember vezére, Nemy, nem sokáig élvezhette békén a világ bámulatát és a becsületrendet. Babérjait most alaposan megtépdesik, kiderítvén, hogy tulajdonképpen a másik vezető, Pruvost az igazi hős. A menekültek közül többen állítják, hogy Nemy egyike volt a kishitűeknek, és ha voltaképpen ő jutott a föld színére a legjobb állapotban, az onnan van, hogy elvette társaitól az eledelt. Többen fenyegetőztek a kitiüntetés előtt, hogy leszakítják a becsületrendet Nemy melléről, ha egyedül ő kap keresztet. A menekültek ideje korán figyelmeztették a kórház orvosát, hogy nem fogadnak el kitiüntetés, ha Pruvost nem kap nagyobb, mint Nemy, vagy legalább is ugyanolyan. Így történt, hogy a miniszter két becsületrendet hozott, s erre a menekültek megnyugodtak. Danglot a menekült bányászok egyike, leplezetlenül elmondja, hogy menekülésüket Pruvost-nak köszönhetik, Nemy semmit sem tett. Eleinte tizen voltak Nemy vezetése alatt, s ezek közül öten ellullottak, mert Nemy egyszerűen cserben hagyta őket. Danglot nyilatkozata azzal végződik, hogy a menekültek csakis Pruvost-nak köszönhetik szabadulásukat, aki 19 napon át egyedül volt a vezetőjük.” (6. 1.)*

140. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. ápr. 6. 8. 1. — Hírek — Pont

I. *Monijóie medvéi*

Az egyházat kiverte házából Franciaországban az Állam. I. *Jegyzetek a napról.* II. A torlasz. BN 1906. márc. 3-i cikket és jegyzetét (153. és 416. 1.) — *Reméljük, hogy zsinat fog összeülni nemsokára Tridenten:* A tridenti zsinatot 1542-ben hívták egybe és több megszakítással 1563-ig ülésezett. Az ellenreformáció szervezett alapjait itt dolgozták ki.

II. 10 531

Legenda (ez egy paripa) futott s aki benne bízott, tíz forintra ötszázharmincnyvet kapott Alagon: A BN aznapi számának sport rovatában olvasható a hír: „A harmadik alagi nap meghozta az első kvótaszenzációt. Az előadók handikapjában ugyanis a tizennégyes mezőnyből Heps tréner lova. Legenda jött be elsőnek, melyet a BN is jelölt, és a totalizátor győzelmére 10 : 531 koronát, tehát több mint ötvenszeres pénzt fizetett. .”

III. *A Lyon-eset*

A glossza hátterére a BN 1905. ápr. 5-i számának hírcikke világít rá, melynek egyes kitételeire replikázik Ady:

Szétrobbantott kártyabarlang

Tegnap éjjel a fővárosi rendőrség szétrobbantott egy veszedelmes kártyabarlangot. Az Andrásy-úti Lyon kávéházban működött a fosztogató társaság, míg tegnap meg nem csípte őket Krecsányi detektív-főnök Knappe

Andrással, a kávéház tulajdonosával együtt. Félkét órakor Krecsányi Kálmán detektívőnök és Demjén Benő detektívfelügyelő vezetésével harminc detektív jelent meg a kávéházban. A detektívek egy része az utcai és udvari összes kijárássokat állotta el, a többi Krecsányi rendőrtanácsos vezetésével a kávéházba vonult. A detektívek megjelenése oly váratlanul történt, hogy a kávéház hátulsó felében játszó kártyázókat nem tudták idejében értesíteni. Őt kártyaasztal körül mintegy száz ember szorongott, míg az asztalok mellett két-három játékos játszott. E játékosok lapjaira tettek az asztalokat körülállók abban a reményben, hogy nyernek. Ezek azonban a tapasztalatlanok voltak, akik nem tudták, hogy a játékosok tulajdonképpen összejátszának, és mindig az vesztí el a játszmat, akire a legtöbbet raktak.

A legvegyesebb társaságot találta az asztalok körül a rendőrség. Volt ott sok elzüllött egzisztencia. Valamikor jómódban élt, de vagyona elúszott a kártyán. Iparosok, ügynökök, önálló kereskedők siettek hódolni a kártyaszennvedélynek azzal a reménnyel, hogy nyernek. És állandóan vesztettek.

A rendőrség megjelenése óriási riadalmat keltett. Az asztalok mellől felugráltak, egyik-másik, aki érezte, hogy baj lesz, menekülni akart, de már késő volt. A rendőrség éber emberei, mint egy erős vagyúru fogták körül a játékosok tömegét. Szitok, káromkodás hangzott fel, méltatlankodás, hogy az ember egyéni szabadságát így korlátozzák. Persze a rovottmultúak kiabáltak a legjobban. A zaj, lárma nyomban elcsitult, mihelyt Krecsányi tanácsos harsány szava felhangzott.

— Mindenkit igazolásra szólítok. Aki tisztességes, az haza mehet!

És ezzel megkezdődött az igazolási eljárás. Aki kellő módon beigazolta, hogy rendes foglalkozása és lakása van, továbbá, hogy csak véletlenül került a kártyások közé, azt a rendőrtanácsos atyai intelemmel elbocsátotta.

A szegény emberek, akikben a rendőrtanácsos szeme nyomban felfedezte az áldozatokat, hálálkodva siettek el a bűn tanyájáról. Még kezét is akartak csókolni a detektívőnöknek, hogy a lejtő széléről visszarántotta. Ilyen azonban kevés maradt. A detektívek mintegy hetven embert gyűjtöttek egy rakásra. Csupa kétes egzisztencia. Foglalkozás nélküli emberek, akik hónapok, sőt esztendők óta munkátlanul lézengenek a fővárosban, és mégis jól öltözködnek, jól élnek.

A rendőrtanácsos négy notórius kártyást fogva tartott. — Ezek ellen kihágási eljárást indítanak. A kártyabarlang főalakja, Petrovics Steiner nevű munkátalan ember véletlenül nem volt a kávéházban. De oly terhelő vallomásokat tettek ellene, hogy a rendőrség most nyomozza.

IV. Két új lovagról

Gyönyörű írás az írás, mely arról szól, hogy a derék Charles Pruvoست és Henri Nény a becsületrend lovagjai lesznek: Pruvoست és Nény kitüntetéséhez I. Nero és Nény. BN 1906. ápr. 5-i cikk jegyzetét (440. l.) — Ide iktatjuk még a BN 1906. ápr. 26-i hírcikkét az eseményről, melyet feltehetően Ady írt:

A két hős

Ebben a mi korszakunkban, melyben nincs semmi jó és szép, különösen rossz sorsuk van a hősöknek. Már sok nappal ezelőtt történt, hogy egy érlelmes párizsi lap reklám okából Párizsba hozatta, és ünnepeltette a courrières-i menekülteket. A két becsületrendes hős (a harmadik későbbben menekültről, ki szintén megkapta a becsületrendet, nincs hír) most még lejjebb süllyedt. Párizsból táviratozzák, hogy a courrières-i katasztrófának

két főszereplője, Nény és Pruvost a lille-i Grand Hotelben mutogatják magukat 50 centimes beléptidjért. A plakát így hirdeti:

„Mindenki meghallhatja borzalmas fogságuk elbeszélését délelőtt 9—12-ig és délután 2 órától fogva”

A két bányász mellén a becsületrend keresztjével mutogatja magát, és ez még inkább növeli a közbotrányt Franciaországban.

141. *Hódító trafikok.* BN 1906. ápr. 7. 7. 1. — Hírek — Lellei

Szegény Illés prófétát elkergette a városa, Sion: A BN 1906. ápr. 6-i hírcikke szolgált alapul Ady írásának: „II. Illés próféta. Londoni tudósítónk jelenti, hogy a »Daily Telegraph« New-York-i távirata szerint Sion város lakossága fellázadt alapítója, II. Illés próféta ellen és megfosztotta állásától, egyszersmind új prófétának az elégedetlenek fejét, egy Voliva nevű férfiút kiáltottak ki. Sion városát a detronizált próféta, polgári néven Doure Sándor alapította, aki Illés próféta egyenes leszármazottjának adta ki magát. A szektaalapításra nagyon kedvező a talaj Amerikában és így a modern Leydeni Jánosnak csakhamar sok híve akadt, akik, egész vagyonukat a Sion város iparvállalataiba fektették. A város gyönyörűen fejlődött, és csakhamar Amerika egyik legvirágzóbb ipartelepe lett. Néhány év előtt azonban II. Illés próféta hódító körútra indult, és sippal-dobbal hirdette az új igét. Amerikai és európai körútja azonban fiaskóval végződött és annyi pénzt emésztett föl, hogy emiatt Sion városa anyagi zavarok közé jutott. A próféta azóta folyton reformokon törte a fejét és azalatt egyik műhely a másik után csukta be kapuit. A jámbor hívőknek akkor kinyílt a szemük, és lármásan követelték a pénzüket. A próféta azonban addig álltatta őket, amíg az elégületlenség nyílt lázadásban tört ki. Az elégületlenség tegnap délelőtt összejöttek Sion város hatalmas templomában, és viharos ülés után elcsapták a prófétát. Amikor a határozatot kimondták, akkor következett a második szekció. Ugyanis szólásra jelentkezett II. Illés próféta felesége, és kijelentette, hogy ő is elhagyja a férjét, mert meggyőződött róla, hogy szédelő.”

142. *A jászol.* (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1906. ápr. 7. 9. 1. — Színház — Dyb

Henri Bernstein zsenidélis téma-mester és remek szakács: Bernsteinhez l. Baccarat. BN 1906. febr. 1-i cikk jegyzetét (387. l.) — *Prévost írta a minap, hogy az új francia ifjúság a sportnak és a fizikai erősülésnek hódol:* Prévost-hoz l. A nagy érzés. BN 1905. dec. 3-i cikk jegyzetét (352. l.) — *Odry Árpád:* l. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16-i cikk jegyzetét (314. l.) — *Peltes Imre:* l. A boszorkány. BN 1905. febr. 15-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 372. l. — *Mihályfi Károly:* l. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11-i cikk jegyzetét Uo. 363. l. — *Hegyesi Mariska* (1862—1925) a Nemzeti tagja. Drámai hősnő szerepeket játszott. — *Ábrányi Emil* (1850—1920) költő, publicista, műfordító. Legismertebb fordításai Rostand: *Cyrano de Bergerac* és *A sasfiók.* — *Noailles, Anna comtesse de,* (1877—19) pontosabban Brancovan hercegnő a Brancovan-Bibesco családból. Tehetséges francia írónő. Verseit finom megkapó érzelmesség és lirizmus hatja át.

Mj: VT (398.)

143. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. ápr. 8. 6. 1. — Hírek — Pont

I. *A Vezúv*

Földindulás van igazán. A Vezúv is háborog. Nápolyra hull a hamueső: Az ápr. 5-i lapok adtak hírt a Vezúv kitöréséről, majd naponként beszámoltak a fejleményekről. A BN 1906. ápr. 6-i száma írja, hogy a lávafolyam

már elérte a Broca Trecase várost, melynek lakói Nápolyba és Porticiba menekültek. „A látvány csodálatosan szép — írja a lap. — Öt lávafolyam rohan le szédületes sebességgel a hegyről. Tegnap este óta a Vezúv kitörése folytán sűrű hamueső hull a város fölött. A járókelők nyitott ernyővel járnak.” Ady szavai erre utalnak.

II. Hart

III. Bernstein

Goethét idézik Bernstein darabjában: Bernstein darabja A jászol, melyet pár nappal előbb mutatott be a Nemzeti Színház. I. A jászol. BN 1906. ápr. 7-i cikket és jegyzetét (143. l.). — *Nem is régen hazaárvulás volt Párizsban Wagner szerelmi:* A Sedan után Franciaországban felerősödő nacionalizmusra utal Ady, amikor minden gyűlöletes volt, ami német.

IV. Börvely

Ady egész sor cikkében foglalkozik ebben az időben a kivándorlással. I. Jegyzetek a napról. II. Kivándorló gyerekek. BN 1906. márc. 18-i cikk jegyzetét (419. l.).

Mj: (Bernstein): Vp (183.) (Börvely): Vál. (152.)

144. *A pereszlényi juss.* BN 1906. ápr. 8. — Színház —

Ady szerzőségéről tanúskodik a Csebi Tatárra való hivatkozás, melynek bemutatójáról szintén Ady írt bírálatot. De fontosabb ennél, hogy a két darabról és Fényes Samuról mondott vélemény egybevág a két kritikában: „Fényes Samunak kevés szerencséje van az idén a darabjaival” — olvashatjuk itt. „Akart szépet és okosat Fényes Samu. No nem egészen sikerült” — írja a Csebi Tatárban. Adyra vall az ilyen fordulat is: „Fényes Samu, az író, úgy látszik, nem igen bízott A pereszlényi juss sikerében, segítségül vette hát maga mellé Fényes Samut, a koalíciós hazafit. Annyi tulipán nincs a korzón, amennyit az első felvonásban dobáltak és szavalnak a nyakunk közé.” „Az invenciózus, komoly készütségű fiatal muzsikusz gyönyörű, kitűnően hangszerelt magyar nótái kellemes szenzációja voltak a premiernek.”

Kálmán Imre (1882—1953) híres operettszerző. Lehár-iskolájának magyaros ágát folytatja. Ismertebb operettjei: Tatárjárás, Csárdáskirálynő, A bajadér, Marica grófnő. — *Rátonyi Ákos, Baross Endre:* I. A csöppség. BN 1905. okt. 15-i cikk jegyzetét (314. l.). — *Kállai Jolán* (1871—1921) szubrett szerepeket játszott a Király Színházban.

145. *Kisbán Miklós.* BN 1906. ápr. 8. 9. l. — Írók és könyvek — A.E.

Kisbán Miklós: gróf Bánffy Miklós írói neve: (1873—1951) regényíró és politikus. Sokoldalú irodalmi tevékenységet fejtett ki. Az itt bírált Nap-legendá c. drámája jelentős sikert ért el. — *Herbert Spencer:* I. A hétről. NN 1903. máj. 11-i cikk jegyzetét AEÖPM III. 329. l. — *Principes of Sociology:* A szociológia alapjai. — *evuálcio:* műveltség, tanultság. — *pseudonim:* álnév. — *Kisbán Miklós több mint literary gentleman:* több mint műkedvelő.

Mj: VT (161.) Ai (147.)

146. *Telekes Béla: Versek.* BN 1906. ápr. 8. 9. l. — Írók és könyvek — (A.)

Telekes Béla (1873—1960) költő, műfordító. A századvégén nyugtalan szabadságvágygal, újszerű tematikával jelentkezett, és támadta a fennálló viszonyokat. Fontosabb kötetei: Káprázatok, Versek, Fekete gályán, Rákóczi. Cserkészlány c. drámáját a Nemzeti Színház mutatta be. Angolból, németből, oroszából, franciából fordított. — *Írta itt a minap:* Telekes Béla

a BN 1906. ápr. 1-i számában, az Író a könyvéről rovatban nyilatkozott kótetéről, erre utalnak Ady szavai.

Mj: (162.), Ai (147.) VT (162.) Vál. (152.)

147. *Fecskék.* (Lipcse) BN 1906. ápr. 9. 6. 1. — Szerkesztői üzenetek — (A.E.)

Utazás és betegség késleltette ilyen sokáig a választ. Szerkesztőm azt akarta, hogy magam válaszoljak, kinek az ügy a legilletőbb ügye: Hogy a levél, ill. az üzenet kinek szól, nem sikerült kideríteni. A levelet, melyre Ady válaszol ugyancsak nem ismerjük. — Byron ostorozta az angolokat, kiket egy másik angol költő: Browning civilizált barbároknak nevez: Ady ezt a gondolatát több cikkében kifejtette, L. A dancingi hercegné. BN 1905. ápr. 16-i cikkét: „Efféle esetekből veszi észre az ember, miért vallotta az angol Browning-pár civilizált barbárnak a maga fajtáját.” AEÖPM VI. 129. l. A Browning-házaspárhoz l. ennek jegyzetét: Uo. 389. l. — Heinénél szebben és jobban senki sem szerette Németországot. Párizsban élt, imádtá Párizst, de sorsát, fátumát siettette, hogy távolélt imádott Németországtól s hogy ott nem értették meg, s hogy Németország önmagához méltatlan életet él. A fiatal Ibsen gyilkos dolgokat énekelt a norvégekről. Carducci, a legnemzetibb olasz költő sok verse kétségbeesés Olaszország miatt s vád a mai Olaszország ellen: Ezek a mondatok majdnem szószerint megtalálhatók Ady egy korábbi cikkében: Vö. Strófák a storthing-szenzációról. BN 1905. jún. 10-i cikket és jegyzetét. Uo. 190. és 407. l. Hogy lipcsei lapban írja meg valaki az én hazadrulúsomat? Ez sem baj: A lipcsei lapnak, melyre Ady céloz, nem sikerült nyomára akadni.

Mj.: Vp (184)

148. *Szerkesztői üzenetek.* BN 1906. ápr. 9. 6. 1.

E címszó alatt fogunk össze négy kisebb üzenetet, mivel alkalmi jellegük nem teszi indokolttá, hogy külön önálló cikkekként közöljük őket. A cikkek ugyan nincsenek szignálva, de tárgyi bizonyítékok szolgálnak Ady szerzősége mellett. Először is ebben a „Szerkesztői üzenetek”-ben megjelent Adynak egy szignált cikke is Fecskék címmel, melyet jelentőségére való tekintettel külön kiemeltünk. (L. előző cikket.) Ugyanakkor a P. V. jelzésű üzenet Adyra vonatkozik, s ebben Ady olyan felvilágosításokat ad nemrég megjelent Új versek c. kötetével kapcsolatban, amelyet rajta kívül más aligha tudott volna megtenni: „Harmadiknak pedig nem egészen fordításképpen (fordítás alatt a lehető legteljesebb hűséget érve), de egy Verlaine-vers hangulatának magyar megrögzítéseként a Paul Verlaine álma című vers. Azért ez a cím, mert A. E. el akarta kerülni a vers mellett a magyarzó jegyzeteket.” Ilyen magyarázatot csak maga Ady adhatott saját művével kapcsolatban. A másik három rövid kis üzenet szintén Ady stílusáról tanúskodik, és témája, mondanivalója is Adyra jellemző: „Ez a lelkes, dicséretes verses vezércikk nem tértené észre a koalíciót.” „Az irodalmi használatból azonban ez az ősi, gazdag értelmű szép szó ki-kopott.” Az utolsó üzenet (Versekről és más kéziratokról) első mondata pedig Ady egy korábbi szignált cikkének parafrázisa: „Versek sűrűjében kószálok hetek óta” — írja Versek. BN 1906. jan. 14-i cikkében (373. l.) „Sok száz rossz vers gyűlt fel hajlékunkban” — írja itt.

149. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. ápr. 10. 7—8. 1. — Hírek — Pont I. Toldy — Regnieri

Kassa szegény ex-püspöke egy ember. Egy: Éppen csak egyetlenegy: A Bubits-ügyel kapcsolatban l. Jegyzetek a napról. I. Pásztorlevelek. BN 1906. márc. 28-i, Bubits Zsigmond esete. BN 1906. márc. 30-i, valamint Jegyzetek a napról. II. A Bubits-ügy. BN 1906. ápr. 1-i. cikkeket és azok

jegyzetét (172., 176., 182., 430., 433., 437. l.). — *Mathieu, F. D.* (1839—1908) francia kardinális, irodalomtörténész. Ady itt arra utal, hogy 1905-ben beválasztották a francia Tudományos Akadémia tagjai sorába.

II. Andalúzia

Ena hercegnő minden hozománya kevés volna Spanyolországban kenyérre: Battenberg Viktória Eugénia hercegnő Alfonso spanyol király menyasszonya. Ady több cikkében foglalkozik eljegyzésük és házasságuk körüli eseményekkel.

III. A Vezúv

A Vezúvól megint írni kell: 1. Jegyzetek a napról. I. A Vezúv. BN 1906. ápr. 8-i cikket és jegyzetét (192. és 443. l.). — *Váratlanul megnő a Balaton és Polónyi miniszter lesz:* Az újságok arról számolnak be, hogy a Balaton víze olyan magas szintet ért el, amire már évek óta nem volt példa. — *Polónyi Gézához:* 1. Vadházasság a vigadóban. BN 1905. jan. 17-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 344. l. A Fejérváry-kormány lemondása után ápr. 7-én Wekerle Sándor által megalakított új koalíciós kormány igazságügyminisztere lett Polónyi.

IV Storer

Storer, Amerika volt bécsi nagykövete — mártír: Ady glosszáját a BN aznapi hírcikke világítja meg: „Bellamy Storer amerikai nagykövet és felesége holnap elutaznak Bécsből, és ezzel elsimul a konfliktus a bécsi külügyi kormány és az amerikai nagykövetség között, amelyet az okozott, hogy az Amerikai Egyesült Államok kormánya nem tekintette többé Storert nagykövetnek, a bécsi külügyminisztérium ellenben mindaddig, ameddig Storer nem nyújtotta át visszahívó levelét, hivatalosan őt tartotta nagykövetnek. Bellamy Storer nemsokára visszatér rövid időre Bécsbe, hogy magánügyeit elintézzé.” (7. l.) — „*ulula cum lupis.* .”: együtt kell üvöltetni a farkasokkal.

150. A káté. BN 1906. ápr. 11. 6. 1. — Hírek — Odi

Brema város tanítói ezt mondják németül és kategorikusan: — *Kátét az iskolában ne tanítsunk:* Ady cikkének forrását nem sikerült megtalálni. A gondolat egyébként megegyezik A lipcsei diákok c. BN 1906. jan. 19-i cikk alap gondolatával (100. l.).

Mj: F1 (183.)

151. Jegyzetek a napról. BN 1906. ápr. 12. 7. 1. — Hírek — Pont

I. Mátyás Flórián

Temetni mindig Magyarországon tudtak legszebben. Alig hogy meghalt egy kiváló ember, nyomban fölismerlék az ő kiválóságát: L. Jegyzetek a napról. I. Funerátorok. BN 1905. okt. 28-i cikket. (40. l.) — *Mátyás Flórián tudósunk meghalt 1904-ben Pécssett:* A BN aznapi hírcikke szolgáltatta: Ady glosszájához a témát: „Diszszírhely egy tudósnak. Levelezőnk jelenti Pécsről, hogy Mátyás Flórián történettudós, a Magyar Tudományos Akadémia tagjának, aki 1904-ben hunyt el Pécssett, s vagyonát a városnak hagyományozta, nagyértékű könyvtárával együtt — most diszszírhelyet jelöltek ki az új központi temetőben, és kedden át is szállították oda a tudós hamvait a régi temetőből. Mátyás Flórián diszszírhelyét márványtáblával jelölték meg, melynek a tudós érdemeit dicsőítő felírását Békefi Remig ciszterci tanár, Az Akadémia levelező tagja készítette.” — *Mátyás Flórián* (1818—1904) nyelvész és történész. Különösen az összehasonlító nyelvtudományban szerzett érdemeket.

II. Anastasius Grün

Grün, Anastasius: (családi nevén: Graf von Auersperg) (1806—1876) osztrák német költő. A német romantika egyik képviselője. A szabadság-

mozgalmakkal rokonszenvező liberális gondolkodó, aki később megtagadja a közösséget a német birodalmi gondolatokkal, amelynek tulajdonképpen egyik elindítója.

Ady glosszájának kulcsát a BN aznapi Botrányos emlékünnepe c. hírcikke adja meg: „Botrány történt ma délben a Grün Anastasius szobra körül. Ma volt Grün Anastasius születésének századik évfordulója, és ebből az alkalomból szobránál nagy ünnepeket rendeztek tisztelői élükön Lueger polgármesterrel és Auersperg Antal gróffal. A művészi szobrot a polgármester rövid néhány szó kíséretében megkoszorúzta. Utána a Scherer-szövetség vezetői járultak a szobor talpazatához, és vezetőjük Glaubischnig innsbrucki szerkesztő magasztalta Grün Anastasiust, mondván: »Tiszteljük benne a német szellem költőjét. Grün Anastasius a németeké volt. E város polgármestere, aki Rómáért lelkesedik, meghajtotta lobogóját Grün Anastasius előtt, aki esküdt ellensége volt Rómának.« E szavaknál Lueger izgatottan vágott közbe: »Ugyan hagyja a politikát, nem idevaló, és én nem politizálom.« Nagy tetszés követte a megjegyzést, és Glaubischnig alig tudta befejezni beszédét a zúgó lármában. Csak annyit hallottak a körülállók, hogy: »Üdv a német férfiú emlékének!« Az általános kavarodás közepette halott-halványan lépett föl a talpazatra Lueger, és így szólt: »Grün Anastasius egyike volt a legjobb osztrákoknak. Csak azt kívánom, hogy az itt álló fiatal emberek éppen olyan jó osztrákok legyenek, mint ő. (Bravo! Bravo!) Nekem talán, mint Bécs város polgármesterének több jogom van ünnepelni Auersperg grófot, a jó osztrákot. (Közbekiáltások: De német volt!) Kikérem magamnak az ilyen szemtelenkedést. Nagyon tévednek ha azt hiszik, hogy packázhatnak Bécs polgármesterével.« Lueger hívei szídták az innsbrucki küldöttséget: »Pimaszság, komisz dolog megzavarni az ünnepet!« Ilyen hangulatban végződött a szoborkoszorúzás. Egy rendőrtisztviselő felírta a német nacionalista küldöttség tagjainak neveit.”

III. Booth tábornok

Booth, William (1829—1912) angol metodista prédikátor, az Üdv-hadsereg megalapítója, majd első generálisa.

IV. Igló szenzációja

Mj: (Igló szenzációja): Vál. (153.) Isz (296.)

152. Úri földrengés. BN 1906. ápr. 14. 1—2. l. — Vezércikk — (A.)

Az napon, mikor Mátyás király bevette Bécsset, megrengett a magyar föld: Mátyás király 1485. jún. 1-én foglalta el Bécsset. — Most, hogy Polónyi vette be Bécsset, ismét földrengés volt a Kárpátok alatt: Polónyi a koalíció egyik lehangosabb embere volt, most a kiegyezés létrejöttében ő is közremunkált Bécsben, majd a koalíciós Wekerle-kormány igazságügyminisztere lett. Vö. Jegyzetek a napról. III. A Vezúv. BN 1906. ápr. 10-i cikket: „Váratlanul megnő a Balaton, és Polónyi miniszter lesz.” (199. l.) — Pedig a Cunard Line forgalma ma sem csökkent: L. Az ige veszedelme. BN 1906. okt. 21-i cikk jegyzetét (318. l.). Ady egyébként az év folyamán egy sor cikkében foglalkozik a kivándorlással. — Károlyi Sándor szellemeinek sorsát ezután sem fogják sokan irigyelni: L. Jegyzetek a napról. IV. A szívtelen cselédek. BN 1906. ápr. 4-i cikket és jegyzetét (186., 440. l.). — A magyar politika nem Vezúv. A Vezúv demokrata. Ha Resinát előnti, előnti Torre del Greco is: A Vezúv kitéréséről néhány napja adtak hírt az újságok. Resina: a Vezúv által veszélyeztetett Nápoly szegénynegyede, Torre del Greco pedig a villanegyede. — Pista bácsi. . Sándor bácsi, Feri bácsi, ... Géza bácsi: Tisza István, Wekerle Sándor, Kossuth Ferenc, Polónyi Géza. — Éhesek, előkelők, érdemesek, érdemtelenekek, nagy erejűek és kalandorok lihegésétől olyan nehéz a levegő, mint Nápoly fölött: Nápoly fölött a Vezúv kitérése következtében

hamueső esett. I. Jegyzetek a napról. III. A Vezív. BN 1906. ápr. 8-i cikk jegyzetét (442. l.). — *Más földrengés lesz itt nemsokára. . . Nem úri földrengés. . . Az igazi, nagyszerű földrengés lesz:* Vö. Földindulás. BN 1905. dec. 29-i cikkkel (82 l.).

Mj: Isz (296.) Vál. (153.)

153. *A béke verebei.* (Apróságok egy banketről) BN 1906. ápr. 15. 6-7. l.

A névtelen cikk gondolatmenete és egyes gondolatai annyira Adyéi, hogy kétségtelenné teszik Ady szerzőségét: „Kárpátoktól Adriáig már marakodnak a koncért a nagy hazafiak.” „Nagy baj is volna az, ha a magyar politika tudomásul venné a tudóst. Csak semmi koncesszió.” „Érdekes társaság volt a társaság. A magyar szociológusok. A kicsúfolt magántudósok. Európai magyarok, intellektuelek. Egy bús magyar azt mondta nem régen. . .” „Valóban kétségbe kell esnünk mindazoknak, kik nem vagyunk nagyszájú, politikai stréberek. De vagyunk egyszerűen a magyar kultúra munkásai. Lesz-e itt változás?” „Lesz új magyar társadalom. Jámbor patrióták nem fogják örökösen a Kossuth-nótát énekelni, mialatt egész Magyarország kikoptatják a lábuk alól. A politikában pedig helyet kap majd az intellektus is.” Ezek a gondolatok állandó visszatérői Ady cikkeinek. S megfogalmazásukban is Adyra jellemzőek. De stílári jegyek is tanuskodnak Ady mellett. Ezek a pattogó rövid mondatok például: „Itt meg azt mondták, hogy Barabás akar így békülni. A veszedelmes kuruc. Jó. Jöjjön a koalíció két embere. Mentek. Velük Polónyi s nagyon sokan. Barabás hazament Aradra. Nem volt már szükség rá. . .” stb. Vagy a jelzők sajátos halmozása: „És ezek a veszedelmes »kozmpolita« magyarok milyen magyaros harcot vívtak.” „Éppen itt az idő a kulturális, szociális és gazdasági reformhoz.” „Ők a béke verebei voltak. Szürke és bölcs verebek.”

Végül Ady szerzősége mellett bizonyít, hogy az a „bús magyar”, aki azt mondta a Huszadik Századról: „egyetlen európai oázis a magyar Szaharán” — ő maga volt. Majdnem szóról-szóra megtalálható ez a mondat egy korábbi cikkében. Vö.: Egy könyv és egy ember. BN 1905. febr. 16. AEÖPM VI. 59. l.

Adyának egyébként Barabás Béláról és Méray-Horváth Károlyról később elítélő véleménye volt. Állásfoglalását bizonyára az akkori pillanatnyi helyzet magyarázza. Méray-Horváth Károly ugyanis 1905. októberében Új Magyarország címmel lapot indított, amelyben támadta a koalíciót, és határozottan kiállt a darabont kormány mellett. Adyának tehát volt oka reménykedni, amikor közvetítő szerepet vállalt a két tábor között. Méray-Horváth tervének sarkalatos pontja egyébként éppen az általános titkos választójog volt, melyet látszólag az uralomra kerülő koalíció is elfogadott, de végül is elkonspirált.

Ady állásfoglalásának megértéséhez itt közöljük Jászi Oszkár A béke: tudományos szükség c. BN 1906. ápr. 11-i cikkét:

A béke: tudományos szükség

Írta: Jászi Oszkár

Most, hogy örömmámorban úszik az ország, s a „nemzeti irány” és a radikális demokrácia emberei egyaránt úgy érzik, hogy egy nagy lépést tettünk előre: hálátlanság volna meg nem emlékezni arról a férfúró, kinek első sorban érdeme a békemű létrejövele. Pedig nagyon is meg van a hajlandóság arra, hogy éppen a béke főkovácsának nevéte messék el a hallgatók kövével. Napról-napra kezdenek a béketerv kigondolói „jelentkezni.” Itt is, ott is feltűnik egy ember, akinek agyában merült fel a kibontakozási gondolat. Ami különben nem boszorkányság. Az az alap, melyen a béke

létrejött, tényleg nem egyszer felmerült már, mint egy kibontakozási lehetőség a sok közül, mint egy jó idea, mint egy ötlet.

De Méray-Horváth az egyetlen ember volt Magyarországon, akinek ez a terv nem ötlete volt, hanem a tudományos megállapítás utolsó és kikerülhetetlen láncszeme és aki már jóval előbb, szinte szórul-szóra papírra vetette azokat a pontozatokat, melyek alapján a rend helyreállt.

Nemcsak rút hálátlanság volna Méray ezen szerepéről megfedelkedni, hanem mulasztást követnénk el a történelem és a tudomány iránt is, ha a tényeket kellő világításba nem helyeznők. Remélem, lesz mielőbb alkalmam rá, hogy a magyar történelemnek ezt az oly fontos és érdekes darabját kellő dokumentumokkal felszerelve részletesebben is a nyilvánosság elé hozzam. Ma itt csak a száraz tényeket akarom felsorolni.

Vagy hat éve annak, hogy egy kis német könyv látott napvilágot, melynek szerzőjét nem ismertük, s nem tudtuk, hogy magyar vagy francia névvel állunk-e szemben? A könyv a szociológusok kis táborában szenzációt keltett. Nem kevesebbről volt szó benne, mint a szociológiának egy egészen új biológiai megalapozásáról, mely bámulatosan új világításban mutatta be az emberi fejlődés főfázisát. A könyv természetesen sok ellenmondásra s kritikára adott alkalmat, de közönyösen alig tudott valaki mellette elhaladni. És a magyar szociológusok vezére, boldogult Pulszky Ágost többek előtt ki is jelentette, hogy az organikus szociológia végleges megalapozását látja az ismeretlen műben, mely íme a pusztá analógiagyártásból természettudományi módszerré lett a rejtelmes idegen kezében.

Ezóta a Méray neve összeforrott a magyar szociológia törekvéseivel. Ezzel azt akarom mondani, hogy közös munkánk derék és lelkes harcossá nyert benne, nem pedig azt, hogy egyet értettünk vele. Ellenkezőleg. Méraynak izólált helyzete volt és van a magyar szociológiában, sőt a külföldön is. Módszere annyira új, hogy nem is bírálható meg a szociológia jelenlegi értékei és megállapításai szerint. Mert nem kevesebbről van szó, mint a társadalomtudomány beillesztéséről a sejtbiológiába. Ezért van, hogy nagy könyve, mely az elsőt követte, sem tudott neki híveket szerezni. Mindenki érezte, hogy egy nagy és rendkívüli egyéniséggel áll szemben, de gondolatmenetét követni nem tudta. Hisz azokban nincs szó „érdekről”, „belátásról”, „osztályharcról” s a közkeletű szociológia egyéb tételeiről, hanem a biológiai törvényszerűségek kényszerű alakulásairól. Ezért a polémiák nem vezettek eredményre. A tudományos bajvivők nem ugyanazon síkban álltak ki s kardjaik csak a levegőt hasították. Ezért volt eredménytelen az a nevezetes vita is, mely Méray és Somló Bódog között folyt le, valamint a Társadalomtudományi Társaság e tárgyban tartott eszmecserei sem vezettek semmiféle megegyezésre.

Méray azonban a feltaláló szívósságával nem hagyta magát. Azt mondta, hogy minden elmélet szürke, tehát ő egy felsőbb fórumhoz fog appellálni: a tényekhez. Igen ám, de hogyan? A múlt tényeit különböző elméletek alapján is lehet értelmezni. Épp ezért ő a jövőt hívta föl tanúul maga mellett, s megírta a jövő történelmét.

— Ha a rendszerem igaz — úgymond — ha a társadalom csakugyan biológiai fejlemény, akkor nem lesz nehéz pontosan megállapítani a legközelebbi jövő eseményeit. És a tények vagy igazolni fogják rendszeremet, vagy el fognak temetni „egy nagy ostobaságot.” Munkához látott nyomban, és megírta Európa történelmét huszonöt évvel előre.

Soha ennél szokatlanabb, eredetibb és csodálatosabb tanulmány! Elmondani eseményeket, melyek még az idő méhében vannak, meg nem született emberek gondolataiban és szenvedélyeiben!

Azóta egy egész sereg „jóslata” bevált csodálkozó szemeink előtt: láttuk véstjósító áradattá nőni az antimilitarizmust, láttuk véres hullámozását a dicsőséges orosz forradalomnak, láttuk az amerikai kapitalizmusnak egyre teljesebb militarizálódását, láttuk a klerikalizmus és a szocializmusnak egyre kifejezettebb élethalálharcát!

Láttuk mindezt és ámultunk a csodálatos ember fényes „intuíción.” De azért a biológiai szociológiáról nem akartunk tudni. Végre is a „jóslatok” egyikét-másikát mi is vallottuk: lélektani szociológusok és történelmi materialisták. Méray azonban nem tágitott. Ilyen elkeseredéssel küzdhettek az első fizikusok a középkor metafizikusai ellen.

— Jó. Hát ez se legyen elég. Beszéljünk tehát a legeslegközelebbi magyar jövőről!

Épp a kezdődő obstrukció első tüneteit éltük. A levegő tele volt katonai követelésekkel s nemzeti jelszavakkal. Másról nem is volt szó. És Méray „megcsinálva preparátumait”, kijelentette és megírta, hogy mindez csak tünet, a kavarodások legmélyén ott van az általános választójog. Nem hittünk neki és kacagtunk rajta. 1903-ban ugyan ki is gondolhatta volna, hogy az általános választójog közeledik!? Senki nem beszélt róla s tudtuk, hogy ez a parlament osztályérdekeivel a legélesebb ellentétben van. Méray azonban azt tartotta, hogy egészen közömbös, hogy az emberek miként gondolkoznak, s mit akarnak. Fontos eset a biológiai fejlődés. És az általános választójog gyors léptekkel közeledett.

Méray azonban ezzel sem érte be. Előre kimutatta a Tisza-féle házszabályrevízió képtelenségét, s mikor az egész magyar politika tanácstalanul állott, s az egész válság holtpontra jutott: a Népszava egy cikkében sürgette, hogy a kormány vegye programjába az általános, titkos választójogot. Az események némsokára igazat adtak neki.

Azután eljutottunk a „nemzeti ellenállás” izgalmai közben a Ház felosztásáig. Egyre többen voltak, kik az oktrojt kikerülhetetlennek tartották. Izgalmas vitákat folytattunk erről órákon keresztül a Ligában. Méray eleinte habozott. De íróasztalához ülve s „preparátumait elkészítve”, sziklaszilárdan kijelentette, hogy „az oktroj ostobaság, az általános választójogot csak a negyvennyolcas párt valósíthatja meg, a biológiai rend szerint. Az oktroj nemzeti szerencsétlenség volna, mely a válságot még jobban elmérgesítené.” Jó két hónapja már ennek. Eredményeként Gratz Gusztáv kísérleteket tett interjúkban a kibontakozás ilyen módjait egyengetni. Mindhiába. A vezérek nem akarnak tudni róla.

Méray azonban nem tágitott. A tudományos felfedező sértett hiúsága és a hazafi aggodalmai egyaránt tette ösztönözték. És brosrúákat írt a válság ily irányú megoldása mellett. Érdekes dokumentumok lesznek ezek a jövő történetírója kezében. S emberileg is izgalmasak: soha ilyen keveréke a tudományos nyugalomnak és a szenvedélyes kitéréseknek! Végül nyílt levélben szól Kossuth Ferenchez. Többek között így ír március harmadikán: „A genialitás az intuíció erejében van. Nekem nem mesteriségem a genialitás, hanem inkább a tudományos módszer. Az, hogy én száraz, unalmas szociológiai módszerrel kipreparálom az okvetlenül bekövetkezendőket. Preparátumomat — a Húszadik Századnak már említett márciusi cikkét — önnek, vezér úr, be is küldöttem. Mondom, holtra blamírozhatom vele magamat, de vállalom, sőt egyenesen ön az én impozáns Versuchskaninchenem. Ennél nagyobb prepotencia ugy-e nem kell? Pedig ez is hazaszeretet, a magam módja szerint. Már úgy, hogy bár nem áldozom a nemzetiszín borjúnak, de hasznót akarok tenni azoknak, akik a nemzeti szín, mint kultúr-szimbólum alatt, velem együvé tartoznak.”

És ide konkludál: . Lehet, hogy számárságot beszélék. Ha önök, függetlenségi párt, valaha elkerülhetik azt, hogy az általános választójoggal ne önök álljanak elő; elkerülhetik, hogy ne önök menjenek előbb-utóbb az ország elé, hogy önök csinálják meg, ha elkerülhetik, hogy ne az általános választójog legyen minden jövőendő politikájuknak a sarkpontja: akkor én beszéltem itt számárságokat, s megérdemlem, hogy minden intelligens társaságból kidobjanak. Végre is a politika nem afféle hátbavágósi multság. Egy egész ország nem lesheti azt, hogy hányszor kell az eseményeknek a politikusokat hátra vágni, míg észhez térnek. Ön pedig, vezér úr, akiről igazán a legnagyobb tisztelettel mondom, hogy a koalícióban való szereplésében van valami mózesi, ön, aki intuíciójával, politikai geniejével csakugyan látnoki módon látta, hogy ezt az országot, mielőtt az ígéret földjére ér, keresztül kell vezetni, a nemzetiszín borjú imádatának veszélyei közt a koalíció délibábjai: ön lássa meg most, hogy itt vagyunk Jericho falai előtt. És Jericho falai, a maradiság várai, össze fognak dőlni a harsnától, ha ön megfuvatja a kürtöket, hogy:

— Általános választójogot a nemzetnek! Aztán megyünk tovább egy új korszak felé! . .

Mindhiába. Kossuth Ferenc el sem olvasta ezt a szózatot.

Méray azonban végső erőmegfeszítéssel még egy utolsó kísérletet tett és győzött. Barabás Béla híven elmondotta, hogy hogyan. A Méray javaslatát szinte en bloc fogadta el király, kormány és koalíció.

Minden igazságszerető ember át fogja érezni, hogy kötelességem volt megírni ezeket a tényeket — melyeknek mindegyikét pontról-pontra tanúkkal és okmányokkal igazolhatom — akkor, mikor a béke valódi főalakját háttérbe akarná szorítani az irigység, a bosszú vagy az események nem tudása.

A magyar tudomány és a magyar politika egyaránt kell, hogy lássák ezeket a tényeket.

És különösen hálásaknak kell lenni nekünk iránta, magyar radikálisoknak, szabadgondolkozóknak és szocialistáknak. Mert ő általa szabadultunk meg a rágalmak terrorizmusától, és a jövőben a kormánybérencség gyanújától menten küzdhetünk tovább a modern Magyarország kivívásáért.

Rövid idő múlva el fog dőlni, hogy ki a bérenc, ki a taktikus és ki igaz, becsületes katonája az általános, titkos választójognak?

Ady cikkének gondolatmenete megegyezik a BN 1906. ápr. 12-i számában a bankett-ről beszámoló hírcikk gondolatmenetével. Valószínű, a hírcikket is Ady fogalmazta. E feltevésünket a tárgyi egyezéseken kívül az is valószínűsíti, hogy Ady, amint jelen cikkéből kitűnik, ott volt a banketten: „A Bristol-szálló termébe alig fértünk, és Barabás Béla eljött erre a bankett-re.” Ha pedig Ady jelen volt a banketten, nem valószínű, hogy más számolt volna be róla. Nyilván inkább arról van szó, hogy a szűkszavú, szárazabb beszámolót Ady kevésnek érezte s néhány nap múlva visszatért rá, mintegy kommentálva az eseményeket. Itt közöljük a BN 1906. ápr. 12-i cikkét:

Méray-Horváth Károly ünneplése

A magyar szociológusok társasága és a Huszadik Század szerkesztősége ma bankettet rendeztek Méray-Horváth Károly tiszteletére a Bristol-szállóban. Nemcsak a béke-idea kigondolóját, de egyben a biológiai szociológia egy meglepő sikerre mutató apostolát is ünnepték a kiváló pub-

licistában és tudósban. Az ünnepi vacsorára a magyar szociológiai tudomány művelői és Méray-Horváth Károly tisztelői közül nagyon sokan gyűltek össze. Megjelent a banketten Méray-Horváth Károly társa a béke-műben, Barabás Béla országgyűlési képviselő is. Sokan jöttek föl vidékről, Nagyváradról, Kolozsvárról, Temesvárról, stb. Somló Bódog volt a lakoma első szónoka. Méray-Horváth Károlynak évekkal ezelőtt írott művéből olvasott személyenyeket, melyek szinte megdöbbentő módon egészen Wekerle elnökségéig előre megjósolják tudományos alapon a válság folyását. Az ellentétes szociológiai iskoláknak most már számolnia kell ezzel a kétségtelen sikerrel. Szép beszédet mondott Feszty Árpád, aztán az ünnepelt Méray-Horváth Károly, Barabás Béla az ő és Méray-Horváth akciójának legintimebb történetét mondta el. Hogy kellett elhallgatni a vezérő-bizottság előtt a Méray-Horváth nevét, mint a terv kidolgozóját a siker érdekében. Mint „magasabb tisztviselő” szerepelt itt Méray-Horváth, míg fönt a koronánál Barabást kellett ugyancsak a siker érdekében a terv apjának vallani. Az elégtétel megvan: az erkölcsi siker kettőjüké. Ő, Barabás, nem is kívánt egyebet. Eleve tiltakozott, mikor az ő esetleges miniszterségéről esett a terv kapcsán szó. Arassanak mások, s — aratnak is. De most már előre a demokrata, független Magyarország felé munkával és reformokkal. Jászi Oszkár és Pikler Gyula beszéltek még. Pikler Gyula azt a társadalomra s kultúránkra jellemző tünetet jellemezte keserűen, hogy Méray-Horváth Károlyról, a béke szerzőjéről senki sem tud. Még a lapok is csak addig irták ki a nevét, míg az akció sikere kétséges volt. Az egyszerű tudóst, a nem politikust, nem jutalmazza senki és semmi korzások cselekedeteért. A bankettre sok lelkes távirat érkezett. Közük báró Fejérváry és Kristóffy József távirata, melyben lelkesen üdvözlük a béke szerzőjét.

Kárpátoktól Adridig már marakodnak a koncert, a nagy hazafiak: A koalíció hatalomrajutása után megindult a hivatali állásokért a versengés. Ki-ki, hogy jobb álláshoz jusson, azt igyekezett bizonyítani, milyen jelentős ellenállást fejtett ki a Fejérváry-darabont-kormányval szemben. S szinte mindennapi volt az egymással szembeni áskálódás, intrika is. — Méray-Horváth Károly (1859—1938) szociológus, a szociológiát természettudományos (biológiai) alapokra próbálta helyezni. A király és a koalíció között létrejött megegyezés tervének egyik értelmi szerzője. — Barabás Béla (1855—1934) aradi függetlenségi képviselő. L. Ady cikkét vele kapcsolatban: A Nagyvárad Napló igazsága. NN 1903. júl. 19. AEÖPM IV. 128. l. — Széll Kálmán (1845—1915) 1899—1903-ig volt miniszterelnök. — A Huszadik Század (a szociológusok lapja) társasága talán egyetlen európai ódzis a magyar Szaharában: A Társadalomtudományi Társaság folyóirata volt a Huszadik Század. A társaság éppen ebben az időben radikalizálódott. A konzervatív elemek — Andrásy Gyuláék — kiváltak belőle, s a polgári radikalizmus fő ideológiai bázisa lett. Elnökévé Pikler Gyulát, főtítkárává pedig Jászi Oszkárt választották meg. — Kormánybéréneknek nevezték a liga embereit: Az 1905 késő őszén haladó polgárokból alakult, az általános és titkos választójogot zászlójára tűző ligára utal Ady, melynek vezetői haladó szociológusok voltak. — Feszty Árpád (1856—1914) festőművész. Vallásos és magyaros tárgyú képei közismertek. Hatalmas körképe, a Magyarok bejövetele, melyet a millenniumra festett, 1944—45-ben Bp. ostroma idején helyreállíthatatlanul megsérült. Ady itt azért említi a nevét, mert az ismertetett anketon ő is felszólalt.

154. Gorkij és Andrejeva. BN 1906. ápr. 18. 5. l. — Hírek — Lellei [*] Eredetiben: Andrejevna

Amerikában keserű leckét vett Gorkij: Ady cikkének alapja a BN 1906. ápr. 18-i hírcikke. Mivel a hírcikk hangneméből feltehető, hogy esetleg azt is Ady fogalmazta, itt közöljük teljes terjedelmében:

Gorkij Amerikában

New Yorkból táviratozzák lapunknak, hogy Makszim Gorkij maholnap kénytelen menekülni Amerika földjéről, mert különben kiutasítják őt is, barátnőjét is, Andrejeva színesznőt. Amikor Gorkij New Yorkba érkezett, honfitársai, de az amerikaiak is, riadó lelkesedéssel üdvözölték. A kikötőből valóságos diadalmenetben vonult be New Yorkba, s egycsapásra meghódította a jenkiket, amikor a szabadságszobor elé érve így kiáltott fel:

— Végre a szabad Amerikában vagyok! Föllélegzek, hisz a despotizmus földjéről elmenekülhettem!

A New York-iak lépten-nyomon ünnepelték Gorkijt, de a dicsőség nagyon rövid ideig tartott. A fogadóban ugyanis a költő Andrejeva színesznőt felesége gyanánt jelentette be, és a kisasszony maga is így állította ki a bejelentőlapot. Hamarosan kitudódott aztán, hogy Andrejeva nem törvényes felesége, Gorkijnak, és ezen mód felett fölháborodtak az erkölcsös jenkik. A fogadó tulajdonosa menten ajtót mutatott a költőnek és barátnőjének, s attól fogva nem akadt New York-i szálloda, amely befogadta volna őket. Végre is a külvárosba költözöködött az üldözött pár, de itt is két fogadóból utasították ki Gorkijt és barátnőjét. A szabad Amerika földjén meg fog esni az oroszok nagy poétájával, hogy földél nélkül az utcán kell töltenie az éjszakát. A hirdetett felolvasó-körútból természetesen nem lesz semmi, mert nem csak New Yorkban, de egész Amerikában ki van mondva a bojkott Gorkijra, akinek különben már ma vagy holnap meg fog gyűlni a baja a kivándorlási bizottsággal. Gorkij máris idézést kapott, úgyszintén Andrejeva is, akit az amerikai kivándorlási statumok szerint nem tűrnek meg New Yorkban. Gorkij mindjárt tudta, honnan fúj a szél. Alig, hogy New Yorkba érkezett, észrevette, hogy orosz titkos ügynökök figyelik minden lépését. Csakugyan az orosz detektívek figyelmeztették a kivándorlási bizottságot arra, hogy Gorkij hamisan jelentette be a barátnőjét hitese felesége gyanánt.

D'Annunzio szerelmeiről többet írnak a lapok mint drámáiról: L. Jegyzetek a napról. I. Az erkölcsös Svájc. BN 1905. okt. 18-i cikket és jegyzetét (25., 314. l.). — *Az erkölcsösködő Berlinbe is elkísérte Gorkijt az ő Andrejevája:* L. A számár Gorkij. BN 1906. márc. 25-i cikket és jegyzetét (168., 426. l.). — *Az sem ide tartozik, hogy mi Gorkijról, mint művészből, mint emberről és mint apostolról mint vélekedünk:* L. Makszim Gorkij. BN 1905. nov. 8-i cikket és jegyzetét (272., 488. l.). — *Akárcsak a mi Rudnyánszky Gyulánk:* L. Jegyzetek a napról. II. A poéták. BN 1906. jan. 25-i cikk jegyzetét (379. l.). — *Amerikában tudnillik nagyon komolyan veszik a házasságot. Még a gazemberek is. A harmincas poligámia büne sem ritka Amerikában:* Vö. Jegyzetek a napról. I. Amerika és a házasság. BN 1905. okt. 26-i, és Jegyzetek a napról. I. Amerikai férjek. BN 1906. febr. 15-i cikket, valamint azok jegyzetét (37., 132., 323., 407. l.).

155. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. ápr. 20. 8. l. — Hírek — Pont

I. Románia

Néhány nappal ezelőtt forradalom tört ki Bukarestben egy francia előadás terve miatt: L. Jegyzetek a napról. III. A bukaresti diákok. BN 1906. márc. 29-i cikket és jegyzetét (174., 431. l.).

II. A meggyanúsított Apponyi

Apponyi az új koalíciós kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere lett.

III. Az Akadémia

Ady glosszájának inspirálója a BN 1906. ápr. 19-i számának hírcikke volt az Akadémia vagyonáról. Kimutatást közöl a cikk az Akadémia költségvetéséről és a különféle alapítványokról. Az 1906. évi költségirányzat eszerint 391 345,75 korona bevételt és 390 095,75 korona kiadást tüntet fel.

156. *Hol a boldogság.* (Bemutató előadás a Vígyszínházban) BN 1906. ápr. 20. 11. 1. — Színház — Dyb

Croisset, de Francis (1877—1937) francia vígjátékiró, Musset, később Rostand utánzója. Ismertebb művei: *Le Bonheur*, *Mesdames*, *Le Feu du voisin*, *Le coeur dispose*, *Cherubin*. — *Francis de Croisset egy finom, elmés, párizsi úr. Angolországban nevelt belga, ki Párizsban antiszemitauskodik, holott zsidó:* Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: Francis de Croisset elegáns, belga-angol nevelésű francia író, fiatal, félig árja, félig zsemita. s csak árja társaságban érzi jól magát." AEÖPM V. 196. 1. — *Varsányi Irén, Tanay Frigyes, Hegedűs Gyula, Gazi Mariska, Tapolczai Dezső, Fenyvesi Emil:* I. A szaharai konzul. BN 1905. jan. 13-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 343. 1. — *Haraszty Hermin:* I. A színház ördöge. BN 1905. márc. 4. Uo. 376. 1. — *Fábián Kornélia:* a Vígyszínház művésznője.

Mj.: VT (399.)

157. *San Francisco.* BN 1906. ápr. 21. 1—2. 1. — Vezércikk — (A.) *Formosa, Vezuv, San Francisco:* Formosa szigetén egy hónappal előbb volt földrengés. Vö. *Beteg a föld.* BN 1906. márc. 22-i cikk és jegyzete (163., 420. 1.). A Vezuv két héttel előbb tört ki. Vö. *Jegyzetek a napról.* I. A Vezuv. BN 1906. ápr. 8-i cikk és jegyzete (192., 443. 1.). Most pedig a San Franciscóban pusztító földrengésről adtak hírt a lapok. — *Algeciras és minden feledve:* A spanyolországi Algeciras-ban volt a Marokkó sorsa felől döntő konferencia. — *A dalmát partokon remegve úszik és kímél Vittorio Emanuele hajója:* Viktor Emánuel (1869—1947) olasz király (ur. 1900—1944-ig). — *Még Kossuth Ferenc miniszterségének sem tudnak örülni:* Kossuth Ferenc lett a koalíció kormány kereskedelemügyi minisztere. — *Sacramento, Berkley és egy csomó város ezért omlik össze:* Sacramento, Berkley San Franciscóhoz közel fekvő kaliforniai városok, melyek a földrengés következtében ugyancsak károkat szenvedtek. — *Pompejivel szemben is ezért esik ismétlődés bűnébe az idő:* L. *Jegyzetek a napról.* I. A Vezuv c. i. c. és jegyzetét. — *Torre del Grecóban is nagy volt a baj:* Torre del Greco: Nápoly úrnegyede. — *Ellenben jelentkeztek a biztosító-társaságok. Kijelentették, hogy ők fizetik a kárt:* A BN előző napi számában olvashatjuk, hogy: „Hír szerint 80 biztosítótársaság elhatározta, hogy San Francisco biztosított lakosainak a biztosítási összeget kifizeti, tekintet nélkül arra, hogy tűz vagy földrengés okozta-e a kárt.” (BN 1906. ápr. 20.) — *Emlékszem például a Tisza botrányra. A Tisza: egy folyó. Egyebek mellett előntött egy magyar, alföldi várost:* A Tisza 1879-ben öntötte el Szeged várost, úgy, hogy a földdel tette egyenlővé. A város újjáépítéséhez valóban szinte egész Európa hozzájárult. Ennek emlékére nevezték el, a szegedi nagykorutat a segélyt adó városok nevével Londoni-, Római-, Párizsi- stb. körütnak. A város újjáépítéskor határozták el a Fogadalmi-templom felépítését, mely ott áll ma is a Dóm-téren, ahol a szegedi szabadtéri játékokat szokták rendezni. — *És csak egyszer kellett ennek az embernek beukkkantania Amerikába:* Ady többször hivatkozik Apponyi amerikai útjára. Vö. „Mikor Amerikából hazajött, részeg volt a látóttaktól. Mindenre esküdött, ami új és szabad.” (Jegyzetek a napról. II. Ezt tanulta Amerikában? BN

1906. jún. 10. (261. l.). — *Calderonnak nincs igaza. Az élet nem álom*: Calderon, Pedro, de la Barca (1600—1681) a spanyol dráma legnagyobb képviselője. Ady a *La vita es sueño* (Az élet álom) c. művére utal.

158. *Mary Ann*. (Bemutató előadás a Nemzeti Színházban) BN 1906. ápr. 22. 10. l. — Színház — Dyb

Valahányszor angol szindarabot látok, irigye vagyok Albionnak: Albion Anglia régi kelta-eredetű neve. A költők gyakran használták. — *Zangwill, Israel* (1864—1926) angol író. A londoni gettó életét rajzolta műveiben előszeretettel. Magyarul is megjelent több műve: A matróz úr, Akiket fölvet a pénz. Bemutatták nálunk is: Gettó és a Mary Ann c. színműveit. — *Ez a Leibniz világa*: Vö. Jegyzetek a napról. III. Batthyány Ervin. BN 1905. nov. 4-i cikk: „Be szép is a Leibniz világa.” (43. l.). L. még annak jegyzetét (336. l.). — *Dezső József, D. Ligeti Juliska*: L. Killieckrankie herceg. BN 1905. febr. 1-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 357. l. — *Jászai Mari* (1850—1926) egyik legnagyobb magyar drámai színésznő. — *Rózsashegyi Kálmán, Babányi Árpád*: L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 11. Uo. 363. l. — *Nagy Ibolya* (1864—1946) komika, a Nemzeti Színház tagja. — *Mihály József* (1853—1927) orvos, író, színi kritikus. Több színművet fordított magyarra.

Mj.: VT (400.).

159. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. ápr. 26. 6—7. l. — Hírek — Pont I. *Egy kis garnizon*

Nemsokára a német altiszteknek is támadni fog egy Bilsejük: L. Jegyzetek a napról. II. Bilse — él. BN 1905. okt. 18-i cikket és jegyzetét (26., 315. l.). — *Magunk is francia lapokból böngészünk ki a hírt*: Ady hírforrását nem sikerült megtalálni.

II. *Mindenki beteg*

Kipling írja: ha két francia összetalálkozik, a harmadikat vágalmazza: Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: „Kipling írja: — Mit szokott csinálni a francia — Rosszat mond egy másik franciáról. Franciaországnak a franciák keltik veszét hírért” (AEÖPM V. 196. l.). — *Most is újra folynak Párizsban a viták: Napóleon epileptikus volt-e*: Napóleon epilepsziájáról a BN 1906. ápr. 30-i számában, a Különlélek rovatában jelent meg cikk.

III. *Kis mese valakiről*

Mommsen, Th. (1817—1903) német történétíró, jogtudós, egyetemi tanár. A német birodalmi gyűlés tagja volt, a liberális ellenzékhez tartozott. Vö.: *Societas Leonina*. NN 1902. dec. 25-i cikkel AEÖPM III. 191. l.

160. *Kényes ügy*. BN 1906. ápr. 27. 2. l. — Belföld —

Ady szerzőségét tanúsítja a cikk kissé ironikus hangvétele mellett, ahogyan Csizmadia Sándorral kapcsolatban a költészetet és a kultúrát egybeveti a magyar viszonyokkal. Ez egyébként Adynak állandóan visszatérő témája: „Itt van Csizmadia Sándor. Magyar poeta. A magyar kultúrának egy kevéssel többet használ, mint a jelölt urak közül — mondjunk keveset — nyolcvan percent.” Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: „Tiszának — Kegyelmes Úr, poeta volnék. Talán fontosabb az országra, mint Ön! . Hogy kikacagott volna!” (AEÖPM V. 187. l.). Adyt idézik az ilyen fordulatok is: „Kényes ügy: ne üssük dobra.” „Dehogy. Magyarországon csinálja a nemzeti demokrácia — a nemzeti demokráciát.” „Csak éppen előljár a korszemékben: szociálásan az.”

Csizmadia Sándor (1871—1929) a magyar szocialista líra egyik képviselője, a Népszava belső munkatársa. Témaköreiben teljesen új, de kifejezési

formában nem tud túllépni a századvég eszközein. Később elkeseredetten küzd Adynak, mint polgári költőnek a Népszavában való szerepeltetése ellen. — *Groszmann Miksa* (1872—1913) nyomdász, szociáldemokrata vezető. Kiterjedt újságírói és előadói tevékenységét folytatott.

161. *Castelar igazsága*. BN 1906. ápr. 28. 5—6. l. — Hírek — Ódi

Castelar y Ripoll, Emilio (1832—99) spanyol író, történetíró, politikus. Az 1870-es években mint a nagypolgárság képviselője a köztársasági államforma híve, 1873—74-ben a köztársasági kormány miniszterelnöke. Elnyomja a kantonális felkeléseket és a munkásmozgalmat, s ezzel előkészíti az utat a monarchia restaurálásához. — *Clemenceau, G. B.* (1841—1929) francia politikus, a Radikális Párt egyik megalapítója és vezetője. A Németország elleni revanspolitika fő képviselője volt, s az Antant megszilárdításának politikáját folytatta. 1906—1909-ig volt Franciaország miniszterelnöke. — *Harduin: L.* Jegyzetek a napról. II. Versek az Urániában. BN 1905. nov. 19-i cikk jegyzetét. (343. l.)

162. *Nagyon furcsa esetek*. BN 1906. ápr. 29. 9—10. l. — Ódi

I. Gapon titka

Gapon pópáról a legkülönbözőbb hírek kaptak szárnyra az újságokban. Ady is írt már róla hónapokkal előbb is: I. Jegyzetek a napról. III. Vezér. BN 1906. febr. 2-i cikket és jegyzetét. (117., 388.) Most ismét egymásnak homlokegyenest ellentmondó hírek terjedtek el, melyeket legtöbbször maga Ady glosszáz a BN számára. Április 25-én pl. arról olvashatunk, hogy Gapon pópát felakasztották. A hírcikket minden valószínűség szerint Ady fogalmazta, amiről az ilyen fordulatok tanúskodnak, hogy: „A dicsőség belesodorta az ezer új örömi életbe.” „Párizs és a modern élet megszédítette.” „Az egyszerű pápa gyöngé volt ilyen nagy dicsőséghez és mártíri sorshoz.” A cikket itt közöljük:

Gapon pópát fölakasztották
— Orosz forradalmárok statáriuma —

A híres Gapon pápa sorsa elvégeztetett. Gapon az orosz munkások forradalma eleven legendák hőségévé tette. Az egyszerű pápa gyöngé volt ilyen nagy dicsőséghez és mártíri sorshoz. A dicsőség belesodorta az ezer új örömi életbe. A forradalom leverése után külföldre menekült. Párizs és a modern élet megszédítette. Már Párizsban nagy lábón élt. Azután a Riviérára utazott. Monte Carlóban orosz nagyhercegekkel rulettezett egy asztalnál. Mindez pénzbe került. Gapon előbb a munkások pénzéhez nyúlt. Azután a rendőrség kéme lett. Legalábbis alapos gyanúuk voltak milderre.

Most aztán váratlanul jön Gaponról a rettenetes hír. Az orosz forradalmárok megölték az árulójukat. Az orosz forradalmárok cárt is öltek már. Kivégeztek nagyhercegeket és nagy vérebekeket. De soha ilyen rettenhetetlen elszánt, fanatikus lelkiületet nem mutattak, minthogy statáriumot ültek ügyüknek olyan árulója fölött, mint Gapon volt.

A BN április-28-i számában szintén egy rövid hírcikk számol be Gaponról, melyet kétségkívül Ady fogalmazott: „Az orosz forradalom pap-vezéré-ről néhány nap múlva meg fogják majd írni, hogy — akárcsak Gorkij — pompásan ért a reklámhoz.” Már a Gorkijra való hivatkozás is, ti. az, hogy ért a reklámhoz, Adyra vall, aki ezt több cikkében leírta Gorkijról. De Adyra vall a cikk stílusa is: „Először felakasztották, azután szemétdombon gyilkolták meg, majd megmentették.” stb. A cikket itt adjuk közre:

Gapon

Az orosz forradalom pap-vezéréől néhány nap múlva meg fogják majd írni, hogy — akárcsak Gorkij — pompásan ért a reklámhoz. A világ minden lapja foglalkozott a sorsával. Először felakasztották, Azután szemétdombon gyilkolták meg, majd megmentették, végül pedig — ez a legújabb, minden pillanatban megcáfolható hír — hazugság volt az egész világszenzáció. A londoni Daily Mail-nek legalább azt jelentik Pétervárról, hogy egy szó sem igaz Gapon megölésének híréből. Gapon a finnországi Knokola nevű városkában visszavonultan él. Visszavonultsága azonban mégsem olyan szigorú, hogy közben alkalma ne volna beszélni magáról a világ minden újságjában, a Times-től a Bikityi Szemlé-ig.

II. Harc Velencében

III. Petőfi jelöltsége

Ady glosszája abból az alkalomból készült, hogy a Wekerle-kormány májusra kiírta az országgyűlési választásokat. — *Kossuth kijelentette, hogy már minden kerületben van jelölt*: Ady arra kíván ezzel célozni, hogy a Kossuth Ferenc vezette függetlenségi párt milyen messze van már a Petőfiék által képviselt negyvennyolcasságtól. — *Ha azonban néppárti jelölt óhajtana lenni, erről lehet beszélni*: A néppárt a klerikális reakció pártja volt. — *Erősen megértették azt, hogy Petőfi Szibériában voltaképpen a galád abszolutizmus kenyerét ette*: Ady itt a koalíciónak a darabont kormány abszolutista politikáját támogatók elleni vádjait karikírozza. — *Jakabokányisták*: Jakabok és Bokányisták, azaz zsidók és szocialisták. A jakobinus szó is beleszeng ebbe a szójátékba.

Mj.: (Petőfi jelöltsége): Na (121.)

163. *Az aranygyapjú.* (Bemutató előadás a Vígszínházban) BN 1906 ápr. 29. 10. l. — Színház — Dyb

Keroul: francia vígjátékíró. Színművei: Az őrnagy, Kocavadász. Legtöbb művét Barré-val közösen írta: 1. ott. — *Barré, Alfred*: francia vígjátékíró. Ismertebb nálunk is színrekerült drámája, a Korhelykirály. *Keroul*al közösen írt művei: Végre egyedül, Nem szabad, Léni néni. — *Sarkadi Aladár* (1874—1949) 1903-tól tagja a Vígszínháznak. Főként komikus szerepekben játszott. — *Varga Anna, Csáki Biri*: a Vígszínház színésznői. — *Sz. Varsányi Irén, Hegedűs Gyula, Tapolczay Dezső, Fenyvesi Emil*: L. A szaharai konzul. BN 1905. jan. 13-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 343. l. — *Góth Sándor, Balassa Jenő*: L. A paradicsom, BN 1905. jan. 28-i cikk jegyzetét Uo. 354. l. — *Kiss Irén*: L. Dr. Klausz. BN 1905. dec. 30-i cikk jegyzetét (366. l.). — *Vendrey Ferenc* (1858—1940) a Vígszínház, majd a Belvárosi Színház tagja. Főként komikus szerepkörökben játszott.

Mj.: VT (401.)

164. *Tündérek május napján.* BN 1906. máj. 1. 8. l. — Hírek — Ódi
A szervezett proletároknál nincsenek szilárdabb hvei a világi rendnek. Az ő forradalmuk a lassú, állandó forradalom, s az ő zavargásaik kihágások az elv és tudomány útjáról: Kétségtől itt Ady a II. Internacionálé reformista politikáját tartja szem előtt, amelyet teljes egészében azonosít a marxizmussal. Vö. a decemberi orosz forradalomról írt cikkével: „Oroszország pedig egyszerre csinál meg két forradalmat. A régit, melyen Európa már tülesett, s az újat, mely Oroszországban kivételesen és minden Marxok ellenére vérel dolgozik.” (Földindulás. BN 1905. dec. 29. 83. l.). — *Párizsban egyszer meglátogattam az anarchisták gyülekezetét*: L. Az anarchisták gyülekezetében. PN 1904. jún. 9-i cikkét (AEÖPM V. 58. l.). — *Az anarchisták pedig, a Tolsztojok és Lucchenik egyformán, azt vallják, hogy az emberi boldogtalanság okozója*

az állam a maga leigázó rendjével: Tolsztojhoz 1. Jegyzetek a napról. III. Batthyány Ervin. BN 1905. nov. 4-i cikket: „Egy gróf, aki a tekintély ellen küzd.” (43. l.). Luccheni Erzsébet királyné gyilkosa volt. — *Ha pedig az anarchisták jutnának uralomra, ők is konzervatívok és korruptak volnának*: Adynál ez a gondolat többször visszatér. L.: „Mert — írja egy francia író — bizonyos, hogyha valaha az anarchisták jutnának uralomra, ők is éppen olyan konzervatívok lesznek, mint mindazok, kiké a hatalom . . .” (A Marseillaise. BN 1904. máj. 7. AEÖPM V. 52. l.) Vagy később: „Ha az anarchisták valamikor kormányra jutnak, olyan konzervatívok lesznek, mint amilyen a világ rendje szerint minden kormány.” (Mikor minden fölfordul. Politikai káosz. BN 1905. jan. 29. AEÖPM VI. 297. l.).

165. *Politika és irodalom*. MK 1906. máj. 2. 7. l. — Pont

Kedves örömmel olvasom, hogy Fogaras megint követel csinált Mikszáthból: Mikszáth az előző parlamentben szabadelvű-párti képviselő volt. Az új választásokon pártonkívüli képviselőként lépett fel Fogarason, és nyert mandátumot. — *A nagyinak ismert palóc tehát művelheti tovább immorális, parlamenti firkaít*: Ady Mikszáth parlamenti karcolataira utal, melyek Apróságok a Házból, A tisztelt Házból címmel jelentek meg. — *Hoffmann Ottó* (1881—?) nacionalista diákvezér volt, majd függetlenségi párti képviselő lett. — *Az új vend mintha a Tinódi Sebestyének fizetését sem akarná megadni az írónak*: Ady Mikszáth politikai lojalitását más alkalommal is hasonlítja az udvarházakat járó Tinódi Lantos Sebestyénhez. I. Ki lesz a Mikszáth? c. cikkét: „Nem a Mikszáth-jelöltek a hibásak legelső sorban, de a halott Mikszáth, aki megvető bölcsességgel, túrte, hogy benne az éretlen magyar fórum a modern Tinódi Sebőt lássa. Aki gögös, igazi és szemérmes művész volt, de jól élni szerető, kényelmes magyar is, magához való ésszel. Udvari költőnk hálistennek nincsen még, csak udvari cigányzenésznünk, de diétai költő kell még a legbirtokosabb politikus uraknak is.” (Ai 309. l.) — *Erdős Armand* (1873—) hírlapíró, művészeti író, zeneszerző, zenekritikus. Az Egyetértés c. lap tulajdonosa és igazgatója. A lap függetlenségi párti, Papp Zoltán szerkesztette, főmunkatársa Kossuth Ferenc volt. — *És Bródy Sándor öccse ma képviselő*: Bródy Ernő, demokrata képviselő. — *Victor Hugónak veszni kellett volna, s veszett volna is, ha a Kárpátok alatt él. Mert nagy embere volt III. Napóleonnak, s főura a császárságnak*: Ady téved, Hugo nemcsak hogy nem volt nagy embere a császárságnak, de III. Napóleon uralomra jutása után száműzetésbe kényszerül, és csak a császárság bukása után tér vissza Franciaországba. Lajos Fülöp alatt volt pair, tehát főura a monarchiának. — *De már Herczeg Ferenc a legkegyelenebbül proskribáltak között van*: Herczeg Ferenc, ugyanúgy mint Mikszáth Tisza-párti képviselő volt, a koalíció uralomra jutása idején azonban visszavonult a politikától.

Mj.: Ai (148:)

166. *Naplegenda*. MK 1906. máj. 2. 11. l. — (Diósadi.)

L. Kisbán Miklós. BN 1906. ápr. 9-i cikket és jegyzetét. (194., 444. l.).

167. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. máj. 3. 8. l. — Hírek — Pont

I. *Ne öld meg*

A fiatalabb Dumas tuez la-ja például: L. Jegyzetek a napról. III. Felber János. BN 1906. febr. 15-i cikk jegyzetét (408. l.) — *Ha házasságtörésért bepanaszolod, megbüntetik az asszonyt huszonöt frankra*: A cikk alap gondolata megtalálható már Ady párizsi noteszkönyvében: „Franciaországban is egy időben a házasságtörő asszonyt mézben, tollal. Aztán 25 frank. Most már semmi” (AEÖPM V 186. l.). A bejegyzést Ady felhasználta már egy korábbi cikkében:

„Még nemrégén 25 frankot fizetett, vagy nem sokkal többet a bűnös asszony.” (Sára és a korbács. BN 1905. febr. 12. AEÖPM VI. 54. l.). A cikk aktualitását az adja, hogy ebben az időben dolgoztak Franciaországban a házasság megreformálásán. L. Hymen reformja. BN 1906. febr. 18-i cikket és annak jegyzetét (136., 409. l.).

II. A hadnagy

De vörös május napján Párizsban odaállt a munkások elé: Ady glosszájának megértéséhez itt közöljük a BN 1906. máj. 3-i tudósítását az eseményről, melyet esetleg Ady is fogalmazhatott:

Szocialista katonatiszt

A francia forradalmi mozgalom sajátos hullámokat vet. Alább a tudósítás egy jelenetről, amely hétfőre virradó éjjel a munkástözsédén folyt le. Este 10 óra után egy gyalogos hadnagy behatolt a munkástözsédre, egyenruhában, karddal és revolverrel az oldalán. Szilárd léptekkel a sztrájkterembe ment, ahol 1500 munkás épp gyűlést tartott. Ellenséges morajlás zúgott végig a termen mialatt a katonatiszt a munkások sorai közt elhaladt. A tiszt magas, nyúlánk, csinos fiatalember volt, rövidre nyírt szőke szakáll övezte arcát. Luquet polgár, aki a letartóztatott Griffnelhes helyett átvette a munkáspárt vezetését, éppen beszédet mondott az emelvényről, amelynek utolsó frázisaira zúgó tetszéssel felelt a tömeg. Mindenki elcsudálkozott, amikor a fiatal tiszt felment az emelvényre és minden oldalról gúnyos kiáltások röpködtek feléje. A hadnagy nem törődött vele. Kissé halványan, de fölemelt fővel megjelent a szószéken, ahol Luquet polgárhoz fordult, és néhány szót halkán intézett hozzá. Luquet erre felkérte a tömeget, hogy hallgassa meg a beszédet, amelyet a hadnagy elmondani készül.

A tömeg még jobban elcsudálkozott, a hadnagy pedig reszkető hangon, amely később erőteljessé vált, így szólt:

— Mindenekelőtt megmondom a nevemet. Tisserand Delange a nevem, hadnagy vagyok az 5-ik gyalogezredben. Beléptem a hadseregbe, mert égtem a vágytól a harci dicsőség után, és mert azt hittem, hogy a becsületnek szentelhetem életemet. Illúzióim nem tartottak soká, láttam, mint veti meg, és gúnyolja a reakcionárius kotéria a köztársasági érzelmű tiszteket. Láttam a számtalan kínzásokat, amelyeknek azok a férfiak voltak kitéve, akik nem követtek el más bűnt, mint hogy rosszalták a jelenlegi rendszert. Köztársasági érzelműek voltak. Mint st. cyri tanító borzasztóan szenvedtem és láttam, mint szenvednek mások is pokoli kínokat. Ekkor lettem szocialista. (Viharos tetzés.)

A tudakozó-cédulák teljesen jogosultak voltak. Nem akarom megvédeni a denúciálás elvét, de azokra a cédulákra feltétlenül szükség volt, mert protegálni kellett a köztársasági tiszteket, és meg kellett védelmezni őket a reakciók aknamunkája ellen.

A teremben felzúg valakinek nyers hangja:

— Mindez nagyon szép, de ha önnek holnap azt parancsolják, hogy lövessen a tömegre, mit fog ön cselekedni?

Tisserand-Delange hadnagy ezt válaszolja:

— Ott leszek a helyemen, de sohasem fogok lövetni munkásokra, mert azok testvéreim. Nekünk, szocialista katonatiszteknek ugyanoly jogaink vannak, mint a klerikális tiszteknek: ezek lelkiismeretükre hivatkoznak, nekünk is megvan a magunk lelkiismerete. Egy templomajtó betaszítása rájuk nézve lelkiismereti kérdés, ránk meg az a lelkiismereti kérdés, hogy lövessünk a munkásokra.

A munkástömeg nyugodtan és mélyen megindulva hallgatta a tisztet, aki aztán így folytatta:

— Maradjatok nyugodtan! Ne higgyétek, hogy a katona ellenségtek! A hadsereg köztársasági és szocialista! Azok a katonák, akiket ellenetek vezényeltek ki, tegnap veletek voltatok és holnap mellétek fognak állani.

Egy hang a teremben:

— De azért fog ránk lövetni!

— Nem fogok, feleli a hadnagy, lövethetnek, de a fegyverek nem fognak elsülni. Veletek vagyunk, a katonák a munkások mellett vannak.

A tömeg el van ragadtatva, szinte örülten tapsol. Feléje kiáltják:

— Rendőrökétek vannak a teremben! Már tudják, mit mondott, kísérjék önt ki?

— Nem vonom ki magam a felelősség alól, magam megyek el, feleli Tisserand-Delange.

Újabb ováció követi e szavakért. A hadnagy viharos tetszés és taps közben hagyja el az emelvényt. Áthalad az öt ünneplő tömegen, és távozik a teremből. Az ajtónál egy pillanatig habozik, azután egy rendőrtisztviselőhöz fordul:

— Tudom, hogy le akar tartóztatni; rendelkezésére állok.

A rendőr elvezeti a garde républicaine egy hadnagyához, aki a tizedik kerület előljáráóságára kíséri, ahol a hadügyminiszternek, akit az esetről már telefonon értesítettek, egy ordonánctisztje megjelenik. Tisserand-Delange előtte is kijelenti, hogy tettét nem sajnálja, és következményeit megfontolta. Rabszállítókoszin a cherchemidi katonai fogházba szállították.

Páris, május 2.

Fallières elnök ma írta alá azt a dekrétumot, amely Disserand de Langes hadnagyot a munkástözsédn mondott beszéde miatt szolgálaton kívül helyezi.

Páris, május 1.

Étienne hadügyminiszter kijelentette, hogy Tisserand-Delange hadnagyra szigorú büntöt mér. A vizsgálat folyik.

III. A lázadó hajók

A Knyáz Potemkin óta forradalom dúl a vizeken: A Knyáz Potemkinhoz I. Jegyzetek a napról. II. A poéták. BN 1906. jan. 25-i cikk jegyzetét (379. l.). A cikkek az adott aktualitást, hogy egymásután érkeztek a hírek a különböző matróz-lázadásokról.

IV. A díszkosz

Április 23-án nyitotta meg György görög király az olympiai játékokat Athénban. — *Mert e szegény elszlávosodott, degenerált fajta voltaképpen annyira sem hellén, mint miink magyarok:* I. Olimpiától az „Olimpiáig”. BN 1904. nov. 9-i cikkét (AEÖPM V. 149. l.).

168. Városéplőt népek. BN 1906. máj. 4. 10 l. — Hírek — Ódi

Mikor a nagy harc dúlt Mandzsúriában, néhány ötletes sovinsztánk a magyar japán rokonságot kiértölte: Az orosz-japán háború idejére utal Ady. — *Kelet népe, a legszélsőbb Kelet népe mégis csak másképpen csinálta a maga életét, mint az a Kelet népe melynek sorsa miatt az aggodalom örületbe kergette Széchenyit:* Széchenyi egyik művének a címe: Kelet népe. — *Tessék csak a nagy Csabát összehasonlítani a kis Eszékkel:* Békéscsaba és az alföldi mezővárosok nagy kiterjedésére, falusias jellegére utal Ady. — *San Francisco juttatja ezeket eszünkbe:* A BN előző napi számában található a rövid hírcikk, mely Ady írását inspirálta: San Francisco felépülése. New Yorkból jelentik: Roosevelt

elnök ma terjeszti a kongresszus elé azt a javaslatot, mely San Francisco felépítésére az állam terhére 200 millió dollárt engedélyez. A város újjáépítését júliusban kezdik, és 1907-ben fogják befejezni. (BN 1906. máj. 3. 9. l.).

169. *A boldogság fátyola — A Pletyka.* (A Nemzeti Színház két új darabja) BN 1906. máj. 5. — Színház — Dyb

Mire, ha előkelő elme, mint Clemenceau, darabot ír belőle: Clemenceau-hoz l. Castelar igazsága. BN 1906. ápr. 28-i cikk jegyzetét (456. l.) — *A szerencsétlen Mihályfinak ma jutott eszébe zacconiskodni:* Zacconi, Ermete (1857—1935) olasz színész. Tragikus és komikus szerepekben egyaránt fellépett, Ady nyilván nagy beleélő képességére utal. — *Mihályfi Károly:* L. Veér Judit rózsája. BN 1905. febr. 10-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 362. l. — *Vagy egy magyar Hauptmann legalábbis:* Hauptmannhoz: l. Sherlock Holmes kalandjai. BN 1906. febr. 22-i cikk jegyzetét (411. l.) — *Hajdu József:* l. A párba. BN 1905. nov. 12-i cikk jegyzetét (338. l.) — *Dálnoki Nagy Lajos (1862—1937)* költő, író. Előbb belügyi tisztviselő, majd alispán. Művei: A harag, Házasság, Tavasz-ősz, Pény-árny, Könny-mosoly, Karnevál, Mythológia. — *Dóczi Lajos:* L. Dóczi Lajos Goethe-fordítása. BN 1906. jan. 28-i cikk jegyzetét. (383. l.) — *Ligeti Juliska, Dezső József:* L. Killickrankie herceg. BN 1905. febr. 1-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 356. l. — *Odry Árpád:* L. A szerelem iskolája. BN 1905. okt. 16-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 383. l. — *Horváth Jenő:* L. Az ösztön. BN 1906. márc. 10-i cikk jegyzetét (417. l.) — *Szöke Lajos (1869—1959)* többnyire epizód szerepekben játszott. 1898-tól a Vígyszínház, 1900-tól a Nemzeti Színház tagja volt.

Mj.: VT (401.)

170. *Nagyon furcsa esetek.* BN 1906. máj. 6. 9. l. — Ódi

I. Clemenceau Budapesten

Szegény Clemenceau, kinek nagyon sok baja van, mióta miniszter, eljött egy kicsit Budapestre: Clemenceau-hoz l. Castelar igazsága. BN 1906. ápr. 28-i cikk jegyzetét (456. l.) — *Valamikor tudniillik, életének egy még bajosabb korszakában írt egy szomorú darabot, s ezt most színr hozta a Nemzeti Színház:* Clemenceau színdarabjáról l. Ady kritikáját: A boldogság fátyla — A pletyka. BN 1906. máj. 5. (461. l.)

II. Doktor Echt fölfedezése

Adatokkal bizonyítja, hogy a türelmellen és tudománytalan sovinizmust Magyarországon sváb származású újmagyarok propagálják: Ady itt nyilvánvalóan Rákosi Jenő, Rákosi Viktor, Herczeg Ferenc stb. német származására utal. Rákosi Jenő gondol ugyanis, amint ez ismeretes, a „harminc milliós magyar” birodalmi gondolat megalkotója és propagálója.

III. Távirat Pekingből

... hisszük, hogy copfos, de nagyon előkelő vendégeket kap néhány nap múlva a magyar főváros: A BN 15-i száma valóban jelenti, hogy a 32 tagú kínai bizottság megérkezett Bécsbe, ahol „öfélése magánkihallgatáson fogadta, és nekik magas rendjeleket adományozott.” És hírt ad arról is, hogy a kínai bizottság kétnapi tartózkodásra Budapestre érkezik. A lap máj. 16-i száma pedig már a bizottság megérkezéséről ad számot, s arról, hogy a bizottság parlamenti intézményeinket és ipari berendezéseinket fogja tanulmányozni.

Mj.: (Doktor Echt fölfedezése): Na (122.) Vp (186.)

171. *Egy másik választás.* BN 1906. máj. 10. 1. l. — Vezércikk — (A.)

[*] Eredetiben: Katatalaumi.

A Sarrien-kormány győzelme vetekedik a Wekerle-kormányéval: A magyarországi választásokon a koalíció fölényes győzelmet aratott májusban. Franciaországban pedig a radikálisok arattak elsőprő győzelmet a nacionalisták felett. — *De azért Párizsban senkise mondja, hogy la mariée est trop belle:* hogy a menyasszony túl szép. — *Katalaumi csata volt e csata:* Attila hun király és Aëtius római hadvezér a catalaunumi síkon ütköztek meg 451-ben. A csatában mindkét részről olyan nagy volt a veszteség, hogy Attila megállt az előnyomulásban, de Aëtius is visszavonult. — *Jó időben hazamehetett a dícső Deroulède:* L. Jegyzetek a napról. I. Deroulède. BN 1905. nov. 22-i cikket és jegyzetét (57., 345. l.) — *Finom márkinék rendeztek hatóságos díjaldásokat a megostromolt oltár előtt:* Ady a templomok leltározására utal, melyet az Egyház és állam szétválasztása következtében hajtottak végre, és gyakran véres összetűzéseket eredményezett a hatalom emberei és a hívők között. L. Jegyzetek a napról. II. A torlasz. BN 1906. márc. 3-i cikket és jegyzetét (153., 416. o. l.). — *A Brunetiérek hiába dolgoznak ki elegáns világnézeteket a maradiság számára:* I. A liistória városa. BN 1903. jan. 22-i cikk jegyzetét AEÖPM IV. 300. l. — *A túlbátor radikalizmus talán árthatott olykor egy-egy társadalomnak. De sohase tud ártani annyit, amennyit használ:* Vö. Monsieur X. BN 1906. jan. 16-i cikket és annak jegyzetét (97., 373. l.).

172. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. máj. 10. 5. l. — Hírek — Pont

I. Vendéglátás

A Pillangókisasszony bemutatóját eredetileg máj. 10-re, csütörtökre tűzték ki. De — amint erről Ady előzőnapj névtelen cikke (A mester Budapestén 281. l.) beszámol, az előadást el kellett halasztani, mivel a zenekar tagjai a próbán nem jelentek meg teljes számmal. Így a bemutatót csak két nappal később, 12-én szombaton tartották meg. — *Vecsey Ferenc* (1893—1935) világhírű hegedűművész és zeneszerző, Hubay tanítványa volt. 10 éves korában lépett fel először nyilvános hangversenyen, s virtuóz technikájával, kifinomult játékával hallatlan sikert aratott. Már mint gyermek muzsikus bejárta Európát, majd az egész világot.

II. A portó

Ausztriában emelik a levélportót, s emelni fogják bizonyosan nálunk is: A hír a BN 1906. máj. 9-i számában jelent meg, s hangneméből, stílusából feltehető, hogy esetleg Ady fogalmazta:

Drágább lesz a levél

Egyelőre még csak Ausztriában, de amint eddig mindig követtük Ausztriát e téren, alighanem most is követjük az éppen nem követendő példát. Egyébként ha mi itthon nem is követjük, akkor is megérezzük nyomát, mert az Ausztriába szóló levelekre természetesen innen is magasabb portó fog járni, eddigi tíz fillér helyett tizenkettő. Ennyivel akarja ugyanis az osztrák kormány emelni a levélportót. Az ilyként befolyó jövedelemtöbbletet a postaalkalmazottak sorsának javítására fordítják. Hisz ez szépnek elég szép, de hogy a közönség nem valami nagyon fog lelkesedni ezért a reformért, az természetes.

III. A Gapon-titok

Most már kezd örületes lenni a Gapon-titok: Ady több cikkében foglalkozott a Gapon körül lábrakapó fantasztikusnál fantasztikusabb hírekkel. I. Nagyon furcsa esetek. I. Gapon titka. BN 1906. ápr. 29-i glosszáját s

annak jegyzetét (316., 456. l.). Jelen glosszájának a BN 1906. máj. 10-i számában megjelent hírcikk ad aktualitást, melyet elképzelhető, hogy szintén ő fogalmazott:

Gapon él

A párizsi Figaro-nak jelentik Pétervárról, hogy Gapon, akinek titokzatos kivégeztetéséről a lapok annyit írtak, életben van. A nevezett lap szentpétervári tudósítója azt írja, hogy Gapon egy kolostorban van internálva. Tudja azt is, hogy melyik kolostorba, de nem nevezi meg, nehogy Gapont a forradalmároknak kiszolgáltassa. A Figaro-nak e jelentése szerint a Gapon legutóbbi szerepléséről elterjedt hírek mesébe valók. Gapon nem volt se külföldön, se Montez Carlóban, nem is lehetett ott, mert azon a napon, amelyen az általa vezetett munkások lázadását vérbe fojtották, Gapont letartóztatták, és a schlüsselburgi várba vitték. Gapont ekkor halálra akarták itélni, de minthogy a papi rendhez tartozott, a pétervári metropolita, azonkívül egy nagyhercegnő is, akinek egykor gyóntatója volt, közbenjártak érte, és kivitték azt, hogy Gapont egész életére kolostorba internálják. Gapont azóta senki sem látta, és a lapok hírei is csak úgy szóltak róla, hogy állítólag itt vagy ott látták, de bizonyosat senki se tudott mondani hollétéről. A Figaró hozzát teszi, hogy ezt a jelentést rendes tudósítója küldi, akinek híradásában nem lehet kételkedni.

173. *A piaristák.* BN 1906. máj. 11. 5. l. — Hírek — Ódi

Franciaország valósággal kirúgta az egyházat: A franciaországi szeparáciora utal Ady. — Olaszországgal csak nem akar elkészülni a béke: 1870-ben Viktor Emánuel olasz király csapatai elfoglalták Rómát és az Egyházi Államot, s az 1871-es szerződés csak a Vatikán területére ismerte el a pápa fennhatóságát. Innen az ellentét a Vatikán és Olaszország között, melyet csak majd az 1929-es lateráni egyezmény szüntet meg. — Németország katolikus részére is ráült a szociáldemokrácia: Bajorország, ahol igen erős volt a szociáldemokrata mozgalom. — Törökországgal nem lehet ugy-e kezdeni: Törökország ugyanis mohamedán vallású. — Szirma: egyházszakadás. — István birodalma, a regnum Marianum: Regnum Marianum: Mária országa. Az ellenreformáció idején a jezsuiták által kidolgozott állameszme, mely szerint István király Magyarországot Szűz Máriának ajánlotta fel, s így valójában ő az ország királynője. — Rómának van saját politikai pártja is itt: A katolikus reakció pártja: a Néppárt. — Olvastam ma jámborok és farizeusok csodálkozását, hogy Róma a magyar piaristákat is teljesen jármába hajtja: A BN asznapi hírcikkére utalnak Ady szavai, ahol a következő olvasható: „A magyarországi szerzetesrendek közt egy sem forrott össze annyira a magyarsággal, lélekben, kulturális törekvésekben egy sem vált annyira a magyar szellemi élet és a magyar nemzeti közösség részesévé, mint a szegény, de szegénységében is fáradhatatlanul küzdő és a magyarságnak küzdelmében munkásságával felbecsülhetetlen szolgálatakat tevő piaristák rendje. Abban is magyarabb ez a többi magyarországi rendnél, hogy autonómiájánál fogva szinte független volt a Rómában székelő generálistól. Hogy ezután is az lesz-e, azt nem tudjuk. Alapos ugyanis az aggodalom, hogy az az autonómia nagy csorbát fog szenvedni, talán egészen meg is szűnik. A piarista generális nemrégiben leíratot küldött a magyar rendtartományhoz, amelyben igen lényeges újításokat rendel el. A magyarországi nagyképtalan eddig maga választotta a házfőnökét, maga határozott a magyarországi rendtartomány belső ügyeiben, s határozatait a római főnökségnél egyszerűen bejelentette, mely azokat tudomásul vette. A most érkezett utasítás szerint

a nagykáptalannak csak jelölési joga volna a rendi előljáróság tagjait illetőleg, más ügyek megvitatására pedig a nagykáptalan követeket küldene, amelyek a római nagygyűlésen képviselnék a magyarországi rendtartományt. Ezzel a rend autonómiájának sírját ásnák. A magyar piaristák természetesen nagy megdöbbenéssel fogadták ezt az utasítást, s bizonyára nem kevesebb megdöbbenéssel fogadja azt a magyar közvélemény és a magyar intéző körök, melyek nem nézhetik tétlenül azt, mint keríti Róma ezt a jó magyar rendet, mely nevelésügyünknek is egyik jelentős faktora, hatalmába.” (BN 1906. máj. 11.) — *Jön a vörös nacionalizmus*: valószínű itt is, és a későbbiekben is elírás vörös internacionalizmus helyett. — *Engem négy évig tanítottak a régi piaristák*: A gimnázium alsó négy osztályát Ady a nagykárolyi piarista gimnáziumban végezte.
Mj.: FL (84.) Na (123.) Vp (187.)

174. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. máj. 12. 6. l. — Hírek — Pont

I. *Gary száz favágója*

A száz favágó várost alapít. Várost a Michigan partjára: San Francisco újjáépítésével kapcsolatban I. Városepítő népek. BN 1906. máj. 4-i cikket és annak jegyzetét (223., 460. l.).

II. *A nyári Budapest*

III. *A nagyravágyó Japán*

Tehát Japán testben is nőtetni akarja apró embereit: A BN 1906. máj. 11-i számának Különlélek rovatában jelent meg egy hírcikk A japánok nőni akarnak címmel. Ez szolgált Ady glosszájának alapul: „A felkelő nap országának” fiai restellik, hogy mint „kis emberek”-ről beszélnek róluik és ezért nőni akarnak. Takahira báró a pennsylvániai egyetem japán tanára felolvasást tartott e kérdésről és kijelentette, hogy Japánban erős mozgalom indult meg a cél elérésére, és ezt a mozgalmat a mikádó is igen barátságosan fogadta. A japán nép a kaukázusi faj magasságát akarja elérni, és reméli, hogy az életmód megváltoztatásával ez sikerülni is fog. Japánban néhány matrózzal már kísérleteztek is ez irányban, és a matróznak ugyanazon ételeket adták, mint az amerikai legénységnek. Egy év múlva már mutatkozott az eredmény, a matrózkok tetemesen gyarapodtak és nagyobbodtak.”

175. *Bocskai István*. BN 1906. máj. 13. 5—6. l. — Hírek — Ódi

Bocskai István (1557—1606) erdélyi fejedelem. Ady cikkének gondolatanyaga megegyezik az Ismeretlen Korvin-kódex margójára c. tanulmány mondanivalójával (l. 16. l.). — *Belgiojoso, G. G. B. di (?—1626)* a Habsburgok zsoldjában álló olasz hadvezér, üldözte a protestánsokat és a hazafiakat. — *Megkötötte a bécsi békét*: A bécsi békét, a győzedelmes szabadságharc eredményeként 1606-ban kötötte meg Bocskai. — *És elvesztette önmagát*: A kortársak azt tartották, hogy Bocskai a bécsi béke megkötése után mérgezés áldozata lett. — *Holnap, vasárnap megkoszorúzzák szobrát a protestánsok. Azt a Bocskaihoz méltatlan szörnyszobrocskát*: A Bocskai-szobor a Köröndön volt. A BN 1906. máj. 14-i száma számol be a másnap-i ünnepségről: „A bécsi béke megkötésének háromszázados évfordulója alkalmából a fővárosi protestáns ifjúsági egyesületek más protestáns egyesületekkel karöltve vasárnap délután nagyszabású ünnepséget rendeztek az Andrássy-úti Bocskai szobor előtt... Az ünnepségen zászlók alatt testületileg megjelent a Bethlen Gábor-kör, az ev. ref. teológiai ifjúság, a budapesti protestáns ifjúságok egyesülete, a budai református temetkezési egyesület, az ev. ref. főgimnázium ifjúsága, a budapesti főiskolák Kossuth szövetsége stb.” Ezután leírják az ünnepség lefolyását, ahol Ballagi Aladár mondott ünnepi beszédet. — *Am e nagy ember nemcsak a protestánsoké és a hajdúké*: A haj-

dúk alkották Bocskai seregének a zömét, akiket a győzelmes szabadságharc után felszabadított, és különös kiváltságokkal ruházott fel.

Mj: Vp (189.)

176. *Tristia*. (Várkonyi Farkass Béla verseskönyve) BN 1906. máj. 13. 11. l. — Írók és könyvek — (A.)

Mj: VT (163.)

177. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. máj. 15. 5. l. — Hírek — Pont

I. Vilma királynő

Hágában azt mondják, hogy mostmár biztos. Hat esztendőös késéssel érkezik a trónörökös: A glossza alapja a BN aznapi hírcikke: „Vilma királynő. Hágai udvari körökben, mint onnan jelentik, megerősítik azt a hírt, hogy Vilma királynő örvendetes családi esemény előtt áll. Hollandiában az a hír nagy örömet keltett. Az ifjú királynő most már hat év óta férjnél, s eddig nincs gyermeke. A királynő néhány nappal ezelőtt Anvero-ból Hágába érkezett, ahol néhány hetet fog tölteni.” (BN 1906. máj. 15.).

II. Ward Klára

Járt-e Pákozdon ez a szegény asszony? A fővárosi lapok, többek között a BN máj. 13-i száma is beszámolt róla, hogy Chimay hercegné, Rigó Jancsi regényes kalandjairól ismert híres cigányprimás kedvese, Pákozdon járt. Valóságos regényt kerekítenek belőle az újságírók, hogyan ostromolta a hercegné folyton leveleivel Rigó Jancsit, míg végre is Párizsból egyenesen Pákozdra érkezett, hogy meglátogassa Rigó Jancsi édesanyját, és koszorút tegyen a félévvel előbb elhalt öreg Rigó sírjára. Egyszer, mikor még Rigó Jancsival együtt élt, ellátogatott a cigánysorra s akkor nagyon megszerette kedvese szüleit. Azóta állandóan segítette őket pénzzel, majd megígérte, hogy az öreg Rigónak sírkövet állít. Négy héttel korábban hatvan kilós csomagot küldött, mely szebbnél-szebb selyemszövetekkel volt tele, s végül ő maga is megérkezett. De nem egyedül jött, hanem vele van a mostani lovagja, egy nápolyi vasutas s annak édesapja is. Ezután részletesen beszámolnak a lapok a látogatás részleteiről, a hercegné fogadásáról, kijelentéséről, hogy ő még most is Jancsit szereti stb.

III. Wrede hercegné

Wrede Alfréd feleségét most már beviszik a szanatóriumba. Ez az előkelő szarka föltétlenül beteg: Wrede hercegné különös története állandó témája volt a lapok pletykarovatának. Az ügy háttere a következő: Wrede hercegné basedovi kastélyában egy elbocsátott szolga följelentésére a rendőrség házkutatást tartott, és nagymennyiségű lopott ezüstműt talált. Azonkívül találtak két öntőkészülékét teljes felszereléssel, mellyel az ezüstműt tömbbe lehetett volna önten. A rendőrség erre elfogatási parancsot adott ki a hercegi pár ellen, és Madrid közelében letartóztatták őket. Letartóztatták ugyanakkor a szolgát is, aki a följelentést tette. A szolga vallomásából kiderült, hogy a hercegné állítólag kleptomániás. Különböző előkelő szállodákból ezüstkanalakat, ezüsttálcákat és ami kezéhez fért ellopta. Egy alkalommal a szolgát valami kisebb lopásért megfenyegette, mire az szemére hányta, hogy ő sem húzódozik a lopástól. Erre természetesen elbocsátották, ő pedig Berlinből levelet írt a hercegnének, hogy ha nem fizet neki rögtön 50 000 frankot, feljenti. A herceg a levelet a rendőrségre küldte, de közben a szolga is megtette a följelentést. A güstrowi törvényszék úgy határozott, hogy a hercegnét egy állami gyógyintézetben meg fogja vizsgáltatni, vajon nem elmebajos-e? — erről ad hírt a BN 1906. máj. 15-i számának hírcikke, mely Ady glosszájának is alapul szolgált.

IV. Pálmay Ilka

A Carpathia hazahozta Pálmay Ilkát: Ady cikkének forrását a BN aznapi számának színházi hírei között találjuk: Pálmay Ilka hazatérése. Fiuméből táviratozzák lapunknak, hogy a ma New Yorkból odaérkezett Carpathia hajóval megjött Pálmay Ilka, ki tudvalevőleg New Yorkban hónapokig vendégszerepelt. Fiumében három estén játszik Andorffy társulatánál, azután Karinthiába utazik, ahol althofeni kastélyában pihen ki amerikai körútját. (BN 1906. máj. 15.) — *Pálmay Ilka* (1860—1945) híres operettprimadonna. A Népszínházban érte el legnagyobb sikereit.

178. *A merész bajoszu álmodó.* BN 1906. máj. 17. 6. l. — Hírek — Ódi
A hír, hogy Vilmos császár Budapestre látogat, a BN 1906. május 15-i számában látott napvilágot. A hírcikk hangneme, fogalmazása, stílusa Ady szerzőségét tanusítja, ezért itt közöljük:

Vilmos császár Budapesten

Mert jó és engedelmes fiúk vagyunk, nagy ajándékot kapunk Bécből Bécs elengedi hozzánk Vilmos császárt, ki szintén ismét szeret bennünket. Szóval a Wekerle-kormány föl akarja melegíteni a Bánffy-kormány főztjét. Bécsből tudniillik komolyan jött ma este a hír: a bécsi udvarban azzal a tervvel foglalkoznak, hogy Vilmos német császár gróf Andrássy Gyula volt külügyminiszter szobrának leleplezésére Budapestre jöjjön. Gróf Andrássy Gyula külügyminisztersége alatt köttetett meg tudniillik a hármasszövetség, és Vilmos császár ezt az alkalmat fölhasználná arra, hogy kegyeletét Andrássy emléke iránt lerója. A bécsi körökben azt hiszik, hogy ez a lépés a hármasszövetség megerősítésére igen kedvezően hatna. A hír szerint június hetediké körül történék meg Vilmos császár budapesti látogatása. Bécsben bizonyosra veszik a nagyszerű hűhót. „Árpád méltó fiait” egy tószóban majd újra vállon veregeti a császár, s bizonyos, hogy mi újra bolondok leszünk a boldogságtól.

A BN máj. 16-i száma már nem állítja ilyen határozottan a császár látogatását, annak időpontjáról meg egyenesen megállapítja, hogy egyelőre még bizonytalan: „Tegnap még úgy hírelt — írják —, hogy júniusban lesz meg a nagy esemény. Ennek azonban meglehetősen komoly akadályja az, hogy Andrássy Gyula szobra akkor nem leplezhető le, mert még nem lesz készen. Budapestnek tehát türelemmel kell még egy kis ideig lennie, a császárlátogatás később lesz, ha ugyan egyáltalán meglesz.” — *Eitel Frigyes nem tud magyarul:* Eitel Frigyes Vilmos császár legidősebb fia, a német trónörökös. I. Jegyzetek a napról. III. Vilmos fia. BN 1906. febr. 24-i cikket és jegyzetét (145., 412. l.). Az a hír terjedt el róla az idő tájt, hogy a magyarok iránti rokonszenvből megtanult magyarul.

179. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. máj. 19. 6. l. — Hírek — Pont

I. *A duma*

Ady glosszájának forrását a BN 1906. máj. 18-i cikke szolgáltatta. Mivel stílusából és mondanivalójából következtetve a cikket Ady is írhatta, itt közöljük teljes terjedelmében.

A duma mézeshetei

Budapest, május 17.

Férfias bátorság, ifjúi erő és a kötelességtudásnak csodálatos mértéke nyilvánul meg a duma felirati vitájában. Ezeréves alkotmánnyal dicsekvő államok is megirigyelhetnék Oroszország első képviselő-testületét, amely világosan, kertelés nélkül követeli a népnek mindazokat az intézményeket,

amelyek nélkül modern parlament ma már el sem képzelhető. Az általános választói joggal együtt követelik a miniszteri felelősséget, a törvény előtt való egyenlőséget, a szociális reformokat és mindez olyan mesterien megfogalmazott felirásban jut kifejezésre, hogy egyszerűen szétfoszlik az a mestersegesen terjesztett hazugság, hogy az orosz nép milliói még nem érettek a szabadságra és egy modern alkotmányra. A дума tagjai közül a parasztképviselők azok, akik a politikai józanságnak legtündöklőbb példáit adták, és végzetes bűne volna az autokratia uralomnak, ha még ma is a rideg visszautasítás volna a felelet a дума követeléseire. A cár szétkergetheti ezt a parlamentet, de az általa képviselt eszmék győzelmét meg nem akaszthatja.

Parcellázza a nagybirtokot: A trudovikok ugyanis az I. Állami Duma elé vitték földbirtok kényszerkiszajátítási tervüket. Törvényjavaslatuk azonban már nem kerülhetett vitára, mert a cár 1906. július 8-án feloszlatta a dumát. — *Csozáddal fordítja arcát Szentpétervár felé a világ. Nagyszerű erők országa szent Oroszország:* Vö.: Földindulás. BN 1905. dec. 29-i cikket és jegyzetét (82., 360. l.). — *ideafőb: gondolatgyűlölő. — És Cartesius mester mondta már, hogy csak az létezik, aki gondolkozik:* Descartes híres mondására utal Ady: Cogito ergo sum (Gondolodom, tehát vagyok).

II. Háború?

Vilmos császár a napokban birodalma nyugati szélén járt, és nyájkodott a franciákkal: A békevédő Vilmos császár címmel közöl egy táviratot a BN aznapi száma: „Diedenhofen, május 18. Vilmos császár ma ideérkezett. A polgármester üdvözlő beszédére a császár egy beszéddel válaszolt, melyben azt mondta, hogy a város épp úgy, mint az ipar csak akkor fejlődhetik, ha megóvjuk a békét. Ez bizonyos. De amint a jó Istennek tetszett, hogy nekünk a múlt évben is megadta a békét, úgy szílánan meg vagyunk győződve, hogy továbbra is sikerülni fog haderőnkre támaszkodva a német birodalomnak megóvnom a békét, és biztosítanom azt, hogy a lotharingiaiak zavartalanul járhasanak munkájuk után.” (BN 1906. máj. 19.) — *Párizsban pedig immár komoly lapok is jósolják: egy év alatt történik valami:* Egy előző napi távirat számol be róla Franciaország a leszerelés ellen címmel, hogy: „A hadügyminiszter Philipsville-ben a hajóraj tiszteletére rendezett lakomán beszédet mondott, amelyben utalással Destournelles-nek ama tervére, hogy Angolország mintájára Franciaországnak is a felszerelések csökkentését ajánlja, kijelenti, hogy Franciaország nagyon oktanul járna el, ha hasonlóképp cselekednék. A világ összes hatalmai az utóbbi időben gyarapították felszereléseiket, erről egy pillanatra sem szabad megfeledkezni, később majd meglátjuk, mit tehetünk.” (BN 1906. máj. 18.) — *Hágában nemsohára építeni kezdik a béke palotáját:* Ady a második hágai békekonferencia előkészületeire utal, melyet 1907-ben hívtak egybe. Erre a célra építették a hágai békepalotát. — *Franciaországban pedig immár az antimilitaristák sem merik a hadsereget bántani:* Utalás az előbb idézett távirat szövegére: „Franciaország nagyon oktanul járna el, ha hasonlóképpen cselekednék.” — *Mert Miklós cár akarta a világbékét, s ugyanő csinálta az új idők leggyilkosabb háborúját:* Az orosz-japán háborúra utal Ady.

III. Szent István szobra

Hát álljon a szent király szobra s áll is már: A Mátyás-templom és a Halászbástya közé fölállított Szent István szoborról van szó. A bronz szobor tervezői és megalkotói Strobl Alajos és Schulek Frigyes voltak. Leleplezése május 21-én volt, ez alkalmából Magyarországra látogatott Ferenc József is. Az újságok már előre nagy cikkeket közöltek a tervezett leleplezési ünnepségekről. Többek között hírül adták, hogy az ünnepélyes leleplezési aktusnál csak meghívtak lehetnek jelen, ezért a Halászbástya előtti tér el

lesz zárva. Továbbá, hogy a király baldachinos sátra a Mátyás-templom falához lesz felállítva, szemben a szoborral, mely a Mátyás templom szentélye felé néz. — *Ugyanazé, mely temérdek milliókért épített országházat magának. Országházat, honnan két tucat katonát kiverte a nemzet képviselőit tizenöt perc alatt:* A mai parlament épületéről van szó, honnan a február 19-i házfelosztáskor a katonaság kergette ki az obstruálni akaró képviselőket. — *A harmadik egyetem még mindig nem létező egyetem:* A budapesti és a kolozsvári egyetem mellé egy harmadik egyetem felállítását már évek óta tervezték. — *Mert Jóhaira, aki sem szent, sem politikus nem volt, nincs:* L. Jókai szobra. BN 1905. febr. 26-i cikket és jegyzetét AEÖPM VI. 72. 1. és 372. 1.

Mj.: (A duma): Na (124.) Vp (191.)

180. Sarah és Párizs. BN 1906. máj. 20. 7. 1. — Hírek — Ódi

Ponyvasátrában sár egy nagyon sovány asszony, kit Sarah Bernhardtnek neveznek: A BN 1906. márc. 1-i száma ad róla hírt, hogy az amerikai színházi tröszt nagy akadályokat gördített Sarah Bernhardt amerikai művészi körútja elé. A tröszt keresztülvitte, hogy az Egyesült Államok számos nagy városában bezárták a színházat a nagy tragika elől. „Sarah most Mexikóban folytatja körútját — olvashatjuk a hírcikkben — és nehogy ellensége ott is megakadályozzák föllépését, óriási sátorot építtetett, a nagy körkusi sátrak mintájára. A sátor 180 láb hosszú, 130 láb széles, és 400 személyt fogadhat be. Az összeállítható és könnyen szállítható sátor 15 000 frankba került. Sarah Bernhardtnek roppant tetszik ez a sátor, és az a szándéka, hogy európai körútján is ebben a sátorban fogja előadásait rendezni.” Adyt cikkének megírására az a Párizsból érkező hír inspirálta, mely szerint: A „Liberté” titkos névtelen levelet közöl, amely bejelenti, hogy Sarah Bernhardt többé nem fog visszatérni Franciaországba. (BN 1906. máj. 21.) — *Emlékezeit nemrégiben londoni lapban írta meg s ő maga örökösön csatangolt:* L. Réjane-színház. BN 1904. okt. 31-i cikket: „Bernhardt Sára egy angol folyóiratban publikálja az emlékeit.” (AEÖPM V. 276. 1.) — *Lá-bas:* odaát. — *Ha jól emlékszem, Sardou Boszorkányban adott újat utólszor Párizsban:* Ady a Boszorkány budapesti, Nemzeti Színház-beli bemutatója alkalmából írt kritikájában Márkus Emiliát dicsérve, említ Sarah Bernhardt alakítását. L. A Boszorkány. BN 1905. febr. 25-i cikket (AEÖPM VI. 72. 1.) — *Vagy a fiának egy hülye, látványos darabjában:* Ady egyik Párizsból küldött tudósításában számol be róla, hogy Sarah Bernhardt színházában készülnek Sarah Bernhardt fia darabjának az előadására, melyet Sienkiewicz egyik regényéből írt. L. A párizsi színházak. BN 1904. júl. 6. (AEÖPM V. 237. 1.) — *Miért a Sarah Bernhardt-színház, ha már Réjane asszony is csinálhat színházat:* Ady ad róla hírt még Párizsból, hogy Réjane asszony színházat nyit. L. Réjane-színház. i. c. — *Becsületrendet is más színész nő kapott, nem ő:* L. Bartet asszony. BN 1905. júl. 30-i cikket AEÖPM VI. 228. 1. — *Azt üzeni, hogy ő nem haragból tagadja meg Párizst. Privát okokból nem tér vissza:* „A nagy tragika örökre búcsút mondott hazájának, mégpedig teljes intim okból kifolyólag s nem azért, mert nem kapta meg a remélt becsületrendet” — olvashatjuk a BN 1906. máj. 21-i számának Színház rovatában (4. 1.).

Mj.: VT (403.) Vál. (156.)

181. Egy új Somló-ügy. BN 1906. máj. 20. 7. 1.

Ady szerzőségét bizonyossá teszi, hogy ő írt annakidején a Somló Bódog elleni hajszaról és a Píkler Gyula elleni támadásról is. És most mindkét ügyre hivatkozik, sőt az elsővel mintegy párhuzamba állítja a Kunfi Zsigmond esetét. Emellett tárgyi bizonyítékunk is van: „A magyar szocioló-

gusok társasága talán egyetlen magyar egyesület, mely sivár politikai és szociális életünkbe gondolatokat visz be" — olvashatjuk itt. „A Huszadik Század (a szociológusok lapja) társasága talán egyetlen európai oázis a magyar Szaharán" — írja A béke verebel című cikkben, (BN 1906. ápr. 15. 205. l.). De a cikk egész hangvétele, gondolatmenete Adyra vall: „Európa egész tudományos világának figyelmét sikerült akkor kivételesen, de szegyenünkre magunkra irányítani." „Teljesen a Somló-ügy a mostani eset is, de még fölháborítóbb." „Akkor Magyarországon nemcsak a politikai és színházi heccek után érdeklődnek, régen ismerik már a nevét." stb. S Adyról árulkodik a stílus is, a jelzők használata: „Tudós, lucidus fej, heves, előkelő temperamentum." „A klerikalizmus és nacionalizmus kopói..." „Attól a levegőtől, mely az ázsiai mezők és a középkori kripták levegőjének vegyülete."

Evel a kérdéssel kezdjük, mikor egy új Somló-ügyről, egy fölháborító bűnről adunk hírt: A Somló ügyről I. Merénylet a nagyváradai jogakadémián BN 1903. máj. 29-i cikket és jegyzetét AEÖPM IV. 95. és 338. l. — *A Somló-ügyet, íkertestvérét a Pikler-ügynek:* A Pikler-ügyről I. Pikler Gyula. BN 1906. febr. 1-i cikket és jegyzetét (113., 384. l.) — *Somló nem lakott a fejével azért, hogy gondolkozik. Akkor elégtételt s azóta egyetlen tudományos egyetemünkhöz katedrát nyert:* Somló Bódogot a kolozsvári egyetemre nevezték ki a szociológia tanárává. — *Kunfi Zsigmond* (1879—1929) később a magyarországi SzDP egyik vezetője, 1907-től a Népszava helyettes szerkesztője, 1908—14-ig a Szocializmus c. folyóirat szerkesztője. A Károlyi-kormány munkaügyi minisztere, majd a Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosa. Később kivált a Kormányzótanácsból, majd a Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, ahol szemben állt a kommunistákkal, végül önkézevel vetett véget életének. A hajsza ellene egyébként sikerrel járt, 1907-ben elvesztette tanári állását. — *Tanulmányai, cikkei többnyire a társaság folyóirataiban jelentek meg, mely társaság elnöke Andrássy Gyula:* A Társadalomtudományi Társaságnak 1906-ig, a társaság radikalizálódásáig, Andrássy Gyula volt az elnöke, utána Pikler Gyula. A társaság folyóirata a Huszadik Század. — *Észrevették azonban egy ártatlan tanulmányát, mely a Neue Zeit-ban, a német szocialisták előkelő revüjében jelent meg, s melyről ők néhány magyar napilap kivonatából értesültek:* A Neue Zeit c. folyóirat hiányzik a Széchenyi könyvtárból, ezért Kunfi cikkét a budapesti Népszava (1906. ápr. 24.) nyomán közöljük:

Magyarország politikai helyzete.*

Budapest, április 23.

Dr. Kunfi Zsigmond a következő cikket írta a „Neue Zeit"-be, német testvérpártunk tudományos folyóiratába:

„Magyarország politikai válsága más fejlődési irányt vett, amint az az 1905. január 26. választások után feltételezhető volt. Minden látszat szerint annak a véleménynek volt akkor igaza, amely azt mondotta, hogy a szövetszertett ellenzéki pártok által felfújtt nagy államakció nagy személyi változásban fog végződni, hogy a zsenri-uralmat újra befestve, nemzeti jelszavakkal megtámogatva, továbbra is fönn fogják tartani és Magyarország gazdasági és kulturális haladását beláthatatlan időköz továbbra is meg fogják akadályozni. Azonban másképp történt. A politikai harc lassanként átlépte a kedélyes pártveszekedések korlátait, és nagystílű osztályharccá fejlődött a nagybirtokos nemesség és a korona közt. A harc fejlődési irányát az osztálytudatos proletariátus okos és bátor közbelépte

* E cikk a mostani meglepő fordulat előtt íródott.

szabta meg; ez nem engedte a konfliktust lecsendesedni, és az egész válság alatt a hajtó, belső erőt képezte. Az ő érdeme, hogy a helyzet odáig fejlődött, hogy immár nincs más kivezető út, mint az állam demokratizálása az általános, egyenlő és egyenes választói jog alapján. A régi magyar, mindenkinek, még a magyar népnek is, az elnyomatásán és leigázásán nyugvó állan megdőlt e harcban, hogy új Magyarországnak adjon helyet. Így a magyar válság csupán egy láncszem a nagy szabadságmozgalomban, mely az orosz forradalomtól megindítva, az egész európai proletariátust átöleli, és egy új, sokat ígérő világtörténelmi korszak kezdetét jelöli.

Hogyan terelődtek a politikai harcok a fentjelzett irányba? Mily gazdasági változások tették szükségessé a politikai fölépítmény e lassú, még csak kezdetén levő átváltozását? Ezek ama kérdések, miknek rövid feleletét megkísérlem megadni.

Ha a magyar válságot főként politikai szempontból vizsgáljuk, úgy el kell ismernünk, hogy rendkívül hasonló az 1862—66-iki porosz alkotmánykonfliktushoz. A harcot itt is, ott is katonai követelések idézték elő; a nemzet ama része, mely a politikai jogok birtokában volt, a kormány ellen és a parlamenti többség mellett nyilatkozott. A többség makacsul ragaszkodott követeléseihez, a korona vonakodott ezeket elismerni, és így a jogi kérdésből csakhamar hatalmi kérdés lett, melyet azonban a küzdő pártok egyike sem tudott önhatalmából megoldani. A küzdelem a „veszélyeztetett” alkotmányért folyt; ebben az állapotban lépett közbe a döntő tényező: a proletariátus. Lassalle bejelentette a proletariátusnak, „a társadalom szervezeten hatalmának” igényeit, a népre való hivatkozást igen fontos történelmi jelentőségűnek tüntette föl, belátta, hogy a szabadelvű párt sohasem fejezheti be győzelmesen a harcot, és követelte, hogy az államot az általános választói jog segítségével gyökeresen alakítsák át. Hangsúlyozta, hogy a szabadelvű burzsoázia nem fog sikerrel megküzdhetni a katonai állammal, hogy a burzsoázia is csak azon az úton biztosíthatja szabadságát, melyet a proletariátus kijelöl a számára.

Külsőleg az események meglepően hasonló irányt vesznek Magyarországon is. A válság közvetlenül kitörését Tiszának parlamenti csínyje okozta, melyet 1904. november 18-án kísérelt meg. A la Kardorff, a képviselőház házszabályait akarta megváltoztatni, hogy a költségvetést és az újoncjavaslatot keresztül-erőszakolja. Ez az államférfiú tett koalícióba hajtotta a különböző ellenzéki pártokat, és az országgyűlés 1905. január 5. föloszlása után „Le Tiszával” volt a jelszó, mellyel a választói küzdelembe vultak.

A Tisza gróf vezette kormánypárt (szabadelvűinek is nevezték) gyalázatos vereséget szenvedett, és a szövetkezett pártok az országgyűlésen többségre tettek szert. Hír szerint, mit azonban nem lehet ellenőrizni, a koalíció egyik kimagasló vezére, mikor meghallotta a választói győzelem hírért, így kiáltott volna fel: „*La mariée est trop belle* (a menyasszony túlságosan szép).” Amivel méltó kifejezést adott előérzetének, hogy nehézségek és bajok várhatók.

Valóban, a koalícióra most az a feladat hárult, hogy programot dolgozzon ki és átvegye a kormányt. Az összes magyar pártok a nagy-, közép- vagy kisbirtok képviselői. A vezető szerep a felsőbb nemességgel egybeolvadt zsenri (kisnemesség) kezében volt. Az állam az ő szükségleteinek megfelelőleg van berendezve, ennek összes hatalmi eszközei az ő rendelkezésére állanak — a hadsereg kivételével. A hadsereg fölött való rendelkezés ugyanis az 1867: XII. törvénycikk 11. § szerint alkotmányos felségjog, és a felségjog alapján a német nyelvet állapították meg a közös (Ausztriától és Magyarországtól közösen eltartott) hadsereg vezényleti nyelvül. A német vezényleti nyelv volt az archimedesi pont, melyen a koalíció lábát megve-

tette. Ama magyar törvényre támaszkodott, mely az országgyűlést meghatalmazza, hogy az újoncmegajánlás feltételeit megszabja. Ezen az alapon első győzelmi mámorában azt követelte, hogy a Magyarországból kiegészülő ezredekben a magyar vezényleti nyelvet vezessék be és a hadsereget messze-menőleg nacionalizálják. A koalíciót osztályhelyezete és osztályjellege kényszerítette e követelésre. Győzelmet aratott, és most zsákmányra volt szüksége; mivel azonban — hadsereg kivételével — az összes társadalmi és politikai hatalmi eszközök a birtokában voltak, természetes, hogy a hadseregre fáj a foga. A hadsereg a legtöbb államban az elzúllott nemesség istápolására szolgáló intézmény. Magyarországon azonban a nemességet kizárta a hadseregből részint nemzeti érzete, másrészt pedig a német vezényleti nyelv és a közös hadseregben uralkodó ó-osztrák, március előtti szellem. Ehhez járult még egy második momentum is: nincs és nem volt Magyarországon egyetlen politikai rendszabály — akármily mérsékelt természetű legyen is — mely más módon, mint éppen ennek az összes belpolitikai kérdésekben mindenható zsenri-uralom kárára, megvalósítható lenne. Ez a koalíciót az összes politikai, gazdasági és kulturális kérdésekben mozdulatlanságra kárhóztatta, és olyan kivezető utat kellett találnia, melynek segítségével politikai akcióját annak a tényezőnek a rovására fejthette volna ki, mely egyedül bír kivüle hatalommal az országban, t. i. a korona rovására. És így megint csak a vezényleti nyelv volt előtte. Míg ily módon a német nyelv ellen küzdött, az a reménye is megvolt, hogy nemzeti jelszavakkal a megtévesztett tömegek nagy részét is behálózhatja, hogy úgynevezett nemzeti vívmányokkal megtévesztheti a határtalan jogtalanságbán és hihetetlen nyomorban vergődő népet szenvedéseinek igazi oka felől.

Minekutána ily módon megtalálta a harc tárgyát, e tárgyat nagy jelentőségűvé kellett fölfújni, mert az oly harcra, melynek nyolcvan vezényszó a győzelmi díja, még a leghülyébb választópolgárság sem kapható. Ezért elterjesztette ama fölfogást, hogy a harc jelképes harc, hogy arról van szó, ki parancsol az országban: a magyar király-e, vagyis a koalíció, vagy az osztrák császár? A vezérleti nyelv mögött ott bujkált egyrészt a meztelen hatalmi kérdés, másrészt a Magyarországon mindig időszerű osztrák kérdés. Utóbbi Magyarországon ugyanolyan szerepet játszik, mint Franciaországban a klerikális kérdés: vele az elnyomottak elégedetlenségét a kizsákmányoló osztályokról elterelték, és hamis útra terelték. De, mint a francia antiklerikális küzdelemben, úgy a Magyarország és Ausztria közt fönnálló viszony elleni harcban is van egészséges mag és sok igazság, mert Magyarországnak éppúgy életfeltétele az önállóság és a függetlenség, mint volt Franciaországban az ultramontán iga megtörése. Azonban Franciaország polgári demokratai épp oly aggodalmasan kitértek a klerikális kérdés gyökeres megoldása elől, mint a magyar zsenri az osztrák kérdés végleges szabályozása elől. Amazok üldözték a szerzeteseket, és jóltartották a világi papokat, ez harcol a magyar vezényleti nyelvért anélkül, hogy Magyarország függetlenségét komolyan akarná! Mindketten azon a kérdésen élösködnek, melynek állítólag a megoldására törekedtek.

Az első pillanatban meghökkentek Bécsben, mert a magyar vezényleti nyelv majdnem egyenlő volt a jogi és erkölcsi szerződészséggel. Jogival azért, mert a közös hadseregben uralkodott viszonyok jogosságát harminchat éven át senki sem vonta kétségbe; erkölcsivel azért, mert a dinasztia és az uralkodó osztályok közt volt egy iratlan szerződés, melynek értelmében a dinasztia tenni-venni hagyja a nemességet a belpolitikában, ennek fejében az összes katonai követelések akadálytalan és gyors megszavazását és a koronának a hadseregre vonatkozó jogainak korlátlan elismerését követelte. A koalíció a hadsereg után nyújtotta kezét, de Bécs némi ingadozás után meg-

álljt kiáltott felé. Ugyanis csakhamar észrevették, hogy a koalíció ú.n. nemzeti követelései Magyarország munkálkodó népét teljességgel nem érintik; hogy az uralkodó osztályokat a lelkiismeretlen és korlátlan kizsákmányolás miatt, amellyel ezek a munkálkodó osztályokat kiszípolozták, utóbbiak nem támogatják; de annak is tudatára ébredtek, hogy lehetetlen az eddigi gazdálkodást tovább folytatni Magyarországon, mert — és ez az egyetlen ok, mely Bécsben meghallgatásra talál — egy gazdaságilag és kulturálisan elzúllott ország nem nyújt biztosítékot a dinasztiának.

Budapest, április 23.

Abban a pillanatban, amelyben utat tört magának e megismerés, a koalíció helyzete tarthatatlan lett; csakhamar észrevette, hogy útvesztőbe tévedt, hogy egyetlen támaszával kezdett meg gondolatlan és végzetes viszályt, és rögtön megkezdte a visszavonulást. Kijelentette, hogy megleégszik másféle nemzeti vívmányokkal is, csak azt kívánja, hogy elvi kijelentést tegyen a korona. Később már csak azt kívánta, hogy hatalmaztassék fel a kormány, hogy *saját* nevében tehesen ilyfajta nyilatkozatot, szóval alkudtak, csúnyán alkudoztak, úgy hogy pompásan ráillett a magyar koalícióra Lassalle szava, mellyel a hasonló helyzetben ténfergő porosz haladópartra sütötte rá a bélyeget: újból és újból odaborultak nyöszörögve a trón lépcsői elé és kijelentették, hogy még mindig reménykednek.

A kibékülés mindennek ellenére is csakhamar meg lett volna a korona és a koalíció között, de ekkor olyasmi történt, ami hallatlan volt még eddig Magyarországon: a magyar osztálytudatos proletariátus, a munkálkodó osztályok, vagyis az egész magyar nép gazdasági, politikai és kulturális érdekeinek egyetlen igazi zászlóvivője megjelent a politikai színpadon, és tiltakozott a válság minden olyan megoldása ellen, mely nem hozza magával az általános választói jogot. A proletariátus kijelentette: a felségjogokért vagy azok ellen vívott harc őt nem érdekli, és minden erejét meg fogja feszíteni, hogy az alkotmányválságnak olyan fordulatot adjon, hogy az a válság ne a mai, hanem egy új alkotmány alapján nyerjen megoldást. Ez sikerült is. A koalíció azonban sokkal gyávább és önzőbb volt, semhogy meg akarta volna menteni saját szabadságát azzal, hogy megossza a munkásokkal és a néppel. Ahelyett, hogy nyíltan és becsületesen az általános választói jog mellé állott volna, és újabb, erősebb jogot követelt volna mindnyája számára, harcában csak arra szorítkozott, hogy megmentse a mai alkotmánynak csúfolt szörnyszülöttét. A korona azonban nem a saját vágyának, de a szükségnek engedelmeskedve, történelmi lépésre határozta el magát, mint már annyiszor tette a magyar történelem folyamán, a nemzeti kérdésre a társadalmi kérdés trompfjával felelt, kibontotta az általános választói jog zászlóját, és ilyen módon elszigetelte a koalíciót, melynek száját egy időre betapasztotta a magyar képviselőháznak februárban történt föloszlatása. A koalíció visszavonult az önkormányzattal bíró közigazgatási szervekbe: a megyékbe, és megteremtette ott az ú.n. passzív rezisztenciát, melynek leghatalmasabb fegyvere az adók megtagadása volt. A kormány igyekszik őket minden lehető és lehetetlen eszközzel legyűrni, de ez mind csak csatározás. A nagy döntés csak ezután jön. Útban van a népek politikai joga, és nincs a világon hatalom, mely tartósan késleltethetné. Ahogy Lassalle mondja: „vagy egészen törvényes módon, a béke minden áldását árasztva fog bekövetkezni, ha elég okosak lesznek fönt, hogy még idejében határozzák el magukat behozatalára, vagy pedig rövid időn belül be fog törni, erejének konvulzióival, vadul zilált hajjal, ércpövel lábán.” Ezzel a történelmi kényszerűséggel szemben másodrangúvá törpül minden politikai és taktikai okoskodás. Április 14-ike a végső határidő, amikor a kormánynak ki kell írnia a választásokat. Ha ezek a most

érvényben levő választási törvény alapján történnek, minden valószínűség szerint a maihoz hasonló többség fog kikerülni; vagy pedig egyáltalában nem írják ki a választásokat, s akkor itt van a meztelen abszolutizmus, vagy pedig hamarabb vagy később rendeleti úton léptetik életbe az általános választói jogot, s ilyen erőszakos módon végzik ki ezt a mai parlamentet, amely élni gyöngé, meghalni erős.”

Ezután a cikk írója bővebben ismerteti a Magyarországon dívó választói rendszert, mely még lehetlenebb, nyomorultabb a porosz három osztályú választói rendszerénél is, melyről pedig Bismarck mondotta, hogy a leghetlenebb, a legnyomorultabb a világon. Ismerteti a parlament összetételét, Magyarország népességének szociális megoszlását, majd a nyomorult parlamentnek megfelelő nyomorult gazdasági és kulturális állapotokat. A cikket így fejezi be:

„A politikai tényezők bizonytalansága és kapkodásával szemben elsőrangú hatalommal bír a bámulatosan fegyelmezett és forradalmi erővel telt proletariátus. A szociáldemokrata párt megérezte az eddigi hatalmasok veszekedése közben a történelmi pillanatot, kitűzte az általános választói jog zászlaját, és csodás határozottsággal és tetterővel tör kitűzött célja felé. Jól tudja Magyarország munkálkodó népe, hogy az általános választói jog még nem jelenti gazdasági és politikai elnyomatásának végét, tudja, hogy még ezen jog alapján is létre jöhet munkásellenes parlament. De Magyarországon ma még nincs európainak nevezhető burzsoázia, és bármily furcsán hangozzék is, megdönthetetlen tény: ma a magyar szociáldemokrácia küzd a polgári osztály életfeltételeiért, ő a bábája a polgári társadalomnak. A magyar történelem furcsaságai közé tartozik, hogy itt nem a burzsoázia teremti meg megölőjét, hanem előbb a munkásosztálynak kell megteremtenie elnyomóit, hogy azután élet-halál harcba bocsátkozzék vele. Az osztálytudas proletariátus a polgári társadalom megszületése és az általános választói jog kivívása után kezdhet csak győzelem reményével igazi szabadságharcába.”

Népszava, 1906. ápr. 24.

182. *Egy történelmi kézzorítás.* BN 1906. május 22. 1—2 l. — Belföld

A cikk tartalmi mondanivalója mellett Ady szerzőségét bizonyítja a sajátosan adys stílus és jelzőhasználat: „... egy kemény, erős kéz, megragadja a fehér papi kezét, és szíves, meleg, lelkes üdvözléssel, őszinte barátsággal megrázza.” „Ki emlékszik rá, hogy voltaképpen mi és ki indította is meg a diadalmas és ragyogó egyházpolitikai küzdelmet, az utolsó ötven év egyetlen nagy radikális fellendülését.” „Hát úgy-e, hogy az a szíves, meleg, baráti kézzorítás történelmi kézzorítás volt.” stb.

Hogy pedig Wekerle volt az egyházpolitikai csaták diadalmas hőse, arra talán még emlékszik mindenki: Wekerle Sándor miniszterelnök vitte keresztül 1894-ben a képviselőházban az egyházpolitikai törvények megszavazását.

183. *A miniszter-Kossuth és a Kossuth-elvek.* BN 1906. máj. 22. 1—2. l. — Belföld

A Le Courier Européen c. francia revü Ady állandó olvasmánya volt, kimutathatóan egész sor híryanagának forrása. Ez a tárgyi bizonyíték Ady szerzősége mellett. De stílusis jegyek is szólnak Ady mellett: „... ez a nagyon előkelő, internacionális, párizsi revü” stb. És természetesen a cikk mondanivalója is Adyra vall. A cikk eredetijét sajnos nem tudtuk felkutatni, mert a Le Courier Européen nincs meg a Széchenyi Könyvtárban.

184. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. máj. 22. 8. 1. — Hírek — Pont

I. Vipera-fejek

Darányi Ignác (1849—1927) nagybirtokos, politikus. 1895—1903-ig, majd 1906—1910-ig földművelésügyi miniszter. Ő alkotta meg 1898-ban a hírhedt cseléd törvényt, melyet rabszolgatörvénynek is neveztek. Ady erre utal, amelyet egy újabb aratósztrájk esetén bizonyára nem fog vonakodni felhasználni.

II. Új házasság

Franciaországban immár bizonyos a házasság radikális reformja: Ady több cikkében foglalkozik a házasság franciaországi reformjával. L. Hymen reformja. BN 1906. febr. 18-i cikkét és jegyzetét (136., 409. l.). — *Eddig a házasságtörés körül hahótatnak bohózatnak valami hetvenhárom változata lehetett:* L. párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „A házasságtörő vigjátékoknak 63 variációja van egy francia író szerint.” (AEÖPM V. 197. l.)

III. Szent helotaság

Jött a király, és zsidongott a budapesti utca: Ferenc József az új országgyűlés megnyitására érkezett Budapestre. — *Megérkezett és mámorosan ujjongott a nép:* A BN máj. 21-i száma is beszámol a király fogadtatásáról. Többek között ezt írja: „A Váci-körúton, az Arany János utcán, a Ferenc József-téren és mindenütt, amerre az udvari fogat ment, nagy közönség várta, és telkesen éljenezte a királyt, aki József főherceg temetése óta nem volt Budapesten. Fent a palotában József főherceg és Augusta főhercegnő, továbbá Apponyi Lajos udvarnagyt fogadták öfenségét.”

185. *Ibsen meghalt.* BN 1906. máj. 24. 7. l.

A nekrológot, teljes bizonyossággal állíthatjuk, Ady írta. Erről nemcsak Adynak Ibsen iránti többszörös megnyilatkozó feltétlen rajongása győzhet meg bennünket, mely jelen írásban is tapasztalható, de maga a nekrológ annyira lírai, költői, szinte szimbolikusan látomászerű, amely kizárólag Adyra volt jellemző. Az ilyen mondatok: „Észak komor és nagyszerű Messiása egy utolsót lázadt és meghalt.” „Nagyon havas és fagyos ormokra kúszott az új normann isten.” „Először norvég volta löki a gyehennába. Veri, ostorozza kicsinyes fajtáját. Szinte őrjöngve örül, mikor külföldre menekülhet.” stb. De talán legfőbb érvünk Ady szerzősége mellett, hogy a cikk több képe visszatér verseiben: a gondolat-manók a Búgnak a tárnákban; a szűz, havas ormok a Szűz ormok vándora c. cikluscímben; az Illés szekerén motívum; a mindig elhagyott bennünket, mikor elértük motívum pedig Az örökké elváltak-ban.

Meghalt béna aggyal s régen elbúcsúzkodva a világtól: Ibsen öt éven át élt értelem nélkül, mint előhalott. — *Nietzschének a paraltzist gyorsabban adták meg a havas ormok bosszúálló, kítűrt istenei:* Nietzsche ötvenhat éves volt csak amikor elborult aggyal meghalt. Ibsen: hetvennyolc. — *A grimstadti patikus-tanoncnál emberiebben és fölségesebben még senki sem harcolt az étellel:* Ibsen ifjú korában patikus inas volt egy norvég kisvárosban, Grimstadban. — *Ibsen egy anti-Illés prófétaként szállott az egetverő magasságba: fagysszekerén:* Illés prófétát ugyanis a bibliai legenda szerint az úr tüzes szekéren ragadta magához. Ez a kép egyébként már Ady két évvel későbbi verskötetét, az Illés szekerén-t, annak program-versét idézi: Az Úr Illésként elviszi mind, Kiket nagyon sújt és szeret stb.

Itt adjuk Adynak egy másik, Ibsennel kapcsolatos névtelen cikkét.

A kis rezümét a BN 1906. jún. 2. számában a Nóra Nemzeti Színház-beli bemutatójáról minden valószínűség szerint Ady írta. Nemcsak azért, mert a színházi kritikák nagyrészt ő írta az év folyamán a lapba, de Ibsen

iránti ismert rajongása sem valószínűsíti, hogy ezt a szerepet jelen esetben másnak engedte volna át. Tárgyi bizonyítékunk még Ady szerzősége mellett az az irónikus, gúnyos hang, ahogyan a Nemzeti Színházat említi. Ezeket a csipkelődéseket szinte soha sem mulasztja el, ha a Nemzeti Színházról, vagy annak igazgatójáról Somló Sándorról van szó. Végül Adyról árulkodik a stílus is: „Ibsennek meg kellett halnia, hogy legismertebb és legnépszerűbb drámája aktuális legyen a Nemzeti Színházban.” A bemutató egyébként Ibsen temetésével esett egy napra:

Nóra

Ibsennek meg kellett halnia, hogy legismertebb és legnépszerűbb drámája aktuális legyen a Nemzeti Színházban. Nálunk legalább is ily eseménynek kell történni, hogy levegyük a repertoire-ról az elnyűtt nemzeti drámákat. A szezonvégi bágyadt hangulat ellenére a közönség majdnem teljesen megtöltötte a színházat, s tüntetően ünnepelte P. Márkus Emiliát. Mellette Ujházi is, ki Rank doktor szerepét adta, nagyon érdekes volt. Az összes szereplők közül csak ők értették meg a drámaíró. Szacsvey kinos igyekezettel értelmes beszéd-gyakorlatokat tartott, Mihályfi pedig úgy interpretálta a szegény Ibsent, ahogy szokta és tudja.

P. Márkus Emilia, Szacsvey Imre: I. A boszorkány. BN 1905. febr. 25-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 372. l. — *Ujházi Ede: L. Ujházi Ede.* NN 1903. jan. 13-i cikket és jegyzetét AEÖPM IV. 14 és 295. l. — *Mihályfi Károly: L. Veér Judit rózsája.* BN 1905. febr. 10-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 362. l.

Mj.: VT (250.) Isz (237.), Ai (150.) Vál. (157.)

186. *Kultúrképek.* (1. Költő az urnánál. 2. Az európai magyar. 3. A nagy primadonna) BN 1906. máj. 24. 7—8. l. — Hírek — Odi
Jött a Zoltán, a nagy Zoltán: Lengyel Zoltán függetlenségi párti képviselő. L. Ady Endre válasza. Szilágy 1906. febr. 8-i cikk jegyzetét (391. l.). — *Buza Barna* (1873—1945) ügyvéd, hírlapíró, függetlenségi párti képviselő. 1918-ban a Károlyi, majd a Berinkey kormány földművelésügyi minisztere lesz.

Mj.: (Költő az urnánál): Ai (151.) (Az európai magyar) Vp (192.)

187. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. máj. 26. 6—7. l. — Hírek — Pont
I. Gyermek napja

Andrássyt mélyen meghatotta a látvány. A Halászbástya fokáról zuhant le a gyermek: Az újsághír, melyből Ady e sorokat „repetálja” a BN aznapi számában jelent meg: „Szerencsétlenség játék közben. Izgalmas jelenet játszódott le ma délelőtt az Albrecht úton. A kanyargós várhegyi úttest fölött a halászbástya fokán néhány gyermek szaladgált. Az iskolás fiúk csapata játszott. A játékok egyike szerencsétlenül járt. Lezuhant a magasból. Éppen akkor érkezett oda egy nagy vörös automobil, melyben gróf Andrássy Gyula ült. Látta a balesetet, és nyomban megállította gépkocsiját az intelligens külsejű, úri ruhás gyermek előtt, aki vérborítottan, összetört testtel feküdt az Albrecht út szélén. A fiúcska elvesztette az eszméletét, társai pedig ijedten, dobogó szívvel lesték fölülről, hogy mi történik vele. A belügyminiszter a gyermeket beemelte a kocsiba, lefektette a széles ülésre, és bekötötte fejébét. Aztán odaintett egy rendőrt, aki a közelben posztolt, és meghagyta neki, hogy a gépészével együtt vigyázza, lassan kórházba szállítsa a beteget. Ő maga gyalog folytatta útját később a belügyminisztérium Országház-utcai épületéhez. A kisfiút az új Szent János-kórházba vitték, ahol dr. Manning Vilmos orvos vette ápolás alá. Megállá-

pította, hogy a beteg alko ponyatörést szenvedett, azonkívül több kisebb zúzódás és horzsolás van a testén, s az állapota súlyos, sőt életveszélyes. A szerencsétlen fiú neve Szabó Lajos; nyolc esztendőös tanuló, aki a budai Gyorskocsi utca 24. száma alatt lakott." (4. l.) — *Am holnap lesz Magyarországon az első gyermeknap*: Hetekkel előbb hirdették már a plakátok az üzletekben és az újságok is, hogy május 26-án megrendezik az első országos gyermeknapot. „Azokról az elhagyott gyerekekről van szó — olvashatjuk a BN 1906. máj. 26-i számában —, akikkel szemben az állam — elég szűkkeblűen — kimondja a non possumus-t, s szabadjára hagyja őket." Az állam ugyanis az elhagyott gyerekekről csak hét éves korukig gondoskodott, azután szabadjára hagyta őket. „Hogy ebben a mi szegény, gyermekhalandóság, tüdővész és kivándorlás által egyre fogyó, egyre néptelenedő hazánkban — olvashatjuk tovább a lapban —, micsoda veszedelmeket jelent ez, ezt rettenetes valóságban mondja el a statisztika, mely szörnyű adatokat tartalmaz arról, hogy nemzetünket ritkító e három tényező mellé a negyedik: a börtön." Azután arról számol be a lap, hogy az elhagyott gyermekek felkarolására megalakult a Gyermekvédő Liga. A Liga felkérésére a kereskedők egy része az év egyik napján jövedelmének egy százalékát a Liga céljaira adományozza. Ebből rendezik meg minden évben a gyermeknapot is.

II. *Ügyvéd-honatyák*

III. *A négerék*

— 188. *Revolver a nemzetgazdaságban*. BN 1906. máj. 27. 7. l. — *Hírek*
— *Ódi*

Ady cikkének megértéséhez itt közöljük a BN 1906. máj. 27-i számának beszámolóját a kolozsvári esetről és annak háttéréről:

Öngyilkosság a szigorlaton — Saját tudósítónktól —

Kolozsvárról szomorú esetet jelent tudósítónk. Szomorú az eset magában is, mert egy munkabíró ember, egy család támasza és fenntartója áldozatul eshetik a mai esetnek, de még szomorúbbá teszi az, hogy sok ok van arra a feltevésre, hogy a mai eset nem elszigetelt jelenség ott, ahol történt, s a mai eset csak felfakasztott egy kelevényt, mely a szervezetben addig is lappangott, pusztítva, mérgezve s csendben szedve a maga áldozatait. Az eset a kolozsvári egyetemen történt. Szigorlat volt a jogi karon, s a szigorlat lefolyása olyan volt, hogy a jelöltnek oka volt attól tartani, hogy a vizsgálaton megbukik. S ha egy darabig a jelöltnek csak kétségei lehettek ez irányban, a vizsgáló tanár egy nyilatkozata kétségtelemné tette, hogy amitől fél, az bizonyos. Erre azután revolvért rántott, és — előbb tán a tanárra akarta elsütöni, de nem ezt tette, hanem föbelőtte magát. Állapota válságos.

Az eset emlékezetünkbe idéz egy szóharcot, mely nemrég folyt le a budapesti és a kolozsvári egyetem közt. Mariska és Timon a megmondható, hogy a budapesti egyetem jogi karán mért bukott meg a vizsgára jelentkezők hatvan vagy még több százaléka. A hatvan százalék is csak azért nem lett nagyobb, mert elvégül olyan szerencsés jelölt is akadt, aki nem Mariska tanár úr jóindulatú eljárása alá került. Mert akik oda jutottak, azoknak kilencven százaléka is élvezhette azt a nem óhajtott szerencsét, hogy még egyszer Mariska elé kerüljenek — a pótlóvizsgálaton. Így aztán népvándorlás indult a másik egyetem — Kolozsvár felé. Ne kutassuk, volt-e rá ok,

nem-e, tény az, hogy ezentúl a kolozsvári egyetemi vizsgálatoknak az a híre kelt, hogy enyhébbek — nem a budapestiekénél, hanem a megengedettnél. Heinrich Gusztáv ezt látta jónak egyszer a diplomagyár nem éppen hízelgő jelzőjével illetni. Ez volt a keztyűdobás. Apáthy István vette fel Kolozsvárott a keztyűt. Kemény hangon felelt a kolozsvári egyetemen Heinrichnak, tiltakozva a vád ellen. Hogy tiltakozásának akkor volt-e már alapja, azt ne bolygassuk, tény azonban, hogy Heinrich vádjá nagy reszenzust keltett a kolozsvári egyetem tanárai közt, és kezdték a Heinrich vádjából kiüvöltő lenézést olybá venni, amit minden szónál messzebbre elhangzó tettekkel kell megcáfolni. S most Kolozsvárott egyszerre hatványozott Mariskák akadtak, s támadtak Kolozsvárott még rémesebb vizsgálatok, mint a legmariskább budapesti vizsgálat. Ezzel a kolozsvári tanárok egy csöppet sem lettek jobbak, de a vizsgálatra kerülő ifjaknak azóta igazán pokol mind a két egyetem. S most már igazán jó volna, ha itt volna az a harmadik egyetem, legalább az ifjak mindkét egyetemről elmehetnének vizsgázní — a harmadikra. Az esetről egyébként a következő tudósításunk számol be:

Hanki János államvasúti tisztviselő a közigazgatási szigorlaton már háromszor megbukott, Királyi kegyelem folytán engedélyt kapott, hogy negyedszer is megpróbálkozhassék a vizsgálatnál. Nagyon ragaszkodott e vizsgálathoz, mert a vizsgálat sikere esetén gyorsabb előmenetelt remélt a vasútnál. A szigorlatot ma kellett volna letennie. Kilenc órákor kezdődött a vizsgálat dr. Navratil Ákos, a nemzetgazdaságtan tanára előtt. A szabályzat megkövetelt öttagú bizottság helyett csak maga Navratil volt a teremben. Már az első néhány kérdés után kijelentette a szigorúságáról híres tanár, hogy Hanki alighanem megint készületlenül jött a vizsgára, kénytelen őt megbuktatni. Hanki erre szótlánul nadrágzsebébe nyúlt, revolvert rántott, és a tanárra irányozta. Navratil menekült, Hanki pedig hálántékára szorította a fegyvert, és föbelötte magát.

Pillanat műve volt az egész. A lövés zajára mindenfelől a terembe szaladtak, ahol az öngyilkos eszméletlenül feküdt. Megérkeztek a mentők is, akik a súlyosan besesült bevitték a kórházba. A hallgatóság ezalatt izgatottan tárgyalta az esetet, és hangosan tüntetett a tanár ellen. Majd mikor megtudták, hogy Navratil a könyvtárban van, odatódultak, s már kifeszítették az ajtót, amikor dr. Lukács Adolf dékán odajött és csendesítette őket. Hiába ígérte azonban, hogy szigorú vizsgálatot fog indítani, s hogy Navratil e félévben nem fog többé vizsgáztatni, a diákok be akartak nyomulni a könyvtárszobába. A dékán csak azzal tudta őket lecsendesíteni, hogy kijelentette, hogy rendőrséget hí, ha nem viselkednek nyugodtan.

A tüntetést ezután az utcán folytatták, majd mikor meglátták, hogy Navratil Somló Bódoggal kocsin elhajat az egyetemről, megtámadták a kocsit, s a két tanár gyalog volt kénytelen egy kapu alá menekülni. Itt Somló lelkére akart beszélni a ifjúságnak, de még neki hányták szemére, mért vesz egy „gyilkos gazembert” védelmébe. Rendőrség és csendőrség állította végre helyre a rendet. Az egyetem rektora szigorú vizsgálatot indított az ügyben, s a vizsgálat hír szerint arra is ki fog terjedni, mért jelent meg Navratil egyedül a vizsgálaton, holott az egyetemi szabályok szerint a bizottságnak őt tagból kell állania. A városban is izgatottan tárgyalják az esetet, s emlegetik, hogy Navratilnál túlságosan nagy a bukottak száma.

Az egyetemi ifjak elhatározták, hogy sürgönyileg kéri fel gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi minisztert a legszigorúbb vizsgálat megajtására. Azonkívül sürgönyt menesztettek Pisztory Mór kolozsvári orsz.

képviselőhöz, felkérve őt, hogy az országgyűlés legközelebbi ülésén interpelláció alakjában hívja fel a kormány figyelmét a Kolozsvárott történetekre.

A sebesült Hanki még mindig eszméletlenül fekszik. A délután 3 órakor megtartott orvosi konzilium azonban megállapította, hogy a seb nem életveszélyes. A golyó ugyanis a koponyaacsontban megakadt, és nem tépte szét az agyburkot. Az egyetemi hallgatók és jogszigorlók körében annál nagyobb az elkeseredés Navratil ellen, mert megállapították, hogy az eddig vizsgázóknak körülbelül 90 százalékát megbuktatta. A nemzetgazdaságtant a további vizsgákon Navratil helyett dr. Balogh fogja kérdezni.

Navratil Ákos (1875—1950) közgazdász, egyetemi tanár. A társadalmi gazdaságtannak a joggal, a filozófiával és az etikával való kapcsolatát vizsgálta. Elmélete eklektikus. — *Mariska Vilmos* (1844—1912) pénzügyi és jogi író, a budapesti egyetemen a magyar pénzügyjog és a pénzügytan tanára. — *Timon Ákos* (1850—1925) jogtörténész és egyházjogász, egyetemi tanár. — *Drakón:* (i. e. 7. sz.) athéni arkhón, hírhedt „vérrel írt” törvényei szigorúságukkal váltak közmondásossá.

Az esettel Tóth Béla is foglalkozott egyik Eсти levélben (PH 1906. máj. 30. 14. l.).

Mj: Vál. (159.)

189. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. máj. 29. 7. l. — Hírek — Pont I. *Merve nézzen Kossuth*

Horatius, Qu. H. F. (i. e. 65— i. u. 8) latin költő. Ady itt híres versére céloz: *Beatus ille, qui procul negotiis: Boldog az, aki távol van a nyilvános ügyektől* (Epos. 2.).

II. *Fáraó népe sztrájkban*

A szatmárnémeti cigánysztrájk ezerszer szebb és komolyabb eposzt érdemelne, mint a nagyidai cigányok hősiessége: Arany János A nagyidai cigányok c. vígposzára utal Ady.

III. *Korfu és a hungarák*

Korfu még ma is invitálja s kultiválja a szerelem kedves papnőit: A BN 1906. máj. 25-i száma számol be róla, hogy: „Egy délben megjelenő újság jelentése szerint a bécsi külügyi kormány és az athéni kabinet között diplomáciai tárgyalások folynak egy konfliktus miatt, amely Athénben kínos izgatottságot kelt. A görög kormány ugyanis a korfui osztrák-magyar konzul fölmentését vagy elhelyezését követeli, mert annakidején a bécsi belügy-minisztériumot úgy informálta, hogy a monarchiából, különösen pedig Magyarországból tömegesen csálnak fiatal lányokat Korfuba azzal az ürüggyel, hogy jó feltételek mellett társalkodónők gyanánt kapnak elhelyezést, s azután rossz hírű mulatóhelyekben, kétes dalszarnokokban helyezik el őket. E jelentés alapján a bécsi külügyminisztériumot úgy informálta [a belügyminisztérium, hogy az átíratot] intézett a görög kabinethez, ami nagy felháborodást keltett Athénben. Ottani hivatalos körök azt állítják, hogy az osztrák-magyar konzul hamis információk alapján tett jelentést kormányának, vagy pedig mellékcéljai voltak.”

Mj: (Fáraó népe sztrájkban) Vp (193.)

190. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. máj. 30. 10. l. — Hírek — Pont I. *A Kossuth utcán*

II. *György pap levele*

Alljon ki akár Weherle, akár Széll, akár Kossuth Ferenc, akár Zichy Aladár: Széll Kálmán, volt miniszterelnök. — Zichy Aladár a király személye körüli miniszter lett a Wekerle-kormányban.

III. Justh és a lényeg

Elmennek Justh elnök úrhoz az újságírók, s Justh fogadja őket: A BN 1906. máj. 29-i száma tudósít az újságíróknak a képviselőház elnökénél, Justh Gyulánál tett látogatásáról. „Az országgyűlési lap tudósítójának nevében Rákosi Jenő mondott üdvözlő beszédet — olvashatjuk többek között a tudósításban — és a hírlapírók nevében jelezte, hogy memorandumot fog átadni az elnöknek, Justh Gyula megköszönte az üdvözlést, azután így fejezte be beszédét: — En a sajtószabadságért, a sajtónak az érdemeiért mindig kész vagyok a kardomat kihúzni. — és kész vagyok arra, hogy mindent elkövessek, hogy célt érhessünk a sajtószabadság előmozdítása és a sajtó jólétének előmozdítása tekintetében. Nagyon szépen köszönöm azt a meleg érdeklődést, amelyet énvelem szemben tanúsítottak. Ami pedig a memorandumot illeti, azt annak idején át fogom venni, és majd együttesen áttanulmányozzuk, és amennyire éntőlem fegg, én ismétlem, hogy mindig legnagyobb készséggel fogok az önök rendelkezésére állani ” (7. l.).

191. *A gondolat ellen.* BN 1906. jún. 1. 8. l. — Hírek — Ódi
Mást ne tanítson, mert isten engem úgy segítjen stb.: II. Rákóczi György mondta Apáczainak. L. Gyalui Farkas: Apáczai Cseri János életrajzához. . . Kolozsvár 1892. 15. l. — *Zichy Nándor az Egyház hatalmát proklamálja.* *Wekerle Sándor keletes hangon testálja az iskolát a papoknak:* A BN 1906. jún. 1-i száma tudósít az ünnepségről, melyet a klerikális reakció pártja, a Néppárt rendezett alapítójának és vezérének Zichy Nándornak tiszteletére tárnokmesterré történt kinevezése alkalmából. „Ma Zichy Nándor beszélt a Néppárt ténfoglalásáról — írja a tudósító — és még panaszkodása is amolyan dicsekvés, amely az ultramontán világ eljövetelet és megerősödését jelzi. A dicsekvés nem alaptalan — teszi hozzá —, a panaszra nincs okuk. Wekerle megadja a liberális múltat, Andrassy készíti a börtönöket a munkások számára.” (4. l.) Zichy Nándor az ünnepségen többek között a következőket mondotta: „Az első, a legfontosabb: a tanügy, a gyermekek nevelése. Ott vagyunk ebben, ahol voltunk. Semmit sem nyertünk. A középiskolából ki vagyunk figurázva a törvények félszeg magyarázata és rosszsándékú szövegezése által. A katolikus vagyon? Hiszen az a kormány pedig nem katolikus. A mi tanügyünk nem katolikus tanügy, hanem lényegében állami tanügy. A mi népiskolánk most is csak ott vannak, ahol voltak. Egyet értünk el, hogy — úgy hiszem — a mi katolikus iskoláink államosítása szűnetel.” (5. l.) — *Polónyi el fogja csukatni azokat, akiknek új eszméitől fő a fejük:* Polónyi Géza, az új igazságügyminiszter. — *Temesvárott kopók falkája vesz üzöbe egy tanárt az ő elveiért:* L. Egy új Somló-ügy. BN 1906. máj. 20-i cikk és jegyzetét (239., 468. l.) — *Debrecenben szocialistának bélyegeznek egy modern fejű tanárt:* Zoványi Jenőről, a debreceni református teológia professzoráról van szó. — *Pécsett el fognak csapni a jogi liceumból két vagy három istentelen szabadgondolkodó professzort:* Dr. Bors Emil ellen indult Pécssett eljárás. — *A legfőbb Akadémia dadogó grófokra les koszorúival:* A dadogó gróf: Andrassy Gyula. L. Zárt ajtók mögött. BN 1906. máj. 29-i cikket és jegyzetét (287., 500. l.). — *Budapesten, Kolozsvárott megdöbbenve lapul meg az az egy-két tanár, aki Európában vélte magát:* A budapesti tanár Píkler Gyula, l. Píkler Gyula. BN 1906. febr. 1-i cikket és jegyzetét (113., 384. l.). — A kolozsvári tanár Somló Bódog, l. Merénylet a nagyváradi jogakadémián NN 1903. máj. 29-i cikk és jegyz. AEÖPM IV. 95. és 338. l. Itt adjuk közre Adynak egy másik, a BN jún. 2-i számában megjelenő, a magyarországi kultúrviszonyokról írt cikkét. A cikk mondanivalója kétségtelemné teszi Ady szerzőségét: „De az fájna neki, hogy Magyarországon ma nincs elég tudós s tudósnak becsülete.” Emellett Adyra vall a stílus, a jel-

zők halmozása is: „Ne higgyék Marosvásárhelyen, hogy meghat bennünket az ő olcsó, naiv és mérges Bolyai-kegyeletük.”

Bolyai háza

Ne higgyék Marosvásárhelyen, hogy meghat bennünket az ő olcsó, naiv és mérges Bolyai-kegyeletük. Az élet halad. A Bolyai-ház útban áll ott. Nem tragikum ez. Hiszen lesz egy Bolyai-szoba, s ez elég. Ha a réghalottak érezni tudnának, Bolyainak sem fájna ez. Tudós volt, gényusz, ki lenézte a külsőségeket. Nem ilyennek szeretné ő akkor a Bolyai-kegyeletet. De az fájna neki, hogy Magyarországon ma sincs elég tudós s tudósnak becsülete. Ez ellen próbáljanak valamit tenni Marosvásárhely vandalizmust kiabáló, hig kegyeletű gyermekei.

A Bolyai-ház lebontásáról a lap 1906. jún. 1-i száma ad hírt. Mivel stílusa arra enged következtetni, hogy ezt a hírcikket is Ady írhatta, itt adjuk közre:

Bolyai Farkas háza

Marosvásárhelyről táviratozzák, hogy Bolyai Farkasnak, a híres tudósnak a házát, amely most már az ev. ref. kollégium tulajdona volt, a tanári kar beleegyezésével utcanyitás céljából végleg lerombolták. A marosvásárhelyi hírlapírói kör, a sajtó és az intelligencia tiltakozott e vandalizmus ellen, de eredménytelenül. Az emléktáblával megjelölt, ma lerombolt ház helyére a kollégiumi tanárok lakása fog épülni, és Bolyai emlékeit egy kis szobáskában helyezik el.

Mj.: FL (126.) Vál. (161.)

192. *Egy kísértet.* BN 1906. jún. 3. 4. 1.

Ady szerzőségét maga Ady bizonyítja egyik szignált cikkével. Néhány nappal később Jegyzetek a napról. II. Mirabeau tana. BN 1906. jún. 7-i cikkében ezt írja: „Vasárnap idéztük Harden kegyetlen mondását Szilágyi Dezsőről. Crispivel mérte volt össze akkor Szilágyit Harden.” Harden véleményét Szilágyi Dezsőről a jelen cikkben találjuk: „... Mikor Szilágyi Dezső meghalt, Harden, a véres pennájú német publicista, ezt írta: — Nem volt nagy ember; az egész nagysága az, hogy a magyar politikusok között ő volt az egyetlen becsületes politikus.” Max Harden véleményét egyébként már Szilágyi Dezső halála után egy hónappal glosszázta Ady: „Max Harden, a legnagyobb német publicista, Szilágyi Dezsőről ír hosszú cikket. Kegyetlen, gyilkosan kegyetlen a Max Harden írása. A magyar viszonyokat szörnyen korruptoknak látja Harden, s azt tartja Szilágyi Dezső nagysága titkáának, hogy ő — nem volt becstelen.” (Szilágyi Dezsőről. NN 1901. szept. 1. AEÖPM II. 187. 1.) Majd egy két évvel későbbi cikkében ismét felhasználja: „Mikor szegény Szilágyi Dezső meghalt, Max Harden, a merész német publicista így sóhajtott föl: — Milyen szörnyen korrupt ország lehet az a Magyarország, hogy valakit egy inproduktív élet után nagyon nagy embernek tartanak, csak azért, mert abban az országban, ahol mindenki korrupt, ő intakt maradt.” (Panama és anarchia. NN 1903. júl. 30. AEÖPM IV. 134. 1.)

193. *Az istentelen diák.* BN 1906. jún. 3. — Hírek — Ódi

Ady cikkének forrását a BN aznapi hírei között találjuk. A lap A matrandus bűne címmel beszámol róla, hogy a szamosújvári állami főgimnázium egyik jeles tanulóját, Jolbey Miklóst nem engedték az érettségi elé,

mert az ifjú szabadgondolkodó. A szamosújvári gimnázium szabálya értelmében ugyanis minden tanulónak mielőtt érettségire menne, gyönnia és áldoznia kell. Jolbey Miklós azonban, mikor rá került a sor, állítólag a következő kijelentést tette gyóntatója, Esztegar Gergely hittanár előtt: Nem hiszek Istenben, mert nekem nincs vallásom. Magamra nézve csupán a természet örök törvényeit tartom kötelezőnek. A meglepett hittanár — a tudósítás szerint — hiába igyekezett a lelkére beszélni, a fiú szilárdan kitartott amellett, hogy nem gyón, mert az elveivel ellenkezik. Áldozni azonban, miután csak áldozás után engedik érettségire, hajlandó, mert a vizsgáról nem akar lemaradni. A hittanár erre megtagadta az áldozást és az ügyet a tanári kar elé vitte. A tanári kar jelentést tett az esetről Kunecz Elek tankerületi főigazgatónak, aki Jolbey Miklóst az érettségi alól felfüggesztette. Jolbey erre Apponyi Albert kultuszminiszterhez fordult, s előadván felfüggesztésének indokait engedélyt kért, hogy az ország bármelyik a minisztérium által kijelölt iskolájában érettségit tehesen. Az eset Szamosújváron nagy feltűnést keltett, s gyűjtést indítottak, hogy Jolbey személyes kihallgatásra jelentkezhessek a miniszternél. Jolbey, amint a pénz összegyűlt, Budapestre utazott, hogy ott várja be a miniszter döntését. Ez az előzménye Ády glosszájának.

Apaga, Satanas!: Távozz tőlem, Sátán! — És most Kalksburg szent emlékei küzdenek egy felnőtt és világlátott politikus skrupulusaival: Apponyi Albert ugyanis a kalksburgi jezsuiták iskolájában tanult. — *Büchner, Ludwig* (1824—99) német filozófus és természettudós. A vulgáris, mechanisztikus materializmus képviselője. Művei a századvég íróira és gondolkodóira nagy hatással voltak. Ády már a hétről. NN 1903. szept. 3-i cikkében írja, hogy a protestáns lelkészek közül többen ismerik Büchnert. (AEÖPM IV. 172. l.)

Mj: FL (125.), Isz (181.)

194. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. jún. 7. 8—9. l. — *Hírek* — Pont I. *Krupp Berta*

Krupp Berta volt talán egész Európának leggazdagabb eladó-leánya.: Ády glosszájának forrása a BN 1906. jún. 2-i számában megjelent hír: „Krupp leánya — menyasszony. Krupp Berta, a néhány év előtt elhunyt világhírű ágyúgyáros leánya, mint Essenből táviratozzák, menyasszonya lett Bohlenkalbach Gusztáv lovagnak, a vatikáni német nagykövetség tanácsosának. Az eljegyzés a német társadalmi körökben érthető szenzációt kelt már csak azért is, mert akinek Krupp Berta kezét nyújtja, atyjának végrendelete értelmében az lesz az esseni gyárnak tulajdonosa. Krupp halála után a gyártelepekből részvénytársaság alakult százhatvan millió márka alaptőkével, s a részvények Krupp Berta tulajdonában maradtak.” (8. l.) — *A gyönyörű cipőcskén csúnya fekete-bordó vérfoltok. Battenberg Ena viselte a minap*: Alfonso spanyol királynak és Battenberg Ena hercegnőnek nemrég megtartott esküvőjére utal Ády.

II. *Mirabeau tana*

Vasárnap idéztük Harden kegyetlen mondását Szilágyi Dezsőről: l. Egy klsértet. BN 1906. jún. 3-i cikket és jegyzetét (253., 480. l.). — *Crispi, Francesco* (1819—1901) olasz államférfi. Résztvett az olasz forradalmi mozgalomban, majd a monarchisták oldalára állott. A nyolcvanas évektől a polgári liberálisok pártjának a vezetője. Előbb belügyminiszter, majd két ízben miniszterelnök, a német—osztrák—magyar—olasz hármasszövetség egyik kezdeményezője. — *Macchiavelli, Niccolo* (1469—1527) firenzei államférfi, politikai író. Politikai nézetét híres művében A fejedelemben fejtette ki. Politikai eszményképe az abszolút monarchia, melynek élén

az erőszékű, korlátlan hatalommal rendelkező államfő áll. A cél érdekében megengedhetőnek tartotta az erőszak, a ravaszság, a hitszegés, alkalmazását is. — *Mirabeau, Honoré-Gabriel Riqueti, comte de* (1749—91) francia politikus, a nagy francia forradalom első szakaszának vezéralakja. Az alkotmányos monarchia híve volt, később szembefordult a szélsőséges népmozgalmakkal, majd teljesen a reakció táborába sodródott. Halála után kiderült, hogy az udvar megvesztegette, ezért csontjait a nemzet nagyjainak Pantheonjából kiszírták, amelyet éppen az ő temetésekor avattak fel. — *Széltében beszélék Itáliában, hogy Sonnino miért bukott meg*: Sonnino olasz miniszterelnök volt 1905—6-ban. — *Giolitti, Giovanni* (1842—1928) olasz politikus, a liberális párt szervezője. Több ízben volt miniszterelnök.

III. San Francisco

Ady glosszáját az inspirálta, hogy San Franciscoból újabb földrengésekről érkezett hír. A földrengés 10 percig tartott és nagy riadalmat keltett azoknál a nagy vállalatoknál, amelyek már hozzáfogtak elpusztult telepeik újjáépítéséhez. A San Francisco-i földrengésről I. San Francisco. BN 1906. ápr. 21-i cikket és jegyzetét (210., 454. l.).

195. Szegény Jolbey Miklós. BN. jún. 7. 9. l. — Hírek

Ady szerzőségét nemcsak az teszi nyilvánvalóvá, hogy korábban is ő glosszáta hasonló hangnemben a Jolbey Miklós esetét, hanem az is, ahogyan Apponyi magyartalanságán gúnyolódik: „Kijelentette, hogy ő vizsgára engedi a fiút, ha Esztegar örmény abbé fölöttes hatósága Majláth gróf Gusztáv püspök (gróf Majláth Gusztáv püspök!) megengedi!” Vö.: Magyar beszéd. BN 1906. máj. 29-i cikkét (287. l.), ahol Apponyi magyartalanságát bírálja. S Adyra vallanak az ilyen mondatok is: „Megvalljuk, magunk is kíváncsiak voltunk Apponyi Albert döntésére. Hogy megengedi-e a fiúnak az érettségi vizsgát, bár a fiú szabadgondolkodó?” Ady mellett tanúskodik az is, hogy Apponyi kalksburgi neveltetését emlegeti. Ez egyébként Az istentelen diák. BN 1906. jún. 3-i (254. l.) szignált cikkében is előfordul. A Jolbey-ügy előzményeit I. i. c. jegyzetében (480. l.).

196. Egy nagy asszony. BN 1906. jún. 8. 7. l. — Hírek — Ódi

Lajos Fülöp leánya kilencven éves: Ady cikkét attól a hírtől inspirálva írta, hogy Kóburg Klementina hercegnő Bécsben „pünkösöd vasárnapján ünnepelte nyolcvankilencedik születésnapját családjá körében. A király ez alkalomból az Erzsébet-rend nagykeresztjével tüntette ki a hercegnőt. Az agg hercegnő egyetlen élő leánya Lajos Fülöp francia királynak.” (BN 1906. jún. 7. 9. l.) — *A fáradt Bourbon vér minden energiáját ez asszonyra testálta*: Lajos Fülöp Égalitá Fülöp Orleans-i herceg fia volt, az Orleans-i-ház pedig a Bourbon-dinasztia egyik oldalága. Klementinában tehát Bourbon vér folyt. — *Kezébe, az ő kezébe jutott a sorsa egy másik degenerált családnak*: A Kóburg családnak. Férje ugyanis Ágost Kóburg-gótai herceg volt. — *Klementina azt akarta megkorrigálni, amit Napóleon elrontott*: A királyság, a Bourbonok hatalmának a visszaállítását. — *Sziciliából kormányozzák Itáliát, és nem Szavoják kormányozzák*: A Bourbon család egyik oldalágának tagjai uralkodtak Sziciliában és Nápolyban 1860-ig, amíg Garibaldi el nem űzte őket. — *De ez az asszony a többek között fejedelmet csinált a huszártisztjából*: Ferdinánd (1861—1948), 1887-től 1908-ig bolgár fejedelem, 1908-tól 1918-ig bolgár cár, volt Klementina huszártisztfia.

197. Jolbey Miklós esete. BN 1906. jún. 8. 8. l. — Hírek

A cikk Ady-szerzőségét már az első mondat is tanúsítja: „Még egyszer kell a Jolbey vagy Jolbeji Miklós esetéről írunk.” Tudjuk, hogy az esetről

Ady írt, ezt a mondatot tehát csak ő írhatta így le. De Adyra utal kétséget kizáróan a cikk mondanivalója, gondolatmenete, megfogalmazása is. Például az ilyen fordulatok: „A Jolbey nyilatkozatában az az érdekes, hogy Magyarországon még azt a szabadgondolkozót is megbüntetik, aki — nem szabadgondolkozó.” Adyra jellemző a francia viszonyokra való hivatkozás is, mely állandóan visszatér cikkeiben. — Az előzményeket l. Az istentelen diák. BN 1906. jún. 3-i cikk jegyzetében (480. l.).

198. „Sőt éppen ellenkezőleg”. BN 1906. jún. 8. 9. l. — Hírek

A cikk Ibsenről képviselt véleménye teljesen egybevág Ady Ibsen-felfogásával. Ha még ehhez hozzátesszük, hogy az Ibsen halálával kapcsolatos többi cikket is ő írta, nem valószínű, hogy itt nem ő volna a szerző. Ezt a megállapítást csak még jobban alátámasztják azok a tárgyi momentumok, melyek más Ady cikkeiben is majdnem szó szerint előfordulnak. Ilyen például: „Ő látta a magasságokat, ő hitt, hevült, és űzték örökkön e szavak: „sőt éppen ellenkezőleg”. Legfőbb bizonyítékunk Ady szerzősége mellett, hogy egy későbbi szignált cikkének Ibsen szájába adott mondatra visszaüt a kis glosszára: „Nem igaz, nem igaz, amit állítasz. Sőt éppen ellenkezőleg.” (BN 1906. júl. 21. AEÖPM VIII.). Az Ibsen halálára írt cikkében pedig ez áll: „Ment, szállt egyre magasabban. Míg odaért, hogy jó az embernek egyedül lenni.” Vagy Goethe utolsó szavait idézi egy két hónappal előbbi cikkében is: l. Jegyzetek a napról. III. Zsinór a ruhára. BN 1906. ápr. 4-i cikk (186. l.). De a jelzők használata is adys: „Emberibb és tragikusán gyönyörűbb szavakat még nem mondott haldokló.”

199. *Strófák színpadi nőkről*. BN 1906. jún. 9. — Hírek — Lellei

Belgium és Kongó wa öreg ember már: II. Lipót (1835—1909) belga király. 1885-ben a berlini kongresszus elismerte az ún. Szabad Kongó Állam tulajdonosának és uralkodójának. Kicsapongásairól és könnyelmű életéről sokat írtak a lapok. — *Cléo de Mérode*: L. Királyidillek. BN 1905. febr. 8-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 359. l.

200. *Jegyzetek a napról*. BN 1906. jún. 10. 7. l. — Hírek — Ódi

I. Los von Occident

Los von Occident: megszabadulni Nyugattól.

II. Ezt tanulta Amerikában

Mikor Amerikából hazajött, részeg volt a látottaktól: Apponyi Albert 1904-ben járt először Amerikában; amerikai útját gyakran említi Ady cikkeiben. — *Hogy is kérdi a gyerektől a káté*: — *Ha himégy a szabadba, mit látsz?* — *Látom az Eget, a Földet stb.*: Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzésével: „Benedek János: Ha körül nézel, mit látsz? Eget, földet.” (AEÖPM V. 185. l.)

III. Dumas fiús szobra

Nézem a társadalmi erkölcsök újulását, s úgy érzem magam, mint az építőmunkás, mikor új paloták rengetegében jár. Nem ő emelte a palotákat, de része van mindegyikben, s nélküle nem történék most büszkén az égbe: Vö. párizsi noteszkönyvének bejegyzését: „Dumas: Ha a haladás elért sikereire nézek, jogom van sólni, miként az új paloták közt vasárnap délutánonként járó munkásnak: én mindezekben dolgoztam.” (AEÖPM V. 192. l.)

Mj: (Dumas fiús szobra): TP (38.)

201. *Egy új szoborra*. BN 1906. jún. 12. 6. l. — Hírek — Ódi

A Malesherbes téren holnap lepezik le az ifjabb Dumas Sándor szobrát: Vö. Egy lányom és egy szobor c. cikkével. „A Malesherbes téren íme nem-

sokára készen fog állni Dumas fils szobra. Szomszédjában az öreg Duma szobrának, s nemsokára egy harmadikénak, a tábornok Dumas-nak.” (BN 1905. aug. 19. AEÖPM VI. 251. l. A tábornok Dumas-hoz l. i. c. jegyzetét: uo. 426. l. — *Dumas père anekdotáját arról a véletlenről, mely öt fiúhoz juttatta, ismerik ugy-e: Ady az anekdotát már 1901-ben megírta a Szilágyban: „Az apa — Dumas père — így beszéli el a fia világrajövetelét. — Dolgom volt a Rue Lafayetten. Bementem a házmesterhez, hogy letegyek ott egy névjegyet. A házfelügyelő nem volt odahaza, s egy édes, szőke asszony volt a felesége. Alors: imígy született Dumas Sándor.”* (A tékozló apa. Szilágy 1901. ápr. 26. AEÖPM I. 494. l.) — *Ilyen faja a családalapításnak illett a de la Pailleterie marquis unokájához: Dumas père apja: Dumas, Alexandre Davy de La Pailleterie tábornok volt, nagyapja pedig de La Pailleterie marquis. — Aztán néger nagyanyja révén különben is bennerejőztek San Domingo erkölcei: Dumas père nagyanyja San Domingo-ba való (ma: Dominikai Köztársaság) néger asszony volt. — Mikor föl fogja, s magának ismeri u. fiát, elhelyezi egy nagyon előkelő nevelőintézetbe. Azután pedig ugyane nevelőintézetbe beprotezsálta a Dumas fils anyját is — mosónőnek: Vö. párizsi notesz-könyvének bejegyzését: „Ifj. Dumas apja, ki a maga tapintatával azt a nevelőintézetet kereste ki a fia számára, ahová az anyja mosni járt.”* (AEÖPM V. 189. l.) — *ha már ő Pury-on csak éppen olvasni tanult meg: Puri: bengáliai tartomány és város neve. Dumas père apja egyideig gyarmati kormányzó volt, valószínű erre utalnak Ady szavai. — Az intellektus grand-seigneur-je volt: Vö. párizsi notesz-könyvének bejegyzésével: „Ifj. Dumas az intellektus grand-seigneurje.” Uo. — Párizsban s másutt természetesen ezek az igazságok régen meghaltak. Párizsban a publikum mosolygja meg Dumas avas eseteit s kiszámított szellemességét: Vö.: „A társadalom ott már túl van ifjabb Dumas Sándoron s mindenén. Ott már hajnal hasad.”* (Sára és a korbács. BN 1905. febr. 12. AEÖPM VI. 54. l.)

Mj: Ai (152.) TP (38.) Pn (97.)

202. *Az első tragédia.* BN 1906. jún. 13. 8. l. — Hírek

Valószínű, hogy a nagyváradi hírre Ady figyelt fel. A téma megírása, hangvétele szintén Adyra jellemző: „De mégis, mégis kitetszik az írásokból egy kis — büszkeség. Lám, lám, a mi villamosunk is tud embereket gázolni.” Ha ehhez hozzávesszük még az Adyra annyira jellemző sajátos jelzőhalmazt („modern, nyugtalan, előkelő város valósággal vérkönnyek árán,” „igazán tragikus, véres, villamos szerencsétlenség”, „meleg, gyászos, szép sorok” stb.) biztosra vehetjük Ady szerzőségét.

203. *Jegyzetek a napról.* BN 1906. jún. 14. 7. l. — Hírek — Pont

I. *A Duma paraszjai*

Az orosz Dumáról Adynak már megjelent egy cikke. I. Jegyzetek a napról. I. A duma. BN 1906. máj. 19-i cikket és jegyzetét (236., 466. l.). A Duma radikális reformokat követelő vitára figyel fel, melyről nap-nap után hírt adnak az újságok. A BN aznapi számában például az olvasható, hogy a Duma sok tagja üdvözölte a Poltavában fellázadt ezredeket. Azok a csapatok lázadtak fel nagyrészt, amelyek nemrég tértek vissza Mandzsúriából.

II. *Forradalom Nasi miatt*

Nasi, Nunzio (1850—?) nacionalista olasz politikus, több éven át miniszter. Nagyobb sikkasztás miatt fogták vád alá, de megszökött. Szülővárosa, a szicíliai Trapani ennek ellenére megválasztotta képviselőnek, miután majd Nasi kijelentette, hogy fölötte az esküdtszék nem bíraskodhat, csak a kamara. A bíróságok azonban ragaszkodtak hozzá, hogy polgári

per útján vonják felelősségre az exminisztert. Mikor ezt Trapaniban megtudták, óriási lett a felháborodás. „A nép a városháza elé vonult — számol be a BN jún. 15-i számának hírcikke. — Ott volt a város apraja-nagyja. A menet előtt fehér lobogókat vittek, amelyen ez a felírás volt olvasható: „Elégtételt Trapani mártírjának”. A városházán ezalatt a tanács ülésezett. Elhatározták, hogy a „jogtalanság” miatt, amely Nasit érte, lemondanak hivatalukról. A polgármester a városháza erkélyéről beszédet mondott. Kijelentette, hogy a város főterén felállítják Nasi szobrát. A beszéd nagy lelkesedést keltett. A tömeg táncolva, dalolva járta be az utcákat. Este kivilágították a várost. Nasi arcképét körülhordozták a tereken. A nép őrzöngve ünnepelte az exminisztert. Nasi háza előtt volt a legnagyobb tüntetés. Feleségét és gyermekeit a vállukra kapták, és diadalmenetben vitték a főterre, hol egy városatya megeskette a népet, hogy ha kell, fegyverrel védelmezik a város mártírját, Nasi minisztert.” Ez a hír inspirálta Ady glosszáját.

III. Rampolla békülni akar

Rampolla azon buzgilkodik, hogy a Vatikán — engedjen: I. A megriadt nyáj. NN 1903. ápr. 12-i cikket és jegyzetét AEÖPM IV. 69. és 328. l. Ady itt arra utal, hogy a Vatikán a francia állam és az egyház szétválasztása ellenére is kénytelen keresni a kibékülés útját.

Mj: (Forradalom Nasi miatt): Na (125.)

204. *Prológus.* Hárman. Kaposvár, 1906. — H. Szederkényi Anikó-Haraszthy Lajos és Göndör Ferenc közös könyve. — A könyv Prológusát Ady Endre írta. A címkép Rippl-Rónai József rajza.

A könyv kiadását eredetileg 1903-ra tervezték. Címe: Két lélek lett volna. A NN 1903. aug. 30-i száma már hirdette is:

Két erős akaratú lélek fogott együvé, hogy szárnyat edző útra induljon. Mindazt az igazat, amit eddig külön-külön repülésük közben gyűjtöttek, érezték és átélték, most egy kötetbe szedve viszik a nyilvánosság elé. . . Két lélek címen két lélek nyílt vallomása: Gunda, regény, írta Szederkényi Anikó és Versek Haraszthy Lajos tollából fog megjelenni egy kötetben. Előszót Ady Endre írt a könyvhöz. Szederkényi Anikó tanítónő, Bolyik u. p. Ózd (Borsod megye), Haraszthy Lajos hírlapíró, Nagyvárad, Körös utca 3.).

A könyv ekkor nem jelent meg, csak 1906-ban Hárman címmel, s a két szerzőhöz harmadiknak csatlakozott Göndör Ferenc.

Szederkényi Anna (1882—1948) író. Első férje Haraszthy Lajos volt. *Haraszthy Lajos* (1881—1960) költő újságíró. Nagyváradon, a Körös utca 3. sz. alatt egy házban lakott Adyval. — *Göndör Ferenc* (1885—1955) író, újságíró. A Népszavának volt a munkatársa. Adyval 1902-ben mint nagyváradi diák ismerkedett meg. 1918-ban Ember c. lapot indított, melyet az emigrációban (először Bécsben, majd New Yorkban) is tovább megjelentetett.

Újra közölve: Jelenkor 1964. szept.

A FÜGGELÉK JEGYZETEI

205. *Radó Antal új verses-könyve.* BN 1905. okt. 8. II. 1.

Ady szerzősége melletti érvünk a jelzőknek az ő stílusára jellemző halmozása: Modern verses mesék, dalos példázatok, ragyogó ötletek tára. . . — írja a könyvről, a szerzőt pedig így írja le: hivatott termékeny fordító, mert hivatott és termékeny poéta. A kortárs magyar szellemi életről adott képe: a mi árva, kicsinyes, elvadult, félszeg író világunk, — majd a szerzőről

ismét: egy megbékült, előkelő, érett poéta lélek. — *Radó Antal* (1862—1943) A képviselőházi gyorsíró iroda főnöke, a Magyar Könyvtár szerkesztője. Elégiákat, ódákat, szatírákat írt. Mint műfordító volt igazán sokoldalú és termékeny (német, angol, francia és olasz költői műveket kívül perzsából is fordított). Megírta az olasz irodalom történetét és Dante életrajzát. Radó munkásságának eme sokoldalúságára vonatkoznak Ady glosszájának következő sorai: ki csupa értékben könyvtárnyit dolgozott össze.

206. *Szász Károly* (1829—1905) BN 1905. okt. 17. 5. l. — Hírek.

Ady szerzőségét tartalmi és stíláriis jegyek valószínűsítik. A BN szerkesztőségében minden bizonnyal a kálvinista-vallású Ady Endrére bízták a református püspök nekológjának megírását. De Ady mellett érvel az a gondolata is, ahogv Szász Károly munkabírását szembeállítja a korán csüggedésre hajlamos kortársaiével: „Legendaszerű termékenységet, nagy csüggedetlen erejét pedig különösen megbecsülve kell majd mindig odaállítani az újak elébe, kiket a kétség hamar elfog, s kiket erejük hamar elhagy”. De ismét érvelhetünk stíláriis-vonásokkal is: „meginthatatlan hítevel, káprázatosan nagy munkabírásával, óriási termékenységgel, társadalmi szereplésével s a mi társadalmi állapotainknak szerencsés kedvezésével elől van mindig”. Az Ady stílusára oly árulkodó halmozást, ez esetben is a jelzők egymáskövetésében figyelhetjük meg. — *Szász Károly* (1829—1905) tanár, református pap, majd püspök. Nagykőrösön Arany János irodalmi és baráti köréhez tartozott. Költőként, drámaíróként nem aratott igazi sikert, viszont korszakos jelentőségű műfordító: Goethe, Schiller, Húgó, Béranger, Burns, Tennyson s mások költeményeiből fordított. Shakespeare *Macbeth*-jét Dante Színjátékát, a Nibelung éneket is ő ültette át magyarra. A világirodalom nagy eposzai c. műve fontos és gazdag kézikönyv. Szász eme sokoldalúságára utalnak Ady glosszájának szavai: munkásságának bőséges jelei meg fogják őt őrizni irodalmunkban.”

207. *Az új harc.* BN 1905. nov. 6. 1. l.

A cikk névtelenül jelent meg, de mondanivalója és megfogalmazása valószínűvé teszük Ady szerzőségét: „A magyar feudális urakat pedig egyszerűen el fogja söpörni a jogaiért föltámadó nép haragja. . . Budapestén a szocialisták a forradalmi Oroszországot ünnepték ma. Az elnyomott milliók győzelmét. . . Indulatokkal táplálták az orosz milliókat a jogfosztók. . . Korog a gyomruk, s hazug époszokat szovalnak nekik. . . A magyar jogfosztott milliók is tudják már, miért lettek olyan fene-nagy hazafiak a gógös, feudális nagyurak. Hogy ne jusson a népnek eszébe jogot és kultúrát kérni. . .” De stílusjegyek is alátámasztják Ady szerzőségét: „Lehetetlen meg nem érezni, hogy ez ünnepléshöz joguk volt a magyar jogtalanoknak. . . Ezerféle nacionalizmussal s a nacionalizmus ezerféle mérgével maszlagolták a nyomorult népet. . . Nálunk is így lesz. Mert jaj, ha nem így lesz. . . Nem; jó urak. Az ország nem badar már. Ha figyel is az önök komédiájára. Végezzenek el most egyszerre mindent. Nem lesz nemsokára módjuk rá. . .” — *A Fejérváry-kormány Ausztriának már megcsinálta az általános szavazati jogot:* A BN 1905. nov. 4-i száma ad hírt Az általános választójog Ausztriában címmel az osztrák választójogi reformról: „Minálunk még — olvashatjuk — kemény harcokat kell vívnia a kormánynak a parlament demokratikus reformjéért, de a megindult küzdelem egy eredménye már megvan — Ausztriában. Az osztrák kormány, mint Bécsből jelentik, a ma délelőtt tartott minisztertanácson nemszak a tegnapi véres tüntetésekkel, de a választási jog kérdésével is foglalkozott. Tudvalevő, hogy az osztrák szocialisták felélenkült agitációja akkor kezdődött, amikor a király hozzájárult

a Fejérváry-kormány választási reformtervezetéhez. Az agitáció eredményezte a hetek óta tartó tüntetéseket, utoljára a tegnapi bécsi demonstrációt, amely a rendőrség brutális fellépése következtében véres lefolyású volt. Ezek a tüntetések, de méginkább a központi pártvezetőség tegnapi határozata, amely az általános sztrájkot helyezi kilátásba, arra bírták az osztrák kormányt, hogy a választási reform kérdésében vallott álláspontját újra fontolóra vegye. A Reichsrath legközelebbi ülészaka tehát rendkívül nagy jelentőségűnek ígérkezik. Komolyan mérlegelve az orosz eseményeket is, az osztrák kormány kétségtelenül az általános, titkos, egyenlő szavazati jog mellett fog dönteni. Igaz, hogy a parlamenti hozzájárulás kétharmad többséget követel, de ma már másként gondolkodnak az általános választói jog iránt ellenséges pártok is Ausztriában, mint Gautsch ismert nyilatkozatai idején. Több mint bizonyos tehát, hogy a legközelebbi általános képviselőválasztások Ausztriában az általános és egyenlő választási jog alapján fognak végbemenni." — November 5-én a BN már arról számol be, hogy Gautsch kancellár a Wiener Abendpostban bejelenti az általános választójogot: „Gautsch miniszterelnök nem várta be a Reichsrath új ülészakának megnyitását, hanem már ma bejelentette, hogy Ausztria népei megkapják törvényhozó testületük demokratikus reformját." — *Kristóffy József* (1857—1926) a Fejérváry-kormány belügyminisztere volt. Ő dolgozta ki az általános, titkos választójogról szóló törvényjavaslatot, melyet a kormány a december 19-ére összehívandó parlament elé akart terjeszteni. A koalíció vezetői az osztrák kancellária befolyását látták abban, hogy a király a szeptemberi kihallgatáson nem fogadta el a javaslatukat. A koalíciós lapokban tiltakozó cikkek jelentek meg, hogy Gautsch kancellár beavatkozott Magyarországra belügyeibe. Erre utalnak Ady szavai. — *Csak nemrégiben tapsoltak a magyar feudális koalíciós urak a kedves Gautschnak: Gautsch kancellár ugyanis mindvégig ellene volt az általános választójognak, s ezzel közös platformon volt a magyar feudális urakkal. Tiltakozott annak magyarországi bevezetése ellen is, attól félt — ami egyébként be is következett — hogy ez elodázhatatlanná teszi a választási reformot Ausztriában is. Ezért mindent elkövetett, hogy a királyt lebeszélje Kristóffy tervének elfogadásáról.* — *Budapestben a szocialisták a forradalmi Oroszországot ünnepeleik ma!* A BN 1905. nov. 2-i számában egy rövid hírcikk Az orosz forradalom hatása címmel számol be a magyarországi szociáldemokraták rokonszenvtüntetéseinek előkészületéről: „A győzelmes orosz forradalom nagy lelkesedést keltett a budapesti szociáldemokraták körében. A szociáldemokrata párt vezetősége ma délutáni ülésén elhatározta, hogy vasárnap november 5-én fél 3 órára, a városligetben, az Aréna mellett lévő térre nyilvános népgyűlést hív egybe, amelyen Bokányi Dezső fogja a magyarországi szociáldemokrata párt álláspontját kifejteni az oroszországi eseményekkel szemben és az orosz munkások küzdelméről. Egyúttal foglalkozni fog a népgyűlés a magyarországi politikai helyzettel is. A népgyűlés napirendje lesz: 1. Az orosz forradalom győzelme. 2. A politikai helyzet Magyarországon." — A gyűlést valóban megtartották, s a BN nov. 6-i száma erről — szintén rövid hírcikkben — be is számol: „A szociáldemokrata párt gyűlést tartott ma a fővárosban — írja a lap —, hogy kifejezze örömét az orosz forradalom győzelmén. A gyűlés után a közel húsz ezer főnyi tömeg az Andrássy-útra vonult, hogy bizonyítékát adja annak, hogy a szociáldemokrata párt nem fogyott meg a legutóbbi harcokban, de a felvonulókat a rendőrség megosztotta, s aztán szétjelverte." A gyűlésen Bokányi Dezső ismertette az orosz munkásság harcát, majd a választójogról beszélt. A gyűlés után a tüntető munkások, akiket a rendőrök megrohmoztak, a Marseillaise-t énekeltek, és az orosz forradalmárokat éltető jelszavakat kiabáltak: „Le a mágnások

szolgáival! Éljen az orosz forradalom! Éljenek az orosz testvérek!" — Ez az az esemény, amiről a cikk azt mondja: „Lehetetlen meg nem érezni, hogy ez ünnepleshöz joguk volt a magyar jogtalanoknak.” — *Korog a gyomruk, s hazug époszokat szavalnak nekik*: Vö. Jegyzetek a napról. I. A gyomor. BN 1905. okt. 27. (38. l.) — *Justh Gyula malacbandának nevezte röviden ma azokat, akik a méltóságos koalíciót nem szeretik*; Itt közöljük a BN 1905. nov. 6-i számának a makói nagygyűlésről szóló rövid összefoglalóját:

A makói népgyűlés

Ma délelőtt tartották meg Makón azt a függetlenségi népgyűlést, amelyet már néhány héttel ezelőtt a Kossuth-szobor leleplezése alkalmából akartak megtartani, de a koalíciós vezérek másnemű elfoglaltsága miatt elhalasztottak. A mai népgyűlésre lerándultak Budapestről gróf Apponyi Albert, Justh Gyula, Sághy Gyula még szombaton, a vasárnap folyamán pedig Endrey Gyula, Návay Lajos, Markos Gyula és Mezőfi Vilmos országgyűlési képviselők.

A népgyűlésen a városból és a környékről nagy tömeg gyűlt egybe, de számos szociáldemokrata is volt köztük, akik erőteljesen éljeneztek, különösen Apponyi és Justh beszéde közben az általános választói jogot és az orosz forradalmat. A gyűlés folyamán összeütközésre is került sor a függetlenségek és a szocialisták között, és a meg-megújuló verekedés alaposan megrontotta a népgyűlés programmszerű ünnepélyességét.

A népgyűlés főszónoka gróf Apponyi Albert volt, aki hosszú beszédben szállt pörbe a Fejérváry-kormány programjával. Beszédét gyakran szakították félbe a szocialisták, de azért Apponyi nyugodtan fejezhette be mondanivalóját. Nagyobb zavar támadt Justh beszéde közben, aki malacbandának nevezte a főle már megszokott jó ízlésű a szocialistákat, amiért azt a vakmerőséget követték el, hogy közbeszólásokban szemére vetették az exlex dacára fölvevő elnöki fizetést. Nagy kavarodás támadt erre az elnöki enunciacióra. Justh beszéde félbeszakadt, valóságos harc fejlődött ki a két tábor között, amelyben a túlsúlyban volt függetlenségeké lett a győzelem babérrja. Kiszorították a szocialistákat a gyűlés színhelyéről és Justh folytatta és befejezhette beszédét.

Beszélt még Mezőfi Vilmos, a koalíciónak a gyűlésre kirendelt saját külön, jőnevelésű szocialistája

Már a kora reggeli órákban elárasztották az utcákat a vidékről zászlóik alatt bevonuló függetlenségi polgárok, és a Kossuth-nóta éneklése közben vonultak a városháza előtti térre, amelyet 10 órakor tízezer főnyi tömeg töltött meg. A nagy néptömeg közt kisebb csoportokban helyezkedtek el a szocialisták, és tüntettek az általános választójog mellett. Egy negyed tizenegykor megjelentek Apponyi, Justh, Sághy a velük leutazott képviselőkkel a városháza erkélyén. Erre Nagy Károly ref. lelkész, függetlenségi párti elnök üdvözölte a képviselőket és a népgyűlést megnyitva, átadta a szót gróf Apponyi Albertnek, aki hosszú beszédben bírálta a kormány programját, és fejtegette a mai helyzetet.

208. *Mahszim Gorkij*. BN 1905. nov. 8. 5. l.

Ady szerzőségét valószínűvé teszi, hogy korábban már több esetben szignált cikkeiben hasonló hangnemben írt Gorkijról. Az ilyen mondatok: „Mert mostmár róla kevesebb szó eshetik. Ám kétségbe nem esik a jeles reklámhős. Ma az egész világ hírlapjaival tudatja, hogy ő is visszatér mostmár Oroszországba...” tulajdonképpen parafrázisai korábbi cikkeinek. Vö.: „S a Költő, a Nagy, az Egyetlen, a Mártír, a Világosság győzött. Végre

is bejutott a börtönbe Gorkij Makszim... Erről bőséges táviratokat helyeztetett el a külföldi lapokban (ma már sajtó nélkül a Golgotháig sem lehet eljutni). Közben hátra-hátranézegetett, hogy jönnek-e már azok a nyavalyás kozákok... Láttok? Én vagyok itt I. Gorkij Makszim. Én vagyok a Messiás... Én tudom csinálni a legszédítőbb önéletrajzot...” stb. (Barnum és Andrejeva lovagja. BN 1905. jan. 30. AEÖPN VI. 36. 1.) L. még: Jegyzetek a Napról. III. Hol van Gorkij?, Jegyzetek a napról. III. Gorkij. Uo. 243. és 288. 1.

209. *Az Új Század.* BN 1905. nov. 12. 11. 1.

A radikális törekvések iránt már Nagyváradon szenvedélyesen érdeklődő Ady Endre glosszázhatta a kolozsvári szabadgondolkodók folyóiratának 2. számának megjelenését is. De stílus-vonások is Ady mellett érvelnek: „Nekünk kedves szenzációt okozott ma az Új Század... (igazi Ady-s fordulat ez!) — ... a szabadgondolkodásnak ez éppen nem kedvező időkből.” A kor megítélése ismét csak Ady mellett bizonyít. A lapot Storfer Adolf szerkesztette. Főmunkatárs Mahler Lénárt volt. A lapban Juhász Gyulának is több cikke megjelent.

210. *A Zeysig-pör végtárgyalása.* BN 1905. nov. 25. 8. 1.

Ady szerzőségének indoklását l. AEÖPM VI. kötetének Függelékében. A Zeysig-botrány cím alatt. — Az eseményekkel és a szereplőkkel kapcsolatban l. Jegyzetek a napról. IV. Baneth Budapesten. BN 1905. okt. 20. jegyzetet (318. l.).

Itt közöljük a BN 1905. nov. 26-i rövid összefoglalóját a tárgyalásról:

Ítélet a Zeysig-pörben

— A vádlottakat felmentették —

Budapest, november 25.

A Zeysig-pör tárgyalásának mai második napján a tanúk kihallgatása, a vádbeszéd és a védőügyvédek meghallgatása után az esküdtészek ítélt. Verdictje alapján a bíróság mind a három vádlottat fölmentette és Zigány Árpád nyomban visszatérhetett családjához.

Az egész tárgyalás elejétől fogva végig nem nagyon bővelkedett szenzációkban. Azok után az izgalmak után, amik ezt a pört megelőzték, valami nagy politikai színjátékot lehetett volna várni, ehelyett jelentéktelen, csaknem naiv együgyű emberek ültek a vádlottak padján, és egy csöppecske sem volt bennük a condottierik, a cselszövő politikusok, az országbontó contremineurök, nagystíliú kalandorok véréből.

Mindenki kereste a magyarozatát annak, hogy a Zeysig-ügy miért süllyedt le egy közönséges királysértési pör színvonalára, amelyet évente egy csomót tárgyalnak a bíróságok.

A magyarozat egyszerű. Az ügyet annak a két politikai árnyalatnak a küzdelme írta fel, amelynek az ellenségeskedésből a röpiratírók tőkét akartak kovácsolni. Sejtették, hogy vagy a koalíció vagy a másik párt beugrik a röpiratnak, és ehelyett beugrott mindkettő.

Már előre megfogalmazta mindkét párt a maga halálos ítéletét, csak a bűnös nevét hagyta kitöltetlenül, mert azt hitte, hogy a bűnöst a másik párt vezérférfiai közt kell keresni. Várták mindkét részről a fejet, az értékes fejet, amely behull az igazság serpenyőjébe.

És a fej csak nem akart megérkezni. Egészen más fejek érkeztek be. A Zigány Árpád, Baneth Sándor és Dénes József feje nem volt rá érdemes, hogy a guillotin fűrészporos kosarába hulljon. Legfeljebb egy-egy barackot nyomtak rájuk, és tovább küldték őket.

211. *A Figyelő utolsó száma.* BN 1905. dec. 24. 11. 1.

[*] Eredetiben: Ferenc

Ady szerzőségét valószínűsíti, hogy egyik legnagyobb publicisztikus írása, az Ismeretlen Korvin-kódex margójára a Figyelő-ben jelent meg 1905-ben. Ezentúl Magyar ciklus címmel a Nemzeti Színház műsorpolitikájáról adott glosszát a folyóiratnak, s itt jelent meg az Új versek egyik kiemelkedő darabja: A Gare de l'Esten, és a Harc a Nagyúrral is. De gondolatilag is beköthető az Ady-műbe ez az írás. „Iszonyú válságok napjait éli a magyar társadalom. E válságok legmélyebbje az irodalomból tör elő.” Ki fogalmazhatott így más, mint a viharos 1905-ös év eseményeit szüntelenül glosszázó Ady Endre. Továbbá melllette tanúskodnak az ilyen fordulatok is: „Az irodalom elől már most is, mint minden nagy társadalmi átalakulásnál . . .” stb. De stílus-jegyekkel is érvelhetünk Ady szerzősége mellett. „Nagy és komoly törekvéseire alig hederített a magyar publikum. Az utolsó szám éppen ezért dacosan szép és gazdag. Előkelő bosszú ez és nemes.” Az aláhúzott jelzők mind-mind-mind Ady nyelvi leleményeiről vallanak (l. még: Figyelő. BN 1905. márc. 20. AEÖPM VI. 309. 1.). Ady két cikke direkt is vall a szervezkedő új irodalomhoz való tartozásáról. Igaz, hogy a lap is jóval az Új versek megjelenése előtt Szini Gyula tollából kis portréban harangozta be az új, nagy tehetség eljövetelet. Kimondta Ady cikkében az elnémulás társadalmi okát is. Íme, ismét egy példája Ady páratlan tisztánlátásának egész nemzedéke útjáról, annak társadalmi beágyazottságáról. Egyben azonban mintegy previzionálta annak feltámadását. Így is történt alig két év múlva a Nyugatban. A Nyugat azt írta címe alá: a Figyelő új folyama.

Valószínű Ady tollából került ki a BN 1905. okt. 8-i számának rövid hírcikke is: „Figyelő. Osvát Ernő előkelő havi szemléjének szeptemberi száma is nemes izlésű és gazdag. Pompás cikkek, novella, vers-fordítások, érdekes Figyelő-rovat e gazdag revű legújabb számának tartalma.”

212. *Susanne Desprès utolsó fellépése.* BN 1906. jan 25. 8. 1. — Színház

Ady szerzőségét nemcsak Susanne Desprès iránt tanúsított rendkívüli érdeklődése valószínűsíti, mely éppúgy szól a francia kultúrának mint a munkáshősöket alakító művésznőnek, hanem az egész cikk hangneme is. Már a művésznő bemutatkozásakor felháborodva ír annak hideg, meg nem értő fogadtatásáról, s kifejezi művésze iránti rajongását. (L. Maison de Poupée. BN 1906. jan. 24-i cikkét és jegyzetét 104., 375. 1.). De a cikk stílusa is Adyra jellemző: „Susanne Desprès, ma este párizsibb volt, mint valaha.” „Susanne ragyogott, pompázott egyszerűségében meghatóságában . . .” Vagy a jelzők halmozása: „egy szenvedő, elárvult, meg nem értett, elzüllött lélek haldokló arcjátékával” stb.

Ajalbert, Jean (1863—1947) népszerű francia regényíró. Regzotikus regényeivel ért el sikereket. — *Goncourt, Edmond de* (1822—1896) az idősebb Goncourt testvér. Majdnem minden művét testvérével Jules-lel (1830—1870) együtt írta, amíg az életben volt. Ők a naturalista regény megteremtői, ezzel csináltak forradalmat. — *Renard, Jules* (1864—1910) francia regényíró, humorista. A Mercure de France egyik alapítója, a Goncourt-Akadémia tagja. Poil de Carotte c. műve magyarul Csutak úrfi címmel jelent meg. — *Le détour*: a kitérő — *La Fille Eliza*: Eliza szolgáló. — *pierreuse*: drágakő, gyöngyszem.

213. *Deák Ferenc*. BN 1906. jan. 30. 8. l. — Hírek

Ady egyértelmű Deák tisztelete a Petőfi nem alkuszik c. cikkében fogalmazódik meg. (Renaissance, 1910.) E cikk kezdő mondatának megfogalmazása Adyra utal: „Harminc éve ma, hogy meghalt a nagy magyar ember”, ez kedvenc epitetonja egy-egy történelmi vagy irodalmi figura értékelésénél.

214. *Pogány versek*. BN 1906. febr. 11. 11. l. — Írók és könyvek — (L)

Nem tudunk róla, hogy Ady korábban, vagy akár később használta volna az „L” szignót cikkeinek jegyzésére. 1906 tavaszán azonban a BN megjelentetett néhány olyan L szignós cikket, amelyet — mind mondanivalóját, mind stílusát tekintve — írhatott Ady is. Ez esetben az L Ady egyik gyakran használt írói nevének a Lellei-nek volna a kezdőbetűje. A dolgot csak az nehezíti meg, hogy van néhány olyan L betűs cikk is, amelyet nem árulkodik Adyról. Ilyen például: Közgazdasági program. BN 1906. ápr. 26-i cikk, melynek már a témája is olyan, hogy kevésbé vág Ady érdeklődési körébe. De különösen nem a cikk szemlélete és megírásának módja. A cikk írója ugyanis az újonnan alakult koalíciós kormány kereskedelmi és közgazdasági politikájának nagyszabású tervét dicséri. Ismerve Ady ekkori minden lényegesebb megnyilatkozását, kizártnak tartjuk, hogy Ady ilyen lojálisan írt volna. Ebben az időben „úri földrengésről” írt, nem pedig a magyar gazdasági élet nagyarányú kibontakozásáról. És nem vall Adyra a cikk szürkébb, szárazabb, kevésbé lírai hangvételű stílusa sem. Ez tehát kizárttá teszi, hogy az L szignós cikkeket egyértelműen Adynak tulajdonítsuk. Tekintettel azonban arra, hogy más esetekben, például a jelen recenzió esetében is, vannak olyan momentumok, amelyek Adyra jellemzőek, egyértelműen kizárni se tudjuk ezeket a cikkeket. Ezért úgy határoztunk, hogy az L szignós írásokat itt a Függelék-ben, a Kétes hitelű cikkek között hozzuk.

B. *Kilényi Júliát vallja írójául*: B. Kilényi Júlia adatai az irodalmi lexikonokban nem szerepelnek.

215. *Gizy* (Ferge Ágost versei.) BN 1906. febr. 11. 11. l. — Írók és könyvek — (P)

A P szignóval jelzett recenziót, melyet egyébként Ady nem használ, tartalmi és stíláriis jegyek alapján tulajdonítjuk Adynak. „Fiatalság és nagy ambíciózus poétának a versei” — kezdi a recenziót ezzel a sajátosan Adys jelzőhasználattal. Adyról tanúskodik a következő mondat is: „Többet igazán nem írhatunk a Gizy című kötetéről, ha kegyetlenek nem akarunk lenni.” Ehhez hasonlóan fogalmaz Salgó F. László Zátanyon c. regényéről írt kritikájában is: „Bármily kegyes hajlandóságok mellett sem tudunk elnézőbbek lenni Salgó F. László regényéhez.” S egybehangzik a Salgóról írt bírálatnál a következő megállapítás is: „Nem jobbak s nem rosszabbak azoknál a rímes játékoknál, miket nálunk még jőnévű poéták is íznek.” A Salgó bírálatban pedig ez áll: „Mert Salgók még az arrivék között is sokan vannak. Csak ezek már rutinosabb, folyamatosabb és ravaszabb írókatok.” (BN 1906 febr. 4.) (120. l.) A P szignó a „Pont” rövidítésének is felfogható, ezért sejtjük mögötte esetleg Adyt. — Ferge Ágost adatai nem szerepelnek a lexikonban.

216. *A Leányka jubileuma*. BN 1906. márc. 8. 8. l. — Színház

A cikk stílusa szól Ady szerzősége mellett, különösen az ilyen mondatok: „Ilyent csak Fedák Sárinak tud adni a magyar glóbusz.” „Zajos, nagyon zajos est volt.” stb.

Sohse álmodott ilyen hódolásról a Teleki Mihály uram leánya: A Leányka Verő György operettje volt, Apafi Mihály korában játszódott, így szerepelt

benne a Teleki Mihály leánya. *Vidor Pálné*: L. Színésznők az utcasarkon. BN 1906. márc. 30-i cikk jegyzetét (434. l.) — *Kovács Mihály* (1862—1911) operett komikus, a Népszínház tagja. — *Kiss Mihály* (1857—1914) a Népszínház baritonistája volt. — *Szirmai Imre* (1860—1945) igen sokoldalú színész volt. Játsszott: hősszerepeket, tragikus alakokat, népi figurákat, sőt operett alakításai is voltak. A Népszínház, a Revü Színház, majd a Király Színház tagja lett.

217. *A nemi élet és a gyermek*. BN 1906. márc. 20. — Hírek

A cikk szemlélete Adyra vall, egyik mondata parafrázisa egy két évvel korábbi cikkének: „A rejtegetés, a titkolózás, a félemlítés hány gyermeket cibált ki már a maga boldog gyermekességéből, s tett koravén emberkévé” — olvashatjuk A szerelmes gyermekek. BN 1904. aug. 23-i cikkében (AEÖPM V. 110. l.). „Az a titkolózás, mellyel e mindennél emberibb és nagyobb igazságot a gyermek elől elrejtik, sok-sok életet tett már tönkre” — írja itt.

218. *Fedák Sári a Király Színházban*. BN 1906. márc. 21. 6. l. — Színház

A megfogalmazás, a stílus miatt tartjuk a cikket Adyénak. Az ilyen fordulatok: „tébolyos tapsvihár támadt”, „Fedák Sári pedig fedáksáribb volt, mint valaha.” Ady cikkeinek állandóan visszatérő sajátosságai.

Gül Baba: Huszka Jenő (1875—1960) operettje.

219. *Magyar irodalom a Sorbonne-on*. BN 1906. márc. 23. 8. l. — Irodalom

A stílus tanúskodik elsősorban Ady szerzősége mellett: „becses szolgálatoakat teljesít a magyar kultúrának lelkesen és önzetlenül” stb. De maga a téma, a párizsi viszonyok ismerete is Adyt sejteti. Kont Ignácról már párizsi tartózkodása idején is írt, és tudomásunk van róla, hogy rendszeresen látogatta egyetemi előadásait a Sorbonne-on. L. Magyar előadások a Sorbonne-on. BH 1904. máj. 11-i cikkét és annak jegyzetét AEÖPM V. 219. és 404. l.

Kont Ignác (1856—1912) irodalomtörténész, klasszika-filológus. 1902-től a párizsi Sorbonne-on a magyar nyelv tanára.

220. *A ürge Nemzeti Színház*. BN 1906. márc. 28. 8. l. — Színház

Ady szerzőségét az bizonyítja elsődlegesen, hogy a Nemzeti Színházról alkotott véleménye egybevág szignált cikkeiben található véleményével: „Sőt két olyan rossz színész játszott vele, hogy a kettő a Nemzeti Színház Császársjai között volna okvetlenül, ha magyar volna” — írja a *Maison de Poupé* c. cikkében (BN 1906. jan. 24. 104. l.). „Szeretnők, ha a Nemzeti Színház javítana már rosszaságán” — írja másutt (Három kis darab. BN 1906. febr. 2. 119. l.). Vagy: „Egy elegáns önképzőkori fiú tiszter meggondolná, hogy kopogtasson-e Somló Sándornál ilyen darabbal. Mert ez a fiú Somló Sándor ízlését is ismerné s méltán rettegne, hogy a darabját előadják.” (Kun László. BN 1906. febr. 24. 145. l.) stb. Adyról vall emellett a stílus is: „Bernsteint is most megint a Lipót-körúti múzsahajlék fedezte fel Somló részére.”

A cikk keletkezési körülményeihez l. Jegyzetek a napról. IV. Bernstein dolgozik. BN 1906. febr. 6. (121. l.).

221. *Írók*. BN 1906. ápr. 1. 10. l. — Írók és könyvek — (L.)

Bányász László (1876—?) hírlapíró, műkritikus. Műve: *Pálma Panna*. — *Gerő Attila* (1870—1916) költő, műfordító. — *Gyökössy Endre* (1880—1957) költő, író. — *Keszthelyi Ödön* — *Lampérth Géza*: L. Veér Judit rózsája c. cikk

jegyzetét. (AEÖPM VI. 362. 1.). — *Rozsnyai Kálmán*: I. Prielle Kornélia. BN 1905. júl. 11-i cikket és jegyzetét (Uo. 324. és 450. 1.). — *Péterfy Tamás* (1871—?) író. Székely tárgyú elbeszéléseket írt.

222. „*Meddő közjogi harcok*” „*Kenyér és jog*”. BN 1906. ápr. 12. 2. 1. — Belföld

A cikk hangneme és stílusa szól Ady szerzősége mellett. „Tetszik még emlékezni ezekre a jelszavakra.” — Ady egyik kedvelt fordulata. Vagy: „A gyűlölet és a düh szitokzápora volt a felelet.” stb.

Barabás Bélát Arad város díszpolgárává választotta: Barabás Bélához 1. A béke verebei.. BN 1906. ápr. 15-i cikket és jegyzetét (204., 448. 1.).

223. *Istóczy — jelentkezik*. BN 1906. ápr. 19. 8. 1. — Hírek

Ady szerzőségét elsősorban stiláris jegyek valószínűsítik, pl. az ilyen fordulatok: „A neves férfiú röpiratot írt e tulipános időkben”, „Tessék a koalíciónak beengedni a parlamentbe hatvan-nyolcvan antiszemita képviselőt”, vagy: „nem lehetetlen, hogy az ügyek érdekében még ki fogja ásní a múltból — érdekei érdekében — Istóczyt” stb.

Zichy Aladárék kormányon lévén: Istóczy jelentkezik: Zichy Aladárhoz: I. Jegyzetek a napról. II. György pap levele. BN 1906. máj. 30-i cikket és jegyzetét (251., 478. 1.). — *Istóczy Győző* (1842—1915) az antiszemitizmus egyik első hirdetője Magyarországon. 1882-ben kilépett a Szabadelvű Pártból, és megalakította a rövid életű antiszemita pártot.

224. *A Pénz*. BN 1906. ápr. 19. 8. 1. — Hírek

Ady szerzőségét sejteti már a nagybetűvel írt Pénz szó is a címben. Ugyanis ebben az időben jelennek meg *A Pénz* összefoglaló címmel a lapban vasárnaponként nagy Pénz-versei. Adyra vall a cikk mondanivalója: „Államok sorsa felett a Pénz urai fognak dönteni. ”Vagy: „Az emberiség pedig bele-nézhet a jövőbe.” Továbbá a stílus is: „Ötmillió dollárba került a New York-i Lipótvárosnak ez a forradalom.”

Venezuela köztársaság dolgáról pár soros távíratot közöltek a magyar lapok: A pár soros távírat így hangzik: „Castro lemondott. Washington, április 12. Hivatalosan jelentik, hogy Castro lemondott Venezuela elnökségéről. Comes első alelnök veszi át az elnökséget.” (BN 1906. ápr. 13.).

225. *Madame Curie — egyetemi tanár*. BN 1906. ápr. 25. — Hírek

A kis glossza mind mondanivalójában, mind stílusában Adyra jellemző. „De ráció szerint ma még alig mernek valahol az emberek cselekedni másutt, mint Franciaországban.” — Gyakran visszatérő fordulata ez Ady cikkeinek. „Párizsban ismét szép és emberi dolgot cselekedtek” — sajátosan adys fogalmazás.

226. *Zsazsa és a gyűszű*. BN 1906. ápr. 25. 8. 1. — Hírek

Mind a megfogalmazás, mind a mondanivaló Adyra vall: „Fedák Sári révén és által bizonyú sorsa van itt Budapesten egy jobb sorsra érdemes dámának.” „Különösen mióta a nagyúri spleen kitalálta a Tulipán-kertet.” Ezek sajátosan Adyra jellemző mondatok.

A BN 1906. ápr. 26-i száma aztán közöl egy kétsoros hírt, valószínűleg ugyancsak Ady tollából, arról, hogy Fedák Sári megkezdte a gyűszűk árúsi-tását:

Fedák Sarolta ma megkezdte negyedmillió gyűszűjének eladását. Az üzlet élénk kereslet mellett szilárdan indult.

227. *A mester Budapesten.* BN 1906. máj. 9. 6. l. — Hírek

A névtelenül megjelent cikknek nemcsak a hangneme, de a tartalmi mondanivalója is Adyra utal. Elsősorban az, ahogyan a magyar viszonyok kultúrátlanságát jellemzi: „Muzsikáját csak Macedoniában értették volna így meg, s a komitácsik is csak ott tarthatnák ilyen rabságban.” A Balkánhoz való hasonlítás egyébként kedves témája Adynak, több cikkében visszatér, s párizsi noteszkönyvébe is bejegyzi: „Balkán hasonlatok” (AEÖPM V. 187. l.). Vagy: „Mert Arkanzaszként jelentkezett bizony az olasz mester előtt a Dunapart metropolise. Például: Fedák Sári megígérte, hogy elmegy a darabja premierjére. Persze Puccini nem tudja, hogy nálunk ez a siker szuperlatívumja. A gyűszű-primadonna észreveszi Puccinit.” S Adyt idéz a cikk jelzőhasználatára is: „A barbár muzsikátlanság magyar papnője, a báb-énekesnő, ki Nyugaton bretilt se kapna...” „Szegény Puccini mester, ő is meg fogja emlegetni szép Budapestet.”

Puccini, Giacomo (1853—1924) olasz operaszerző. Legismertebb operái, melyek nálunk is állandóan színen vannak: Bohémélet, Pillangókisasszony, Tosca, Köpeny, Gianni Schicchi. Az operaházban 1906. máj. 12-én volt a Pillangókisasszony bemutatója, melyre Puccini is eljött Magyarországra, Ady cikke ehhez az alkalomhoz kapcsolódik. — *Arkansas*: állam az Amerikai Egyesült Államokban a Mississippí mellékén. Az USA egyik legelmaradtabb agrár területe. — *A gyűszű-primadonna észreveszi Puccinit*: L. Zsazsa és a gyűszű. BN 1906. ápr. 25-i cikket és annak jegyzetét (280., 493. l.). — *Máder Rezső* (1856—1940) karmester és zeneszerző, Több alkalommal volt az Operaház igazgatója.

Mj VT (402.).

228. *Eötvös Károly.* BN 1906. máj. 13. 11. l. — Írók és könyvek — (L.)

Szilágyi Dezső és Káldy Gyula: Szilágyi Dezsőhöz 1. Egy kísértet. BN 1906. jún. 3-i cikket és jegyzetét (253., 480. l.). — *Káldy Gyula* (1838—1901) zeneszerző, karmester, színházi rendező, majd 1895-től az Operaház igazgatója. — *Irányi Dániel* (1822—92) politikus, publicista. A márciusi fiatalok egyike. A szabadságharc leverése után emigrál Párizsba, 1867-ben hazatér, és a Függetlenségi Párt egyik vezetője lesz. — *Kozma Sándor* (1825—1894) állami főügyész. — *Bitó István* (1822—1903) országgyűlési képviselő, 1874—75-ben Magyarország miniszterelnöke. — *Pulszky Ágost* (1816—1909) pozitivistá jogfilozófus, egyetemi tanár. — *Tóth Kálmán* (1831—1881) Petőfi hatása alatt álló népies költő, több verse dalként élt tovább. — *Falk Miksa* (1828—1908) író, politikus, publicista.

229. *Mikor voltak becsületesek.* BN 1906. máj. 17. 2. l. — Belföld

A cikket stílusa és hangneme alapján tulajdonítjuk Adynak: „Mindenki természetesnek fogja találni, hogy az ítélet nem éppen máról datálódik. De csak hogy éppen nem máról.” stb.

Más helyen közöljük azt a reitentő ítéletet, amelyet Kossuth Ferenc a koalíciós kormányról, a koalíciós kormányparttól, az egész mai rendről mond: Az említett cikket itt hozzuk: a BN 1906. máj. 17-i számában jelent meg.

Kossuth Ferenc az Egyetértés 1901. évi október 27-iki számában Pártunk tiltakozása című vezércikkében a következőket írja:

Az a csúszás-mászás, mely korszakunkat jellemzi az uralkodóval szemben, s amelyet nem szabad összetéveszteni azzal a férfias alattvalói hűséggel, mely áldozatra kész fejedelem és haza iránt, — ez a csúszás-mászás hozta be azt a szokást, melyre már mint megállapodott szokásra hivatkoznak, hogy ne az uralkodó jöjjön az országgyűlésre ennek üléseit megnyitni, hanem a főrendek s a képviselők menjenek Budára, a királyi várakba. Miért nincs úgy, mint régen volt, hosszú háromszáz évig, a legautokratikusabb Habsburg-uralkodók alatt is? Holott most az uralkodó alkotmányos érzülete példátlan a Habsburgok történelmében. Miért kell tehát éppen most megsérteni az alkotmányosság egyik alapfogalmát: a nemzeti fenség fogalmát azzal, hogy ne méltassa az uralkodó az országgyűlést megjelenésére, holott Bécsben megjelenik nyilvános bálokon is. Az az uralkodó, akiben oly erőssé lett az alkotmányos érzék, hogy békességgel tűrte az osztrák pandemonium birodalmi gyűlés botrányait, és szerencsére nem függesztette föl az osztrák alkotmányt, hanem kitartással igyekezett munkaképesé tenni a magából kikelt Reichsrathot, — ez az uralkodó nem követelheti azt, hogy ne jusson érvényre külső megnyilatkozásaiban is a nemzet szuverénitásának elve. De a csúszás-mászás megállapít számára egy szertartást; ezt ő elfogadja; és természetes is, hogy nem hatol abba, hogy az, amit felelős kormánya jónak lát, valóban megfelel-e az alkotmányosság fogalmának? Nincs Európában olyan alkotmányos állam, melyben az uralkodó ne menne az országgyűlésre annak üléseit megnyitni.

Nem áll az, hogy kicsinyes szörszálhasogatás a függetlenségi párt részéről az a kérdés, melyet következetesen fölvet. Minden tünet, mely azt mutatja, hogy a végrehajtó hatalom magát magasan föléje helyezi a törvényhozó hatalomnak, nyugtalanító tünet.

Nem az uralkodó tényét bíráljuk e megjegyzésekkel, mert erre nincs is alkotmányos jogunk, hanem az egymást követő kormányok ténykedését, melyek kevesebbet bírnak a fejedelem alkotmányos érzékében, mint ahogy erre kézzelfogható tények által feljogosítva lennének. Az 1867-iki alkudozás után a fejedelem környezete, mely az alkotmányosság esküdt ellensége volt, megállapította, hogy a király nem megy az országgyűléseket megnyitni, mint ahogy elmentek, hosszú és fáradságos utat téve, háromszáz évig ősei.

Az egymást követő, magyar kormányok pedig nem mertek és nem mernek hozzányúlni ahhoz, ami a legfelsőbb helyet érinti. Egyébiránt az országgyűlés nincs Budán, tehát azt Budán megnyitni nem is lehet. Ha a képviselőház tagjai bárhol máshol összegyűlnek, mint a képviselőházban, ott nem mint képviselőház szerepelnek, hanem mint képviselők személyes gyűlékezete. Ez az igazság oly kézzelfogható, hogy ösztönszerűleg is újra felolvassák, a Ház ülésén, a király megnyitó beszédét, észre sem véve, hogy ezzel kimutatják azt, hogy a budai szertartás az ott összesereglett főrendeknek és képviselőknek szólhatott ugyan, de nem a képviselőháznak, mert ha nem így lenne, nem éreznék szükségét annak, hogy a trónbeszédet a Háznak újra felolvassák.

De nem volt fölösleges pártunk tiltakozása a fekete-sárga zászló ellen sem. Csodálatos az a kitartás, mellyel az egymást követő kormányok ráfogják a sárga- fekete színre, hogy ez az uralkodó családi színe; pedig lehetetlen, hogy ne tudnák, hogy ez nem így van; de tartózkodnak attól, hogy a tudásukról vallomást tegyenek.

Mindenki tudja, aki ebben az ügyben a legcsekélyebb jártassággal bír, hogy a fekete-sárga szín a középkori római szent birodalom (az egykori né-

met császárság) színe volt. Midőn Ferenc császár 1806-ban augusztus 14-én a római szent birodalom címet vette fel, a sárga-fekete színt osztrák császári színné tette, vagyis a sárga-fekete az osztrák uralkodó színe lett és nem az uralkodóházé, amely maradt a régi vörös-fehér. 1806 augusztus 14-ike óta tehát a sárga-fekete osztrák császári szín és nem Habsburg családi szín; ez utóbbi mindig vörös-fehér; s ha az uralkodó családi színe lobogna a királyi lakon az állam zászlói közt, ez ellen senkinek kifogása nem lehetne; de igenis kell, hogy kifogásolja mindenki, aki magyar államot ismer Magyarországon és semmi mást, azt, hogy a magyar királyi lakon ne a király családi színe foglalja el a főhelyet. Magyarországon osztrák császár nincs, és nem lehet. A magyar király palotáján az osztrák császári zászló megtagadása a magyar állam önállóságának.

Kossuth Ferenc

A képviselőházi napló tanúsága szerint Kossuth Ferenc 1899. december 4-én a következőket mondja a képviselőházban:

Kossuth Ferenc: . . . Pártunk feladata az, hogy elveink sziklatalaján szilárdul megálljon. Elvi szempontból mi soha semmi kvótát megszavazni nem fogunk, legyen az nagy, vagy kicsiny. Minden kvótafizetés az állami függetlenséget csorbítja, mi pedig a magyar állam függetlenségéért küzdünk, élünk és halunk.

(Beszéde végén határozati javaslatot olvas fel:)

„Elsősorban: tekintve, hogy a közösügyes költségek létezése össze nem egyeztethető a magyar állameszmével, és hogy ennél fogva a közös költségekhez való hozzájárulásnak bármilyen aránya beleütközik az ország természetes és eltörölhetetlen jogába, mely jogot a független állami lét teljes épsége képezi; tekintve továbbá, hogy e természetes jog bármilyen ellentmondó törvények dacára mindig létezik, és létezése meg nem semmisíthető semmi törvény, semmi alku által: mondja ki a Ház, hogy a közösügyes költségeket nem tartja összeegyeztethetőnek az önálló magyar államiság létezésével, és hogy e költségekhez ezentúl hozzájárulni semmi arányban nem szándékozik.

1900. február 1-én Kossuth Ferenc így beszél:

Kossuth Ferenc: . . . Kötelességünk minden 67-es kormány ellen küzdeni s így a jelen kormány ellen is.

. . . Bebizonyult, hogy a 67-es alapon a magyar államiságot nemcsak nem lehetséges fejleszteni, hanem még azon igen ritka jogokat is, amelyek a 67-es törvényekben bennhagyattak, nagyon nehéz megvédelmezni.

230. *Egy kitűnő ötlet.* BN 1906. máj. 17. 2. l. — Belföld

A cikk ötlete Adyra vall. És Adyt idézik az ilyen fordulatok is: „Mint-hogy az urak verejtékesen törik rajta a fejüket, miképpen csinálhatnák meg az általános választójogot úgy, hogy ne legyen általános. . .” stb. Vagy: „Akinak nem lesz joga, az ne legyen kénytelen katonáskodni, arra ne rójanak adót, az ne legyen kénytelen stempliket rakni az írásaira, stb. stb.”

231. *Csak nem azért talán.* BN 1906. máj. 17. 2. l. — Belföld

A cikk stílusa és hangneme Ady szerzőségét sejteti: „avagy imádja a szép bajuszú uralkodót” — sajátosan adys fordulat. Vilmos császár bajuszán máskor is gúnyolódott, s a lap aznapi számában A merész bajuszú álmodó címmel szignált cikke is megjelent. (235. l.). Adyra jellemző az ilyen fordulat is: „lángolnók kell ő germán felségéért”, vagy: „Ebben a szánalomraméltó zavarban igazán kötelességünk az urakon segíteni.” stb.

Szögyén-Marich László (1841—1916) diplomata, I. Ferenc József és Rudolf trónörökös bizalmi embere volt. 1892—1914-ig a Monarchia nagy-

követe Németországban. 1905 késő őszén gyűltek össze a koalíció vezéré Csóron, mikor is Szögyén-Marich elvállalta a közvetítést köztük és az uralkodó között. A közvetítés ugyan ekkor nem volt eredményes, de előkészítette a talajt a későbbi megegyezéshez.

232. „*Maradjanak a templomban*”. BN 1906. máj. 19. 7. 1. — Hírek
A klerikalizmussal szembeni fellépésnek ez a gúnyos megnyilatkozása Ady szerzőségéről vall. Adyra jellemző a cikk megfogalmazása: hangneme, fordulatai. De Adyt idézik az ilyen jelzők is, hogy „nagyon katolikus”, „derekabb katolikusok” stb. valamint a jelzők halmozása.

Magyar Állam: katolikus egyházpolitikai napilap. 1868-ban indult, az Idők Tanuja folytatásaként, és 1908. decemberéig állott fenn. — *Ezt mondja a többek között a Philippus álnevű cikkíró*: Philippus cikke a Magyar Állam 1906. május 19-i számában jelent meg Keresztény szocializmus címmel.

233. *Hazudik*. BN 1906. máj. 20. 3. 1. — Belföld
Ady szerzőségét a cikk hangvétele és stílusa sejteti. Például: „A néppárt lapjának irtózatosan fáj, hogy a függetlenségi pártban vannak még — függetlenségiék.” Ez a paradoxont kedvelő fogalmazás jellemző Adyra.
A Néppárt lapja: Az Alkotmány.

234. *Nászutazás a kaszárnyában*. BN 1906. máj. 20. 10. 1. — Színház — L.
Bokor József (1861—1911) író, zeneszerző. Több népszerű szindarab szerzője. Ismertebbek: Kurucfurfang, Nászutazás a kaszárnyában.

235. *Aratás előtt ? Aratás után ?* BN 1906. máj. 26. 2. 1. — Belföld
A cikk témája és hangja Adyra vall. Ady volt, aki állandóan éberen figyelte a lapnál a parasztság megmozdulásait, de ez a radikális, szinte már jenyegető hang mindenképpen őrá jellemző: „Aratás előtt tehát esetleg kockázatos volna őket felbőszíteni.” Ady fogalmazására vallanak az ilyen mondatok is: „Azaz hogy . Csavaros ész az úri ész. Az sincs kizárva, hogy éppen ezért próbálják őket aratás előtt felbőszíteni. Mert akkor úri hozsannák között lehet közibük lövetni.” Vagy: „Az Omge urai, méltóztatnak tudni, keservesen panaszkodtak, hogy rettentő trémában vannak a földműves szervezetek miatt.”

A cikk megértéséhez itt közöljük a BN 1906. máj. 23-i számának kommentárját és beszámolóját az OMGE üléséről:

Rendőrt ! Rendőrt !
— AZ OMGE új vakmerősége —

Mindennek van határa: csak az Univerzumnak nincs és az OMGE vakmerő szemérmertlenségének. Ami nyomorúság, fekély marja szegény Magyarország testét, mindazért a nagybirtok kegyetlen és önző uraié a felelősség. A nyomorért, a néptelenedésért, a kulturátlanságot, a leigázottságért, mindenért. Mert ők azt akarják, hogy az övéké, néhányuké maradjon ez az ország mindörökké.

Vakmerőségük mértani haladványban nő, mióta a koalícióval fölragyogott a reakció napja. Bátorítja e feudális tábornak a magyar latájnorság és polgárság kiskorúsága. A magyar latájnereknek és polgároknak elég, ha valaki szocialista veszedelmet ordít. Rögtön segítséget és szankciót nyújt a feudális urak tirannizmusához. A civilizálatlanság s a babona ennek a rugója. A magyar polgárságnak és dolgos értelmiségnek tudnia kellene manapság már, hogy a játék az ő bőrükre megy. A munkásokat nyomorgatják, s a

szocialistákat verik, voltaképpen őket nullázzák ki elsősorban a nagyurak, a sok ezer holdasok.

De lássuk csak az OMGE legújabb szereplését. Igazgató választmányuk tegnapi ülésén az OMGE urai pereátot mondtak a munkásságra. Azt akarják, hogy a szerencsétlen, magyar munkások ne is álmodhassanak sorsuk javításáról. Haljanak meg éhen a Zselénszkiek és Károlyiak dominiúmán. A hazaáruló kormány egyesülési jogot adott a földművelő munkásoknak. A hazafias kormány vegye ezt vissza tőlük. Mert a nagyurak nem tűrik, hogy a paraszt pisszenni is merjen. De ez még nem elég: a földműves munkás-szervezetek felügyeletét rendelje a törvényhozás a földművelésügyi miniszter hatáskörébe. Darányi Ignác, a munkások hóhéra szabja meg, hogy mennyit szabad akarniok a munkásoknak — a gróf urakkal szemben. A bárányok fogadják s válaszszaak királyokul a farkast.

Így aztán évszázadokig nemcsak agrár ország leszünk, de feudális ország leszünk, ahol a nagyurak mellett voltaképpen mindannyian, iparosok, kereskedők, dolgozó intelligensek, hitvány bérű béresek maradnak.

Az egyetlen Giesswein Sándorban volt annyi becsületesség, hogy az ülésen az ázsiai merénylet ellen fölszólaljon. Mérséklettel, konzervatív szellemben, de becsületesen. Persze leszavazták a nagyurak.

Minderre, főképpen pedig a földműves munkásegyletek megrendszabályozására találtak egy hazafias jelzöt. Oh be sok ezren prostituálták mostanában Magyarországon a hazafiasság szent jelszavát: Tehát: az egyesülési jogot a hazafiatlan kormány adta a földművelőmunkásoknak. Mivel most a jelszó mindenben a restitutio in integrum, tehát vegyük el a munkások jogát.

Hát az nem restitutio in integrum volna, ha Magyarország társadalma visszakövetelné Magyarországi feudális nagyuraitól a valamikor hazaárulással szerzett dominiumokat?

Meglátjuk, mer-e olyan gyáva, reakciós és kultúra-ellenes lenni a magyar törvényhozás, hogy meghódoljon az OMGE-nak és miniszteri ispánjának, Darányinak?

Egyelőre itt a beszámoló, a vakmerő és szemérmetlen OMGE igazgatószáki üléséről:

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület igazgató választmányának tegnapi ülésén gróf Keglevich Gábor, a Pestvármegyei Gazdasági Egyesület elnöke fölhívta a figyelmet arra, hogy a földműves munkások szocialista szervezetei túrheterlen nyomást és terrorizmust akarnak gyakorolni a munkaadókra. Gróf Keglevich rámutatott arra, hogy e terrorisztikus föllépés végzetes hatással lehet a mezőgazdasági munka folyamatára, s kérdezte, nem kellene-e sürgös intézkedésekkel az izgatók grasszálásának közigazgatási úton véget vetni.

Gróf Széchenyi Viktor szerint a szocialista izgatók fészkei azok a munkásszövetségek, amelyeknek alapszabályait az abszolút kormány jóváhagyta. E munkásszervezetek nem azért kellettek a múlt kormánynak, mintha a munkások érdekeit oly nagyon a szíven viselte volna, hanem mert a munkásokat ki akarta játszani a munkaadók ellen, mert segítségökkel a magyar gazdaosztályt politikailag akarta megtörni. Bizonyág erre az, hogy a munkásszövetségek alapszabályai szerint 10 tag elegendő egy helyi csoport megalapítására. E szervezetekből az izgatók féktelenül és büntetlenül izgathatnak és terrorizálhatják a népet. E szervezetek működését a kormány, első sorban a belügyminiszter szigorú felügyelete és ellenőrzése alá kellene helyezni.

Gróf Zselénski Róbert osztja az előtte szóló felfogását arról, hogy csakhogyan e szervezetekből indul ki az agitáció, amely a munkást a munkaadó el-

len lázítja. A kormány tartsa szigorúan szem előtt e szervezetek működését, és oszlassa föl azokat a központokat, amelyek alapszabályellenesen működnek.

Laehne Hugó országgyűlési képviselő emlékeztetbe hozza, hogy az új korszak és az új kormány jelszava: restitutio in integrum, vagyis a régi jogrend helyreállítása. Ezt a jelszót ezen a téren is kellene alkalmazni, mert a szocialista munkásszervezetek, mint az elmúlt kormány átkos öröksége szállottak át reánk. Szerinte első sorban a központ működését kellene ellenőrizni, de szükség esetén ezt föl is kellene oszlatni.

Bernát István országgyűlési képviselő figyelmeztet arra, hogy nem is egy, hanem három ilyen központ is van: mégpedig a nemzetközi szocialistáké, az újjászervezett szocialistáké és a Várkonyi-féle úgynevezett független szocialistáké; e szervezetek működését a földművelésügyi miniszter felügyelete alá kellene helyezni, mert első sorban ennek van hivatása arra, hogy a nemzeti termelés akadálytalan folyamatát, a munkaadó és munkás közt való békét biztosítsa. A mostani földművelésügyi miniszter személye pedig e tekintetben teljes garanciát nyújt a gazdáknak.

Gróf Desseffy Aurél azt tartja, hogy leghelyesebb volna, ha a felügyeletet a belügyi és a földművelésügyi miniszterek együtt gyakorolnák.

Giesswein Sándor szerint a gazdák állásfoglalását nem szabad oly színben föltüntetni, mintha ők az egyesülés szabadságát akarnák korlátozni; legnagyobb eredményt — úgy szólt — akkor érünk el, ha munkásainkat helyes irányban magunk szervezzük.

Rubinek Gyula emlékezteti a jelenlevőket arra, hogy az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek mindig az volt az álláspontja, hogy a munkások szervezését maguknak a gazdáknak kell a kezükbe venniük. Neki is az a fölfogása, hogy a kormánynak a szocialista munkásszervezeteket kell ellenőriznie, és ha szükség van rá, a központokat kíméletlenül föl kell oszlatnia.

A választmány elhatározta, hogy ilyen értelemben föliratot küld a kormányhoz.

restitutio in integrum: a korábbi állapothoz való visszatérés.

236. *János pap*. BN máj. 27. 3. l. — Belföld

A rövid kis glossza mondanivalójában, stílusában egyaránt Adyra vall: Ugy-e, hogy megmondtuk? Ugy-e, hogy igazunk volt?" stb. De Ady szerzőségére utal az is, hogy mind Hock Jánosról, mind Wolafka Nándor debreceni prépostról hasonló hangnemben máskor is írt. Hock Jánoshoz I. A grancsárnak igaza van. BN 1903. júl. 9-i cikk jegyzetét AEÖPM IV. 412. l. — Wolafka Nándorhoz I. A szép leányok. NN 1902. ápr. 16-i cikk jegyzetét AEÖPM III. 420. l.

237. *Magyar beszéd*. BN 1906. máj. 29. 8. l.

Ady szerzőségének tárgyi bizonyítéka a Tóth Bélára való illetén hivatkozás. A Pikler-ügy óta (l. 113. l.) ugyanis nem mulasztja el, hogy Tóth Béla nacionalista magatartását szóvá ne tegye: „A maradi nacionalista Tóth Béla is pedzi már a dolgot.” Továbbá állandóan visszatér cikkeiben a francia viszonyokra való hivatkozás: „Franciaországban például előkelő politikusoktól megkívánják, hogy formásan, új szavakkal s fordulatokkal tudjanak beszélni.” De Adyra vall a cikk stílusa is: „Főképpen a mi szittyáskodó politikusaink mutatják a magyartalanságnak szörnyű példáit.” „A szittyáskodó hazafiak nem tudnak magyarul beszélni. S írni? Ugyan. Ezt nem is várja senki magyar uraktól.”

Csak példaképpen néhány mondat a Kiss Ernő szobra mellett tartott ovációkból: Kiss Ernő honvédtábornok szobrát május 27-én leplezték le

szülőföldjén, a Torontál megyei Nagybecskerekén. Kiss Ernő (1800—1849) honvédtábornagy, az 1849. okt. 6-án kivégzett tizenhárom aradi vértanú egyike. — *Jusih Gyula* (1850—1917) liberális politikus, függetlenségi képviselő, a Ház elnöke. — *A maradi, nacionalista Tóth Béla is pedzi már a dolgot*: Tóth Bélának a Pesti Hírlap 1906. májusi 27- számában megjelent Eötvös Károly magyarsága c. cikkére utal Ady. Arról ír ebben Tóth Béla, hogy lehet valaki magyar érzésű anélkül, hogy tudna magyarul, vagy ennek a fordítottja is előfordulhat, majd így folytatja: „De más a lélek és a nyelv vonatkozása közöttünk, született magyarok között. Tökéletes egysége csak a népben vagyon meg. A műveltség, sőt már a csekélyebb tanultság is tüstént éket üt közébe. Szétválasztja az egyet. Mi áll akkor elő? Vajon az-e, hogy a lélek kész, de a test (a nyelv) erőtlén. Ez a bökkenő! A kérdés nehéz. Midőn válaszolok rá, egy tanulásban töltött, immár hosszú életnek hitvallását teszem le. Az az evangéliumi ige nem idevaló: a magyar lélek és a magyar nyelv nem szakadhat el egymástól, minden elkülönzése a természet ellen van, s ha a nyelv gyöngé, akkor a lélek nem lehet erős. Ezért hanyatlott irodalmi nyelvünk magyarságával együtt gondolkodásunk magyarsága. Ezért oly gyári egyformaságú eszünk járása, ezért oly színtelen beszédünk és írásunk. Mintha csupa fordítás volna. Idegen gondolatoknak idegen nyelvből való átgyúrása. Vagy ha nagynéha nem is éppen az, az a csipetnyi magyar só alighogy valami ízt ad a magyar nemzetközi kenyérnek. Inkább is a német kenyérnek. Mert bizony azon rágódunk mink Mária Terézia korában kezdődött germanizálásunk óta.”

Ezután a magyar nyelv fejlődéstörténetét vázolja fel a Halotti beszéd-től napjainkig, majd Eötvös Károly magyarságát méltatja: „Eötvös Károlytól kell tanulnunk gondolkodni és írni. Mert ő az igaz magyar. Költői értékét, művészi érdemét, krónikás dicsőségét, anekdotázó kedvességét méltassák mások, nálam avatottabbak. Én csak a benne élő nagy nemzeti erőt magasztalom. Gondolkodásának és nyelvének fenségeseen egy hatalmát.”

238. *Zárt ajtók mögött.* (Az akadémia röstelkedik) BN 1906. máj. 29. 10. 1. — Irodalom

A téma és annak exponálása Ady szerzőségére utal. Nemcsak azért, mert Ady élenek érdeklődött a kultúra és a tudomány eseményei iránt. Már az akadémiai elnökváltozásról is ő számolt be. I. Jegyzetek a napról. I. Eötvös Lóránd lemondása. BN 1905. okt. 7-i cikket és jegyzetét (10., 302. l.). De az elmaradt kulturális viszonyainkról alkotott kép is egybe-vág Ady véleményével, különösen pedig ami az Akadémiát illeti: „A leg-főbb Akadémia dadogó grófokra les koszorúival.” — írja éppen az Andr-ássy kitüntetésére utalva (A gondolat ellen. BN 1906. jún. 1. 000. 1.). Ha ehhez hozzávesszük, hogy a cikk stílusa, egyes fordulatai is Adyra emlé-keztetnek (pl.: „Mégis most röstelkednek, amiből joggal sejtethjük mi, kevésbé edzett magyarok, hogy kacagtató, szégyenletes, arcpirító bot-rány történt...” stb.), akkor legalábbis valószínű Ady szerzősége.

Az események megértéséhez itt közöljük a BN 1906. máj. 29-i cikké-nek eseménybeszámoló apró betűs részét, melynek egyes fordulatai szintén Ady keze munkájáról árulkodnak:

Maga az eset az Akadémia márciusi közgyűlésén kezdődik. A köz-gyűlés elé a kiküldött tudós bizottság azt a javaslatot terjesztette, hogy a kétszáz arany nagy jutalmat ne adják ki, mert az utolsó hároméves ciklusban nem találkozott olyan társadalomtudományi mű, amely az Akadémia koszorújára érdemes volna. Kevésbé akadémikus és inkább tudós körökben furcsa arcfintorokat idézett elő a magyar szociológia e szakértő elintézése

Maga az akadémia is elröstelkedett. Muszáj tudósnak lenni — adták ki a jelszót, és ezzel a parancscsal új bizottság új felfedező útra indult. Kétségbe-
ejőt helyzetben voltak a nagy, földig érő nagyképu bácsik. Keresték, keres-
ték a tudóst. A maguk saját módszere szerint keresték természetesen, ama
módszer szerint, amellyel annak idején kineveztek muszáj-tudósnak egy
elfelejtett nevű pesti polgármestert, aki könyvet írt „az falaknak az ő
meszeltetésükről.” Nézték a polgármestereket és egyéb potentátokat, a
nagynevű pártvezéreket, főkép pedig a miniszteri bársonyszékeket gondo-
san átkutatták. Mindenütt keresgéltek, csupán a szociológia kutató buvá-
raira nem mertek tekinteni, mivelhogy ott — talán találhattak volna vala-
kit. Ők azonban nem tekintettek a gyanús mezők felé. Nem vettek tudó-
mást Pikler könyveiről, nem törődtek a Jászi Viktorokkal, a Somló Bódogok-
kal. Kerestek szorgalmasan a maguk emberei között.

A régi jó időben, konszolidált viszonyok között persze könnyű volt a
munka. Hanem most, nem lehetett tudni, kinek az ideje jön el. Húsz eszten-
deig marad-e Fejérváry, avagy hamarosan urak lesznek a rebellis Appo-
nyisták?

Közben aztán kijegecesedett mégis az új rendszer, Wekerle legyűrte még
Hohenlohét is, és a ráncos homlokú bölcsek összegyűltek végre ma rend-
kívüli közgyűlésre, zárt ajtók mögött, nagy titokzatossággal. A jelentést
ezúttal dr. Balogh Jenő készítette, aki azt javasolta, hogy a nagyjutalmat
osszák meg gróf Andrássy Gyula és Concha Győző között.

Az előkelő, finom, jól nevelt javaslat hallatára előbb felragyogtak a
szemek. Egy-két kevésbé lakájermszetű akadémikus aggodalmaskodott,
és itt következett be a szervilis testület immár második elröstelkedése.
Nagy vita indult meg a felett, tudós-e Andrássy, vagy nem. Igaz, hogy nagy
könyvet írt, de már az első kötetért jutalmat kapott. Viszont a második
kötete is megjelent a könyvnek, e szerint nagy tudós lehetne Andrássy.
Ismét: nemrégiben tudatlan dilettáns volt a kegyelmes úr, nem méltó a
tisztelési tagságra sem. Azóta azonban miniszter lett. Tehát végeredmény-
ben mégis csak bölc, tudós férfiú.

Így vitakozott a tudós had, így habozott a lábcsökölés, a szégyen-
letes, de hasznos inas-alázat és az önértet halvány árnyéka közt, míg meg-
találták végre a nekik való, a magyar, az ősi erényeknek is megfelelő állás-
pontot. Titkos szavazás útján abban állapodtak meg ugyanis, hogy majd
az ősszel fognak határozni.

Az őszig pedig nagyot fordulhat a világ. Ők szorgosan kutatnak majd
tudósok után, és amilyen bölc az úr, minden akadémikusok legfőbb vigasza,
még megerősíti Andrássyt is, egyrészt tudományban, másrészt a miniszteri
székben. És felderülnek az akadémikus ábrázatok, vége lesz a röstelkedés-
nek, mennek gögösen a maguk hideg, egyenes, de megcsókolni való kezekkel,
lábakkal szegélyezett útján. És újra nekünk, magyaroknak kell helyettük,
az akadémia helyett röstelkedni, pirulni, fogcsikorgatva mentegetőzni és
bújni a kultúremberek, a kacagó, lenéző, semmibevevő Ázsiát emlegető
európai világ előtt.

Abdera-esei abderiada: korlátoltság, együgyűség. Abdera tráciai város
lakóit ugyanis fajankóknak tartották.

239. *A névjege is vívmány.* BN 1906. jún. 7. 3—4. 1.

A glossza mondanivalója és megfogalmazása egyaránt Adyra utal.
A Vilmos császár körüli apró pletykák, vagy akár komolyabb események
állandó témái Ady glosszáinak, éles hangú csipkelődéseinek. Az ilyen mon-
datok pedig: „Hogy a kakas csipje meg azt a sok vívmányt, már azt se

tudjuk, hová tegyük őket...” — még inkább alátámasztják feltevésünket, hogy a rövid írás Ady tollából került ki.

A cikk alapjául egyébként a BN aznapi hírcikke szolgált: Vilmos császár a magyar házban. Bécs, június 6. Déli 12 órakor a Bankgasse-ben levő magyar miniszteri palota előtt, ahol Wekerle miniszterelnök lakik, két udvari kocsi jelent meg. Az első kocsiban Vilmos német császár ült, oldalán a mellé díszkíséretül kirendelt tábornokkal, a második kocsiban a német császár hadszár hadsegéde, a mellé beosztott tiszttel. A német császár személyesen adta le névjegyét Wekerle miniszterelnök számára, és aztán tovább hajtatott. (7. 1.)

240. *Szegény Magyarország gyógyítása.* BN 1906. jún. 10. 8. l. — Hírek

A kis glossza mondanivalója is, stílusa is Ady szerzőségét tanúsítja: „Mintha nem is a titulusos és potemkini szisztema volna a mi egyik legnagyobb bajunk.” — tipikusan Adyra jellemző mondat.

A cikk megírásához az a hír szolgált alapul, mely a BN aznapi számában jelent meg, amire Ady is utal: „mint lápunk egy más helyén olvasható”; hogy a budapesti állatorvosfi főiskolán ezentúl az állatorvosok is elnyerhetik a doktori címet.

241. *Borostyán Sári.* BN 1906. jún. 16. 11. l. — Színház

Ady szerzőségéről elsősorban a cikk stílusa árulkodik, a sajátos adys jelzők és fordulatok: „Kedves és értékes talentumú színésznő”, „szívesen várt és fogadott vendégként”, „Herczeg Ferenc legherczegferencibb darabjában”, „a leghelyesebb, legkészebb s legátérzettebb Vilma lett” stb. Ha ehhez hozzávesszük, hogy Ady ekkor még rendszeresen írt, egészen Párizsba való utazásáig, színházi kritikákat, feltehetően e rövid glosszát is ő írta.

Borostyán Sári (1879—1908) színésznő. A Nemzeti Színháztól a Vig-színházhoz ment át.

242. *Tanárjelölt.* (Kolozsvár) BN 1906. jún. 16. 13. l. — Szerkesztői üzenetek

Ady szerzőségét elsődlegesen az támasztja alá, ahogyan az egyetemi életről és az ifjúsági mozgalomról, főként ahogyan az ifjúságnak a nemzeti ellenállásban vállalt szerepéről vélekedik. Adynak van szeme, hogy észrevegye az ifjúsági életben az újat is, az előremutatót: „De a budapesti egyetemen van már egy mindig nagyobbodó fiatal tábor, amely keményen tanul, amely keményen dolgozik...” Adyt mindig érdekelték az ifjúság problémái, feltehető tehát, az itt elmondottakhoz még hozzáadva, hogy a szerkesztőség őt bízza meg a válasz megírásával. Ezt még az is valószínűsíti, hogy ebben a szerkesztőségi üzenetben Adyra vonatkozó hír is van. Ezt most ide iktatjuk:

E. S. Kraszna. Örülünk, hogy a Budapesti Naplónak mind társadalmi, mind politikai elveivel egyetért. Mindig többen látják, hogy Magyarország boldogulásának ez az egyetlen útja. 2. Ady Endre „Új versek” című könyvét a Pallas-nál (Honvéd-utca 10.) rendelheti meg.

243. *Értesítő a — semmiről.* BN 1906. jún. 20. 11. l. — Irodalom

Ady szerzőségét tanúsítja az Akadémiáról festett kép, mely egybehangzik Ady más e témával foglalkozó cikkeivel. Főképpen ahogy a magyar tudományos élet korrumpálódását kipellengérezí szinte megsemmisítően gúnysan hangon. De a stílusa, a megfogalmazás is Adyra jellemző. Főképpen az ilyen mondatok: „Különben pedig haragszunk magunkra. Mit is vettük észre ezúttal ezt a füzetet.” Vagy a cikk befejező mondata, mely sajátosan

Ady: „tudománytalanabb, reakciósabb, nagyképübb és üresebb gyülekezet még nem kérődzött soha kupolák alatt.”

Heinrich Gusztáv: L. A „tányi-tényi.” BN 1905. jan. 24-i cikk jegyzetét AEÖPM VI. 440. l. — *Ponori Thewrewk Emil* (1838—1917) klasszika-filológus, nyelvész, műfordító. A görög és latin klasszikusok fordításában végzett jelentős munkát. Sajtó alá rendezte, és bevezetővel látta el József főherceg cigány nyelvtanát. — *Hegedüs István* (1848—1925) történetíró, egyetemi tanár. — *Thury József* (1861—1906) nyelvész, történész, irodalomtörténész. A finn-ugor és a tatár-török összehasonlító nyelvészettel foglalkozott. — *Szilády Áron* (1837—1922) irodalomtörténész, műfordító nyelvész, orientalista. Különösen a régi magyar irodalom kutatása terén végzett kiemelkedő munkát.

MUTATÓK

NÉVMUTATÓ

- Ady Lajos 381, 391, 430
 Aetius római hadvezér 462
 Agrippina 187, 441
 Ahasverus 440
 Aicard, Jean 86, 87, 366
 Ajalbert, Jean 274, 490
 Aknay Tibor 169, 170, 426
 Albert monacói herceg 65
 Albrecht 414, 475
 Alexander, Mr. 440
 Alexandra cárnő 322
 Alfonso spanyol király 9, 63, 72, 87,
 302, 351, 355, 408, 446, 481
 Alföldi Gedeonné 333
 Alszeghy Irma Cs. 8, 301
 Ambrus Zoltán 124, 395
 Anasztázia nagyhercegnő 13, 305
 Andorffy 466
 Andrassy grófi család 261
 Andrassy Gyula gr. id. 287
 Andrassy Gyula gr. 205, 239, 246,
 303, 386, 421, 452, 466, 469, 475,
 479, 500, 501
 Andrejeva, Mária Fjodorovna 207,
 422, 426, 452, 453, 489
 Antal, páduai szent 33
 Antoine, André 27, 316
 Apafi Mihály 491
 Apáczai Csere János 21, 252, 253,
 312, 479
 Apáthy István 155, 477
 Apponyi Albert 22, 32, 34, 185, 208,
 211, 240, 246, 254, 257, 259, 261,
 271, 273, 287, 298, 313, 319, 321,
 330, 440, 453, 454, 477, 481, 482,
 483, 488, 501
 Apponyi Lajos 474
 Arany János 106, 124, 240, 269,
 328, 343, 378, 391, 392, 394, 395,
 397, 402—405, 478, 486
 Arbuez, Pedro 165, 422
 Ascher Leo 110, 382
 Attavante 18, 311
 Aubé 304
 Auersperg I. Grün, Anastasius
 Augusta főhercegnő 474
 Ábrahám Adolf 124, 378, 391, 395,
 397, 402, 404, 405
 Ábrahám Sándor 391
 Ábrányi Emil 124, 192, 278, 443
 Ábrányi Kornél 421
 Ágai Adolf 124, 395
 Ágost, Koburg-Gótai hg. 482
 Árpád 202, 220
 Árva Bethlen Kata 312
 Babits Mihály 341, 426
 Bach, Alexander 396
 Bakonyi Károly 145, 146, 412
 Baksay Sándor 105, 377, 401
 Balassa Jenő 86, 116, 143, 218, 366,
 387, 411, 457
 Balassi Bálint 407
 Balfour 354
 Ballagi Aladár 10, 165, 303, 421,
 422, 435, 464
 Balog Imre 330
 Balogh Jenő 501
 Balogh Pál 421
 Baneth Sándor 29, 273, 318, 489, 490
 Bang, Herman 376
 Barabás Béla 204—206, 279, 284,
 448, 451, 452, 493
 Barbi, Alice 84, 365
 Barnum cirkusz tulajdonos 426, 489
 Baross Endre 194, 444
 Barré, Alfred 218, 457
 Bartha Miklós 187, 440
 Baskircsev, Maria 410
 Bataille, Henri 417
 Batizfalvy Elza 98, 344, 345
 Battenberg, Viktoria Eugenia 9, 72,
 87, 88, 132, 173, 199, 255, 302,

- 351, 355, 366, 408, 431, 446, 481
 Batu tatár kán 80, 163, 165, 359,
 421
 Batthyány Ervin 43, 327—332, 355,
 455, 458
 Baudelaire, Charles 151, 183, 198,
 341, 415, 416, 439
 Bauer 371, 382
 Baumeister, Fran 90, 369
 Bazin, René 60, 348
 Bánffy Dezső báró 273, 288, 466
 Bánffy Miklós gf. I. Kisbán Miklós
 Bánk bán 386, 434
 Bányász László 278, 492
 Bárd Ferenc 280
 Báthory Erzsébet 36, 323
 Beatrix királyné 303
 Bebel, August 76, 199, 357, 368
 Becque, Henri 143, 411
 Beethoven, Ludwig van 143
 Békefi Remig 446
 Beksics Gusztáv 165, 422
 Béla IV. 421
 Belgiojoso, G. G. 232, 233, 464
 Bem József 145, 412
 Bence Kovács Mózes 52, 53, 340
 Benczur Gyula 416
 Benedek János 483
 Beöthy László 29, 318
 Beranger, Pierre-Jean 183, 439, 486
 Beregi Oszkár 55, 343
 Berinkey 475
 Berkeley, George 115, 387
 Berkes cigányprímás 228
 Berky Lili 110, 382
 Bernáth István 421, 499
 Bernhard, Félix 304
 Bernhard, Sarah 15, 27, 77, 90, 237,
 238, 304, 316, 319, 358, 359, 369,
 375, 376, 409, 459, 468
 Bernstein, Henri 115, 116, 121, 143,
 147, 148, 190—193, 278, 350, 376,
 387, 389, 411, 417, 443, 444, 492
 Berzeviczy Albert 291, 303, 407
 Bessenyei György 111, 402
 Bethlen Gábor 20, 312, 464
 Bihari Sándor 173, 431
 Bilse 26, 213, 315, 455
 Biró Lajos 296, 391
 Bismarck 113, 184, 313, 473
 Bisson, Alexandre 13, 305
 Bittó István 282, 494
 Bizet, Georges 15, 306
 Björnson, Björnstjene 376, 439
 Blanc, Louis 380
 Blaha Lujza 333
 Blehr norvég miniszterelnök 322
 Blumenthal Lipót 354
 Bocskay István 232, 233, 464, 465
 Boda rendőr főkapitány 172
 Bodor Aladár 96, 97, 373
 Bodrogh Pál 183, 439
 Bogdány Jakab 20, 313
 Bohlenkalbach Gusztáv 481
 Bokányi Dezső 457, 487
 Bokor József 113, 285, 384—387, 497
 Bolyai Farkas 480
 Bonaparte család 160
 Bonaparte, Louis 380
 Bondy Nelly 343
 Bonnefon, Jean de 77, 358
 Bornemissza Péter 312
 Boross Endre 24, 110, 314, 382
 Borostyán Sári 289, 502
 Bors Emil 479
 Both István 390, 397, 402
 Booth, William tábornok 201, 447
 Bourbon család 257
 Bourgeois, Leon 340
 Bourget, Paul 23, 47, 314, 340, 353
 Bölöni György 352
 Brabetzky Elemér 390
 Brancovan hercegnő I. Noailles, Anna
 comtesse de
 Bréal 350
 Brieux, E. 64, 352
 Brillat-Savarin 20, 313
 Bródy Ernő 458
 Bródy Sándor 105, 124, 220, 295,
 311, 395, 401, 458
 Bródy Zsigmond 421, 422
 Bruchati 358
 Browning, Elizabeth 197, 445
 Browning, Oscar 350
 Browning, Robert 197, 445
 Brunetier, Ferdinand 227, 462
 Brunkel 318
 Bubics Zsigmond 172, 176—178, 182,
 198, 430, 433, 434, 437, 438, 445
 Bukov 248
 Burger Lajos 427
 Burns, Robert 486
 Buttykay Ákos 29, 30, 318
 Buza Barna 246, 475
 Büchner, Ludwig 255, 481
 Bülow, Bernhard hg. 7, 300, 413
 Byron, George Gordon lord 183, 197,
 409, 445

- Caillavet, G. A. 13, 14, 305
 Calderon, Pedro de la Barca 212, 455
 Calvé Emma 15, 306
 Calvinus, Johannes 100, 106, 378
 Camoëns, Luiz Vaz de 62, 63, 302,
 351, 404
 Capponi, Vincenzo 346
 Capus, Alfred 8, 301
 Carducci, Giosué 110, 197, 381,
 445
 Carmen Sylva 183, 439
 Carré, Albert 27, 316
 Castellane, Boni de 130, 406
 Castelar y Ripoll, Emilio 215, 456,
 461
 Castro venezuelai elnök 279, 493
 Caussidière 380
 Cecilia trónörökösöd 13, 305
 Cervantes y Saavedra, Miquel de 63,
 392, 404
 Chavanne, Lujza 337
 Chimay belga hg 306, 465
 Chénier, André 107, 380
 Clareie 302
 Clarkson, Samuel 62
 Claudius 441
 Clemenceau, G. B. 216, 224—227,
 241, 456, 461
 Clerice, J. 149, 150, 415
 Coceki dr. 346
 Colajanin, Napoleon 351
 Collers, C. W. 360
 Collin, Raphael 304
 Combes, Emile 52, 99, 341, 373
 Comes venezuelai alelnök 493
 Comenius, Amos 20, 312
 Comte 344
 Concha Győző 501
 Cooper, James Fenimore 53, 341,
 390
 Coppée, François 51, 339
 Cornaro Frigyes 433, 437
 Craznaru 370
 Crispi, Francesco 256, 480
 Cronje 51, 339
 Croiset, Francis de 209, 305, 454
 Curel, Francois de 317
 Curie, Maria 280, 493
- Csáki Biri 218, 457
 Csáky Károly 416
 Császár Dezső 375
 Császár Imre 65, 352, 419, 492
 Csizmadia Sándor 214, 330, 455
- Csokonai Vitéz Mihály 105, 174, 343,
 377, 412
- Danglot 441
 D'Annunzio, Gabriele Rapagnetta
 25, 207, 315, 453
 Dante, Alighieri 63, 392, 404, 426,
 486, 487
 Danton, Georges Jacques 107, 301,
 380
 Dapsy Gizella (Nil) 137, 410
 Darányi Ignác 286, 474, 498
 Darwin, Charles 131
 Dálnoki Nagy Lajos 225, 461
 Dános László 64
 Dávid Ferenc 312
 Deák Ferenc 275, 491
 Defoe, Daniel 390, 392
 Delcassé, Theophile 34, 321, 322
 Delière, Augustine 162
 Demjén Jenő 442
 Dénes József 273, 490
 Dénes Tibor 344
 Déry Gizella 57
 Déroulède, Paul 38, 57, 60, 227, 324,
 345, 347, 348, 462
 Descartes, René 20, 236, 312, 467
 Desmoulins, Camille 9, 107, 301, 380
 Desoff 332
 Désiré, Paul Parfouru 355
 Desprès, Susanne 104, 274, 275, 376,
 490
 Dessewfy Aurél gr. 499
 Destournelles 464
 Dezső József 65, 87, 213, 225, 352,
 366, 455, 461
 Dévai Biró Mátyás 312
 Dickens, Charles 142, 411
 Diener Dénes József 404
 Diósi Ödönné 338, 352, 382, 415, 417
 Dissesco 351
 Dobi Ferenc 57, 345
 Dóczy Lajos 9, 112, 113, 183, 225,
 302, 383, 439, 461
 Doktor János 57, 345
 Domonkos, Szent 164, 421
 Donkin, Edward 166, 167, 425
 Donnay, Maurice 317
 Doré, Gustave 416
 Dosztojevszkij, Fjodor Michájlovics
 344
 Doure Sándor 443
 Dózsa György 43, 232
 Doyle, Conan 142, 411

- Douglas, Mary I. Hamilton, Mary
 Doumer, Paul 97—99, 373, 374
 Dózsei (Bucher) Ferenc 96, 373
 Drakon 248, 478
 Dreyfus, Alfred 15, 67, 272, 335
 Dubasorov 363
 Dumas, Alexandre fils 3, 68, 86, 133,
 222, 262, 263, 301, 302, 408, 458,
 483, 484
 Dumas, Alexandre père 262, 484
 Dumas, Alexandre Davy de La Pail-
 leterie 262, 484
 Duplessis, Lucile 301
 Durand 136, 144
 Duse, Eleonora 23, 25, 313, 315,
 375, 376

 Echegaray, José 414
 Echt 226, 461
 Egalité Fülöp (Lajos Fülöp) 257, 258,
 364, 482
 Éhen Gyula 328
 Éitel Frigyes 235, 412, 413, 466
 Elek Artur 274
 Emanuel, Vittorio 210, 454, 463
 Endre II. 176, 421, 434
 Endrey Gyula 488
 Endrődi Sándor 183, 439
 Engels, Fridrich 380
 Eötvös Bálint 161, 419
 Eötvös József 279
 Eötvös Károly 43, 165, 195, 281,
 282, 336, 419, 422, 494, 500
 Eötvös Loránd 10, 302, 303, 422,
 500
 Erdey Berta 150, 415
 Erdős Armand 220, 458
 Erdős Renée 102, 375, 410
 Eremités Pál 33, 34, 320
 Erzsébet királyné 382
 Erzsébet nagyhercegné 66, 352
 Esztégár Gergely 255, 257, 258,
 481, 482
 Eszterházy Pál 433
 Etienne, Eugène 460
 Eugénia hercegnő 63

 Fabrice 347
 Falk Miksa 282, 421, 494
 Fallières, Armand 97—99, 153, 154,
 340, 373, 374, 413, 460
 Faure, Felix 374
 Fazekas Ágoston 154, 169, 417, 426
 Fábrián Kornél 210, 454
 Fábry István 170, 171, 427—430
 Fáy Szeréna S. 146, 413
 Fedák Sári 30, 194, 238, 251, 276,
 277, 280, 281, 318, 491—494
 Fejérváry Géza 22, 31, 185, 270,
 295, 296, 313, 319, 321, 335, 339,
 446, 452, 486, 488, 501
 Felber János 133, 408, 458
 Fényes Samu 23, 24, 167, 168, 193,
 194, 314, 426, 444
 Fenyő Miksa 296, 307
 Fenyvesi Emil 116, 143, 176, 210,
 218, 387, 411, 432, 454, 457
 Ferdinánd bolgár fejedelem 88, 482
 Ferenc I. császár 496
 Ferenc József I. 278, 418, 420, 467,
 474, 496
 Ferenczy Ferenc 64, 65, 110, 352,
 382
 Ferke Ágost 276, 491
 Ferrero, Guglielmo 187, 350, 440, 441
 Feszty Árpád 205, 452
 Feydeau, Georges 13, 301, 305
 Fischer Emil 170, 171, 427—430
 Fischer-Colbri Ágost 433
 Flammarion, Camille 39, 163, 327,
 420
 Flers, Robert de 13, 14, 305
 Flaubert, Gustav 74
 Forgács Rózsai 56, 344, 345
 Földes Béla 349
 Földessy Gyula 296, 365
 France, Anatole 93, 153
 Franke lapkiadó 300
 Franklin, Benjamin 53, 341
 Fráter György 20
 Frémet, Emmanuel 304
 Fridrich István 278
 Frigyes Ágost szász főherceg 347
 Fülöp Orleans-i hg. 364, 482

 Gabányi Árpád 101, 119, 213, 375,
 389, 439, 455
 Gajári Odön 421
 Galeotto 148
 Galesac hercegnő 315
 Galilei, Galileo 58, 59, 346, 347, 441
 Galley 54, 93, 341, 342, 371
 Gama, Vasco da 351
 Gambetta, Léon 99, 374
 Gapon, G. A. pápa 117, 216, 217, 229,
 238, 388, 456, 457, 462, 463
 Garibaldi, Ricciotti 108, 351, 380,
 482

- Gautsch osztrák kancellár 270, 487
 Gazsi Mariska P. 143, 210, 412, 454
 Gál Gyula 9, 25, 101, 119, 146, 301,
 314, 338, 375, 389, 413
 Gárdonyi Géza 73–75, 336, 370,
 412
 Geisfuss, Emaillieur 429
 Gellért püspök 18, 311
 Gelper 79, 80, 359
 Gergely VII. pápa 95
 Gergely XIII. pápa 372
 Gerold 60, 348
 Gérôme, Jean-Leon 304
 Gerő Attila 278, 492
 Gerő Lina 25, 314
 Gertrud királyné 177, 434
 Giczei Diószeghy Mór 377, 397, 398,
 400, 402
 Giesswein Sándor 498, 499
 Giolitti, Giovanni 256
 Gladstone 316
 Glaubischning 447
 Goethe, Johann Wolfgang 91, 112,
 113, 186, 193, 259, 274, 302, 335,
 351, 383, 384, 394, 439, 440, 444,
 483, 486
 Goluchowsky, A. 250
 Goncourt, Edmond de 274, 490
 Goncourt, Jules de 490
 Gori gr. 346
 Gorkij, Maxim 168, 169, 207, 270,
 272, 368, 376, 379, 426, 452, 453,
 456, 488, 489
 Góth Sándor 14, 86, 116, 143, 176,
 218, 305, 366, 387, 411, 432, 457
 Gould Anna 130, 406
 Gould, Jay 406
 Göndör Ferenc 485
 Grátz Gusztáv 450
 Griffnelhes 459
 Grossmann Miksa 215, 456
 Grün, Anastasius 201, 446, 447
 Grünberger Ignác 434
 Grünwald Béla 17, 311
 Gubernatis 351
 Gulácsy Lajos 344, 345
 Guillotin dr. 9
 Guti Soma 182, 438
 Guyet, Ives 351
 Günsberger Gyula 161, 419
 Günther Antal 287
 Gyalui Farkas 479
 Gyenes László 146, 413
 Gyökössy Endre 278, 492
 György görög király 460
 György pap 251, 252, 478, 493
 Gyula vezér 16
 Gyulai Pál 106, 378
 Haars kiskereskedő 317
 Habsburg Rudolf 496
 Hajdu József 48, 183, 225, 338,
 439, 461
 Hajmási László 371
 Hajnóczi József 172, 177, 178, 182,
 198, 433, 434, 438
 Hajós Emil 431
 Hakon norvég király 28, 60, 317,
 342, 348, 419
 Halász Ferenc 330
 Halmi Margit T. 143
 Hamerling 187, 440
 Hamvay Zoltán 48, 49
 Hamilton, Mary 56, 343
 Hanki János 477, 478
 Haraucourt, Edmond 60, 348
 Haraszthy Hermin 210, 454
 Haraszthy Lajos 485
 Harden, Max 7, 256, 300, 480, 481
 Harduin, H. 55, 106, 216, 343, 376,
 377, 456
 Harmath Hedvig M. 24, 314
 Harmsworth, sir Alfred 69, 353, 354
 Harold I. Gerold
 Harrison, Frederic 349
 Harsányi Kálmán 338
 Hart 192, 444
 Hauptmann 142, 225, 461
 Haury J. 248, 249
 Hazaffy-Verai János 238, 397
 Hegedüs Gyula 14, 86, 116, 143, 176,
 210, 218, 305, 366, 387, 411, 432,
 454, 457
 Hegedüs István 290, 343, 503
 Hegedüs Lóránt 421
 Hegedüs Sándor 421
 Hegel, G. W. Fr. 380
 Hegyesi Mariska 191, 443
 Heine, Henrich 42, 110, 133, 134,
 183, 197, 335, 409, 439, 445
 Heinrich Gusztáv 290, 303, 477, 503
 Heltai Jenő 225, 305
 Helvey Laura 9, 301
 Hennig 152
 Henrik IV. francia király 300
 Herbert anarchista 219
 Herczeg Ferenc 146, 168, 221, 289,

- 412, 415, 418, 426, 435, 458, 461, 502
Hertzka Tivadar dr. 165, 422
Hervayne I. Kirschberg báróné
Hervieu, P. E. 136, 409
Hervé, Gustav 139, 410
Hevesi Sándor 57, 345
Hicks-Beack 354
Hilbert tanár 428
Heyse Pál 350
Hoch, John 152, 416
Hock János 286, 333, 499
Hoffmann Ottó 220, 458
Hohenlohe 282
Hohenzollern család 145, 147, 236, 272, 334
Hohenzollern Károly román király 41
Hoicsy Pál 421
Holló Lajos 52, 53, 341
Holz, Arno 274
Homérosz 30, 124, 392, 395, 403, 404
Horatius, Quintus Flaccus 249, 336, 366, 478
Horovitz 416
Horváth Janka 147, 413
Horváth Jenő 30, 150, 156, 225, 417, 461
Horváth Vince 318
Hoschke 435
Hubay 462
Hugo, Victor 63, 89, 183, 221, 439, 458, 486
Humbert, Frédéric 347
Humbert Teréz 59, 347
Hunyadi János 17, 309
Hunyadi Margit 143, 412
Huszka Jenő 492
Hyndman 351
Ibsen, Henrik 28, 35, 43, 56, 68, 104, 124, 142, 195, 197, 221, 228, 243—245, 259, 263, 278, 317, 344, 345, 376, 378, 395, 403, 445, 474, 475, 483
Ignatius páter 425
Ignotus 105—107, 114, 124, 125, 165, 376—378, 390—392, 394, 395, 397, 401, 406, 422
Illés proféta 189, 190, 244, 443, 474
Irányi Dániel 282, 494
Irsai dr. 333
Irving, Henry 26, 27, 316
Istóczy Győző 279, 493
István I. (Szent) 31, 42, 230, 302, 463, 467
Ivánfi Jenő 119, 389
Iványi Ödön 178
Jancsó Benedek 165, 422
Janus Pannonius 309
Janusek Sándor 428
Jaurès, Jean 75, 76, 357, 388
János pópa 149
Jászai Mari 213, 455
Jászi Oszkár 184, 205, 439, 440, 448, 452
Jászi Viktor 501
Jeanne d'Arc 149, 339
Joanides, A. 342
Jodl, Fridrich 115, 387
Jókai Mór 12, 22—24, 237, 282, 302, 305, 389, 468
Jolbey Miklós 254, 257, 258, 480—483
Joni Laura 346
Jonnart, Aymard 340
Jorga egy. tan. 432
József II. 205, 388
József főherceg 290, 474, 503
József nádor 388
Juhász Gyula 489
Julián barát 19, 164, 165, 312, 421
Julius Caesar 198, 303, 372
Justh Gyula 252, 271, 287, 478, 479, 488, 500
Kaas Ivor 321, 421
Kabos Ede 68, 69, 124, 274, 277, 295, 296, 353, 395
Kacziánné 419
Kacsóh Pongrác 30, 318
Kagi 337
Kambematas 430
Karagyorgyevics Péter I. Péter I. szerb király
Karádi Pál 20, 312
Kardorff 470
Katalin cárnő 17, 311
Katona Ferenc 344
Kautz Gyula 10, 165, 303, 421, 422
Kazal Biri 30, 150, 318, 415
Kazinczy Ferenc 20, 21, 205, 309, 313
Kákay Aranyos I. Kecskeméthy Aurél
Káldy Gyula 282, 494
Kállai Jolán 194, 444

- Kálmán Imre 194, 444
 Károly dán hg. I. még Hakon 28,
 35, 54, 317, 322, 342
 Károly I. román király 334
 Károly III. 348
 Károly Gáspár 337
 Károlyi István 186, 440, 498
 Károlyi Mihály 469, 475
 Károlyi Sándor 186, 202, 261, 440,
 447, 498
 Kecskeméty Aurél 105, 290, 377
 Keglevich Gábor 498
 Kemény Simon 274
 Kemény Zsigmond 195, 422
 Kempel Károly 357
 Kenedi Géza 421
 Kéroul, Henri 218, 457
 Kertész Ella G. 14, 116, 143, 147, 176,
 305, 387, 411, 432
 Keszthelyi Ödön 278, 492
 Kilenyi Júlia B. 275, 410, 491
 Kincses tiszteletes 173
 Kipling Rudyard 213, 455
 Kirschberg báróné 109, 381
 Kisbán Miklós 194, 195, 221, 444,
 458
 Kisfaludy Károly 343, 377, 395
 Kiss Ernő 287, 499, 500
 Kiss Irén 86, 116, 176, 218, 366,
 387, 433, 457
 Kiss József 245, 379, 382
 Kiss József tisztv. 389
 Kiss Kálmán 329, 330
 Kiss Mihály 276, 492
 Kistemaekers, Henry 156, 417
 Knappe András 441, 442
 Kóburg Fülöp 76, 358, 369
 Kóburg Klementina hercegnő 257,
 258, 482
 Kóburg Lujza I. Montignoso grófnő
 Kocsis Elek 414
 Kocsis Eszter 414
 Koljajev 66, 352
 Komjáthy Jenő 413
 Komlóssy Ilona 86, 366
 Kondratyenko 10, 302, 352
 Konkoly-Thege Miklós 163, 420
 Kont Ignác 277, 492
 Konti József 50, 332, 333
 Koppány vezér 16
 Korányi Frigyes 406
 Korányi Frigyes ifj. 129, 406
 Kornai Berta 110, 382
 Koroda Pál 147, 413
 Korvin Mátyás I. Mátyás király
 Kossuth Ferenc 22, 117, 165, 204,
 205, 209, 210, 217, 220, 241, 251,
 282, 313, 340, 388, 422, 447, 450,
 451, 454, 457, 458, 478, 494—496
 Kossuth Lajos 52, 164, 242, 249,
 302, 380, 381, 473, 478, 488
 Kosztolányi Dezső 341
 Kovács Lajos 211
 Kovács Mihály 276, 492
 Kováts László 334
 Kozma Sándor 282, 494
 Kölcey Ferenc 20, 340
 Königswarter, Hermann 336
 Körmendi József 30, 318, 390
 Környei Béla 30, 318
 Krafthert Elza 433
 Král nagybirtokos 321
 Krecsányi Kálmán 441, 442
 Kristóffy József 270, 296, 452, 487
 Krupp Berta 255, 481
 Kulcsár Ferenc 169, 426
 Kun László 145, 146, 412, 492
 Kuncz Elek 481
 Kunfi Zsigmond 239, 240, 468, 469
 Kupeczky, Jan 20, 313
 Kurka Béla 390
 Kuroki japán generális 70, 354
 Kuropatkin, Nyikolájevics Alexej 63,
 352
 Kuthen kun király 163, 421
 Kürthy Emil 9, 301
 Laehne Hugó 499
 Lajos I. bajor király 381
 Lajos II. 312
 Lajos XIV. 301, 313, 365
 Lajos Fülöp I. Egalité Fülöp
 Lampel R. 113, 184
 Lampérth Géza 168, 278, 426, 492
 Laponge, Vacher de 351
 Lara, Isidora de 23, 314
 L'Arronge 366
 Lassall, Ferdinand 472
 Laur François 436
 Laurence 344
 Laurens, Jean Paul 431
 Lavedan, Henri 47, 48, 338
 Lánczy Ilka 9, 101, 301, 375
 Láng Lajos 421
 László I. (Szent) 431
 László Fülöp 177, 433
 Lebaudy, Jakab 162, 420
 Le Bargy, Simone 147, 148, 414

Léda I. Diósi Ödönné
 Ledofszky Gizella 285
 Lehár Ferenc 382
 Lehr Albert 183, 439
 Lehr, Sárje Baer 339
 Leibniz, Gottfried Wilhelm 43, 212,
 336, 455
 Lemaitre, Jules 376
 Lenau, Nicolas 183, 439
 Lenbach, Franz 22, 313
 Lengyel Géza 296, 297
 Lengyel Zoltán 123, 341, 391, 396,
 399, 475
 Lenin, Vlagyimir Iljics 378, 389
 Leo XII. pápa 313
 Leon, Victor 110, 382
 Leideny János 443
 Ligeti Juliska D. 9, 75, 168, 213, 225,
 301, 356, 426, 461
 Lillienfeld 385
 Lincke, Paul 150, 415
 Lincoln, Abraham 53, 341, 419
 Lipót II. belga király 90, 369, 483
 Lásznay Kálmán 55, 343
 Liszt Ferenc 313
 Lombroso, Cesare 349
 Longfellow, Henry Wadsworth 53,
 341, 394
 Longworth, N. 140, 411
 Loránt Dezső 295
 Lorántffy Zsuzsanna 312
 Loubet 15, 65, 67, 97—99, 154, 306,
 340, 353, 373, 374
 Lovag Dinár Tivadar 52, 53, 340
 Löksházy Ferenc 339
 Luccheni 216, 457, 458
 Lueger, Karl 201, 447
 Lugnet 459
 Lukács Adolf 477
 Lusztig Jenő 295

 Mac Carthy 350
 Machiavelli, Niccolò 256, 481
 Maeterlinck, Maurice 143, 376, 411
 Magee Mr. 77, 78
 Magnaut, Paul 350
 Magyar Gábor 278
 Mahler Lénárt 489
 Majláth Gusztáv 257, 433, 482
 Manninger Vilmos 475
 Marat, Jean Paul 301
 Mares, Roland de 351
 Maret, Henri 302
 Margit királyné 110, 381

 Mariot 22
 Mariska Vilmos 248, 476—478
 Markos Gyula 488
 Martinuzzi Fráter György 312
 Marton Miksa 314
 Marx, Karl 83, 365, 380, 457
 Mathieu, Anselme 198
 Mathieu, F. D. 446
 Matild hercegnő 347
 Mattachich-Keglevich Géza 90, 369
 Maupassant, Gui de 49
 Máder Rezső 281, 494
 Mányoki Ádám 20, 313
 Mária román trónörököső 432
 Mária Terézia 500
 Márk Szent 217
 Márkus Emília P. 25, 35, 48, 65, 101,
 119, 146, 156, 314, 338, 352, 375,
 389, 413, 417, 468, 475
 Mátyás király 16, 18, 19, 96, 202,
 311, 312, 447
 Mátyás Flórián 201, 446
 Medgyaszay Vilma 150, 415
 Megyeri (Jámbor) Dezső 24, 314
 Meline 97
 Mélius Juhász Péter 312
 Mende Béla 344
 Meráni Berthold 176, 177, 434
 Méray Horváth Károly 204—206,
 448—452
 Merelliné 54, 93, 342, 371
 Merode, Cleo de 260, 483
 Messing 79, 80, 359
 Mészöly Géza 416
 Mezei Ernő 165, 422
 Mezőfi Vilmos 488
 Mezőssy Béla 286
 Meyer, Arthur 44, 336, 337
 Michel Lujza 410
 Micsenkó 364
 Mihály József 213, 455
 Mihályfi Károly 156, 183, 191, 224,
 417, 439, 443, 461, 475
 Mikes Kelemen 20, 312, 407
 Mikes Lajos 176
 Mikkelsen, Ejnar 305
 Miklós II. cár 69, 237, 338, 464
 Mikszáth Kálmán 52, 220, 221, 340,
 458
 Milán szerb király 55, 342
 Mill, John Stuart 114, 387
 Millöcker, Karl 382
 Miloszaljevics, Milán 33, 34, 320, 321
 Miltiadesz 265

- Miltner 357
 Milton, John 404
 Mirabeau, Honoré-Gabriel Riquet
   comte de 52, 256, 341, 480, 481
 Mistral, Frédéric 62, 351
 Mocsáry Lajos 349, 421
 Mohamed 235
 Moldoványi Gergely 165, 421, 422
 Molière 345, 417
 Moltke 313
 Molnár Ferenc 14, 210
 Molnár János 241
 Molnár László 25, 225, 314, 461
 Molnári 329, 330
 Mommsen Th. 214, 455
 Montesquieu, Charles de Secondat
   baron de 21, 313
 Montignoso grófnő 59, 90, 369
 Moore, George 183, 439
 Móra Ferenc 168, 426
 Móra István 168, 426
 Morgan Pierpont 88, 367
 Morus, Thomas 385
 Morzsányi József 430
 Motono Mme 148, 414
 Munkácsy Mihály 385, 416
 Murányi Juliska 143, 412
 Musset, Alfred de 49, 65, 144, 302,
   352, 412, 454

 Nadler, Herbert 329, 330
 Nagy Ibolya 213, 455
 Nagy Károly 488
 Nansen, Trityov 322
 Napóleon I. 58, 214, 235, 257, 347,
   369, 409, 455, 482
 Napóleon III. 151, 221, 348, 374, 458
 Nasi, Nunzio 264, 484, 485
 Natália szerb királyné 82, 360
 Navratil Ákos 248, 249, 477, 478
 Nádasdy Ferenc 323
 Náday Ferenc 9, 301
 Návay Lajos 488
 Németh János I. Szentirmay Elemér
 Németh József 30, 318
 Nény, Heni 187, 188, 440—443
 Nero 27, 187, 366, 440, 441
 Nietzsche, Fridrich 54, 64, 91, 191,
   193, 195, 221, 243, 274, 342, 344,
   347, 409, 474
 Nikita montenegrói fejedelem 60,
   348
 Nil I. Dapsy Gizella
 Nion, François de 316

 Noailles, Anna comtesse de 192, 443
 Nogi japán tábornok 70, 354
 Noussane, Henri de 369
 Novelli, E. 86, 366
 Novikov 350
 Nyíri Sándor 418, 420

 Obrenovics, Alexandr 55, 360
 Obrenovics család 55, 82, 360
 Obrenovics, George 55, 342
 Occam, William 115, 387
 O'Connel 360
 O'doner püspök 367
 Ódry Árpád 25, 48, 65, 87, 119, 146,
   156, 168, 191, 225, 314, 338, 352,
   366, 389, 413, 417, 426, 443, 461
 Offenbach, Jacques 13, 30, 305
 Oku japán tábornok 70, 354
 Olaf 60, 348
 Ordonneau, Maurice 149, 150, 415
 Osvát Ernő 273, 295, 490
 Oszkár svéd király 317
 Otto bajor király 89, 368, 369
 Ovidius, Publius O. Naso 404
 Oyama 70, 354

 Örley Flóra 24, 110, 314, 382

 Pafini 115
 Pajor Ödön 343
 Pallavicini gr. 261, 440
 Panizza, Oscar 274
 Papp Mihály 86, 366
 Papp Zoltán 340, 341, 458
 Partos Ervin 154, 417
 Patay Sándor 333
 Patti, A. 15, 306
 Paulay August 115, 387
 Paulay Erzsi 146, 413
 Pál apostol 59, 177, 187, 347, 441
 Pál cár 229
 Pálffy János 302
 Pállya Márton 274
 Pálmay Ilka 235, 466
 Pásztor Árpád 29, 30, 118, 119, 318,
   389
 Pázmán színész 285
 Pázmány Péter 232, 407, 437
 Peary sarkkutató 305
 Pécsi Paula 86, 366
 Peggy, Anu 160
 Péter Szent 140, 145
 Péter I. szerb király 82, 322, 366
 Péterfy Jenő 17, 311

- Péterfy Tamás 278, 493
 Pethes Imre 9, 48, 65, 146, 156, 183,
 191, 301, 338, 352, 356, 413, 417,
 439, 443
 Petőfi Sándor 16, 22, 42, 128, 145,
 197, 217, 269, 327, 328, 336, 339,
 343, 405, 457, 491
 Petőfi Zoltán 128, 405
 Petráss Sárka 285
 Petrovics Steiner 442
 Petrőczy Kata Szidónia 312
 Petur bán 164, 421
 Philoména, Szent 32, 33, 319
 Philippus 284, 497
 Pikler Gyula 113, 114, 124, 125, 206,
 239, 384—387, 395, 422, 435, 452,
 468, 469, 479, 499, 501
 Pilátus, Poncius 58, 347, 403
 Pisztory Mór 477
 Pitrou 302, 412
 Pius X. pápa 32, 140, 141, 182, 319,
 411
 Platon 163
 Poddbielszki 323, 324
 Poe, Edgar-Allan 53, 54, 183, 274,
 341, 376, 439
 Polónyi Géza 199, 202, 205, 252,
 255, 446—448, 479
 Pomucz György 339
 Ponori Thewrewk Emil 503

 Porel, Desiré Paul Parfouru 355
 Pósa Lajos 124, 158, 168, 339, 395,
 403, 418, 426
 Posch Jenő 114, 387
 Potemkin, Grigorij Alexejevics 17,
 105, 107, 166, 311, 377, 379, 424,
 460
 Potter, Paul M. 411
 Pozsár István 408
 Pozsgay Miklós 22, 251 313
 Prekajszky Péter 320
 Prévost, Marcel 64, 137, 138, 190,
 352, 409, 410, 443
 Prielle Kornélia 493
 Prohászka Ottokár 179, 180, 434,
 435
 Pruvost, Charles 189, 441—443
 Puccini, Giacomo 228, 291, 494
 Pulszky Gusztáv 384
 Puskin, Alexandr Szergejevics 344

 Radó Antal 269, 341, 485, 486
 Rampolla 265, 485

 Ranavalo 57, 345
 Rank dr. 475
 Ranschburg Pál 115, 387
 Rapissardi 351
 Raskó 285
 Rákóczi Ferenc II. 20, 313, 437, 444
 Rákóczi György I. 312
 Rákóczi György II. 479
 Rákosi Jenő 24, 25, 184, 185, 314,
 421, 435, 440, 461, 479
 Rákosi Szidi 25, 119, 314, 389
 Rákosi Viktor 461
 Ráskai Lea 343
 Ráthonyi Ákos 29, 194, 314, 444
 Rátkay László 124, 395, 403
 Regnier 198, 445
 Rejane (Gabrielle Reju) 25, 73, 49,
 238, 314, 315, 355, 358, 359, 368,
 375, 376, 468
 Renan, Ernst 131
 Renard, Jules 274, 490
 Reviczky Gyula 196, 413
 Révész Béla 295, 352
 Réz Mihály 421
 Richet 350
 Richie 354
 Rictus, Jehan 70, 198, 354
 Riedl Frigyes 106, 378
 Rigó Jancsi 14, 306, 464
 Rimbaud, Artur 125
 Ripék 18
 Rippl-Rónai József 485
 Róbert Jenő 274
 Roberty 350
 Robespierre, Isidore-Maximilien de
 301, 380
 Rodin, August 302, 304, 412
 Rodriguez páter 327
 Romanov család 67, 152, 236, 353
 Roosevelt, Alice 140, 411
 Roosevelt, Theodor 60, 160, 348,
 419, 440, 460
 Rostand, Edmond 33, 319, 443, 454
 Rotschild család 258
 Rouvier 374
 Rózsahegyi Kálmán 9, 101, 168, 213,
 301, 356, 375, 413, 426, 455
 Rozsnyay Kálmán 278, 410, 493
 Rubinek Gyula 499
 Rudini márkí 315
 Rudnay Béla 434
 Rudnyánszky Gyula 108, 158, 164,
 207, 380, 418, 421, 453
 Ruttkay György 101, 374

Saint Juste 301
 Sakuma 337
 Salgó F. László 119, 120, 389, 491
 Salome 304
 Salvini, Tommaso 25, 315
 Sami Izsák 346
 Sand, George 144, 412
 Sardou, Victorien 238, 387, 468
 Sarkadi Aladár 218, 457
 Sarolta Zsófia hercegnő 412
 Sarraddin 348
 Sarrien 227, 462
 Sarto, Giuseppe Melchiore 319
 Saroon 350
 Savanyú Józsi 152, 416
 Schaechter 115
 Sággy Gyula 488
 Sándor szerb király 322, 342
 Sándor II. cár 151
 Sándor József 57, 345
 Schiller, Fridrich 336, 351, 386
 Schopenhauer, Artur 220
 Schöchter Miksa 386
 Schönthan, F. 142, 411
 Schulek Frigyes 467
 Schweninger dr. 113
 Séailles, Gabriel 351
 Sebestyén Károly 86, 366
 Seneca, Lucius Annaeus 441
 Sergi, Giuseppe 351
 Sévigné 312
 Shakespeare 20, 87, 91, 94, 124, 142, 274, 303, 317, 372, 392, 395, 403, 413, 486
 Shaw, George Bernard 142, 175, 176, 278, 432
 Sienkiewicz, Henryk 351, 468
 Sigard norvég király 60, 348
 Silkov hg. 325
 Silvain 86, 366
 Simonyi Zsigmond 303
 Singer 195
 Smidt, P. P. 166, 424
 Smolen Tóni 158, 396, 418
 Sobiecit 323
 Sobri Jóska 271
 Somló Bódog 239, 385, 449, 452, 468, 469, 477, 479, 501
 Somló Sándor 24, 145, 162, 277, 278, 314, 412, 419, 420, 439, 475, 492
 Sonnino 256, 482
 Sorel, Julien 347
 Spencer, Herbert 28, 194, 195, 221, 244, 317, 378, 444
 Stackelberg 364
 Stefendisz 285
 Stenberg Adalbert 388
 Stendhal, Henri Beyle 191, 221, 347, 353
 Stomeressee bárónő 84, 365
 Storch 115
 Storer, B. 199, 446
 Storfer Adolf 289
 Stösszel 10, 63, 302, 252
 Strindberg, August 73, 344, 356, 376
 Strobl Alajos 467
 Sturm Albert 385
 Stuebel 323, 324
 Sudermann, Hermann 115, 277, 387
 Suppé Ferenc 332
 Supple, P. J. 360
 Svengali 143
 Syveton 130, 406
 Szabó Lajos 476
 Szacs vay Imre 146, 413, 475
 Sada Jakkov 35
 Szaffo 102
 Szalai Emil 87
 Szalay Aladár 184, 185
 Szalay Károly 91, 92, 370
 Szalay Péter 435
 Szapolyai János 312
 Szavojai hercegi család 258
 Szász Károly 269, 341, 486
 Széchenyi István 42, 223, 261, 291, 377, 460
 Széchenyi Viktor 498
 Szederkény Anikó 485
 Szegedi Kis István 312
 Szeiber Karolin 354
 Székely Bertalan 416
 Széll Kálmán 204, 251, 452, 478
 Szemere Attila 313
 Szemere Emil 96, 373
 Szemere György 182, 183, 439
 Szemere Miklós 96, 373
 Szenczi Molnár Albert 20, 312
 Szentgyörgyi Lenke 150, 415
 Szentirmay Elemér 146, 413
 Szentkláray Jenő 239, 240
 Szerémi Zoltán 143, 412
 Szergiusz nagyherceg 66, 352
 Sziklay Kornél 150, 415
 Sziklayné Szilassy Rózsza 150, 415
 Sziládi Áron 291, 503
 Szilágyi Dezső 253, 254, 256, 282, 480, 481, 494

- Szilágyi Erzsébet 313
 Szilágyi Géza 274
 Szilágyi Mihály 370
 Szini Gyula 274, 376, 490
 Szirmai Imre 276, 285, 492
 Szkárosi Horvát András 312
 Szophoklész 198
 Szondy György 394
 Szögyény-Marich László 283, 496, 497
 Szőke Lajos 225, 461
 Sztárai Mihály 312
 Szuma 94
 Szvatopluk 16

 Tachy István 414
 Tacitus 187, 336
 Tadena, Atama 344
 Takahira báró 464
 Takács Zoltán 140, 155, 410
 Takenouchi 337
 Talma, François-Joseph 86, 366
 Tanay Frigyes 210, 454
 Tapolczay Dezső 86, 143, 210, 218,
 366, 411, 454, 457
 Tarczai Lajos 327—330
 Tarján Oszkár 430
 Téglás Gábor 291
 Telekes Béla 196, 444
 Teleki Mihály 276, 491, 492
 Temirovics 81
 Tennyson, Alfred Lord 486
 Tesch család 67, 353
 Tewrewk Emil P. 290
 Thán Mór 416
 Thury József 291, 503
 Timon Ákos 248, 476, 478
 Tinódi Lantos Sebestyén 55, 220,
 343, 458
 Tintoretto 207
 Tippelskirch cég 323, 324
 Tisserand, Delange 459, 460
 Tissot, Victor 76, 358
 Tisza István 34, 149, 202, 298, 303,
 321, 359, 447, 450, 455, 458, 469
 Tisza Kálmán 282
 Tóbiás, M. E. 440
 Toldy László 182, 198, 433, 437, 438,
 445
 Tolsztoj, Lev 27, 43, 84, 85, 219, 244,
 245, 335, 336, 344, 365, 366, 379,
 457, 458
 Tomori Jenő 147, 413
 Tompa Mihály 269
 Torzetti, Targioni 346

 Tost Gyula 433
 Tóth Béla 113, 115, 165, 180, 287,
 336, 384, 386, 387, 421, 422, 435,
 478, 499, 500
 Tóth Kálmán 282, 494
 Tóth Sándor 390
 Tóth Stefánia 24, 314
 Tóth Wanda 274
 Tököly Száva 320
 Török Gedeon 274
 Török Irma 87, 366
 Traianus, Marcus Ulpius 92, 370
 Trepov 378
 Turgenyev, Ivan Szergejevics 344
 Turenne grófnő 337

 Tyuk Péter 328

 Ujházi Ede 86, 87, 366, 475
 Ujvári Károly 110, 382
 Ulisses 30
 Ulrich János 33, 34, 320, 321

 Vailati 115
 Vajda János 41, 42, 129, 334, 335,
 + 406
 Vajda Julianna 174, 175, 431
 Vajk I. István I.
 Val, Merry de 433
 Van Eeden 351
 Vanderveelde 350
 Varga Anna 218, 457
 Varga Gyula 329
 Varsányi Irén Sz. 14, 143, 210, 218,
 305, 411, 457
 Vámos Hugó 57, 345
 Vámbéry Armin 313
 Váradi Aranka 87, 366
 Várkonyi István 499
 Várkonyi Farkas Béla 233, 465
 Vázsonyi Vilmos 165, 422
 Vecsey Ferenc 229, 462
 Vendrey Ferenc 86, 218, 366, 457
 Verlaine, Paul 198, 366, 445
 Verhaeren, Émile 350
 Verne, Jules 61, 122, 348, 385, 390
 Verő György 491
 Verő Margit 57, 345, 395
 Vészi József 124, 165, 296, 319, 397,
 410, 422, 434, 435
 Vészi Margit 137, 138, 295, 410
 Vidor Pál 438
 Vidor Pálné Kacsóh Karola 178,
 276, 434, 492

- Viktória királynő 316
 Vilatte 425
 Villy 93
 Vilma holland királynő 234, 465
 Vilmos I. 7, 300
 Vilmos II. 7, 12, 13, 40, 41, 67, 99,
 145, 151, 190, 213, 235, 237, 288,
 300, 302, 304, 334, 347, 350, 351,
 355, 412, 414, 466, 496, 501, 502
 Viola Imre 278
 Vitboi, Henry 58, 345, 346
 Vitéz János 18, 309, 311
 Vitte, Szergej Ludenics 35, 36, 322,
 323, 361, 378, 388
 Vitte grófné 35, 36, 322, 323
 Vivanti, Annie 102, 375
 Vízvári Mariska 101, 156, 375, 417
 Vlagyimir nagyherceg 69, 353
 Voinovics Gézané Szalay Gizella 113
 Voliva 190, 443
 Voltaire 336, 394

 Wagener 315
 Wagner, Richard 193, 444
 Waldeck-Rousseau, René 374
 Ward Klára 14, 234, 306, 465
 Washington, George 53, 58, 341,
 346
 Wedekind, Frank 344
 Wekerle Sándor 209, 221, 227, 241,
 251, 252, 288, 446, 447, 457, 462,
 466, 473, 478, 479, 501, 502
 Wells, H. G. 350
 Wertheim, Eugén 318
 Wesselényi Miklós 20, 396

 Wilbrandt Adolf 349
 Wilde, Oscar 142
 Wittmann 382
 Willy (Gauthier-Willars, Henri) 371
 Wlassics Gyula 303
 Wodiáner 276
 Wohl Lajos 283
 Wolafka Nándor 283, 499
 Wolf báró 365
 Wolfner 195
 Wollzogen báró 350
 Wood 420
 Wrede, Alfred hg. 234, 465
 Wrede hercegnő 234, 465
 Wundt 350

 Zacconi, Ermete 461
 Zangwill, Izrael 212, 213, 455
 Zboray Aladár 144, 411, 412
 Zemplényi Árpád 169, 426
 Zeysig (Zigány Árpád) 40, 272, 273,
 318, 334, 489, 490
 Zichy Aladár 251, 279, 478, 493
 Zichy Jenő 342
 Zichy Mihály 150—152, 415, 416
 Zichy Nándor 252, 298, 479
 Zivuska 162, 420
 Zrínyi Miklós 407
 Zola, Emil 43, 193, 327, 336, 376,
 437
 Zoványi Jenő 479

 Zselénszky Róbert 498
 Zsigmond király 168, 431
 Zsoldos Béla 274

**A JEGYZETEKBEŒ KÖZÖLT KÉTES HITŰ ADY CIKKEK
MUTATÓJA**

Az akadémia új elnöke	303	A tulipán-botrány	430
Színház és forradalom	316	Bihari Sándor meghalt	431
Bögötén	327	Űri statiszták	438
Mi történt Bögötén	329	A két hős	442
Elégtétel a bögötei botrányért	330	Méray-Horváth Károly ünnep- lése	451
Konti József meghalt	332	Gorkij Amerikában	453
Feleség és szerető	342	Gapon pópát fölakasztották	456
Thália-Társaság	344	Gapon	457
A német veszedelem	349	Drágább lesz a levél	462
A német veszedelem	350	Gapon él	463
Sarah esete	359	Vilmos császár Budapesten	466
Fallières ajándékai	413	A duma mézeshetei	466
Vallási téboly-járvány Kecse- méten	414	Bolyai háza	480
A bécsi tulipán	428	Bolyai Farkas háza	480

BETŰRENDES TARTALOMMUTATÓ

A dőlt számok a jegyzetre utalnak

(Zárójelben a cikk sorszáma)

A befőttés tál (1)	7	300	A hazug Poe (31 I)	53	341
A béke verebei (153)	204	448	A hittan-órák (128 II)	172	430
A bikák érdekében (7 II)	15	306	A jászol (142)	190	443
A boldog négerék (138 II)	186	440	A kaszánya (49 III)	79	359
A boldogság fátyola (169)	224	461	A káté (150)	200	446
A bolygó görög (15)	29	318	A kegyes sajtóhiba (19 II)	36	323
A bot (47 III)	76	357	A keresztény Japán		
A bölény (49 II)	78	359	(4 II)	11	304
A Búbics-ügy (134 II)	182	437	A kiszúrt szem (62)	93	372
A bukaresti diákok			Aknay Tibor (126)	169	426
(129 III)	174	431	A koldusgróf (76)	110	382
A cabinet noir			A korbács (48 III)	77	359
(133 II)	180	435	A kultúra jegyében (26 I)	45	337
A cár halai (93)	131	407	A Kossuth utcán (190 I)	251	478
A csöppség (10)	23	314	A külföld véleménye (37		
A csúnya hercegnő (3 II)	9	302	II)	61	349
A diadalmas seregek			A Leányka jubileuma		
(43 III)	70	354	(216)	276	491
A diákok (44 III)	71	355	Alfonz és Eugénia (38		
A diszkosz (167 IV)	223	460	II)	63	351
A drága Rostand (17			A lipcsei diákok (67)	100	374
II)	33	319	A Lyon-eset (140 III)	189	441
A duma (179 I)	236	466	A magyar gróf (92 II)	130	406
A duma parasztjai			A meggyanusított Appo-		
(203 I)	264	484	nyi (155 II)	208	454
Ady Endre válasza (86)	123	390	A menekülő ember (117)	161	419
A fajközi szerelem (20			A merész bajszú álmodó		
III)	38	324	(178)	235	466
A Figyelő — utolsó szá-			Amerika és a házasság		
ma (211)	273	490	(20 I)	37	323
A fürge Nemzeti Színház			Amerikai férjek (94 I)	132	407
(220)	277	492	A mester Budapestén		
A Gapon-titok (172 III)	229	462	(227)	281	494
A gólya (44 II)	71	354	A miniszter-Kossuth és a		
A gondolat ellen (191)	252	479	Kossuth-elvek (183)	241	473
A gyakorlatok haszna			A mob (44 I)	70	354
(20 II)	37	323	A munkások színháza		
A gyomor (21 I)	38	324	(133 III)	180	436
A Gyuri fiú (32 I)	55	342	A nagy érzés (39)	64	352
A hadnagy (167 II)	222	459	A nagy Galeotto (106		
A hamis szentek (17 I)	32	319	III)	148	414
A hazafiak (47 II)	75	357	A nagy harmonia (30)	52	340

A nagy Sarah (59 I)	90	369	A Vezuv (149 III)	199	446
A nagy Teréz (35 III)	59	347	A vén Copée (29 II)	51	339
A nagyravágyó Japán (174 III)	231	464	A vlg Lujza (59 III)	90	369
A napfolt (21 III)	39	327	A Volt és Jövő (92 III)	131	407
Anastasius Grün (151 II)	201	446	A záptojás (48 II)	77	358
Andaluzia (149 II)	199	446	A Zeysig-pör végtárgya- lása (210)	272	489
A nemi élet és a gyermek (217)	276	492	Az Akadémia (155 III)	209	454
A négerék (187 III)	247	476	Az angol miniszterek (54 I)	84	365
A névjegy is vívmány? (239)	288	501	Az anyacsászárné (73 III)	108	380
Angol vezényszók (63 I)	94	372	Az apa (49 I)	78	359
A norvég vigjáték (18 III)	35	322	Az aranygyapjú (163)	218	457
A nyári Budapest (174 II)	231	464	Az elnök szózata (111)	153	417
A nyitott kocsi (26 II)	45	338	Az első tragédia (202)	263	484
A párbaj (27)	47	338	Az erkölcsös Svájc (12 I)	25	314
A pásztorlevelek (128 I)	172	430	Az Erzsébet-legenda (40 II)	66	352
A pereszlényi juss (144)	193	444	Az északi sark felé (5 II)	12	304
A Pénz (224)	279	493	Az ige veszedelme (16)	31	318
A piaristák (173)	230	463	Az istentelen diák (193)	254	480
A poéták (73 II)	107	379	Az orosz karácsony (63 II)	95	372
A portó (172 II)	229	462	Az őrangyal (6)	13	306
Aposztáziák (128 III)	173	431	Az ördög cimborája (130)	175	432
A Potemkin (121 III)	166	426	Az őszton (113)	156	417
Aratás előtt? Aratás után? (235)	286	497	Az új Eremités-eset (17 III)	33	320
Arthur Meyer esete (24 II)	44	336	Az új harc (207)	270	486
A république blanche (109)	150	415	Az új Korán (24 III)	44	337
A siralomházban (135)	182	438	Az Új Század (209)	272	489
A sivatagban (60)	91	370	A zsidók (23 II)	42	335
A szamár Gorkij (124)	168	426	A szoké leánya (26 III)	46	338
A szerelem iskolája (11)	24	314	Baccarat (80)	115	387
A „szép Matild” (19 I)	35	322	Ballagi publicistái (121 I)	165	421
A színház csődje (13)	27	316	Baneth Budapesten (14 IV)	29	318
A szívtelen cselédek (138 IV)	186	440	Barbi Alice kastélya (54 II)	84	365
A teremtés ura (14 III)	29	317	Batthány Ervin (23 III)	43	335
A Tesch-dinasztia (41 III)	67	353	Bál után (84 II)	120	389
Athéni hír (94 IV)	133	409	Beél szenzációja (74 III)	109	380
A Tissot-k (48 I)	76	358	Bernstein (143 III)	193	444
A titokzatos automobil (12 III)	26	316	Bernstein dolgozik (84 IV)	120	389
A torlasz (110 II)	153	416	Beteg a föld (119)	163	420
A trónörökös anyósa (5 III)	13	305	Bécsi példa (61 III)	93	371
A tulipán-kert tragédiája (127)	170	427	Bilse — él (12 II)	26	315
Ausztria ellen (118)	162	420	Bocskai István (175)	232	464
A Vezuv (143 I)	192	443	Booth tábornok (151 III)	201	447
			Borostyán Sári (241)	289	502
			Bögöte (21 IV)	39	327
			Börvely (143 IV)	193	444
			Bronz vagy kenyér? (37 I)	61	348

Babics Zsigmond esete (131)	176	433	Egy polémia (137)	170	427
Bucsejeff úr (70 I)	102	375	Egy történelmi kézzsori-tás (182)	241	473
Budapest—Monte-Carlo (25)	45	337	Egy új asszony levelei (90)	129	406
Bűntett-lavina (100 I)	139	410	Egy új Somló-ügy (181)	239	468
Calvé Emma szalonkocsija (7 III)	15	306	Egy új szoborra (201)	262	483
Camôens szobra Párizs-ban (38 I)	62	351	Egy víg előadás (74 II)	108	380
Carducci háza (75)	110	381	Elnök (81 I)	117	387
Castelar igazsága (161)	215	456	Ena hercegnő (94 II)	132	408
Cime nincs! (105)	146	413	Eötvös Károly (228)	281	494
Címek (114 II)	157	418	Eötvös Lóránd lemondása (4 I)	10	302
Clemenceau Budapesten (170 I)	225	461	Erdős Renée (69)	102	375
Courrières (134 I)	181	436	Ezt tanulta Amerikában (200 II)	261	483
Cronje visszatér Trans-vaalba (29 III)	51	339	Égi jelek (63 III)	95	372
Csak urak számára (133 I)	179	434	Értesítő a — semmiről (243)	290	502
Csak nem azért talán? (231)	283	496	Éva vallása (57 I)	87	367
Csebi Tatár (123)	167	426	Fallières (66)	98	374
Csereleányok (108)	149	415	Fáraó népe sztrájkban (189 II)	250	478
Debrecen lelke (84 I)	120	389	Fecskék (147)	98	374
Deák Ferenc (213)	275	491	Fedák Sári a Királysztín-házban (218)	277	492
Deroulède (34 I)	57	345	Felber János (94 III)	133	408
Desmoulins a széken (3 I)	9	302	Forradalom Nasi miatt (203 II)	264	484
Diákok népállama (112)	154	417	Földindulás (53)	82	360
Dóczi Lajos Goethe-fordí-tása (78)	112	384	Fölvívás Bemhez (103 II)	144	412
Doktor Echt fölfedezése (170 II)	226	461	Frau Baumeister (59 II)	90	369
Donkin Edvárd (122)	166	425	Funerátorok (22 I)	40	332
Dr. Klausz (55)	85	366	Galilei ujjai (35 I)	58	346
Dumas fiás szobra (200 III)	262	483	Gapon titka (162 I)	216	456
Ecce ego (125)	169	426	Garibaldi fia (74 I)	108	380
Egy év — törvény nélkül (51)	80	359	Gary száz favágója (174)	231	464
Egy kis garnizon (159 I)	213	455	Gelper és Messing (50)	79	359
Egy kis kártérítés (37)			Germana és Margit (35 II)	59	347
Egy kis kártérítés (37 III)	62	351	Gibraltár és egy társaság (45 I)	72	355
Egy kísértet (192)	253	480	Gizy (215)	270	491
Egy kitűnő ötlet (230)	282	496	Gorkij és Andrejeva (154)	207	452
Egy másik választás (171)	227	462	Gould Anna férje (92 I)	130	406
Egy nagy asszony (196)	257	482	Gyermekek napja (187 I)	246	475
Egy nagy sztrájk (18 I)	34	321	György pap levele (190 II)	251	478
Egy poion története (43 I)	69	353	Hakon Király (14 I)	28	317
			Halálharag (115)	158	418
			Haldoklunk (88)	127	405
			Harc Velencében (162 II)	217	457

Hart (143 II)	192	444	Leányok (114 III)	157	418
Hazudik? (233)	284	497	Lebonnard apó (56)	86	366
Háború? (179 II)	237	467	Lady Mary Hamilton (32 III)	56	343
Három kis darab (82)	118	389	Lázadó hajók (167 III)	222	460
Heine Henrik halálának ötvenedik évfordulója (95)	133	409	Legénybíró (81 II)	117	387
Hervayné (74 IV)	103	381	Lemberg farsangja (58 III)	83	369
Hódító trafikok (141)	189	443	Los von Occident (200 I)	261	483
Hol a boldogság (156)	209	454	Madame Curie — egye- temi tanár (225)	280	493
Hymen reformja. (97)	136	409	Madame Le Bargy (106 II)	147	414
Ibsen meghalt (185)	243	474	Madame Motono (107 I)	148	414
Idegen költők (136)	183	439	Magyar beszéd (237)	287	499
Ifjúságunk (2)	8	300	Magyar irodalom a Sor- bonne-on (219)	277	492
Igló szenzációja (151 IV)	201	447	Maison de Poupée (71)	104	375
Ignotus könyve (72)	105	376	„Maradjanak a templom- ban” (232)	283	497
Iró a könyvéről (77)	111	382	Marokkóban éheznek (116) I)	159	419
Irók (221)	278	492	Mary Ann (158)	212	455
Irving a Westminsterben (12 IV)	26	316	Makszim Gorkij (208)	272	488
Ismertlen Korvin-kódex margójára (8)	16	306	Mátyás Flórián (151 I)	201	446
Istóczy — jelentkezik (223)	279	493	„Meddő közjogi harcok” „Kenyér és jog” (222)	278	493
Jakab császár (118 II)	162	420	Medvéc (114 I)	157	418
Jancsi és Mariska (7 I)	14	306	Merelli asszony (31 II)	54	341
János pap (236)	286	499	Merelli úr (61 II)	93	371
Jolbey Miklós esete (197)	258	482	Merre nézzen Kossuth? (189 I)	249	478
Julian magyarjai (120)	163	421	Mi a színpad? (36 I)	60	347
Justh és a lényeg (190 III)	252	479	Mikor voltak becsületesek? (229)	282	494
Kabos Ede (42)	68	353	Milliók a Holdban (29 I)	50	339
Károly — Károly marad (31 III)	54	342	Mindenki beteg (159 II)	213	455
Kecskeméti szenzációja (107 III)	149	414	Mirabeau tana (194 II)	256	481
Kényes ügy (160)	214	455	Monaco és Musset (40 I)	65	352
Két asszony (116 III)	160	419	Monsieur X (65)	97	373
Két új lovagról (140 IV)	189	442	Montjoie medvéi (140 I)	188	441
Ki lesz az elnök? (29 IV)	51	340	Morgan kutyái (57 II)	88	367
Kisbán Miklós (145)	194	444	Moszkva karácsonya (52 I)	81	360
Kis mese valakiről (159 III)	214	455	Moszkva sorsa (57 III)	88	367
Korfu és a hungárak (189 III)	250	478	Musset szobra (103 I)	144	412
Kis történetek nagyurak- ról (87)	125	405	Naplegenda (166)	221	458
Kivándorló gyermekek (116 II)	159	419	Natália ajándéka. (52 II)	82	360
Krupp Berta (194 I)	255	481	Nászút (100 III)	140	411
Kultúrképek (186)	245	474	Nászutazás a kaszárnyá- ban (234)	285	497
Kun László (104)	145	412	Ne öld meg (167 I)	222	458
			Nem kell hadsereg (4 III)	11	304
			Nem lesz háború (107 II)	149	414

Nero és Nény (139)	187	440	Storer (149 IV)	199	446
New Royal Theater (58 I)	89	368	Stösszel és Kondratenko (3 III)	10	302
Németország első asszo- nya (106 I)	147	413	Strófák színpadi nőkről (199)	259	483
Nil versei (98)	137	410	Susanne Després utolsó fellépése (212)	274	490
Nuncius Tokióban (52 III)	82	360	Szász Károly (206)	269	486
Nyilatkozat (89)	128	406	Szegény Jolbey Miklós (195)	257	482
Ogyessza és Cannes (41 I)	66	353	Szegény Magyarország gyógyítása (240)	288	502
Orvos (81 IV)	118	388	Szent helotaság (184 III)	243	474
Ottó király haldoklik (58 II)	89	368	Szent István szobra (179 III)	237	467
Öt milliárd (73 I)	107	378	Szentpétervár postája (59 IV)	91	370
Pálmay Ilka (177 IV)	235	466	Szerkesztői üzenetek (28)	48	338
Pendjab szenzációja (70 II)	103	375	Szerkesztői üzenetek (148)	197	445
Petőfi jelöltsége (162 III)	217	457	Székelyudvarhey szenzá- ciója (121 II)	166	422
Pikler Gyula (79)	113	387	Színésznők az utcasarkon (132)	178	434
Pogány versek (214)	275	491	Szociális kereszténység (70 III)	103	375
Politika és irodalom (165)	220	458	Sztrájk az Érmelléken (129 I)	173	431
Prófécia a gyöngeségről (96)	134	409	Takáts Zoltán (100 II)	140	410
Prológus (204)	265	485	Tanárjelölt (242)	283	502
Radó Antal új verses-köny- ve (205)	269	485	Tanító és diák (110 III)	153	417
Rampolla békülni akar (203 III)	265	485	Társaságok (91)	129	406
Ranavalo (34 II)	57	345	Távirat Pekingből (170 III)	226	461
Revolver a nemzetgazda- ságban (188)	248	476	Tehát Kuropatkin is (38 III)	63	352
Réjane asszony gyermekei (45 III)	73	355	Telekes Béla: Versek (146)	196	444
„Romaji” (47 I)	75	357	Tisza — Apponyi — Del- cassé (18 II)	34	321
Románia (155 I)	208	453	10: 531 (140 II)	188	441
Románok Rodostója (61 I)	92	370	Tizenhat papi fejedelem (101)	140	411
Roosevelt távirata Ha- konhoz (36 II)	60	348	Tizenként (84 III)	121	389
San Francisco (157)	210	454	Toldy — Regnier (149 I)	198	445
San Francisco (194 III)	256	482	Tolsztoj új igazsága (54 III)	84	365
Sarah és Párizs (180)	237	468	Tristia (176)	233	465
Savanyú Józsi (110)	152	416	Tulipán és hitel (138 I)	185	440
Sherlock Holmes kaland- jai (102)	142	411	Tűnődések május napján (164)	219	457
Sir Alfred Harmsworth (43 II)	69	354	Új Báthory Erzsébet (19 III)	36	323
Sok a halál (26 IV)	46	388	Új házasság (184 II)	242	474
Solness építőmester (33)	56	344			
Somló Sándor (118 I)	162	419			
„Sőt éppen ellenkezőleg” (198)	259	483			

Újrendjel (22 IV)	41	334	Vilmos (22 III)	40	334
Urak (134 III)	182	438	Vilmos — a soffőr (45 II)	73	355
Úri földrengés (152)	202	447	Vilmos és a reformátor (41 II)	67	353
Úri nyavalya (21 II)	39	326	Vilmos fia (103 III)	145	412
Úti sóhajtasok (9)	22	313	Vilmos szobra Párizsban (5 I)	12	304
Ügyvéd honatyák (187 II)	247	476	Vipera-fejek (184 I)	242	474
Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív (85)	122	390	Vitboi (34 III)	58	345
Vajda János (23 I)	41	334	Ward Klára (177 II)	234	465
Vajda Julianna sírja (129 II)	174	431	Wrede hercegné (177 III)	234	465
Városépítő népek (168)	223	460	Zálogházak Japánban (14 II)	28	317
Vendéglátás (172 I)	228	462	Zárt ajtók mögött (238)	287	500
Versek (64)	96	372	Zátonyon (83)	119	389
Versek az Urániában (32 II)	55	342	Zéta (46)	73	356
Vezér (81 III)	117	388	Zola nevű ló (24 I)	43	336
Vénusz (68)	101	374	Zombor (22 II)	40	333
Vészi Margit (99)	137	410	Zsazsa és a gyűszű (226)	280	493
Vilma királynő (177 I)	234	465	Zsinór a ruhára (138 III)	186	44

TARTALOM

A dőlt számok a jegyzetekre utalnak

Cikkek, tanulmányok

1. A befőttes-tál	7	300	III. A titokzatos automobil	26	316
2. Ifjúságunk	8	300	IV. Irving West- minsterben	26	316
3. Jegyzetek a napról	9	301	13. A színház csődje	27	316
I. Desmoulins a széken	9	301	14. Jegyzetek a napról	28	317
II. A csúnya her- cegnő	9	302	I. Hakon király	28	317
III. Stösszel és Kondratyenko	10	302	II. Zálogházak Ja- pánban	28	317
4. Jegyzetek a napról	10	302	III. A teremtés ura	29	317
I. Eötvös Lóránd lemondása	10	302	IV. Baneth Buda- pesten	29	318
II. A keresztény Japán	11	304	15. A bolygó görög	29	318
III. Nem kell had- sereg	11	304	16. Az ige veszedelme	31	318
5. Jegyzetek a napról	12	304	17. Jegyzetek a napról	32	319
I. Vilmos szobra Párizsban	12	304	I. A hamis szentek	32	319
II. Az északi sark felé	12	304	II. A drága Ros- tand	33	319
III. A trónörökös anyósa	13	305	III. Az új Eremitse- eset	33	320
6. Az őrangyal	13	305	18. Jegyzetek a napról	34	321
7. Jegyzetek a napról	14	306	I. Egy nagy sztrájk	34	321
I. Jancsi és Ma- riská	14	306	II. Tisza—Appo- nyi—Delcassé	34	321
II. A bikák érdeké- ben	15	306	III. A norvég vig- játék	35	322
III. Calvé Emma szalonkocsija	15	306	19. Jegyzetek a napról	35	322
8. Ismeretlen Korvin- kódex margó- jára	16	306	I. A „szép Matild”	35	322
9. Úti sóhajtások	22	313	II. A kegyes sajtó- hiba	36	323
10. A csöppség	23	314	III. Új Báthory Er- zsébet	36	323
11. A szerelem iskolája	24	314	20. Jegyzetek a napról	37	323
12. Jegyzetek a napról	25	314	I. Amerika és a házasság	37	323
I. Az erkölcsös Svájc	25	314	II. A gyarmatok haszna	37	323
II. Bilse — él	26	315	III. A fajközi szere- lem	38	324
			21. Jegyzetek a napról	38	324
			I. A gyomor	38	324

II. Uri nyavalya	39	326	II. Germana és Margit	59	347
III. A napfolt	39	327	III. A nagy Teréz	59	347
IV. Bögöte	39	327	36. Jegyzetek a napról	60	347
22. Jegyzetek a napról	40	332	I. Mi a szinpad?	60	347
I. Funerátorok	40	332	II. Rooseveltt távirata Hakonhoz	60	348
II. Zombor	40	333	37. Jegyzetek a napról	61	348
III. Vilmos	40	334	I. Bronz vagy kenyér?	61	348
IV. Új rendjel	41	334	II. A külföld véleménye	61	349
23. Jegyzetek a napról	41	334	III. Egy kis kártéri-tés	62	351
I. Vajda János	41	334	38. Jegyzetek a napról	62	351
II. A zsidók	42	335	I. Camöens szobra Párizsban	62	351
III. Batthyány Ervin	43	335	II. Alfonz és Eugénia	63	351
24. Jegyzetek a napról	43	336	III. Tehát Kuropatkin is	63	352
I. Zola nevű ló	43	336	39. A nagy érzés	64	352
II. Arthur Meyer esete	44	336	40. Jegyzetek a napról	65	352
III. Az új Korán	44	337	I. Monaco és Musset	65	352
25. Budapest—Monte-Carlo	45	337	II. Az Erzsébet-legenda	66	352
26. Jegyzetek a napról	45	337	41. Jegyzetek a napról	66	353
I. A kultúra jegyében	45	337	I. Ogyessza és Cannes	66	353
II. A nyitott kocsi	45	338	II. Vilmos és a reformátor	67	353
III. A zseké leánya	46	338	III. A Tesch-dinasztia	67	353
IV. Sok a halál	46	338	42. Kabos Ede	68	353
27. A párbaj	47	338	43. Jegyzetek a napról	69	353
28. Szerkesztői üzenetek	48	338	I. Egy pofon története	69	353
29. Jegyzetek a napról	50	339	II. Sir Alfred Harmsworth	69	354
I. Milliók a Holdban	50	339	III. A diadalmas szeregek	70	354
II. A vén Coppée	51	339	44. Jegyzetek a napról	70	354
III. Cronje visszatér Transvaalba	51	339	I. A mob	70	354
IV. Ki lesz az elnök?	51	340	II. A gólya	71	354
30. A nagy harmónia	52	340	III. A diákok	71	355
31. Jegyzetek a napról	53	341	45. Jegyzetek a napról	72	355
I. A hazug Poe	53	341	I. Gibraltár és egy társaság	72	355
II. Merelli asszony	54	341	II. Vilmos — a soffőr	73	355
III. Károly — Károly marad	54	342	III. Réjane asszony gyermekei	73	355
32. Jegyzetek a napról	55	342	46. Zéta	73	356
I. A Gyuri fiú	55	342			
II. Versek az Urániában	55	342			
III. Lady Mary Hamilton	56	343			
33. Solness építőmester	56	344			
34. Jegyzetek a napról	57	345			
I. Deroulède	57	345			
II. Ranavalo	57	345			
III. Vítboi	58	345			
35. Jegyzetek a napról	58	346			
I. Galilei ujjai	58	346			

47. Jegyzetek a napról	75	357	dostója	92	370
I. „Romaji”	75	357	II. Merelli úr	93	371
II. A hazafiak	75	357	III. Bécsi példa	93	371
III. A bot	76	357	62. A kiszűrt szem	93	372
48. Jegyzetek a napról	76	358	63. Jegyzetek a napról	94	372
I. A Tissot-k	76	358	I. Angol vezény- szók	94	372
II. A záptojás	77	358	II. Az orosz kará- csony	95	372
III. A korbács	77	359	III. Égi jelek	95	372
49. Jegyzetek a napról	78	359	64. Versek	96	373
I. Az apa	78	359	65. Monsieur X	97	373
II. A bölény	78	359	66. Fallières	98	374
III. A kaszárnya	79	359	67. A lipcsei diákok	100	374
50. Jegyzetek a napról	79	359	68. Vénusz	101	374
Gelper és Messing	79	359	69. Erdős Renée	102	375
51. Egy év — törvény nélkül	80	359	70. Jegyzetek a napról	102	375
52. Jegyzetek a napról	81	360	I. Bucsejff úr	102	375
I. Moszkva kará- csonya	81	360	II. Pendjab szenzá- ciója	103	375
II. Natália aján- déka	82	360	III. Szociális keresz- ténység	103	375
II I. Nuncius Tokió- ban	82	360	71. Maison de Poupée	104	375
53. Földindulás	82	360	72. Ignotus könyve	105	376
54. Jegyzetek a napról	84	365	73. Jegyzetek a napról	107	378
I. Az angol mi- niszterek	84	365	I. Öt milliárd	107	378
II. Barbi Alice kas- télya	84	365	II. A poéták	107	379
III. Tolsztoj új igaz- sága	84	365	III. Az anyacsászár- né	108	380
55. Dr. Klausz	85	366	74. Jegyzetek a napról	108	380
56. Lebonnard apó	86	366	I. Garibaldi fia	108	380
57. Jegyzetek a napról	87	367	II. Egy víg előadás	108	380
I. Éva vallása	87	367	III. Beél szenzációja	109	380
II. Morgan kutyái	88	367	IV. Hervayné	109	381
III. Moszkva sorsa	88	367	75. Carducci háza	110	381
58. Jegyzetek a napról	89	368	76. A koldusgróf	110	382
I. New Royal Theater	89	368	77. Író a könyvéről	111	382
II. Ottó király hal- doklik	89	368	78. Dóczi Lajos Goethe- fordítása	112	383
III. Lemberg far- sangja	89	369	79. Pikler Gyula	113	384
59. Jegyzetek a napról	90	369	80. Baccarat	115	387
I. A nagy Sarah	90	369	81. Jegyzetek a napról	117	387
II. Frau Baumeis- ter	90	369	I. Elnök	117	387
III. A víg Lujza	90	369	II. Legénybíró	117	387
IV. Szentpétervár postája	91	370	III. Vezér	117	388
60. A sivatagban	91	370	IV. Orvos	118	388
61. Jegyzetek a napról	92	370	82. Három kis darab	118	389
I. Románok Ro- dostója	92	370	83. Zátonyon	119	389
			84. Jegyzetek a napról	120	389
			I. Debrecen lelke	120	389
			II. Bál után	120	389
			III. Tizenkét	121	389
			IV. Bernstein dol- gozik	121	389

85. Vadölő, Biztoskéz és Oroszlánszív	122	390	II. Nem lesz háború	149	414
86. Ady Endre válasza	123	390	III. Kecskemét szenzációja	149	414
87. Kis történetek nagyurakról	125	405	108. Cserelányok	149	415
88. Haldoklunk	127	405	109. A république blanche	150	415
89. Nyilatkozat	128	406	110. Jegyzetek a napról	152	416
90. Egy új asszony levelei	129	406	I. Savanyú Józsi	152	416
91. Társaságok	129	406	II. A torlasz	153	416
92. Jegyzetek a napról	130	406	III. Tanító és diák	153	417
I. Gould Anna férje	130	406	111. Az elnök szózata	153	417
II. A magyar gróf	130	406	112. Diákok népállama	154	417
III. A Volt és Jövő	131	407	113. Az ösztön	156	417
93. A cár halai	131	407	114. Jegyzetek a napról	157	418
94. Jegyzetek a napról	132	407	I. Medvék	157	418
I. Amerikai férjek	132	407	II. Címek	157	418
II. Ena hercegnő	132	408	III. Leányok	157	418
III. Felber János	133	408	115. Halálharang	158	418
IV. Athéni hír	133	409	116. Jegyzetek a napról	159	419
95. Heine Henrik halálának ötvenedik évfordulója	133	409	I. Marokkóban éheznek	159	419
96. Profécia a gyöngeségről	134	409	II. Kivándorló gyermekek	159	419
97. Hymen reformja	136	409	III. Két asszony	160	419
98. Níl versei	137	410	117. A menekülő ember	161	419
99. Vészi Margit	137	410	118. Jegyzetek a napról	162	419
100. Jegyzetek a napról	139	410	I. Somló Sándor	162	419
I. Bűntett-lavina	139	410	II. Jakab császár	162	420
II. Takáts Zoltán	140	410	III. Ausztria ellen	162	420
III. Nászút	140	411	119. Beteg a föld	163	420
101. Tizenhat papi fejedelem	140	411	120. Julián magyarjai	163	421
102. Sherlock Holmes kalandjai	142	411	121. Jegyzetek a napról	165	421
103. Jegyzetek a napról	144	412	I Ballagi publicistái	165	421
I. Musset szobra	144	412	II. Székelyudvarhely szenzációja	166	422
II. Fölvívás Bemhez	144	412	III. A Potemkin	166	424
III. Vilmos fia	145	412	122. Donkin Edvárd	166	425
104. Kun László	145	412	123. Csebi Tatár	167	426
105. Címe nincs!	146	413	124. A szamár Gorkij	168	426
106. Jegyzetek a napról	147	413	125. Ecce ego	169	426
I. Németország első asszonya	147	413	126. Aknay Tibor	169	426
II. Madame Le Bary	147	414	127. A Tulipán-kert tragédiája	170	427
III. A nagy Galeottó	148	414	128. Jegyzetek a napról	172	430
107. Jegyzetek a napról	148	414	I. A pásztorlevelek	172	430
I. Madame Motono	148	414	II. A hittan-órák	172	430
			III. Aposztáziák	173	431
			129. Jegyzetek a napról	173	431
			I. Sztrájk az Érmelléken	173	431
			II. Vajda Juliánna sirja	174	431

III. A bukaresti diákok	174	431	I. Mátyás Flórián	201	446
130. Az ördög cimborája	175	432	II. Anastasius Grün	201	446
131. Bubits Zsigmond esete	176	433	III. Booth táborok	201	447
132. Színésznők az utcasarkon	178	434	IV. Igló szenzációja	201	447
133. Jegyzetek a napról	179	434	152. Űri földrengés	202	447
I. Csak urak számára	179	434	153. A béke verebei	204	448
II. A cabinet noir	180	435	154. Gorkij és Andrejeva	207	452
III. A munkások színháza	180	436	155. Jegyzetek a napról	208	453
134. Jegyzetek a napról	181	436	I. Románia	208	453
I. Courrières	181	436	II. A meggyanúsított Apponyi	208	454
II. A Bubits-ügy	182	437	III. Az Akadémia	209	454
III. Urak	182	438	156. Hol a boldogság	209	454
135. A siralomházban	182	438	157. San Francisco	210	454
136. Idegen költők	183	439	158. Mary Ann	212	455
137. Egy polémia	184	439	159. Jegyzetek a napról	213	455
138. Jegyzetek a napról	185	440	I. Egy kis garnizon	213	455
I. Tulipán és hitel	185	440	II. Mindenki beteg	213	455
II. A boldog néger	186	440	III. Kis mese valakiről	214	455
III. Zsinór a ruhára	186	440	160. Kényes ügy	214	455
IV. A szívtelen cselédek	186	440	161. Castelar igazsága	215	456
139. Nero és Nény	187	440	162. Nagyon furcsa esetek	216	456
140. Jegyzetek a napról	188	441	I. Gapon titka	216	456
I. Montjoie medvéi	188	441	II. Harc Velencében	217	457
II. 10 : 531	189	441	III. Petőfi jelöltsége	217	457
III. A Lyon-eset	189	441	163. Az aranygyapjú	218	457
IV. Két új lovagról	189	442	165. Tünődések május napján	219	457
141. Hódító trafikok	189	443	165. Politika és irodalom	220	458
142. A jászol	190	443	166. Naplegenda	221	458
143. Jegyzetek a napról	192	443	167. Jegyzetek a napról	222	458
I. A Vezúv	192	443	I. Ne öld meg	222	458
II. Hart	192	444	II. A hadnagy	222	459
III. Bernstein	193	444	III. Lázadó hajók	222	460
IV. Börvely	193	444	IV. A diszkosz	223	460
144. A preszlényi juss	193	444	168. Városépítő népek	223	460
145. Kisbán Miklós	194	444	169. A boldogság fátyola	224	461
146. Telekes Béla: Versek	196	444	— A pletyka	224	461
147. Fecskék	196	445	170. Nagyon furcsa esetek	225	461
148. Szerkesztői üzenetek	197	445	I. Clemenceau	225	461
149. Jegyzetek a napról	198	445	Budapesten	225	461
I. Toldy — Regnieri	198	445	II. Doktor Echt fölfedezése	226	461
II. Andalúzia	199	446	III. Távírat Pekingből	226	461
III. A Vezúv	199	446	171. Egy másik választás	227	462
IV. Storer	199	446	172. Jegyzetek a napról	228	462
150. A káté	200	446	I. Vendéglátás	228	462
151. Jegyzetek a napról	201	446	II. A portó	229	462
			III. A Gapon-titok	229	462

173. A piaristák	230	463	I. Merre nézzen		
174. Jegyzetek a napról	231	464	Kossuth?	249	478
I. Gary száz favá- gója	231	464	II. Fáraó népe sztrájkban	250	478
II. A nyári Buda- pest	231	464	III. Korfu és a hun- gárak	250	478
III. A nagyravágyó Japán	231	464	190. Jegyzetek a napról	251	478
175. Bocskai István	232	464	I. A Kossuth utcában	251	478
176. Tristia	233	465	II. György pap levele	251	478
177. Jegyzetek a napról	234	465	III. Justh és a lé- nyeg	252	479
I. Vilma királynő	234	465	191. A gondolat ellen	252	479
II. Ward Klára	234	465	192. Egy kísértet	253	480
III. Wrede herceg- né	234	465	193. Az istentelen diák	254	480
IV. Pálmay Ilka	235	466	194. Jegyzetek a napról	255	481
178. A merész bajuszú álmódó	235	466	I. Krupp Berta	255	481
179. Jegyzetek a napról	236	466	II. Mirabeau tana	256	481
I. A дума	236	466	III. San Francisco	256	482
II. Háború?	237	467	195. Szegény Jolbey Mik- lós	257	482
III. Szent István szobra	237	467	196. Egy nagy asszony	257	482
180. Sarah és Párizs	237	468	197. Jolbey Miklós esete	258	482
181. Egy új Somló-ügy	239	468	198. „Sőt éppen ellen- kezőleg”	259	483
182. Egy történelmi kéz- szorítás	241	473	199. Strófák színpadi nők- ről	259	483
183. A miniszter-Kossuth és a Kossuth- elvek	241	473	200. Jegyzetek a napról	261	483
184. Jegyzetek a napról	242	474	I. Los von Occi- dent	261	483
I. Vipera-fejek	242	474	II. Ezt tanulta Amerikában?	261	483
II. Új házasság	242	474	III. Dumas fils szobra	262	483
III. Szent helotaság	343	474	201. Egy új szoborra	262	483
185. Ibsen meghalt	243	474	202. Az első tragédia	263	484
186. Kultúrképek	245	475	203. Jegyzetek a napról	264	484
187. Jegyzetek a napról	246	475	I. A Duma pa- rasztjai	264	484
I. Gyermekek napja	246	475	II. Forradalom Nasi miatt	264	484
II. Ügyvéd hon- atyák	247	476	III. Rampolla bé- külni akar	265	485
III. A négerék	247	476	204. Prológus	265	485
188. Revolver a nemzet- gazdaságban	248	476			
189. Jegyzetek a napról	249	478			

FÜGGELÉK

(Kétes hitelű szövegek)

205. Radó Antal új ver- seskönyve	269	485	224. A Pénz	279	493
206. Szász Károly	269	486	225. Madame Curie — egyetemi tanár	280	493
207. Az új harc	270	486	226. Zsazsa és a gyűszű	280	493
208. Makszim Gorkij	272	488	227. A mester Budapes- ten	281	494
209. Az Új Század	272	489	228. Eötvös Károly	281	494
210. A Zeysig-pör vég- tárgyalása	272	489	229. Mikor voltak becsü- letesek?	282	494
211. A Figyelő — utolsó száma	273	490	230. Egy kitűnő ötlet	282	496
212. Susanne Desprès utolsó fellépése	274	490	231. Csak nem azért ta- lán?	283	496
213. Deák Ferenc	275	491	232. „Maradjanak a tem- plomban”	283	497
214. Pogány versek	275	491	233. Hazudik?	284	497
215. Gizy	276	491	234. Nászutazás a kaszár- nyában	285	497
216. A Leányka jubileu- ma	276	491	235. Aratás előtt? Aratás után?	286	497
217. A nemi élet és a gyermek	276	492	236. János pap	286	499
218. Fedák Sári a Király Színházban	277	492	237. Magyar beszéd	287	499
219. Magyar irodalom a Sorbonne-on	277	492	238. Zárt ajtók mögött	287	500
220. A fürge Nemzeti Színház	277	492	239. A névjegy is viv- mány?	288	501
221. Írók	278	492	240. Szegény Magyaraor- szág gyógyítása	288	502
222. „Meddő közjogi har- cok” „Kenyér és jog”	278	493	241. Borostyán Sári	289	502
223. Istóczy — jelent- kezik	279	493	242. Tanárjelölt	289	502
			243. Értesítő a — sem- miről	290	502

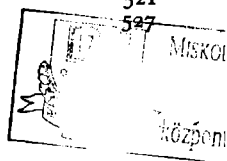
JEGYZETEK

Rövidítések	294	A cikkek, tanulmányok jegyzetei	300
Előszó a jegyzetekhez	295	A Függelék jegyzetei	485

MUTATÓK

Névmutató	507
A jegyzetekben közölt ké- tes hitelű Ady cikkek mutatója	520

Betűrendes tartalommu- tató	521
Tartalom	527

A kiadásért felelős: az Akadémiai Kiadó igazgatója.
Szerkesztésért felelős: Dr. Dolmányos Istvánné. – Műszaki szerkesztő: Marosi Gyula.
Kézirat beérkezett: 1967. július 24.
Példányszám 1200 – Terjedelem 33¹/₄+12 kép melléklet (A/5) iv.
68.64131 Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bérnát György

EGY ISMERETLEN KORVIN-KODEX MARGÓJÁRA.

1. Magyar Nap- király, renaissance lovagja, különös írást ró most ide egy késői, szegény és szomjas íródeákod. Ne fedd őt meg érte felséges Korvin Mátyás, mert balgának látszik s maga előtt Attavante mester köntöseben valamit lát, a mi nincs és ir valamiről, a mi nincs. Ilyenek voltak mindig ők, az íródeákok. Ime én is híres Korvinádnak olyan darabjába vetem most betűmet, melyet meg sem írt egy talán meg sem született magyar ember s a kit igen jeles mestered, Janus Pannonius méltán lenezett, mert verseit s lázas álmodzásait paraszti magyar nyelven kiabálta. Sőt most is kiabálja. Ez ismeretlen kodex íródik azóta egyre. Vajjon el lehet-e valaha olvasni? Avagy csak egy különös, nagy lelki-pör ez, melyet ime félmérszeggel tribunál elé cipel valaki, a ki sok-sok éjszakán vívódott már azon, hogy jó: nem érdemes, helyes: golgota, de lehetséges-e egyáltalában? Nem olyat keresünk-e, a mi nincs? A mi olyan, mint ez a kodex, melynek margóit betűkkel és kétségekkel besűritem. Nem kodexi nyelven mondom s talán a te finom, de századokkal ezelőtt megállított s bekríptázott lelked föl sem fogja mindjárt: fogunk-e mi itt valamikor afélet csinálni, a mit mostanában különösen nagy erővel csinálnak a népek? Azért vagyunk-e itt, hogy teremtsünk lelkünkkel valamit a lelkünkéből, a mi olyan mint a lelkünk? Valamit,

217

1. Az Ismeretlen Korvin-kódex margójára című cikk a Figyelőben

2. Bárá Eötvös Lóránd

BUDAPESTI NAPLÓ

MESEKÖZÖLÉS ÉS SZÁMOLGATÁS.
V. KER. HONVÉD-UTCA 10. SZÁM.
Borítékárca: kintre 18.-17. (számlaköltségek 20.-20.)
Lapigényelőknek 100.-

Főszerkesztő: **VESZI JÓZSEF**
Tulajdonos: **KABOS EDE**
Lapigényelőknek: **HERTZKA LOTHAR**

Egzes évf. 16 kor., 1/2 évf. 8 kor., 1/4 évf. 4 kor.
egy hónapra 1 kor. 40 fillér.
Egyes szárn. Budapestban és a vidéken 4 fillér.

Az ige veszedelme.

(A) Mi van veszedelomben? Veszedelomben van az — ige. Igen: az ige. Mert jön a kenyér. Ném mi mondjuk ezt. Nem a polemikus elme osavárisa. Szóról szóra olvasható a koalíció főszórnáljában. Büntetlenül olvasható, mert büntetlenül írhatták le. Egy kétségbeesett elszólás:

— Emberek, magyarok, szörnyű veszedelem fenyeget minket. Itt a Fekvérvény-kormány és programot meghozni. Bünlajstrom ez a program. Kenyér az ige helyett, nemzeti függetlenség helyett egyetemes jölet, ideál helyett haszon, ábránd helyett valóság.

Majdnem szóról-szóra így. Hogy erre persze fölriadjon az ország, Oh, bűnök, bűne. Meglebbenteni a nemzeti szentély függetlenségét. Zsoltár magyaroknak életet igérni. Jogokba adni a jogtalanoknak. Fölruházni a mezeit. Megállítani a mezeikről forradalmat, melyet a Cunard Line szállít el tőlünk. Bővezzini Európát a magyar rózsára, mely vajki megkeresztelődése óta hiába vár Európára. Naiv állam helyett kenyéret adni.

Valóban szörnyű bűn ez. Harminchét évig tartottak igevel ezt az országot. A főszórnál azt mondja: politikából. Mert miért hozzák éppen a lecsobb állam idején ezt a sok eszmény, valóságos jót?

Ismeritek penészes és szomorú életét a kisváros ugrynevezett uri szocietárisának? Az egymást maróknak, kicsinyeseknek, bután komikusaknak és boldogtalanoknak életét? Ezt az életet élte harminchét évig a magyar uri parlament.

Egymást marják és senyvedtek a benneliük. Útni a hatvanhetet és vődeni a hatvanhetet: ez volt minden. És türelemmel lenni egymásnak uri állapotja iránt. Főképpen ez.

Hogy harminchét évig késlekedtek a kormányok a szükséges jökekkel? Miért nem obstruáltak a negyszori ellenzéki hazafák?

Végiglapozhatjuk naplóköteteink híres parlamentünknek: szitok az átkos kormány és Ausztria-Becs ellen. A nepjogok dögöröszön lebottek. Pelagra-halál fehérett, egész vidékekre. Kírhatták árva szigetét a magyarságnak. Dühöngöttek itt a legelmaradtabb Ázsiá. Az urak veszedeltek, marokoltak, igen jó módhan éltek, anekdótáztak a folyosón és párhajoztak. Nos, szónokoltak. Igeben nem létkeltek, soha. Dolgozott a nagy pipa és füstölt a kovás dohány. Ezt nyeltek az urak.

Most mit akarnak elhitetni az ige siratói? Hogy ők is akarják az igit, és eh be megértett reformokat, de előbb a függetlenség várát akarják megéltetni?

Miknek tartanak minket? A régi.

a preparált butáknak? Hiszen a vezény, szót sem akarják. Elakadtak százfő formában, de egyféle büdösséggel. Be akarnak az urak komótosan rendezkedni. A mi nyakunkba tüni akarnak, szegény zsellérműlők nyakába. Kenyelmet és nyugalmat akarnak az ország elbirtoklásra. És hatalmat mindenké előtt.

Tehát álljunk az ige mellé? Ugy-e? Tagadjuk meg az életet az ige miatt? Apponni hegybeszedjeiből öljünk? És magunk csináljuk meg a csodát, hogy sok millión lakjunk jól két száraz hullból a öt kenyérből?

— Az idők szent világszágát közzentjük. Az előretérés ellen a legvadabb harag is csak úgy tud dühöngöni hogy — val, ige helyett igent kenyér kell. Mindenütt, aki adja.

Soha még társadalom így nem éhezett. Rossz és barbár szenvedelmek melegeggya ez a szegény, züllő, észszerű jobb sorsra érdemes magyar társadalom. Kiehezelték — az igit. Elvonták tőle az élet levegőt. Rózsaszín és gonosz köddel kódták be az agyát. Soha még társadalom így meg nem értett reformokra. El fog veszni ezek nélkül az európaistó, a kenyér és intelligens kinaló reformok nélkül.

A reformokban van a magyarság, az élet, az igazság, a kultúra, a szabadság, a haladás. Minden. Még a vezény, szó is benne van, ami már igen ritka.

TÁRCA

lában ballottam, amint a szakácsné azt mondta az Annának: „A mi szegény kisasszonyunk nagyon szomorú, esztelen nagy-

tudod, Klára néni tegnap este, amikor elmentél a Paula névvel a színházba, mindjárt két perc múlva idejött a Fedi kősz. A

4. Fallières Armand francia köztársasági elnök

FIGYELŐ

HAVI SZEMLE · SZERK · OSVÁT ERNŐ ·

A kritikáról: Szini Gyula. — Az ifjú Verlaine: Gaár Ferenc.
 — A kemény Zendozszy (novella): Török Gedon. — Epilogus
 Kerr Alfréd. — Morituri: Ady Endre. — Nietzsche és Wagner
 (II): Piakovits József. — Venus (versek): Szilágyi Géza. — Fasti
 (versek): Kosztolányi Dezső. — Az üvegház lakói (regény):
 Révész Béla. — FIGYELŐ: Ady Endre, Jókai Mór emlékezete:
 Mesék az íróvilágból. Szemlék.

A könyvtész Beck Ö. Fülöp műve.

Kiadja: Deutsch Zsigmond és Társa könyvkereskedése, Budapest V., Dorottya-utca 3. szám.

lőfizetési ár: Egész évre 12 korona. Fél évre 6 korona. Egyes szám 1 korona 20 fillér.

5. A Figyelő címlapja

kuvesbe sem... hanem egy mérnök, egy bankár, egy tanító, orvos, egy penzgyűjtő, sőtval egy egész csomo ember, aki soha sem fog egész életében egy jelenetet is megírni. És ezek a vele való érintkezés alkalmával főtadatoknak fogjak tartani, hogy kíméltassák, mily kevesre beszűköl; irtü büszkeséggel bíránnak el veled, ha rólad egy harmadikak beszélnek is kézzelleg kisebbitnek, hogy annál jobban emelkedjenek ok maguk. Ha történetesen ruhát rendelek számbám, frigeim valikat vonogatják s megvetéssel kiáltanak föl: „Sniatyski! szép dolog. X not varrat, akárosk mas!” Igen, kedvesem, idáig jutottunk a ilyen kellemessége kerül nekünk a hírnév?

— Mégis úgy vélem, hogy megvan ennek is a maga értéke, minthogy annyian előlöknek s majd a nyakukat szegik csak azért, hogy elérhessék.

Sniatyski néhány pillanattal úgy nézett rám, mintha a gondolatomat akarná kitálatni, aztán majdnem komoly hangon tette hozzá:

— Csak is akkor van értéke, értem a magánéletet, ha mint valami pálmát odadobod a szeretett asszony lábához.

Fordította: Dr. Oláh Bela.

KRITIKA.

Péntekesti level.

Budapest, március 24.

Maga szamozart minden magyar íróit onnan Párisból, de fogadjunk, hogy *Farkas Pál* nem ismeri? Ellenben *Wolffner Pál*ri magusa is sokat beszéltem. Mit rejtegetsz? *Farkas Pál* — *Wolffner Pál*. A legújabb fiatal ember Közép-Európa e részén. Kevésbé az agilitást az ügyefeltet, vagy talán még alább. És nem is régen. Ma: ügyefeltetkes, jogtér, sapitné, gondolkodó, szociológus, historikus, politikus, drámaíró. Amit csak maguk akar, vagy — tom akar. Mese ám az, hogy ezek a mai fiatalok milyen sokoldalúak s hogy tudnak ezek sietni. Ekebben még arra is volt ideje *Wolffner Pálnak*, hogy a levét megváltoztassa, mielőtt a *Nemzeti Szemlé* deszkáin bemutatkozék. Bah, — gondolhatta — mit mondjak edem, hogy könyvny a *Singer* és *Wolffner* egy fiaának? Azért sem könyvny. Felvették a harapós hangzást, szabadon fordított *Farkas* nevet. Jó név ez. Egy falcs földimáni *Farkas* nem tudta elnyitni. Valószínű, hogy a többi drámáit is e néven fogja írni *Wolffner Pál*.

— Az első irándjaim a címe: *Olga*. Más kérdés az, hogy — nem sok joggal. Most sötét ideim, hogy az az *Olga* nek kőnk közül a nők közül való, akikről mi egyet sok beszélünk. Az pedig hinni hamisítandó, hogy ez típus, de az *Maga* tudja: vannak nek, akik kötelességüknek tartják, az életnek martírúitálni.

Derek, okos, szép irtü lények. A papájukat jól választották meg. A ferjehemese vágya sem okvetlen bönök. De ok ferjéhez mennek. Sokszor nem is szerelmesek. De később ezt is szegzezzék maguknak. Mindenképpen nem. Ártatlan áldozati hátrányok akarnak lenni. És olyan szerencsésnek van, hogy a ferjék rendszerint öngyógyít egytt csakugyan tönkretesít éket is. Ez a típus az új Éva leggyőmbatamabb kiféldözése. Bár talányokkal gyötört magukat, komorokkal a szünte perverzusa molnir provokálják s katasztrófrókat.

Ha erről akart volna írni *Wolffner-Farkas Pál*, hogyján. Igen, hogy a magyar társadalom néli férjnek meg nem olyan változatos, hogy az *Olga* problémája okvetlenül a szinpadra kívánkozzék. De egy érdekes, szép meselett meg az apogyeitok irónak is meg lehetne beszélni.

Anonban *Wolffner-Farkas Pál* kevesre beszélte *Olga*t. Az *Olga* sróknyájához odavarrt egy kisfőke problémát meg. Egy kisfőket: az egész magyar társadalom problémáját. Egy hírtelen-nében soroljuk föl egy párat e nagy probléma-főstykét apróságra köztül: a tőkét, a korrupciót, a sajátot. Egek is tán. Aki aztán ennyit tesz a kezebe: szögölir legyen a talpán. Itt és máshoz úgy sem lehet.

— *Olga* otttagya a milliomos, begyelen, vagyonytűtő apját. Szóvik Péterit, hogy apa áttékkel fűtése lebeszon. Kartaly Endre-nek a feleséme több szorralbátának, az egész cetré-bőlben bajnokának. Szóvik beszélt e-ktűk Pénztékek őrési hatalmával kitérja minden tisztességes lap roslakéjából kényeszeri rejét. Porig alázza. Kartaly öltödjegy egy zúg-lap merkesztéstől a hatalmas közgazdasági Banknak. Szóvik válto-köz-konkuranszának, a földjén lejegyzeti az apróit. Szóvik és a köz-gazdasági Bank áttékéles anonban kibékülnek. A tőke nem érdeg-

Kartaly önmagába főtá. Fényesgőtt levelet az a Közgazdasági Bankhoz. A penzintézet gazember ügyefeltet a rendelőszékre juttatta a levelet. Kartaly az igazság lovagja, börtönben tart szaralásért, mert a rendelőszéki előlöknek korrumpció. De *Olga* meg ekkor sem hagyta el Páris.

Kinek a irándja ez? Nem az *Olga*. *Olga* betű is. Terület vagy rosszul van. Nem érte ki az ember, ha típus is. De nem az az őt megjárta akarta tán megírni az irtü. Hát ki? *Herbe* volt megírta, hogy *szépl*... *szépl*. Ezt is akartálta *Wolffner-Farkas Pál*. Hát mit? Hogy iszonyt a magyar korrupció s *Herbe* Miklósnak igaza van. Ki Magyarországot a világ legkorruptiból országának tartja? Az *Olga*-dramából sem éredek ki. Hogy a magyar penzintézetek különösen gonosz? Hogy az ügyefeltet között igazsághis is van? Mit, mit? Hija, a saját... Król a a legtöbb kép és szó csak. De engedje meg *Wolffner-Farkas Pál*, hogy ne vegyük ezeket komolyan. Olyan hamisan, rosszul ismeri azt a világot, mint a ráított pillér, de mindig megáns-król irtü valómikor magyar íróesők azt a világot, hanem nyolbók. Esetl veték. A saját, saját. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í. Jorik kiszorított mindentelen a kis társadalmi apostolokak. De ilyenkor aztán *Olga* meg a nyelven a eskényit a keményrejté írtó, ne pedig az élet. Ha pedig csak egy szép szinpad történetet akar mondani, menjön egy szép szinpad történetet, de szépet és történetet. Elengedje a többit. Nemde?

De hogy teljes szemé s ügyes kezt ember *Farkas Pál* meveztek már csak így bizonyos. Képtelenség maga is. Monny teljes dílgöt összehalott a városlabd a nemzeti jó szerepét irtü. Alkalmat adott *Pál*nak. Bony a névje aligba különb, mint a társadalom. De *Wolffner-Farkas Pál*, mint szociológus tudhatná, hogy nem is lehet különb. Ha társadalmat akar jartani az ember, szinpadra is mesét nem már. A művészemleket úgy í.

7. Susanne Desprès Budapesten vendégszereplő francia színésznő

nyilvános adatokat közli: **Veszesség:** Vármező. **Runkár:** Búrgöd (16). **Lecsmér (16).** **Somlyó-ujfák (juh).** **Tasnádszervad (16).** **Bivalyész:** Jáász, Alsokarnaacs, Szilágysámsón. **Sertesőrdánc:** Kis-doba. **Sertesűvész:** Váralfa, Cikó, Felsőszivágy, Hatád, Kémer, Szilágyságos.

— **Az Országos vas- és fémipari kiállítás végrehajtó bizottsága** legutóbbi ülésében elhatározta, hogy a kiállítás látogatása érdekében nagyarányú mozgalmat indít meg. A kereskedelmi és iparkamarákat elsősorban is felkéri, hogy a kerületbeli iparcsook közt csónáljon megfelelő propagandát és oda fog törekedni, hogy a feltránduló iparos közönség részére fél-árú menetjegyet eszközöljön ki. Az osztrák vaskereskedők egyesületét a bizottság küldött-ségileg fogja meghívni a kiállítás megtekintésére. A magyarországi vaskereskedők részére sziptén mérsékelt vasúti jegyeket fog a kormánytól kérni. Az iparkamrák főigazgató kiállításba helyezte, hogy az ipariskolák növendékeit szintén csoportosan hozzák fel a kiállítás megzemlézésére. A nagy látogatottságnak az lesz a legfontosabb eredménye, hogy a kiállításnak tényleg módjokban lesz vállalatainak új bevőkört szerezni és e szerint a kiállítás minden egyes iparvállalatnak jelentékeny hasznot fog hajtani.

— **A beteg katonák és hozzátartozók.** A közös hadügyminiszter renoeletet adott ki, amelynek értelmében a katonai kórházakban elhelyezett legénység állapotáról hozzátartozók külön e célra készült zárt levelezőlapokon értesítendők. Minden kerületi parancsnokság évente 2000 ilyen zárt levelezőlapot kap. A kórházi zártlevezőlapok alá a parancsnokság, akár a betegek által használtának, az ausztriai és magyarországi, valamint a bosznia-hercegovinai belforgalomban, továbbá az utóbbinak Ausztriával és Magyarországgal való forgalmában portómentességet élveznek.

— **Hízott állatok kiállítása Bécsben.** A kereskedelemügyi miniszter tudatja a fővárosi és vidéki érdeklődőkkel, hogy Bécsben április 6—8 napjai közt hízott gazdasági állatok kiállítása lesz. Főhívja a gazdasági és hizáló telepeket, amelyek a nagyobb igényeknek megfelelő állathizálással foglalkoznak, hogy ebben a kiállításban a kildeményekkel vegyenek részt. A kiállításra vonatkozó részletes adatokat a végrehajtó bizottság (Executiv Comité der Mastlei-Ausstellung, Wien) fogja nyújtani.

— **A „Hazai általános biztosító társaság”,** melyet Kossuth Ferenc mindjár hazajövetele után alapított s egyre erősebbre fejleszített, újabban városunkban is fölgynökséget állított fel s a képvisellel E. Biró Gyulát, e téren képzett szakértőt bízta meg. Ohajjuk, fogja a jelen viszonyok között, hogy e nemcsak nemében, de minden szervében hazai és magyar közönség városunkban és megyénkben is erős gyökereket verhessen. Azért E. Biró Gyulának min számunkban közzétett értesítését olvasóinknak szives figyelmébe ajánljuk.

cseinket” fizetletben tartja. Egyébként nem érezünk ilyen kötelezettséget senkivel szemben sem. Legyen az akár az osztrák császár, Vészi József, Smólen Tóni, vagy Ady Endre.

Íme a nyilatkozat, melyben a 4. számunkban megjelent karcolattal szemben próbál védekezni:

Nyilatkozat.

A Független Ujság megtámad egy tárcatársaságot. Védekezem a támadó írás invectivái ellen. Vagyok olyan jó magyar, mint bárki. Csak az országos eszeveszettség idején kell magyar írónak ilyen gyanúsítások ellen védekezni. Nem hazaárulás, ha a magyar kultúrviszonyok valakit nem elégitenek ki. Sőt ez a legmagasabb hazafiságság. Mert jelenti azt, hogy ez országot a legnagyobb szerűek között akarja látni az ember. Még az sem bűn, ha valaki nem koalíciós. En nem vagyok az. És nem leszek az. En európai Magyarorszáért lelkesedek. Szilágy vármegye értelmiségét bántani nem akartam. Ami pedig a csúnya pénz-érdést illeti, tessék hivatalosan megkeresni engem: visszatizelem. Nincs is több válaszom. De Önök írhatnak, amit csak akarnak, ezek után már erről csak Ady Endre, az egyén, a privát ember vesz esetleg tudomást. Annyi bizonyos, hogy a Független Ujság támadása is egy kicsi horoszkóp. Mi lenne itt, ha a mai terroristák uralkodnának. Kivándoroina minden művelt magyar.

Budapest, febr. 4.

Tisztelettel
Ady Endre,

a Budapesti Napló főmunkatársa

Hamarosan végezhetünk ezzel a nagyhangú, önéreztés frázishalmazzal. Erdemesleg alig van benne valami. Vénasszonyos személyárkodással pedig vitába bocsátkozni személyarcomharc volna. Ady úr mindenről beszél, csak arról nem, amit a karcolatunkban megtróttunk. Arról az állításról, hogy Szilágy vármegye létszázezer lakosa között nincs három „intellektuel”, azaz az ő fogalma szerint való értelmes ember.

Azt úgy is rég tudtuk, hogy Ő, a Nagy nem koalíciós. Már abból is, amit oly básoni hangsúlyoz, hogy a Budapesti Napló főmunkatársa, amely egyik legelvetemedettebb kormány-írti újság. Olvastunk is egyet-mást tőle, amiből kellőképp tájékozódunk az ő egzotikus gondolkodásáról. Ezzel tehát nem volt miért elő-

Földindulás.

(A) Borzalmasan megrázkodott négy Oroszország. Főgyacogva néz Moszkva felé a világ. Egyszakadás és földindulás ez. Vörös fejekkel labdázhat salimikor Páris utcáin is. Iszonytossanokokat látott már a történelem. De a borzalmasabb latin forradalmakban is láppangás voltani deri. Valami könyörömmel és szép orvoslással. A salimikor új forradalmat tantják a világot. Ez a forradalom a pokol világossága. Megtrázan, kétségbeesésű sötét és borzalmas.

Tárnak melyre üböngött először. Ez a forradalmat a nép csinálja. Ugy-e hogy nem tréfásag — a nép? Ugy-e hogy idő valámint a nép, amit nem lehet elitáminni?

Az orosz baka csótát dob a Nikolajpalotnába s fegyverrel átáll a csészelelkez. A csészelelke pedig rettentően szaporodik. Pár nap múlva talán már egész Oroszország csészelelkez.

Mert most már nincs a honi hon megállás. Ez a sötét melyre csészelelke fölzáradt pokol elborít mindent. Talán már vörös főbörgő leng a Krimlen. Talán Szentpétervárt is hallja a veszedelem. A hadsereg is csészelelkez. Ha akarja, talán még nagyhercegre is kánpa a csészelelke. A csészelelke rémdeges ur s Egyalté Fülöpök Orvosságában is skandálnak.

A világot pedig csak félig érti Oroszországot. Magyararágátja a vérs és a szesz mizteriumot. Hogy így és

nyg: a carizmus . . . Hogy az oligarchia tulajdonság volt . . . Aztán a háború . . . A szaféle emberfajta . . . Ezer magyararátja van a világnak. A valóság pedig az, hogy el és eszmél a nép. A lebecsült és lenyomortított csészelelke. Oroszország pedig egyszerre csinál meg két forradalmat. A régi, melyen Európa már teléselt s az újat, mely Oroszországban kivételesen és minden Magyarországon veszel dolgokig. Mindezt pedig szílv keményeséggel, sítétlen, busan, tragikus csinálja meg az orosz nép. Képzhetetlen erje képzhetetlen szónázciókat adott már s ígér meg a világnak. És cölhoz fog érn. Véren, ronson, úszkón át diadalmasan ér a trónig az orosz demokrácia. De még a trónúnt hatalmassabb elleneségeit is legyőzi. Az önző ural kastélyt, a sajnargató gyárát, az elborított pápi lakot s a szívtelen kaszárnyát. Hogy aztán majd az embertelenség és civilizáció utrahinnak önként hajtsa meg fejét.

A történelemnek büszkesége lesz e szomorú földindulás. Büszkesége, tanulsága és igazsága. A történelem már csak féltekkel frázisok és vad versek beszéltek. A néptől tudatos csészelelket nem csúrtok leggyorsabbá szeptemből sem. Ime a proletárság visszaadta a népet a népeknek. Féltek a nép s formálja a világot.

Igy csinál forradalmat a nép. Ha megindul az földindulás. És csak a nép tud forradalmat csinálni. És megvalósít csak a néptől jöhet. A néptől, melyet meg óvatos urak csészelelkeinek neveznek.

Hasonlítassuk magunkat Orosz-

országához? Itelien és izotatlan földindulás. De épültünk megis az orosz példán. Elkörbált, tehetetlen társadalmunk csak a nép menthet meg. A rettentetés, a győzhetetlen, fölhatatlan nép. A nappel pedig meg kell érteni — földindulás előtt már.

„Demokratikus választóreform”

— Két cikk —

1. A választó: Rács Gyula.

II.

Négy főcél tűzött ki Vasszony Vilmos a maga reformjának. Olvan választó-rendszerét akar, amely 1. a demokrácia szempontjából legabb is amnyi választót terem, mint a Kormány javaslata; 2. de amellett társadalmi érteket nem vet ki a jegek birtokából; 3. a nemzeti szempontból az eszedéket meggyatálja; 4. és a választói névjegyek összehállítását hivatalból biztosítja.

Mivel választói reformjának egyik főcélja a magyarul irás-olvasás tudása: nyilvánvaló, hogy egyformán lehetetlen vagy lehetetlene hivatalból összesíteni a magyarul íróit, oláhu szerzői irni-olvasni tudókat. Vasszony Vilmos lehetetlennek állította azt, hogy a nemzetiségi arányvételnek kérelmül hivatalból irassanak össze az irni-olvasni tudók; tehát lehetetlene ez a magyarul irni-olvasni tudókra is. Mivel pedig a választói legmagyobb kontingensát Vasszony Vilmos is a magyar irás-olvasás kapuján fogja beengedni

LE COURRIER EUROPEEN

Chambre, le gouverneur de Bohême, le comte de Coudenhove, résuna en quelques mots le programme que le gouvernement se propose de soumettre à la Diète lors de sa rentrée en automne. Les points principaux en sont: la réforme électorale qui tiendra compte des justes réclamations des classes ouvrières, l'établissement des curies nationales, l'élargissement de l'organisation administrative du pays. Ces projets de réformes, quoique prêts, ne pouvaient être publiés qu'en octobre pour en mieux assurer l'acceptation par la Chambre. Les Tréshèques tiennent avec impatience quelle attitude le gouvernement va prendre au Reichsrath, convoqué pour le 14 juin, à propos de la création de la seconde diversité tchéque. Ce n'est qu'à ce prix là qu'ils ont prêts à leur appui au cabinet de M. de Sautsch.

HONGRIE

exemple norvégien

Le conflit de la Suède et de la Norvège et la situation diplomatique et consulaire qui en ont constamment résulté offrent à la coalition maritime un argument de plus en faveur de ses exigences. On sait, maintenant, que malgré le démenti donné par Kossuth que le parti de l'indépendance n'a point songé à adresser au Storting norvégien un télégramme collectif de félicitations, il y a lieu de se tenir aux membres de ce parti une circulaire par laquelle des adhérents pour présenter à la Chambre norvégienne une motion dans le sens de ce télégramme de félicitations. On a fait en sorte que la crise nor-

diplomatique qui les attache à la maison des Habsbourg-Malgro propagandes idylliques, on sa que François-Joseph paraît encore indispensable au chah inisme magyar. Il n'en pas de même en Norvège, pays qui jouit d'un régime d'atmosphère démocratique qui n'ont pu être pas d'égaux en Europe. Si le roi Oscar est contraint de satisfaire la camarilla et l'Autriche et à la moitié de la Hongrie consciente de ne p... devant les demandes obstinées des Kossuthistes, ils ne doit pas oublier, surtout, que les nationalistes norvégiens, qui font toujours encore la majorité dans le royaume norvégien, se verraient gravement lésés dans leurs intérêts nationaux le jour où la couronne accorderait à la langue magyare des droits qui deviendraient bien tôt intolérables aux vœux des Naves des Roubaids. Il a fallu à la Norvège près de cent ans pour gager son indépendance politique complète. Elle y est arrivée en s'émançant d'abord économiquement et intellectuellement. Or, la Hongrie a une aristocratie qui la ruinerait sans les avantages matériels qui lui viennent de union avec l'Autriche. Intellectuellement, la Hongrie ne peut souffrir de comparaison avec la Norvège qui ne cesse de donner à l'Europe des hommes et des œuvres admirables. Et ce certainement pas le magyarisme, système de gouvernement moyen-âgeux qui pourrait témoigner du progrès intellectuel en Hongrie.

L'esprit de modération dont fait preuve aujourd'hui même l'unité des Norvégiens, voilà de quoi devraient s'inspirer ceux qui ont entre leurs mains les destins de la Hongrie, et c'est la seule façon que Magyars et « Magyarons » puissent tirer de l'exemple de la crise norvégienne.

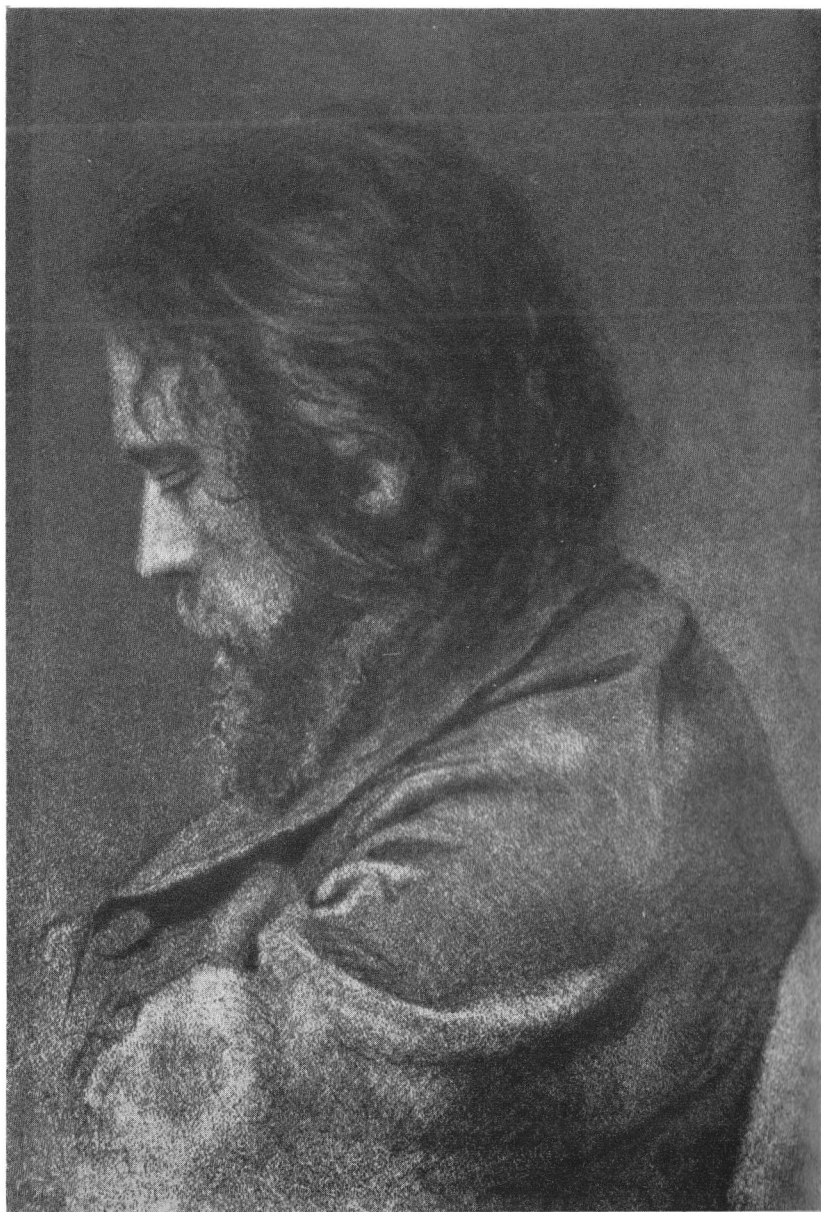
D' ALBERT FERENCZ.

lors durant de longues années. Les Français ne en jours de guerre de 1870? que le souvenir de l'aventure de 1870. Ma Mandchou temps de la victoire du jour. Les Français ne en et virement matériel, qu'il n'oublie pas de telles choses. En souvenir, il est long et chétive les coupables, pl-cases qui ont provoqué la catastrophe. L'union de la neutralité logiquement et né la perte de l'autorité.

Mais celle-ci est hors d'ici cela est aussi logique qu'ente. L'autorité s'était de meilleur à peuple. La s'au et d'après, par et soutenir son organisme radu

En signant la paix avec le même temps son propre arr qu'en terminant la guerre, il pourrait avec plus de succès l'intérieur », c'est se méprend fondement sur la situation. Quelle tactique eût pu enco lors que d'une part, l'armistice par cet esprit critique aujourd'hui et que d'une au ne faisait qu'engager sa lutte ment. Depuis cette époque le du chemin: le pays a franchi dans la vie des peuples quant grandit tout d'un coup d'années. Les Français ont de la grande Révolution, Aut, l'autocratie se trouve seule,

9. A Földindulás című cikk a BN-ban Magyar vonatkozású cikk a Le Courrier Européen-ben

10. Zichy Mihály

BUDAPESTI NAPLÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: V. Houród-utca 10.

Kiadóhivatali telefon 24-25.

Szerkesztői telefon 420.

Tízennyedik évfolyam.

Égési árva 26 kor, 1/2 árva 8 kor, 1/4 árva 4 kor,

egy hónapra 1 kor, 40 fillér.

Egyes szám Budapesten és a vidéken 4 fillér.

Úri földrendés.

(A.) Böcs szokta adni a földrendéseket is Magyarországnak. Az napon, mikor Mátyás király bevette Bécset, megrengett a magyar föld. Budának várában az olasz tudósok talán meg is örvendeztek. Hogy Iann Arpad országa is-nemcs ország. Mint szép Itália, a Duna valóságos kacsagott. Nyugtalan, zajos, különös bugyogással. Így íratik régi krónikákban.

Most, hogy Polónyi vette be Bécset, ismét földrendés volt a Kárpátok alatt. Hégyek tündek és hegyek támadtak. Folyócskák megszáradtak ki régi medréikből s úgy tesznek, mintha meg sem akarnának állani a Fekete-tengerig. Nagy-nagy földrendés volt ez. Ha mapparajzok országok belső térképét tudnak rajzolni, már ma sem ismerne egy természetlétnek sem a tegnapi Magyarországára. Új osztokodás történt Pusztasóváron.

Pedig a Cunard Line forgalma ma sem csökken. Kárpát Sándor szellemi sorsát ezúttal sem fogják sokan irigységgel felhívni és talán nem is fogják megérteni és bíráni rajtunk. Nem egy millió ember csak látja a földrendést. Engem nincs joga. Ora tőle foglagnám. Joga van a beszakadó házak alá tosmákozni. Egyébként a nagy, vulkánikus változás örömeitől nincs köze. Ez zárt-körű földrendés volt. Úri földrendés. Mint egy piknik példán a Nemzeti Ka-

szinóban. A magyar politika nem Vezuv. A Vezuv demokrata. Ha Resinát előnti, előnti Torre del Grecot is. A magyar politika eddig csak pusztító látványt jutaltja kegyesen és kizárólagosan a népnek. Ami áldást hoz, azt családi körben osztja szét. A rossz gyermekek s akik már tegnap is ettek, ma nem kapnak vajus kenyeret. Nagy-nagy földrendés volt ez, de csak a Tisza István beöcötti nemzeti intelligenciájának családi eseménye vagy katasztrófaja.

Elköpzelünk nemely ismerős vidéket. Milyen komor gyász honol tegnap még vidék kúriákon. A Rudi vagy a Janosi családok ékei menesztettek a főispánságból. Andor nem lesz többé képviselő. Tisza István nemzeti intelligenciája nyolctized részben teljesen a politikától s politikai nekuszából el. Nagyváradon beszéltek s tanuk esküsznek meg, hogy igaz. Egy geny-familia legifjabb tagja jött könyveket magolt. Nefelejcs ment. Nem történt még ilyesmi úri családban. Sebbel-jobbal érkezik a bánya. A kaszinóba távirat jött, Tisza István antiszeptikák lett. Kárival a magad ügye.

Mit bírálok esszéi. Piata bícsi államfőretnök lett. Egy-egy miniszteri kinevezés ezér és ezer dologhoz nem szokott, úri, magyar kényelmű familia szívét szokta megdobogtatni. A vármegyei irnok is sokat remélhet. Van egy főszolgabíró rokoga. Az jó barátja az új főispánnak.

Gábor: Hejh, hejh. Engedelmet körték; furcsa. Talán ezért van nálunk most, méltóságos ur. Traknái nagyon bajos dolog az aszanyai dolog.

A főispán beszélhet a miniszterrel. Minden új minyzer kormány seppje és ureje néhány tízezer ember. A népből csak a kortések számítanak. Egy-egy kormányválság pedig azt jelenti, hogy az úri osztály-nyszik és mielőtt nagy részének kirtatása van a sorou.

Mint Nagyváradon némigen Piata bícsi, úgy hozza most új embereket az új örömet, Sándor bácsi, Feri bácsi.

Körökény mellett, vagy Nyitraiban valahol, talán megint rendeztatottak egy magol diákat:

— Mit bírálok, esszéi. Géza bácsi miniszter.

Egy azonban bizonyos. Uyen nagy helyesre nem volt még, mint a tati. Ennyien még sohasem akartuk puha, urt, hegyre költött magukat a megrengett földdel. Tisza István nemzeti intelligenciája vilástanóként jár. Elcsúsz, előlelek, érdemcsúsz, érdemtelenség, nagy orvok és kátharterek líhegesései olyan nehéza a levegő, mint Nápoly fölött.

Egyébként új hivatali és társadalmi elhelyezkedése néhány tízezer embernek. Bányai az egész. Itt persze csakak böszeg földrendés. Kárpát főispánidőlekek sítárbok, akik még két óvvel azelőtt ne-

veltségis állallobok, notárius semmik. A nemzeti intelligenciára desdésig vár az új földrendéssel. A nemzeti intellektusára? Ez nem egészen bizonyos. A miliónok pedig egyelőre maradnak, akik voltak. Jogtalanok, nem szanulók, lenézet.

TÁRCA

Gábor: Hejh, hejh. Engedelmet körték; furcsa. Talán ezért van nálunk most, méltóságos ur. Traknái nagyon bajos dolog az aszanyai dolog.

Dunby: El akarom mondani, Gábor. El akarok mondani mindent. Ma, okvetlenül ma. Akárkinék, Magának.
(Részlet. Betesezen terizig a tizad)

